

שבוע פרשת כ״תצא

ה' – י"א אלול תשנ"ז (27 August – 2 September 17)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹתָ בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ וְיִדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵימוֹשֶׁה לְאָמְרוֹ: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֵךְ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שרירי הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָו לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנְיֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרַתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֵּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ
לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל בְּנָפְיָם כַּדְּרִיחַם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החרדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקיש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קמז.

שבחים גדולים להקדוש-ברוך-הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־שָׁמַעַ | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־מָוֶת
וּמִצְרֵי שָׁאוֹל מִצְאוּנִי צָרָה וַיִּגְוֶן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנֶה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דַּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַיִכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדְּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּז פֶּלֶאֱדָם כּוֹזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמְּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנֶה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבְדֶךָ אֲנִי־עֹבְדֶךָ בְּיָמֶיךָ פִּתְחָתָ לְמוֹסְרֵי:
יז לָךְ אֲזַבַּח וְזָבַח תֹּדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרֹת |
כִּי יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמר משני פסוקים רמוז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמְת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, אי אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

אתפלא ודואג אני מה שזה זמן רב לא שמעתי ממנו מאומה הן בהנוגע בריאות וזוגתו תחי' והן בהנוגע להסתדרותו והסתדרות בנו וכבי"ב שי', ובטח הכל שלום כמנהג חסידים הקדמונים שבעת שהי' הכל שלום אינם כותבים ומודיעים, אבל אולי כדאי הי' לבטל מנהג זה ולהודיע גם בעת שהכל שלום, והשי"ת יזכנו לבשר אך טוב וחסד תכה"י.

מוסגי"פ קונטרס הרשימות למגלת איכה וקטע השיחה של ההתועדות דשי"מ אלול, ובבקשה לפרסמו באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

החותם בברכה להסתדרות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד לבריאות הנכונה ולכל טוב, ובפ"ש למתפללי ביהכ"נ שלו בברכת כוח"ט.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ג
- (ג) מאמר ד"ה לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו
שבת פרשת תצא, י"א אלול, ה'תשכ"ז ה
- (ד) משיחות שבת פרשת תצא,
י"א אלול ה'תשי"ג יא
- (ה) משיחת שבת פרשת תצא,
י"א אלול ה'תשי"ג יט
- (ו) לקוטי שיחות פרשת תצא כרך יט כג
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לא
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת כי-תצא לב
- (ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת כי-תצא לג
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי-תצא סב
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת כי-תצא סג
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת כי-תצא עג
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם עו
- שיעורי רמב"ם**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת כי-תצא עט
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת כי-תצא קלב
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת כי-תצא קנד
- (יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק מו, איוב פרק ל קנו
- (יח) משניות – מסכת שקלים/יומא
ביאור קהתי קנט
- (יט) עין יעקב מסכת תענית קסז
- (כ) מסכת סנהדרין עם ביאורים
מדף מב עד דף מח קסח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן קצו
- (כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן קצו
- (כג) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן קצט
- (כד) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי רב
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" רח
- (כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רח
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהר"ש"ב רט
- (כח) ספר המאמרים ש"ת
אדמו"ר מוהר"ש"ב רי
- (כט) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהר"ש"ב ריא
- (ל) אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"ש"ב ריב
- (לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ב ריג
- (לב) חומש לקריאה בציבור ריד
- (לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש רכא
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת כי-תצא רכב
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רכג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 אודות איסור כלאיים בבהמה, נאמר בפרשת השבוע:

2 לא תחרש בשור ובחמור יחדו¹, ומביא אדמו"ר מהר"ש

3 האדמו"ר הרביעי בשולת אדמו"ר חב"ד (בדבור-המתחיל במאמר

4 הפותח בפסוק הנה בשנת תרכ"ז² מאה שנה לפני אמירת מאמר זה

5 בשנת תשכ"ז) כמה פרושים

6 בפסוק זה, כפי שממשיך ומפרט.

7 פרוש ראשון, על-פי מה

8 שכתוב במדרש³, קשבא

9 חמור לבקש את דינה מיעקב

10 עבור שכם בנו, אמר לו: יודע

11 אני שזקנך הסבא שלך אברהם

12 היה נשיא, ואני גם-כן נשיא.

13 אמר לו: יעקב לחמור, לא נשיא

14 נקרא אברהם אבינו אלא שור,

15 שנאמר⁴ ואל הקר היינו שור

16 רץ אברהם, וכתוב⁵ אודות

17 מעלתו של השור ורב תבואות

18 בכח שור. ואתה חמור, ואי-

19 אפשר לחרוש בשור ובחמור

20 יחדו ולכן לא ראוי שדינה שהיא

21 מצאצאי אברהם שנמשל לשור, תישא

22 לשכם בן חמור. והינו, משמעות

23 הדברים על-פי חסידות היא שענין

24 ה'שור' הוא בבחינת

25 הקדושה, והוא בחינת 'חסד'

26 שבגבורה⁶, כמבואר בספרי

27 בקלה, כי המידות העליונות כלולות זו

28 מזו, וגם מידת הגבורה שמסמלת תוקף

29 וחוזק ומידת הדין והצמצום, כוללת

30 בתוכה (גם) את מידת החסד שמסמלת

31 רכות והשפעה, וזהו ענינו הרוחני של

32 השור ו'חמור' לעומת זאת הוא

33 'קליפה' היפך הקדושה (שמכסה

34 ומעלימה על הקדושה, כשם שקליפה

35 מכסה על הפרי) שמנגדת לבחינת

36 הימין, קו החסד, כמו שנאמר

37 ב"פתח אליהו" חסד דרועא ימינא"

38 (החסד הוא זרוע ימין), וקליפה זו היא

39 פסולת החסדים⁷, מה שנשור

40 ורנפל ממידת החסד של צד הקדושה

41 אל צד הקליפה שלכן רצה שכם

42 בן חמור חסד דקליפה לידבק

43 בדינה ששורשה מאברהם, חסד וקדושה. וענין הלאו האיסור ד"לא

44 תחרש בשור ובחמור יחדו", משמעותו הרוחנית הינו להרחיק

45 את 'קליפת החמור' החסד של צד הקליפה שלא תקבל מבחינת

46 החסד של הקדושה. ומבאר הרבי מהר"ש במאמר הנזכר, שזהו

47 הטעם הפנימי לכך שאמרו בני

48 יעקב לחמור שאם ברצונו שבנו

49 יינשא לדינה בת יעקב שזמול את

50 עצמו, כי על-ידי המילה

51 נעשה העברת הערלה שהיא

52 ה'קליפה', המכסה על הקדושה,

53 ולכן יוכל אז שכם בן חמור

54 לידבק בבחינת החסדים של

55 צד הקדושה.

56 ובהמשך המאמר⁸ מבאר,

57 שבני יעקב רימו אותו ולאמיתו

58 של דבר לא התכוונו להסכים לנישואין

59 אלה אפילו לאחר שאנשי שכם ימולו

60 את עצמם (פירוץ⁹ בתורת החסידות

61 שבורר ה'קליפה' הוא על-

62 ידי מרמה כו' כי המגע עם

63 הקליפות, והגשמיות בכלל, דורש

64 זהירות יתירה, ואם האדם מתעסק עם

65 דברים אלו מתוך בחירה ומאמץ

66 להשיג אותם, יש חשש שיתפס בחלק

67 הרע שבגשמיות ובקליפה ולא יוכל

68 לברר אותם, ודווקא בדבר שבא לו

69 בדרך ממילא יותר קל לו לברר אותו),

70 שהבטיחו לו על עצם הענין,

71 של נישואי דינה לשכם בן חמור רק

72 שהטילו תנאי בדבר שימול

73 את עצמו, והוא לא ידע

74 שפאשר ימול את עצמו, הנה

75 דווקא על-ידי שיקים את התנאי,

76 מזימתו לא תצא אל הפועל כי על-

77 ידי העברת הסרת הערלה

78 שמסמלת את כיסוי הקליפה על

79 הקדושה נפרדת ה'קליפה' מעל

80 הקדושה, ולא ידבק בדינה כי

81 כבר לא יהיה לו רצון לקבל מהקדושה.

82 ופרוש שני, בפסוק האוסר לחרוש

83 בשור ובחמור יחדו, הוא ש'שור'

84 ו'חמור' הם שתי קליפות¹⁰,

בס"ד. שבת פרשת תצא, ו"א

אלול, ה'תשכ"ז

(הנחה בלתי מוגה)

1 לא תחרש בשור ובחמור יחדו¹, ומביא אדמו"ר

2 מהר"ש (בדבור-המתחיל הנה בשנת

3 תרכ"ז²) כמה פרושים בפסוק זה. פרוש ראשון,

4 על-פי מה שכתוב במדרש³, קשבא חמור לבקש

5 את דינה מיעקב, אמר לו: יודע אני שזקנך

6 אברהם היה נשיא, ואני גם-כן נשיא. אמר לו:

7 לא נשיא נקרא אלא שור, שנאמר⁴ ואל הקר

8 רץ אברהם, וכתוב⁵ ורב תבואות בכח שור.

9 ואתה חמור, ואי-אפשר לחרוש בשור ובחמור

10 יחדו. והינו, שענין ה'שור' הוא בבחינת

11 הקדושה, והוא בחינת 'חסד' שבגבורה⁶,

12 ו'חמור' הוא 'קליפה' שמנגדת לבחינת הימין,

13 פסולת החסדים⁷, שלכן רצה שכם בן חמור

14 לידבק בדינה. וענין הלאו ד"לא תחרש בשור

15 ובחמור יחדו", הינו להרחיק את 'קליפת

16 החמור' שלא תקבל מבחינת הקדושה. ומבאר

17 במאמר, שזהו שאמרו בני יעקב לחמור שימול

18 את עצמו, כי על-ידי המילה נעשה העברת

19 הערלה שהיא ה'קליפה', ולכן יוכל אז לידבק

20 בבחינת החסדים. ובהמשך המאמר⁸ מבאר,

21 שבני יעקב רימו אותו (פירוץ⁹ שבורר

22 ה'קליפה' הוא על-ידי מרמה כו'), שהבטיחו לו

23 על עצם הענין, רק שהטילו תנאי בדבר שימול

24 את עצמו, והוא לא ידע שכאשר ימול את

25 עצמו, הנה על-ידי העברת הערלה נפרדת

26 ה'קליפה' מעל הקדושה, ולא ידבק בדינה.

27 ופרוש שני, ששור וחמור הם שתי קליפות¹⁰,

(1 תצא כב, יו"ד. 2) סה"מ תרכ"ז ע' שצח ואילך. 3) תנחומא וישלח ז - הובא בילקוט ראובני קטן ערך נשיאות. 4) וירא יח, ז. 5) משלי יד, ד. 6) מאו"א ש, יט. 7) ראה מאו"א ה, פח. 8) סה"מ שם ע' תג. 9) ראה פירוש המלות לאדה"א כב, ג"ד. תו"ח ס"פ תולדות. אוה"ת מטות ע' א'שמג. סה"מ תרל"ג ח"א ס"ע מד ואילך. תרס"ח ע' נז ואילך. 10) ראה גם

לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בְּחִינַת 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר', חֶסֶד דְּקַלִּיפָה, לְכֵן אָמְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
 2 לַחֲמוֹר וְלַשֶּׂכֶם בְּנֵי שְׂיִמּוּלוֹ אֵת אֶצְמָם, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִכְרְרוּ
 3 אֵת 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר' שֶׁלֹּא תִסְתִּיר עוֹד עַל הַקְּדוּשָׁה.
 4 וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לַחְרוֹשׁ בְּשׂוֹר וּבְחֲמוֹר

5 יַחְדָּו, כֵּל עוֹד הֵם 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר'
 6 הַמְּנַגֶּדֶת לַקְּדוּשָׁה וּמִסְתִּירָה עֲלֶיהָ "אֵף
 7 בְּזֹאת גָּאוֹת לְכֶם אִם תִּהְיוּ
 8 נִמְלִימִים כְּמוֹנוֹ", פִּי עַל-יְדֵי
 9 הַעֲבָרָה הַסֵּרֶת הָעֲרָלָה -
 10 מְעַבְרִים מִסִּרְיִם מְעַלְיָהֶם אֵת
 11 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר' וְלֵאחֵר
 12 שֶׁהַקְּלִיפָה הַתְּבַרְרָה וְעֵלְתָה לַקְּדוּשָׁה,
 13 יְכוּל לִהְיוֹת חִיבוֹר שֶׁל "חֲמוֹר" עִם בְּנֵי
 14 יַעֲקֹב.

15 (ב) וּבְאֹרֶה הָעֲנִיָּן בְּעִבּוֹדַת
 16 הָאָדָם, דִּהְיָה אָמְרוּ רְבוּתֵינוּ
 17 ז'ל בְּגִמְרָא¹⁷ שֶׁאֶחָד הַחֲכָמִים
 18 אָמַר עַל עֲצוּמוֹ מִיָּמַי לֹא קָרָאתִי
 19 לְשׂוֹרֵי שׂוֹרֵי אֶלָּא לְשׂוֹרֵי
 20 שְׂדֵי, וּפְרַשׁ רַש"י שֶׁהוּא הַשׂוֹר
 21 שֶׁאֵתוֹ חוֹרְשִׁים וְעוֹשִׂים מִלֵּאכּוֹת
 22 נוֹסְפוֹת הָעֵקֶר שֶׁל שְׂדֵה,
 23 דְּקֵיבֵי¹⁵ וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכַחַ
 24 שׂוֹר הוֹדוּת לְכוּחוֹ שֶׁל הַשׂוֹר צוֹמַחַת
 25 תְּבוּאָה רַבָּה.

26 וְהָעֲנִיָּן בְּזֶה, עַל-פִּי חֲסִידוֹת
 27 ד'שׂוֹר' קָאֵי מִכוּון עַל הַנֶּפֶשׁ
 28 הַבְּהֵמִית, שֶׁשָּׂרְשׁוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 29 הַבְּהֵמִית הוּא מִבְּחִינַת "פְּנֵי שׂוֹר
 30 מִהַשְּׂמַאל", שֶׁבְּמִרְכָּבָה הַעֲלִיּוֹנָה
 31 (אֵלָּא שֶׁעַל-יְדֵי רִיבּוֹ צִמְצוּמִים
 32 וִירִידוֹת, הַשְּׂתַלְשֵׁל מִפְּנֵי שׂוֹר לְמַעְלָה,
 33 שׂוֹר גַּשְׁמִי, וְכֵן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁל
 34 הַיֶּפֶךְ הַקְּדוּשָׁה) וְנִקְרָא הַנֶּפֶשׁ
 35 הַבְּהֵמִית שְׂדֵה, לְפִי שֶׁבּוֹ נִזְרַעַת
 36 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהַפְּעוּלָה שֶׁל
 37 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
 38 נִקְרָאת "זוֹרֵעָה" כִּיּוֹן שֶׁהוּא
 39 כְּמִשְׁלַל הַגֵּרְעִין שְׂוֹרְעִין
 40 בְּשְׂדֵה כִּי שֶׁתִּהְיֶה מִמֶּנּוּ צִמְחָה, וְכֵן
 41 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית "נוֹרַעַת" בְּנֶפֶשׁ
 42 הַבְּהֵמִית וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהּ, וְהִדְבֵּר מִבֵּיא

1 שְׁנוֹת שֶׁאֵין לַחֲבֵר בִּינְיָהוּ, וְהֵינּוּ, שְׁגָם 'שׂוֹר' הוּא ב'קְלִיפּוֹת' לֹא
 2 כְּמוֹ בְּפִירוּשׁ הַרַאשׁוֹן ש"שׂוֹר" הוּא חֶסֶד שֶׁבְּגִבּוֹרָה בְּעַד הַקְּדוּשָׁה (דְּכָשֶׁם
 3 שֶׁבְּקְדוּשָׁה יֵשׁ בְּחִינַת 'שׂוֹר', כְּמוֹ שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּמִרְכָּבָה הַעֲלִיּוֹנָה "פְּנֵי
 4 שׂוֹר מִהַשְּׂמַאל"¹¹, כְּמוֹ-כֵן ב'לְעוֹמַת-זֶה' הַיֶּפֶךְ הַקְּדוּשָׁה, כִּלְשׁוֹן

5 הַכְּתוּב "אֵת זֶה לְעוֹמַת זֶה עֲשֵׂה
 6 הַאֲלוּקִים" יֵשׁ בְּחִינַת 'שׂוֹר'),¹ וְהֵינּוּ, שְׁגָם 'שׂוֹר' הוּא ב'קְלִיפּוֹת' (דְּכָשֶׁם
 7 'גְּבוּרָה דְּקַלִּיפָה', ו'חֲמוֹר'² שֶׁבְּקְדוּשָׁה יֵשׁ בְּחִינַת 'שׂוֹר', "פְּנֵי שׂוֹר
 8 הוּא בְּחִינַת 'חֶסֶד דְּקַלִּיפָה'³ מִהַשְּׂמַאל"¹¹, כְּמוֹ-כֵן ב'לְעוֹמַת-זֶה' יֵשׁ בְּחִינַת
 9 (פְּנ"ל), שֶׁהֵם ה'לְעוֹמַת-זֶה' (שׂוֹר'), 'גְּבוּרָה דְּקַלִּיפָה', ו'חֲמוֹר' הוּא בְּחִינַת
 10 כּוֹחוֹת הַקְּלִיפָה הַמְּנַגְּדִים לְבְּחִינַת
 11 אֶהְבֶּה-וְיִרְאֶה שְׂמֵצַד בְּחִינַת
 12 חֶסֶד עֲנִיָּן הַאֶהְבָּה וְגְבוּרָה עֲנִיָּן
 13 הִירָאָה דְּקְדוּשָׁה. וְהַצְּוִי "לֹא
 14 תַחְרֹשׁ בְּשׂוֹר וּבְחֲמוֹר יַחְדָּו",
 15 הֵינּוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה יַחְדוֹ חִיבוֹר
 16 פְּנִימִי שֶׁל שְׂתֵי 'קְלִיפּוֹת' אֵלּוּ,
 17 גְבוּרָה דְּקַלִּיפָה וְחֶסֶד דְּקַלִּיפָה פִּי עַל-
 18 יְדֵי יַחְדוֹ שְׂתֵי 'קְלִיפּוֹת' אֵלּוּ,
 19 כִּלְשׁוֹן הוֹוֵהר "נִפְיָק פְּלָבָא
 20 מִבִּינְיָהוּ"¹², יוֹצֵא כֵלֵב מִבִּינְיָהֶם,
 21 הֵינּוּ שֶׁזֶהוּ יַחְדוֹ ה'מּוֹלִיד' 'כֵּלֵב'
 22 הַמְּסַמֵּל קְלִיפָה חֲמוּרָה שֶׁהוּא
 23 עֲמָלָק¹², שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְהַחְרִימוֹ
 24 כּו' (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסוֹף
 25 פְּרָשְׁתָנוּ¹³ "תִּמְחָה אֶת זֶכֶר
 26 עֲמָלָק"). וְזֶהוּ גַם שֶׁהָאֲתִיּוֹת
 27 הָאֶמְצָעִיּוֹת ד'חֲמוֹר', שֶׁהֵן
 28 מ"ו, וְהָאֲתִיּוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת
 29 שְׂבִ'שׂוֹר', שֶׁהֵיא ו', עוֹלוֹת
 30 בְּנִימְטִירָא מְסַפֵּר נ"ב, כְּמִסְפֵּר
 31 'כֵּלֵב'¹⁴ לְהוֹרוֹת שֶׁהַחִיבוֹר בֵּין
 32 'חֲמוֹר', חֶסֶד דְּקַלִּיפָה, ו'שׂוֹר', גְבוּרָה
 33 דְּקַלִּיפָה, מִבֵּיא ל'כֵּלֵב' - קְלִיפַת עֲמָלָק.

34 וְהָרַאשִׁי-תְּבוּתָתָה שֶׁל חֲמוֹר שׂוֹר
 35 כֵּלֵב שֶׁהֵם שְׁנֵי הַגּוֹרָמִים וְהַתְּרַצָּה,
 36 כְּאִמּוֹר - הוּא חֲשָׁף¹⁵, הַיֶּפֶךְ
 37 הָאֹר, שְׂמוּרָה עַל ה'קְלִיפּוֹת'
 38 הַמְּעַלְמִיּוֹת וּמִסְתִּירוֹת וּמַחְשִׁיכוֹת עַל
 39 אֹר הַקְּדוּשָׁה. וּמִבְּאֵר בְּמִאֲמָר¹⁶,
 40 שֶׁלְּפִי שְׂקוּדָם שֶׁנִּצְטַוְנוּ עַל
 41 הַמִּילָה וּמַל אֶת עֲצוּמוֹ יְלָד
 42 אֲבָרְהָם אֵת יִשְׁמַעְאֵל, שֶׁהוּא

1 וְהֵינּוּ, שְׁגָם 'שׂוֹר' הוּא ב'קְלִיפּוֹת' (דְּכָשֶׁם
 2 שֶׁבְּקְדוּשָׁה יֵשׁ בְּחִינַת 'שׂוֹר', "פְּנֵי שׂוֹר
 3 מִהַשְּׂמַאל"¹¹, כְּמוֹ-כֵן ב'לְעוֹמַת-זֶה' יֵשׁ בְּחִינַת
 4 (שׂוֹר'), 'גְּבוּרָה דְּקַלִּיפָה', ו'חֲמוֹר' הוּא בְּחִינַת
 5 חֶסֶד דְּקַלִּיפָה' (פְּנ"ל), שֶׁהֵם ה'לְעוֹמַת-זֶה'
 6 לְבְּחִינַת אֶהְבֶּה-וְיִרְאֶה שְׂמֵצַד בְּחִינַת חֶסֶד-
 7 וְגְבוּרָה דְּקְדוּשָׁה. וְהַצְּוִי "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשׂוֹר
 8 וּבְחֲמוֹר יַחְדָּו", הֵינּוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה יַחְדוֹ שְׂתֵי
 9 'קְלִיפּוֹת' אֵלּוּ, פִּי עַל-יְדֵי יַחְדוֹ שְׂתֵי 'קְלִיפּוֹת'
 10 אֵלּוּ, "נִפְיָק פְּלָבָא מִבִּינְיָהוּ"¹², שֶׁהוּא עֲמָלָק¹²,
 11 שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְהַחְרִימוֹ כּו' (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסוֹף
 12 פְּרָשְׁתָנוּ¹³). וְזֶהוּ גַם שֶׁהָאֲתִיּוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת
 13 ד'חֲמוֹר', שֶׁהֵן מ"ו, וְהָאֲתִיּוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת שְׂבִ'שׂוֹר',
 14 שֶׁהֵיא ו', עוֹלוֹת מְסַפֵּר נ"ב, כְּמִסְפֵּר 'כֵּלֵב'¹⁴.
 15 וְהָרַאשִׁי-תְּבוּתָתָה שֶׁל חֲמוֹר שׂוֹר כֵּלֵב - הוּא חֲשָׁף¹⁵,
 16 הַיֶּפֶךְ הָאֹר, שְׂמוּרָה עַל ה'קְלִיפּוֹת'. וּמִבְּאֵר
 17 בְּמִאֲמָר¹⁶, שֶׁלְּפִי שְׂקוּדָם הַמִּילָה יְלָד אֲבָרְהָם אֵת
 18 יִשְׁמַעְאֵל, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר', לְכֵן
 19 אָמְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לַחֲמוֹר וְלַשֶּׂכֶם בְּנֵי שְׂיִמּוּלוֹ אֵת
 20 אֶצְמָם, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִכְרְרוּ אֵת 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר'.
 21 וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לַחְרוֹשׁ בְּשׂוֹר
 22 וּבְחֲמוֹר יַחְדָּו, "אֵף בְּזֹאת גָּאוֹת לְכֶם אִם תִּהְיוּ
 23 נִמְלִימִים כְּמוֹנוֹ", פִּי עַל-יְדֵי הַעֲבָרָה הָעֲרָלָה -
 24 מְעַבְרִים מְעַלְיָהֶם אֵת 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר'.

25 (ב) וּבְאֹרֶה הָעֲנִיָּן בְּעִבּוֹדַת הָאָדָם, דִּהְיָה אָמְרוּ
 26 רְבוּתֵינוּ ז'ל בְּגִמְרָא¹⁷ מִיָּמַי לֹא
 27 קָרָאתִי לְשׂוֹרֵי שׂוֹרֵי אֶלָּא לְשׂוֹרֵי שְׂדֵי, וּפְרַשׁ
 28 רַש"י שֶׁהוּא הָעֵקֶר שֶׁל שְׂדֵה, דְּקֵיבֵי¹⁵ וְרַב
 29 תְּבוּאוֹת בְּכַחַ שׂוֹר. וְהָעֲנִיָּן בְּזֶה, ד'שׂוֹר' קָאֵי עַל
 30 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁשָּׂרְשׁוֹ מִבְּחִינַת "פְּנֵי שׂוֹר
 31 מִהַשְּׂמַאל", וְנִקְרָא שְׂדֵה, לְפִי שֶׁבּוֹ נִזְרַעַת הַנֶּפֶשׁ
 32 הָאֱלֹקִית, שֶׁהוּא כְּמִשְׁלַל הַגֵּרְעִין שְׂוֹרְעִין בְּשְׂדֵה

אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תשנח. 11) יחזקאל א, י"ד. 12) זח"ב סה, א. 13) כה, יט. 14) הגהות מהרח"ו ומקדש מלך לזח"ב שם. 15) מקדש מלך שם. מאו"א ח, סא. 16) סה"מ שם ע' תד. 17) שבת קיא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 צמיחה לה עצמה (וכידוע¹⁸ בתורת החסידות בפרוש הפתוב¹⁹
 2 הבאים ישרש יעקב, יציין ופרח ישראל). אף כדי שתוכל
 3 להיות הדיעה פעולת הנפש האלוית בנפש הבהמית והצמיחה
 4 העלייה של הנפש האלוית כתוצאה מכך, צריכה להיות תחלה הכנה
 5 והקדמה לזה בדוגמת התרישה
 6 בשדה שהיא הכנה והקדמה לזריעה
 7 (שזוהי חרישת הקרקע עקר
 8 עבודת השור בשדה) בנפש
 9 הבהמית, שזהו על-דרך
 10 מאמר רבותינו ז"ל²⁰ לעולם
 11 ירגיזו אדם יצר-טוב על יצר-
 12 הרע, ויגרום ליצר-הרע ביטול
 13 והכנעה של מציאותו וזהו
 14 שהתרישה של הנפש הבהמית
 15 היא על-ידי שור, כוח רוחני
 16 שנמשך ממקור עליון בחינת פני
 17 שור מהשמאל, שמשם
 18 נמשך "שמאל דוחה"²¹,
 19 וזהו היחס שצריך להיות כלפי עניינים
 20 המנגדים לקדושה להשפיל את
 21 עצמו כו', שהאדם ישפיל ויבטל
 22 את הישות העצמית שלו, ובוהו יכניע
 23 את תוקף הנפש הבהמית כמו
 24 שכתוב²² שמאלו תחת
 25 לראשי, והכתוב רומז לעבודה בדרך
 26 "שמאל דוחה", שזהו ביטול הישות
 27 העצמית ותוקף הנפש הבהמית הוא
 28 בדוגמת התרישה, שענינה
 29 לשבר את קושי ותוקף הארץ
 30 הקרקע הגשמית לחלקים קטנים,
 31 ולהכשיר אותה לזריעה, וכמו-כן
 32 צריך האדם העובד את ה' ויזריע
 33 את כוחות הנפש האלוית כדי לפעול
 34 על הנפש הבהמית לשבר תחלה
 35 את גופו ונפשו הבהמית,
 36 שזהו ענין השדה כנ"ל
 37 שה' שדה, הנפש הבהמית נקראת
 38 'שור', והביטול והשכירה של הגוף
 39 והנפש הבהמית נמשלו לחרישה.
 40 ונוסף לזה, יש לפרש את המשל
 41 והדמיון בין חרישה בשדה, במובן של ביטול תוקף הישות, באופן אחר,
 42 והוא כי ישנו גם ענין השדה כפי שקאי מכיון על הנפש

האלקית²³ (וכידוע ש'פנסת ישראל' נקראת בשם "ארץ
 חפץ"²⁴ ככתוב "כי תהיו לי אתם ארץ חפץ"), שגם בה צריך
 לפעול את ענין הבטול כו' שהמשל לו הוא חרישת הקרקע.
 וכל זה הן פעולת הנפש האלוית על הנפש הבהמית, והן פעולת הנפש
 האלוית לעצמה, כמבואר לעיל, הוא
 בחינת 'שור', ששייך לכללות
 ענין העבודה בקדושה כו'.
 אבל בחינת 'חמור' מורה על
 ה'קליפה' המכסה על הקדושה
 ומתנגדת לה, שהרי חמור הוא
 בהמה טמאה שהקיום והחיות
 שלה הוא מהקליפות הטמאות שאין
 בהם טוב (ולא כמו שור שהוא
 בהמה טהורה שהקיום והחיות
 שלה הוא מקליפה הנקראת "נוגה"
 לשון אור, כי מעורב בה גם טוב),
 והוא החמור בטבע הקרירות,
 כמאמר רבותינו ז"ל²⁵ חמרא
 אפילו בתקופת תמוז קריא
 ליה חמור אפילו בתקופת תמוז –
 שהיא תקופה של חום – קריר לו
 (ולא כמו שור שיש בו תוקף
 החיות כו' הבאה לידי ביטוי
 בחום), וקרירות שמורה על
 חלישות החיות היא הפך
 הקדושה שענינה חיות²⁶
 וחום. וכך גם ברוחניות, עבודת ה'
 כראוי היא מתוך חום, חיות
 והתלהבות. ואילו קרירות מסמלת
 חלישות בעבודת ה', ולכן "שור" מורה
 על קדושה, ו"חמור" מורה על קליפה
 והתנגדות לקדושה.
 וכל זה הוא לפי הפרוש
 הראשון, באיסור חרישה בשור
 ובחמור יחדיו, כפי שמבואר לעיל,
 שענין הלאו איסור לא-תעשה
 ד"לא תחרש בשור ובחמור
 יחדו" הוא להרחיק את 'קליפת החמור'
 'קליפת החמור' של "לעומת זה"
 שלא תתחבר יחד וממילא לא
 תקבל מבחינת הקדושה, "שור" והיננו, שבחינת 'שור'
 שיקת לכללות ענין העבודה בקדושה, ועד שעל-ידי-זה

(18) ראה תו"א שמות נג, ג ואילך. (19) ישע"י כז, ו. (20) ברכות ה, א. (21) ראה סוטה מז, א. (22) שה"ש ב, ו. (23) ראה בארוכה סה"מ תרכ"ז שם (ס"ע תא ואילך). וראה גם אוה"ת נ"ך ח"א ע' תקצט. (24) מלאכי ג, יב. וראה כתר שם טוב (הוצאת תש"ד) בהוספות סימן נז. וש"י. (25) שבת נג, א. וראה לקו"ת שמע"צ פז, ג. (26) ראה גם לקו"ד ח"ד תשפט,

לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲשֶׂה גַם הַבְּרוֹר וְהַזָּכוּף שֶׁל 'קְלִיפַת הַחֲמוֹר' כּו', שְׂבוּפו
 2 של דבר גם בה תהיה הפרדה של הטוב מהרע והיא תודרך ותתעלה.
 3 וּלְפִי הַפְּרוֹשׁ הַשְּׂנִי, שֶׁהַצּוּי "לא תחרש בשור ובחמור
 4 יחדיו" הוא שְׁלֵא יִהְיֶה יחדיו חיבור פנימי של שְׁתֵּי ה'קְלִיפּוֹת'
 5 'שׁוֹר' ו'חֲמוֹר', 'חֶסֶד' ("שור")
 6 וּגְבוּרָה ("חמור") דְּקְלִיפָה',
 7 הֵנָּה גַם 'שׁוֹר' מוֹרָה עַל
 8 ה'קְלִיפָה', שיש לדחות אותה
 9 ולהתרחק ממנה והוא בחינת שור
 10 הַמוֹעֵד לנגוח ולהזיק שכבר נגח
 11 כמה פעמים, והפך מ"חס" ל"מועד"
 12 שְׁמַתְרַחֵקִין מִמֶּנּוּ כַּמְלֵא
 13 עֵינָיו²⁷, עד שכבר אינו נראה
 14 לעיניים לְהִיּוֹתוֹ שׁוֹר נֶגַח
 15 שְׁפֹנְתָו לְהִזִּיק, וְאִין הַנָּאָה
 16 לְהִזְקוֹ²⁸, בשונה מבהמה המזיקה
 17 באכילה ונהנית מכך, השור הנוגח לא
 18 נהנה מכך וְהִינוּ, שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה
 19 זֹאת לְתַאֲבוֹן, כך שעל-ידי הנזק
 20 הוא ממלא את תאוותו אֵלָא הוּא
 21 מִזִּיק בְּעַצְמוֹ מֵהוּתוֹ כּו' ומי
 22 שמעמדו ומצבו בעבודת ה' הוא באופן
 23 כזה שחסר לו ביטול והוא רוצה
 24 "להזיק", לחטוא, אפילו בדברים שלא
 25 מביאים לו כל הנאה, הרי הוא דומה
 26 ל"שור" כפי שהוא בצד הקליפה.
 27 וְהַעֲרִיר, שְׁעֲנִין זֶה מַעֲמַד וּמַצַּב
 28 כה נחות בעבודת ה' אִינוּ שִׁיף
 29 לְטֹבַע שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי
 30 היהודי מַצַּד-עַצְמוֹ, כי מצד-עצמו
 31 כל יהודי רוצה לעשות את רצון ה' ולא
 32 לגרום "נזק" ולחטוא חס־ושלום אֵלָא
 33 שְׂאֵף-עַל-פִּי-כֵן יָכוֹל לְהִיּוֹת
 34 שִׁיִּרְגִיל אֵת עַצְמוֹ חֶסֶד-וְשִׁלּוּם
 35 בְּעֲנִין זֶה של עשיית "נזקים"
 36 וחסאים, חלילה, וְעַד שְׁנַעֲשֶׂה
 37 בְּבַחֲנֵינָת שׁוֹר מוֹעֵד, שרגיל
 38 ל"הזיק" וְלֶכֶן צְרִיכִים לַפְּעוּל
 39 בּו בְּרוֹר שִׁפְרִיד את הטוב שבו
 40 מהרע וְזָכוּף כּו' ולהעלות אותו
 41 מהקליפה אל הקדושה.
 42 וְזוּהִי גַם הַשְּׂיֻכּוֹת של פירוש זה במשמעות האיסור לחרוש בשור
 43 ובחמור יחדיו לְעַמְלָק, הקליפה הקשה והחמורה של הַכָּלֵב שִׁיּוּצָא

ביאור בדרך אפשר

1 וְנוֹלַד' מִיַּחְדוֹ שְׁתֵּי ה'קְלִיפּוֹת' 'שׁוֹר' ו'חֲמוֹר', 'חֶסֶד וּגְבוּרָה'
 2 דְּקְלִיפָה' (פנ"ל), שְׁגַם ב'קְלִיפַת עַמְלָק' יִשְׁגַּם שְׂנִי עֲנִינִים
 3 אֵלוֹ, של "שור" ו"חמור" של קליפה כִּי אֵף שְׁעֲנִינוּ שֶׁל עַמְלָק
 4 הוּא "אֲשֶׁר קָרָךְ"²⁹, עֲנִין הַקְּרִירוֹת³⁰, המורה על חלישות והעדר
 5 החיות בענייני קדושה, בחינת "חמור"
 6 של קליפה, הֲרִי פְּעוּלָתוֹ שֶׁל
 7 עַמְלָק לַפְּעוּל זֹאת את החלישות
 8 והקרירות (על-ידי-זֶה שְׁמַכְּל
 9 הָאוּמוֹת שֶׁהִיוּ יִרְאִים לְהִלָּחֵם
 10 בַּיִשְׂרָאֵל, הֵיָה הוּא זֶה שֶׁבָּא
 11 לְהִלָּחֵם בַּיִשְׂרָאֵל³¹ וחכמינו ז"ל
 12 המשילו זאת לאמבטיה ורתחת, שאף
 13 אחד לא רוצה להיכנס בה, עד שבא
 14 מישהו וקפץ לתוכה ראשון, ואחריו גם
 15 אחרים נכנסים בה), הִיא מַצַּד
 16 תוֹקֵף הַחַיּוּת שֶׁלֹּא לְהַתְּפַעֵל
 17 כּו', שְׂזָהוּ עֲנִין שֶׁל חֲמִימוֹת
 18 כּו' ובעמלק זוהי חיות וחמימות מצד
 19 הקליפה שמקרת ענייני קדושה,
 20 ובעבודת ה' צריך להיות ההיפך, לנצל
 21 את תוקף החיות והחמימות להתגבר
 22 על הקרירות של עמלק.
 23 ג) וְזָהוּ עֲנִינוּ שֶׁל אַבְרָהָם
 24 שְׁנִקְרָא 'שׁוֹר' (פנ"ל מדברי
 25 המדרש, וכמו שנאמר "ואל הבקר רץ
 26 אברהם"), שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְד שְׁעַל-
 27 יָדוֹ נַעֲשִׂית הַעֲבוּדָה דְּבַחֲנֵינָת
 28 'שׁוֹר דְּקְדוּשָׁה', של פעולת הנפש
 29 האלוקית על הנפש הבהמית, וכן
 30 פעולת הנפש האלוקית בעצמה,
 31 כמבואר לעיל, אֵלָא עוֹד זֹאת,
 32 שְׁעַל-יָדוֹ נַעֲשֶׂה גַם הַבְּרוֹר
 33 והזיכך וההעלאה דְּבַחֲנֵינָת 'שׁוֹר
 34 דְּקְלִיפָה', וְעַד לְבְרוֹר דְּבַחֲנֵינָת
 35 'חֲמוֹר דְּקְלִיפָה' שהוא קליפה
 36 יותר חמורה (שהרי כאמור חמור הוא
 37 בהמה טמאה, ושור הוא בהמה
 38 טהורה), וְעַד שְׁמַתְהַפֵּף מ'חמור
 39 דקליפה' ל'חיות' חמור דקדושה'
 40 בְּבַחֲנֵינָת "יִשְׁשַׁכֵּר חֲמוֹר גָּרָם"
 41 גו'³² כפי שיעקב בירך את שבת
 42 יששכר בתואר "חמור גרם" למעלותא, כפירוש רש"י: חמור בעל עצמות,
 43 סובל עול תורה כחמור שמתענין אותו משא כבד".

סע"ב ואילך. (27 ברכות לג, א. 28) ב"ק ג, סע"ב ואילך. (29) פרשתנו כה, יח. (30) פירש"י שם. סה"מ עטר"ת ע' רצד. תש"ט ע' 65. ובכ"מ. (31) פירש"י שם. (32) ויחי מט, יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְעִנְיָן זֶה של בירור בחינת 'חמור דקליפה' והפרכתו לקדושה נְעֻשָׁה
2 עַל-יְדֵי הַמִּילָה. וְזֶהוּ שְׁאַבְרָהִם קוֹדֵם הַמִּילָה הָיָה שָׁמוּ
3 אַבְרָם, שְׁעוּלָה בְּנִימְטְרִיא רמ"ג, כְּמִנְיָן "גָּרָם", שְׁקִשׁוֹר ל"חמור"
4 (כחמור שעיקב קרא ליששכר 'חמור גרם' למעלותא) וְעַל-יְדֵי הַמִּילָה
5 שְׁהוֹסִיפוּ לוֹ ה', וְנִקְרָא שָׁמוּ
6 "אַבְרָהִם" עוֹלָה רמ"ח³³, כְּמִנְיָן
7 'חֲמֹר' בְּלֹא וְא"ו. וְזֶהוּ גַם
8 מֵה שְׁאַמְרַי יַעֲקֹב לַעֲשׂוּ בְּשׁוּבוֹ
9 מִבֵּית לָבָן וְיִהְיֶה לִי שׁוֹר
10 וְחֲמֹר³⁴, כִּי יַעֲקֹב נִוְלַד
11 מִהוּל³⁵, וְלָבָן בָּרַר שְׁתֵּי
12 'קְלִיפוֹת' אֵלּוּ של "שור" ו"חמור"
13 כְּמוֹ אַבְרָהִם אֲבִינוּ שֶׁפָּעַל אֶת הַבִּירוּר
14 שֶׁל בְּחִינַת "חמור גרם" עַל-יְדֵי הַמִּילָה.
15 (ד) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר כָּל הַנְּ"ל עִם
16 עִנְיָנוּ הַמִּיּוּחַד וְהַתּוֹכֵן שֶׁל עֲבוֹדַת ה'
17 שֶׁל חֲדָשׁ אֵלּוּל, כְּפִי שֶׁמִּמְשַׁךְ.
18 דְּהֵנָּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ב)
19 שְׁעִנְיָן הַחֲרִישָׁה הוּא עַל-יְדֵי שׁוֹר, בְּחִינַת "פְּנֵי
20 שׁוֹר מֵהַשְּׂמָאל", שְׁמָשֵׁם נִמְשָׁף "שְׂמָאל דוֹחָה",
21 לְהַשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ כּו', כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "שְׂמָאלוֹ
22 תַּחַת לְרֵאשִׁי". וַיְדוּעַ שְׁבָרָא-הַשְּׁנָה מִתַּחֲלִילָה
23 בְּחִינַת "שְׂמָאלוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי", כִּי מְרֵאשֶׁ-הַשְּׁנָה
24 עַד יוֹם הַכְּפֹרִים הוּא בְּחִינַת "שְׂמָאלוֹ", שְׂאָז
25 נִמְשָׁף וּמִתְגַּלָּה מְלֻמְעָלָה בְּחִינַת יְרָאָה כּו'³⁶,
26 וְשִׁיף גַם לְחֲדָשׁ אֵלּוּל, כְּמֵרֹמְזוֹ בְּתַבַּת "לְרֵאשִׁי",
27 שְׂאוֹת ל' הוּא ל' יוֹם שֶׁל חֲדָשׁ אֵלּוּל, וְיֵרֵאשִׁי"
28 הוּא רֵאשֶׁ-הַשְּׁנָה. וְגַם בְּפִסּוּק הַשְּׁנִי³⁷ שָׁבוּ נֶאֱמַר
29 "שְׂמָאלוֹ תַּחַת רֵאשִׁי" (לְלֹא ל'), דְּהֵינּוּ רֵאשֶׁ-
30 יוֹד, שְׂ"רֵאשֶׁ" הוּא רֵאשֶׁ-הַשְּׁנָה, וְהֵי"ד הוּא
31 עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, הֲרִי הַהִמְשָׁכָה מְלֻמְעָלָה
32 ("דוֹדֵי לִי") בְּרֵאשֶׁ-הַשְּׁנָה וְעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה,
33 נְעֻשִׁית עַל-יְדֵי הַעֲבוּדָה מְלֻמְטָה לְמַעְלָה ("אֲנִי
34 לְדוֹדֵי") בְּחֲדָשׁ אֵלּוּל, שְׁלֹכֵן גַם "דוֹדֵי לִי" נִכְלָל
35 בְּרֵאשִׁי-תְּבוֹת אֵלּוּל³⁸. וְסוֹפֵי-תְּבוֹת ד' אֲנִי לְדוֹדֵי
36 וְדוֹדֵי לִי, אֲרַבַּע יוֹדִין, הֵם הָאֲרַבְּעִים יוֹם
37 שְׁמֵרֵאשֶׁ-חֲדָשׁ אֵלּוּל עַד יוֹם הַכְּפֹרִים³⁸. וְעוֹד
38 זֹאת, שְׁגַם עִנְיָן הַמִּילָה (שְׁעַל-יְדָה מְבָרְרִים אֶת
39 שְׁתֵּי הַקְּלִיפוֹת 'שׁוֹר' ו'חֲמֹר') קָשׁוֹר לְחֲדָשׁ
40 אֵלּוּל, שְׁהָרִי אֶחָד מֵהַרֵּאשִׁי-תְּבוֹת' הַנְּרֻמְזִים
41 "לְרֵאשִׁי", שְׂאוֹת ל' שֶׁכַּתְּחִילַת הַמִּילָה

33 ראה נדרים לב, ב. 34) וישלח לב, ה. 35) תנחומא בראשית ה. 36) לקו"ת פ' ראה לב, א. 37) ש"ה ש, ח, ג. 38) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. ראשית חכמה שער התשובה פ"ד (ד"ה עוד יש). ב"ח או"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו).

לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּאֵלֹלֵהּ הוּא מַה שֶׁכְּתוּב³⁹ וּמֵל הַנְּוִי אֱלֹקֶיךָ אֵת לְבַבְךָ וְאֵת
2 לְבַב זְרַעְךָ⁴⁰, והמילים "את לבבך ואת לבב" הם ראשי-תיבות אלול עֲנִין
3 הַמִּילָה, וּבְזָה גּוֹפֵא, במילה עצמה, לא רק הַסֵּרֶת הָעֶרְלָה הַגֹּסָה
4 (שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר⁴¹ וּמִלְתָּם אֵת עֶרְלַת לְבַבְכֶם, "אַתָּם
5 בְּעֶצְמָכֶם", שֶׁהוּא עֲנִין
6 הַתְּשׁוּבָה⁴² העבודה העיקרית של
7 חודש אלול), אֵלָא גַם הַסֵּרֶת
8 הַקְּלִיפָה הַדְּקָה (שְׁעַל זֶה
9 נֶאֱמַר וּמֵל הַנְּוִי אֱלֹקֶיךָ אֵת
10 לְבַבְךָ, כִּיִּן שְׁזָהוּ דְּבַר הַקְּשָׁה
11 עַל הָאָדָם)⁴³ ועניין זה יושלם
12 לעתיד-לבוא, כמבואר ב'אגרת הקודש'
13 שבספר התניא: " הנה במילה יש שני
14 בחינות מילה ופריעה, שהן ערלה גסה
15 וקליפה דקה. וכן בערלת הלב יש גס-כן
16 תאוות גסות ודקות מילה ופריעה...
17 והנה על מילת הערלה ממש כתיב
18 ומלתם את ערלת לבבכם, אהם
19 בעצמכם, אך להסיר הקליפה הרקה זהו
20 דבר הקשה על האדם, ועל זה נאמר
21 בביאת המשיח ומל ה' אלקיך את לבבך
22 כו' לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך
23 ובכל נפשך למען חייך, כלומר למען כי
24 ה' לבדו הוא כל חייך ממש...".
- 1 בְּאֵלֹלֵהּ הוּא מַה שֶׁכְּתוּב³⁹ וּמֵל הַנְּוִי אֱלֹקֶיךָ אֵת
2 לְבַבְךָ וְאֵת לְבַב זְרַעְךָ⁴⁰, עֲנִין הַמִּילָה, וּבְזָה
3 גּוֹפֵא, לא רק הַסֵּרֶת הָעֶרְלָה הַגֹּסָה (שְׁעַל זֶה
4 נֶאֱמַר⁴¹ וּמִלְתָּם אֵת עֶרְלַת לְבַבְכֶם, "אַתָּם
5 בְּעֶצְמָכֶם", שֶׁהוּא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה⁴²), אֵלָא גַם
6 הַסֵּרֶת הַקְּלִיפָה הַדְּקָה (שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר וּמֵל הַנְּוִי
7 אֱלֹקֶיךָ אֵת לְבַבְךָ, כִּיִּן שְׁזָהוּ דְּבַר הַקְּשָׁה עַל
8 הָאָדָם)⁴³. וּכְלָלוֹת עֲנִין הַמִּילָה שֶׁבְּחֵדֶשׁ אֵלֹלֵהּ
9 הוּא הַגְּלוֹי ("מֵל" לְשׁוֹן הַתְּגַלּוֹת⁴⁴) וּנְתִינַת כַּח
10 מְלַמְעָלָה (עַל-דֶּרֶךְ מַה שֶׁכְּתוּב בְּהַתְּחַלֵּת
11 פְּרָשְׁתָנוּ "כִּי-תֵצֵא לְמַלְחָמָה גּוֹ' וּנְתַנּוּ הַנְּוִי
12 אֱלֹקֶיךָ בְּיַדְךָ" גּוֹ', שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁל נְתִינַת כַּח
13 מְלַמְעָלָה) עַל כְּלָלוֹת עֲבוּדַת חֵדֶשׁ אֵלֹלֵהּ בְּאֹפֶן
14 דְּ"אֲנִי לְדוֹדִי", שְׁעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה "דוֹדִי לִי"
15 בְּרֵאשֶׁ-הַשָּׁנָה יוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁבָזָה נְכַלְלוֹת גַּם
16 כָּל הַהַמְשָׁכוֹת עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, וְעַד
17 לְהַמְשָׁכָה בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּכַנִּי חַיִּי וּמְזוּנֵי כּוּ'⁴⁵.
- 25 וּכְלָלוֹת עֲנִין הַמִּילָה שֶׁבְּחֵדֶשׁ אֵלֹלֵהּ הוּא הַגְּלוֹי ("מֵל"
26 לְשׁוֹן הַתְּגַלּוֹת⁴⁴) וּנְתִינַת כַּח מְלַמְעָלָה (עַל-דֶּרֶךְ מַה
27 שֶׁכְּתוּב בְּהַתְּחַלֵּת פְּרָשְׁתָנוּ "כִּי-תֵצֵא לְמַלְחָמָה גּוֹ' וּנְתַנּוּ
28 הַנְּוִי אֱלֹקֶיךָ בְּיַדְךָ" גּוֹ', וּכְמִבּוֹאֵר בְּחִסְדוֹת הַכְּתוּב רִמּוֹ מְלַחֲמַת
29 הָאָדָם עִם הַיֵּצֶר-הָרַע שְׁזָהוּ הָאִמּוֹר
30 בְּכְתוּב "וּנְתַנּוּ" הוּא עֲנִין שֶׁל
31 נְתִינַת כַּח מְלַמְעָלָה לְנֵצַח
32 בְּמַלְחַמַת הַיֵּצֶר, וְהַתְּגַלּוֹת ("מִילָה")
33 שֶׁל חוּדֶשׁ אֵלֹלֵהּ הִיא נְתִינַת כַּח עַל
34 כְּלָלוֹת עֲבוּדַת חֵדֶשׁ אֵלֹלֵהּ
35 בְּאֹפֶן דְּ"אֲנִי לְדוֹדִי",
36 הַתְּעוּרֹת מְלַמְטָה מִצֵּד הָאָדָם ("אֲנִי")
37 לְהַתְּקַרֵּב לְאִלּוּקוֹת ("לִי") שְׁעַל-
38 יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה "דוֹדִי לִי"
39 הַתְּעוּרֹת וְהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה ("דוֹדִי")
40 אֵל הָאָדָם ("לִי") בְּרֵאשֶׁ-הַשָּׁנָה
41 יוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁבָזָה
42 נְכַלְלוֹת גַּם כָּל הַהַמְשָׁכוֹת
43 וְהַהֲאֹרוֹת וְהַהֲשַׁפְעוֹת שֶׁהָאָדָם מְקַבֵּל
44 מְלַמְעָלָה עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ,
45 וְעַד לְהַמְשָׁכָה מְלַמְעָלָה לְמַטָּה
46 בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּכַנִּי חַיִּי וּמְזוּנֵי
47 בָּנִים, חַיִּים (בְּרִיאוֹת) וּפְרִנְסָה בְּגִשְׁמִיּוֹת
48 כּוּ'⁴⁵.

(39) נצבים ל, ו. 40) בעל הטורים עה"פ. אבודרהם וב"ח שם. 41) פ' ראה יו"ד, טז. 42) תו"א לך-לך יג, ב. 43) ראה תניא אגה"ק ס"ד. 44) תו"א שם יב, ב. 45) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

בי"ה, אי אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' מהו"ר זלמן שמעון שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' ראה...

נהניתי ממה שמזכיר בסוף מכי שעשו קביעות ברבים בלימוד שו"ע רבינו בכל יום, ובודאי יש להם לימוד ברבים בדא"ח בכל יום, ולא רק בש"ק שמזכיר במכתבו.

מטובו לפרוש בשלום כל החבורה שיחיו, והנני מסג"פ קטע משיחת ההתועדות דש"מ אלול, ובבקשה לזכות בזה את כל חברותי שי.

ברכת כתיבה וחתימה טובה.

מה נעשה מר"ד דזכרונותיו משנות תר"פ ואילך?

בס"ד. משיחות ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ.

תרגום מאידית

26 העולם, ולעשותה כלי לקדושה ואלקות. ובלשון
27 הידוע⁸ – דירה לו יתברך בתחתונים.

28 ההבדל בין שני העבודות – מתבטא באופן שבו
29 עושים את העבודה: העבודה בקדושה – היא
30 בכלל בדרכי שלום, כי בענין זה לא מתעסקים עם
31 "אויבך", מנגד. משא"כ העבודה דבירור העולם –
32 היא באופן של מלחמה, "כי תצא למלחמה על
33 אויבך": "תחתונים" נבראו באופן שבגלוי ה"ה
34 "אויבך" המעלים ומנגד לאלקות⁹, ומצד עצמם
35 ה"ה שלא בערך והיפך מ(להיות) "דירה לו
36 יתברך"¹⁰, ולכן צריך להלחם עם העולם כדי לכבוש
37 אותו ולעשותו דירה להקב"ה, שבה נמצא הקב"ה
38 בגלוי בכל עצמותו (כמו האדם, כביכול, שנמצא
39 בדירתו הפרטית¹¹).

40 יתירה מזה: היות שהמציאות ד"אויבך" –
41 העלם והסתר של התחתונים – נבראה על-ידי
42 הקב"ה עצמו¹², הוא ברא שבהגשמיית (דעולם הזה)
43 תהי' תכונה של "תחתון" (כשם שברא הרוחניות
44 עם תכונה של "עליון"), מובן עד כמה גדול התוקף
45 דמציאות המנגד (לא בכח עצמו ח"ו, אלא בכחו
46 של הקב"ה שברא את המנגד באופן כזה) – וכיון
47 שכך, ה"ז מחזק עוד יותר את המלחמה שזקוק לה
48 כל יהודי בכדי לעשות את העולם דירה להקב"ה.

1 א. תורה היא מלשון הוראה¹. כל ענין בתורה,
2 ובודאי התחלתה ושמה של פרשה בתורה, מהווה
3 הוראה והוראה נצחית² בחיי היום-יום של יהודי,
4 כל יהודי, אנשים נשים וטף.

5 וצריך להבין: מהי ההוראה-נצחית לכל יהודי
6 מפרשת השבוע בתורה – "כי תצא למלחמה על
7 אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו"?
8 ובפרט ש"כי תצא למלחמה" קאי במלחמת
9 הרשות ("במלחמת הרשות הכתוב מדבר")³,
10 שאינה שייכת, אינה בזמן הזה⁴ – מהי איפוא
11 ההוראה-נצחית מזה לעבודת בני" בכל הזמנים (גם
12 בזמן הזה) ובכל המקומות, עד באופן של "בכל
13 יום יהיו (דברי התורה) בעיניך חדשים"⁵?

14 גם צריך להבין כמה דיוקים בפסוק זה⁶: (א
15 הלשון "כי תצא למלחמה", ולא "כי תלחם"
16 וכיו"ב. ב) "כי תצא למלחמה על אויבך" – ביטוי
17 בלתי-רגיל – ולא "עם אויבך", "נגד אויבך", או
18 "באויבך". ג) מה הם ב' הענינים של "ונתנו ה' א"
19 בידך" ו"ושבת שביו". ד) הדיוק "בידך" דוקא.
20 ה) מדוע כתוב "ושבת שביו", ולא "ושבת שביו"
21 סתם.

22 ב. ויובן בהקדים:

23 בעבודת בני" ישנם בכללות שני חלקים:
24 עבודתו בקדושה – לימוד התורה וקיום המצוות,
25 ועבודתו בחלקו בעולם – לברר ולזכך את גשמיות

(8) ראה תנחומא נשא טז. שם בחקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא פ"ו.

(9) ראה תניא שם: והוא התחתון שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד.

(10) כמו שהוא גם במלכותא דארעא (שכעין מלכותא דרקייע – ברכות נח, א): תכונת ה"תחתון" הפכית היא מתכונת המלך, שעליו נאמר (ש"א ט, ב. נת' באוה"ת בראשית ח"ד תסד, ב. ועוד) "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (אפילו משרי המלוכה, עאכו"כ מאנשי העם), ואנשי העם הם זדים דוקא (שאינם קרובים אל המלך – ראה שעהיה"א פ"ו). וכן הוא – ובמכ"ש וק"ו – בנוגע למלך מלכי המלכים הקב"ה (הנקרא "אויבערשטער", עליון), ובמיוחד בערך למציאות התחתונים.

(11) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ע ג. שם ע' תמה. ובכ"מ (נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כז).

(12) ודוקא בכח העצמות, שהוא "נמנע הנמנעות" (ראה שו"ת הרשב"א סת"ת. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד) – ראה בארוכה שיחת ש"פ תצא אשתקד (ס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 678).

(1) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. וראה זח"ג נג, ב.

(2) התורה היא נצחית (תניא רפי"ו. ובכ"מ). וראה (בנדר"ד) מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תפא.

(3) פרש"י עה"פ.

(4) כשאין מלך בישראל וכו' (ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה – פרטי הידינים והתנאים דמלחמת הרשות). משא"כ מלחמת מצוה (עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם) שייך גם בזמן הזה (ראה טושו"ע ושו"ע אדה"ז אר"ח ששכ"ט ס"ו).

(5) ראה פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(6) ראה מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו ע' תצג. אוה"ת שם ע' תתע. ד"ה כי תצא תשמ"ה. ועוד.

(7) ע"ד מ"ש (חוקת כא, א) "וישב ממנו שביו".

34 כו", להרחיב את גבול הקדושה גם במקום כזה
35 בעולם ששייך לגויים.

36 ועד"ז בעבודת ה'18: המשמעות של מלחמת
37 מצוה היא המלחמה עם עניני העולם ע"פ ציווי
38 התורה – ההוראות שבתורה איך להפוך גשמיות
39 העולם (החל מגופו הגשמי) לקדושה. ובכלל זה –
40 העבודה כפי המוכרח (ע"פ הוראות התורה) לעסוק
41 בדברי הרשות שבעולם לשם שמים – "כל מעשיך
42 יהיו לשם שמים"19 ו"בכל דרכיך דעהו"20. ע"ד
43 כיבוש ארץ ישראל – שכובשים החלק בעולם של
44 השבעה עממים (כאשר וכפי שמצווה התורה)
45 ועושים ממנו ארץ ישראל, ארץ הקודש.

46 והמשמעות דמלחמת הרשות היא המלחמה
47 בעניני העולם "להרחיב גבול ישראל ולהרבות
48 בגדולתו ושמעו" – יותר מן המוכרח ע"פ דיני
49 התורה, כלומר, איננו מסתפק בבירור עניני הרשות
50 שנצטווה עליהם בתורה, כי אם מרחיב ומרבה
51 בעבודה לברר גם החלקים הנוספים (בעניני
52 הרשות) שבעולם, והופך אותם לקדושה. לדוגמא:
53 העבודה דנהמא אפום חרבא ליכול21 (המלחמה
54 בבירור האכילה) – היא לא רק באכילת לחם צר
55 ושתיית מים לחץ, אלא גם כאשר אוכל בשר שמן
56 ושותה יין ישן – הוא עושה זאת לשם שמים.
57 ועד"ז בבירור העולם: איננו מסתפק בבירור חלקו
58 בעולם בלבד והחלק הכי מועט ע"פ ציווי התורה,
59 אלא הוא מחפש אחר מקומות חדשים בעולם
60 שבאפשרותו לבררם, באמצעות יסוד בית-הכנסת,
61 בית-המדרש, בית מעשה מצות.

62 ד. עפ"ז מובן החידוש ב"כי תצא למלחמה כו"
63 שקאי במלחמת הרשות:

64 ההוספה במלחמת רשות מתבטאת לא רק
65 בכמות העבודה, שמרחיב את גבול ישראל יותר
66 מכפי שהוא ע"פ החיוב (במלחמת מצוה) – אלא
67 גם חידוש בעצם העבודה והמלחמה.

68 יובן בהקדים תמי' בענין מלחמת הרשות
69 (בעבודת ה'):

(18) ראה גם לקו"ש ח"י וח"כ ע' 2 ואילך. ח"ד ע' 34.

(19) אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע

או"ח סרל"א.

(20) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

(21) זח"ג קפח, ב. וראה לקו"ת נשא כו, ב. ועוד.

1 ועפ"ז מובן הלשון "כי תצא למלחמה", ו"על
2 אויבך": כיון שמקומו הקבוע של יהודי הוא
3 בתחום (הד' אמות) דקדושה (עליון), צ"ל אצלו
4 יציאה ממקומו לצאת למלחמה עם "תחתונים"13.
5 וכדי שיהי' מודע לכך שניתן לו הכח לנצח
6 במלחמה, מלחמה כנגד מציאות של תחתון,
7 ותחתון כזה שנברא ע"י הקב"ה – אומר הפסוק
8 שזוהי יציאה למלחמה "על אויבך", למעלה
9 מאויבך14, היהודי (היוצא למלחמה) עומד מעל
10 (על) אויבך, וכדלקמן.

11 ובפרטיות יותר – העבודה ד"כי תצא למלחמה
12 על אויבך" ישנה גם באדם עצמו15: הגוף ונפש
13 הבהמית שלו הם בבחי' תחתון ביחס לנשמתו
14 (נפש האלקית), ועליו לצאת למלחמה – מלחמת
15 היצר – להתגבר על הנטיות הטבעיות של גופו
16 ונה"ב, לכבוש אותם ובאופן שלא יפריעו לעבודת
17 ה' שלו, ועד יתירה מזו – שיעבוד את ה' גם
18 בכחות אלו, "בכל לבבך – בשני יצריך"16. וניתן
19 לו הכח ע"ז – להיותו (נשמתו) "על אויבך".

20 ג. במלחמה זו עצמה (בעבודת ה') ישנם שני
21 אופנים – מלחמת מצוה ומלחמת הרשות:

22 ההבדל בין שני אופני מלחמה אלו מובן
23 מפשטות החילוק ביניהם: מלחמת מצוה היא –
24 "מלחמת"17 שבעת עממים ומלחמת עמלק ועזרת
25 ישראל מיד צר שבא עליהם; מלחמת הרשות היא
26 – "המלחמה שנלחם (המלך) עם שאר העמים כדי
27 להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו".

28 מלחמת שבעה עממים [ועד"ז – כיבוש עשר
29 עממים לע"ל] היא מצוה, ציווי ע"פ תורה –
30 לכבוש את ארץ כנען ולעשות ממנה ארץ-ישראל,
31 ארץ-הקודש, להיותה הארץ ששייכת לבנ"י;
32 משא"כ המלחמה "עם שאר העמים" איננה מצוה,
33 כי אם מלחמת הרשות, "כדי להרחיב גבול ישראל

(13) ראה אוה"ת ריש פרשתנו: "ברבות . . ע"פ וצא הלחם
בעמלק . . אין אומרים צא אלא למי שהוא מבפנים, וכך צ"ל כאן
בענין כי תצא, באצ"ל לא יגורך רע, כי אם בבי"ע, והמלחמה לא
שייך רק במקום שיש טו"ר, היינו בבי"ע, וזהו כי תצא".

(14) ראה לקו"ת פרשתנו לו, רע"א. ובכ"מ.

(15) בהבא לקמן – ראה בארוכה ד"ה כי תצא בסה"מ תרמ"ו
(ע' כו ואילך). ובכ"מ.

(16) ברכות נד, א – במשנה. וראה מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו
ע' תצו.

(17) רמב"ם הל' מלכים רפ"ה.

38 לאוה"ע ש"לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה
39 גוים" – כיון ש"ברצונו נתנה להם", וע"י
40 המלחמה יכבשו בני" את ארץ הגויים, ויעשו ממנה
41 ארץ ישראל, ארץ הקודש.

42 ועד שכך גם נקבע בבריאה (מלכתחילה) – הכח
43 שבנ"י יוכלו לכבוש את ארץ ישראל (בכדי שיוכן
44 ויונה אצלם כיצד אפשר לדרוש מהם גם מצד גדרי
45 העולם), עם ההסברה בשכל (לאוה"ע שטוענים
46 "לסטים אתם") – ש"כח מעשיו הגיד לעמו לתת
47 להם נחלת גוים, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא
48 בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם
49 וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו":

50 אין זה הסבר רק מצד קבלת עול, שהקב"ה יכול
51 לעשות כל שברצונו (מי יאמר לו מה תעשה), אלא
52 הסבר שמוכן גם בשכל האדם – שהקב"ה, תיכף
53 כשברא את ארץ-ישראל – "בראה ונתנה" – הוא
54 נתן אותה (במחשבה) "לאשר ישר בעיניו" (לבנ"י),
55 ומה ש"נתנה להם" הוא – כי "ברצונו" של הקב"ה
56 מלכתחילה הי' שהאופן שבו יקבלו בני" את א"י
57 יהי' (לא במתנה מלמעלה, אלא) עי"ז שתהי' קודם
58 ברשות, נחלת הגויים, ואח"כ בני" יקחוה במלחמה
59 עם הגויים – כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה
60 בתחתונים, שדוקא מארץ גויים, יעשו בני" (ע"י
61 עבודתם) ארץ-ישראל, כנ"ל²⁵.

62 במה דברים אמורים, בנוגע למלחמת מצוה,
63 שיש לבנ"י ציווי התורה ללחום ולכבוש את החלק
64 בעולם ולעשותו קדושה – שזה גופא מגלה
65 שהחלק בעולם שייך לבנ"י, ומה שמלכתחילה ניתן
66 לגויים, ה"ז בכדי שבנ"י יכבשו זאת מהם;

67 אבל כשמדובר אודות מלחמת רשות, לכבוש
68 חלק בעולם שעליו אין שום ציווי בתורה – יש
69 לכאורה מקום לומר, שאין לכך שום נתינת-מקום
70 ע"פ תורה, כי חלק זה ניתן לרשות העולם (גויים),
71 ואסור לבנ"י לכבוש את זה, ולכן אין שום ציווי
72 בתורה לכבוש את זה.

73 ואדרבה – אם כובשים אותו, ה"ז לכאורה
74 בגדר של "לסטים אתם", כי החלק הזה לא ניתן
75 לבנ"י, היינו שגוזלים את גשמיות העולם מהענינים
76 שהקב"ה מסר ברשות העולם.

1 יציאת בני" למלחמת מצוה בכיבוש ארץ
2 ישראל (מלחמת שבעת עממים) – ה"ז בגלל שכך
3 ציווה הקב"ה בתורתו, ונתן את ארץ ישראל לבנ"י,
4 במילא הם הולכים לכבוש את הארץ ששייכת להם.
5 וזהו גם המענה על הטענה שיכולים אוה"ע לטעון
6 לבנ"י²² "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה
7 גוים" – "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת
8 גוים"²³, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה
9 ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם
10 וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

11 אמנם את שאר הארצות שבעולם – לא נתן
12 הקב"ה לבנ"י, אלא להגויים – היתכן שבנ"י יצאו
13 במלחמת רשות לכבוש ארצות נוספות, על כך
14 לכאורה שייכת וחלה טענת "לסטים אתם"?

15 ה. ועד"ז היא התמי' בנוגע למלחמת הרשות
16 בעבודת האדם:

17 הכח שניתן ליהודי להלחם ולכבוש את חלקו
18 בעולם (שבראו הקב"ה באופן של "תחתונים"
19 שמצ"ע אין להם שום שייכות עם קדושה) – ה"ז
20 בכח ציווי התורה לעשות כן, והחלק בעולם נברא
21 מלכתחילה בכדי ובכוונה שיעשו ממנו קדושה.

22 ואף שלהשגת מטרה זו יש צורך במלחמה –
23 ה"ז בגלל שכך הוא רצון הקב"ה – נתאוה הקב"ה
24 להיות לו דירה בתחתונים – שדירתו תהי' דוקא
25 בתחתונים, שהם מצ"ע בבחי' "אויבך", וצריך
26 להלחם בהם כדי לעשותם כלים לאלקות, כנ"ל.

27 וכמו שמצינו בנוגע למלחמת מצוה דכיבוש
28 ארץ ישראל (מלחמת שבעה עממים): אע"פ
29 שהקב"ה הבטיח ונתן את ארץ-ישראל לאברהם
30 אבינו ("לזרעך נתתי – כבר נתתי"²⁴), באופן שמאז
31 (אפילו לפני שבנ"י כבשו את א"י בפועל) שייכת
32 ארץ ישראל לבנ"י לנצח – אעפ"כ רצה הקב"ה
33 שבנ"י יקבלו את ארץ-ישראל בפועל ובגילוי
34 באמצעות מלחמה (כמו שהי' בפועל ע"י כיבוש
35 יהושע), שארץ-ישראל תהי' קודם ברשות גויים
36 [עד שהתורה קוראת לארץ ישראל "נחלת גויים",
37 והתורה מביאה את הטענה שישנה (יכולה להיות)

(22) פרש"י ר"פ בראשית. וראה גם ב"ר פ"א, ב. תנחומא
ע"ה"פ (ראה לקו"ש חט"ו ע' 104 הע' 41).

(23) תהלים קיא, ו.

(24) לך לך טו, יח. ירושלמי חלה פ"ב ה"א. וראה גם ב"ר
פמ"ד, כב. פרש"י ע"ה"פ.

(25) בכל הנ"ל – ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 10 ואילך. ח"י
וח"כ שם. וש"נ.

לכיתו פן ימות במלחמה גוי" (והפסוק חוזר ע"כ 36
 פעמיים בנוגע ל"האיש אשר נטע כרם ולא חללו" 37
 ו"האיש אשר ארש אשה ולא לקחה"). 38

ועד"ז במלחמה בכירור העולם: עי"ז שיהודי 39
 יורד למטה לברר את עניני העולם (דברי רשות), 40
 שלשם כך צריך להתלבש בלבושי המתברר, יכול 41
 הדבר להזיק לו (ע"ד המתאבק עם כו" 29), גם 42
 בנוגע לשאר עניני העבודה שלו (כולל במלחמת 43
 מצוה) — 44

בשלמא בנוגע למלחמת מצוה, המלחמה בעניני 45
 העולם שעליהם ציוותה התורה — הרי אין ברירה 46
 אחרת, ועוד ועיקר — ישנה נתינת כח מהתורה 47
 לנצח במלחמה ולא להינזק ר"ל כלל; משא"כ 48
 במלחמת רשות — אין ע"ז שום ציווי מפורש 49
 בתורה, וא"כ היתכן שיעמיד עצמו בסכנה, היפך 50
 הציווי בתורה³⁰ "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", 51
 מתוך ספק — אולי יצליח? 52

אמנם יש עילוי וחיודוש בעבודה דמלחמת 53
 רשות לגבי מלחמת מצוה (כנ"ל), אבל אם זה 54
 מביא לידי סכנה, לכאורה עדיף שינצל את הזמן 55
 לפעול עבודתו רק בעניני קדושה, ובכירור העולם 56
 ע"י מלחמת מצוה, שעלי" ישנה הנתינת כח 57
 וההבטחה כי ודאי יצליח? 58

ויתירה מזו: עי"ז (הסכנה במלחמת רשות) הוא 59
 מעמיד בסכנה את המשך עבודתו (בתור נשמה 60
 בגוף) בקיום ציווי התורה (כולל — מלחמת מצוה, 61
 כמו מלחמת עמלק בסיום פרכתנו וכיו"ב) — וכל 62
 זה למה? בשביל מלחמת רשות! יותר טוב שיתעסק 63
 בקיום ציווי התורה (שבהם יש לו כח התורה 64
 להצליח), מאשר להתעסק בדבר שהצלחתו מוטלת 65
 בספק, ויתכן שזה יפריע ח"ו לשאר עניני עבודתו 66
 בעתיד. 67

[מובן ופשוט שאין לתרץ, שכיון ש"אדם לעמל 68
 יולד" 31 ו"אין לו מה לעשות" — לכן יוצא 69
 למלחמת רשות — כי ליהודי יש תמיד מה לעשות 70
 בלימוד התורה וקיום המצוות, ולא לצאת במלחמה 71
 ולהעמיד א"ע בסכנה על דבר שלא נצטווה 72
 בתורה]. 73

1. על כך באה ההוראה והחיודוש מפרשה 1
 שלימה בתורה — "כי תצא למלחמה", "במלחמת 2
 הרשות הכתוב מדבר": אע"פ שזוהי מלחמת 3
 הרשות — הרי זו גם מלחמה ע"פ תורה — "הכתוב 4
 מדבר" (ונותן כח) בנוגע למלחמת הרשות, 5
 העבודה להלחם ולכבוש עוד חלקים מהעולם (לא 6
 רק ארץ ישראל) ולעשות מהם קדושה — כיון 7
 שכוונת הבריאה היא, שכל העולם יהי דירה לו 8
 יתברך בתחתונים. 9

ומה שרק בנוגע לארץ-ישראל נאמר התנאי 10
 ש"נטלה מהם ונתנה לנו", ועד"ז בעבודה, שישנם 11
 ענינים מסויימים בעולם אשר עליהם התורה 12
 אומרת שיש לעשותם קדושה, משא"כ בשאר חלקי 13
 העולם לא כתוב בגלוי התנאי שזהו על-מנת שבנ"י 14
 יעשו מהם קדושה (הגם שצריכים לעשות את כל 15
 העולם כולו לדירה לו יתברך) — הטעם לכך הוא, 16
 שאת העבודה הזו נתנה התורה לרשותו של 17
 היהודי; אי"ז ע"פ ציווי התורה, אלא דוקא 18
 באמצעות חיודוש דעבודה בכח עצמו של היהודי 19
 — מלחמת הרשות. 20

אשר עי"ז (מלחמת הרשות) ניתוסף שלימות 21
 (לגבי מלחמת מצוה) בהעבודה דלעשות לו יתברך 22
 דירה בתחתונים שנפעל בדרך התחדשות²⁶, שגם 23
 בתחתונים שמצ"ע נרגש בהם איך שהם ברשות 24
 העולם (ולא כפי ש"נתנה להם" על מנת שיהי' 25
 נטלה מהם ונתנה לנו", שבזה ישנה הנתינת כח 26
 מלמעלה לעשות ממנה ארץ-הקודש), יעשו דירה 27
 לו יתברך²⁷. 28

2. אמנם צריך להבין: 29

מכיון שסוף-סוף מלחמת רשות אינה חיוב מן 30
 התורה, אלא דבר של רשות — איך יכול יהודי 31
 להעמיד א"ע בסכנה ע"י יציאה למלחמה, אשר 32
 מלחמה קשורה עם סכנה [וכמ"ש (בפרשה 33
 שלפנ"ז)²⁸ — "ודברו השוטרים אל העם לאמר מי 34
 האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב 35

(26) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. ח"ב ע' 74 ואילך.
 וש"נ. שיחת ש"פ תצא אשתקד (סה"ש תשמ"ט ע' 678 ואילך).
 ועוד.

(27) ראה עד"ז לקו"ש ח"כ ע' 3 (ושם, ע"ד העילוי שבעבודת
 כיבוש ארץ ז' אומות לגבי העבודה דתומ"צ שלמעלה מבירור
 העולם). ובכ"מ.

(28) שופטים כ, ה ואילך.

(29) ראה תניא פכ"ח. וראה משלי כו, ד.

(30) ואתחנן ד, טו.

(31) איוב ה, ז.

וביחד עם זה יש להיהודי (להיותו קשור עם 29
הקב"ה) הכח מ("הכתוב מדבר" –) "כי תצא 30
למלחמה", במלחמת הרשות – לפעול חידוש 31
בבריאה, שמבלי הבט על כך שהיא מציאות 32
ברתוקף של עולם (ולכן נראה לעיני בשר כי 33
המלחמה קשורה עם סכנה) – הוא בודאי מצליח 34
וכובש ומנצח את כל חלקי העולם ועושה מהם 35
דירה לו יתברך, כמו שממשיך הפסוק – "ונתנו 36
ה"א בידך ושבת שבי"ו": כאשר יהי "תצא 37
למלחמה", ה"ז גופא יביא כבר ל"ונתנו ה' אלקיך 38
בידך"³⁴, בידך דוקא – שבנ"י נעשים ע"ז בעה"ב, 39
ויתירה מזו – "ושבת שבי"ו", גם הדברים שנפלו 40
בשבי" ביד "אויבך", נמסרים ונהפכים לקדושה³⁵. 41
והטעם לכך הוא – כיון שיהודי בעצם מציאותו 42
הוא (מלכתחילה) "על אויבך", למעלה מאויבך; 43
יהודי כפי שהוא מציאות אחת כביכול עם הקב"ה 44
ה"ה לכתחילה מעל כל מציאות העולם, ולכן יש 45
לו הכח לצאת למלחמה ולכבוש את כל העולם 46
(ששייך כולו להקב"ה) לעשותו דירה לו יתברך 47
[משא"כ זה שהעולם נחלק לארץ ישראל ושאר 48
הארצות – ה"ז כפי שבנ"י קשורים ובערך לעולם, 49
רק שבעולם עצמו – החלק שלהם הוא ארץ 50
הקודש, המקודשת משאר הארצות³⁶]. 51
זאת אומרת, שבמלחמת בני"י (ע"פ תורה) 52
בבירור העולם ישנם שני אופנים: 53
(א) מלחמת מצוה – מלחמה הקשורה עם חלק 54
מיוחד בעולם (ארץ ישראל, ובעבודה – הדברים 55
גשמיים שאיתם הוא מקיים מצוה ועניני קדושה), 56
שזה שייך בעיקר להדרגה בעבודה ע"פ ציווי 57
התורה, כפי שדיני התורה קשורים עם חילוקי 58
המקומות שבעולם בהתאם להחילוקים שבין בני"י 59
והגויים (ארץ ישראל ושאר הארצות), קדושה 60
וחול, (ב) מלחמת רשות – ששייכת לכל עניני 61
העולם, כפי שבנ"י באים מדרגתם במצב של "על 62
אויבך", עד חד ממש כביכול עם עצמותו ית', 63
שלמעלה מכל חילוקי דרגות שבעולם בין חול 64
וקודש וכו'.

ט. וכשם שזה במלחמה בבירור העולם, כך זה, 66
בפרטיות יותר, גם במלחמת היצר של יהודי 67

ח. ויש לומר שגם זה נכלל בחידוש דפרשתנו 1
– "כי תצא למלחמה על אויבך": 2
כיון שישנה פרשה שלימה בתורה בנוגע 3
למלחמת הרשות – מובן שע"פ התורה ("הכתוב 4
מדבר") צ"ל אצל יהודי (גם) עבודה זו, לא 5
להתייחס לכך שהיא כרוכה בסכנה [ונוסף לזה – 6
יש על כך גם נתינת-כח מלמעלה – "ונתנו ה' 7
אלקיך בידך ושבת שבי"ו"³²]. 8
והגם שאלו הם הפכים: אומרים שיהודי צריך 9
לבחור בעצמו לצאת למלחמה שהיא מלחמת 10
הרשות, אף שהיא כרוכה בסכנה, וביחד עם זה 11
התורה מצווה עליו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" 12
– הרי ידוע, שהיות ובנ"י קשורים עם הקב"ה 13
שהוא נושא הפכים, לכן הוא תובע הפכים 14
בעבודתו של יהודי, כולל בנדודי ההפכים הנ"ל. 15
ועפ"ז יש לומר בעומק יותר – בביאור ענין 16
מלחמת הרשות: 17
מכיון שיהודי קשור עם הקב"ה, שהוא נושא 18
הפכים – יש לו כח התחדשות אמיתי לפעול את 19
חיבור ההפכים הנ"ל³³ בהעבודה דמלחמת הרשות: 20
מציאות העולם ("אויבך") יש לה תוקף (שבא 21
מהקב"ה שברא את "אויבך"), ועד לתוקף בתור 22
מציאות בפ"ע שאין לו שייכות לרשות הקדושה 23
[בניגוד לארץ ישראל, שכבר בתחלת הבריאה נקבע 24
בה מלכתחילה ששייכת לבנ"י], וע"פ שכל יש 25
מקום לסכנה וספק איך אפשר לנצחו (ולכן יתכן 26
ש"אויבך" יקחו שבי ובאופן שזה נעשה "שבי"ו"), 27
וצריכים למלחמה בכדי לנצח את ה"אויבך"; 28

32) אבל מ"מ העבודה עצמה היא באה בכח עצמו (מלחמת הרשות), ורק שלאחרי האתעדל"ת "כי תצא למלחמה" נמשך הכח למעלה "ונתנו ה"א בידך גו"; משא"כ במלחמת מצוה – יש בזה ציווי ונתינת-כח של התורה עוד קודם העבודה, ואדרבה: הציווי הוא הוא הסיבה להעבודה.

33) ובפרטיות: ההפכים דעבודה באופן חיובי (עשה טוב) ועבודה באופן שלילי (סור מרע). וראה הדרן על הרמב"ם (תשל"ה) שהעבודה דמצות עשה (בירור מציאות העולם) היא מבחי' "מצוי ראשון" (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת), והעבודה דמצות לא תעשה (שלילת מציאות העולם) היא מבחינת "אינו מצוי" (שם ה"ב), עיי"ש.

ולהעיר ממחז"ל (שבת קה, ב) "היום אומר לו (היצה"ר) עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך". וי"ל, שכל ענין הרי "זה לעומת זה עשה אלקים", ואדרבה ההתחלה היא בקדושה – ש"עשה כך" ו"עשה כך" הם הענינים דסור מרע ועשה טוב (מ"ע ומל"ת) – ב' קיום בעבודה, וגם היצה"ר יודע ההפכים בעבודתם של ישראל, ומנגד לשניהם ולכללותם.

34) ראה גם מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו ע' תפב.

35) ראה ס' השיחות תשמ"ט ע' 679 ואילך.

36) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ז הי"ב.

40 אל חיל"40 בעניני קדושה, במקום לחפש עוד
41 מלחמה.

42 על זה אומרים לו, שתכלית השלימות בעבודה
43 היא – שיהי' "עובד אלקים", וזה נעשה עי"ז
44 שאיננו מסתפק במלחמה שהיא ע"פ ציווי התורה,
45 אלא יוצא ל"מלחמת הרשות" ("כי תצא
46 למלחמה")41 לשנות גם את טבע הקדושה שלו,
47 שעיי"ז נפעל חידוש גדול יותר (מע"י המלחמה עם
48 היצר הרע [ע"ד האמור לעיל (סוס"ז), ששלימות
49 ההחדשות בעולם נפעלת ע"י מלחמת הרשות יותר
50 מאשר ע"י מלחמת מצוה]).

51 ויתירה מזו: אפילו אם נלחם כבר "מלחמת
52 הרשות" ושינה את טבע רגילותו בעבר – היתה
53 לכאורה הו"א לחשוב, שזה כבר די ומספיק, ולשם
54 מה – טוען היצר – עליו להמשיך להסתכן
55 ולהלחם (האם במצבו הוא כדאי כל הסיכון
56 והמלחמה בכדי שיקבל תואר נוסף של "עובד
57 אלקים"?!...) – אומרים לו, ששלימות היא דוקא
58 כשהוא "עובד אלקים" לשון הוה, אפילו כאשר
59 שנה פרקו מאה פעמים ואחד וזה נעשה טבע
60 רגילותו – עליו ללמוד מאה פעמים ושנים, וכן
61 הלאה.

62 י. ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לזמן זה –
63 חודש אלול:

64 היצר יכול לבוא ולטעון ליהודי: מכיון שכל
65 ישראל בחזקת כשרות42, בודאי קיים כל יהודי את
66 כל עניני העבודה דחודש אלול, ולא רק במשך יום
67 אחד, אלא עברו כבר למעלה מעשרה ימים בחודש
68 זה, עשרה ימים רצופים בעבודה של "אני לדודי
69 ודודי לי"43, והוספה בלימוד התורה וקיום המצוות
70 בהידור, עם כל הענינים שבני מוסיפים בחודש
71 אלול (כמדובר בהתוועדויות שלפנ"44) – במילא,
72 אפשר עכשיו "לנוח", או עכ"פ – להמשיך לעשות

1 בעבודתו הפרטית בכירור הגוף ונה"ב (כנ"ל
2 סוס"ב), שגם לאחרי שיהודי סיים את ה"מלחמת
3 מצוה" (עד כמה שהוא מחוייב ע"פ הציווי), צ"ל
4 אצלו "מלחמת הרשות", "כדי להרחיב גבול
5 ישראל כו".

6 ויש לומר שזהו ע"ד המבואר בתניא37 בביאור
7 מאחז"ל38 עה"פ39 "ושבתם וראיתם בין צדיק
8 לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", "עבדו
9 ולא עבדו תרווייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה
10 שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים
11 ואחד" – ש"ההפרש בין עובד אלקים לצדיק
12 שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה
13 שהיא המלחמה עם היצה"ר להתגבר עליו כו'
14 שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד,
15 והיינו הבינוני, אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם
16 התואר כו', כבר עבר וגמר לגמרי עבודת המלחמה
17 עם הרע כו".

18 וממשיך ומבאר, שעד"ז הוא ההבדל (בבינוני
19 עצמו) בין העבודה ע"פ טבע דקדושה ("שהוא
20 מתמיד בלימוד בטבעו", או "הרגיל עצמו ללמוד
21 בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני"),
22 שנקרא "לא עבדו", כיון שבזה אין שום מלחמה,
23 ו"עובד אלקים" הוא מי שלוחם ומשנה טבע
24 רגילותו – כמבואר שם בביאור הענין ד"עובד
25 אלקים מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד" – כי
26 "בימיהם הי' הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים
27 כו', ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתירה על
28 הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה
29 על גביהן ביתר שאת וביתר עז להיות נקרא עובד
30 אלקים כו".

31 זאת אומרת: גם כאשר קיים עם גופו ונה"ב
32 "מלחמת מצוה" – הוא עבד על עצמו ופעל
33 שההרגל שלו בעניני קדושה נעשה אצלו טבע שני,
34 ועד ליתירה מזה – הוא סיים את ה"מלחמת מצוה"
35 (כפי שזה ע"פ ציווי התורה) עם הגוף ונה"ב, עד
36 שנעשה צדיק גמור (עבודתו בתומ"צ היא בתכלית
37 השלימות) – הווא אמינא, שכעת איננו צריך יותר
38 להלחם, כי טבעו נעשה טבע דקדושה והוא כבר
39 צדיק גמור, במילא יכול להתעסק רק ב"ליכלו מחיל

(37) פרק טו.

(38) חגיגה ט, ב.

(39) מלאכי ג, יח.

(40) ל' הכתוב – תהלים פד, ח.

(41) ראה ל"ת להאריז"ל פרשתנו, שכל היוצאים למלחמה
("כי תצא למלחמה") היו צדיקים גמורים. וראה שיחת כל היוצא
למלחמת בית דוד (סה"ש תש"ב ע' 141 ואילך).

(42) רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ב ה"ב.

(43) ר"ת אלול (אבורהם סדר תפלת ר"ה. סדר היום (בסדר
ר"ח אלול). פע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים שה"ש עה"פ.
מ"מ סתשע"ח. ב"ח לטווא"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו)).(44) ראה בארוכה קונטרס משיחת ש"פ ראה וש"פ שופטים
שנה זו.

ובמיוחד – ע"י ההוספה בלימוד התורה 36
 (ובפרט – מתוך אהבה), שע"י מתאחדים במיוחד 37
 עם הקב"ה (אשר "הכניס" את עצמו בתורתו, "אנא 38
 נפשי כתבית יהבית"49), ב"יחוד נפלא כו"50, 39
 להוסיף בעצמו בלימוד התורה, וכמו"כ 40
 להשפיע על יהודים נוספים – אנשים ונשים, 41
 ובהגשה מיוחדת – טף, תינוקות של בית רבן51 42
 – שיוסיפו בלימוד התורה, ובפרט – בשיעורי 43
 תורה ברבים. 44

וכמו"כ – ע"י נתינת הצדקה, שהיא מאחדת 45
 בנ"י ביחד, שזה נעשה כלי לאהבת ה' ואהבת 46
 ישראל ע"י הקב"ה ("אני לדודי ודודי לי"). 47
 וגם בשאר קוי העבודה דחודש אלול – עבודת 48
 התפלה, עבודת התשובה, והשלימות בכל זה – 49
 באופן של גאולה52. 50

יב. ומענין לענין: 51
 חודש אלול הוא גם הכנה לקראת ראש השנה 52
 והמועדים דחודש תשרי בכלל (החל מר"ח אלול, 53
 שלשים יום קודם ראש השנה, ובפרט מט"ו 54
 אלול – שבועיים קודם ר"ה, ושלשים יום קודם חג 55
 הסוכות). ולכן ה"ז זמן המתאים לספק את צרכי 56
 החג לכל אלו שזקוקים לכך, מתחיל מראש השנה 57
 – כשישנו החיוב של "אכלו משמנים ושתו 58
 ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו"53 (כמדובר 59
 כמ"פ בארוכה54), ועד"ז צרכי החג דערב יוהכ"פ 60

בחודש אלול שר"ת שלו הוא "אני לדודי ודודי לי", ודוקא
 בחודש זה הקב"ה הוא "מלך בשדה" (לקו"ת ראה לב, ב).
 49) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב).
 50) תניא פ"ה. וראה משיחות ש"פ שופטים ס"ט (לעיל ע'
 199).

51) ראה השיחה בקשר לסיום השלשים של הרה"ח וכו' ר'
 יעקב יהודה העכט ע"ה (נדפסה לקמן ע' 232).
 52) כידוע החמשה ראשי תיבות של "אלול" שכוללים כל
 הקוים בעבודה: "אנה לידו ושמתו לך" (תורה), "אני לדודי ודודי
 לי" (תפלה), "איש לרעהו ומתנות לאבינים" (גמ"ח), "את לבבך
 ואת לבב" (תשובה), "אשירה לה' ויאמרו לאמר" (גאולה) – ראה
 לקר"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 313 ואילך. ס'
 השיחות תשמ"ח ע' 599 ואילך. ועוד.

53) נחמ"י ח, יו"ד. הובא בב"י ושו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ג
 ס"ד.

54) לקר"ש ח"ד ע' 369 ואילך. ועוד.

בין הקב"ה וכו"כ" (בזמנים מסויימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד –
 שאין אומרים זה אפילו בלי ברכה) מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין
 לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אאמור"ז ז"ל,
 י"ל כי כל השנה זמנו הוא ע"י הלימוד בשיר השירים.

את העבודה, אבל בסדר והדרגה, ובפרט שישנה 1
 כבר הרגילות בזה במשך עשרה ימים רצופים וכו' 2
 וכו'. ואפילו אם רוצים להוסיף בעבודה – אפשר 3
 להוסיף בזה, אבל אין כל הכרח להגיע לכך 4
 באמצעות "מלחמה", עם רעש ו'שטורעם' – שכן 5
 כבר אין לכאורה עם מי להלחם. ואפילו אם יש 6
 במה להלחם – הרי עדיף לפעול בקדושה, מאשר 7
 להתעסק במלחמה שדורשת תצא למלחמה. 8

ושאלה זו מתחזקת בדורנו זה במיוחד: להיותו 9
 דור האחרון של הגלות (ולאחרי ריבוי הענינים של 10
 עבודת המלחמה שפעלו בנ"י במשך הדורות עד 11
 וכולל דור זה), שיהי' גם דור הראשון דהגאולה – 12
 הי' לכאורה מתאים יותר שיתכוננו לפעול 13
 בהעבודה דלע"ל באופן של עליות (ילכו מחיל אל 14
 חיל) בקדושה עצמה, מאשר להתעסק עם עניני 15
 מלחמה. 16

על כך ישנה ההוראה מהפרשה "כי תצא 17
 למלחמה על אויבך" (שקורין אותה תמיד בחודש 18
 אלול45), שצריך לעשות העבודה דחודש אלול 19
 באופן של מלחמה, הן בנוגע לעצמו – להילחם 20
 ולשנות טבע רגילותו, גם טבע הקדושה, והן בנוגע 21
 להעבודה בעולם – ללחום ולכבוש חלקים בעולם 22
 שעדיין לא חדורים לגמרי בקדושה, ולעשותם דירה 23
 לו יתברך. 24

ובנוגע לדורנו זה – אדרבה: להיותו הדור 25
 האחרון בגלות ודור הראשון דהגאולה – מוטלת 26
 עלינו אחריות יתירה לסיים את המלחמה, ולהכין 27
 את הדרך ל"לחם מלחמות ה'" של משיח צדקנו46 28
 [ועד"ז ע"י הניצוץ משיח שבכל א' מישראל47]. 29

יא. ובנוגע לפועל: 30

כל יהודי צריך להוסיף – באופן של מלחמה 31
 ושינוי הטבע – בכל הענינים דחודש אלול, 32
 ובכללות – העבודה ד"אני לדודי ודודי לי", 33
 ההתקרבות דבנ"י עם הקב"ה מתוך אהבה48 34
 (ושמחה), ע"י קיום התורה ומצוותי'. 35

45) ראה ל"ת להאריז"ל שם, ש"ובכתה את אבי' ואת אמה
 ירח ימים" (פרשתנו כא, יג) קאי על חודש אלול.

46) רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ד.

47) ראה מאור עינים ס"פ פינחס. וראה גם סה"מ תרמ"ג ע'
 ע.

48) דאף שכל השנה זמנו הוא* – יש בזה הרגשה מיוחדת

(* ולהעיר שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים (שתוכנו ע"ד האהבה

17 המקדש, עי"ז שחוזרים למקומם המשכונות דבית
 18 ראשון ובית שני⁵⁵, ביחד עם המשכן שעשה משה,
 19 ועוד ועיקר – בנין בית המקדש השלישי, מקדש
 20 אד' כוננו ידיך⁵⁶,
 21 ואזי יקויים בפשטות ("והי' 57 כי) תבוא אל
 22 הארץ גו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו"
 23 ומביאים הביכורים בביהמ"ק השלישי,
 24 ואז ישנה גם שלימות ענין המלחמה, "כי תצא
 25 למלחמה" – מלחמה מלשון לחם – "לחמי
 26 לאשי"⁵⁸, עבודת הקרבנות בביהמ"ק,
 27 וכל זה – תיכף ומיד ממש.

1 ומוצאי יוהכ"פ, ולאח"ז – חג הסוכות, שמיני
 2 עצרת ושמחת תורה.
 3 ובהדגשה מיוחדת בקביעות שנה זו – כששני
 4 ימי ראש השנה (גם בארץ ישראל) חלים בימי
 5 חמישי וששי, ובמילא נכנסים מהם תיכף ליום
 6 השבת, ועד"ז (בחוץ לארץ) גם בנוגע לחג הסוכות
 7 ושמיני עצרת ושמחת תורה – צריכים לספק את
 8 הצרכים דג' ימים רצופים.
 9 ויהי רצון, שזה יוסיף עוד יותר בברכת כתיבה
 10 וחתימה טובה לכל יהודי ולכל בני, לשנה טובה
 11 ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, בגשמיות
 12 וברוחניות גם יחד,

13 עדי הברכה הכי עיקרית – הגאולה האמיתית
 14 והשלימה ע"י משיח צדקנו, אשר ילחם מלחמת ה'
 15 וינצח, "ונתנו ה' אלקיך בידך", ו"ושבית שביו" –
 16 עיקר השבוי (שאוה"ע רדפו אחרי') – בית

(55) ראה פרש"י ר"פ פקודי.
 (56) בשלח טו, יז ובפרש"י.
 (57) תבוא כו, א.ב.
 (58) פינחס כח, ב.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

26 וְאִי אֲמַרְתָּ שְׁטַעַם הַהִסְפָּד מִשּׁוֹם יִקְרָא דְחַיִּי (כבוד החיים) הוּא, וְכִי
 27 מִשּׁוֹם יִקְרָא (וכבודו) דְאֲבִרְהֵם, מִשְׁהוּ לָהּ לְשָׁרָה – עֵיכְבוּ אֶת
 28 קְבוּרָתָהּ שֶׁל שָׂרָה, וְעַל כִּרְחֹךְ שׁוּזָה מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַמֵּת, וְלִכְן הַמְתִּינוּ
 29 לוֹ. דּוּחָה הַגְּמָרָא: אִף שֶׁהַהִסְפָּד הוּא מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַחַיִּים, שָׂרָה נּוֹסְפָה
 30 נִיחָא לָהּ בְּכַךְ, כִּי הֵיכִי דְמִיְיָקֵר בְּהָ אֲבִרְהֵם – כְּדִי שֶׁאֲבִרְהֵם יִתְכַבֵּר
 31 בָּהּ.
 32 תָּא שְׁמַע, נֹאמֵר בְּפִסְוֹק (מלכים א' יד ה) יִסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְקִבְרוּ
 33 אוֹתוֹ, וְאִי אֲמַרְתָּ שְׁטַעַם הַהִסְפָּד מִשּׁוֹם יִקְרָא דְחַיִּי (כבוד החיים)
 34 הוּא, הֵנָּה בְּנֵי יִקְרָא נִינְהוּ – וְכִי אֵת בֵּית יִרְבַּעַם צְרִיךְ לִכְבֵּד, הֲלֹא
 35 רְשָׁעִים הֵיוּ. דּוּחָה הַגְּמָרָא: אִף שֶׁמִּשּׁוֹם כְּבוֹד הַחַיִּים הוּא, נִיחָא לָהּ
 36 לְצַדִּיקָא דְמִיְיָקֵר בְּהוּ אִינְשֵׁי – נַח לָהֶם לְצַדִּיקִים שֶׁמִּתְכַבְּדִים בָּהֶם
 37 כָּל בְּנֵי הָאָדָם, הֵן טוֹבִים הֵן רְעִים, וְלִכְן טוֹב לוֹ שִׁיטְפִידוּהוּ.
 38 תָּא שְׁמַע, נֹאמֵר בְּפִסְוֹק (ירמיה טו ד), לֹא יִסְפְּדוּ וְלֹא יִקְבְּרוּ, וְאִם
 39 הַסְפָּד הוּא מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַחַיִּים, הֲלֹא יֵשׁ בֵּינֵיהֶם צַדִּיקִים, וּמְדוּעַ לֹא
 40 יִסְפִּידוּ אֶת הַרְשָׁעִים. דּוּחָה הַגְּמָרָא: מִשּׁוֹם דְלֹא נִיחָא לְצַדִּיקָא
 41 דְמִיְיָקֵר בְּרִשְׁעֵינְיָא – לֹא רוֹצִים הַצַּדִּיקִים הַחַיִּים לְהִתְכַבֵּד בְּמֵתִים
 42 הַרְשָׁעִים, וְעַל כֵּן נִמְנַע מֵהַרְשָׁעִים הַהִסְפָּד.
 43 תָּא שְׁמַע, נֹאמֵר בְּפִסְוֹק (ירמיהו לד ה), 'שְׁלֹום תְּמוּת, וְכִמְשִׁרְפוֹת
 44 אֲבוֹתֶיךָ הַמַּלְכִים הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ, כֵּן יִשְׂרְפוּ לָךְ, וְהוּוּ אֲדוֹן
 45 יִסְפְּדוּ לָךְ, וְאִי אֲמַרְתָּ שְׁטַעַם הַהִסְפָּד מִשּׁוֹם יִקְרָא דְחַיִּי (כבוד
 46 הַחַיִּים) הוּא, מֵאִי נִפְקָא לִיה מִינֵיהּ – מֵה יֵצֵא לוֹ מִכָּךְ שִׁיטְפִידוּהוּ.
 47 דּוּחָה הַגְּמָרָא: הֵכִי קָאֵמֵר לִיה – כִּךְ אִמֵּר לוֹ הַנְּבִיא, לִיְיָקֵר בִּידְךָ
 48 יִשְׂרָאֵל כִּי הֵיכִי דְמִיְיָקֵר בְּאֲבִרְהֵם – בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְכַבְּדוּ בְךָ, כִּשֶׁם
 49 שֶׁהִתְכַבְּדוּ בְּאֲבוֹתֶיךָ.

1 קִבְרוּ, וְאִי אֲמַרְתָּ שְׁטַעַם הַקְּבוּרָה הוּא כִּי הֵיכִי דְחַיִּי לִיה כְּפָרָה –
 2 כְּדִי שִׁיחִיה לְמֵת כְּפָרָה, הֵנָּה נְמִי לִיְיָקֵר – שְׂגָם אֶת שֶׁאֵר בְּנֵיו שֶׁל
 3 יִרְבַּעַם שֶׁהֵיוּ רְשָׁעִים יִקְבְּרוּ, כִּי הֵיכִי דְחַיִּי לָהּ כְּפָרָה – כְּדִי
 4 שִׁיחִיה לָהֶם כְּפָרָה. דּוּחָה הַגְּמָרָא: רַק הָאִי – בֵּן זֶה, דְצַדִּיק הוּא,
 5 תִּיהִי לִיה כְּפָרָה – נִינְתָנָה לוֹ כְּפָרָה זֶה, אִךְ הֵנָּה – שֶׁאֵר בְּנֵיו הַרְשָׁעִים,
 6 לֹא לִיהִי לָהּ כְּפָרָה – אִינֵם זְכָאִים לְכְפָרָה.
 7 תָּא שְׁמַע, נֹאמֵר בְּפִסְוֹק (ירמיה טו ד), לֹא יִסְפְּדוּ וְלֹא יִקְבְּרוּ, וְאִם
 8 מִשּׁוֹם כְּפָרָה הוּא, מְדוּעַ לֹא יִקְבְּרוּ. דּוּחָה הַגְּמָרָא: שְׁנַעֲשׂוּ דְלֹא
 9 תִּיהִי לָהּ כְּפָרָה – שֶׁלֹּא תִהְיֶה לָהֶם כְּפָרָה הַקְּבוּרָה, כִּיּוֹן שְׂגָם עַל
 10 פִּתְחַ קְבָרָם כָּל הַיּוֹ חוֹרִים בְּתוֹשׁוּבָה. וְלֹא נִפְשַׁט כֵּאֵן הַסְפָּק.
 11 הַגְּמָרָא מִסְתַּפְקַת בְּטַעַם חַיּוּב הַהִסְפָּד עַל הַמֵּת: אִיבְעִיא לָהּ –
 12 הַסְתַּפְקוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, הַסְפִּידָא – הַחַיּוּב לְהַסְפִּיד אֶת הַמֵּת, יִקְרָא
 13 דְחַיִּי הָיוּ – הָאֵם הוּא מִשּׁוֹם כְּבוֹד קְרוֹבֵי הַמֵּת הַחַיִּים, אוֹ יִקְרָא
 14 דְשִׁבְבֵי הָיוּ – אוֹ שׁוּזָה מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַמֵּת. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: לְמֵאִי
 15 נִפְקָא מִינֵיהּ – מֵה הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי הַטַּעֲמִים הַלְּכָה. מִבִּאֵרֵת
 16 הַגְּמָרָא: בִּאּוּפֵן דְאֵמֵר קוֹדֵם מוֹתוֹ, לֹא תִסְפְּדוּהָ לְהָהוּא נִבְרָא – אֵל
 17 תִּסְפִּידוּהָ, אִם הַטַּעַם הוּא מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ, שׁוֹמְעִים לוֹ, אִךְ אִם זֶה
 18 מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַחַיִּים, אִין שׁוֹמְעִים לוֹ. אִי נְמִי – וְעוֹד הַבְּדֵל לְהִלְכָה
 19 יִשְׁנֵן, לְגַבֵּי לְאִפְקֵי מִיְיָרְשֵׁין – לְהוֹצִיא מִהַיּוֹרֵשִׁים מִמּוֹן לְשַׁכֵּר
 20 הַסְפָּדִים כְּשֶׁאִינֵם רוֹצִים לְתַת, שֶׁאֵם זֶה מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַמֵּת, כּוֹפִים
 21 אוֹתָם לְתַת, וְאִם זֶה מִשּׁוֹם כְּבוֹדָם, רְשָׁאִים הֵם לוֹוֹתֵר עַל כְּבוֹדָם.
 22 הַגְּמָרָא נּוֹסֵה לְפִשְׁטוֹת אֶת הַסְפָּק: תָּא שְׁמַע, נֹאמֵר בְּפִסְוֹק (בראשית כג
 23 ב), 'וַיִּבְרָא אֲבִרְהֵם לְסְפוֹד לְשָׂרָה וְלְכַבֹּתָהּ, וְהִינֵנּוּ, שְׁהִיָּע מֵהַר
 24 הַמְּרוֹיָה אַחֵר עֲקִידַת יִצְחָק, וּמִכָּךְ שֶׁכָּתוּב שֶׁבֶא אֲבִרְהֵם, מִשְׁמַע
 25 שֶׁלֹּא הִיָּה שֵׁם בְּפִטְרִיתָהּ, וְהַמְתִּינוּ מִלְּקוּבְרָה עַד שְׁהִיָּע אֲבִרְהֵם,

בס"ד. משיחת ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ.

– בקשר עם סיום השלשים לפטירת הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה העכט ע"ה –

תרגום מאידית

35 בני באופן קבוע [כמובן מדברי המשנה³
36 שבביהמ"ק הי' קופה מיוחדת למחצית השקל של
37 בני שבחוץ לארץ].

38 ומזה מובן, שהתיקון על חורבן בית-המקדש
39 והגלות הוא עי"ז שעוסקים ובריבוי בלימוד עם
40 תינוקות של בית-רבן, בין בארץ ישראל ובין
41 בחו"ל [שבזמן הזה רוב מנין ובנין של בני"ה הוא
42 בחו"ל, ובה גופא – בחצי כדור התחתון], ועם כל
43 הסוגים של תינוקות של בית-רבן, כולל אלה
44 שנמצאים לעת-עתה ב"פאבליק סקולס", שהם
45 במיוחד צריכים לחינוך יהודי תורני.

46 עפ"ז מובן השייכות עם זמן הפטירה והשלשים
47 של היהודי שעסק בחינוך של תשב"ר:

48 הפטירה ארעה בחודש אב, חודש חורבן בית-
49 המקדש ("עלה ארי" במזל ארי' והחריב אריאל"⁴),
50 שאירע (כנ"ל) "בשביל שבטלו בה תינוקות של
51 בית רבן"; אבל זה הי' "על מנת"⁵ שאח"כ יבוא
52 התיקון בזה, ובפרט מחמשה עשר באב (יום
53 פטירתו) ואילך, (כולל – בחודש אלול⁶ שכולו בימי
54 חרות על הלוחות האחרונות (חודש הרחמים⁷)),
55 כשצריכים במיוחד להתחיל להוסיף בלימוד התורה
56 ("מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מחמשה עשר באב
57 ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה
58 יוסיף חיים על חייו"⁸), כולל ובמיוחד – בלימוד
59 התורה של תשב"ר, שמתקן ומבטל את סיבת

1 א. יום שלישי הבא, י"ד אלול, הוא סיום
2 השלשים לפטירתו של יהודי (הרה"ח וכו' ר' יעקב
3 יהודה ז"ל העכט), אשר נתמנה ע"י כ"ק מו"ח
4 אדמו"ר נשיא דורנו להתעסק בהפצת התורה
5 והיהדות, ובמיוחד – בחינוך בני ובנות ישראל,
6 והוא עסק בזה במשך ריבוי שנים עד מתוך מסירת
7 נפש.

8 כל דבר הוא בהשגחה פרטית, כולל זמן
9 הפטירה והשלשים, ובמילא מובן שלזמן זה
10 שייכות עם העבודה ועסק של הנפטר.

11 בין הענינים המיוחדים שהוא עסק בהם הי' –
12 חינוך של ילדים יהודים, לימוד התורה עם תינוקות
13 של בית רבן, כולל ובמיוחד – ילדים יהודים
14 שנמצאים (לעת-עתה) בבתי-ספר ממלכתיים
15 ("פאבליק סקולס"), עי"ז שקבע להם שיעורים
16 בלימוד התורה, "שיעורי לימוד הדת" (של"ה),
17 כשמו של המוסד אשר עמד בראשו, ועסק בזה
18 בתוקף ומסירות נפש, שמבלי הבט על המניעות
19 ועיכובים שהיו מצד חוקי המדינה, הוא לא התפעל
20 והצליח לקבל רשיון מיוחד לקבוע את שיעורי
21 לימוד הדת, ודרכו התארגנו שיעורי תורה במאות
22 מקומות.

23 גדול ענין הלימוד עם תינוקות של בית רבן
24 מבואר בכמה מאמרי חז"ל, ובמיוחד – בקשר עם
25 גלות וגאולה – כדברי הגמרא (בסוגיא הידועה
26 בקשר לתשב"ר)¹ "אמר רב המנונא לא חרבה
27 ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית
28 רבן",

29 וכידוע המספר הגדול ביותר של מלמדי
30 תינוקות של בית רבן שהיו בזמן בית שני: "ד'
31 מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל אר"א היו
32 ד' מאות מלמדי תינוקות, וכאור"א היו לפניו ד'
33 מאות תינוקות"². ועד"ז מובן בנוגע לקהילות
34 דבני"ה בחוץ-לארץ (בזמן בית שני), ששם הי' ריבוי

(3) שקלים ספ"ג.

(4) יל"ש ירמ"י רמז רנט.

(5) ראה יל"ש שם.

(6) שאז מתגלית עוד יותר העלי' הבאה ע"י הירידה בחודש
אב (חודש הדינים – זח"ב יב, א) – ראה לקו"ש ח"ט ע' 78. ע'
89. חי"ט ע' 65 ואילך. קונטרס משיחת ט"ו באב תשמ"ז. וש"נ.
לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תו, תי. ועוד.

ויומתק בזה ש"ארי" (מזלו של חודש אב) הוא ר"ת אג"ז
ראש השנה יהכ"פ הושענא רבה (של"ה ריש מס' ר"ה ריג, א).
הובא באוה"ת נ"ך ע' תסז. ס"ע א"ז).

(7) ראה שו"ע אור"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.

(8) תענית בסופה ובפרש"י. וראה רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ג. הל'

תלמוד תורה לאדה"ז פ"ד ס"ח.

(1) שבת קיט, ב.

(2) גיטין נח, א.

ותורתו של יעקב נמשכת לבנ"י ע"י יהודה — 32
 כמ"ש¹⁹ "ואת יהודה שלח גו' להורות לפניו 33
 גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא 34
 הוראה", עד שהתורה תומשך לבנ"י כפי שהם 35
 עומדים במצרים מלשון מצרים וגבולים. 36

ויש לקשר זה עם זה שענינו של יהודה 37
 (בעבודה) הוא — מעשה [כמבואר בענין "ויגש אליו 38
 יהודה"]²⁰, הוא ממשיך את עניני יעקב במעשה 39
 בפועל. 40

ולהוסיף, שהר"ת של שני השמות (יעקב 41
 יהודה) הוא שני יודי"ן, שקאי על שמו של הקב"ה 42
 (כפי שכותבים בכ"מ שני יודי"ן במקום השם 43
 הוי"ו) — החיבור דיו"ד ר"ת דשם הוי"ו (בכתיבתו) 44
 ויו"ד סוף (התיבה) דשם אד' (שם הוי"ו בקריאתו) 45
 — החיבור אלקות שמלמעלה מעולם עם אלקות 46
 שמתלבשת בעולם²¹. 47

ענין נוסף שיש ביהודה — שהוא הי' המלך 48
 שבשבטים²², ומיהודה משתלשלת מלכות בית דוד. 49
 שבעבודה הי"ו (מלכות) מורה על עבודה בתוקף של 50
 מלך, אשר, המלך "פורץ לעשות לו דרך"²³, ו"אמר 51
 מלכא עקר טורא"²⁴. ובמיוחד — ע"י התורה, "מאן 52
 מלכי רבנן"²⁵, שלהם ישנו הכח ותוקף (התורה) 53
 לשנות את מציאות העולם. 54

עפ"ז מובן השייכות דשמו של הנפטר עם עיקר 55
 עבודתו: 56

עיקר עסקו הי' בעבודה של "יעקב יהודה": 57
 להמשיך במעשה בפועל תורתו של יעקב לבנ"י, 58
 ובמיוחד — לתינוקות של בית רבן, עד גם לאלה 59
 שנמצאים למטה מטרה²⁶ (בבחי' עקב), ב"פאבליק 60
 סקולס", ולעשות זאת בתוקף של יהודה (מלך), 61
 וכמדובר לעיל שהוא לא התפעל מחוק המדינה 62
 ועמד בתוקף ויישם בפועל את "שיעורי לימוד 63
 הדת". 64

1 החורבן, ובהבטל הסיבה ממילא בטל המסובב,
 2 ונבנה כוננו ידיך דבית המקדש השלישי.

3 ב. ויש לקשר זה ברמז גם עם שמו של הנפטר
 4 — "יעקב יהודה" [כמדובר כמ"פ, שיש מקום
 5 לחפש ולומר רמז כאשר זה מוסיף ביראת שמים
 6 ועבודת ה' בפועל]:

7 "יעקב" כולל כל בני"י ("נשמתו כו' כלולה מכל
 8 הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם")⁹, כמובן
 9 בפשטות מזה שמיעקב באו כל השבטים, שמהם
 10 כל בני"י. ז.א. שהשבטים (מלשון המשכה)¹⁰ הם
 11 הממוצע הממשיך והמחבר יעקב (והאבות בכלל)
 12 עם כל בני"י.

13 ובלשון החסידות¹¹: יעקב הוא בבחי' אצילות
 14 (מרכבתא עילאה), והוא קשור עם השבטים כפי
 15 שהם עומדים באצילות — "שבטי י"ה עדות
 16 לישראל"¹², ומזה נמשכו אח"כ השבטים כפי שהם
 17 עומדים בב"ע (מרכבתא תתאה), והם כוללים את
 18 כל בני"י היכן וכפי שהם נמצאים, עד בעולם
 19 העשי', עולם הזה הגשמי והחומרי [ובכללות הי"ו
 20 גם נכלל בשם "יעקב" — אותיות י' עקב¹³,
 21 שמהיו"ד (דשם הוי"ו), היו"ד דאלקות ויהדות¹⁴,
 22 נמשך למטה מטה בבחי' עקביים¹³. ובפרטיות
 23 ובגלוי נעשית ההמשכה למטה ע"י השבטים].

24 ועיקר וראש השבטים¹⁵ (שמחבר את יעקב עם
 25 בני"י) הוא "יהודה". נוסף לכך שכל בני"י נקראים
 26 על שם יהודה¹⁶.

27 והקשר (של "יעקב (ו)יהודה") עם בני"י הוא
 28 במיוחד ע"י התורה — ענינו של יעקב¹⁷, כמ"ש¹⁸
 29 "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" [כיון
 30 שתורה היא מקור החיות (חיינו ואורך ימינו) של
 31 בני"י, ולכן יעקב (תורה) כולל כל נשמות ישראל].

(9) תניא, אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

(10) ראה לקו"ת במדבר ג, סע"א. ועוד.

(11) ראה ביאורי הזהר (לאדהאמ"צ) ר"פ במדבר. ועוד.

(12) תהלים קכב, ד.

(13) תו"א ואוה"ת ר"פ ויצא. ועוד.

(14) כידוע פירוש אדה"ז בצורת אות א', יו"ד למעלה

(הקב"ה) ויו"ד למטה (א איד), וקו המחברם (ראה "היום יום"

ח' אדר א. לקו"ש ח"ב ע' 616).

(15) פתיחתא לאסת"ר יו"ד.

(16) ראה תו"א ר"פ ויחי.

(17) ראה אגה"ק שם (בהמשך לזה שנשמת יעקב כלולה מכל

נש"י): והי' מרכבה לתורה שלמעלה כו'. עיי"ש.

(18) תהלים עח, ה.

(19) ויגש מו, כח ובפרש"י.

(20) אוה"ת ר"פ ויגש. ועוד.

(21) ראה בכ"ז משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם אב תשמ"ז ס"ה

(התוועדות תשמ"ז ח"ד ע' 221). וש"נ.

(22) ולהעיר שיהודה הוא בגימטריא שלשים, שהמלכות נקנית

בשלשים מעלות (אבות פ"ו, ו).

(23) סנהדרין כ, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ג.

(24) ראה ב"ב ג, ב.

(25) ראה גיטין סב, א.

(26) ולהעיר, שהנפטר עסק במיוחד גם בגילוי שם היהודי

(שנתנו לו בעת הברית — התחלת כניסת נפש הקדושה (שו"ע

וביחד עם הרי"ש (ר"ת רבי) נעשה הצירוף של
 תיבת³¹ "קרב"ש³² – "ועשית את הקרשים למשכן
 גו' עומדים"³³ (הם בדוגמת העמודים המחברים
 אלקות עם העולם³⁴), משכן דאיברי מקדש³⁵,
 המשכן קשור והוא התוכן וחלק מאותו ציווי:
 "ועשו לי מקדש"³⁶ – הציווי על המשכן, ב'
 הבתי־מקדשות³⁷, עד להשלימות שבזה – ביהמ"ק
 השלישי.

ד. כל דבר שיהודי רואה או שומע צ"ל אצלו
 הוראה בעבודת ה'³⁸:

בעמדנו בסמיכות לסיום השלשים של הנפטר –
 ה"ז זמן המתאים להתבונן בענינים שעסק בהם,
 וללמוד מזה בנוגע לפועל.

ובמיוחד, כמדובר לעיל – בעבודת החינוך דבני
 ובנות ישראל, ובפרט – תינוקות של בית רבן,
 כולל אלה ששוהים (לעת-עתה) ב"פאבליק
 סקולס",

מבלי הבט על מה שכבר פעל בתחום זה, וכמה
 פעלו בזה אחרים – היות שהגאולה עדיין לא באה,
 ה"ז ראי' שצריך ואפשר להוסיף בזה נוסף על זה
 שרואים בפשטות את ריבוי הילדים היהודים
 ששייך להוסיף בהם חינוך יהודי תורני, ועי"ז
 גופא ממהרים עוד יותר את הגאולה (שהיא תלוי'
 בהלימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל).

31) גם יש לומר: הרי"ש – ר"ת רבי (יעקב) וי"ב (הי"ב
 שבטים) – היו"ד ק' (י' פעמים י'), והב' (פעמים ק') – ר', ועי'
 חיבור שניהם – שי"ן. והו"ע התפארת שמחבר ק' ור"*. ולהעיר
 מתפוח באמצע המזבח פעמים עליו כשלוש מאות כור כו' שהוא
 נ"י למזבח (תמיד פ"ב מ"ב).

32) ולהעיר שהוא גם אותיות "קשר", המורה על ההתקשרות
 בין יעקב יהודה, התקשרות בין חסיד לרבי, ע"ד קשר של תפילין
 ולהעיר, שיש בתפילין של ראש שי"ן של ג' ראשין ושל ד'
 ראשין] שמקשר ישראל עם אבינו שבשמים בקשר (יתקע דעתו
 בחוזה) שמבטל כל ענין של היסח הדעת. וגם ועד שמהפך היסח
 הדעת להיסח הדעת למעליותא – ביאת המשיח בהיסח הדעת
 (סנהדרין צז, א), "מצאתי דוד עבדי" (תהלים פט, כא).

33) תרומה כו, טו.

34) ראה המשך ההילולא באתי לגני השי"ת פרק י.

35) עירובין ב, א.

36) תרומה כה, ח.

37) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

38) ראה כתר שם טוב הוספת סקב"ז ואילך.

1 ובכלל – הוא עסק עם המשכת הענינים
 2 והרצונות של יעקב [נשיא²⁷ דורנו, כ"ק מו"ח
 3 אדמו"ר] במעשה בפועל ובתוקף (יהודה), עד
 4 שאפילו כששמע רמז מ"יעקב", הוא המשיך וקיים
 5 זאת במעשה בפועל ממש, באופן שאפשר לממש
 6 זאת בחוש המישוש – בזה הוא עסק במיוחד.

7 ג. עוד רמז בשמו:

8 "יעקב יהודה" בגימטריא רי"ב, אותיות "רבי"
 9 – בהתאם לענינו בתור רבי של תינוקות של בית
 10 רבן. ועוד ועיקר: הוא המשיך את הענינים של רבי
 11 נשיא דורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר) במעשה בפועל,
 12 כנ"ל.

13 ויש לקשר זה גם עם הפרק דשבת זה²⁸ –
 14 שהתחלתו היא: "רבי אומר", בלשון "רבי" (סתם)
 15 דוקא, ורק אח"כ כתוב מפורש מי זה, במשנה
 16 שלאחרי זה: "רבי יהודה הנשיא" – שהוא כולל
 17 גם את תיבת "רבי" (הגימטריא של יעקב יהודה),
 18 וגם את שמו השני "יהודה", ובהוספת תיבת
 19 "הנשיא", ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו²⁹, שממנו
 20 נמשך יהודה למטה (כנ"ל).

21 אצל הנפטר היתה העבודה של "רבי אומר" –
 22 להמשיך באמירה ולימוד בפועל את הענין של
 23 "רבי" (בגימטריא יעקב יהודה), לימוד התורה,
 24 כידוע שרבי הי' המחבר של ששה סדרי משנה
 25 (שלומדים אותם במיוחד עם תינוקות של בית
 26 רבן). ולהעיר, שלימוד המשניות (גם) ממהר את
 27 הגאולה – כמאחז"ל³⁰ אין הגליות מתכנסות אלא
 28 בזכות המשניות.

29 ולהוסיף, שג' האותיות "רבי" ה"ה קשורים גם
 30 עם בנין בית המקדש (שנעשה ע"י "רבי", ע"י
 31 לימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל ס"א):
 32 השלימות של י' הוא מאה – ק', האות בי"ת
 33 מתחלפת עם האות שי"ן (בא"ב דא"ת ב"ש),

אדה"ז אר"ח סוס"ד) אצל כל א' מישראל. שענין זה מודגש
 במיוחד אצל השבטים בני יעקב – "ואלה שמות בני יעקב הבאים
 מצרימה" (ר"פ שמות), שלא שינו את שמם (גם בהיותם
 במצרים), ראוהן ושמעון נחתין ראוהן ושמעון סלקין (ויק"ר
 פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד).

27) ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו, כדלקמן בפנים.

28) פרק ב.

29) קהלת יעקב מע' רבי. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה

18.

30) ראה ויק"ר פ"ז, ג. וראה גם ב"ב ח, א.

* ראה תורת לוי"ז ע' ריט שש' הוא חיבור ק' ור'. ובהמשך הענינים
 שם שהוא בחי' רוח (ת"ת) שמחבר שני ההפכים דמים ואש (חסד
 וגבורה).

12 שכן כידוע "שכר מצוה מצוה"⁴¹, שכר המצוה היא
 13 (גם האפשרות להמשיך לקיים את) המצוה,
 14 והקיצו ורננו שוכני עפר, ובראשם – כ"ק מו"ח
 15 אדמו"ר נשיא דורנו, ביחד עם כל החסידים,
 16 וכל בני"י ילמדו תורה על-ידי רבן של ישראל
 17 הטוב ביותר – הקב"ה בעצמו, כולל ולכל לראש
 18 – התינוקות של בית רבן, כמ"ש⁴² "ולא ילמדו עוד
 19 איש את רעהו כי כולם ידעו אותי (ומקדים בכתוב)
 20 למקטנס (ואח"כ) ועד גדולם".
 21 ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

1 ה. וכן יהי' לנו בפועל – שבאה הגאולה
 2 האמיתית והשלימה, והקיצו ורננו שוכני עפר³⁹,
 3 והנפטר בתוכם (ובפרט שנמצאים אנו בסמיכות
 4 לשלשים, שאז נקל יותר לפעול את הקיצו, כידוע
 5 שגם לאחרי ההסתלקות הרי רוח הנפש עדיין שורה
 6 על הגוף, ובזה ישנם חילוקים בין שלשה, שבעה,
 7 שלשים וי"ב חודש⁴⁰. שלכן עושים כמה ענינים
 8 בתוך השלשים שהם קשורים עדיין עם חיים חיותו
 9 בעלמא דיין),
 10 והוא יעמוד בראש של התשב"ר וכל בני"י
 11 שאותם חינוך (או שהיתה לו השפעה על חינוכם),

(41) אבות פ"ד מ"ב.
 (42) ירמי' לא, לג.

(39) ישע"י כו, יט.
 (40) ראה סה"מ תרנ"ט ע' כ. וש"נ.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' א

9 הגמרא: שאני התם דקאמר ליה המלאך ליהושע 'אני שר צבא ה'
 10 עתה באתי וגו', אם כן כבר ידע יהושע שאינו שר.
 11 שואלת הגמרא: ודילמא משקרי. משיבה הגמרא: גמירי – מקובל
 12 הדבר במסורת, דילמא משקרי – שלא מוציאים השדים שם שמים
 13 לבטלה, אם כן שד אינו יכול לומר שהוא 'שר צבא ה' שהרי זה
 14 שקר ונחשב שהוציא שם השם לבטלה, וכיון שהמלאך אמר
 15 שהוא שר צבא ה', האמינו יהושע והיה רשאי להשתחוות לו.

1 יהושע אל פניו ארצה וישתחוהו, ומשמע שהמעשה הזה היה
 2 בלילה, שאם לא כן ביצע לא הכיר יהושע אם הוא מישאל או
 3 מאומות העולם.
 4 שואלת הגמרא: היכי עבד הכי – איך יהושע עשה כך
 5 ושהשתחוהו, והאמר רבי יוחנן, אסור לו לאדם שימתן שלום לחבירו
 6 בלילה, משום דחיישינן שמא אותו אדם 'שר' הוא. ואין מוציאים
 7 שם שמים על המזיק, ו'שלום' הוא שם של הקדוש ברוך הוא, וכל
 8 שכן שאין משתחוים לו, שדומה כמשתחוה לשדים. משיבה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

8 מי הם עבדיך ופא – ומי הם חסידך, לאו – האם לא חסידך היינו
 9 חסידך ממש, שתמיד קיימו מצוות ה', ואילו עבדיך, הנך דמתייבי
 10 דינא דמעיקרא, וכיון דאיבטול קרי ליהו עבדיך – הם אלו שבתחילה
 11 היו חייבים בדין מיתה, וכיון שנהרגו נקראים 'עבדיך'.
 12 אביי דוחה את ראייתו. אמר ליה אבאי לרבא, מי קא מדמי – וכי
 13 אתה מדמה

1 רשעו, אינם דומים, כיון שמת על מיטתו מתוך רשעו, כיון דכי
 2 אורחיה קמיית וישמת כדרכו, לא הויה ליה – אין לו בזה פפרה,
 3 אך נהרג מתוך רשעו, כיון דלאו כי אורחיה מיית וישלם כדרכו
 4 מת, הויה ליה – יש לו בזה פפרה. ומוכיח זאת: תדע שהנהרג
 5 מתכפר במיתתו, דכתיב (תהלים עט א), 'מוזר לאספה אלהים באו
 6 גוים בנחלתך מנא את היכל קדשך [וגו']. נתנו את נבלת עבדיך
 7 מאכל לעוף השמים בשר חסידך לתור ארץ, ויש לשאול, מאי –

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

6 מת מוקרין בו בלים – בגדים, יותר מהצורך לכסותו, כדי לאסור
 7 את כל ממונם ממוצת צערם עליו, מצינה על האחרים הרואים זאת,
 8 להצילן ולהסירם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו. הרי שלא
 9 נאסרו אף שייחדום למת.

1 מותר הכסף לירושיו, ורבי מאיר מספקא ליה אי מחיל על כבודו
 2 לצורך הירושים אי לא מחיל, הלכך לא יען כהן בו' עד שיבא
 3 אליהו. ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל על כך, הלכך יעשה דימום
 4 על קברו או זילוף לפני מפתו, ואסור לירושיו.
 5 הגמרא מקשה על אביי מברייתא: תא שמע, אם הוי אביו ואמו של

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

6 (מלכים ב' כה לא), 'ואריותו אריותת תמיד נתנה לו', שקיבל מאויל
 7 מרודך מאכלו כל יום, ולא היה לו משלו.
 8 אמר רב יהודה אמר רב, תייגו דאמרי אינשי – זה מה שרגילים
 9 אנשים לומר,

1 קללו שיהא בביתו נוטל פתק, והתקיים מלאשיהו בן אמון, דכתיב
 2 (דברי הימים ב' לה כג), 'ויורו (המורים) למלך יאשיהו, ואמר רב
 3 יהודה אמר רב, שירו בו הרבה חיצים עד שעשו כל גופו מנוקב
 4 כפפרה שמסננים בה תבואה, שכולה נקבים נקבים.
 5 קללו שיהא בביתו 'תסר להם', והתקיים מוכניהו בן יהויקים, דכתיב

לקוטי-שיחות פרשת תצא* כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

24 אך מצד שני אנו מוצאים, שהרמב"ם פוסק⁶:
 25 "הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא
 26 החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה. הוא
 27 שכתוב בתורה למען ייטב לך והארכת ימים – לעולם
 28 שכולו ארוך". וכפי שהוא אומר גם בפרק שלאחר
 29 מכך⁷ "שמתן שכון של מצוות והטובה שנזכה לה אם
 30 שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא
 31 שנאמר למען ייטב לך והארכת ימים" – שזוהי דעת
 32 רבי יעקב⁸. צריך איפוא להבין: מדוע פוסק הרמב"ם
 33 כרבי יעקב, ולא כ"סתם משנה" המובאת לעיל מחולין
 34 ומפאה?⁹

ב.

המשך דברי הרמב"ם על הייעודים בעולם הבא

35 יותר מכך: הרמב"ם ממשיך ואומר¹⁰ "מאחר שנדע
 36 מתן שכון של מצוות... היא חיי העולם הבא... מהו
 37 זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך,
 38 ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך, וכל אותן הדברים
 39 בעולם הזה, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלוש ומלכות
 40 ושפלות וישיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו
 41 ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו
 42 ויהיו, ובזמן שאנו עושים כל מצוות התורה יגיעו אלינו
 43 טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברין עליהן
 44 תקראנה אותנו הרעות הכתובות, ואף-על-פי-כן אין
 45 אותן הטובות הם סוף מתן שכון של מצות ולא אותן
 46 הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות,
 47 אלא כך הוא הכרע כל הדברים. הקדוש-ברוך-הוא נתן

א.

דעת רבי יעקב ודעת המשנה לגבי שכר מצוות,
 ופסק הרמב"ם בענין זה

1 בסוף מסכת חולין¹ נאמר בגמרא: "תניא דבי רבי
 2 יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן
 3 שכרה בצדה שאין תחייית המתים תלויה בה, בכבוד
 4 אב ואם כתיב²: למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך,
 5 בשילוח הקן כתיב³: למען ייטב לך והארכת ימים, הרי
 6 שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גזולות ועלה
 7 ושלה את האם ולקח את הבנים ובחזרתו נפל ומת,
 8 היכן אריכות ימיו של זה, והיכן טובתו של זה? אלא,
 9 למען יאריכון ימך – בעולם שכולו ארוך, ולמען ייטב
 10 לך – לעולם שכולו טוב, ודלמא⁴ לא הוי הכי (=ואולי
 11 לא קרה מקרה כזה)? רבי יעקב מעשה חזא... (=ראה),
 12 אלא שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" (=אין בעולם
 13 הזה).

14 בלימוד פשטי נראה, שרבי יעקב חולק על דעת
 15 המשנה האומרת שם "מה אם מצוה קלה שהיא כאיסור
 16 אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל-וחומר
 17 על מצוות חמורות שבתורה", שכוונת הדברים
 18 בפשטות היא ש"ייטב לך והארכת ימים" זוהי אריכות
 19 ימים בעולם הזה⁵.

20 וכך גם מפורש ב"סתם משנה" בתחילת מסכת פאה
 21 "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן
 22 קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם וגמילות חסדים
 23 והבאת שלום בין אדם לחבירו...".

(7) רפ"ט שם.

(8) כמ"ש בכס"מ רפ"ח שם.

(9) במשנה קדושין (לט, ב) "כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ", ובפרש"י שם ד"ה מטיבין "משמע בהאי עלמא" (וכ"מ מגמרא שם). וכ"ה בפירושו במשניות להרמב"ם "מטיבין ומאריכין את ימיו בעולם הזה" (וכ"ה בשמו במלאכת שלמה, ופנ"י קדושין שם). אבל בפיהמ"ש הוצאת קאפאח "בעולם הבא" (וכ"פ במאירי וברע"ב), וכן הביא בדרך חיים למהר"ל פ"ו ד"ה ומה שאמרנו. ובפשטות י"ל שמפרש כתיורצו של רבא, וכפי הפנ"י שם.

(10) בפ"ט שם.

(* וסיום מס' חולין.

(1) וקדושין לב, ט.

(2) ואתחנן ה, טז.

(3) פרשתנו כב, ז.

(4) ראה פרש"י. ובחדא"ג שם שמפרש"י נראה דכל הך סוגיא מודלמא לא הוה הכי כו' לא שייכא אלא בפרק קמא דקדושין.

(5) וכ"ה ע"פ פרש"י עה"ת בפרשתנו שם* – ראה לקו"ש ח"ט ע'

133 הערה 2. דעת זקנים מבעה"ת כאן. וראה ספרי האיניו לב, מז.

ולהעיר מת"י עה"פ שמחלק "דיוטב לך בעלמא הדין ותוריד יומין

בעלמא דאתי", משא"כ בכיבוד אור"ב בפ' ואתחנן.

(6) רפ"ח מהל' תשובה.

(* ומו"ש רש"י בס' ואתחנן "ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם" (וראה לבוש האורה וצדה לדרך ר"פ עקב), ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט (ע' 44 ואילך), שמדייק רש"י "ליטול שכרם" (כבע"ז ג, א) ולא "לקבל שכרם" (כהל' בעירובין כב, א) ואכ"מ.

ג.

השאלה על ההוכחה מ"מעשה חזא"

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין את השאלה¹⁴:
 מדוע צריך רבי יעקב להביא הוכחה לכך ש"שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" הן לגבי מצות כיבוד אב ואם, והן לגבי שילוח הקן, ואין די באחת מהן? אמנם "רבי יעקב מעשה חזא", אשר בו קיימו את שתי המצוות, אך גם על כך ניתן לשאול: מדוע נחזק להדגיש במעשה, שהדבר ארע כאשר האדם קיים את שתי המצוות? גם אילו הוזכרה כאן מצות שילוח הקן בלבד¹⁵, היתה זו הוכחה לכך ש"שכר מצוות בהאי עלמא ליכא"¹⁶.

מצד שני, גם לאחר ההוכחה של "מעשה חזא" בקיום שתי המצוות, ניתן לשאול: מנין ההוכחה ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" – ייתכן שהבן לא התכוון לקיים את המצוות, ולכן לא היה על כך שכר? ואפילו לדעת הפוסקים¹⁷ ש"מצוות אין צריכות כוונה", הרי הפירוש הוא, שבקיום המצוות אין הכרחית כוונה לשם מצוה, אך אם היתה לו כוונה הפוכה, שהתכוון לא לקיים את המצוה בפעולתו, הרי אז אין הוא יוצא¹⁸ ידי חובת המצוה¹⁹, וכיון שכאן ייתכן שהבן התכוון להיפך – לא לקיים את מצות כיבוד אב ואם ומצות שילוח הקן – התבטלה ההוכחה מן המעשה.

ד.

השאלה על המשנה "לא יטול אדם"

במשנה האחרונה של מסכת חולין נאמר: "לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע. ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר על מצוות חמורות שבתורה".

1 לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה
 2 ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא.
 3 ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו
 4 בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת הנפש
 5 ונהגה בחכמתה תמיד, שיסיר ממנו כל הדברים
 6 המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב
 7 וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את
 8 ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום וריבוי כסף
 9 וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך
 10 להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה
 11 כדי שנוזכה לחיי העולם הבא."

12 נשאלת השאלה: כיון שצריך בלא-הכי להסביר
 13 שכל ההבטחות הללו בתורה מדברות על מתן שכר
 14 בעולם הזה – מדוע אין הרמב"ם מסביר כך את
 15 ההבטחה "למען ייטב לך והארכת ימים"?

16 המהרש"א¹¹ אומר "ולא תקשי לך מכל היעודים
 17 שבתורה, דאי-אפשר לפרש רק בעולם הזה, שאם
 18 תשמעו יבואו עליכם כל הברכות והטובות וישבו על
 19 אדמתם, ובהיפך – אם לא תשמעו יבואו כל הקללות
 20 ואבדתם מן הארץ, דיש לומר לרבי יעקב, דמודה
 21 דזכות הרבים ומעשיהם הטובים מביאים להם כל
 22 הברכות והטובות שזכרו בתורה גם בעולם הזה.. אבל
 23 רבי יעקב לא אמר כן אלא ביחיד...".

24 ברם, ברמב"ם אין אנו מוצאים הבחנה בין רבים
 25 לבין יחיד.

26 עוד יש להבין: מדוע מצטט הרמב"ם¹² רק את
 27 הפסוק "למען ייטב לך והארכת ימים" הנאמר בענין
 28 שילוח הקן, ואינו מביא גם את הפסוק "למען יאריכון
 29 ימיך ולמען ייטב לך" שנכתב לפני כן בתורה, בענין
 30 כיבוד אב ואם – ולא כמו הברייתא – דברי רבי יעקב
 31 – המצטט את שני הפסוקים¹³?

בקיום מצות שילוח הקן שבה נאמר "כי יקרא" פרט למומן (שם קלט, א. ספרי ופרש"י עה"פ), ובענין של מקרה (דבר בלתי רגיל) אין שייך לימר רוב ומיעוט. – ובמכש"כ וק"ו שאין תוקף מנהג בדבר בלתי רגיל (ראה שד"ח כללים מע' מנהג כלל לו).

16 להעיר שבתוספתא שם הובא מאמר ר"י רק בשילוח הקן.
 17 ראה בארוכה שד"ח מערכת מ' כלל סא ואילך. ובשו"ע אדה"ז ס"ס ס"ה "והלכה כסברא הראשונה" שמצוות צריכות כוונה בדאורייתא.
 18 רבינו שמואל ור"י הובאו בכ"י או"ח סו"ס תקפט. תוד"ה עובר סוכה לט, א. רא"ש שם סל"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט סי"ב. וראה שד"ח שם כלל סח.
 19 בנדוד"ד, אף שלכאורה י"ל שהמצוה נעשית בלא"ה, ראה לקמן בפנים.

11 חדא"ג קדושין שם. וראה אברבנאל ר"פ בחוקתי "התשובה הו".

12 ברפ"ח וברפ"ט שם. וכן בפירוש המשניות בסנהדרין פ' חלק ד"ה ועתה אחל. ובמור"נ ח"ג ספכ"ז.

13 אבל בתוספתא סוף חולין הביא רק הכתוב דפרשתנו בשילוח הקן. וראה דק"ס.

14 ראה המקנה קדושין שם. ובכמה מפרשים לקדושין וחולין כאן.
 15 עי"ז שהמאורע הי' בשילוח הקן – יתורץ מה שיש להקשות למה הוצרך ר"י ל"מעשה חזא" (שבלתי רגיל בש"ס) להוכיח דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הרי מוכח הוא מזה שיש צדיק ורע לו רשע וטוב לו (ראה ברכות ז, א),

אלא שבזה י"ל "זיל בחר רובא" (חולין יא, א), אבל כשמעשה חזא

הפסוק, אין הכרחי לומר שזה מן המצוות המעטות 24
 שהן חוקה וגזירת הכתוב, אלא שיש טעם לכך²⁷: 25
 נאמר במשנה²⁸: "האומר על קן צפור יגיעו 26
 רחמיך... משתקין אותו". מכך מובן²⁹, ששילוח הקן 27
 נדרש לפי הרחמים והשכל, אך אסור לומר שזהו הטעם 28
 העיקרי של המצוה – כנאמר בגמרא "מפני שעושה 29
 מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא רחמים ואינן אלא 30
 גזירות"³⁰ – כפי שמוצאים במספר ספרים³¹ כמה 31
 טעמים של שילוח הקן הקשורים לענין הרחמים³². 32
 וכיון שגם טיהור המצורע היא מצוה הקשורה לרחמים 33
 על האדם – "גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי 34
 אמרה תורה שמו של הקדוש-ברוך-הוא שנכתב 35
 בקדושה ימחה על המים והאי מצורע... אסור בתשמיש 36
 המטה..." – הרי כאשר שתי מצוות אלו מתנגשות, 37
 ההלכה היא שהרחמים על האדם דוחים את הרחמים 38
 על בעל-החיים, דבר הנלמד גם בקל-וחומר מדיני צער 39
 בעלי חיים³³, שכאשר יש "תועלת לאדם" – אין 40
 חוששים לצערם³⁴, "ואין צריך לומר שאין חוששין 41
 לצער בעלי חיים משום כבודו של אדם כגון שהוא 42
 חכם או זקן"³⁵, ובמיוחד כאשר לאחר מכן הוא יקיים 43
 גם את מצות שילוח הקן³⁶. 44
 וזאת לומדים מן הפסוק, שצריך לקיים את מצות 45
 שילוח הקן מיד, והטעם לכך הוא בדומה לדבר 46
 הגמרא³⁷ לגבי המצוה "עזב תעזוב עמו" – "אוהב 47
 לפרוק ושונא לטעון, מצוה בשונא – כדי לכוף את 48
 יצרו"³⁸. ודומה לכך בעניננו (במיוחד לדעת הסוברים³⁹ 49

1 ידועה השאלה²⁰ על כך: מהו הקשר בין שני חלקי
 2 המשנה? הרי אלה הם שני ענינים שונים: הלכה לגבי
 3 שילוח הקן, ואמירה אודות גודל שכר המצוות.
 4 אי-אפשר לומר שהמשנה מביאה זאת רק כדי
 5 לסיים בדבר טוב, ולא במילים "לטהר את המצורע"²¹,
 6 שהרי אם כך, אין צורך לכתוב זאת דוקא באותה
 7 משנה²², וב"וא"ו" החיבור – "ומה"²³.
 8 גם צריך להבין: לפי המשנה לומדים קל-וחומר
 9 ממצות שילוח הקן לשאר המצוות, ואם כך, מדוע
 10 כתוב במצות כיבוד אב ואם, שהיא מהמצוות
 11 החמורות²⁴ שבתורה, "למען יאריכון ימין"²⁵?

ה.

מצות שילוח הקן - מצוה המובנת על-פי ההגיון

12 ויש לומר, שההסבר לכל זה הוא: את ההלכה "לא
 13 יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע"
 14 לומדת הגמרא²⁶ מכפילות הלשון "שלח תשלח" –
 15 "אין לי אלא לדבר הרשות, לדבר מצוה מנין, תלמוד
 16 לומר תשלח מכל-מקום". ומוסבר בגמרא שמדובר
 17 כאשר "נטלה על מנת לשלח, דלאו ליכא, עשה הוא
 18 דאיכא" (=דלאו – אין, ועשה – יש) – "סלקא דעתך
 19 (=היית סובר) הואיל ואמר מר גדול השלום... והאי
 20 מצורע כיון דכמה דלא מטהר אסור בתשמיש המטה
 21 ליתי עשה דידיה ולידחי עשה (=יבוא עשה שלו,
 22 וידחה עשה) דשילוח הקן, קא משמע לן (=בא ללמדנו
 23 שאין ההלכה כך)". אך למרות שלומדים זאת מן

(20) ראה צ"ח. חת"ס. לב ארי' כאן. ובכ"מ.

(21) ראה צ"ח בסופו ולב ארי'.

(22) שהרי חלוקת המשניות היא בדיוק, ונוגע לדינא כמדובר כמה פעמים (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע"ד 155). ולהעיר שבמאירי כ' שהוא משנה בפ"ע "המשנה הששית".

(23) באיזה דפוסים וכת"י אי' "מה" (בלא וא"ו).

(24) חמורה שבחמורות – ירושלמי פאה פ"א ה"א. דב"ר פרשתנו פ"ו, ב. תנחומא עקב ב. פסיקתא רבתי פכ"ג.

(25) ולהעיר מירושלמי דב"ר ותנחומא כו' שבפירוש נאמרו בבי' מצות אלו בכדי שלא תדע מתן שכן של מצות – ראה במפרשים שם. לאידך: דעת ר' אבון בירושלמי (ר"א בר כהנא בתנחומא ובפסיקתא רבתי) דלמדין מכבוד או"א ומה אם דבר שהוא פריעת חוב כו' – ראה פ"מ שם, עץ יוסף לתנחומא, ועוד.

(26) חולין קמא, א.

(27) בתוספתא סוף חולין "מפני שנעבדה בה עבירה". וברמב"ם הלכות שחיטה פ"ג הי"ט "שאין עשה דוחה ל"ת ועשה" (וראה נו"כ שם). אבל בתוד"ה הא (ב"מ ל, ב. ועד"ז בניזר נח, ב סד"ה הר"ף) "דעשה דמצורע הוי דחי לאו ועשה דשילוח הקן אי לאו יתורא דשלח תשלח" (משום גדול השלום), ואכ"מ.

(28) ברכות לג, ב.

(29) וכדמוכח מקושיית הגמרא "בשלמא מודים כו' אלא על קן צפור

כו' מ"ט". וראה בהמצויין לקמן בהערה 31.

(30) ראה תויו"ט שם דל' רש"י "האומר בתפלתו" – "דוקא בתפלה

כו' משא"כ דרך דרש או פשט".

(31) ראה מו"ח ח"ג פ"מח. רמב"ן עה"ת כאן. וראה חינוך פרשתנו מצוה תקמה. וראה תפארת ישראל להמהר"ל פ"ו מה שתיירן בדברי המור"ג מהמשנה דהאומר על קן צפור כו'.

(32) וראה דב"ר ריש פרשתנו "כך נתמלא רחמים כו'". שם, ה. ובכ"מ.

(33) דגם למ"ד שהוא מדאורייתא (ראה לקמן הערה 76. וכ"ה בשו"ע אדה"ז הל' עובדי דרכים וצער בע"ח ס"ג.ד. או"ח סי' שה סכ"ו-כט) נדחית מפני תועלת האדם וכבודו כדלקמן בפנים.

(34) שו"ע אדה"ז שם ס"ד. וש"נ, וראה שד"ח שבהערה 76.

(35) שו"ע אדה"ז שם ס"ה. מב"מ ל, ב. רמב"ם הלכות רוצח פ"ג ה"ג. ושו"ע ח"מ סי' ערב ס"ג.

(36) ראה יש"ש בסוף המסכת (ועוד) דאפילו להאי דעתידין אח"כ לשלוח ע"פ השדה לא מבטלינן מצות שילוח הקן בשעתה. וראה חת"ס. (37) ב"מ לב, ב.

(38) אף (דכששניהם שוים) מצוה לפרוק בתחלה משום צער בע"ח ואח"כ טוען – רמב"ם שם ה"ג. ושו"ע שם ס"י. שו"ע אדה"ז שם ס"י.

(39) ראה תוד"ה שראה, פסחים ק"ג רע"ב. ובב"ח (לטור תו"מ שם ד"ה הפוגע) כתב "וכ"כ הרמב"ם סוף הלכות רוצח כו'". אבל ממשיך

21 ולכן, אילו שילוח הקן היתה מצוה רק למען טובת
 22 "האם"⁴⁸, הרי במקרה של "לטהר את המצורע" היתה
 23 מכריעה טהרת המצורע, שבין אדם לחבירו, כי הבאת
 24 שלום בין איש לאשתו דוחה⁴⁹ את טובת האם של
 25 עוף⁵⁰.
 26 לפי זה מובן, שעל־ידי הסמיכות שבין ה"קל־
 27 וחומר" "ומה אם מצוה קלה... אמרה תורה למען ייטב
 28 לך והארכת ימים" לבין הדין "לא יטול... לטהר..."
 29 מבארת המשנה, שהשכר "למען ייטב לך והארכת
 30 ימים" המוזכר כאן אינו אותו שכר של "אדם אוכל
 31 פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא",
 32 המוזכר במסכת פאה, שהוא רק במצוות שבין אדם
 33 לחבירו, שכיון שחבירו נהנה בעולם הזה, לכן גם הוא
 34 מקבל שכר פירותיהן בעולם הזה⁵¹.
 35 אך כיון שבשילוח הקן אין העיקר הטובה הנובעת
 36 מן הפעולה, אלא עצם הפעולה, כפי שמובן מן ההלכה
 37 "לא יטול אדם אם על בניס אפילו לטהר..."⁵², הרי זו
 38 מצוה שבין אדם למקום, ולכן השכר "למען ייטב לך
 39 והארכת ימים" הוא לעולם הבא⁵².
 40 לכן אין שייך לכאן השכר "למען יאריכון ימיך
 41 ולמען ייטב לך" הנאמר לגבי כיבוד אב ואם, כי כיבוד
 42 אב ואם הוא מהמצוות שבין אדם לחבירו, שאדם אוכל
 43 פירותיהן בעולם הזה⁵³.

1 שאפילו כששונאו שמצוה לשנאו אותו – מקדימו)
 2 "כדי לכוף את יצרו" – כלומר, את מדת הרחמים שלו,
 3 הוא צריך לקיים את מצות שילוח הקן מיד⁴⁰.
 4 על־כל־פנים מובן מזה, ששילוח הקן היא מצוה
 5 המחייבת לפי שכל האדם⁴¹, ולפי זה מובן הקל־
 6 וחומר "ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר (היותה מצוה
 7 קלה אינו מתבטא רק בכך שמניעת הריח היא
 8 "כאיסר"⁴², ובפרט כאשר יש מצוות זולות אף יותר⁴³,
 9 או שאינן עולות מאומה, אלא גם משום שההגיון
 10 מסייע לקיימה⁴⁴), אמרה תורה למען ייטב לך והארכת
 11 ימים, קל־וחומר על מצוות חמורות שבתורה", ובפרט
 12 לגבי המצוות שאין להן טעם שכלי, ואשר רגש האדם
 13 אינו מחייב את קיומן, הרי בודאי נותנים עבורן שכר
 14 של "ייטב לך והארכת ימים".

ו.

מצות שילוח הקן אינה כמצוה שבין אדם לחבירו

15 מצד שני, ממסקנת ההלכה "לא יטול... לטהר את
 16 המצורע" מובן, שמצות שילוח הקן אינה דומה למצוה
 17 שבין אדם לחבירו⁴⁵ – אלא שבמקום טובת חבירו
 18 ישנה טובת "האם" – שלכן אינה ממש מצוה כזו⁴⁶ –
 19 שהרי במצוה שבין אדם לחבירו אין חשיבות לכוונה,
 20 אלא למעשה. כלומר, הטובה שמקבל החבר בפועל⁴⁷.

(43) ראה ספרי סוף פרשתנו (פיסקא רצה).
 (44) ומצד זה הרי"ז קלה גם ממצות כבוד אב לדעת המ"ד שהוא כפריעת חוב (כנ"ל הערה 25) דהרי פעולת הכבוד עצמה אינה מוכרחת מצד רגש הרחמנות, משא"כ בשילוח הקן.
 (45) קדושין מ, א.
 (46) ראה פיהמ"ש פאה בתחלתה שכותב וכמה פעמים "יחסי בני אדם", "בני אדם וע"ז וכיו"ב. – אבל ראה מו"נ ח"ג פמ"ח (הובא לקמן הערה 48).
 (47) ראה לקמן הערות 56, 59.
 (48) ואולי י"ל שתלוי (אם מצות שילוח הקן הוא בהפועל או בהנפעל – טובת האם) בבי' הטעמים: לטעם המורה (שם): כשישלח האם ותלך לה לא תצטער בראות לקיחת הבנים כו' (ראה שם לפני"ז "אין ההפרש בין צער האדם עליו וצער שאר בע"ח כו'") – בהנפעל: לטעם הרמב"ן (שם): ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר כו' אינן רחמנות עליהם אלא גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המדות הטובות (וראה בארוכה שם לפני"ז) – בהפועל. וראה חינוך שם.
 (49) ראה רמב"ן עה"פ "שאינן רחמיו מגיעין בבעלי הנפש למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו כו'".
 (50) ובפרט ע"פ פירוש התוס' (הנ"ל הערה 27) דהו"א דדחי ל"ת ועשה.
 (51) ראה קדושין שם. פרש"י שם ד"ה רב אידי. פירוש המשניות להרמב"ם ריש פאה.
 (52) אבל ראה לקמן הערה 54.
 (53) בר"ן בסוף המס' כ' בפי' המשנה "מפרשינן לה בגמרא למען

"והכי נקטינן דאפילו בשונאו שמצוה לשנאותו כו' אעפ"כ הזהירה תורה לרחם עליהם כו'" ואינו מפרש דמצוה להקדימו (אבל בש"ך שם סק"ב (על דברי הרמ"א שם ד"אם עבד איסורא ושונאו אי"צ לטעון עמו כדי לכופף ליצור" (כתב) "והב"ח פסק אף בשונאו דעבד איסורא וע"ש"). וגם לכאורה לא משמע כן ברמב"ם שהרי כתבו בהלכה בפ"ע (ה"ד). וכ' "השונא הנאמר בתורה", וגם לא כתב בהלכה י"ד דמצוה להקדיש בשונא זה. וכ"כ בבבאורי הגר"א שם סקט"ו.
 אבל בשו"ע אדה"ז הל' עוברי דרכים וצער בע"ח ס"י מפורש שדין זה הוא רק "אם שונאו מחמת שחטא כנגדו כו' שהשנאה היא שלא כדת כו' אבל אם שונאו כדת מפני שראוהו עובר בעבירה כו' הרי האוהב קודם". והוא ע"פ תוד"ה לכוף ב"מ שם לב, סע"ב. ומפורש בנמוק"י שם בשם הרמב"ן. רמ"א שו"ע חו"מ סי' ער"ב ס"י. ואכ"מ.
 (40) ומהחידושים (בפרט זה) על מאמר המשנה בברכות שם "האומר על קן צפור יגיעו רחמיך כו'" "שעושה מדותיו של הקב"ה כו'", דשם הכוונה שאין לומר שטענם המצוה הוא מפני רחמים (ובפרט ע"פ פירוש התוי"ט שם דהאיסור שם הוא רק בתפלתו. ועד"ז הוא ל' הרמב"ם פ"ט מהלכות תפלה ה"ו "מי שאמר בתחנונים"), וכאן החידוש שגם עשייתו בפועל צ"ל בעיקר כדי לקיים מצות הקב"ה.
 (41) עפ"ז אין סתירה גם לדעת המ"ד שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים כו', ולהרמב"ם הל' תפלה, ופיהמ"ש ברכות שם – כי בהנ"ל מבואר שאי"ז טענם המצוה, אבל פשיטא שזוהו מצוה שרגש האדם מסייע וראה פרש"י ברכות שם ד"ה מדותיו.
 (42) ראה תורת לוי יצחק (על מס' ערכין פ"ח מ"א) ע' רסו פי' "איסר" ע"ד הקבלה בשייכות לכל הבחינות דשכל.

ז.

ההוכחה ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא"
דוקא מכיבוד אב ואם

1 בקשר לכך ממשיכה הגמרא ואומרת: "תניא דבי
2 רבי יעקב אומר..." אשר שם הוא מביא הוכחה לכך
3 ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" מזה ש"נפל ומת",
4 דבר אשר ארע לא רק במצות שילוח הקן, אלא גם
5 בקיום מצות כיבוד אב ואם, ואדרבה: דוקא מכיבוד
6 אב ואם, שהיא מצוה שבין אדם לחבירו, מוכח ש"שכר
7 מצוה בהאי עלמא ליכא":

8 מצות שילוח הקן היא מצוה שבין אדם למקום,
9 ועיקרה הוא עצם פעולת המצוה, ולכן יכולה כוונה
10 הפוכה – כוונה שלא לקיים את המצוה – לגרום לכך,
11 שהפעולה לא תהיה קיום המצוה, ולפיכך "נפל ומת"
12 במצוה זו בלבד אינה הוכחה, כי ניתן להסביר שהדבר
13 ארע כיון שהפעולה התבצעה בכוונה הפוכה⁵⁴.

14 אך מצות כיבוד אב ואם היא מצוה שבין אדם
15 לחבירו⁵⁵, שבה מכריעה בעיקר התועלת הנובעת מן
16 הפעולה, שהאב יקבל את הגזולות, ואין כאן
17 חשיבות⁵⁶ לכוונה⁵⁷. כפי שמוצאים (ב"ספרי"
18 בפרשתנו⁵⁸) לגבי מצות צדקה "מנין למאבד סלע
19 מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה, מעלה עליו
20 הכתוב כאילו זכה, תלמוד-לומר... והרי דברים קל-

וחומר: מי שלא נתכוון לזכות מעלה עליו הכתוב
22 כאילו זכה, מי שנתכוון לזכות על-אחת-כמה-וכמה".

23 כאשר אדם מאבד סלע אין הוא מתכוון לקיים
24 מצות צדקה, אלא מצטער על אבדן הסלע, ולמרות זאת
25 הוא מקיים מצות צדקה, כי מטרת מצות זו היא⁵⁹,
26 שהעני יקבל את הסלע⁶⁰.

27 וכך גם במצות כיבוד אב ואם: כיון שהאב חפץ
28 לקבל את הגזולות, אין חשיבות לכוונת הבן, אלא
29 לעצם הבאת הגזולות.

30 לפי זה מובן, שדוקא מ"נפל ומת" בקיום מצות
31 כיבוד אב ואם מוכח ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא",
32 כי זוהי מצוה אפילו אם היתה כוונה מנוגדת,
33 כדלעיל⁶¹, ולכן הכרחי לומר, שלא רק במצוות שבין
34 אדם למקום, אלא גם במצוות שבין אדם לחבירו
35 "יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך".

ח.

עיקר השכר - בעולם הבא, הפירות - בעולם
הזה

36 לפי זה יש לומר שהרמב"ם פוסק כמו המשנה בחולין
37 וכ"סתם משנה" במסכת פאה, שרק במצוות מסוימות –
38 שבין אדם לחבירו – "אדם אוכל פירותיהן בעולם
39 הזה"⁶², ואילו במצוות אחרות "למען ייטב לך – לעולם
40 שכולו טוב, והארכת ימים – לעולם שכולו ארוך"⁶³.

אתון דאורייתא כלל נג.

60 וגם בזה אין שייכות (ע"ד הנ"ל הערה 57) למה שארז"ל (ב"ב
ט, ב) "הנותן פרוטה לעני מתברך בו ברכות והמפייסו בדברים מתברך
ב"א ברכות". וברמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"י ה"ד) "הנותן צדקה
לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפילו נותן לו אלף זהובים
אבד זכותו והפסידה" דשם הרי"ז היפך תכלית וכוונת הצדקה להחיות
נפש העני, משא"כ אם העני אינו יודע כוונת הנותן או שהנותן אינו מכוון
למצות הצדקה. וראה לקו"ש ח"ח ע' 266 בשם הבעש"ט.

61 בשו"ת עונג יו"ט או"ח סי"ט בסופו (הובא בשד"ח שם) מבאר,
דהא דלא מקשה הגמרא ודלמא כוון בהדיא שלא לשום מצוה ולכן לא
הוי מצוה (לדעת המ"ד בכיון שלא לצאת שלא יצא), כיון דבתפילין
וכיבוד או"א ושילוח הקן שאין שיעור לקיום מצותן וכל אימת שעושה
אותן יש בהן קיום מצוה אין כח במחשבתו שחישב על מעשיו שהן שלא
לשם מצוה לסתור ולבטל כח המצוה ומאילוי הוי מצוה עיי"ש (וראה
לקמן בשד"ח שם).

62 וצ"ע דאפילו את"ל דלהמ"ד דמצות אין צריכות כוונה נעשה כאן
מצוה, אבל לכאורה א"פ לומר עליו שהוא קיים המצוה (ובפרט דתפילין
וכיו"ב) מאחר שכוון בפירוש שלא לשם מצוה. ועכצ"ל שחילוק הוא בין
מצוה שהפעולה היא המצוה או התכלית. כבפנים.

63 וראה שבת קכז, סע"א ואילך "הני נמי בהני שייכי" – ראה
פרש"י שם, רע"ב.

64 וכמ"ש בפ"י המשניות ריש פאה חילוק דמצות בין אדם לחבירו
ובין אדם למקום. ועפ"ז מובן מה שכי"ש שם בנוגע לת"ת "שהתלמוד מביא
לידי מעשה".

ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך"
שמביא לשון סיום הגמרא – הכתוב דנאמר בכבוד אב (אבל בסדר הפוך,
וכ"ה בגמרא), ולא בשילוח הקן. ואולי מפרש דפי' המשנה הוא כר"י.
וכ"פ ביש"ש. מעדני יו"ט לרא"ש בסוף המס'. ועוד.

54 ויל"ע לדעת הסוברים (הנ"ל הערה 31) שמטעמי המצוה הוא
מצד רחמנות שבאם כוון לרחמי האם ולא לקיים המצוה ג"כ נחשב קיום
מצוה. – אלא שעפ"ז י"ל יתרה מוז שאפילו לא כיון כלל אפילו הפריחה
שלא במתכוון ואינו יודע מזה – קיים המצוה, וע"ד מאבד סלע כו'
בצדקה. ולכאורה חידוש גדול הוא ולא אשתמיט בשום מקום (שראיתי)
לומר זה.

55 להעיר ממנ"ח סוף מצוה לג.

56 וע"ד מ"ש במלא הרועים (ע' מצות צריכות כוונה אות ט') דאף
למ"ד מצוות צריכות כוונה, במצוה שתכליתה הוא בפעולה הנעשית, כמו
במילה דנעשית המצוה הסרת העולה, כשרה הפעולה גם בלי כוונה
דהוי רק כמו הכשר מצוה. ולהעיר ממ"ש במנ"ח (מצוה א' בסופה)
במצות פרו ורבו להיות דהמצוה היא שיהי' לו בן ובת, אי"צ כוונה
בפעולת המצוה.

57 פשוט שאי"ז סתירה להמבואר בקדושים (לא, סע"א ואילך. וש"נ.
וראה פרש"י ותוס' שם) "יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש
מטחינו בריחיים ומביאו לחיי העוה"ב", כי הכוונה בנדוד היינו כוונת
המצוה (במחשבתו), משא"כ כ"שמראהו צרות עין על סעודתו" – "שקשה
עליו" הרי מצער את אביו בפועל.

58 כד, יט.

59 ראה כלי חמדה פרשתנו כה, כו אות ה' שקו"ט בהנ"ל. וראה

33 את אדוניו טוב יותר, מוסיף אף האדון ונותן לו עוד
34 ועוד כדי שיוכל לבצע את התוספת בעבודתו.
35 וכל זה אינו שכר הניתן עבור העבודה ולא־אזריה,
36 אלא זוהי כעין הכנה והכשרה לפני עבודתו.

37 כך גם אצל ישראל, "הקדוש־ברוך־הוא נתן לנו
38 תורה זו עץ חיים היא..." ובמילא "הבטיחנו בתורה
39 שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת הנפש ונהגה
40 בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים
41 אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בזה,
42 וישפיע לנו כל הטובות... נשב פנויים ללמוד בחכמה
43 ולעשות⁷⁰ המצוה", וכן להיפך.

44 אין זה ענין צדדי, אלא הכרח, כביכול, הכרוך עם
45 עצם הציווי על קיום התורה והמצוות –

46 וזה באופן שווה לגבי כל המצוות – כי זיל בתר
47 טעמא (=כי הולכים לפי הטעם, וטעם זה זהה בכל
48 המצוות).

49 וזה גם ההבדל למעשה בין שכר המצוות לבין
50 הייעודים הגשמיים: הייעודים הגשמיים העוזרים
51 ליהודי לקיים תורה ומצוות הם, כדברי הרמב"ם –
52 "כגון שובע... ושולם ומלכות... וישיבת הארץ...
53 והצלחת מעשה..." היינו ענינים הכרחיים, אשר
54 "מחזיקות את ידינו לעשות התורה" (או להיפך) –

55 ואילו שכר המצוה הוא באופן שאינו יחסי כלל
56 למעשה: הקדוש־ברוך־הוא נותן ענינים נוספים, מעל
57 ומעבר לצרכים ההכרחיים.

י.

"נפל ומת", אינו סותר לייעודים, ומוכיח לגבי
השכר

58 לפי זה מובן, שהמעשה "נפל ומת" שראה רבי
59 יעקב אינו סותר לייעודים הגשמיים שבתורה:

60 הייעודים הגשמיים שבתורה ניתנים ליהודי כאשר
61 הוא חי וחייב ללמוד תורה ולקיים את המצוות, שאז

1 ולפיכך אין הרמב"ם מצטט את הפסוק "למען
2 יאריכון ימך ולמען ייטב לך" הנאמר לגבי כיבוד אב
3 ואם, כי לגבי מצוות שבין אדם לחבירו סובר גם
4 הרמב"ם ש"פירותיהן בעולם הזה"⁶⁴.

5 ואין זו סתירה לדבריו "מתן שכרן של מצוות
6 והטובה שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה
7 היא חיי העולם הבא", כי עיקר השכר הוא לעולם הבא
8 (הקורן קיימת לעולם הבא), ולכן מתאים גם לדעת
9 הרמב"ם והמשנה הביטוי "שכר מצוה בהאי עלמא
10 ליכא"⁶⁵. המחלוקת היא רק לגבי "פירותיהן", הפירות
11 הנובעים מעיקר השכר – על "למען יאריכון ימך
12 ולמען ייטב לך בעולם הבא": לדעת המשנה והרמב"ם
13 קיימים הפירות במצוות שבין אדם לחבירו שהמשנה
14 מונה במסכת פאה,

15 (וכפי שרואים זאת גם בדעת אדמו"ר הזקן, בלשון
16 החסידות⁶⁶ "זוה שאמרו רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא
17 ליכא כי בעולם הזה הגשמי ובעל גבול... אי אפשר
18 להתלבש שום הארה מאור אין־סוף ברוך־הוא...
19 במעשה הצדקה וגמילות חסדים שאדם אוכל פירותיהן
20 בעולם הזה יש נקבים על־דרך־משל בלבוש העליון...
21 להעיר מהם להשפיע אור ושפע מחסד דרועא ימינא
22 אורך ימים בעולם הזה הגשמי..."⁶⁷).

23 ולדעת רבי יעקב גם במצוות אלו אין כלל
24 "פירותיהן בעולם הזה"⁶⁸.

ט.

ההבדל בין שכר המצוות לבין הייעודים

25 כל הנ"ל אמור לגבי שכר המצוות – שכר (ענין
26 צדדי) הניתן עבור קיום המצוות. אך הייעודים
27 הכתובים בתורה, שמתקיימים בעולם הזה, אינם שכר,
28 ענין צדדי, אלא כרוכים עם עצם הציווי על קיום
29 התורה והמצוות, כשם שאדם הקונה עבד לשרתו חייב
30 לספק לו את כל צרכיו כדי שיוכל לבצע את התפקידים
31 המוטלים עליו⁶⁹.

32 ובדומה לכך, כאשר רוצה העבד להוסיף, ולשרת

שם. ובכ"מ.

(69) ראה אברבנאל ר"פ בחוקותי "התשובה הא". – וראה לקו"ש

חכ"ט ע' 140 ואילך.

(70) "ללמוד.. ולעשות" – לאחר "שיסיר כו' וישפיע". והתנאי "שאם

נעשה אותה בשמחה כו'" – עכצ"ל שזה בא להוכיח שהעבד רוצה להוסיף

בעבודתו – שלכן גם האדון צריך להוסיף, שידוד הנהגת הטבע. ומזה

מובן בנוגע ל"לחם לאכול ובגד ללבוש" – שצ"ל קודם לעבודה סתם

(בלי הוספה).

(64) שאף שלא הביא המשנה בהלכות הרי הביאה בסדר תפלות

שבספר היד.

(65) ראה בגליון לתוד"ה אוכל שבת קבו, סע"א. וראה תפארת ישראל

למהר"ל רפ"ג ורפס"ב.

(66) אגה"ק ס"ג.

(67) וראה ספר המאמרים תש"ט ע' 18 מכתב כ"ק אדמו"ר

(מהורש"ב) נ"ע. לקו"ש ח"ט ע' 296.

(68) ראה בכהנ"ל מעשה רוקח למשניות. תפארת ישראל למהר"ל

24 הרי זו שאלה כיצד מותר לשחוט בהמה, הרי
 25 מצערים⁷⁵ בעל-חיים, אשר לפי מספר דעות⁷⁶ זהו
 26 איסור מדאורייתא?
 27 אך כיון שהשחיטה⁷⁷ היא "ומשך"⁷⁸ – מושכים
 28 את הבהמה מרשות אחת לאחרת, לדרגה גבוהה יותר,
 29 לכן מותר הדבר.
 30 ענין ה"משיכה" הוא, שהבהמה היא בדרגת חי,
 31 ועל ידי השחיטה היא יכולה ליהפך לדם ובשר כבשרו
 32 של האדם⁷⁹ – חלק מדרגת המדבר⁸⁰.
 33 אך כל זה עדיין אינו מספיק, כי שחיטה קיימת רק
 34 אצל ישראל – אין די בכך שהחי נעשה חלק מן
 35 המדבר בכלל, אלא הוא צריך להיות חלק מן האדם –
 36 על שם "אדמה לעליון"⁸¹.
 37 וזה מבואר בסוף המסכת: כאשר יהודי מקיים
 38 מצוות עקב ציווי ה', הוא כופה את יצרו, ואז הוא גורם
 39 ל"ושחט – ומשך" גם ביצרו ונפשו הבהמית⁸², שגם
 40 החולין שבו (שבדרגת בני ישראל) – מתעלה בקודש
 41 והופך לחלק מהנפש האלקית, אשר לכן "אתם קרויים
 42 אדם", מלשון "אדמה לעליון".
 43 ועל-ידי-זה גם החולין של כללות העולם, החי,
 44 מתעלה לקדושת הנפש האלקית של יהודי.
 45 בהתאם לכך נאמר בסיום המסכת, שתכלית העליה
 46 מתבטאת ב"למען ייטב לך – לעולם שכולו טוב,
 47 ולמען יאריכון ימיך – לעולם שכולו ארוך", שאז
 48 מתקשר היהודי בגלוי עם הקדוש-ברוך-הוא, עד שגם
 49 גופו ונפשו הבהמית נכללים בקדושה וניזונים
 50 מאלקות⁸³.

1 צריך, כביכול, הקדוש-ברוך-הוא, לתת לו את
 2 הייעודים כדי שיהיה פנוי ל"למוד בחכמה ולעשות
 3 המצוה".
 4 אך כאשר מתמלאים "מספר ימיך" שקבעו לו
 5 מלמעלה לקיים תורה ומצוות, אין כל הכרח מצד
 6 הייעודים הגשמיים, שהוא יחיה יותר ויארץ ימים.
 7 ולכן המקרה של "נפל ומת" אינו סותר לייעודים
 8 שבתורה, כי הוא סיים את זמן עבודתו⁷¹.
 9 אך ענין זה של "נפל ומת" הוא הוכחה לכך ששכר
 10 (ענין צדדי הבא על ידי המצוה (ואפילו מפירותיהן)
 11 אין בעולם הזה. ולכן לומדים מכך ש"שכר מצוה בהאי
 12 עלמא ליכא" – לפי רבי יעקב לגבי כל המצוות, ולפי
 13 הרמב"ם⁷² רק לגבי מצוות שבין אדם למקום, כדלעיל.
 יא.

תחילת וסוף מסכת חולין - התכלית: העלאת ה"חולין" ל"קדשים"

14 ויש לומר בדרך הרמז: מסכת חולין היא בסדר
 15 קדשים, וכפי שנאמר מספר פעמים, ההוראה הנלמדת
 16 מכך היא, שגם ה"חולין" של יהודי הם "קדשים"
 17 יחסית לעולם.
 18 קיום ענין זה בגלוי נרמז בתחילת המסכת ובסופה:
 19 המסכת פותחת בענין "הכל שוחטין" – שחיטה
 20 (ובמספר מקומות⁷³ אף נקראת המסכת כולה "שחיטת
 21 חולין") שענינה הוא, כנאמר בגמרא⁷⁴ "אין ושחט אלא
 22 ומשך" – וזהו ההסבר בפנימיות הענינים להיתר
 23 השחיטה:

(77) ולהעיר בדגים אף שאין בהם שחיטה נאמר בהם "אסיפה במקום שחיטה" (חולין כז, ב) כי בכל דבר חי צ"ל "ושחט – ומשך", אלא להיות שדגים הם במדרג נעלית (בחי גופא), לכן מספיקה בדידהו אסיפה (במקום שחיטה) – ענינו ברוחניות ראה לקו"ש ח"ד ע' 1294 ואילך. וש"נ.

(78) להעיר מביאור קנין משיכה – בסהמ"צ להצ"צ מצות לרונ במו"מ.

(79) וכידוע דתכלית כל נברא שיעלה למעלה ממדרג עצמו, מובא בכ"מ בשם העיקרים – ראה שם מ"ג פ"א. הובא בקונטרס ומעין בתחלתו. תורת שלום שיחת י"ט כסלו פ"ת. ובכ"מ.

(80) ולכן ע"ה אסור לאכול בשר (פסחים מט, ב) "דהיינו מפני שאינו יכול להעלות את הבשר כו" (לקו"ת בהעלותך לא, ג. ובכ"מ).

(81) של"ה כ, ב. שא, ב. עש"מ מאמר אכ"ה ח"ב פל"ג.

(82) בארוכה עדי"ו ראה לקו"ש ח"ד שם. – ולהעיר ממו"ז בסופו.
 (83) ברמב"ם (רפ"ח מהל' תשובה) לעולם שכולו ארוך – עוה"ב,

(71) להעיר מחת"ס חולין כאן ד"ה "והנה יש לדקדק" ואילך.

(72) כן י"ל דהרמב"ם למד דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא מזה דר"י "מעשה חזא", אבל ס"ל דאין מהמעשה הוכחה לכבוד או"א, כי י"ל דלא הי' ברעתו להביא גוזלות לאביו רק לקחן לצורך עצמו** (כמ"ש בפני" קדושין שם ד"ה התם. וראה לב ארי' סוף חולין עדי"ו. ובמעשה רוקח שם דעדיין לא קיים מצות כבוד אב, דזה שהלך להביא גוזלות הוא רק הכשר מצוה. וראה חת"ס שם ד"ה היכן ואילך. ועוד). או י"ל כיון שבתוספתא סוף חולין הובא מאמר ר"י רק בשילוח הקן.

(73) פרש"י עה"ת (בראשית א, יב) ובש"ס (ברכות ו, א). ועוד.

(74) חולין ל, ב.

(75) ראה רמב"ם הלכות תפלה שם "לא הי' מתיר לנו שחיטה כל עיקר". ועדי"ו בפהמ"ש ברכות שם. רמב"ן בפרשתנו עה"פ. שו"ע אדה"ז הל' עוברי דרכים וצער בע"ח ס"ד. וראה מו"ז ח"ג פמ"ח. וראה שם ספי"ז.
 (76) ראה בהמצוין בהערה הקודמת (ובמ"מ לשר"ע אדה"ז שם).
 שר"ח מערכת הכללים מערכת צדיק כלל א. וראה שם כלל ב.

(* וכ"כ בשו"ע לרד"ק ריש מס' פאה (הובא ב"תוס' אנשי" שם) אלא שדעתנו ס"ל כן גם בכבוד או"א.

(**) ור' יעקב ס"ל דמכיון שהלך להקין תיכף אחר ציווי אביו מעשיו מוכיחים שעלה להביאם אל אביו. ובסתמא – אין לומר שתומ"י נמלך.

יב.

אלול – ראשי תיבות⁹¹ "איש לרעהו ומתנות
לאביונים", הקו של גמילות חסדים –
הרי הקדוש־ברוך־הוא מקיים הבטחתו ונותן לכל
יהודי, בנוסף לכל הייעודים הגשמיים של "שובע
ושלום וריבוי כסף וזהב" כדי שיוכלו להתפנות
"ללמוד בחכמה ולעשות המצוה",
גם שכן למצוה, שהקו קיימת לעולם הבא, אך
"אוכל פירותיהן בעולם הזה", כיון שבין המצוות ישנן
גם מצוות תלמוד תורה וגמילות חסדים אשר אוכל
פירותיהן בעולם הזה⁹² – אריכות ימים ושנים טובות
כפשוטו בעולם הזה.
וכל יהודי וכל ישראל זוכים לכתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה
מעשרה טפחים.

(משיחות כ' מנ"א, כ"ח מנ"א, תשל"ו)

הקב"ה נותן לישראל גם את השכר והפירות,
במיוחד בחודש אלול

וכיון ש"ועמך כולם צדיקים"⁸⁴, וכל ישראל מלאים
מצוות⁸⁵,
ובמיוחד בחודש אלול, כאשר כל יהודי מבצע את
עבודת חודש אלול בכל שלושת הקיום, כנרמז בראשי
התיבות של חודש אלול:
"אנה לידו ושמתי לך"⁸⁶ (אשר באופן כללי נרמז
כאן לחודש אלול בכלל שהוא זמן התשובה⁸⁷), שרומז
באופן פרטי לענין התורה, "דברי תורה שהן
קולטין"⁸⁸.
אלול – ראשי תיבות⁸⁹ "אני לדודי ודודי לי", שהיא
עבודת התפילה⁹⁰.

(87) ראה בארוכה בהנ"ל ובעבודת אלול בכלל בליקוט אלול (קה"ת
תשי"ד, תשל"ה, תשמ). לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. ועוד.
(88) מכות י, א.
(89) אבודרהם סדר תפלות ר"ה. פרע"ח שם.
(90) פולחנא דרחימותא (דודי). ראה קונטרס העבודה פ"א וגי.
(91) ספר ערוגת הבושם בשם ס' אמרכל.
(92) וגם קו התפלה "אני לדודי כו", הרי "עיון תפלה" הוא מהדברים
שאוכל פירותיהן בעוה"ז (שבת קכז, א. וש"ג. וראה פרש"י שם רע"ב).
וראה תוד"ה עיון (שם קיח, ב. וש"ג) פ"י בכוננת הלב – תוכן העבודה
דחודש אלול.

היינו ג"ע, נשמות בלא גופים (כמ"ש שם פ"ח ה"ב). אבל דעת הרמב"ן
(בשער הגומל הובאה במפרשי הרמב"ם שם) אשר כ"ה ההכרעה בקבלה
וחסידות (לקו"ת צו טו, ג. ספר המצות להצ"צ מצות ציצית ובכ"מ),
הכוונה כפשוטו לשון הגמרא "תחיות המתים תלוי בה" דלעולם שכולו
טוב... שכולו ארוך היינו לאחר תחה"מ, נשמה בגוף. וראה לח"מ רפ"ח
שם. חדא"ג כאן בסוף המס'.
(84) ישע"י ס, כא.
(85) ראה חגיגה בסופה.
(86) לקו"ת ושער הפסוקים להאריז"ל פ' משפטים. פע"ח שער ר"ה
פ"א.

אגרות קודש

בי"ה, ג' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ וכ"י מהו"ר ישע"י שי הכהן

שלום וברכה!

בעתו קבלתי הפ"נ שלו לחג הגאולה, וקראתיו על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
נבג"מ ז"ע לעורר ר"ר עליו ועל כב"ב שי' לכאו"א מהם להמצטרך לו, ובימי הרצון והרחמים האלו
חדש אלול אחכה לבשו"ט ממנו להתחלת מילוי משאלות לבבו לטובה לענינים אלו שכתב במכתבו
ובהפ"נ שלו.

ידוע אשר אחד מהר"ת דחדש אלול הוא, איש לרעהו ומתנות לאביונים, וכאו"א מאתנו הוא
בבחי' אביון לגבי הקב"ה, וידוע מרז"ל מגיד דבריו ליעקב, שמה שהוא מצוה לישראל לעשות, עושה
הקב"ה בעצמו, ובודאי יתן מתנות לאביונים לכולנו בתכ"י.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

לזיתים והיכן הוא לתאנים וממילא דבקיאים היו בשיעור יניקה.

שמר'חין, סרס את התיבה ודורשה.

וחוי, למה נקרא חוי.

שטועמין את הארץ, לאיזה דבר ראוי.

כחויא, כנחש שמאכלו עפר.

רש"י

חוי, אומר ר"ת דלא היינו חוי דשבעת עממין שהרי אינו דורש כלום למה שמם כן, אלא בני שעיר גופי איקרי חוי דכתיב בת צבעון החוי (בראשית לו, ב). תוס'

הרי שהחורי האמור בבני שעיר הוא החוי, כחויא האמור בצבעון כמ"ש בתוס'. כי ר' מתחלף בו' באלף בית דאח"ס בט"ע כו' ומ"ר כו'.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קנו

בראשית לו, כ: אֵלֶּה בְּנֵי־שְׁעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹטֵן וְשׂוֹכֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:

צה

ביאור מאחזי"ץ (שבת פה.) "החורי ישבי הארץ" הוא

החוי, "שהיו טועמין את הארץ כחויא"

אמר' רבי יונתן מאי דכתיב (בראשית לו, כ) אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ, אטו כולי עלמא יושבי רקיע נינהו אלא שהיו בקיאיין בישובה של ארץ שהיו אומרים מלא קנה זו לזית, מלא קנה זו לגפנים, מלי כסף קנה זה לתאנים, וחורי שמריחים את הארץ, וחוי אמר רב פפא שהיו טועמין את הארץ כחויא.

שבת פה, א

מלא קנה זה, קנה המדה שבו מודדין הקרקע. לזית, ראוי לגדל זיתים וזה לתאנה והיו יודעין להפריש את הארץ בין קנה לקנה בריחה וטעמה היכן

(1) [תרגום ללה"ק] אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב (בראשית לו, כ) אלה בני שעיר חורי יושבי הארץ (וקשה: מדוע מכנה הכתוב דוקא את בני שעיר "יושבי הארץ"? אטו כולי עלמא (וכי כל שאר העולם) יושבי רקיע נינהו (הם)?, אלא (הכתוב מכנה אותם כך על שם) שהיו בקיאיין בישובה של ארץ שהיו אומרים מלא (אורך) קנה זו (מדה זו) של קרקע ראוי לקבל בו (זית) וכו'. ונקראו "חורי" שמריחים את הארץ (כדי לקבוע לאיזו נטיעה מתאימה היא ביותר, ולמה נקראו גם) "חוי", אמר רב פפא שהיו טועמים את הארץ כחויא (כנחש שמאכילו עפר, ראה בראשית ג, יד). (שבת פה.)

(2) ראה שבת קד ע"א, (פסחים ה. רש"י ד"ה אך חלק).

פירוש: אל"ף בי"ת בסימני אח"ס בט"ע הוא: דמחלקים האותיות שבעה שבעה, ויוצא אותיות ומר" בשורה אחת, ועי"ז מתחלפים, והוא:

א ב ג ד ה ו ז

ח ט י כ ל מ נ

ס ע פ צ ק ר ש

וזהו חרי, האות רי"ש מתחלף באות ואו נעשה חוי וד"ל.

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו, בו שואל באשר רוצה להכניס בת שלש לגן ילדים, ויש הצעה להכניסה להגן ששם שפת הלימוד הוא באידיש ושואל חו"ד.

הנה לדעתי נכון הדבר, כי העיקר במה שנוגע בחינוך הילדים והילדות בכלל ובפרט התחלת החינוך הוא הענין דיראת שמים ומכיון שהכל מודים שהחינוך דשם הוא טוב יותר מבאחרים במקצוע זה, אין להתחשב עם נמוקים אחרים, כי הכל בטל מפני העיקר.

ברכת הסתדרות מתאימה ופרנסה טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד, ונחת אידישן חסידישן נחת מכל ילידי' שי' וכוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

המגילה שלא תתבטל.

ובזה יתפרש מדרש משלי, בפסוק טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה, שכל המועדים יהיו בטלים וימי הפורים לא נבטלים, שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו וכו' וזכרם לא יסוף מזרעם, ותמה בתשׁו' הרשב"א (סימן צ"ג) איך יתבטל אות אחת מתורת משה ח"ו.

ונ"ל עפמ"ד ריש מסכת מגילה, מגילה נקראת בי"א בי"ב י"ג י"ד ט"ו, ואמרי' שם בברייתא, א"ר יהודה אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל והכל מסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה, פירש"י שהשנים כתיקנן, שהשנים מתעברות עפ"י ב"ד, ושלוחים יוצאין להודיע אימתי הוקדש ניסן, ועושים מועדים עפ"י ב"ד, דשלוחין מגיעים עד קצה ישראל, אבל בזה"ז שישראל נפזרים בין הגליות, ולא יגיעו שלוחי ב"ד אצלם, צופין למקרא מגילה וכו', ויבואו לאכול חמץ בימים אחרונים של פסח.

והנה בזמן הזה עושין יו"ט שני של גליות משום ספק קבועא דירחא, נמצא בזמן שהשנים כתיקנן עושים כל המועדים רק יום אחד, ופורים חמשה ימים י"א י"ב י"ג י"ד וט"ו, ובזמן הגלות מועדים שני ימים, ופורים רק בזמנו יום י"ד לפרזים, וט"ו למוקפים, ולעת"ל ב"ב שהשנים כתיקנן שוב יהיו מועדים רק יום א', ופורים חמשה ימים.

וידוע בש"ס דכ"מ שנאמר כל לרבות אתא, א"כ כל המועדים אתא לרבות יו"ט שני של גליות, מעתה לעתיד לבא כל המועדים "כל" דייקא יו"ט שני של גליות, וימי "ה"פורים זמנים טובא דחמשה ימים, לא יהיו נבטלים דהשנים כתיקונם וישראל על מכונם בב"א.

חתם 90

ראה לקוטי שיחות חלק כו, שיחות פרשת זכור-פורים

כה, יט – והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח

א

ביאור הגמ' שביקש אסתר "קבעוני לדורות" דהכוונה לע"ל עפ"י מ"ש הרמב"ם (ספ"ב דמגילה) כל הכתובים עתידין להבטל חוץ מחמשה חומשי תורה, תורה שבע"פ ומגילת אסתר וכו'. – וכן מבאר המדרש כל המועדים יהיו בטלים לעתיד וימי הפורים לא נבטלים וכו'

במסכת מגילה (ז' ע"א), שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות, שלחו לה הלא כתבתי שלישים ולא רבעים, עד שמצאו לה מקרא כתוב בתורה, כתוב זאת זכרון בספר, כתוב זאת מה שכו' כאן ובמשנה תורה, זכרון מ"ש בניאיים, בספר מה שכתוב במגילה. יל"ד לשון לדורות.

ונראה עפמ"ש רמב"ם ספ"ב מה' מגילה, שכל הכתובים עתידין לבטל חוץ מחמשה חומשי תורה, תורה שבע"פ, ומגילת אסתר, ע"ש. ורש"י ד"ה שלישים כ', בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק, בפ' בשלח, ובמשנה תורה, ובשמואל במלחמת שאול, ואמר שלמה דבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעו, וכיון שלעתיד לבא יתבטל ספר נביאים, ולא יזכר מלחמת עמלק אלא ב' פעמים בתורה, וצריך לכתוב במגילה כדי שיהי' שלישים, וזהו קבעוני לדורות.

ומיושב קושיית מהרש"א, לר' יהושע דס"ל כתוב זאת מ"ש כאן זכרון מ"ש במשנה תורה בספר מ"ש בניאיים, א"כ אין כותבים המגילה, הלא שלישים כתיב ולא רבעים, והשתא א"ש דלדורות קיימים, והוה שילשים דוקא ע"י

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' א

- 17 איבא דאמרי – יש אומרים שהקושיא מברייתא זו היא באופן אחר.
- 18 אי אמרת בשלמא קש דינא, היינו דינא דומה מתפיש מעצמו
- 19 למתפיש מאחרים, ולכן צריך שדווקא הגדול יאמר כן, אלא אי
- 20 אמרת חכם דינא, יש להקשות, גדול אשפוזי משפח נפשיה – וכי
- 21 מתאים שהגדול ישבח את עצמו ולומר שהחכימו בדין ואין יותר
- 22 מה לדקדק בדבר, והכתיב – והלא נאמר (משלי כו ב) 'הקלף זר ולא
- 23 פיך, דהיינו שאינו ראוי שאדם יהלל את עצמו. מיישבת הגמרא:
- 24 שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמא – ענייני בית הדין מוטלים על
- 25 הגדול שבהם, כדתנן (לעיל כט.) גמרו את הקבר – הכריעו את הדין,
- 26 היו מכניסין אותן, גדול שפדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש
- 27 פלוני אתה חייב, ומכאן שדברי בית הדין מוטלים על הגדול
- 28 שבהם, ולכן אף שאינו ראוי שאדם ישבח את עצמו, אך בענייני
- 29 בית הדין ההנהגה שונה, שהכל מוטל על הגדול.
- 30 הדרן עלך היו בודקין
- 1 איבא, אויפך – אכן יש להפוך את דברי הברייתא. רב אשי אמר,
- 2 לעולם לא תיפוך, ומאי נודקן דיין, חכם דינא – כלומר החכמונו
- 3 והעמדנו את הדין יפה, ואין צורך יותר לדקדק בו. ואומרים כן רק
- 4 בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות אף לאחר שגמרו את הדין אם
- 5 מישחו מוצא זכות, מחזירין את הדין.
- 6 מקשה הגמרא: מיתיבי, גדול שפדיינין הוא זה שאומר נודקן דיין,
- 7 אי אמרת בשלמא חכם דינא היינו דאמר גדול – לכן דווקא הגדול
- 8 שבדיינים יכול לומר כן, אלא אי אמרת – אבל אם תאמר שפירושו
- 9 קש דינא, יש להקשות, לא סגיא דלא אמר גדול – האם לא די
- 10 שלא הגדול יאמר כן, שהרי כאשר הגדול אומר כן בסופי הוא
- 11 דקא מיכסיף נפשיה – הרי הוא מבייש את עצמו, שמודה שאינו
- 12 יכול להכריע את הדין, ואם כן מדוע צריך שדווקא הגדול יאמר
- 13 כן (אלא על כרחך נודקן דיין פירושו 'חכם דינא). מיישבת
- 14 הגמרא: אין – כן, שאפילו שהפירושו הוא קש דינא צריך דווקא
- 15 שהגדול יאמר כן, משום שאינו דומה מתפיש מעצמו למתפיש
- 16 מאחרים, ומוטב שהגדול יאמר כן ולא הקטן.

◆ יום ראשון ה' אלול ◆

כא (י) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַיּוֹם בְּיַדְךָ וְשַׁבִּיתָ שְׂבִיּוֹ:

כא (י) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • בַּמִּלְחָמָה הַרְשוּת - הַכְתוּבָה מְדַבֵּר, שֶׁבַּמִּלְחָמָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמֵר: "וְשַׁבִּיתָ שְׂבִיּוֹ", שֶׁהָרִי כְּכֹר נֶאֱמַר: "לֹא תַחִיָּה כָּל נֶשְׁמָה".

כלי יקר - עוז והדר

אין יצרו נתון בידו תחלה, אינו יכול לנצח אויב חיצוני זה כל זמן שהוא מלְכָלְךָ בְּחֵטְא: **על** כן הצרף לפרש **על אויבך** כנגד אויבך, כי המלחמה שעם היצר הרע אינה באה מלמעלה, כי אם האדם צריך להיות המתחיל וְהַיְצֵר עַל יָדוֹ, וְהוּא שֶׁאָמַר 'סוף שה' אלהיך נותנו בידך, 'סוף הינו אחר כל המעשים שתעשה מעניני נצוח ותחבולות נגד יצרך, וְהַיְצֵר יִשְׁלַח עֲזָרוֹ לְסוּף. אָבָל בְּסֵתֶם מִלְחָמָה הַדָּבָר בְּהַפְךָ, כִּי כֹדֵם אֲשֶׁר "הַכִּינּוּת לְבָרָךְ" לְצֵאת לַמִּלְחָמָה כְּכֹר נִלְחַמו עִמּוֹ מִן הַשָּׂמַיִם, וְאֵתָהּ הַגּוֹמֵר בְּדֵי שֶׁתִּקְרָא עַל שְׂמָךְ:

כי תצא למלחמה וגו', מהו **כי תצא**, הִיָּה לֹא לומר 'כי תלך', או 'כי תלחם'. ומהו **למלחמה**, 'ללחם' מבעי ליה, 'כי למלחמה' משמע שאין אתה לוחם, 'כי אם למען ראות המלחמה' באת (ע"פ שמואל א' ז ח). **על אויבך**, 'כנגד' מבעי ליה. **ושבית שבי**, כפל הלשון. ואף על פי שאמרו רבותינו ו"ל (פסטה לה) 'שבא לרבות כנענים שבתוכו', מכל מקום הִיָּה לֹא לומר 'ושבית שבי', 'שביו' למה לי: **והנה** מקום אתי לפרש זה בשני פנים. האחד הוא בדרך שפרש הרמב"ן פְּרָשָׁה זו (להלן כג) על פסוק "כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע", הינו 'דבור רע' והוא לשון הרע, כדי שלא יהא ביניהם מחלוקת ויכפו ביניהם מכה רבה מאוד יותר מן האויבים. וְהַדָּבָר בְּרֹר שֶׁשָּׂאִין שְׁלוֹם בֵּין הַלּוֹחָמִים הָרִי הֵם מְנַצְחִים, כְּמוֹ שֶׁקָּרָא לְפָרִיֵצֵי יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שְׁנֵי (ראה גיטין נז):

כנגד יצרו עד שהכשילו ביפת תאר זו, ואֵיהּ הַבְּטָחַת וַנִּתְּנוּ ה' בַּיּוֹם. על כן פרש **ונתנו** סוף שיתנו בידך, כי אם תעשה כל האמור בענין מגלות ראשה ונבולתה, מה פתיב אחריו וְהִיָּה אִם לֹא **הפצת בה** (פסוק יד) פרש רש"י 'הפתיב מבשרך שסופך לשנאותה, ואז ודאי יצרו מסור בידו כשישנא אותה: **ועקר** תחבולה זו היא בדרך שנאמר (קהלת א) "טוב ללכת אל בית אב"ל" וגו', כי על ידי זה יזכר יום המיתה, ואז ודאי אֵינִי הַיְצֵר הָרַע. וְכִשְׁהִיא בּוֹכָה וּמֵתְאֵבֶלֶת עַל אֲבִיהָ וְאִמָּהּ (פסוק יא), הָרִי הוּא יוֹשֵׁב בְּבֵית אָבָל תְּמִיד, וְעַל יָדֵי זֶה יִזְכָּר לַיְצֵרוֹ יוֹם הַמִּיתָה וְאִזּוֹ וְדָאֵי אֵזוּל, וְאִזּוֹ תִשְׁקֹט תְּאֵתוֹ וְעַל יָדֵי זֶה יִשְׁנָאָה. וְלִפִּי שֶׁמִּבְשָׂרְךָ שֶׁסּוֹפָךָ לְשֵׁנֹאוֹתֶיהָ, לְכָךְ אָמַר 'סוף שה' אלהיך נותנו בידך: **וממעם** זה הצרף לפרש **על אויבך** כנגד אויבך, כי לשון 'על' לא יצדק כי אם בסתם מלחמה הבאה מן השמים מעל, כי בסתם מלחמה "מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם" (שופטים ה ט). אָמֵנָם מִדְּקָאֵמַר **ונתנו** לשון יחיד, בעל פרהך אתה צריך לפרשו על היצר הרע, ואם כן כשאמר **כי תצא למלחמה על אויבך** לשון רבים, ודאי כָּלֵל כְּוֵן שְׁנֵי מֵינֵי אוֹיְבִים, הֵן אוֹיֵב חִיצוֹנִי הֵן אוֹיֵב פְּנִימִי הַמְּקַטְרֵג בְּשַׁעַת סְכָנָה. וְגַם רָאִיָּה לָזֶה, כִּי בְּפָרֶשֶׁת שׁוֹפְטִים (לעיל כ א) פְּתִיב "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" (שם פסוק א) וְעַלֵּיו אָמַר **ונתנו ה' אלהיך בידך**, ואם כן קשה איך הוא מבטיחו שיתנו הקדוש ברוך הוא בידו, הרי אחר זה נאמר עֲנִין **אשת יפת תאר** 'שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע' כו' (רש"י פסוק יא), וְהָרִי אֵנּוּ רוֹאִין שֶׁ"עוֹד סְמָאָתוֹ בּוֹ" (ע"פ במדבר ט יא) שֶׁהָרִי לֹא עָצַר כַּח לְעַמֵּד

(י) **כי תצא למלחמה על אויבך וגו'.** 'אויבך' ביו"ד לשון רבים, ואחר כך אמר **ונתנו** הִיָּה לֹא לומר 'ונתנם'. **על אויבך**, כנגד אויבך' הִיָּה לֹא לומר. וביבליקוט (רמז תתקכד) מסיק בשם הספרי וְהוּא לְשׁוֹנוֹ, **על אויבך**, כנגד אויבך, **ונתנו ה' אלהיך בידך**, אם עשית כל האמור בענין סוף שה' אלהיך נותנו בידך. ולא הבנתי דבריו מהו 'האמור בענין', אם זה הוא שאמר (פסוק יב) **וגלחה את ראשה וגו'**, הרי כְּכֹר הוּא נִתְּנוֹ בְּיָדוֹ כְּדֵם שֶׁעָשָׂה הָאָמַר בְּעִנְיָן, כִּי אִיךָ יִשְׁבֶּה מִמֶּנּוּ שְׂבִי אִם עֲדִין אֵינוֹ נִתְּנוֹ בְּיָדוֹ. וְאִם אִם תִּמְצֵי לומר שאין ראיה מן השבייה, כי לפעמים ישבו שבי במלחמה אף אם עדין אין האויב מסור בידו וראיה מן "וישב ממנו שבי" הנאמר פרשת חקת (במדבר כא א), מכל מקום קשה מנא ליה לומר כן לפרש 'ונתנו' סוף שיתנו בידך, שְׂמָא פְּרוּשׁוֹ שֶׁיִּתְּנֵהוּ לְאַלְתֵּר בַּיּוֹם: **ונראה** שקשה לבעל מדרש זה **ונתנו**, 'ונתנם' הִיָּה לֹא לומר. אֵלָּא וְדָאֵי שֶׁמְדַבֵּר בְּאוֹיֵב אֶחָד פְּרִטֵי שֶׁהִיָּה בְּכָלֵל אוֹיְבֶיךָ הַרְבִּים שֶׁהַכֹּיֵר כְּכֹר, "ומי הוא זה ואיזו הוא", אין זה כי אם "צר ואויב" פְּנִימִי (ע"פ אסתר ז הו), וְהוּא שֶׁטֶן הוּא יִצֵר הָרַע הַמְּקַטְרֵג בְּיוֹתֵר בְּשַׁעַת הַסְּכָנָה בַּמִּלְחָמָה כְּמִבְּאֵר פְּרִשַׁת שׁוֹפְטִים (לעיל כ א) בְּפָסוּק "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" (שם פסוק א) וְעַלֵּיו אָמַר **ונתנו ה' אלהיך בידך**, ואם כן קשה איך הוא מבטיחו שיתנו הקדוש ברוך הוא בידו, הרי אחר זה נאמר עֲנִין **אשת יפת תאר** 'שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע' כו' (רש"י פסוק יא), וְהָרִי אֵנּוּ רוֹאִין שֶׁ"עוֹד סְמָאָתוֹ בּוֹ" (ע"פ במדבר ט יא) שֶׁהָרִי לֹא עָצַר כַּח לְעַמֵּד

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 159)

מה־שְׁאִין־כֵּן אוֹיְבֶךָ, הַמִּנְגְּדִים לַקִּדְשָׁה. וְשִׁבִית שְׁבִיּוֹ - לוקחים מן האויב דבר שהיה בשביה אצלו, שכן לקלפה אין תקף ומציאות מצד עצמה, רק מה שגפל אצלה בשביה מגבול הקדשה.

כי תצא למלחמה על אויבך . . ושבית שביו (כא, י)
מלחמה זו הינו מלחמת היצר, האויב של האדם, ובכללות יותר - המלחמה נגד כל אויבי ה'. יש לדעת, תקף בעת היציאה למלחמה זו, שבעצם עומדים על אויבך, למעלה ממנו, כי רק לישראל, הדבוקים בה', יש מציאות אמיתית,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 85 ואילך)

מלחמת היצר - מלחמת הרשות!

דַּעְבוּדַת הַתּוֹרָה הַיֵּצֶר־הָרַע - הַכְנַעַת הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי יְגִיעָה וּבְדִרְךָ מִלְחָמָה. מה־שְׁאִין־כֵּן עֲבוּדַת לִימוּד הַתּוֹרָה, עֲלֶיהָ נֶאֱמַר "דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי נֹעֵם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם", כִּי עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה מִמְשִׁיךְ וּמַגְלֶה אֱלוּכוֹת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מֵתַבְטֵל הַיֵּצֶר־הָרַע וְנִכְנַע בְּדִרְךָ מִמִּילָא, וּבְלִי צוּרָךְ בְּמִלְחָמָה.

בתחילת פרשתנו כתוב "כי תצא למלחמה על אויבך", ומפרש רש"י "במלחמת הרשות - הפתוב מדבר". והנה, בדרושי חסידות מובאר בארובה ש"כי תצא למלחמה גו" קאי על מלחמת היצר-טוב עם היצר-הרע בשעת התפלה, ד"שעת צלותא שעת קרבא" (ראה בכל זה בלקוטי-תורה ואור-התורה בפרשתנו).

וְזֶהוּ מַה שְּׁבִרְוֵר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא מִלְחָמַת הַרְשׁוּת, דְּכָל עֵינֵי מִלְחָמָה זֶה הֵיא רַק בְּגֵדֵר "רְשׁוּת", כִּי יִשְׁנֶה דְרָךְ אַחֲרַת לַהֲכַנִּיעַ אֶת הַיֵּצֶר־הָרַע, בְּלִי מִלְחָמָה, וּבִאֲפֹן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוּדָה שֶׁל תּוֹרָה.

ויש לבאר דגם במלחמת היצר, מתאים פרושו של רש"י "במלחמת הרשות - הפתוב מדבר": מובאר בכמה מקומות (תורה-אור ה, ד ואילך. לקוטי-תורה במדבר ג, ד. ד"ה ת"ר נר חנוכה תרנ"ט. ועוד) שיש ב' אופנים בברור והכנעת היצר-הרע: א. בדרך מלחמה. ב. בדרך מנוחה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ תצא י"א אלול ה'תש"ד)

ויבן בהקדים:

בַּעֲבוּדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁנֵם בְּכַלּוּת שְׁנֵי חֳלָקִים: עֲבוּדַתוֹ בְּקִדּוּשָׁה - לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְעֲבוּדַתוֹ בְּחֻלְקוֹ בְּעוֹלָם - לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת גִּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹתָהּ כְּלִי לַקְדוּשָׁה וְאֶלְקוּת. וּבִלְשׁוֹן הַיְדוּעַ - דִּיחָה לוֹ יִתְבַרַךְ בְּתַחַתוֹנִים.

תורה היא מלשון הוראה. כל ענין בתורה, ובנדאי התחלטה ושמה של פרשה בתורה, מהנה הוראה והוראה נצחית בחיי היום יום של יהודי, כל יהודי, אנשים נשים וטף. וצריך להבין: מהי ההוראה הנצחית לכל יהודי מפרשת השבוע בתורה - "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו"?

הַהֲבֵדל בֵּין שְׁתֵּי הָעֲבוּדוֹת - מֵתַבְטֵא בְּאֲפֹן שְׁבוּ עוֹשִׂים אֶת הָעֲבוּדָה: הָעֲבוּדָה בְּקִדּוּשָׁה - הֵיא בְּכָלל בְּדְרָכֵי שְׁלוֹם, כִּי בְּעֵנְוֵן זֶה לֹא מֵתַעַסְקִים עִם "אוֹיְבֶךָ", מִנְגֵד. מה־שְׁאִין־כֵּן הָעֲבוּדָה דְּבִרְוֵר הָעוֹלָם - הֵיא בְּאֲפֹן שֶׁל מִלְחָמָה, "כִּי תִצֵּא לִמְלָחְמָה עַל אוֹיְבֶךָ": "תַּחַתוֹנִים" נִבְרָאוּ בְּאֲפֹן שֶׁבְּגִלְוֵי הַרִי

ובפרט ש"כי תצא למלחמה" קאי במלחמת הרשות ("במלחמת הרשות הפתוב מדבר"). שאינה שיקת בזמן הזה - מהי אפוא ההוראה הנצחית מזה לעבודת בני ישראל בכל הזמנים (גם בזמן הזה) ובכל המקומות, עד באופן של "בכל יום יהיו (דברי התורה) בעיניך חֲדָשִׁים"?

כלי יקר - עוז והדר

למלחמה, לאותה מלחמה שהתחלטה היתה כבר על אויבך עליו ממש מן השמים מעל ולא מפנגד מפקד, כי כבר "ישלח ה' חציו ופיצם" (ע"פ תהלים י"ח טו). **ושבית שביו**, של הקדוש ברוך הוא, כי כבר נשבית על ידי המלחמה. ויען כי חפץ 'ה' לעשות לך שם תפארת" בכל הארץ (ע"פ ישעיה סג יד) שתקרא המלחמה על שמך, על כן ונתנו ה' אלהיך בידך, כי כפי הנראה לכל העמים, כאלו ירך עשו ויכלו להם, אבל האמת אינו כן "כי יד ה' עשתה זאת" (ישעיה מא ט), ומפני הכבוד נתנו בידך: תורה יא

הדרך השני, שבא לבטל דעת יצרך הרע אשר ישיאך לומר, הלא שבוייה זו באתה לדי על ידי לחי ועצם די, ונכנסתי בסכנת המלחמה עד שנצחתי, ולמה ישיל ה' עלי כל התנאים הללו מגלוח ונוול. על כן הקדים לו לומר שקר אתה טוען, "כי לא בכח יגבר" (שמואל א' ב ט), ורק "את אשר הורישך ה' אותו תירש" (ע"פ שופטים יא כד), ואין אתה הלוחם, רק **כי תצא** מביתך לראות המלחמה אשר קדמך כבר "מן השמים הכוכבים ממסלותם" (ע"פ שם ה ט). וזהו שאמר

לכך אמר **כי תצא** בלשון יציאה, מעט המלחמה הפנימית תוך העיר, לומר שדוקא כצאתך העיר תפרש כפך' למלחמה (ע"פ שמות ט כט), אבל בתוך העיר יהיה שלום ביניכם. ודוקא **למלחמה** תצא, ולא ממלחמה. ודוקא **על אויבך** תצא, ולא על אוהבך "לרעה כמור". **ושבית שביו** של השונא, ולא שתבקש לצוד את חברך במצודתך. כי כל אלו דברים המזיקין במלחמה, ואם את כל אלה תעשה, אז **ונתנו ה' אלהיך בידך**, אבל לא זולת זה:

ושאלה זו מתחזקת בדורנו זה במיוחד: להיותו דור האחרון של הגלות (ולאחרי ריבוי הענינים של עבודת המלחמה שפעלו בני ישראל במשך הדורות, עד וכולל דור זה), שיהיה גם דור הראשון דהגאולה - היה לכאורה מתאים יותר שיכתובנו לפעול בעבודה דלעתידי-לבא באופן של עליות (לכונן מחיל אל חיל) בקדושה עצמה, מאשר להתעסק עם עניני מלחמה.

על כן ישנה ההוראה מפרשת "פי תצא למלחמה על אויבך" (שקורין אותה תמיד בחודש אלול), שצריך לעשות העבודה דחודש אלול באופן של מלחמה, הן בנוגע לעצמו - להלחם ולשנות טבע רגילותו, גם טבע דקדושה, והן בנוגע לעבודה בעולם - ללחום ולכבוש חלקים בעולם שעדיין לא חזורים לגמרי בקדושה, ולעשותם **דירה** לו יתברך.

ובנוגע לדורנו זה - אדרבה: להיותו הדור האחרון בגלות ודור הראשון דהגאולה - מוטלת עלינו אחריות יתרה לסיים את המלחמה, ולהכין את הדרך ל"לחם מלחמות ה'" של משיח צדקנו [על-דרך-זה על-ידי ניצוץ-משיח שבכל אדם מישראל].

ובנוגע לפועל: כל יהודי צריך להוסיף - באופן של מלחמה ושינוי הטבע - בכל הענינים דחודש אלול, ובכללות העבודה ד"אני לדודי ודודי לי", ההתקבצות דבני ישראל אל הקב"ה מתוך אהבה (ושמחה), על-ידי קיום התורה ומצותיה.

ובמיוחד - על-ידי ההוספה בלימוד התורה (ובפרט - מתוך אהבה), שעל-ידי-זה מתחזקים במיוחד עם הקב"ה (אשר "הכניס" את עצמו בתורתו, "אנא נפשי פתבית יהבית"), ב"יחוד נפלא כו",

להוסיף בעצמו בלימוד התורה, וכמו כן להשפיע על יהודים נוספים - אנשים ונשים, ובהדגשה מיוחדת - טף, תינוקות של בית רבן - שיוסיפו בלימוד התורה, ובפרט - בשיעורי תורה ברבים.

וכמו כן - על-ידי נתינת הדקדקה, שהיא מאחדת את בני ישראל ביחד, שזה נעשה כלי לאהבת ה' ואהבת ישראל על-ידי הקב"ה ("אני לדודי ודודי לי").

וגם בשאר קווי העבודה דחודש אלול - עבודת התפלה, עבודת התשובה, והשלמות בכל זה - באופן של גאולה.

והירצון, שזה יוסיף עוד יותר בברכת פתיבה וחתימה טובה לכל יהודי ולכל בני ישראל, לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, בגשמיות וברוחניות גם יחד,

עדי הברכה הכי עיקרית - הגאולה האמתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, אשר ילחם מלחמת ה' וינצח, "ונתנו ה' אלקינו בדרך", ו"ושבית שביו" - עיקר השביה (שאומות העולם רדפו אחריה) - בית המקדש, על-ידי-זה שחוזרים למקומם המשפונות דבית ראשון ובית שני, ביחד עם המשכן שעשה משה, ועוד ועיקר - בנין בית המקדש השלישי, מקדש אד' כוננו יתברך,

הם "אויבך" המעלים ומנגד לאלקות, ומצד עצמם הרי הם שלא בערך, והיפך מ(להיות) "דירה לו יתברך", ולכן צריך **להלחם** עם העולם כדי לכבוש אותו ולעשותו דירה להקב"ה, שבה נמצא הקב"ה בגלוי בכל עצמותו (כמו האדם, כביכול, שנמצא בדירתו הפרטית).

יתרה מזו: היות שהמציאות ד"אויבך" - העולם והסתר של ה'תחתונים' - נבראה על ידי הקב"ה עצמו, הוא ברא שבגשמיות (דעולם הזה) תהיה תכונה של "תחתון" (כשם שברא את הרוחניות עם תכונה של "עליון"), מובן עד כמה גדול התוקף דמציאות המנגד (לא בכח עצמו חסון-שלום, אלא בכוח של הקב"ה שברא את המנגד באופן כזה) - וכיון שכן, הרי זה מחזק עוד יותר את **המלחמה** שצדק לה כל יהודי בכדי לעשות את העולם דירה להקב"ה.

ועל-פי-זה מובן הלשון "פי תצא למלחמה", ו"על אויבך": כיון שמקומו הקבוע של יהודי הוא בתחום (ד' אמות) דקדושה (עליון), צריכה להיות אצלו **יציאה** ממקומו לצאת למלחמה עם 'תחתונים'. וכדי שיהיה מודע לכך שניתן לו הכח לנצח במלחמה, מלחמה כנגד מציאות של תחתון, ותחתון כזה שנגבר על-ידי הקב"ה - אומר הפסוק שזוהי יציאה למלחמה "על אויבך", למעלה מאויבך, היהודי (היציאה למלחמה) עומד מעל ("על") אויבך, וכדלקמן.

ובפרטיות יותר - העבודה ד"פי תצא למלחמה על אויבך" ישנה גם באדם עצמו: הגוף ונפש הבהמית שלו הם בבחינת תחתון ביחס לנשמתו (נפש האלקית), ועליו לצאת למלחמה - מלחמת היצר - להתגבר על הנטיות הטבעיות של גופו ונפשו הבהמית, לכבוש אותם ובאופן שלא יפריעו לעבודת ה' שלו, ועד יתירה מזו - שיעבוד את ה' גם בכחות אלו, "בכל לבבך - בשני יצריך". וניתן לו הכח על זה - להיותו (נשמתו) "על אויבך".

ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לזמן זה - חודש אלול: היצר-הרע יכול לבוא ולטעון ליהודי: מפיון שכל ישראל בחזקת פשרות, בודאי קים כל יהודי את כל עניני העבודה דחודש אלול, ולא רק במשך יום אחד, אלא עברו כבר למעלה מעשרה ימים בחודש זה, עשרה ימים רצופים בעבודה של "אני לדודי ודודי לי", והוספה בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, עם כל הענינים שבני ישראל מוסיפים בחודש אלול (כמדובר בהתעודיות שלפני-זה) - ואם-כן אפשר עכשו "לנוח", או על-כף-פנים - להמשיך לעשות את העבודה, אבל בסדר והדרגה, ובפרט שישנה כבר הרגילות בזה במשך עשרה ימים רצופים וכו' וכו'. ואפילו אם רוצים להוסיף בעבודה - אפשר להוסיף בזה, אבל אין כל הכרח להגיע לכך באמצעות "מלחמה", עם רעש ו'שטרעם' - שכן, כבר אין לכאורה עם מי להלחם. ואפילו אם יש במה להלחם - הרי עדיף לפעול בקדושה, מאשר להתעסק במלחמה שדורשת **יציאה** למלחמה.

טו אַרְי תְּהוֹנֵן לְגַבֵּר תְּרַמֵּין נְשִׁין חֲדָא רְחִמְתָּא וְחֲדָא שְׁנִיאָתָא וְיִלְדִין לָהּ כְּנִין רְחִמְתָּא וְשְׁנִיאָתָא וְיְהִי בְּרָא בּוֹכְרָא לְשְׁנִיאָתָא :

טז וְיְהִי בְיוֹמָא דְיַחְסֵן לְכַנּוּהִי יַת דִּי יְהִי לָהּ לִית לָהּ רִשׁוּ לְבַכְרָא יַת בַּר רְחִמְתָּא עַל אַפֵּי בַר שְׁנִיאָתָא בּוֹכְרָא :

יז אַרְי יַת בּוֹכְרָא בַר שְׁנִיאָתָא יַפְרֵשׁ לְמַתָּן לָהּ תְּרַמֵּין חֲלָקִין כָּל דִּי יִשְׁתַּכַּח לָהּ אַרְי הוּא רִישׁ תְּקֻפָה לָהּ חֲזִינָא כְּבִרְוִתָּא :

(טו) בִּי־תְהִיֵּין לְאִישׁ שְׁתֵּי נְשִׁים הָאֶחָת אַהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְיִלְדוּלוּ בָנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה וְיְהִי הַבֵּן הַבְּכֹר לְשְׁנִיאָה :

(טז) וְיְהִי בְיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת־בְּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יְהִיהֶ לּוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בְּנֵי־הָאֶהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר :

(יז) כִּי אֶת־הַבְּכֹר בְּנֵי־הַשְּׁנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם כָּל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ כִּי־הוּא רִאשִׁית אָנּוּ לוֹ מִשֶּׁפֶט הַבְּכֹרָה: ם

כט"ו • פִּי שְׁנַיִם • (כ"ב כ"ג) כְּנָגֵד שְׁנֵי אַחִים. כָּל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ • מִכָּאן שְׁאִין הַבְּכֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרִאוּי לְבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב כְּבַמְחֻזָּק.

יח אַרְי יְהִי לְגַבֵּר בַּר סְטִי וּמְרִי לִיתוּהִי מְקַבֵּל לְמִימַר אַבּוּהִי וְלְמִימַר אִמָּה וּמְלַפֵּן יַתָּה וְלֹא יִקְבַּל מִגְּדוּן :

(יח) בִּי־יְהִיהֶ לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינְנוּ שְׁמַע בְּקוֹל אָבּוּי וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם :

תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יֵין בְּזוּלָלִי בְּשֵׁר לְמוֹ" (סנהדרין עב). וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה נְהַרְגַ עַל שֵׁם סוֹפוֹ, הַגִּיעָזָה תוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ: סוֹף שְׁמַכְלָה מְמוֹן אָבּוּי וּמְבַקֵּשׁ לְמוֹדוֹ וְאֵינּוּ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד בְּפָרֶשֶׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֵת הַבְּרִיּוֹת, אִמָּרָה תוֹרָה: יְמוֹת זְכָאִי וְאֵל יְמוֹת חִיב.

כט"ו • סוֹרֵר • סֵר מִן הַדֶּרֶךְ. וּמוֹרֵה • מְסַרְבַּ בְּדַבְרֵי אָבּוּי, לְשׁוֹן מְמַרִים. וְיִסְרוּ אֹתוֹ • (סנהדרין עא) מְתַרְיֵן בּוֹ בְּפִנֵּי שְׁלֹשָׁה וּמְלָקִין אוֹתוֹ. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינּוּ חִיב עַד שְׁיִגָּב וַיֵּאכַל תְּרִטִימַר בְּשֵׁר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג יֵין, שְׁנַאָמַר: "זוּלָל וְסוֹבָא", וְנֶאֱמַר (משלי כג): "אַל

שׁוֹפְטִים (לעיל ח יא). וְאוּלַי טַעְמוֹ שֶׁל דְּבַר, לְפִי שְׁבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה לֹא הָיָה וְלֹא יְהִי, וְלֹא נִקְתְּבָה הַפְּרָשָׁה כִּי אִם כְּדִי שִׁישְׁמַעוּ הַבְּנִים וְיִרְאוּ וְלֹא יַעֲשׂוּ בְּדַבְּרֵי הַזֶּה, וּמָה שְׁנַאָמַר וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמַעוּ, הֵינּוּ שִׁישְׁמַעוּ פְּרָשָׁה זוֹ וּמִשֶּׁפֶט הַכְּתוּב בְּהַ, וְיִרְאוּ הַבְּנִים מְלַמְרוֹת עֵינֵי כְּבוֹדֶם שֶׁל אָב וְאִם, וְלִכְרֵ לֹא נֶאֱמַר וְלֹא יוֹדִין עוֹד, כִּי לְשׁוֹן עוֹד מוֹרָה עַל דְּבַר הַנַּעֲשָׂה כְּבִי שְׁלֹא יְהִי נַעֲשָׂה עוֹד, וְזֶה אֵינּוּ, שְׁהָרִי בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה לֹא הָיָה דְּבָרִים מְעוּלִים, וְלֹא נִקְתְּבָה פְּרָשָׁה זוֹ כִּי אִם לְהַפִּיל "אִימַתָּה וּפְחָד" עַל הַבְּנִים: אַךְ קִשָּׁה לִי וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמַעוּ, וְכָל הַבְּנִים יְהִי לּוֹ לְמוֹר, כִּי אֵין צָרֵךְ לְפַחַד זֶה כִּי אִם לְבַנִּים. וּבִסְפַר הַזֵּהר

לְעַרְבֵי עֲגֻבֵי הַגֶּפֶן בְּעֻבְי הַסְּנֵה' (ראה פסחים מט.). וְהוּא דְקָדוּק גְבוּן בְּמִלַת 'יְהִיהֶ', וּמִיִּשְׁבֵּב גַּם לְשׁוֹן 'אִם' הַמוֹרָה עַל הַסְּפָק, וְלִדְבָרֵינוּ הוּא מִיִּשְׁבֵּב שְׁפִיר: תוֹרָה טו (יח) כִּי יְהִיהֶ לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. אִמָּרוּ רַבּוּתֵינוּ וְ"ל (סנהדרין עא) 'בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה לֹא הָיָה וְלֹא יְהִי, וְלִמָּה נִקְתְּבָה בַתּוֹרָה, אֲלֹא דְרִשׁ וְקַבֵּל שְׁכָר'. וּמְכָל מְקוּם חָל עֲלֵינוּ חוֹבַת בְּאוּר דְּבַר זֶה, לְמָה כְּתֻבָה תוֹרָה דְּבַר שְׁאֵינּוּ בְּנִמְצָא כָּלָל. גַּם יֵשׁ לְהַתְּבוּנָן בְּמָה שְׁנַאָמַר כָּאן (פסוק כג) וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמַעוּ וְיִרְאוּ, יוֹתֵר מִבְּשָׂאֵר מִצְוֹת פְּרִטִיּוֹת. עוֹד, לְמָה לֹא נֶאֱמַר כָּאן "וְלֹא יוֹדִין עוֹד" כְּמוֹ שְׁנַאָמַר בְּפָרֶשֶׁת

וְדַאי זֶה, מְלִשׁוֹן רַ"ל שֶׁעַל יְדֵי זְכִירַת יוֹם הַמִּיתָה וְדַאי אָוִיל הַיָּצֵר הָרַע, וְאָז מִמִּילָא תַּפְסַק הַתְּשׁוּקָה. וְקָרוֹב לְשַׁמַּע שְׁדִיק רַשִׁי מִמִּלַת חֲפָצָה לְשׁוֹן עֶבֶר, כִּי הָיָה לוֹ לֹמַר 'אִם לֹא תַחֲפֹץ בְּהַ' לְהַבָּא, אֲלֹא שְׁכָל דְּבַר הַגְּלוּי לְפִנֵּי הַשֵּׁם וְתַבְרַךְ שְׁכָף יְהִיהֶ, דוּמָה כְּאֵלוֹ בְּבַר נַעֲשָׂה הַדְּבַר מֵאֵז וּמִקְנָם, לְכָךְ נֶאֱמַר אִם לֹא חֲפָצָה בְּהַ: וְיִתְבָּן עוֹד לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן וְהָיָה, שְׁמִשְׁמַע שְׁהַעֲנִין יְהִיהֶ בְּהִינְתוֹ וְלֹא יִשְׁתַּנָּה (ראה נדה נד), וּבְזֶה הַכְּתוּב מִבְּשָׂרָךְ שְׁבָאֲשֶׁר הַחֲלוּת לְהַטִּיל עֲלֶיהָ שְׁנָאָה, כִּי יְהִיהֶ לְעוֹלָם וְלֹא יִשְׁתַּנָּה דַּעְתָּךְ מִשְׁנָאָה לְאֶהְבָּה, וְזֶהוּ שְׁאִמַר 'שְׁשׁוּפָךְ לְשְׁנֹאוֹתָה'. וְזֶה מֵאֵת הַ, שְׁלֹא

יט ויחדון בה אבוי ואמה ויפקון יתה לקדם סבי קרתה ולתרע בית דין אתרה:

(יט) וְתִפְשׁוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְמוֹ:

כ ויזמרון לסבי קרתה בננא דין סטי ומרי ליתוהי מקבל למימרנא זלל בסר וסבי חמר:

(כ) וְאִמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמִרְהַ אֵינָנוּ שֹׁמְעֵי בְּקִלְנוּ זֹלָל וְסָבֵא:

כא וירגמנה כל גברי קרתה באבנא וימות ותפלי עבד דביש מבינך וכל ישראל ישמעון וידחלון:

(כא) וּרְגַמְהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וּמַתּוּ וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ: ׀

כ"ג וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ • מִפָּאן שְׁצִירָךְ הַכְרֹזָה בְּבֵית־דִּין: 'פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה'.

♦ יום שני ו' אלול ♦

כב וארי יהי בגבר חובת דין דקטול ויתקטל ותצלב ותה על צליבא:

(כב) וְכִי־יְהִיֶּה בְּאִישׁ חַטָּא מִשְׁפַּט־מוֹת וְהוֹמַתּוּ וְתָלִית אֹתוֹ עַל־עֵץ:

בבית-דין. ותלית אתו על-עץ. (סנהדרין מה) רבותינו אמרו: כל הנסקלין נתליון, שנאמר: "כי קללת אלהים תלויו", והמכרף ה' בסקילה.

כ"ג וְכִי־יְהִיֶּה בְּאִישׁ חַטָּא מִשְׁפַּט־מוֹת • סמיכות הפרשיות, מגיד שאם חסים עליו אביו או אמו, סוף שיצא למרבות רעה, ויעבר עברות ויתחייב מיתה

כג לא תבית נבלתה על צליבא ארי מקבר תקברנה ביומא ההוא ארי על דחב קדם יי אצטלב ולא תסאב ית ארעך די יי אלקך יהב לך אסנסא:

(כג) לֹא־תִלִּין נְבִלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֵנוּ בְּיוֹם הַהוּא כִּי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוּי וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמַתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ׀

שר ואחד נתפס ללסטיות ונתלה, כל הרוצה אותו אומר: 'השר תלויו'. כל קללה שבמקרא, לשון הקל וזולול, כמו: (מ"א ז) "והוא קללני קללה נמרצת".

כ"ג וְכִי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוּי • וזולולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו, וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה, אחד נעשה

א לא תחזי ית תורא דאחורף או ית אמרה דשען ותתקבש מנהון אתבא תתיבנון לצאחורף:

(כד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת־שׁוֹר נְדָחִים וְהִתְעַלְמַתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחִיךָ:

ממנו, זהו פשוטו. (כ"מ ז) ורבותינו אמרו: פעמים שאתה מתעלם וכו'.

כ"ג וְהִתְעַלְמַתָּ • כובש עין פאלו אינו רואהו. לא-תראה והתעלמת. לא תראה אותו שתתעלם

כלי יקר - עזר והדר

דין ולמסרו למיתה, ועל ידי זה ישמעו פרשה זו כל ישראל ויראו את ה', ולא יסמכו על מה שקראם 'בנים', כי גם בבית דין שלמשה חיב האב למסר את בנו לבית דין, וכן הדין גם בבית דין שלמעלה: תורה יט
כב (א) לא תראה את שור אחיך וגו' והתעלמת מהם. דרשו רבותינו ו"ל (כ"מ ז) פעמים

א, ויותר להם בדרך שהאב מותר לבנו, ויאמרו 'הקדוש ברוך הוא ותרן' (ראה ב"ק ג). וכן אמר משה (להלן לב ה) "בניו מומם", רצה לומר מה שקראם 'בניו' זהו 'מומם', כי סמכו על זה ועשו 'עברות חבילות חבילות', ובטחו באביהם שלא ימסרם ביד מדת הדין. על בן בתבה התורה שהדין דין אמת שאפלו האב חיב להביא את בנו לבית

(ח"ג קנז) דרש פרשה זו על כל ישראל. ואני אומר שאין צורך בזה, כי גם מפשוטה של הפרשה יש מוסר נפלא לך ישראל שנקראו "בנים" לאל חי (לעיל יד א), ויש לחוש שישמכו על זה ויאמרו מאחר שאנחנו בניו, אם בן ודאי אם יהיו בנים סוררים לא 'יביט אנון בגיעלב' (ע"פ במדבר כג כא), וירחם עליהם "כרחם אב על בנים" (תהלים קג

(ב) וְאִם־לֹא קָרַב אַחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ וְאִם־פָּתוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אַחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ:

כ"ט"א < עד דרש אחיך • (כ"מ כז) וכי תעלה בלבבך שיתנהו לו קדם שיִדְרְשֶׁהוּ? אלא דרשהו שלא יהא רמאי. והשבתו לו • שתהא בו השקה, שלא יאכל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 284)
כלומר, שיתקן את הנהגתו. ועל־דָּרַךְ תורת הפעל־שם־טוב, שיש למסור את הנפש על אהבת ישראל, אפילו ליהודי שלא ראו מעולם.
וְאִם לֹא קָרַב אַחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ (כב, ב) מי שרואה שנאבד ליהודי אבדה רוחנית, שאינו מתנהג כדבעי, הנה אפילו אם יהודי זה רחוק ממנו ואינו מפירו - אסור להתעלם מאבדה זו, אלא יש לעזור לו עד שיבוא ויִדְרֹשׁ את אבדתו,

(ג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמוֹז וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדֵת אַחִיךָ אֲשֶׁר־תֵּאָבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצָּאָתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ׀ ׀ ׀

כ"ט"ב < לא תוכל להתעלם • לכבש עינך פאלו אינך רואה אותו.

(ד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹז אַחִיךָ אִם שׁוֹר׀ גִּפְלִים בְּדָרְךָ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם תִּקֶּם תִּקְוִים עִמָּו: ׀ ׀ ׀

כ"ט"ג < הקם תקים • (כ"מ לב) זו טעינה, להטעין משאו שנפל מעליו. עמו • עם בעליו, אבל אם הלך וישב

(ה) לֹא־יְהִיֶּה כְּלִי־גֹבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֹּבֶר שִׁמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֵבֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהִים: ׀ ׀ ׀

כ"ט"ד < לא־יהיה כלי־גֹבֶר על־אִשָּׁה • (ספרי. נודר פ"א) שתהא דומה לאיש, כדי שתלך בין הגנשים, שאין זו אלא לשם נאוף. ולא־ילבש גֹבֶר שִׁמְלַת אִשָּׁה.

כלי יקר - עזר והדר

השור או שה, כי היה לו לומר עד שיקבש אחיך אותו, אלא שיבוא אחיך וידרש בדרישה וחקירה והינו על ידי סימנים, עד שיתברר לך שבאמת הוא דורש אתו זה השור ולא אחר, וממילא שמעינן שצריך לדרש אם אינו רמאי. אבל המקרא אינו יוצא מידי פשוטו כמו שפרש הר"א מנחם ש'אתו' קאי על 'אחיו':
וְיָמָּה שָׁמַר (פסוק א) לא תוכל להתעלם

צריך אתה לעשות את עצמך כלא רואה. אמנם השב, רצה לומר אם יש בהם כדי השקה שאינן נדחים לגמרי אלא אפשר לך להשיב את נדחם, או תשיבם לאחיו, חייב אתה להשתדל לראותו כדי להצילו: תורה ב
(ב) וְאִם לֹא קָרַב אַחִיךָ וְגו' וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אַחִיךָ אֹתוֹ.
רבותינו ו'ל אמרו (כ"מ כז) דרשהו אם הוא רמאי. ומכל מקום 'אתו' קאי על

שאתה מתעלם, כגון וכן ואינו לפי כבודו, ויש לפתרו בדרך שאמר רבותינו ו'ל (אבות פ"ד מ"ח) ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו, ואין חלוק בין קלקול בגופו או בממונו, הכל אחד אם הוא בענין שאי אפשר להצילו ולהשיב את נדחו. על זה אמר לא תראה את שור אחיך או שני נדחים, כשהם נדחים לגמרי כגון טובעים בנהר וכיוצא בהם, והתעלמת מהם,

וְאִי יַעֲרֵעַ קִנְיָא דְצִפְרָא קְדָמָךְ בְּאַרְחָא בְּכָל אֵילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרָחִין אוֹ בְּעֵין וְאִמָּא רַבְעָא עַל אֶפְרָחִין אוֹ עַל בְּעֵין לֹא תִסַּב אִמָּא עַל בְּנֵיָא :

(ו) כִּי יִקְרָא קוֹנ־צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרָחִים אוֹ בֵּיצִים וְהָאֵם רִבְעָתָ עַל־הָאֶפְרָחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים :

כ"ז - כי יקרא • פָּרַט לְמִזְמֶן • לֹא־תִקַּח הָאֵם • (חולין קמ) בְּעוֹדָה עַל בְּנֵיָה •

ז שְׁלָחָא תְּשַׁלַּח יְת אִמָּא וְיְת בְּנֵיָא תִסַּב לָךְ בְּדִיל דְיִיטַב לָךְ וְתוֹרִיךָ יוֹמִין :

(ז) שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהָאֲרָכָת יָמִים: ם

כ"ח - לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְגו' • (שם קמב) אִם מִצְוָה קִלְחָה | וְהָאֲרָכָת יָמִים, קַל־וְחֹמֶר לְמַתָּן שְׂכָרְךָ שֶׁל מִצְוֹת שָׂאִין בָּהּ חֶסְרוֹן פִּיִּס, אִמָּרָה תוֹרָה: "לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ חֲמוּרוֹת.

♦ יום שלישי ז' אלול ♦

ח אַרְי תְּכַנֵּי בֵיתָא חֲדָמָא וְתַעֲבַד תְּנִיקָא לְאַגְרָךְ וְלֹא תִשׁוּי חוֹבְתָ דִין דְקָטוּל בְּבֵיתְךָ אַרְי יִפַּל דְנִפְּל מִנָּה :

(ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגַגְךָ וְלֹא־תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:

לגג, ואונקלוס תרגם: 'תִּיקָא', כְּגוֹן תִּיק שְׁמִשְׁמַר מַה שְׁפַתְּוֹכוֹ. כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל • רְאוּי זֶה לִיפַל, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תִתְגַּלְגַּל מִיִּתְּו עַל־יָדְךָ, שְׁמַגְלִילִין זְכוֹת עַל־יְדֵי זַכָּאִי, וְחוּב עַל־יְדֵי חֲטִיב.

כ"ט - כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ • אִם קִימַתְּ מִצְוֹת שְׁלוּחַ הַקֶּן, סוֹפֵךְ לְבָנוֹת בַּיִת חֲדָשׁ וְתִקַּמְּס מִצְוֹת מַעֲקָה, שְׁמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתִגִּיעַ לְכָרֶם וְשָׂדֶה וְלְכַגְדִּים נְאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פְרָשׁוֹת הַלּוּי • מַעֲקָה • גִּדְר סָבִיב

כלי יקר – עזו ודוד

סְמַךְ הַמִּצְוָה לְמִצְוֹת "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ" (פסוק ח), וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (תנחומא א) 'קִימַתְּ מִצְוֹת שְׁלוּחַ הַקֶּן תִּזְכֶּה לְבָנוֹת בַּיִת חֲדָשׁ, מַה עֲנִין זֶה לָזוֹה. אֲלֹא לְפִי שְׁמִצְוֹת שְׁלוּחַ הַקֶּן מְבִיאָךְ לְיַדֵי אֲמוּנַת חֲדוּשׁ הָעוֹלָם שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּנָאוּ וְחִדְּשׁוּ, עַל פֶּן מִדָּה כְּנִגְדַּת מִדָּה תִזְכֶּה גַם אֶתָּה לְבָנוֹת בַּיִת חֲדָשׁ:

וּשְׂכָר שְׁנֵיהֶם אֲרִיכוֹת יָמִים, לְפִי שְׁשֵׁנֵי מִצְוֹת אֵלּוּ מְחֻזְקִים הָאֲמוּנָה בְּחֲדוּשׁ הָעוֹלָם, כִּי כְמוֹ שִׁישׁ סָבָה לְכָל סָבָה וּמִשְׁתַּלְשֵׁל הַדָּבָר עַד הַסָּבָה הָרִאשׁוֹנָה יִתְבָּרַךְ, כִּף כֵּן נוֹלָד יֵשׁ לֹו מוֹלִיד עַד הַמוֹלִיד הָרִאשׁוֹן יִתְבָּרַךְ, וְאֵלּוּ רְאוּי לְחַלֵּק כְּבוֹד, וּמִכְבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ חֵלֶק לְכָל הַמוֹלִידִין הַמִּשְׁתַּלְשְׁלִים מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ מִסָּבָה לְסָבָה:

אֲחֵר שְׂאֵמֶר 'וּמִצְאָתָהּ דְאֵתִי לְיָדֶיהָ מִשְׁמַע' (ב"מ ב), לְפִי שֶׁהִדְבָר מְסוּר לְלַב, שֶׁאִם יְבוֹא אַחִיר וְיִדְרֹשׁ וְיִאִמֵר שׁוֹר בְּסִימִין זֶה וְזֶה נֶאֱכַד לִי, וְיִשְׂאָךְ יִצְרָךְ הִתְעַלֵּם וְלֹהוֹרוֹת הִתֵּר לְעִצְמוֹ שְׂמָא רָאָה אוֹתוֹ אֲצַל חֲבֵרוֹ, אוֹ תִרְצֶה לְהַטִּיל דְפִי בְּסִימְנֵיו כְּדִי לְהַפְטֵר מִמֶּנּוּ בְּדִינֵי אָדָם, מִכָּל מְקוֹם לֹא תוֹכַל לְהִתְעַלֵּם מִפְּנֵי עֵין שְׁלִמְעָלָה, הָרוּאָה וּמְפִיר בְּתַחֲבוּלוֹתֶיהָ: תוֹרָה ג

וְזֶהוּ יְסוּד הָאֲמוּנָה, וּכְתִיב (חבקוק ב ד) "וְצִדִיק בְּאֲמוּנָתוֹ יִתְהַוֶּה", כִּי עַל יְדֵי הָאֲמוּנָה הוּא דָבַק בְּ"מִקּוֹר חַיִּים", עַל פֶּן שְׂכָרוֹ אֲרִיכוֹת יָמִים, וְלָכֵן דְרָשׁוּ בְּרַבְתֵּי (ו א) עַל שְׁלוּחַ הַקֶּן פְּסוּק "אֲרַח חַיִּים פֶּן תִּפְּלֹס" (משלי ה:ו): תוֹרָה ח

עַל פֶּן הַזְּכִיר בְּכָל מְקוֹם שְׁמִירַת הַשְּׁבֵת אֲצַל מִצְוֹת כְּבוֹד אֲב, כִּי הַשְּׁבֵת הֵבֵא לְזִכָּר חֲדוּשׁ הָעוֹלָם רֵאָה חֲדוּשׁ מִצְוָה לֵא, גוֹרֵם לְקַנְּס מִצְוֹת כְּבוֹד אֲב וְאֵם, לְהוֹצִיא מִדַּעַת מֵאֲמִינֵי הַקְּדָמוֹת הָאוֹמְרִים שְׂאִין לְעוֹלָם שׁוֹם הַתְּחִלָּה וְהַפֵּל מְחִיב הַמִּצְוֹת, וְלְפִי סְבָרָתָם הַנִּבְעָרָה אֵין יִתְרוֹן לְמוֹלִיד עַל הַנוֹלָד. וְאִנְחָנוּ מֵאֲמִינִים שֶׁהַמוֹלִיד הָרִאשׁוֹן יִתְבָּרַךְ חֵלֶק מִכְבוֹדוֹ לְכָל הַמוֹלִידִים הַמִּשְׁפָּעִים מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְזוֹהוּ טַעַם כְּבוֹד אֲב וְאֵם וְשְׁלוּחַ הַקֶּן. וּמִטַּעַם זֶה

(ז) לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהָאֲרָכָת יָמִים. לְשׁוֹן זֶה נֶאֱמַר גַּם אֲצַל כְּבוֹד אֲב וְאֵם בְּדַבְרֹת שְׁנִיתוֹ (לעיל ה טו). וְלְשׁוֹן לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ מִשְׁמַע שְׁמִיָּלָא נִמְשָׁךְ לָךְ טוֹבָה מְזוּה, וְהִנֵּה כְּבוֹד אֲב וְאֵם הַדָּבָר פְּשוּט, שֶׁאִם תִּכְבֵּד אֲבִיךָ וְאִמָּךְ, אֲזִי מִמֶּךָ יִרְאוּ בְּנֵיךָ, וְכֵן יַעֲשׂוּ גַם לָךְ כְּשִׁיגְדְּלוּ. וְכֵן כְּשִׁירְאוּ בְּנֵיךָ שְׁלוּחַ הָאֵם בְּעוֹפוֹת, לְמַדּוֹ קַל וְחֹמֶר, שֶׁאִם אֶתָּה נוֹהֵג כְּבוֹד בְּמוֹלִידִין אֶפְלוּ בְּבַעֲלֵי חַיִּים, קַל וְחֹמֶר שִׁיגְהוּ כְּבוֹד בְּמוֹלִידֶיהָ:

(ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְגו' כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ. מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שבת לב) 'שְׂבָקִיָּה לְרִוְיָא דְמִנְפָּשִׁיָּה נְפֹל', כִּף תִּבַּת מִמֶּנּוּ שֵׁב אֵל הַנֶּפֶל, וְאִמְרוּ זֶה כְּדִי שְׁלֹא תֵאֵמַר וְכִי הַמַּעֲקָה מְבַטֵּלֶת הַגְּזֵרָה כְּאֲשֶׁר זֶה רְאוּי לְפַל' (ראה רש"י), עַל פֶּן אִמְרוּ שְׂאִין הַדָּבָר כֵּן,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יש עמ' 210. כא עמ' 37)

בדבור והן בְּמַעֲשֶׂה. לכן נקט הכתוב בית חדש, שכן מעקה בעבודה רוחנית שֶׁיָּרָא בְּעֵקֶר בַּעַת בְּנֵית בַּיִת חֲדָשׁ. והרי לנו דְּגָמָא לְמָה שֶׁמְצִינּוּ בְּכַמּוֹה מְקוּמוֹת, שֶׁ"אִין הָעֵינָן בְּנִגְלָה אומר אֶלָּא דְרָשְׁנִי בְּפִנְיֵימֵי תְּתוּרָה" (נִגְלָה דְתוּרָה גּוֹפָא מְכַרִּיחַ שֶׁיֵּשׁ פְּרוּשׁ פְּנִימִי).

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ (כב, ח) יש לשאל, הרי חיוב מעקה הוא גם במי שֶׁקָּנָה בַּיִת יֵשׁוּן בְּלִי מַעֲקָה. וְיֵשׁ לומר, דְּהִנֵּה בֵיתוֹ – זוֹ אֲשֶׁתוֹ, וּבְנֵית בַּיִת חֲדָשׁ מִשְׁמֵעוּתָהּ, אֲפּוֹא, הַתְּחִלַּת חַיֵּי נְשׂוּאִין, כְּאֲשֶׁר אָדָם לוקח רחמים על צְנֵאוֹ וּמִתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בְּמִצִּיאַת פְּרִנְסָה. בְּמַצַּב זֶה יֵשׁ צְרָךְ בְּמַעֲקָה, הֵינּוּ בְּהַגְבּוּלוֹת וּבִסְיָגִים חֲדָשִׁים, הֵן בְּמַחְשָׁבָה הֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב א' דראשחדש טבת תשט"ו. לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 444 – מתוך 'לקראת שבת')

ברכת מעקה

בשָׂרְשׁ הַחֲמִשִּׁי בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת, אָבֵל "וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים", הַכְּנִיסוֹ בְּמִנְיַן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהַכְרִיחוֹ לְהַרְמִיב"ם לומר כִּנ"ל – הַסְּפָרִי (דברים כב, ח): "וְעֵשִׂית מַעֲקָה כּוֹי מִצְוֹת־עֲשֶׂה. לֹא תִשִּׂים כּוֹי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה". ו(לְפִי הָאֱמוּר, נִפְקָא־מִינְיָהּ) שֶׁאֵם בְּמִקּוֹם עֵשִׂית מַעֲקָה, עֲשֶׂה כְּבֶשׂ לִגַּג וְכִיּוּצָא בְּזָה – קִיָּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וּבִטֵּל מִצְוֹת־עֲשֶׂה. וְלִהְיֵיר מִיּוֹמָא ע"ב, א. נושְׂאֵי־כְּלִים על סֵפֶר הַמִּצְוֹת שֵׁם.

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעֵשִׂית מַעֲקָה לַגִּגְרָ וְלֹא־תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתָךְ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ: (כב, ח) ...בְּמָה שֶׁהֵעִיר בִּי'ד' הַלְכוֹת בְּרִכּוֹת פָּרַק יֵא הַלְכָה ח: "עֲשֶׂה מַעֲקָה מְבֻרָךְ כּוֹי", שֶׁסּוֹתֵר דַּעַת עֲצָמוֹ שֶׁם הַלְכָה ד: "דְּבָרִים שֶׁהֵם מְשׁוּם סִפְנָה אִין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם" – וְהֵרִי חִיּוּב מַעֲקָה הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְעֵשִׂית מַעֲקָה לַגִּגְרָ וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים גו'. וְלִדְעֵיתִי פְּשׁוּט, אֲשֶׁר לְהַרְמִיב"ם וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים גו' אִינוֹ נְתִינַת טַעַם על חיוב עֵשִׂית מַעֲקָה, אֶלָּא צוּי בְּפִנְי עֲצָמוֹ. כִּי הֵרִי טַעְמֵי הַמִּצְוֹת לֹא מְנַאֵם בְּחֻשְׁבוֹן תְּרִי"ג, וְכִמוֹ שֶׁקָּתַב

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 137 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גדר חיוב המעקה בהיכל

(סוכה כח, ב) דְּעַקֵּר מִצְוֹת הַיְשִׁיבָה בְּסֵפֶה הִיא הָאֲכִילָה בְּסֵפֶה (עֵיין שולחן־ערוך אדמו"ר הזקן אורח־חיים סימן תרלט סעיף יב. וראו טור שם. נושְׂאֵי־כְּלִי הַשּׁוּלְחָן עֵרוּךְ בְּסוּף הַסִּימָן). וְהִנֵּה אֵיתָא בְּזִבְחִים (סג, א) "מִנְיַן שְׂאֵם הַקִּיפּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת אֵת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׂם וְאוֹכְלִין שֵׁם קִדְשֵׁי קִדְשִׁים, תְּלַמּוּד־לוֹמַר בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ" (וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה ג). וּנְמַצָּא דִישׁ זְמַנִּים שֶׁמִּצְוֹת אֲכִילַת קִדְשִׁים הִיא דוֹקָא בְּהִיכָל. וְעַל־פִּי־זֶה גַם הַהִיכָל בְּגִזְרֵי "בַּיִת דִּירָה" הוּא, וּמְחִיב בְּמַעֲקָה.

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעֵשִׂית מַעֲקָה לַגִּגְרָ בַּיִת לְרִבּוֹת הִיכָל (כב, ח. ובספרי) וְלִקְאוּרָה צְרִיר־עֵינֵין בְּזָה, שֶׁהֵרִי כְּתַב הַרְמִיב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש ריש פרק יא. וכן הוא בשולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן תנז) דְּחִיּוּב מַעֲקָה הוּא רַק בְּ"בַיִת דִּירָה", וּבְבֵיתִים שְׂאִינָן לְדִירָה "אִינוֹ זְקוּק לוֹ", וְלִקְאוּרָה הַהִיכָל אִינוֹ "בַּיִת דִּירָה", וְאֵמַאי נִתְחַיֵּב בְּמַעֲקָה? וְיֵשׁ לומר בְּזָה, דְּהִנֵּה מִצִּינוֹ דְּעַקֵּר עֵינֵין הַדִּירָה הוּא הָאֲכִילָה בְּמִקּוֹם הַהוּא. וְכִמוֹ בְּמִצְוֹת סֵפֶה דְּגִזְרָה "תִּשְׁבּוּ כַּעֲיֵין תְּדוּרוֹ"

כלי יקר – עוז והדר

אֲבִיו עֲלָה לְבִירָה וְהִבָּא גּוֹזְלוֹת וְעֲלָה וּנְפַל וּמַת, הִיכָן אֲרִיכוֹת יָמָיו שָׁל זֶה, וְסִמְכוֹ ה' לְתַן לוֹ אֲרִיכוֹת יָמִים לְעוֹלָם שְׁכָלוֹ אֲרָךְ' (ראה חולין קמב.). וּבַעֲשֵׂית מַעֲקָה סְמִיךְ לְכָל הַנוֹפְלִין הָרֵאוּן לְפָל. וּבִלֵּא הַזֹּרַע בְּרִמָּה בְּלֵאִים (פסוק ט), 'שְׂאִינוֹ חִיב עַד שֶׁיִּזְרַע חֶטֶה וְשִׁעוּרָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד' (ברכות כב.). וְעַל יְדֵי זֶה יִגְרַם לוֹ 'תּוֹקֵד אֲשׁ' (ראה קידושין נו.). אֲמַנָּם כְּשֶׁאִינוֹ זּוֹרַע עַל זֶה הָאֲפֹן, סְמִיךְ ה' לְכָל הַנוֹפְלִים בְּמַפְלַת יָד. וְקָרוֹב לְזֶה פֶּרֶשׁ הַר"י בַּעַל הַטּוֹרִים (פסוק ז), וּמִתּוֹכוֹ תִרְאֶה מָה שְׁהוֹסְפֵיתִי מִשְׁלִי: תורה ט

אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵינִי מִפִּיל אֵת הַשְּׁבוּר כְּדַמְסִיק בִּפְלִקוּט מָה הַגֶּפֶן בּוֹצְרִין אוֹתוֹ וְהוּא שׁוֹתֵק וְאֵחָר פָּךְ מִשְׁקִין לְאָדָם וּמִפִּילִין אוֹתוֹ כּוֹי עֵינֵין סוּף פְּרִשַׁת וַיִּשָׁב רַמּוֹ מוֹ, לְפִיכָךְ דוֹקָא אַחַר עֵשִׂית הַמַּעֲקָה הַמְצֻלָּת מִן הַנְּפִילָה תִזְכֶּה לְכָרֶם, וְלֹא קָדָם לְכֵן כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ. רַמּוֹ לְדָבָר, כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל, סוּף תִּבּוֹת עוֹלָה לְמִסְפַּר יוֹז: וְהַזֵּעַ, כִּי פְרִשַׁת שְׁלוּחַ הָקֵן מִתְחִלַּת בְּכ"ף וּמְסִימַת בְּמ"ם, דְּהֵינּוּ בֵּינֵין הַכָּל סְמִיךְ, וְכֵן פְּרִשַׁת מַעֲקָה וְכָרֶם מִתְחִילוֹת בְּכ"ף וּמְסִימַת בְּמ"ם, עַל שֵׁם "סוּמָךְ ה' לְכָל הַנֶּפֶלִים" (תהלים קמח יד). כִּי בְּשְׁלוּחַ הָקֵן הֵרִי שְׂאֵמֶר לוֹ

כִּי אֲתָה לֹא תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתָךְ, כִּי מִי שֶׁדָּמִיו בּוֹ וְרֵאוּי לְפָל לְמָה יִהְיֶה זֶה 'בְּבֵיתָךְ', וּמִכָּל מִקּוֹם הָרֵאוּי לְפָל לֹא יִנְצֵל עַל יְדֵי הַמַּעֲקָה, כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ, מִנְפָּשִׂיהָ נְפִיל אֲפִלוֹ בְּמִקּוֹם מִישׁוֹר. אָבֵל אֵם לֹא תַעֲשֶׂה מַעֲקָה, אִזּוֹ יִפֹּל מִמֶּךָ, וְלֹא מִמֶּנּוּ מַעֲצָמוֹ, וְהִי רְצָה שֶׁהוּא עֲצָמוֹ יִפֹּל אֵת עֲצָמוֹ כִּי מִיָּדוֹ הִיָּתֶה זֹאת לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מִמֶּנּוּ שָׁב אֶל הַמַּעֲקָה, כִּי הָרֵאוּי לְפָל יִפֹּל אֲפִלוֹ מִן הַמַּעֲקָה, וְאִין הַמַּעֲקָה מִצְלַת כִּי אֵם הַבֵּלְתִּי רֵאוּי לְפָל: וְרַבּוֹתֵינוּ וְ"ל אֲמָרוּ (תנחומא א) 'אֵם קִימָת מִצְוֹת מַעֲקָה תִזְכֶּה לְכָרֶם, מָה עֵינֵין הַמַּעֲקָה אֶל הַכָּרֶם.

לפעול על השני בלי גאונה!

גאונותו עלולה לגרום את ההיפך לגמרי, לרחק את השומע רחמנא ליצלן.

ומדיק הפתוב "כי פול הנופל ממונו" - דאין האדם יכול לטעון, שירידת השני אינה באשמתו, כי אם השני היה איש ישר הולך, אזי היה מבחין בין האמת שבדבריו לגאונה שבהם, ו"תוכו אכל, קליפתו זרק" (הגיגה טו. ב). וירידת השני היא משום שבלאו הכי הרי הוא "נופל" ויורד בעבודת ה'. ומכיון שהשני "נופל הוא", לכן פועלת עליו הגאונה - ירידה ונפילה יתירה.

וזהו שמזהיר הפתוב "ועשית מעקה לגגך גו" כי פול הנופל" - שמבלי הבט על זה שהשני הוא בבחינת "נופל", מכל-מקום מוטל חיוב על האדם ליזהר שמו"גגך" לא יפול הנופל, היינו שהגאונה שלך לא תגרום לנפילה יתירה אצל הנופל, אלא יעשה כל מה שביקלתו ליזהר מזה, ולקרבו לתורה ועבודה.

בפרשתנו כתוב "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך גו" כי פול הנופל ממונו". ואיתא בשל"ה הקדוש (סוף פרשתנו) "מצאתי פתוב: רמז גג הוא גבוה, ורמז שיעשה האדם גבול לגאונה".

ועל-פי-זה יש לפרש דברי הפתוב:

"כי תבנה בית חדש" - פאשר יהודי עוסק בקרוב בני ישראל לאביהם שבשמים, ובונה "בית" להקב"ה, סביבה שתהיה חדרה ביהדות - "ועשית מעקה לגגך", עליו ליזהר מנפילה כי אין זה רק חסרון בעבודת עצמו, אלא הגאונה יכולה לגרום לנפילה אצל השני, עליו הוא רוצה להשפיע ולקרב. כי פאשר משפיע על השני בדברים היוצאים מן הלב, ובלי פניות, אז הדברים יכנסו אל לב השני ופעלו פעולתם. אך אם מעורבים בדבריו ישות וגאונה, הנה לבד זאת שזה יכול להפריע בהשפעת והצלחת דבריו לקרב את השני, הנה

ט לא תזרע פרמך ערובין דילמא תסתאב דמעת זרעא די תזרע ועללת פרמא :

(ט) לא-תזרע פרמך בלאים פן-תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הפרם: ם

לגנאי כגון אסור, נופל בו לשון קדש, כמו: (ישעיה סה) "אל תגע בי כי קדשתיד". המלאה - זה מלוי ותוספת שהזרע מוסיף.

כט"א בלאים • (קידושין לט. חולין פב) חטה ושעורה וחרצן במפלת יד. פן-תקדש • כתרגומו: 'תסתאב', כל דבר הנתעב על האדם, בין לשבח כגון הקדש, בין

י לא תרדי בתורא ובחמרא כחדא :

(י) לא-תחרש בשור ובחמור יחדו: ם

הוא הדין לכל שני מינים שבעולם, והוא הדין להנהיגם יחד קשורים זוגים בהולכת שום משא.

כט"ב לא-תחרש בשור ובחמור • (ב"ק נד) הוא הדין לכל שני מינים שבעולם, והוא הדין להנהיגם יחד קשורים זוגים בהולכת שום משא.

יא לא תלבש שעטנזא עמר וכתן מחבר כחדא :

(יא) לא תלבש שעטנזא עמר ופשתים יחדו:

כט"ג שעטנזא • לשון ערוב, ורבוינו פרושו: שוע, טווי ונוז.

ג' גדרים בכלאים

שיהיה מתר במקדשיו, ודרשו מהפתיבים דאסור גם במקדשים. ויש לעין בטעם החלוק. ויש לומר על-פי מה שכתב הרמב"ן (קדושים יט, יט) בטעם אסור פלאי בהמה וקרע, שפשמערב שני מיני בהמה או שני מיני זרעים, הרי הוא "משנה ומכחיש כו' ומערבב סדרי בראשית", כי השם-יתברך קבע שיוציאו הבהמות והצמחים, למיניהם זוקא, וכשמערבם יחד הרי הם מוציאים מין אחר. ועל-פי-זה יש לבאר את החלוק בין ג' האופנים הנ"ל:

לא תלבש שעטנזא . . גדלים תעשה-לך (כב, יא"ב) גדלים תעשה לך, אף מן הפלאים (במנות ד, ריש עמוד א). בתערובות אסורות ישנם ג' אופנים: א. פלאי בגדים – תפירת שני מינים בבגד אחד. ב. פלאי בהמה וכלאי קרקע – הלקדת וצמיחת דבר חדש מתערבת שני מינים. ג. בשול בשר בחלב – שטעמם נתערב.

והנה מצינו חלוק ביניהם אם תערבתן מתרת לעניני מצוה, דכלאי בגדים מתרים בציצית (פנ"ל מיבמות) ובבגדי כהנה (רמב"ם הלכות כלאים סוף פרק י. הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא"ב), פלאי בהמה וקרע לא מצינו שיתרו לקדש או לגבוה. ובבשר בחלב, קסלקא-דעתא במקילתא (סוף פרשת משפטים)

והנה מצינו חלוק ביניהם אם תערבתן מתרת לעניני מצוה, דכלאי בגדים מתרים בציצית (פנ"ל מיבמות) ובבגדי כהנה (רמב"ם הלכות כלאים סוף פרק י. הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא"ב), פלאי בהמה וקרע לא מצינו שיתרו לקדש או לגבוה. ובבשר בחלב, קסלקא-דעתא במקילתא (סוף פרשת משפטים)

ונצמח מזה מין חדש. אף המסקנא היא דדמי לכלאי בהמה, פי מפיון שנתערבו טעמי הבשר והחלב עד שאי־אפשר להפרידן, נמצא שמצירופן נוצר דבר חדש, ולכן אסורין גם במקדשיון.

ואדרבה גם לאחר צירופן בבגד, נתן להסיר את התפרים ולהפריד את המינים. אף בבשר בחלב, קסלקא־דעתא דדומה לכלאי בגדים, שהרי בבשר בחלב רק נתערבו טעמי בשר וחלב, אבל לא נולד

(יב) גדלים תעשה־לך על־ארבע פנפות בסותך אשר תכסה־בה: ם

כש"י • גדלים תעשה־לך • (יבמות ד. ספרי) אף מן הפלאים, לך סמך הפתוב.

(יג) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָה:
כש"י • ובא אליה ושנאה • סופו.

(יד) וְשֵׁם לָהּ עַל־יַלְתַּת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רַע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלַי וְלֹא־מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

כש"י • וְשֵׁם לָהּ עַל־יַלְתַּת דְּבָרִים • עברה גורת עברה: הרע. אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִכָּאן שָׂאִין אֹמַר עֵבֶר עַל (ויקרא יט) "לא תשנא", סופו לבא לידי לשון

(טו) וְלָקַח אָבִי הַנְּעֵרָה וְאָמָה וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנְּעֵרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׂעֵרָה:

כש"י • אָבִי הַנְּעֵרָה וְאָמָה • (שם) מי שגדלו גדולים הרעים, תבדו עליה:

(טז) וְאָמַר אָבִי הַנְּעֵרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה וְיִשְׁנָאָה:

כש"י • וְאָמַר אָבִי הַנְּעֵרָה • (שם) מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש.

(יז) וְהִנֵּה הוּא שֵׁם עַל־יַלְתַּת דְּבָרִים לְאָמַר לֹא־מִצָּאתִי לְבַתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלָה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר:

כש"י • וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה • (שם) הרי זה משל: מחנרין הדברים בשמלה.

(יח) וְלָקַחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ:
כש"י • וַיִּסְרוּ אֹתוֹ • מלקות (כתובות מו).

(יט) וַעֲנִשׂוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנְּעֵרָה כִּי הוֹצִיֵא שֵׁם רַע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ם

יט ויגבוון מאה מנה מאה סלעין דכסף ויתנון לאבוהא דעולמתא ארי אפק שום ביש על בתולתא דישראל ולה תהי לאנתו לית לה רשו למפטרה כל יומיה:

(כ) וְאִם־אָמַת הָיְהָ הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוֹלָיו לְנַעֲרָה:

כּוּאִם קִשְׁטָא הָיָה פִתְגָמָא הַדִּין לֹא אִשְׁתַּבְּחוּ בְּתוֹלֵין לְעוֹלָמְתָא:

כש"י • וְאִם־אָמַת הָיְהָ הַדָּבָר • (שם) בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה, שְׁזוֹנְתָהּ לְאַחַר אַרוּסִין.

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בַּיִת־אָבִיהָ וּמִקְלוֹתָי אֲנִישֵׁי עִירָהּ בְּאֹבְנִים וּמָתָהּ כִּי־עָשְׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בַּיִת אָבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ: ׀

כא וְנִפְקִין ית עוֹלָמְתָא לְתַרְעָא בַּיִת אָבוּיָא וְיִרְגָמְנָה אֲנָשֵׁי קְרַתָּהּ בְּאֹבְנֵיָא וְתַמּוּת אַרְיָ עֲבָדַת קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזוֹנָאָה בַּיִת אָבוּיָא וְתַפְלֵי עֲבָד דְּכִישׁ מִבִּינְךָ:

כש"י • אֶל־פֶּתַח בַּיִת־אָבִיהָ • (כתובות מה) רָאוּ גְדוּלִים שְׁגָדְלָתָם. אֲנִישֵׁי עִירָהּ • (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אֲנָשֵׁי עִירָהּ. לְזִנוּת בַּיִת אָבִיהָ • כְּמוֹ: כְּבַיִת אָבִיהָ.

(כב) כִּי־יִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה בְּעַלְת־בָּעַל וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ׀

כב אַרְיָ יִשְׁתַּכַּח גְּבַר דְּשָׁכַב עִם אִתְתָּא אִתְּהָ גְבַר וְיִתְקַטְלוּן אִף תְּרוּיָהוּן גְּבַרָא דְּשָׁכַב עִם אִתְתָּא וְאִתְתָּא וְתַפְלֵי עֲבָד דְּכִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:

כש"י • וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂה חַדוּדִים, שְׂאִין הָאִשָּׁה נְהַגִּית מִהֶם. "גַּם", לְרִבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (ספריים אַחֲרִים: מֵאֲחֻרֵיהֶם). (שם) דָּבָר אַחֲרֵי:

ג"ם שְׁנֵיהֶם", לְרִבּוֹת אֵת הוֹלֵד, שְׂאִם הִיָּתָה מַעֲבַרְתָּ אִין מִמְתַּיִנִין לָהּ עַד שְׁתַּלְּדָ.

(כג) כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְּתוֹלָהּ מֵאִרְשָׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָהּ אִישׁ בְּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה:

כג אַרְיָ תְּהִי עוֹלָמְתָא כְּתַלְמָא דְּמֵאָרְסָא לְגְבַר וְיִשְׁכַּחנָה גְּבַר בְּקִרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה:

כש"י • וּמִצָּאָהּ אִישׁ בְּעִיר • (ערכין ז) לְפִיכָךְ שָׁכַב עִמָּה, פְּרָצָה קוֹרְאָה לְגַנֵּב, הָא אֵלוּ יִשְׁכַּח בְּבֵיתָהּ, לֹא אָרַע לָהּ.

(כד) וְהוֹצִאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר הַהוּא וּמִקְלֹתֶם אַתֶּם בְּאֹבְנִים וּמָתוּ אֶת־הַנַּעֲרָה עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־צִעַקְתָּהּ בְּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דָּבָר אֲשֶׁר־עָנָה אֶת־אִשְׁתִּי רַעְיוֹ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ: ׀

כד וְתַפְקִין ית תְּרוּיָהוּן לְתַרְעָא קְרַתָּא הַהִיא וְתִרְגָּמוּן יִתְהוּן בְּאֹבְנֵיָא וְיַמּוּתוּן יִת עוֹלָמְתָא עַל עַסְק דִּי לֹא צְוִסַת בְּקִרְתָּא וְיָת גְּבַרָא עַל עַסְק דְּעַנֵּי יִת אִתְתָּא חִבְרָה וְתַפְלֵי עֲבָד דְּכִישׁ מִבִּינְךָ:

(כה) וְאִם־בְּשׂוּדָהּ יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָה הַמֵּאֲרִשָּׁה וְהִחְזִיקָהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבָדוֹ:

כה וְאִם בְּחִקְלָא יִשְׁכַּח גְּבַר יִת עוֹלָמְתָא דְּמֵאָרְסָא וְיִתְקַף בַּהּ גְּבַרָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּהּ וְיִתְקַטְל גְּבַרָא דְּשָׁכַב עִמָּהּ בְּלַחֲדוּדֵיהּ:

(כו) וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אִין לְנַעֲרָה חֲטָא מוֹת כִּי בְּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רַעְיוֹ וּרְצָחוֹ נָפֵשׁ בֶּן־הַדָּבָר הַזֶּה:

כו וְלְעוֹלָמְתָא לֹא תַעֲבַד מַדְעָם לִית לְעוֹלָמְתָא חוֹבַת דִּין דְּקַטּוֹל אַרְיָ כְּמוֹ דִּיקוּם גְּבַרָא עַל חִבְרָה וְיִקְטַלְנָה נָפֵשׁ בֶּן פִּתְגָמָא הַדִּין:

כש"י • כִּי בְּאֲשֶׁר יָקוּם וְגו' • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחִזְקָה עֲמַד עֲלֶיהָ, כְּאֵדָם הַעוֹמֵד עַל חִבְרָו לְהַרְגוֹ. (פסחים כה. סנהדרין עג) וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ בוֹ: הָרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וּנְמַצָּא לְמַד וְכו'.

כז אָרִי בְּחֶלְאֵא אִשְׁכַּחַה צְוַחַת עוֹלָמְתָא
דמֶאֲרֶסָא וְלִית דְּפָרִיק לָהּ:

(כז) כִּי בִשְׂדֵה מִצְאֵה צִעְקָה הַנְּעֵרָה הַמְּאֲרֶשֶׁה וְאִין
מוֹשִׁיעַ לָהּ: ם

כח אָרִי יִשְׁכַּח גְּבַר עוֹלָמְתָא בְּתִלְתָא דִּי לֹא
מֶאֲרֶסָא וְנִחְדַּנָּה וְיִשְׁכּוּב עִמָּה וְיִשְׁתַּכְּחוּן:

(כח) כִּי־יִמְצֵא אִישׁ נַעֲרָה בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרֶשֶׁה
וּתְפֹשֶׂה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצְאוּ:

כט וְיִתֵּן גְּבַרָא דְיִשְׁכַּב עִמָּה לְאַבוּהָ
דְּעוֹלָמְתָא חֲמִשִּׁין סְלַעִין דְּכֶסֶף וְלָהּ תְּהִי
לְאַנְתוּ חֶלֶף דִּי עֲנִיָּה לִית לָהּ רִשׁוּ לְמַפְטָרָה
כָּל יוֹמוּהִי:

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעֵרָה חֲמִשִּׁים
כֶּסֶף וְלוֹתְהִיָּה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יֻכַּל
שְׁלַחָה כְּלִימּוֹ: ם

א לֹא יִסַּב גְּבַר יַת אִתְּת אַבוּהִי וְלֹא יִגְלִי
בְּנַפְסָא דְאַבוּהִי:

(א) לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁת אָבִיו וְלֹא יִגְלֶה כְּנַף
אָבִיו: ם

לְעַבְר עַל זֶה בְּשָׁנֵי לְאוּיִן, וְלִסְמַךְ לָהּ: "לֹא יִבֵּא
מִמְזוֹר", לְלַמֵּד שְׂאִין מִמְזוֹר אֶלֶּא מִחֻבֵּי כְּרִיתוֹת,
וְקַל־וַחֲמֹר מִחֻבֵּי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, שְׂאִין בְּעֵרִיּוֹת
מִיתַת בֵּית־דִּין שְׂאִין בְּהַ כְּרַת.

כ"ט - לא־יקח • (קידושין טו) אין לו ביה לקוחינן, ואין
קדושינן תופסין בה. ולא יגלה כנף אביו • (יבמות לג)
שומרת יבם של אביו, הראויה לאביו, והרי כבר
הוזכר עליה משום: "ערוות אחי אביך" ? אלא

ב לֹא יִדְפִי דְפָסִיק וְדִמְחַבֵּל לְמַעַל בְּקַהֲלָא
דְיָי:

(ב) לֹא־יִבֵּא פְצוּע־דַּפָּא וְכָרוֹת שְׁפָכָה בְּקַהֲל יְהוָה: ם

כ"ט - פְּצוּע־דַּפָּא • (יבמות עז) שְׁנַפְצָעוּ או שְׁנַדְפָּאוּ בִּיצִים שְׁלוֹ. וְכָרוֹת שְׁפָכָה • שְׁנַכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינּוּ יוֹרָה
קְלוּם זָרַע, אֶלֶּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינּוּ מוֹלִיד.

כ"ט - פְּצוּע־דַּפָּא • (יבמות עז) שְׁנַפְצָעוּ או שְׁנַדְפָּאוּ בִּיצִים שְׁלוֹ. וְכָרוֹת שְׁפָכָה • שְׁנַכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינּוּ יוֹרָה
קְלוּם זָרַע, אֶלֶּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינּוּ מוֹלִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (דיוס יום ז' 2024)

"דפא" באַלְף. כֵּן כְּשֶׁהִיִּיתִי בּוֹאֲרָמִס בְּשַׁנַּת תרס"ז, רִאִיתִי
שֶׁם סִפְר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מְקַבֵּל בְּיָדָם שְׁכַתְבוּ מֵהַר"ם מְרוֹטְנִבוּרְג,
וְגַם בּוֹ כְּתוּב "דפא" באַלְף. וְעֵינִ ב' שְׂאֵרִית יְהוּדָא' (יִוְרֵה־דַעָה
סִימּוֹן ט"ז) וְ'דַבְּרִי נְחִמְיָה' (יִוְרֵה־דַעָה סִימּוֹן כ"ב). וְבַסֶּפֶר 'מִשְׁנַת
אַבְרָהָם' (סִימּוֹן לב) מִצִּינִן כְּפֹה סִפְרִים הַדְּנִיִּים בְּזֶה.

אדמו"ר הַזֶּקֶן הוֹרָה לְכַתֵּב "פְּצוּעֵ דַּפָּא" באַלְף לְבִסּוּף, וְלֹא
בְּה"א.
בְּפִרְעָא יֵשׁ סִפְר־תּוֹרָה שְׁקַבְלָה בְּיָדָם שְׁהִגִּיהוּ עֲזָרָא הַסּוֹפֵר,
אִין קוֹרִין בּוֹ אֶלֶּא בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תְּמִיד בְּפִרְשַׁת
שְׁמַע. כְּשֶׁהִיִּיתִי בְּפִרְעָא בְּשַׁנַּת תרס"ח רִאִיתִיו, וְכְתוּב בּוֹ

ג לֹא יִדְפִי מִמְזוֹרָא לְמַעַל בְּקַהֲלָא דְיָי אַף
דְרָא עֲשִׂירָאָה לֹא יִדְפִי לָהּ לְמַעַל בְּקַהֲלָא
דְיָי:

(ג) לֹא־יִבֵּא מִמְזוֹר בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דְּוֹר עֲשִׂירֵי
לֹא־יִבֵּא לוֹ בְּקַהֲל יְהוָה: ם

כ"ט - לא־יבא ממזר בקהל ה' • לא ישא ישראלית.

ד לֹא יִדְפּוּן עֲמוּנָאִי וּמוֹאֲבָאִי לְמַעַל בְּקַהֲלָא
דְיָי אַף דְרָא עֲשִׂירָאָה לֹא יִדְפִי לָהּ לְהוֹן לְמַעַל
בְּקַהֲלָא דְיָי עַד עָלָם:

(ד) לֹא־יִבֵּא עֲמוּנֵי וּמוֹאֲבֵי בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דְּוֹר
עֲשִׂירֵי לֹא־יִבֵּא לָהֶם בְּקַהֲל יְהוָה עַד־עוֹלָם:

כ"ט - לא־יבא עמוני • לא ישא ישראלית.

ה על עסק די לא ערעו יתכון בלחמא
 ובמיא בארחה במפקכון ממצרים ודי אגר
 עלך ית בלעם בר בעזר מפתור ארם די על
 פרת ללשיומך :

(ה) על־דבר אשר לא־קדמו אתכם בלחם ובמים
 בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שָׁכַר עֲלֶיךָ
 אֶת־בלעם בן־בעזר מפתור ארם נהרים לקללך :

כ"ט • על־דבר • (ספר) על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם. בדרך • בשהייתם בטורף.

י ולא אבי ? אלהיך לקבלא מן בלעם והפך
 ? אלהיך לך ית לוטין לברכן ארי רחמך ?
 אלהיך :

(ו) ולא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ אֶל־בַּלְעָם וַיַּהַפֵּךְ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקִּלְלָה לְבִרְכָה כִּי אָהַבְךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ :

כלי יקר - עזר והדר

וכרמים' בו, בקלם לא היה שום דרך
 לפרשם לטובה כדי לקיים משפט
 המערכה וישראל לא יהיו נזקין, על
 כן הצרף הקדוש ברוך הוא לשדד
 המערכה מהוראות אלו מפל וכל,
 לפיכך חזרו בלם לקללה בשחטאו
 ישראל, ולא היה בידם זכות העומד
 בכחו נגד המערכה:
אבל בהוראת לא יהיה להם פתי
 בגטיות ובתי מדרשות, לא
 הצרף הקדוש ברוך הוא לשדד
 המערכה, כי היה מקום לקיים משפט
 המערכה שלא יהיה להם פתי בגטיות,
 אבל לטובתם הוא, והינו בדרך שפרש
 רש"י (במדבר ס ה) "משפנתיק ישראל"
 'שהם ממשפנים בעונם שנאמר (איכה ד
 יא) "כלה ה' חמתו ויצת אש בציון",
 וזה ודאי טובה גדולה שכלה ה' חמתו
 בעצים ואבנים 'ואנחנו נמלטנו', כי מי
 שיש לו משפון לתן אותו בחובו, אינן
 גובין ממנו נפשות. והינו הך שנאמר
**ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה
 לברכה**, כי נסח הקללה עצמה שהיא
 'לא יהיה להם פתי בגטיות', גתהפכה
 לברכה, כי על ידי שלא יהיה להם פתי
 בגטיות ינצלו הנפשות. והינו שאמר
 בלעם (במדבר ס) "מה טובו אלהיך יעקב
 משפנתיק ישראל", רצה לומר,
 טובתכם הוא שהם 'משפנתיק'
 ממשפנים עליה ואתה נצול. ולפיכך
 לא חזר דבר זה לקללה, שהרי
 נתקיימה משפט המערכה ולא שדד,
 על כן אין שוף לומר שתחזור הוראת
 המערכה לקדמותה בשאין ישראל
 זוכין: תורה ז

פי שבאו במקום הקללות ברכות מעין
 הדברים שרצה לקללם (ראה רש"י במדבר
 כו ט, מפל מקום אין הקללה עצמה
 לברכה. גם קשה על מה שאמר
 רבותינו ו"ל (סנהדרין קה) 'מברכותיו של
 אותו רשע אתה למד מה היה בלבו
 לקללם' בו, ומסיק בלם חזרו לקללה
 חזר מבתי בגטיות בו, שנאמר **ויהפך
 ה' אלהיך לך את הקללה**, קללות' לא
 נאמר בו, משמע רק אחת מהם
 הופכה לברכה, וקשה מה נשתנה
 ברכה זו מולתה. ועוד מאי משמע
 מלשון הפסוק שדוקא פתי בגטיות
 חזרו לברכה:
והבאור לכל זה הוא, שבלעם קוסם
 היה (יהושע כג יב) והיה רואה
 באצטגנינות של ישראל שהיה מורה
 על כל הדברים הללו שבקש לקללם
 בו 'לא יהיה להם פתי בגטיות' בו, לא
 תהא מלכותם מושכת' בו, וידוע שאין
 הקדוש ברוך הוא משדד המערכה
 בעבור זכותם של ישראל, כי אם
 במקום שאין שום דרך להסב פני
 המערכה לטובה, אבל במקום שיש
 לקיים משפט המערכה ולפתרה על
 דרך אחר, אזי אין הקדוש ברוך הוא
 משדדה. דגמת בוכב ששמו רעה
 שהיה עולה לקראת ישראל והיה
 מורה על דם, הפכו הקדוש ברוך הוא
 לדם מילה (ראה ילקוט תשא שצב). וכאמר
 רבותינו ו"ל (שבת קנז) 'האי מאן דנולד
 במזל מאדים ליהוי טבא' בו, כמבאר
 למעלה בפרשת בא (שמות י ט):
וכל הקללות שמנה שם בגמרא לא
 תשרה עליהם שכינה, לא תהא
 מלכותם מושכת, לא יהיה להם זיתים

**כג על דבר אשר לא קדמו
 אתכם בלחם ובמים.**
 פרש רש"י 'על דבר העצה שיעצו
 להחטיאכם'. ודבר זה אינו מפרש
 במקרא ועקר חסר מן הספר. גם אין
 הדעת נותנת להרחיק שתי אמות
 בעבור שלא קדמום בלחם. אלא ודאי
 העקר הוא בעבור שהחטיאום, ודבר
 זה מבאר במקרא, שלכך לא קדמום
 בלחם ומים, כדי שיהיו רעבים
 וצמאים מיגיעת הדרך, ועל ידי זה
 בהכרח יאכלו מזבחי אלהיהן וישתו
 מצרצור יין שלהם המרגילים לערוה
 בדמסיק במסכת סנהדרין פרק חלק
 (סא, כ) כי כל עגף ויגע "לא יבקר בין"
 אסור למתן ואוכל ושתה מכל מה
 שנותנין לו (ראה דברי רבנו במדבר כה יז),
 והקדוש ברוך הוא ידע בננותם על זה
 האפן, על כן נתרחקו. לכן נאמר **על
 דבר אשר לא קדמו**, רצה לומר על
 אותו דבר נסתת אשר אליו פונו במה
 שלא קדמום:
ואה על פי שהנקבות היו עקר בזנות,
 מפל מקום עקר האשמה תלויה
 באנשים שדרךן לקדם, והאנשים
 התחילו בקלקלה והמה הכריחו
 בנותיהן לזנות. ומשעם זה החיו בני
 ישראל הנקבות במלחמת מדין (במדבר
 לא יח), כי טעו בדין זה שנתרחקו דוקא
 הזכרים (ראה דברי רבנו שם). וזה פרוש יקר
 יותר ממה שדברו בזה כל המפרשים,
 והתרו כל הספקות שהקשו: תורה ו
 (ו) **ויהפך ה' אלהיך לך את
 הקללה לברכה**. לשון
 זה צריך באור, כי איך יתכן לומר
 שהקללה עצמה תהיה לברכה. אף על

יִדְוּסְכָתָא תְהִי לָךְ עַל זִינְךָ וַיְהִי בְמִפְקֵךְ לְבָרָא וְתַחֲפֹר בַּהּ וְתַתּוּב וְתַכְסִי יַת מִפְקֵתְךָ :

(יד) וַיִּתֵּד תְהִיֶה לָךְ עַל־אֲזַנְךָ וְהָיָה בְשַׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרִתָהּ כֹּה וְשַׁבְתָּ וְכַסִּיתָ אֶת־צִאתְךָ :

כ"י -> עַל־אֲזַנְךָ • לְבַד מִשְׁאֵר כְּלֵי תַשְׁמִישְךָ • אֲזַנְךָ • כְּמוֹ כְּלֵי זִינְךָ •

טו אַרְי יִי אֱלֹהֶיךָ שְׁכַנְתָּה מִהֶלְכָּא בְּגוּ מְשֻׁרְתְךָ לְשִׁזְבוּתְךָ וּלְמִמְסַר בְּעַלֵי דְכַבְךָ קִדְמָךָ וַתְּהִי מְשֻׁרְתְךָ קִדְיָשָׁא וְלֹא יִתְחַזֵי בְךָ עֲבַרְתָּ פְתָגְסָא וַיִּתּוּב מִימְרָה מְלֹאוּטָבָא לָךְ :

(טו) כִּי יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלְךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְרוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ : ם

כ"י -> וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ • הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, עֲרוֹת דָּבָר •

טז לֹא תִמְסַר עֶבֶד עִמָּמִין לִיד רַבּוּנָה דִּישְׁתַּזְב לְרַתְךָ מְלֹות רַבּוּנָה :

(טז) לֹא־תִסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדָנָיו אֲשֶׁר־יִנְצֵל אֵלָיֶךָ מֵעַם אֲדָנָיו :

כ"י -> לֹא־תִסְגִּיר עֶבֶד • כְּתַרְגוּמוֹ • דָּבָר אַחֵר : אִפְלוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּרַח מַחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל •

יז עִמָּךְ יִתֵּב בִּינְךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי בְּחַדָּא מִן קְרוּיָךְ בְּדִיִּיטֵב לֵה לֹא תוֹנְנָה :

(יז) עִמָּךְ יִשָּׁב בְּקֶרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחֲדֵי שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנֵנוּ : ם

כלי יקר - עוז ודוד

כי בשתיקה ינצח ולא בשישיב לו. ולהנחה זו יהיה 'אזנך' כפשוטו כלי זין: וכן"ו של ויתר נרמז כל דרוש זה, כי כל וי"ו מוסיף על ענין ראשון, לומר לך שהשמירה מכל 'דבור רע' של לשון הרע, הוא שיניח אצבעו הדומה ליתד לתוך אזנו, וזהו כלי זינו המצילו מ'שוט לשון', ואמר הכתוב שבדומה לו יש עוד יתד נוסף על סתם כלי זינו אשר בו יחפר בארץ לכסות צאתו, כך הוי"ו מרבה בכיוצא בו אצבע הדומה ליתד, אשר בו יחפר באזן ולעשות עצמו כלא שומע, ובה יכסה קלונו וצאתו כמו שנאמר (משלי יב טו) "וכסה קלון ערום", והאצבע הוא כלי זינו נוסף על סתם כלי זינו אשר בהם ילחם בסתם מלחמה שביזים. אבל במלחמה הבאה מ'שוט לשון' אין טוב כי אם להחבא באצבע, וזהו כלי זינו כנגד "פי המדבר" בלשון הרע (ע"פ בראשית מה יב וברשי"ש טו), ויורו המוריים ב"חץ שחוט לשונם" (ע"פ רמיה ט ז) ואין כתיבס בעדם כי אם השתיקה. ובדרך זה אין צרך לשנות מלת 'אזנך', כי היא כלי זין כפשוטו, וסמך העזלה זו לפסוק

רע, ודרשו רבותינו ז"ל (ספרי קט) 'דבור רע, דהינו שישמר עצמו מלשון הרע, ובילקוט (רמז תתקלג) מביא על זה פסוק "בשוט לשון תחבא" (איוב ה כא), וטעמו של דבר פרש הרמב"ן, 'כדי שלא ירבה ביניהם מחלוקת ויכפו ביניהם מפה רבה יותר מן האויבים'. והיה קשה לבר קפרא שנאמר ונשמרת מכל דבר רע 'דבור רע', ולא פרש במה יהיה נשמר ממנו: על כן ראה לומר שפסוק ויתר תהיה לך מבאר מהות השמירה, והיא בדרך שנאמר 'בשוט לשון תחבא', והינו שיחבא ויסתיר את עצמו כמסתיר פנים מננו ולעשות עצמו כלא שומע, ולהיות מן הנעלבים ולא מן העולבין שומעין הרפתם ואינן משיבים' (שבת פח), ובזה ישקט הריב. בדרך שאמר חכם אחד 'מעולם לא הרפני אדם כי אם פעם אחד', פרוש שלא השיב למחרפיו, ועל ידי זה השתיקו שלא חור לגלות על עקרונות שנית, ובזה 'כסה את צאתו' דהינו הרפת קלונו שנמשל לקיא צואה בלי ספק. וזה הוא עקר כלי זינו של אדם,

(יד) ויתר תהיה לך על אזנך. במסכת פתבות (ה) דרש בר קפרא, 'מאי דכתיב ויתר תהיה לך על אזנך, אל תקרי 'אזנך' אלא 'אזנך', שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יניח אצבעו באזניו כי הם דומים ליתדות. ותנא דבי רבי ישמעאל (ש"ע ע"ג) 'מפני מה אנו בלה קשה ואלהיה שלמה רבה, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יכף אלהיה שלמה לתוכו'. והאלהיה סוף האזן, על כן הוא רבה. כי המשפיל ישמיע לאזנו סופו של המחלקת, כי 'כל המחלקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים' (אבות פ"ה מ"ח), ונכירת סופו מועיל לו לנטש הריב ולעשות את עצמו "כאיש לא שמע" (תהלים לח טו). אף דברי בר קפרא צריכין באור, כי "מה ראה על ככה" להוציא הפסוק מפשוטו מכל וכל, ואין לו קשר לא למעלה ולא למטה. ומה שדרש 'אזנך' לשון אנו, הוא דבר שאין האזן יכול לשמע: והקרוב בעיני, שראה לדרש פסוק זה אמה שנאמר (פסוק י) כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר

(יח) לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קִדְשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִבֹר עִבֵד וְלֹא יִסַּב גִּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְמָא אָמַר:

לְחִמּוֹר, שְׁנֹאֲמַר: (בראשית כב) "שָׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עִם הַדּוֹמָה לְחִמּוֹר. וְלֹא יִסַּב גִּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְמָא אָמַרְתָּ, שְׂאָף הוּא נַעֲשֶׂה קִדְשׁ עַל יְדֵהּ, שְׂכַל בְּעִלּוֹתָיו בְּעִלּוֹת זָנוּת, שְׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ.

כִּי־לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה • מִפְּקֻרְתָּ, מִקְדָּשֵׁת וּמִזְמַנְתָּ לְזָנוּת. וְלֹא־יִהְיֶה קִדְשׁ • (סנהדרין נד) מִזְמַן לְמִשְׁכַּב זָכוֹר, וְאוּנְקָלוּס תַּרְגָּם: 'לֹא תְהִי אֶתְמָא מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְגִבֹר עִבְדָּא', שְׂאָף זֶה מִפְּקֻרְתָּ לְבְעִילַת זָנוּת הִיא, מֵאַחַר שְׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שְׂחֲרֵי הַקָּשׁוּ

יט לֹא תֵעַל אָגַר זַיְתָּא וְחוּלְפַן כְּלָבָא לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּינִי אֱלֹהֵךְ לְכָל נְדָרָא אֲרִי מִרְחַק קָדַם יי אֱלֹהֵךְ אַף תְּרוּיְהוֹן:

(יט) לֹא־תָבִיא אֶתְנָן זֹנָה וּמַחִיר כְּלָב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נְדָר פִּי תוֹעֵבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנִיָּהֶם: ם

שְׁנִיָּהֶם • (ב"ק סה) לְרִבּוֹת שְׁנוּיָהֶם, כְּגוֹן חֲטִיִּים וְעֲשָׂאן סִלַּת.

כִּי־אֶתְנָן זֹנָה • נָתַן לָהּ טָלָה בְּאַתְנָנָה, פְּסוּל לְהַקְרִיבָהּ. וּמַחִיר כְּלָב • הַחֲלִיף שָׁה בְּכָלֵב. גַּם־

כ לֹא תִרְבִּי לְאַחֹוֹף רִבִּית כֶּסֶף רִבִּית עִבּוֹר רִבִּית כָּל מִדְעָם דְּמִתְרַבִּי:

(כ) לֹא־תִשְׂוֶה לְאַחֹוֹף נִשְׂוֶה כֶּסֶף נִשְׂוֶה אֶכֶּל נִשְׂוֶה כָּל־דְּבַר אֲשֶׁר יִשְׂוֶה:

כִּי־לֹא־תִשְׂוֶה • אֲזַהְרָה לְלוּהַ, שְׁלֵא יִתֵּן רִבִּית לְמַלְוָה, וְאַחֲרֵי־כֵן אֲזַהְרָה לְמַלְוָה: (ויקרא כה) "אֵת כֶּסֶפְךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׂוֶה" (ב"מ ע).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

דָּבַר גִּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוֹרָה וְנִפְסָד (מִיָּתֵהּ), נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקִדְשָׁה, שֶׁהִיא חִיּוֹת וְנִצְחִיּוֹת. וְעִבּוּדָהּ זֶה מְבִיאָה לְתַחִית הַמֵּתִים כְּפִשׁוּטָה. אֲף נִצְחִיּוֹת זֶה אֵינָה בָּאָה מִעִבּוּדַת הָאָדָם, הַמְּגַבְּלַת, אֲלָא מֵהַתְּחַבְּרוּת בְּאֵלְקִים חַיִּים (מִצְוָה מְלִשׁוֹן צוֹתָא). וְאוּלוּ הַמַּלְוָה בְּרִבִּית, שְׁלֵא מִשְׁתַּתְּפִים מִלְמַעְלָה בְּעִבּוּדָתוֹ, כְּאִמּוֹר, אֵינּוּ קָם בְּתַחִית הַמֵּתִים.

לֹא תִשְׂוֶה (כג, ט) הַמַּלְוָה בְּרִבִּית אֵינּוּ קָם לְתַחִית הַמֵּתִים (שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות ריבית ס"ב) הַמַּלְוָה בְּרִבִּית מְרִוּיִת מִכֶּסֶף שֶׁבְעֵבֶר הִזָּה שְׁלוֹ, וְהוּא נָתַן אֶפְשָׁרוֹת לְלוּוֹה לְסַחֵר בּוֹ. וּבְמִדָּה זֶה מוֹדְדִים לוֹ מִלְמַעְלָה: נוֹתֵנִים לוֹ כַּח לַעֲבֹד עִבּוּדָתוֹ, "לְסַחֵר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כְּכִיכּוֹל, בְּעִבּוּדָהּ עֲצֻמָּה. וְהִנֵּה, בְּקִיּוּם מִצְוָה יֵשׁ מִשׁוּם "תַּחִית הַמֵּתִים", שְׂכַן

כא לְבַר עַמְמִין תְּרַבִּי וְלְאַחֹוֹף לֹא תִרְבִּי בְּדִיל דִּיבְרַכְנָךְ יי אֱלֹהֵךְ כְּכָל אוֹשְׁטוֹת יְדָךְ עַל אֲרַעָא דִּי אַתְּ עֲלַל לְתַמְּן לְמִירְתָּה:

(כא) לְנִכְרֵי תִשְׂוֶה וְלְאַחֹוֹף לֹא תִשְׂוֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מְשַׁלַּח יְדָךְ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: ם

כִּי־לְנִכְרֵי תִשְׂוֶה • וְלֹא לְאַחֹוֹף, (סו) לְאוּ הִבָּא מְכַלל עֲשֶׂה - עֲשֶׂה, לְעֵבֶר עָלְיוּ בְּשִׁנֵּי לְאוּיִן וְעֲשֶׂה.

כלי יקר - עזו והדר

אֲשֶׁה זֹנָה הִיָּה לָךְ" (ירמיה ג ג, ראה זבחים כב), וְהִמָּה עֲדִין בְּעִזּוּתָם וּבְפִתּוּתָם קִמְיָם. כִּי תוֹעֵבַת ה' אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנִיָּהֶם, הִינּוּ שְׁנוּיָהֶם (ראה ב"ק צד): תורה כ

כֵּן לֹא יִדְעוּ שְׂבָעָה", כִּי 'אֲבָר קָטָן מִשְׁבִּיעוֹ רַעֲב' (סוכה נב), וְהוֹוֹנָה מִצְחָה וְחוֹשָׁה, וְהִרִי שְׁנִיָּהֶם שְׁוִים בְּזָנוּת וּבְעִזּוּת. עַל כֵּן אֵין נְכוֹן לְהִבְיָאָם לְמִקּוּם הַקִּדְשָׁה כִּי שָׁם גִּדְר עֲרֻזָּה (ראה ויקר כד ט), וְשָׁם הִצִּיץ הַמְּכַפֵּר עַל "וּמִצְחָ

הַמְדַבֵּר בְּכִסּוּי צוּאָה, כִּי שְׁנִיָּהֶם עֲנָן אֶחָד: תורה טו (יט) לֹא תָבִיא אֶתְנָן זֹנָה וּמַחִיר כְּלָב וְגו'. לְפִי שְׂגַם "הַכְּלָבִים עָנִי נִפְשׁ" (שעיה נו יא) מוֹנְגִים בְּפִרְהֶסְיָא (ראה ירושלמי תענית פ"א ד"ו), עַל

כב ארי תדר נדר קדם יי אלהך לא תאחר לשלמו
ארי מתבע והבענה יי אלהך
מנף ויהי כף חובא :

(כב) כִּי־תִדְרֶנּוּ נִדְרֵי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשַׁלְמוֹ
כִּי־דָרַשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעַמּוּךָ וְהָיָה כֶּף
חָטָא :

כ"ט - לא תאחר לשלמו • (ספ"ו) שלשה רגלים, ולמדהו רבותינו מן המקרא.

כג בארי תתמנע למנדר לא יהי כף חובא :

(כג) וְכִי תִחְדַּל לְנַדֵּר לֹא־יְהִיֶה כֶּף חָטָא :

כד אפקות ספותר תטר ומעבד כמא די
נדרתא קדם יי אלהך נדרתא די מלתא
בפומך :

(כד) מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרָתָ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ׀

כ"ט - מוצא שפתיה תשמר • (ר"ה ט) ליתן 'עשה' על 'לא תעשה'.

♦ יום חמישי ט' אלול ♦

כה ארי תתגר בכרמא דמכרך ומיכול ענבין
כנפשא שבקע ולמאנך לא תתן :

(כה) כִּי תִבֵּא בְּכֶרֶם רִעֶךָ וְאִכַּלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשֶׁךָ
שִׁבְעָךָ וְאֶל־כַּלֶּיךָ לֹא תִתֵּן: ׀

אלא בשעת הבציר, בזמן שאתה נותן לכליו של
בעל הבית, אכל אם בא לעדר ולקשקש, אינו אוכל.

כ"ט - כי תבא בכרם רעך • (כ"ט פ"ו) בפועל - הפתוב
מדבר. כנפשא • כמה שתרצה. שבקע • ולא אכילה
גסה. ואל-כליך לא תתן • מכאן שלא דברה תורה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך לד, עמ' 129)

הכרם מצמיח פירות המוסיפים תענוג. קמה - עבודה
מתוך קבלת עול, כפי המוכרח על-פי שורת הדין (מתבואת
השדה עושים לחם, המוכרח לקיום האדם).
לפי זה מובן, מדוע קדם "כרם" ל"קמה": בראש ובראשונה
מלמדנו הפתוב שהעובד מתוך תענוג הוא "פועלו" של
הקב"ה, והקב"ה מספק לו את כל צרכיו ("ואכלת ענבים
כנפשא שבקע"); ולאחר מכן משמיענו הפתוב חידוש גדול
יותר, שאף העובד מתוך 'קבלת עול' כן הוא ("וקטפת
מלילות בנדך").

כ"ט - כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשא . . כי תבא
בקמת רעך וקטפת מלילות בנדך (כג, כה)
בפועל הפתוב מדבר . . אף זו בפועל הפתוב מדבר (רש"י)
יש לדקדק בזה: לכאורה היה הפתוב צריך להקדים "כי
תבא בקמת רעך"? שהרי אכילת הפועל בכרם היא חידוש
גדול יותר מקטיפת מלילות בקמה.
אלא הבאור בזה הוא: "רעך" זה הקב"ה (שמות רבה, ריש
פרשת יתרו), ו"פועל" רומז ליהודי, שנבא לשמש את קונו.
כרם - רומז לעבודה מתוך תענוג, לפני משורת הדין

כלי יקר - עו והדר

כף חטא, דומה למה שאמרו רבותינו
ו"ל (שבת קה) "לא יהיה כף אל זר"
(ההלים פ"א ט) זה יצר הרע, וצווי של לא
יהיה כף' הינו שלא תגרה אותו
בנפשא:
דכר אחר, שאם תאחר לשלמו כי ירע
בעיניך לחסר ממנו, תדע כי
דרש ידרשנו ה' מעמך ממקום אחר,
ויפסידך כל כף ממון כפי ערך הגדר,
ויהי כף רשם החטא, וגם הממון לא
תרויח ותפסידו ממקום אחר: תורה כג

לא יהיה כף חטא, הינו היצר הרע
המחטיא, אבל אם תאחר לשלמו, אז
דרש ידרשנו ה' מעמך, וכך מה
שהקדוש ברוך הוא דורש ממך היצר
הרע מסיתך שלא תדרש לו, לפיכך
ויהי כף חטא ודאי, כי זה היצר הרע
ימצא מקום להתגרות כף ולומר דבר
זה אין עליך חיוב גמור, וכי בעבור
דבור כל דהו יהיה חוב עליך לעשותו,
ואחר זה נבוא להסיתו ולהדיחו גם
מעל שאר מצות ה'. ומה שנאמר ויהי

(כב) לא תאחר לשלמו ג'. לפי
שיצרו של אדם תוקפו
בדבר הנדור דוקא, וכל זמן שנדרו
עליו אז היצר הרע מתגרה בו ביותר,
ואומרים לו לא דף מה שאסרה עליך
התורה והבו דלא לוסף עליה
להרבות גרוי של היצר הרע כף' ראה
ירושלמי נדרים פ"ט ה"א), לכך נאמר לא
תאחר לשלמו, שלא לעמוד ימים רבים
במצותו:
לכך נאמר (ספ"ו כג) וכי תחדל לנדך

כז (כו) כִּי תֵבֵא בְקַמַּת רַעְדֵי וְקַמַּפֶּת מְלִילַת בִּידֵךְ
וְחַרְמֵשׁ לֹא תִנְיֵף עַל קַמַּת רַעְדֵי: ׀

כ"ז - כי תבא בקמת רעד • (כ"מ פ"ו) אף זו, בפועל - הפתוב מדבר.

א ארי יסב גבר אתמא ויבעלנה ויהי אם לא
תשפח רחמין בעינהי ארי אשפח בה
עברת פתגם ויקתוב לה גט פטורין ויהי
בידה ויפטורנה מביתה:

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעַלָּהּ וְהָיָה אִם־לֹא
תִמְצָאֶחֶן בְּעֵינָיו כִּי־מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכָתַב
לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ:

כ"ד - כי מצא בה ערות דבר • מצוה עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ספרים אחרים: מצוה שלא תמצא חן בעיניו) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 217 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

פרישות פתנאי לדבקות בהקב"ה

גם בקדושין אלו שתי פעולות. א. הדבקות דישראל
וקדושא-ברוך-הוא. ב. הפרישות וההבדלה מתאוות עולם
הזה המעלימים ומסתיירים על יחוד זה.
וכשם שבקדושי איש ואשה, אי אפשר שתהיה קנויה לבעלה
בלי שתאסר על אחרים, כמו כן בקדושי הקב"ה וקנסת
ישראל, אי אפשר שתהיה כדבעי הדבקות בהקב"ה בלי
הפרישות וההבדלה מתאוות עולם הזה, וכמו שקתוב ב'חובת
הלבבות' (פתח השער לשער אהבת ה') "מן הנמנע ממונו שתתישב
אהבת הבורא בלבנו עם התישב אהבת העולם בנו".

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה (כד, א)
אִתָּא בְּיָתֵר שֶׁם טוֹב לְהַבְעֵל־שֶׁם־טוֹב (בתחלתו סימן י"ז):
"הקב"ה נקרא איש . . . וישראל נקראין אשה, וזהו שקתוב
האשה נקנית לבעלה, שיהיה נקראין אשתו כבכול".
והנה ידוע מה שקתוב בספרי ה'אחרונים' (צפנת פענח על
הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) ד"קדושין
עושה שתי פעולות. א' מה שקנויה לו, וב' מה שנאסרה על
אחרים".
ויש לומר דכן הוא גם בקדושי הקב"ה וקנסת ישראל, שיש

ב) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש-אחר:

כ"ז - לאיש-אחר • (ג"טין ז) אין זה בן זוגו של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך ביתו, וזה הכניסה.

ג ויסננה גברא בתרא ויקתוב לה גט
פטורין ויתן בידה ויפטורנה מביתה או ארי
ימות גברא בתרא ויקתוב לה לאנתו:

ג) וּשְׁנֵאָהּ הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת
וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ
הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר־לָקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

כ"ז - ושנאה האיש האחרון • הפתוב מבשרו שסופו לשנאותה, ואם לאו - קוברתו, שנאמר: "או כי ימות".

ד לית לה רשו לבעלה קדמאה די פטרה
למתב למסבה למהוי לה לאנתו פתר די
אסתאבת ארי מרחקא היא קדם יי ולא
תחיב ית ארעא די יי אלקהי יהב לך
אחסנא:

ד) לֹא־יִוָּכַל בְּעַלָּהּ הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְחָהּ לָשׁוּב
לְקַחְתָּהּ לְהָיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמָאָה
כִּי־תֹעֵבָה הוּא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחְטִיא אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ׀

כ"ז - אחרי אשר הטמאה • (יבמות יא) לרבות סוטה שנסתרה.

♦ יום שישי י' אלוש ♦

ה ארי ישב גבר אתתא חדתא לא יפוק
בחיילא ולא יעבר עלוהי לכל מדעם פני
יהי לביתה שתא חדא ויחדי ית אתתה די
נסב :

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצִבָּא
וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכַל־דְּבַר נָקִי יְהִי לְבֵיתוֹ שָׁנָה
אַחַת וְשָׂמַח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח:

אם בנה בית ונחנכו ואם נטע כרם וחקללו, אינו זך
מביתו בשביל צרכי המלחמה. לביתו • זה ביתו.
יהיה • לרבות את פרמו. ושמח • ישמח את אשתו,
ותרגומו: 'ויחדי ית אתתה', והמתרגם: 'ויחדי עם
אתתה', טועה הוא, שאין זה תרגום של 'ושמח',
אלא של 'ושמח'.

כ"י • אשה חדשה • שהיא חדשה לו, ואפלו אלמנה,
פרט למחזיר גרושתו. ולא יעבר עליו • דבר הצבא.
לכל־דבר • (ספרי. טוטה מז) שהוא צרף הצבא, לא לספק
מים ומזון, ולא לתקן דרכים. אבל החוזרים מעורכי
המלחמה על פי כהן, כגון: בנה בית ולא חנכו,
אגס אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין
את הדרכים. יהיה לביתו • (שם) ואף בשביל ביתו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 167)

תורה .. כאלו ילדו. נמצינו למדים אפוא, עדיד וחזק מיוחד
למי שבחר להתעסק בהפצת התורה ובחזק היהדות: מבטח
לו שמוחלין לו על כל עוונותיו!

לכל דבר נקי יהיה לביתו (ה, כד) שהנושא אשה מוחלין
לו על כל עוונותיו (בעל הטורים) תכלית הנשואין היא קיום
מצוות פרו ורבו, הולדת בנים. והנה, קרוב בני ישראל לתורה
הוא פריה ורביה ורחינות, כמאמר רז"ל כל המלמד בן חברו

(ו) לֹא־יַחֲבֹל רַחִים וְרַכֵּב כִּי־נִפֵּשׁ הוּא חֶבְלִי: ם
ו לא ישב משכונא רחיא ורכבא ארי בהון
מתעבד מזון לכל נפש:

כ"י • רחים • היא התחתונה. ורכב • היא העליונה. לא־יחבל • אם בא למשכנו על חובו בבית־דין, לא
ימשכנו בדברים שעושים בהן אכל נפש (כ"מ ק"ג).

ז ארי ושתפת גבר גנב נפשא מאחיהי מבני
ישראל ויתגר בה ויזבננה ויתקטל גנבא
ההוא ותפלי עבד דביש מבינך:

(ז) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאָחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִתְעַמְרֵבוּ וּמָכְרוּ וּמַת הַגֹּנֵב הֵהוּא וּבְעֵרַת הָרַע
מִקִּרְבֶּךָ: ם

כ"י • כִּי־יִמָּצֵא • (ספרי) בעדים והתראה, וכן כל 'ימצא' שבתורה. והתעמרבו • אינו חיב עד שישתמש בו.

ח אסתמר במקתש סגירו למשר לחדא
ולמעבד ככל די ילפון יתכון כהניא לנאי
כמא די פקדתנין תטרון למעבד:

(ח) הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵ־הַצְרַעַת לְשֹׁמֵר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּכֹל
אֲשֶׁר־יִזְרֹוּ אֹתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם פֶּאֶשֶׁר צְוִיתֶם
תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

כ"י • הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵ־הַצְרַעַת • שלא תחלש סימני טמאה ולא תקוץ את הבהרת. ככל אשר־יזרו אתכם •
אם להסגיר, אם להחליט, אם לטהר.

ט הוי דכיר ית די עבד זי אלהיך למרים
בארקא במפקכון ממצרים:

(ט) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיִם בְּדַרְךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ם

הרע. זכור העשוי למרים, שדברה באחיה ולקחה
בנגעים.

כ"י • זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אלהיך למרים • (ספרי)
אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון

(י) כִּי־תֵשֶׁה בְּרַעְךָ מִשָּׂאת מְאוּמָה לֹא־תָבֵא אֵלַי יֶאֱרִי תְרָשִׁי בַחֲבֵרְךָ רְשׁוֹ מִדַּעַם לֹא תַעֲוֵל לְבִיתָהּ לְמַסַּב מִשְׁכּוֹנָה: בֵּיתוֹ לַעֲבַט עִבְטוֹ:

כ"י - כי-תֵשֶׁה בְּרַעְךָ • תחוב בחֲבֵרְךָ • מִשָּׂאת מְאוּמָה • (סו) חוב של פְּלוֹם.

(יא) בַּחוּץ תַעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֶתָּה נִשֶּׂה בּוֹ יוֹצֵיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֹבֹט הַחוּצָה:

(יב) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ:

כ"י - לא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ • (ב"מ קיד) לא תִשָּׁכַב וְעִבְטוֹ אֶצְלֶךָ.

(יג) הָשֵׁב תָשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֹבֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָךָ וְלֶךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀

כ"י - כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ • (סו) אִם כְּסוֹת לִילָה הוּא. וְאִם כְּסוֹת יוֹם הַחֲזִירָהוּ בַבֶּקֶר, וּכְבָר כְּתוֹב בְּ"וָאֵלֶה הַמִּשְׁפָּטִים": "עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ", כָּל הַיּוֹם תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ, וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תִּקְחֶנּוּ. וּבִרְכָךָ • וְאִם אֵינּוּ מְבִרְכָךָ, מִכָּל־מְקוֹם: "וְלֶךָ תִּהְיֶה צְדָקָה".

• שבת-קודש י"א אלול •

(יד) לֹא־תַעֲשֶׂק שָׁכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ:

יד לא תַעֲשִׂיךָ אֶגְרִיא עָנִיא וּמִסְכָּנָא מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ דִּי בְּאַרְעֶךָ בְּקִרְוֵיךָ:

כד (יג) הָשֵׁב תָשִׁיב לוֹ אֶת הָעֹבֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְגו'. אִם כְּסוֹת לִילָה הוּא כו' (ב"מ קיד), אֲבָל כְּסוֹת יוֹם הַחֲזִירָה בְּפֶרֶשׁת מִשְׁפָּטִים (שמות כב כה) שְׁנָאֲמַר "עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ". וְעַל צַד הַרְמוֹז, הוּא מְזַהֵר עַל הָעֲשִׂירִים אֲשֶׁר יִצְווּ לְיִוְרְשֵׁיהֶם שְׂאֵחַר מוֹתָם וְחִזְרוּ הַמִּשְׁכּוֹנוֹת לְעֵנִיִּים, וְעַל זֶה אֵינּוּ מְקַבְּלִין שָׁכָר כִּלְכָּל כִּי אֵז אֵין הַמָּמוֹן שְׁלֵהֶם, וְעוֹד שְׁבִזְמוֹן הַהוּא הֵם פְּטוּרִין מִן הַמִּצְוֹת "וְהַמַּתִּים חֲפְשִׁי" מֵהֶם (ע"פ תהלים פח ה, ראה שבת לז). עַל כֵּן הוּא מְזַהֵרָם 'עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ', קִדְּם הָעֵרֵב שֶׁמֶשֶׁף תִּשְׁכְּנוּ לוֹ. וְכֵאֵן אָמַר 'כְּבֹא' בְּכ"ף, רָצָה לוֹמַר סְמוּךְ לְהָעֵרֵב שֶׁמֶשֶׁף וְקִדְּם לוֹ תִשְׁכְּנוּ, בְּעוֹדָךְ בַּר חֵיּוֹב וּבְעוֹד הָעֹבֹט שְׁלֶךָ. וּבְפֶרֶשׁת מִשְׁפָּטִים הָאֶרְכְּנוּ לְדַבֵּר מִזֶּה:

וּפְשׁוּטוֹ, כִּפְּל הָשֵׁב תָשִׁיב לוֹמַר שְׁבַכְּל יוֹם וַיּוֹם יִשְׁיָב לוֹ (ראה תמורה ו). וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן הָפּוֹכִי מִטְּרַתָּא לְמַדָּה לִי' (ע"פ כתובות קי) אִם כֵּן לִילָה אֲנִי מְחֻזָּר לוֹ וְאֵין אֲנִי רַק שׁוֹמֵר שְׁלוֹ בַיּוֹם. עַל זֶה אָמַר וְלֶךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי דוּמָה לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ כְּאֵלוֹ כֵּן יוֹם יוֹם אֶתָּה נוֹתֵן לוֹ צְדָקָה חֲדָשָׁה, וְזֶה רְאִיָּה שְׁבַעֲל חוֹב קוֹנֶה מִשְׁכּוֹן, דָּאִם לֹא כֵן צְדָקָה מִנִּין (פסחים לא). וּכְפִי הַדִּין יֵשׁ נִפְקוּתָא בְּדָבָר, שְׂאֵין הָעָנִי מוֹרִישׁ הָעֹבֹט לְכִנְיֹו אִם הָיָה עֲשִׂירִים (ראה ב"מ קיג), וּבְאֶמְרוֹ וְלֶךָ תִּהְיֶה צְדָקָה מַעֲט הַיּוֹרְשִׁים, שְׂאִם לֹא תִחְזְרוּ כִּי אִם אַחַר הָעֵרֵב שֶׁמֶשֶׁף בְּעוֹלָם הַזֶּה, אִזּוֹ לֶךָ יִהְיֶה הַנֶּרַע" לְצְדָקָה כִּי אִם לְיִוְרְשָׁךָ, וְאִם תִּחְזְרוּ בְּזִמְן הַחֵיּוֹב בְּחִיָּיָךְ, אִזּוֹ יִהְיֶה 'לך' כְּפִי

הַרְמוֹז הַחֲבֵרְנוֹ: וּכְפִי פְשׁוּטוֹ הוֹרָה בְּפִסּוּק זֶה עֲנִין וְקָר, וְהוּא כְּמוֹ שְׂאֲמַר מוֹנַבֵּז הַמֶּלֶךְ שְׁבִזְבוּ אוֹצְרוֹתֵינוּ כו' (ב"ב יא). אֲבוֹתֵינוּ גִּנְזוּ לְאַחֲרִים וְאֵנִי גִּנְזֵנִי לְעַצְמִי, שְׁנָאֲמַר וְלֶךָ תִּהְיֶה צְדָקָה, אֲבוֹתֵינוּ גִּנְזוּ בְּמִקּוֹם שְׂהֵיֵד שׁוֹלְטָת וְאֵנִי גִּנְזֵנִי בְּמִקּוֹם שְׂאֵין הֵיֵד שׁוֹלְטָת, שְׁנָאֲמַר (תהלים פט טו) "צְדָק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כְּסָאךָ" (ב"ב יא). וְהָא בְּהָא תִלְיָא, כִּי לְפִי שְׂהֵצְדָקָה מְנַחַת לִפְנֵי ה' מְכוֹן כְּסָאוֹ, עַל כֵּן הוּא "לך וְאֵין לְיִוְרִים" (ע"פ משלי ה יז), כִּי אֵין יֵד הָאָדָם שׁוֹלְטָת שְׂמָה. עַל כֵּן נֶאֱמַר וְלֶךָ תִּהְיֶה צְדָקָה וְלֹא לְאַחֲרִים, וְנָתַן טַעַם לְדָבָר לְפִי שְׂהֵצְדָקָה מְנַחַת לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מְכוֹן כְּסָאוֹ "וּמִי יַעֲלֶה הַשְּׂמִימָה" לְקַחַת אוֹתָהּ מִיָּדְךָ: תורה יד

שיעור יומי לשבת-קודש י"א אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת כ"תצא

כ"ט • לא תעשק שכיר • והלא כבר כתוב? אלא לעבר על האביון בבי לאוין: "לא תעשק שכר שכיר", שהוא עני ואביון, ועל העשיר כבר הזהר: "לא תעשק

את רעך". אביון • (ויקרא רבה) התאב לכל דבר. מגרף • זה גר צדק. בשעריך • זה גר תושב האוכל נבלות. אשר בארץך • לרבות שכר בהמה וכלים.

(טו) ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש פי עני הוא ואליו הוא נשא את-נפשו ולא יקרא עליך אליהו והיה בך חטא: ם

טו ביומה תתן אגרה ולא תעול עלוהי שמשא ארי עניא הוא ולה הוא מסר ית נפשה ולא יקרי עלך קדם יי ויהי בך חובא:

כ"ט • ואליו הוא נשא את-נפשו • אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות: עלה בכבש ונתלה

באלין • והיה בך חטא • (ספרי) מפל-מקום, אלא שממחרין ליפרע על-ידי הקורא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר-שיחות כרך כ"ט עמוד 138 - מותך לקראת שבת)

אחור שכם של ישראל - לימות המשיח

ביומו תתן שכרו (כד, טו)

הנה מצוינו (ראה אבות פרק ב, י"טו, תורת כהנים ורש"י בחוקותי כו, ט) שהשוי חכמינו ז"ל את עבודתם של ישראל בקיום התורה והמצוות למלאכת הפועל, ואת שכר המצוות לתשלום על העבודה.

(פרק ל"ו) דתכלית בריאת העולם הוא ש"נתאנה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". כלומר, העולם הזה מצד-עצמו "אין תחתון למטה הימנו בענין הסתר אורו יתברך", ועל כל אחד מבני ישראל הוטל לברר חלק מיוחד בעולם, על-ידי למוד התורה וקיום המצוות, שבזה מזכר הוא את גופו הגשמי ואת חלקו בעולם. ותכלית העליה תהיה לעתיד פאשר ישלם זכוה פללות העולם, ויהיה ראוי לדירה לו יתברך, ו"יופיע עליהם בהדר גאון עזו, וימלא כבוד ה' את כל הארץ".

וכתב הרמב"ן (שער הגמול בסופו) וכן הכריעו בקבלה ובחסידות, שזמן מתן השכר הוא לעתיד-לבא פאשר "הקב"ה מחיה בתחית המתים ואינו עולם הנשמות שקרינו גר-עדו".

ונמצא שעבודתם של כל בני ישראל במשך הדורות היא בגדר שכירות אחת, ומאחר שהדין הוא ד"שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף" (בבא מציעא ק"ב) ולכן שכרה משתלם רק לבסוף מיד בגמר העבודה, בזכוה העולם כלו שיהיה דירה להשם יתברך, לעת תחית המתים.

ויש לתמוה, היאך מאחר הקב"ה שכם של ישראל לימות המשיח, והרי הקב"ה מקיים את כל התורה, ד"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור" (שמות רבה פרשה ל, ט)?

ויתבאר הדברים על-פי המבאר בארוכה בספר תניא קדישא

(טז) לא-יומתו אבות על-בנים ובנים לא-יומתו על-אבות איש בחטאו יומתו: ם

טז לא ימותו אבהן על פום בנין ובנין לא ימותו על פום אבהן אנש בחובה ימותו:

כ"ט • לא-יומתו אבות על-בנים • בעדות בנים, ואם תאמר בעון בנים, כבר נאמר: "איש בחטאו יומתו",

אבל מי שאינו איש, מת בעון אביו, והקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים.

(יז) לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגר אלמנה:

יז לא תצלי דין גיורא ויתמא ולא תסב משפונא לבוש ארמלא:

כ"ט • לא תטה משפט גר יתום • ועל העשיר כבר הזהר: (דברים טז) "לא תטה משפט", ושנה בעני לעבר עליו בשגי לאוין, לפי שנגל להטות משפט עני יותר

משל עשיר, לכך הזהיר ושנה עליו. ולא תחבל • שלא בשעת הלואה.

(יח) וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך יהוה אלהיך משם על-פן אנכי מצורך לעשות את-הדבר הזה: ם

יח ותדבר ארי עבדא הוייתא במצרים ופרקך יי אלהך מתמן על פן אנא מפקדך למעבד ית פתגמא הדין:

כ"ט • וזכרת • על-מנת-כן פדיתוך: לשמר חקותי, אפלו יש חסרון כים בדברך.

יט ארי תחצוד תצדך פחלקך ותנשי עמרא
בחקלא לא תתוב למסבה לגיורא ליתמא
ולארמלא יהי בדיל דיברכנך ואלהך בכל
עובדי דך :

(יט) כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה
לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה למען
יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידיך: ם

יברכך • (ספר) ואף-על-פי שבאת לידו שלא במתכוון,
קל-וחמר לעושה במתכוון. אמר מעתה: נפלה סלע
מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך
עליה.

כ"י • ושכחת עמר • ולא גדיש, מפאן אמרו: עמר
שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה. בשדה • לרבות
שכחת קמה, ששכח מקצתה מלקצר. לא תשוב
לקחתו • (פאה פ"ו מ"ד) מפאן אמרו: שלא תריו, שכחה.
שלפניו, אינו שכחה, שאינו ב"בל תשוב". למען

כ ארי תחבוט זיתך לא תפלי בתרך לגיורא
ליתמא ולארמלא יהי:

(כ) כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריו לגר ליתום
ולא למנה יהיה:

כ"י • לא תפאר • (חולין קלא) לא תטל תפארתו ממנו,
מפאן שמוניחין פאה לאילן. אחריו • (ש) זו שכחה.

כא ארי תקטוף פרמך לא תעלל בתרך
לגיורא ליתמא ולארמלא יהי:

(כא) כי תבצר פרמך לא תעולל אחריו לגר ליתום
ולא למנה יהיה:

ב תלמוד ירושלמי: איזו היא פתך? פסיגין זה על
גב זה. נטף, אלו התלויות בשדרה ויורדות.

כ"י • לא תעולל • אם מצאת בו עוללת, לא תקנהה.
(פאה ז) ואיזו היא עוללות? כל שאין לה לא פתך ולא
נטף. יש לה אחד מהם, הרי היא לבעל הבית. וראיתי

כב ותדפר ארי עבדא הוימא בארעא
דמצרים על פן אנא מפקדך למעבד ת
פתגמא הדין:

(כב) וזכרת פיעבד היית בארץ מצרים על-פן אנכי
מצוה לעשות את-הדבר הזה: ם

א ארי יהי דין בין גבריא ויתקבון לדינא
וידונגון ויזפון ת נפאה ויחביבון ת חבא:

(א) כה פיהיה ריב בין אנשים ונגשו אל-המשפט
ושפטום והצדיקו את-הצדיק והרשיעו את-הרשע:

מריבה. והרשיעו את-הרשע. יכל כל המתחייבין
בדין לוקין? תלמוד לומר.

כ"י • פיהיה ריב • (ספר) סופם להיות נגשים אל
המשפט. אמר מעתה: אין שלום יוצא מתוך מריבה,
מי גרם ללוט לפרש מן הצדיק? הוי אומר: זו

די מחסורם, ועל פן טוב לך לעשות
לצדקך לביתך הנצחי, פי אדם קרוב
אצל עצמו יותר מלבניו אחריו. על פן
לא יבקש וידרש במה שיהיה אחריו
בדרך שעושין רב עשירי דורינו
"עושים עשר ולא במשפט" (ירמיה ז יא),
והם "אבירי לבב הרחוקים מצדקה"
(ישעיה מו יב) וטוענים שהם עושים כן
בעבור בניהם, והמה מאומה לא ישאו
בעמלם לעולם הנצחי (ע"פ קהלת ה יד),
אוי לאותה בלמה ובושה: תורה כב

תבקש לעזב העוללות למי שיהיה
אחריו, אלא לגר ליתום יהיה, ואז
'תראה עולמך בחיך' (ע"פ ברכות ז).
ואל תדאג לומר אם לא אשאיר אחרי
מאומה לזרעי מהיכן יתפרנסו,
על זה אמר (פסוק כב) וזכרת פי עבד
היית בארץ מצרים חסר מפל וכל פי
מה שקנה עבד קנה רבו' (פסחים פח), ואף
על פי כן זכית עכשו לשדות וקרמים
ברצון האל ותברך. "הוא ושלח" גם
"מלאכו" לפני ורעה אחריו, ויתן להם

(כ"ב) לא תפאר אחריו, לא
תעולל אחריו.
רבותינו ז"ל דרשו (חולין קלא) "אחריו זו
שכחה. וכפי הרמז הוא מזהירו על גול
עניים, שלא יעזב חילו ליורשיו אחריו,
בדרך שפרשתי אצל לוט שהיה
מצטער על ממונו ואמר לו המלאך
"אל תביט אחריו" כמבאר במקומו
(בראשית יט יז), כך אמר לא תבקש לפאר
מה שיהיה אחריו, כי "מי יגיד לאדם
מה שיהיה אחריו" (קהלת ו יב). וכן לא

(ב) וְהָיָה אִם-בֶּן הַפּוֹת הִרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהִכְּהוּ ב ויהי אם בן חַיבָא לְאַלְקָא חַיבָא וְיִרְמָגָה דִּינָא וְיִלְקָגָה קְדָמָהּ כְּמִסַּת חֻבְתָּהּ בְּמַנְיָן :

לִפְנֵי כִּדִּי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

וְלֹאֲחֵרָיו כִּדִּי שְׂתִים, מִכָּאן אָמְרוּ: מִלְּקִין אוֹתוֹ שְׂתִי יְדוֹת מְלֹאֲחֵרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (מכות כב). **בְּמִסְפָּר** • (שם) וְאִינוּ נִקְוֶה "בְּמִסְפָּר", לְמַד שֶׁהוּא דְּבוּק, לֹאֲמַר בְּמִסְפָּר אַרְבָּעִים וְלֹא אַרְבָּעִים שְׁלֹמִים, אֲלֵא מַנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמְשָׁלִים לְאַרְבָּעִים וְהֵם אַרְבָּעִים חֶסֶר אַחַת.

כ"י • וְהִנֵּה אִם בֶּן הַפּוֹת הִרְשָׁע • פְּעָמִים לוֹקָה, וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקָה, וּמִי הוּא הַלוֹקֵה? לְמַד מִן הַעֲנִיָּן, "לֹא תַחֲסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", לֹאֹ שְׁלֵא נִתְּקַ לְעֵשֶׂה (מכות א'). וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט • מְלַמֵּד שְׁאִין מִלְּקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֲלֵא מִטָּה. לִפְנֵי כִּדִּי רִשְׁעָתוֹ.

ג אַרְבָּעִין יִלְקָגָה לֹא יוֹסֵף דִּילְמָא יוֹסֵף לְאַלְקֵיִתָּהּ עַל אֵלִין מְחָא רַבָּא וְזָלֵל אַחוּדָּהּ לְעֵינֵיהּ :

(ג) אַרְבָּעִים יִכְנּוּ לֹא יוֹסֵף פְּנֵי-יְסוּף לְהַכְתּוֹ עַל-אַלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִידָּהּ לְעֵינֵיהּ :

כ"י • לֹא יוֹסֵף • מִכָּאן אֲזַנְהָרָה לְמַכָּה אֶת חֲבֵרוֹ. וְנִקְלָה אַחִידָּהּ • כֹּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רִשְׁעֵי. וּמְשָׁלְקָה, קָרְאוֹ אַחִידָּהּ.

כ"י • לֹא יוֹסֵף • מִכָּאן אֲזַנְהָרָה לְמַכָּה אֶת חֲבֵרוֹ. וְנִקְלָה אַחִידָּהּ • כֹּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רִשְׁעֵי. וּמְשָׁלְקָה, קָרְאוֹ אַחִידָּהּ.

ד לֹא תַחֲדוּד פּוּם תּוֹרָא בְּדִישָׁה :

(ד) לֹא-תַחֲסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס

מִיָּחַד, דְּכָר שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ (לְמַעֲשֵׂר וְחִלָּה) וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אִף כֹּל כִּיּוֹצֵא בּוֹ. יִצְא חֲחוּלָב וְהַמְגַבֵּן וְהַמְחַבֵּץ, שְׁאִין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. יִצְא הֶלֶשׁ וְהַמְקַטֵּף, שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ לְחִלָּה. יִצְא הַבּוֹדֵל בְּתַמְרִים וּבְכַרְוֹת, שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר.

כ"י • לֹא-תַחֲסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ • (ב"ק נד) דְּכָר הַכְּתוּב בְּהוֹנֵה, וְהוּא הַדִּין לְכֹל בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף, הַעוֹשִׂים בְּמִלְּאכָה שֶׁהִיא בְּדָבָר מְאֻכָּל, אִם בֶּן לְמָה נֶאֱמַר 'שׁוֹר'? לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם. בְּדִישׁוֹ • (שם פט) יְכַל יַחֲסִמְנוּ מִבְּחוּץ? תְּלַמּוּד לֹאֲמַר: "לֹא תַחֲסֵם שׁוֹר", מִכָּל-מְקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר דִּישׁ? לֹאֲמַר לָךְ מַה דִּישׁ

ה אֲרִי תַבְּוִן אַחִין כְּחָדָא וַיִּמּוּת חַד מִנְהוֹן וּבַר לִית לָהּ לֹא תַהִי אַפְתָּה מִתְּנָא לְכַרָּא לְגַבְרָה חַלוּנָי יִבְמָה יַעוּל עַלָּה וְיִסְבָּה לָהּ לְאַנְתּוֹ וְיִבְמָה :

(ה) כִּי-יִשְׁבּוּ אֲחִים יַחְדוֹ וַיִּמָּת אֶחָד מֵהֶם וַיִּבֶן אֵינְלוֹ לֹא-תַהִיָּה אֲשֶׁת-הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יִבָּא עָלֶיהָ וְלִקְחָהּ לֹא-לְאִשָּׁה וְיִבְמָה:

ה אִם. וַיִּבֶן אֵינְלוֹ • (שם כב) עֵינֵי עָלָיו: בֶּן אוֹ בַת, אוֹ בֶּן הַבֵּן, אוֹ בַת הַבֵּן אוֹ בֶּן הַבַּת אוֹ בַת הַבַּת.

כ"י • כִּי-יִשְׁבּוּ אֲחִים יַחְדוֹ • (יבמות יז) שֶׁהִיָּתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, פֶּרֶט לְאִשְׁתּוֹ אַחִיו שְׁלֵא הִיָּה בְּעוֹלָמוֹ. יַחְדוֹ • הַמִּיָּחַדִּים בְּנִחְלָה, פֶּרֶט לְאַחִיו מִן

כלי יקר - עזו והדר

שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר, וּבַתּוֹרָה שֶׁנִּדְרָשְׁתָּ בְּשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וּמִרְדּוֹ בִּיְצֵר טוֹב הִבָּא אַחַר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְכָל חוּטָא נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת (סוטה א) וְהוּא נֶעְדָר מִן הַבִּינָה הַבְּאָה לְאַרְבָּעִים שָׁנָה (אבות פ"ה מ"א), לְכַף נֶאֱמַר וְהָיָה אִם בּוֹ, אִם נִחְקָר אֶת הַבִּינָה הַבְּאָה בְּשֵׁנַת אַרְבָּעִים וְהוּא דוֹמָה כְּאֵלּוֹ לֹא הִגִּיעַ לְשֵׁנַת אַרְבָּעִים, בְּזֹאת תִּדַּע כִּי רִאשִׁי לְהִלְקוֹתוֹ בְּמִסְפָּר שְׁאִינוֹ אַרְבָּעִים מִמַּשׁ אֲלֵא סְמוּךְ לְמִסְפָּר זֶה, "כִּי לֹא עִם בִּינּוֹת הוּא" (ישעיה כו יא): תורה ד

לְלִקּוֹת פִּי שְׁנַיִם מֵאַחוּרָיו וְחָלַק אַחַד מִלְּפָנָיו, כִּי בְּכָל חֶטָא יֵשׁ לְסַפֵּק אִם הֵעִז בְּפָנָיו, אוֹ אִם פָּנָה עֵרְף אֵל ה' וְאָז חֶטָא כְּפוּל: וַיֵּשׁ אֲוֹמְרִים 'אַחַד לְפָנָיו', שֶׁהִיָּה לוֹ לְזָכַר אַחַת לְפָנָיו כִּי בָּא מִטָּפָה סְרוּחָה. 'וְשֵׁתִים מֵאַחוּרָיו', שֶׁהִיָּה לוֹ לְזָכַר כִּי הוּא הוֹלֵךְ לְמִקּוֹם רַמָּה, וְלְזָכַר לְפָנָיו מִי הוּא עֹתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן וְהֵם לְאַחוּרָיו (ראה אבות פ"ג מ"א), וְנִכּוֹן הוּא. וּמַעֲם לְמִסְפָּר שְׁלֹשִׁים וְתַשַּׁע, לְפִי שֶׁכָּפַר בְּאַחַד הָעוֹלָה לְמִסְפָּר

כה (ב"ג) בְּמִסְפָּר אַרְבָּעִים יִכְנּוּ. מְלִקִין אוֹתוֹ שְׂתִי יְדוֹת מְלֹאֲחֵרָיו וְאַחַת מִלְּפָנָיו (מכות כב). כִּי כָּל חוּטָא פּוֹנֵה עֵרְף אֵל הַשְּׂכִינָה וְעוֹשֶׂה עֵינֵי שֶׁל מַעֲלָה כְּאֵלּוֹ אֵינוֹ רוֹאֶה, וַיֵּשׁ לָךְ חוּטָא שֶׁמַּעֲזוּ פָּנָיו נִגַּד ה' כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא כט) "הֵעִז אִישׁ רִשָּׁע בְּפָנָיו", וּכְשֶׁם שֶׁהַחֲמִירָה תּוֹרָה בְּגֵבַי וְיִתֵּר מִבְּגוּלָן וְהִטַּל עָלָיו הַכֶּפֶל, לְפִי שֶׁמִּכְחָשׁ עֵינֵי שֶׁל מַעֲלָה וְאִינוֹ מְשׁוּה עַבְד לְקוֹנוֹ, מַה שְׁאִין בֶּן בְּגוּלָן (ב"ק עט), כִּי הוּטַל עָלָיו הַכֶּפֶל

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת
וְיִהְיֶה בּוֹכֵר דִּי תֵּלֵד יָקוּם עַל שְׁמֵא
דְּאֲחֻוּהֵי מִתְּנָא וְלֹא יִתְמַחֵי שְׁמֵהּ מִיִּשְׂרָאֵל:
וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

כ"י • וְהָיָה הַבְּכוֹר • גְּדוֹל הָאֲחִים הוּא מִיבָּם אוֹתָהּ •
אֲשֶׁר תֵּלֵד • פָּרֹט לֹא־לוֹנִית, שְׂאִינָה יוֹלְדָתָה • יָקוּם
עַל־שֵׁם אָחִיו • זֶה שְׂיָבֵם אֶת אֲשֶׁתוֹ, יִטַּל נַחֲלַת הַמֵּת
בְּנִכְסֵי אָבִיו • וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ • (שם כד) פָּרֹט לֹאֲשֶׁת
סָרִיס, שְׂשֻׁמוֹ מְחֻוּי.

(ז) וְאִם־לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יְבֻמָּתוֹ וְעָלְתָהּ
יְבֻמָּתוֹ הַשְּׂעִרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי
לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי:

כ"י • הַשְּׂעִרָה • פְּתִרְגוּמוֹ: 'לְתַרְע בֵּית דִּינָא'.

(ח) וְקִרְאוּ־לוֹ וְקִנְיֵעִירוֹ וְדַבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא
חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ:

כ"י • וְעָמַד • בְּעִמְדָה • וְאָמַר • (סוטה לב) בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאָף הִיא דְּבָרֶיהָ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ט) וּנְגַשָּׂה יְבֻמָּתוֹ אֵלָיו לְעִנְיֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעֲלוֹ
מֵעַל רִגְלוֹ וִירָקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָהּ וְאָמְרָה כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה
לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

כ"י • וִירָקָה בְּפָנָיו • (יבמות ק) עַל גְּבִי קְרָקַע • אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה • מִפָּאן לְמִי שְׁחֵלֵץ, שְׁלֹא יִחְזוֹר וַיִּיבָּם, דְּלֹא
כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בְּנָה', אֶלֶּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וּכְפִיּוֹן
שְׁלֹא בְּנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה.

(י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ: ם
כ"י • וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגו' • (שם) מְצוּה עַל כָּל הַעוֹמְדִים שֵׁם לוֹמַר: 'חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ'.

(יא) פִּי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֲשֶׁת
הָאָחִד לְהַצִּיל אֶת־אִשְׁתָּהּ מִיַּד מִפְּהוֹ וְשִׁלְחָה יָדָהּ
וְהַחֲזִיקָה בְּמִבְשָׁיו:

כ"י • פִּי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (ספרי) סוֹפֵן לְבַא לְיַדֵּי מִכּוֹת, כְּמוֹ שְׂנֵאמַר: "מִיַּד מִפְּהוֹ", אֵינן שְׁלוּם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יָדֵי
מִצּוֹת.

(יב) וְקִצְתָה אֶת־כַּפְּפָהּ לֹא תַחֹס עֵינָךְ: ם

כ"י • וְקִצְתָה אֶת־כַּפְּפָהּ • מְמוֹן, דְּמִי בְּשֶׁתוֹ, הַכֵּל לְפִי
הַמְּבִישׁ וְהַמְּתַבְּיֵשׁ. אוֹ אֵינּוּ אֶלֶּא יָדָהּ מִמָּשׁ? נֶאמַר
כָּאן "לֹא תַחֹס", וְנֶאמַר לְהֵלֵן בְּעֵדִים זוֹמְמִין "לֹא
תַחֹס", מַה לְהֵלֵן מְמוֹן, אָף כָּאן מְמוֹן.

יב ותקריב ובמתה לותה לקדם סביא ותשרי
סיגה מעל רגלה ותרוק באנפוהי ותחב
ותימר פדין יתעבד לגבר די לא יבני ית
ביתא דאחוי:
כתיב: 'אשר לא בנה', אלא: "אשר לא יבנה", וכפיון
שלא בנה, שוב לא יבנה.
ויתקרי שמה בישראל בית שרי סינא:
יא ארי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת
האחד להציל את-אשה מיד מפהו ושלחה ידה
והחזיקה במבשיו:
כ"י • פי-ינצו אנשים • (ספרי) סופן לבא לידי מכות, כמו שנאמר: "מיד מפהו", אין שלום יוצא מתוך ידי
מצות.
יב וקצתה את-כפפה לא תחוס עינך: ם
כ"י • וקצתה את-כפפה • ממון, דמי בשתו, הכל לפי
המביש והמתביש. או אינו אלא ידה ממש? נאמר
כאן "לא תחוס", ונאמר להלן בעדים זוממין "לא
תחוס", מה להלן ממון, אף כאן ממון.

(יג) **לֹא יְהִי לְךָ בְּכִסֵּף אָבֶן וְאֶבֶן גְּדֹלָה וְקַטְנָה:** יג לא יהי לך בכיסף מחקל ומחקל רבמא וזערתא:

כ"ט אָבֶן וְאָבֶן • מְשַׁקְלוֹת. גְּדֹלָה וְקַטְנָה • (פסוק) גְּדֹלָה כְּשִׁמְכַחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שְׁלֵא יְהֵא נוּטֵל בְּגְדֹלָה וּמְחִזִיר בְּקַטְנָה.

כלי יקר – עוז והדר

עמלק בא עליהם בעבור ששקרו במשקולות. גם על הראייה קשה למה קראו 'מאזני מרמה', 'מאזני שקר' מפעיל ליה למימר. ומהו הקלון שאמר. ואיך נקשר סוף הפסוק ואת צנועים חקמה לתחלתו:

אֵלָּא ודאי שלאבן הגדולה הישרה קרא 'מאזני מרמה', שלכה הוא שוקל בה כדי לרמאות באמור, והשוקל בה הרי הוא כמסתיר רעתו מן הבריות, ועושה עין של מעלה כאלו אינו רואה. וכך מדתו של הקדוש ברוך הוא כדרך שנאמר (שם כו כ) "תבססה שגאה במשאון תגלה רעתו בקהל", וכדרך שאמרו בסוטה (ט) 'היא עשיתה בסתר, הקדוש ברוך הוא מגלה קלונה', כך אמר לרמאים אלו, אתם עושים בסתר עשק וגול, הקדוש ברוך הוא שולח השונא אשר יקח כל אשר לך בגלוי, ואז למפרע יתגלה קלונך, כי ידעו הכל למפרע שאתה עשית בסתר "עשר ולא כמשפט" (ירמיהו יז יא). והו שנאמר **בא דודן** זה האויב שיבוא בדודן ובגלוי, **ויבא לאור קלון** שלך:

וזהו שמסיק בילקוט פרשת בשלח (רמז רסא) בשם המכילתא, רבי אליעזר אומר 'ויבא עמלק' (שמות יז ח) שבא בגלוי פנים, לפי שכל הבאות שבא לא בא אלא במטמוניות, אבל ביאה זו בא בגלוי פנים, עד כאן לשונו. וזה ראייה גדולה לדברינו שעל מה שעשו ישראל במטמוניות בא עמלק בגלוי כדי להביא לאור קלונם, כי לא עבד הקדוש ברוך הוא דינא בלא דינא' (ע"פ ברכות ה), וכששולח את האויב שיקח את אשר לך, ודאי היה זה בעבור שבסתר עשית "עשק ונלוז" (ישעיהו יב יא). והעושים כך סוברים כי "החכמים המה להרע" (ירמיהו כב), כבאשר בדרוננו חושבים לחכם את כל מי שהוא חריף לרמות, והכתוב אומר (בראשית כו לד) "בא אחיק במרמה" ולא בחכמה, "ויקח" את אשר לך. אמנם מי

הישרה, היה מתירא לשקל לכל העולם בקטנה השקרית, כי כל הקונים בבואם לביתם ימצאו משקלם חסר, ותבא לבית דין עליו צעקת רבים לומר שלכלנו שקל בקטנה, מאי אית לך למימר שמה בביתכם נעשה חסר, וכי לכלם נחסר בביתם, דבר זה אינו שכיח:

מה הוא עושה, הולך ושוקל לקצתם בקטנה החסרה ולקצתם בגדולה הישרה, והיה אם יבואו לבית דין הבריות אשר להם שקל חסר, הוא יטען בבית דין הרי מכרתי להרבה בריות, וישאל לאותם ששקל בישרה ויעידו שאינן חסרין כלום, ויכחישו הטוענים ששקל חסר, ומיילא יתרוץ הדין לומר שאצלכם נעשה חסר, דאם לא כן 'מה גבר מגוברין' (ע"פ סנהדרין סה) ולמה אלו אינן חסרין כלום. ובשישולח הבית דין אחר משקלו, ישלח הישרה. ונמצא שאלמלא הישרה לא היה יכול למכר לכלם בקטנה, והרי לכה הוא מחזיק הישרה, כדי לאמת שקר שלו, לכה גם הישרה 'תועבה':

וזהו שפרש רש"י 'גדולה המכחשת את הקטנה, כי על ידי הגדולה יוכל להכחיש בבית דין מעשה הקטנה. ועל כן אמר **פי תועבת ה' כל עשה אלה**, על מה ששקל בישרה, כי גם זה תועבה מאחר שאינו שוקל בישרה כי אם כדי לרמאות העולם. **כל עשה עול**, הינו השקרית, אבל הראשונה אינה עול, ואף על פי כן היא תועבה. ועל זה אמר שלמה 'תועבת ה' גם שניהם' לרבות הישרה: **וכזה** מישב הסמיכות **זכור את אשר עשה לך עמלק** (פסוק יז), פרש רש"י 'אם שקרת במדות ובמשקולות הני דואג מן גריי האויב, שנאמר (משלי יא א) "מאזני מרמה תועבת ה'", וכתוב בתרייה (שם פסוק א) "בא דודן ויבא קלון ואת צנועים חקמה". וקשה מה ענין גריי האויב למשקולות. ועוד קשה וכי

(יג) **לֹא יְהִי לְךָ בְּכִסֵּף אָבֶן וְאֶבֶן גְּדֹלָה וְקַטְנָה.** יש לדקדק, אם הפרוש גדולה יותר מן הראוי והקטנה יותר מן הראוי, ושניהם שקר ושוקל לעצמו בגדולה ולאחרים בקטנה (ראה רש"י), אם כן קשה מזה שאמר (פסוק טו) **אבן שלמה וצדק יהיה לך**, כי תאר השלמה קאי ודאי על הקטנה יותר מהראוי שצריך להשלים חסרונה שתהיה שלמה ובלתי חסרה, ולמה לא אמר דבר המתנגד אל הגדולה. ובעל פרקה אתה צריך לומר שתבת **וצדק** אמר כנגד הגדולה השקרית, וקשה הרי הצדק הוא הפך שניהם, **ושלמה** למה לי:

אֵלָּא ודאי כך פרושו, שגדולה היא המשערת כראוי, וקטנה היא החסרה מן הראוי. ומה שאמר **אבן שלמה וצדק** קאי הכל על הקטנה, כי לשון 'צדק' דרשו רבותינו ו"ל (ביב פה) 'צדק משלך ותן לו', על כן אמר דרך לא זו אף זו, **אבן שלמה** ובלתי חסרה **יהיה לך** שלא תחסר את חברך כלום, ולא זו שלא תחסר לו, אלא אפלו **וצדק**, 'צדק משלך ותן לו' יותר מהראוי לבא לו. ואם כן הוא שהגדולה היא הישרה למה אמר **לא יהיה בכיסף הגדולה**, למה לא תהיה בכיסו הישרה. ועוד קשה מה שאמר (פסוק טו) **כי תועבת ה' אלהיה כל עשה אלה כל עשה עול**, תרתי למה לי. ומדקאמר **כל עשה עול**, שמע מינה **שכל עשה אלה** אינו עול, וצריך להבין מהו זה:

באור הדבר הוא, כדרך שאמר שלמה (משלי כ ג) "אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם", אם שניהם שקרים מהו **גם שניהם**, מהיבא תיתי לחלק ביניהם, ומהו לשון 'גם'. אלא ודאי שמדבר באחד שקרי ואחד אמתי, והורה שגם הישר נקרא תועבה לפי שהאבן הישרה גורמת לו לשקל בשקרית, כי אם לא היה לו האבן

(יד) לא־יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה: יד לא יהי לך בביתך מכילא ומכילא רבמא וזערתא: כש"א לא־יהיה לך • אם עשית כן, לא יהיה לך פלוס.

(טו) אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימך על האדמה אשר־יהיה אליהך נתן לך: כש"א אבן שלמה וצדק יהיה־לך • אם עשית כן, יהיה לך הרבה.

(טז) פי תועבת יהוה אלהיך פל־עשה אלה כל עשה עול: פ

(יז) זכור את אשר־עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: יז הוי דכיר ית די עבד לך עמלק בארמא במסקכון ממצרים:

כש"א זכור את אשר־עשה לך • אם שקרפת במדות ובמשקלות, הוי דואג מגרוי האויב, שגאמר: (משלי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 551 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

לפי איזה "קנה מידה" צריך האדם למדוד עצמו?

בסוף פרשתנו פתוב "לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גו" איפה ואיפה גו" זכור את אשר עשה לך עמלק" (כה, ג'י"ו). וב'תוספות' (ד"ה ואימא - קידושין לג, ב) הובא לשון המדרש "על עון זה (משקלות) בא עמלק", והינו שהטעם לסמיכות

כלי יקר - עו והדר

(תהלים ה טז), "ודבר שקרים לא יבון לנגד עיניו" יתברך (שם קא ט) וכל שכן עושה שקרים. וזהו 'ברפידים ברך ידים' דהינו חקרי בת, והיו עיף ויגע, כי לא היו נשואים על כנפי נשרים כמו אלו שבתוך הענן אשר "אין עיף ואין כושל" בהם (ע"פ ישעיה ה כז):

ובדרך דרש יש לומר, כשם שפרשת זכור את אשר עשה לך עמלק סמוכה לפרשת משקלות, כך אנו עושים פרשת זכור את אשר עשה לך עמלק, שגעשה משקלי זהב על ידי שהיו להוטים אחר הממון ביותר כמבאר למעלה פרשת פי תשא ול ט, וכל הלהיט אחריו משקל גם במשקלות, ובעון זה בא הקן על ישראל מורע עמלק בשקלי כסף (סאטור ג ט). ומרדכי צוה שלא ישלחו ידיהם בבזוה (שם ט ט) לתקן זה. ואין כאן מקומו להאריך בו: תורה יד

חסלת פרשת פי תצא

ולא ירא אלהים, הן אלהים ממש, כי הדרך המסור ללב נאמר בו "ויראת מאלהיך" (ראה קידושין לב), הן אלהים דנינים (ראה סנהדרין נו), כי מי שיש לו אבן גדולה וקטנה אינו נתפס על שקריו בדנינים. ועל כן חתך עמלק המילה וזרקה כלפי מעלה (ראה רש"י), כי מילה החיצונית תכליתה להביא את האדם לידי מילת ערלת הלב, וכשלבם "תכין מרמה" על ידי שטומן משקלותיו במלח (ראה ב"מ סא), אם כן אין תועלת גם במילה החיצונית כל זמן שהם "ערלי לב". ועוד לרבותינו ו"ל (תנחומא פ"ו צו יד) שהמילה משלמת שם של 'שדי', והמה אמרו במספיקין 'היש ה' בקרבנו אם אין', אם כן אין צורך במילה, וק"ל:

ולא נתפסו ביד עמלק כי אם הנחשלים אחריו שהיה הענן פולטם מחמת חטאם (ראה רש"י פסוק יח), כי כל בעל מרמה נדחה ממחצת השכינה, כמו שגאמר "לא יגרך רע"

שהוא מקים "והצענע לכת עם אלהיך" (מכ"ה ו ט) ואינו עושה שקר לחברו אפלו בצנעה, הוא הנקרא חקמה, וזהו שאמר 'את צנועים חכמה' והוא הפך ה'מאזני מרמה' שהזכיר:

ועל דבר זה בא עמלק, שגאמר (שמות שם דח) "ועל נסתם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין ויבא עמלק", ומסיק בילקוט (רמז רסא) רבי אליעזר אומר אם הוא מספיק לנו כל צרכינו נעבדנו כו'. מזה אנו למדין שלא היו בטוחים בה' שיתן להם כל צרכיהם, ומסתמא היו עסוקים בעניני רמאות שלא היו יכולים להוציא מהם בדין, ועשו עין של מעלה כלא רואה כמו שגאמר 'היש ה' בקרבנו אם אין'. על כן ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ודרשוהו (מכילתא בשלח מס דעמלק א) לשון רפיון ידים, והינו שרפו ידי דיניהם כי לא יכלו להוציא בדין מה שחמסו בסתר: וכן כאן נאמר (פסוק יח) ואתה עיף ויגע

שתי "מידות". בנוגע לעניני הנשמה - שם נוגע שה"מדה" תהיה בדיוק לפי ההגבלות של ה'ש'לחן ערוף', אך כאשר מדובר אודות עניני הגוף וצרכיו הגשמיים של האדם, שם מותר להתאים את ה"מדה" שתהיה כפי ה"מידות" של דרכי העולם.

וזהו שפני "עון משקלות" - "בא עמלק", כי תחלת "ביאתו" של עמלק ויצר-הרע אינה במרידה גלויה נגד ה', אלא בהטלת ספקות במוח האדם (עמלק בגימטריא ספק (סה"מ תרע"ט עמ' רצד)), דאולי בנוגע לעניני הגוף אפשר להתאים את ה"מידות".

וכדי להיות בטוח ונשמר מ"ביאת עמלק", צריך האדם להיות זהיר במשקלות, שכל עניני האדם יהיו רק עם "איפה שלמה וצדק" אחת, ועל-פי מידות והגבלות התורה.

פרשת משקלות לזכירת עמלק הוא כי עמלק בא "על עון זה". ולכאורה אינו מובן, מהו חומר עון משקלות, עד כדי כך שפני עון זה בא עמלק?

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו: כאשר בא היצר-הרע להחטיא את האדם, אינו משכנע אותו מתחילה שימרוד בהקב"ה, אלא בתחלה מנסה היצר לעשות "חסרון" ב"מדה". והינו, דאף שמשפטים היצר שיש להתנגח לפי "מידות" והגבלות של ה'ש'לחן ערוף', מכל-מקום טוען היצר שאם המדה תהיה "חסרה", ובפרט אם החסרון הוא רק ב"כלשהו", לא יקרה כלום.

ויתרה מזו, היצר מסכים שליחדי יהיה "אבן שלמה וצדק", רק שרוצה שבנוסף לאבן שלמה, יהיה ליהודי גם עוד אבן שאינה שלמה. והינו, שטענת היצר היא שישנם לישראל

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים קונטרסים. עמ' 19)

ומנסה להפריע.

העצה לקליפת עמלק היא - "זכור": יש לחקוק בדברי תורה בזכרון, ולחשב ולהרהר בהם בכל עת ובכל מקום.

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים

(כה, יז)

"בדרך בצאתכם ממצרים" - כאשר מתעוררים לצאת ולהתעלות מהמצר של הגשמיות והחמוריות, בא "עמלק"

יחדי ערעף בארמא וקטל כף כל דהו מתאחרין בתרף ואם משלהי ולא ילאי ולא דחל מן קדם יי:

אשר קרף בדרך ויזנב בך כל-הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים:

בפני אחרים. ויזנב בך. מפת זנב: חותף מילות וזורק כלפי מעלה. כל-הנחשלים אחריך. חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענין פולטן. ואתה עיף ויגע. עיף בצמא, דכתיב: (שמות יז) "ויצמא שם העם למים", וכתיב אחרי: "ויבא עמלק". ויגע. בדרך. ולא ירא. עמלק. אלהים. מלחמה לך.

כ"י א"ש קרף בדרך. לשון מקרה. דבר אחר: לשון קרי וטמאה. שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר: לשון קר וחם, צננך והפשיך מריתחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכם, וכא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת, שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד, קפץ וירד לתוכה, אף-על-פי שגברה, הקרה אותה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת בשלח תשמ"א)

ככתוב (בשלח יז) "וצא הלחם בעמלק" (צא מן הענין, רש"י). הני אומר: חובתו של כל אחד ואחד לצאת "חוץ לענין", להגיע ליהודי שנמצא מחוץ לעולמה של היהדות, חשוף לעמלקים' שונים ומשונים, ולקרבו לתורה.

כל הנחשלים אחריך (כה, יח)

חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענין פולטן (רש"י)

לפנינו לימוד ולקח נפלא:

עמלק לא פגע אלא בבעלי חטא שנפלטו מן הענין, ובשביל יהודים אלו יצאו כל ישראל מהענין כדי להלחם בעמלק,

יש ויהי כד יניח יי אלהך לך מקל בעלי דבך מסחור סחור בארעא די יי אלהך יחב לך אספנא למירתה תמחי ית דוכרנא ועמלק מתחות שמיא לא תתנשי: פ פ פ

והיה בהניח יהנה אלהיך לך מקל-איבך מסביב בארץ אשר יהוה-אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את-זכר (זכר) עמלק מתחת השמים לא תשכח:

עמלק נזכר אפלו על הבהמה, לומר: בהמה זו משל עמלק היתה:

כ"י תמחה את-זכר עמלק. מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שיה, שלא יהא שם

הדרך להיות "יושב אהלים" ולא "איש שדה"

ואדרבה - טוען הוא - פיון שהתורה היא אמת, ואמת כזו שמחוייבת על-פי שכל, אם-כן למאי נפקא-מינה אם יקדים נעשה לנשמע או להיפך; באיזה אופן שיהיה, גם אם יקדים נשמע לנעשה, יבוא בנדאי ל"נעשה", פיון שזהו דבר המחוייב על-פי שכל.

על כך מבהירה התורה ומודיעה, שעל-ידי ההנהגה ד"יודע ציד", באים ל"איש שדה", שיוצאים ועוזבים את ה"אהלים", אהלי שם ועבר. אלא ח"בים להתנהג בדרך של יעקב איש תם, ואז הולכים בדרך הנכונה, כדברי הגמרא (שבת פח, סע"א ואילך) על הפסוק "תומת ישרים תנחם", שאלו שלא מסכימים עם הסדר של "עמא פזיזא", וטוענים שהתורה עניינה שכל, ולא צריכים לצאת מהגדרים ("שפרינגען פון דער הויט"), אלא צריכים לגשת מתוך סדר, נשמע ואחר-כך נעשה - אזי סוף-כל-סוף "סלף בוגדים ישדם" רחמנא-ליצלן, והדרך הנכונה היא רק על-ידי הליכה בתמימות - "תומת ישרים - תנחם".

בסוף פּרשנתנו נאמר אודות מלחמות עמלק "אשר קרף בדרך" (כה, יח). ומפרש המדרש, קרף מלשון קרירות (תנחומא סוף פרשתנו). ויש לפרש משמעות קרירות זו:

כאשר בני ישראל הלכו למתן-תורה, ורצו להכריז נעשה קודם לנשמע, הן אם יבינו והן אם לאו, יקומו מה שישמעו - בא עמלק ופעל קרירות. עמלק לא טען שלא ילכו חסיושלום לקבל את התורה, שהרי גם הוא היה נכד של אברהם ויצחק, אבל לא הסכים על הנהגת יעקב "איש תם יושב אהלים" (תולדות כה, כז). טענתו היא: "יושב אהלים", ללמוד תורה - הוא מספיק, אבל "איש תם", לא לשאול תחלה במה המדובר ומה ידרשו ממנו, אלא "נעשה קודם לנשמע" - על זה אינו מסכים.

הוא מתנהג לפי הסדר של עשו, "איש יודע ציד" - הוא מבין, הוא מחשב כמה מסוגל הוא לצוד ולהכיל, הוא משער את כחותיו ואת שכלו כמה ילמד וכמה יקום. הנהגתו היא בסדר של נשמע ונעשה, לכל-לראש לשמוע ולהבין, ורק אז יוכל לשער אם יוכל לעשות זאת אם לאו.

ק"י פסוקים, על"י סימן. הסלה פרשת תצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים ריט - רכ

אגרות קודש

בי"ה, ג' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ג הו"ח אי"א עוסק בצ"צ מהו"ר יחזקאל שרגא שי

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מז' מני"א, בו מעורר ע"ד הנחיצות ללמוד דיני שביעית ולהפיץ לימוד זה בכל מרחבי אה"ק ת"ו.

ישר חיילי לאורייתא, כי בטח עושה את אשר ביכולתו לעורר גם באופן ישר את הנחיצות באה"ק ת"ו בלימוד זה, ומובן אשר החסידים ואנשי ש"י יהיו עושים את אשר ביכולתם במקצוע זה.

ובהזדמנות זו הנני לבקש לברר לי, באשר י"א שנדפס משמו מאמר או הודעה בעתונים באה"ק ת"ו בענין ההיתר עבודה בשמיטה וכו' ובאשר איני יודע כמה מן האמת בהידיעה בזה שנתקבלה לכאן, ת"ח לכת"ר באם יכתוב לי פרטי הדברים.

בטח בא בקשור דברים עם האנשים ומוסדות אחרים המתעסקים בענין למוד הלכות שמיטה ועובד עמהם יחד.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי־תצא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה"י לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - ח' אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד</p>	<p>יום ראשון - ה' אלול מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים יג-טו</p>
<p>יום חמישי - ט' אלול מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז</p>	<p>יום שני - ו' אלול מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים טז-יח</p>
<p>יום שישי - י' אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל</p>	<p>יום שלישי - ז' אלול מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים יט-כא</p>
<p>שבת קודש - י"א אלול פרק כ מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ה' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, והנה מדת חסד... עד עמ' קטז, בא כו':

1 להלן יסביר רבנו הזקן את הפסוק שהביא בראשית האגרת
2 "חסדי ה' כי לא תמנו", ששאל: אם הכוונה ל"חסדי ה'" – היה
3 צריך לומר "כי לא תמו"? רבנו הזקן יסביר שמשמעות "חסדי ה'"
4 היא אופן נתינת צדקה בלי הגבלה, ובכך הוא מסביר מה שכתוב
5 "כי לא תמנו". ובלשון

6 רבנו הזקן:
7 וְהִנֵּה מִדַּת חֶסֶד זֶה בְּלִי גְבוּל
8 גְבוּל וּמִדָּה נִקְרָאת עַל
9 שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁוֹת בְּרוּךְ
10 הוּא – שֶׁזֶה אֹפֵן הַחֶסֶד
11 שֶׁל הַקַּב"ה, "חֶסְדֵי ה'", –
12 חֶסְדֵי שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
13 הוּא, בְּדַבְרֵי: – כְּמוֹ
14 שֶׁכְּתוּב: "וְחֶסֶד ה'
15 מַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם כּוּ".
16 כִּי הֵנָּה שְׁכָל יִשְׂרָאֵל הֵם
17 רַחֲמֵי וְגוּמְלֵי חֶסְדֵי,
18 בְּרַם יֵשׁ גְבוּל וּמִדָּה
19 לְרַחֲמֵי הָאָדָם, אֲבָל
20 הַקְדוּשׁוֹת בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא
21 "אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא",
22 וְלִמְדוּתֵי אֵין-סוּף, –

23 כִּשֶׁם שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ אֵין-סוּף, כִּךְ גַּם מְדוּתֵי הֵן אֵין סוֹפִיּוֹת,
24 בְּדַבְרֵי: – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו וְכוּ". – רַחֲמָיו
25 הֵם בְּלִי סוּף. הֵרִי, כִּשֶׁם שֶׁחֶסְדוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁוֹת בְּרוּךְ-הוּא הוּא אֵין
26 סוּף, כִּךְ גַּם הָאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה צְדָקָה וְחֶסֶד בְּלִי הַגְּבֻלָּה, זֶה גַּם כֵּן
27 נִקְרָא "חֶסְדֵי ה'", אֹפֵן הַחֶסֶד שֶׁל הַקַּב"ה. וְזֶהוּ שְׁאֵמַר הַתְּנַיָּא³⁷
28 אַחַר הַחֶרֶץ וְהַגְּלוּת: "חֶסְדֵי ה' כִּי לֹא תִמְנו וְגו'", פְּרוּשׁ לְפִי
29 שֶׁלֹּא תִמְנו, – מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲנוּ תְּמִימִים⁴⁰, שְׁאֵין אֲנוּ תְּמִימִים
30 וְשְׁלֵמִים בְּלִי שׁוֹם חֲטָא וּפְגַם בְּנַפְשׁ וּבְעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים, –
31 אֲלֵא יֵשׁ בְּנוֹ עֲדִיךְ עֲנִינִים שֶׁל חֲטָאִים וּפְגַמִּים, עַל בֶּן צְרִיכִין אֲנוּ
32 לְהַתְּנַהֵג בְּחֶסְדֵי ה' שְׁחֵם – חֶסְדִים בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, כִּדְ
33 לְעוֹרֵר עֲלֵינוּ רַחֲמֵי וְחֶסֶד עֲלֵאָה, – חֶסֶד עֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא –
34 בְּחִינַת רַב חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: –

יום שני ו' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, יא להשכיחך בינה... עד עמ' 232, כל היום.

74 יהיה ב"גשמיות" הענינים, אלא לרצות ב"רוחניות" ובחיות האלקית
75 שבענינים הגשמיים; ועד כדי כך, שאף אם חסיושלום חסר בענינים
76 הגשמיים המוכרחים לאדם – בל יצטער מכך, אלא יהיה בשמחה
77 מצד האמונה שלאמיתו של דבר זה טוב (כפי שיסביר באגרת זו) –
78 אופן עבודה כזה, שייך, לכאורה, רק ליחיד סגולה.

69 יא. אגרת הקודש זו מתחיל רבנו הזקן בלשון יחיד, "להשכיחך בינה"
70 (בלשון הפסוק¹ שנאמר לדניאל, למרות שהיא נשלחה ל"כלל", כי
71 באגרת זו תובע רבנו הזקן אופן עבודה שלכאורה שייך רק ליחיד
72 סגולה, שלא יהיה רצון כלל בענינים גשמיים, גם לא לאלה
73 שמוכרחים לבריאות ובריישימוש לעבודת ה'. כלומר, שהרצון לא

37. תהלים קג, יז. 38. איכה ג, כב. 39. ראה לעיל הערה 1. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והראי' - החורבן וגלות". 41. כמשנ"ת לעיל באגה"ת פ"ג. 42. ראה לעיל ס"ט הערה 9. 43. סנהדרין צז, א. 44. רמב"ם ה"ל תשובה שם הלכה ה. 1. דניאל ט, כב.

אלא, כיצד אפשרי הדבר, שיהודי יפעול בתוכו שלא יהיה לו שום רצון כלל בענינים הגשמיים, אפילו לא במוכרחים ביותר? יסביר זאת רבנו הזקן להלן, ומביאורו יצא, שלא זו בלבד שאין לו שום רצון ותענוג בענינים הגשמיים, אלא גם כשחסרים לו ענינים אלה והוא סובל מזה חס־ישראל, אין זה גורם לו צער, דבר שיש בו משום ראייה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג בענינים אלה כאשר יש לו אותם. שכן, יש לפעמים שאדם אינו חש בתענוג בדברים מסויימים⁷, אך אין זו הוכחה שבהעלם ובפנימיות אכן אין לו תענוג בהם; אפשרי הדבר

שעמוק בפנימיותו יש לו תענוג בהם. ראייה לכך – שכאשר חסרים לו אותם דברים, הוא מצטער מכך. וצער הוא ההיפך מתענוג – הרי מה שהוא מצטער כשחסרים לו דברים אלה, מוכיח שכאשר יש לו אותם דברים – הוא מתענג מכך (למרות שאין הוא חש באותו תענוג); ואילו, אם אין הוא מצטער כשחסרים לו אותם דברים – הרי זו הוכחה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג כאשר יש לו אותם דברים. ובלשון רבנו הזקן: **וּבְיָאוּר הָעֵנִין**, – כיצד יכול אדם לפעול שלא יהיו לו חפץ ורצון בעניני העולם הזה, גם לא במוכרחים לו ביותר – **הוּא רַק אֲמוּנָה אֲמִיתִית בְּ"וֹצֵר בְּרֵאשִׁית"**, – בהקדוש־ברוך־הוא שיוצר הכל "בראשית" (בבחינה של "ראשית"), **דְּהֵינּוּ שְׁהַבְרִיאָה "יש" מֵ"אֵין"**, **תְּנַקְרָאת – ה"אֵין" נקרא "רֵאשִׁית תְּכַמְּה"**, – פירוש המלה "אין" כאן איננו שהדבר אינו קיים, אלא "אין" – אינו מושג, שכן אי אפשר הרי לומר שהבריאה היא מֵ"אֵין", מאפס, שהרי "ממך הכל"⁸, הכל בא מאלקות, שהוא ה"יש" האמיתי, אלא פירוש "אין" הוא – לא מובן ולא מושג. שכן, דבר שהנברא מבין אותו הוא קורא לו "יש", ואילו לדבר שהוא למעלה מהשגתו והבנתו לגמרי, הוא קורא "אין", שכן בעולם ההבנה שלו אין הדבר קיים. זה פירוש "יש מאין", "יש" הבא מזה "אין" של חכמה. ו"חכמה" נקראת "ראשית", כמו שכתוב: "ראשית חכמה", היא הספירה הראשונה של השתלשלות, שכן, למעלה מ"חכמה" הוא למעלה מהשתלשלות ולמעלה לגמרי מלהיות מקור ל"יש" – אלא

לכן, מתחיל רבנו הזקן אגרתו הקדושה זו בלשון יחיד, "להשכילך בינה", להורות, שלאמיתו של דבר שייך הדבר לכל אחד מישראל. שכן, זה בא בעיקר מצד האמונה האמיתית, ואמונה הרי יש לכל יהודי, עליו רק לגלות ולחיות באמונה זו.

"לְהַשְׁכִּילְךָ בִּינָה", **כִּי לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ: יִשְׁכַּן אֹרֶךְ ה'־**, – ביהודי, **לְהִיּוֹת חָפֵץ – 1**
לרצות, בְּתֵי בְּשָׂרִים – 2
ב"חפץ" שהוא רצון של 3
תענוג, לא רצון שרוצים 4
את הדבר מפני שמוכרחים 5
בו (בגלל תכלית), אלא 6
רוצים את הדבר עצמו 7
מפני שיש לו תענוג בו, 8
הרי לא זו הדרך, שענין 9
ה"חיי" ירצו בחיים 16

אגרת הקדש

יא להשכילך בינה כי לא זו הדרך ישכון

אור ה' להיות חפץ בחיי

בשרים ובני ומוזני כי ע"ז ארו"ל בטל רצונך כו' דהיינו שיהי' רצונו בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל בעניני עולם הזה כולם הנכללים בכני חיי ומוזני וכמארו"ל שע"כ אתה חי:

וּבְיָאוּר הָעֵנִין הוא רק אמונה אמיתית ביוצר בראשית דהיינו שהבריאה יש מאין הנק' ראשית חכמה והיא חכמתו שאינה מושגת לשום נברא

הבשריים־גופניים, ושירצו ב"חפץ" את הגשמיות והגופניות של **וּבְנֵי וּמוּזֵי**, – שהרצון לילדים ולפרנסה יהיה ב"חפץ" ותענוג מצד ה"גשמיות" של הענינים, **כִּי עַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ** **וְכַרוּנֵם לְבַרְכָּהּ: "בְּטַל רְצוֹנָהּ כו"ו"**⁵, – מפני רצונה, **דְּהֵינּוּ – 20**
"בטל רצונך" אין משמעותו שיש לו רצון אלא שהוא מבטלו מפני 21
שאין הוא הרצון העליון, אלא, כפי שהוא מפרש להלן, 22
שמלכתחילה לא יהיה לו שום רצון במה שאינו רצון העליון, 23
שִׁיהִי רְצוֹנוֹ בְּטַל בְּמַצִּיאוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם רְצוֹן כָּלֵל 24
בְּעֵינֵי עוֹלָם הַזֶּה כֻּלָּם, הַנִּכְלָלִים – בשלשת הענינים: בְּכֵי חַיֵּי 25
וּמוּזֵי, – 26 למרות שאלה הם דברים שהאדם מוכרח בהם, והם נוגעים לעבודתו את הקב"ה, בכל זאת לא יהיה לו שום רצון **בדברים אלה עצמם, אלא בעבודת ה' שבאה על ידי דברים 28**
אלה. זה פירוש "בטל רצונך" – שהרצון יהיה באופן של ביטול 29
(בטל במציאות), לא כמו למשל התבטלותו של חכם קטן כלפי 30
חכם גדול, שהן אמנם, הוא אכן בטל כלפיו, אך בכל זאת גם הוא 31
בבחינת מציאות, אלא "ביטול במציאות" פירושו, שאין הוא 32
נמצא כלל. כך גם ב"ביטול הרצון" אין הכוונה שיש לו רצון 33
לדברים אלה, אלא הוא מבטל רצונו אם אין זה רצון הקב"ה – 34
אלא הכוונה היא שאין לו שום רצון לכתחילה. וְכַמְּאִמֵּר 35
רַבּוֹתֵינוּ וְכַרוּנֵם לְבַרְכָּהּ, – שאצל האדם צריך להיות האופן 36
ש"על כָּרְחֶךָ אֲתָה חַיֵּי": – שגם ענין של "חיי", חיים, הוא כ"על 37
כרחו" (בניגוד לרצונו), שכן, בחיים עצמם בתור חיים גשמיים – 38
אין לו חיים כלל, וכל־שכן שכן הדבר בנוגע ל"בני" ול"מוזני". 39

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאאורה אינו מובן כלל: איך אפ"ל שזו הדרך ישכון כו' להיות חפץ בחיי בשרים? ! וצ"ל השכלה בבניה לשלול זה! ויל"פ (בקיצור) דקס"ד דאדרבה ע"י אתכפאי דוקא ישכון אור ה' (עיין פט"ו, פכ"ז - דע"ז אסתלק יקרא כו' ונמשכת קדושה עליונה על האדם כו'), ומפורש אחז"ל (ספרא ס"פ קדושים. פרש"י עה"ת שם. וראה מ"ו מח"פ להרמב"ם. לקו"ת ואתחנן (ט, ד) בשם הה"מ), שלא יאמר אדם א"א כו' אבל יאמר אפשרי ומה אעשה כו' (היינו רק בנוגע למעשה), ולהשכילך כו' דאין הכי נמי (כמבואר שם) אבל לא זו הדרך ישכון כו'. וכדלקמן (הע' 3). 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מלי זה משמע שזהו (בטל רצונך וכו') נוגע לדרגת העבודה ד"ישכון אור ה'" דוקא ומהו הדרגא דישכון אור ה' ל' אינו רגיל בתניא וכו'. ואופ"ל: ישכון ה' - אפשרי רק בדבר הבטל עכ"פ ככה (פ"ו); ש"ישכון אור (גילוי) ה'" - צ"ל גם הביטוי בגילוי (בפועל); ושזה יהי' באופן ד"ישכון" - ששוכנת ומתלבשת ובקביעות - צ"ל גם הביטול הגלוי בקביעות, שלא יהי' לו שום רצון כו'". 4. אבות פ"ב מ"ד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע דפשוט שיש לו הרצון הזה - והיינו בתומ"צ, דקשור בהן בטבעו כו' (פמ"ט)". 6. אבות פ"ד מ"ב. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וע"ד תענוג תמיד אינו תענוג". 8. דה"א כט, יד. 9. תהלים קיט, ו.

45 יסודים, אבל באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק
46 שאינו מושג, – ה"טוב" שבו, לגדלו ורב טובו. – ומפני היותו
47 טוב גדול ביותר – הוא למעלה מהשגת האדם ומיכולתו להבין
48 את הטוב הזה. כלומר, היות כל דבר למעלה בשורשו, גם

49 השורש של מה שיוֹרד
50 למטה בענין של רע
51 ויסורים רחמנא-ליצלן –
52 הרי בשורש הוא דבר טוב
53 באמת, אך בירידתו
54 למטה, ישנו טוב שיכול
55 לרדת למטה ושיראה
56 שהוא טוב, וישנו טוב
57 הנשאר במדרגה עליונה
58 ביותר כפי שזה בתחילת
59 ההתגלות, ששם זה
60 למעלה מהשגה ולכן זה
61 יורד למטה בלבוש של רע
62 ויסורים. שכן, ה"טוב" שבו
63 עדיין לא התגלה, כפי
64 שרבנו הזקן מביא בפרק

65 כ"ו שבחלק הראשון של ספר ה"תניא" (כשהוא דן באותו ענין)
66 את הפסוק¹⁴: "אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה", שיסורים באים
67 מ"י"ה של שם הוי', שזה ראשית ההתגלות של שם הוי', לפני
68 שזה יורד ב"ו"ה" (ש"הנגלות – ו"ה נגלות", ו' וה' של שם הוי'
69 הן "נגלות", מה שיורד בהתגלות, ואילו י"ה הן "נסתרות", הרי
70 "תיסרנו", יסורים, באים מ"ה), הרי לאמיתתו של דבר מה
71 שנראה לאדם כרע ויסורים, הוא טוב מצד שורשו, וכפי שמביא
72 רבנו הזקן ב"לקוטי תורה"¹⁵, מ"נחום איש גמזו" שעל כל דבר
73 אמר "גם זו לטובה"¹⁶, שמשמעו, לא רק שבמאורח יצא מכך
74 ענין של טובה, אלא שגם כעת הדבר טוב מצד השורש (ולאחר
75 מכן יתגלה ה"טוב"). וזהו עקר¹⁷ האמונה שבשכי'לה נברא
76 האדם¹⁸, להאמין ד'לית אתר פנוי מיניה", – שאין מקום
77 פנוי ממנו, אלא בכל מקום נמצא הקדוש ברוך הוא, ו"באור
78 פני מלך חיים", – כשהמלך נמצא עם אחד פנים אל פנים –
79 הדבר מביא חיים לשני, כפי שמוסבר בענין המלכות למטה,
80 שגם כשמישהו נשפט רחמנא-ליצלן להיפך החיים, הרי אם הוא
81 פוגש במלך, ממירים את משפטו והוא נשאר בחיים, שכן "באור
82 פני מלך חיים", כך גם בענין ה"מלכות" שלמעלה, שהימצאו של
83 הקדוש-ברוך-הוא, מלכו של עולם, בכל מקום – מביא חיים.
84 ועל פן – ולכן, "עז וחדוה במקומו"¹⁹, – הימצאו של
85 הקדוש-ברוך-הוא בכל מקום, צריכה לתת לאדם חוזה (של
86 בטחון) וחדוה, בכל מצב שהוא נמצא, שהרי היכן שהוא נמצא,
87 הוא "מקומו" של הקדוש-ברוך-הוא, וב"מקומו" הרי "עז
88 וחדוה", הואיל והוא רק טוב כל היום.

1 "חכמה" היא ראשית ההשתלשלות להיות מקור ל"יש". והיא
2 חכמתו – בחינת ומדריגת ספירת החכמה, שאינה משגת –
3 בהבנה, לשום נברא – זהו "יוצר בראשית", הוא יוצר הכל
4 ב"ראשית" של "חכמה", והפריאה הזאת היא ככל עת²⁰

5 ורגע, שמתהיים כל
6 הפרואים – תמיד, "יש"
7 מ"אין" מהחכמתו והפרד
8 המהיה את הכל²¹. –
9 הוא מחיה את הכל לא רק
10 באופן של חיות, אלא גם
11 באופן של התהוות,
12 שהדבר נוצר, וכיוון שזה
13 "יש מאין", מן ההכרח
14 שההתהוות תהיה
15 תמידית. כפי שמוסבר
16 בתורת החסידות, שבענין
17 "עילה ועלול", כשהדבר
18 הראשון משמש כסיבה
19 בלבד לדבר השני, יכול
20 ה"עלול" (המסובב) להיות
21 קיים גם אחרי שה"עילה" (הסיבה) כבר לא נמצאת בו. ואילו
22 ב"יש מאין", שזה התחדשות שלא היתה קיימת לפני זה לגמרי,
23 שהרי ב"אין" לא קיים הענין של "יש" (אחרת – זה לא היה
24 "אין", כ"י"אם "יש"), מן ההכרח שהכוח המחדש יהיה תמיד
25 בדבר שנתחדש, לפעול בו את החידוש ואת ההתהוות (וכפי
26 שהוסבר ב"שער היחוד והאמונה"²² ב"מכל שכן" מקריעת ים
27 סוף), כך – שבריאית והתהוות כל דבר היא תמידית, ו"בטובו
28 מחדש בכל יום תמיד"²³, לא רק "בכל יום", כשהתחדשות
29 ניכרת, אלא "תמיד", בכל רגע, ישנה הבריאה וההתחדשות
30 מ"אין" ל"יש", ומזהו "אין" זה? – בחינת חכמתו יתברך שלמעלה
31 מהשגה. ובשיתבונן האדם בעמק הכנתו, ויציר בדעתו –
32 אחרי שיבין את הדבר, יצייר את הדבר לפניו, שידיה כאילו
33 מצוייר הדבר לפניו, כמי שמתבונן בתמונה מצויירת, היותו –
34 ובריאתו, "יש" מ"אין" ככל רגע ורגע ממש – כלומר, שבכל
35 רגע פועלת בו בחינת ה"אין" של חכמתו יתברך, – ואם כך,
36 האין יעלה על דעתו כי רע לו, או – שיש לו, שום יסורים
37 מ'פני חיי ומזוני", או שארי יסורין בעולם, – כיצד יכול
38 לעלות בדעתו שרע לו ושהוא סובל יסורים? – הרי – בשעה
39 ש"ה"אין", שהיא חכמתו והפרד, הוא מקור החיים והטוב
40 והענין, והוא – בחינת העדן שלמעלה מעולם הנפא, – עולם
41 הבא, גן עדן, שהוא מדת התענוגים הגבוה ביותר של הנשמה
42 המתענגת מהבחנת והשגת אלקות – זה גן בלבד הנמשך מ"עדן"
43 שהוא מקורו, ובחינה זו מחיה ומזהוה אותו תמיד, רק מפני ש'
44 – דבר זה אינו מושג – לכן נדמה לו – שיש לו, רע או

10. ראה לקמן הערה 21. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל שהיחווה"א פ"ב". 12. שם. 13. נוסח ברכות ק"ש של שחרית.
14. תהלים צד, יב. 15. כמדובר סב, א. 16. תענית כא, א. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מרע"מ זח"ב כה, א. רמב"ם
בתחלתו. לעיל פב, ב [שער היחוד והאמונה פ"ז]". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"פ שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת
התבוננות הנ"ל צ"ל: 1) בכל עת ושעה, 2) שיחיי בה ממש". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקומו – מתאים לשלפני זה

יום שלישי ז' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 232, וע"כ ראשית הכל... עד עמ' קיז, הגנוז:

1 ועל בן, – ולכן, ראשית²⁰ הכל, שישמח האדם ויגל בכל
 2 עת²¹ ושעה, ויחיה ממש באמונתו²² בה, המחה ומטיב
 3 עמו בכל רגע²³. ומי שמתעצב – בלבו, ומתאוּן – בדיבור,
 4 מראה בעצמו²⁴ שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איוה
 5 טובה, והרי זה ככופר
 6 חס־ושלום. – הכופר חס־

7 ושלום בהימצאות
 8 הקדוש־ברוך־הוא בכל
 9 מקום. שכן, אם היה
 10 מאמין בכך באמת, הרי
 11 (כאמור) "באור פני מלך
 12 חיים" ו"עוז וחדוה
 13 במקומו" לא חסר לו הרי
 14 שום דבר. ועל בן – ולכן,
 15 הרחיקו מדת העצבות
 16 במאד חכמי האמת. –
 17 חכמי האמת (המקובלים)
 18 הרחיקו במאד מדת
 19 העצבות, שעל האדם
 20 להתרחק התרחקות
 21 מקסימאלית ממדת
 22 העצבות. שכן, יש
 23 בעצבות משום סתירה
 24 לאמונתו האמיתית של
 25 יהודי, ש"לית אתר פנוי
 26 מיני" – שאין מקום פנוי
 27 ממנו יתברך. אבל
 28 המאמין – באמת, לא
 29 יחוש²⁵ משום ויסורין
 30 בעולמו, ובכל עניני העולם "הן" ו"לאו" שוין אצלו
 31 בהשואה אמיתית. ומי שאין שוין לו – מראה בעצמו²⁶
 32 שהוא מ"ערב רב" – שהצטרפו לבני ישראל ביציאתם
 33 ממצרים, דלג־מיהו עֲבָדֵינו²⁷, – שעושים רק לצורך ולאהבת
 34 עצמם, ואוהב את עצמו – עד כדי כך – הוספת כ"ק אדמו"ר
 35 שליט"א, לצאת מתחת יד – ורשות ה' ולחיות בחיי הגוים

אגרת הקדש

וע"כ ראשית הכל שישמח
 האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה'
 המחיה ומטיב עמו בכל רגע ומי שמתעצב ומתאוּן
 מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איוה
 טובה והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות
 במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום
 ויסורין בעולם ובכל עניני העולם הן ולא שוין אצלו
 בהשוואה אמיתית ומי שאין שוין לו מראה בעצמו
 שהוא מערב רב דלג־מיהו עבדין ואוהב א"ע לצאת
 מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו א"ע
 וע"כ הוא חפץ בחיי בשרים ובני ומוזני כי זה טוב לו
 ונוח לו שלא נברא כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז
 הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו ולדעת את אשר
 בלבבו אם יפנה לבבו אחרי אלהים אחרים שהם
 תאוות הגוף המשתלשלים מס"א ובהם הוא חפץ או
 אם חפצו ורצונו לחיות חיים אמיתים המשתלשלים
 מאלקים חיים אף שאינו יכול [צ"ע. ובאיה כת"י ליתא תיבות
 אלו [אף שאינו יכול] ובנוסחא אחרת מצאנו כך. "או אם חפצו
 ורצונו אף שאינו יכול לחיות חיי אמיתים בו".
 ולפי נוסחא זו נראה שתיבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מוסגר).
 ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו
 ענינים רוחניים ואלקות –

עד שלא יהא איכפת לו כלל היסורים מהענינים הגשמיים.
 [צריך עיון. ובאיה כתב"י ליתא תבות אלו [אף שאינו יכול].
 ובנוסחא אחרת מצאנו כך: "או אם חפצו ורצונו – אף שאינו
 יכול – לחיות חיי אמיתיים בו". ולפי נוסחא זו נראה שתבות
 [אף שאינו יכול] הוא מאמר מסגר) ויאמין שבאמת הוא חי
 בהם, – בחיים האמיתיים הבאים מ"אלקים חיים", וכל צרכיו

באור פני. ועפ"ז יל"פ שהובא דוקא הכתוב עוז וחדוה במקומו, ואיך שמוכרח להביאו. דלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנ"ת דאין רע יורד בו' - דא"כ מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוץ שזהו למע', במקומו וכו', שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק. וכדוד"ל עה"פ עוז וחדוה גוי' (חגיגה ה, ב) גואי בראי. ועיני רשימות הצ"צ לאיכה, ובאוה"ת שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופו".
 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו שנת"ל שהנודן ביוצר בראשית". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דמרמו אף שיש כח עתים שונים והפכים זמ"ז (קהלת ג, ב ואילך) וכן לעיל בריש האגה"ק "בכל עת". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון דבשבילה נברא - והרי בכל עת ושעה הוא חי". 23. עוד טעם שצ"ל "בכל עת ושעה". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר וגם לא רגיל. ויל"פ: היפך עצם ענין בריאתו ומציאותו (כנ"ל שבשבילה נברא)". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישע"י כח, טז וראה תרגום שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש - ב' ודין. וראה תרגום קהלת ב, כה". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל [הערה 24]. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו - כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א. ח"א ספ"א (באו"ה)". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל לא הודגש זה - כי מובן הוא וזהו פי' בכ"מ שהובא בדברי חז"ל. משא"כ כאן - לאחר שהדגיש הענין דחיים באור פני מלך, ובוה פשיטא שצ"ל חפץ".

1 וְכַל עֲנִינֵי מִשְׁתַּלְשָׁלִים פְּאֵמַת – ומקבלים חיותם, בְּפִרְמֵי
 2 פְּרִמְיֹותֵיהֶם שְׁלֵא מִ"סְמֵרָא אַחֲרָא", – שלא מן הקליפות, כִּי
 3 "מֵה' מִצְעָדִי גָבַר כּוֹנְנֵנוּ"³⁰, – צעדיו של אדם הם מה, וְ"אִין"³¹
 4 מְלֵה כּוֹ"³², – שהאדם
 5 ידבר והקדוש־ברוך־הוא
 6 לא ידע מכך מקודם, כפי
 7 שהפסוק³³ מסיים: "חן ה'
 8 ידעת כולה", שלא רק
 9 מעשים, אלא גם דיבורים
 10 של האדם, יודע הקדוש־
 11 ברוך־הוא, עוד לפני
 12 שהאדם מבטא אותם,
 13 וממנו הוא מקבל את
 14 החיות לדבר אותו דיבור.
 15 וְאִם בֵּן – שהוא מקבל
 16 כל חיותו מהקדוש־ברוך־הוא, הַכֵּל טוֹב בְּתַכְלִית רַק שְׂאִינוּ
 17 מְשֵׁנִי, – לאדם ה"טוב" שבוה. וּבִאֲמוֹנָה זו – שהוא מאמין בכך

18 פְּאֵמַת נַעֲשֶׂה הַכֵּל טוֹב גַּם בְּגִלּוֹי, – שיראו בגלוי שזה טוב,
 19 שְׂבִאֲמוֹנָה זו שְׂמֵאֲמִין שְׁהֲרַע הַנְּדָמָה בְּגִלּוֹי, – שמה שנדמה
 20 בגלוי כ"רע", כֵּל חִיתוֹ הוּא מִ"טוֹב" הַעֲלִיּוֹן, שְׁהִיא חֲכָמָתוֹ
 21 יִתְבָּרַךְ שְׂאִינָה מְשֻׁנָּה,
 22 וְהִיא הַ"עֲדוֹן" שְׂלִמְעֵלָה
 23 מְעוֹלָם הַפֶּא – כנוצר
 24 לעיל, ש"עולם הבא" (גן־
 25 עדן) הוא רק כ"גן"
 26 והמשכה מ"עדן", וה"טוב"
 27 שם"עדן" הוא "טוב"
 28 שלמעלה מעלה³⁴ מהטוב
 29 של העולם הזה וגן־עדן,
 30 הַרִי פְּאֲמוֹנָה זו נִכְלָל
 31 וּמִתְעַלָּה פְּאֵמַת הַרַע
 32 הַמְדָמָה בְּ"טוֹב" הַעֲלִיּוֹן
 33 הַנְּנוּזִי: – נעשה במילא טוב גם בגלוי, שיראו את הטוב בעיני
 34 בשר.

אגרת הקדש

משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מס"א
 כי מה' מצעדי גבר כוננו ואין מלה כו' ואם כן הכל
 טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת
 נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין
 שהרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון
 שהיא חכמתו יתברך שאינה מושגת והיא העדן
 שלמעלה מעוה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה
 באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז:

יום רביעי ח' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיז, יב והי' מעשה... עד עמ' 234, הקדושות יתברך.

35 יב. וְהָיָה – השכר ל־מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם, וְהִשְׁכַּר
 36 ל־עֲבֹדַת הַצְדָקָה הַשְּׂקֵט וּבְטַח עַד עוֹלָם". – זה פסוק
 37 בישע"י, ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ר"עבודה" הם ענין
 38 אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום
 39 יונתן מפרש שהם שני
 40 ענינים, שני אופנים שונים
 41 בענין הצדקה, ואשר
 42 עבור מעשה הצדקה
 43 מגיע השכר של שלום,
 44 ועבור העבודה של צדקה
 45 מגיע השכר של השקט
 46 ובטח עד עולם. לְהַכִּין
 47 הַהֲפָרֵשׁ שְׂבִין "מַעֲשֵׂה"
 48 לְ"עֲבֹדָה" – איזה אופן
 49 של צדקה נקרא "מעשה"
 50 ואיזה נקרא "עבודה"?
 51 – ההפרש ש־בֵּין "שְׁלוֹם"
 52 לְ"הַשְּׂקֵט וּבְטַח" כּוֹ. –
 53 שהשכר עבור אופן הצדקה הנקרא מעשה הוא שלום, והשכר
 54 עבור אופן הצדקה הנקרא עבודה הוא השקט ובטח, ובין זאת
 55 עֲלִי־פִי מֵה שְׂאֲמָרוֹ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹס־לְבָרְכָהּ עַל פְּסוּקֵי:
 56 "עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִדּוֹמֵינוּ" – אומרים על כך רבותינו ז"ל: כִּי

35 מִיכָאֵל שֶׁר שֶׁל מַיִם וְגַבְרִיאֵל שֶׁר שֶׁל אֵשׁ, – טבע המים
 36 והאש שהמים מכבים את האש, וְ – אילו מיכאל וגבריאל
 37 אִין מְכַבֵּין זֶה אֵת זֶה. בְּלוֹמְרָא, – לא שהחומר של מיכאל
 38 הוא מיסוד המים הרוחני והחומר של גבריאל הוא מיסוד
 39 האש הרוחני, אלא
 40 הכוונה היא: שְׂמִיכָאֵל –
 41 הוא, שֶׁר שֶׁל חֶסֶד,
 42 הַנְּקָרָא – חסד נקרא
 43 בְּשֵׁם "מַיִם", הַיּוֹרְדִים –
 44 כטבע המים, מְמָקוֹם
 45 גְבוּהָ לְמָקוֹם נְמוּךְ,
 46 וְהוּא – הַיּוֹרֵדָה מִמָּקוֹם
 47 גבוה למקום נמוך
 48 ברוחניות, הִיא בְּחִינַת
 49 הַתְּשַׁפְּעָה וְהַתְּפַשְּׁטוּת –
 50 הַמִּשְׁכַּחַת, הַחִיּוּת
 51 מְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים
 52 לְתַחְתּוֹנִים, וּבְחִינַת אֵשׁ
 53 שְׂמִכָּעָה לְעֹלֹת לְמַעְלָה, הִיא – בְּרוּחְנוּת, בְּחִינַת הַנְּבוּיָה
 54 וְהַסְתַּלְקוּת הַשְּׁפָעַת הַחַיִּים מִמַּטָּה לְמַעְלָה, שְׁלֵא
 55 לְהַשְׁפִּיעַ, רַק בְּצַמְצוֹם עֲצוֹם וְרַב, – שההשפעה תהיה רק
 56 באופן של צמצום עצום של המעטת החיות באיכות, ושל

אגרת הקדש

יב והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה
 השקט ובטח עד עולם. להכין ההפרש
 שבין מעשה לעבודה ובין שלום להשקט ובטח כו' ע"פ
 מה שארו"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר
 של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה
 כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היוורדים
 ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה
 והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים ובחי'
 אש שמכעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה
 והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא
 להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות

29. תהלים לז, כג. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צע"ק השייכות דפסוק זה דוקא לכאן, שבתנ"ך כו"כ ע"ד השגח"פ קודם לזה. ומובן ע"פ פי' חז"ל בו דוקא (חולין ז, סע"ב) נוקף כו'. וגם בזה נר' גודל הדיוק דאדה"ז אפילו "במליצות" לכאורה".
 31. תהלים קלט, ד. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ל"ע גוי' לאחרי "כוננו" - וי"ל לרמז אסיפא שנוגע כאן (ע"פ פי' התרגום "מחשבת") ד"כל עניניו" - גם 'מחשבת". 33. תהלים שם. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמהז"ל ברכות לד, ב". 1. לב, יז.
 2. ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. 3. איוב כה, ב.

38 הן נהפכות לטוב ולחסד המשולים למתיקות, על־ידי פְּחִינָה
39 מְמַצְעַת — המתווכת את הֶקְוֹ הַמְּכַרְיֵעַ — בין חסד וגבורה,
40 ומטָה כְּלָפִי חֶסֶד, הִיא מֵדַת הַרְחֵמִים, — בשעה שמדת
41 החסד אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת

42 למנוע את ההשפעה ממי
43 שאינו ראוי לקבלת

44 השפע — באה מדת
45 הרחמים ומכריעה ביניהן

46 ומטָה את הקו כלפי מדת
47 החסד, שגם אם אין הוא

48 ראוי לקבלת שפע, אבל
49 ראוי שירחמו עליו, ומצד

50 הרחמנות להשפיע לו,
51 הַנְּקִרְאָת

52 הרחמים, נקראת כְּשֵׁם
53 הַתְּפָאֲרָת כְּדִבְרֵי חֲכָמֵי

54 הַאֱמִת, — חכמי הקבלה,
55 לְפִי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִבְּ

56 וְנִינִי: לְכֵן וְאָדָם,
57 הַמְּרַמִּים לְחֶסֶד

58 וְגִבּוּרָה. — לכן מרמו
59 לחסד, ואדום — לגבורה.

60 ולכן זה נקרא בשם
61 "תפארת" — יופי — שכן דבר המורכב מכמה צבעים יש בו יופי.

62 הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד וגם גבורה — לכן נקראת
63 מדה זו בשם "תפארת". ולכן כתם שם הו"ו"ה פְּרוּד־הוא

64 שְׂפָכַל הַתּוֹרָה מוֹרָה עַל מֵדַת הַתְּפָאֲרָת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
65 בְּזֵהר הַקְּדוּשָׁה, — השמות הקדושים מורים הרי על המדות

66 העליונות, כמו שם א-ל על בחינת החסד, שם אלקים — על
67 מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם הו"ו — כפי שהוא מופיע

68 בתורה באופן סתמי — מורה על מדת ה"תפארת". שם הו"ו הוא
69 הרי "שם העצם" ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזוהי מדת

70 ה"תפארת", לְפִי שְׂפָאֵן — במדת ה"תפארת", הוא פְּחִינָה
71 גִּילּוֹי אֹרֹךְ אֵינ־סוּף פְּרוּד־הוא, הָאֲרָה רְבָה, בִּיתֵר שְׂאֵת

72 מִשְׁאֵר מִדוּתֵינוּ הַקְּדוּשׁוֹת וְהַתְּפָאֲרָה. — זהו הענין של "עושה
73 שלום במרומיו", שהוא יתברך בהתגלותו מ"אור אינ־סוף",

74 עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד וגבורה.

1 צמצום רב של הקטנת החיות בכמות, וְהֵן — חסד וגבורה,
2 מִדוּת נְגִידוּת וְהַפְּכִיּוֹת זו לְזוֹ, — חסד הוא ענין של השפעה
3 בלתי מוגבלת, ואילו גבורה היא ענין של הגבלה וצמצום,
4 וְהֵינּוּ — מתי חסד וגבורה נוגדים והפכיים אחד מהשני, כְּשֶׁהֵן

5 בְּבַחֲנֵינָה מִדוּת לְבָדֵן, —
6 מדה היא הרי ענין של

7 שיעור והגבלה, וכל מדה
8 מוגבלת באופנה היא, אם
9 באופן של חסד או באופן

10 של גבורה,
11 אֶךְ הַקְּדוּשָׁה פְּרוּד־הוא

12 עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, —
13 שלא תהיה התנגדות בין

14 מדה אחת לשניה, דְּהֵינּוּ
15 עַל־יְדֵי גִילּוֹי שְׂמִתְגַּלָּה

16 בְּהֵן הָאֲרָה רְבָה
17 וְהַשְּׁפָעָה עֲצוּמָה מְאֹד

18 מֵאֹרֶךְ אֵינ־סוּף פְּרוּד־
19 הוּא, אֲשֶׁר כְּשֵׁמוֹ —

20 שהוא "אור אין סוף", בלי
21 סוף ובלי גבול, כֵּן הוּא,

22 שְׂאֵינוּ בְּבַחֲנֵינָה מִדָּה
23 חֶסֶד־שְׁלוֹם, אֲלֵא — הוא,

24 לְמַעְלָה מְעַלָּה עַד אֵין קֵץ, אֲפִלוּ — למעלה, מְבַחֲנֵינָה
25 חֶבְבָה־בֵּינֵיהֶם דַּעַת — שהיא מְקוֹר הַמִּדּוֹת, — ומכל־שכן

26 שהוא למעלה לגמרי מבחינת המדות, וְאֵינוּ — כשמאירה בהן
27 הארה מאור אינ־סוף, הַמִּדּוֹת נְגִידוּת שֶׁל מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל

28 — של חסד וגבורה, נְכַלְלוֹת בְּמִקְוֵן וְשִׁרְשֵׁן, וְהֵיוּ לְאַחֲרִים
29 מִמֶּשׁ, וּבְמִלִּים בְּאֹרֹן וְהַתְּפָאֲרָה הַמֵּאִיר לָהֶם בְּבַחֲנֵינָה גִילּוֹי.

30 — שכן, מצד גדול התבטלותם לאור אינ־סוף, נאבד הניגוד
31 שבניהם, כפי המשל בשני שרים המנגדים אחד לשני, הרי

32 בשעה שהם עומדים בפני המלך, נאבדת התנגדותם והם
33 מדברים ביניהם כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות

34 הגדולה של שניהם בפני המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה
35 ביותר. שכן, מפני שביטולם הוא הרי ל"אור אינ־סוף", ענין

36 שהוא "אינ־סוף" ו"בלי גבול" — נאבדת לגמרי ההגבלה של
37 המדות. וְאֵינוּ מִתְמַזְגִים וּמִתְמַתְקִים הַגְּבוּרָה בְּחֶסֶדִים, —

אגרת הקדש

1 והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן. אך

2 הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה

3 בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס

4 ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא

5 למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור

6 המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל

7 נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים

8 באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמזגים

9 ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו

10 המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק'

11 בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה

12 במב' גוונין לוכן ואודם המרמזים לחו"ג ולכן סתם שם

13 הו"ו ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת

14 כמ"ש בזה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס

15 ב"ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות

16 יתברך.

יום חמישי ט' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 234, והנה אתערותא דלעילא... עד עמ' קיה, במצורף וכו.

אגרת הקדש

1 והנה אתערותא דלעילא לעורך גילוי הארה

2 רבה והשפעה עצומה הנ"ל מאור א"ס ב"ה לעשות

3 שלום הנ"ל היא באתערותא דלתתא כמעשה הצדקה

75 וְהֵנָּה, אֲתַעְרוּתָא

76 דְּלַעֲלִיא, — ההתעוררות

77 מלמעלה, לְעוֹרֵר גִּילּוֹי

78 הָאֲרָה רְבָה וְהַשְּׁפָעָה

79 עֲצוּמָה הַנּוֹכֵר לְעִיל,

80 מֵאֹרֶךְ אֵינ־סוּף פְּרוּד־

81 הוּא, — כדי, לַעֲשׂוֹת

82 שְׁלוֹם — בין המדות

83 שלמעלה, הַנּוֹכֵר לְעִיל,

84 הִיא בְּאֲתַעְרוּתָא

ובלשון רבנו הזקן: ומודעת זאת, - ידוע, מה שאמרו
 רבותינו וזרונים לברכה על העוסק בתורה לשמה:
 "משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה",
 "פמליא של מעלה" - הם השרים והמדות הנזכרות לעיל,
 שהן ההיכלות עליונים
 בעולם הבריאה שבוהר
 הקדוש, - שם השלום בין
 המדות של חסד וגבורה
 כשתייהן הן בטוב
 וקדושה, והשלום מתבטא
 בכך שתהיה התכלות
 של חסד וגבורה, והגבורה
 תומתק בחסד, ו"פמליא
 של מטה" - הן
 ההיכלות התחתונים,
 ובפרט עולם הזה
 השפל המערב טוב ורע
 מ - אז הטא אדם
 הראשון, - חטא שהביא
 לתערובת הטוב והרע,
 שאין טוב בלי רע ואין רע
 בלי טוב, ורע שולט על
 הטוב, כמו שכתוב:
 "אשר שלט האדם
 באדם כו", - ה"אדם
 בליעל" של קליפה, מושל
 על ה"אדם" של קדושה, וכפי שמסיים באותו פסוק "לרע לו",
 "ולאם מלאם יאמין"¹⁰, - לפעמים מתגבר צד הקדושה
 ולפעמים מתגבר הצד שלעומתו, וכן ראיה בחוש באדם
 התחתון, הנקרא בשם "עולם קטן"¹¹, שלפעמים הטוב
 גובר ולפעמים להפך - שהרע מתגבר חסד ושלום. ואין
 שלום בעולם עד "עת קץ", - כשיהיה סוף לרע, שיתברר
 הטוב מהרע לרבך - להתדבק בשרשו ומקורו, מקור
 החיים ברוך הוא, ואין "תפירו כל פעלי און", ורוב
 הטמאה יעבר מן הארץ⁵⁶, בשיתברר מתוכו בהינתן הטוב
 המתינהו. - שאז, כשהטוב יתברר מהרע, לא יהיה במלא קיום
 לרע, שהרי כל קיומו וחיותו של הרע בא רק מהטוב. וברור זה
 - שהטוב יתברר מהרע, והיה גם כן עליידי גלוי אלקותו
 למטה - כלומר, כשם שהבירור בכלל נעשה הרי על ידי
 מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות¹², כך גם יהיה הבירור על
 ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז למטה, בהארה רבה
 והשפעה עצומה, כמו שכתוב¹³: "כי מלאה הארץ דעה
 את ה'", ונגלה כבוד ה' כו"¹⁴. וזהו בכללות העולם
 לעתיד, - שאז יהיה הטוב שיתברר מהרע - על ידי ההתגלות

אגרת הקדש

והשפעת חיים הן וחסד ורחמים למאן דלית ליה
 מגרמי כלום ולהחיות רוח שפלים כו'. ומודעת זאת
 מה שאמרו רז"ל על העוסק בתורה לשמה משים
 שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. פמליא
 של מעלה הם השרים והמדות הנזכרות לעיל
 עליונים בעולם הבריאה שכונה"ק ופמליא של מטה
 הן ההיכלות התחתונים ובפרט עוה"ז השפל המעורב
 טוב ורע מחטא אדם הראשון והרע שולט על הטוב
 כמו"ש אשר שלט האדם באדם כו' ולאום מלאום
 יאמין וכנראה בחוש באדם התחתון הנקרא בשם
 עולם קטן שלפעמים הטוב גובר ולפעמים להיפך ח"ו
 ואין שלום בעולם עד עת קץ שיתברר הטוב מהרע
 לידבק בשרשו ומקורו מקור החיים ב"ה ואז יתברר
 כל פועלי און ורוח הטומאה יעבור מן הארץ כשיתברר
 מתוכו בחי' הטוב המחיהו ובירור זה יהיה ג"כ ע"י
 גילוי אלקותו למטה בהארה רבה והשפעה עצומה
 כמו"ש כי מלאה הארץ דעה את ה' ונגלה כבוד ה'
 כו' וזהו בכללות העולם לעתיד אך באדם התחתון

1 דלתתא, - על ידי ההתעוררות של העבודה שלמטה, במעשה
 2 הצדקה והשפעת חיים - ענינים הנותנים חיים, הן וחסד
 3 ורחמים למאן דלית ליה מגרמיה כלום, - למי שאין לו
 4 מעצמו כלום, ולהחיות רוח שפלים כו'. - על ידי שמשפיעים
 5 צדקה המחזיקה את העני
 6 בחיים, ועושים זאת באופן
 7 שיש בו גם חן, חסד
 8 ורחמים, שהצדקה ניתנת
 9 ברגש ובאופן של
 10 "המפייסו"¹⁰, שבעת
 11 ובעונה אחת עם נתינת
 12 הצדקה משווים לו
 13 הרגשה טובה, מרוממים
 14 ומעוררים את רוחו, שלא
 15 יהיה נפול ברוחו - הרי על
 16 ידי התעוררות זו מלמטה
 17 ממשיכים התעוררות
 18 מלמעלה מההארה הרבה
 19 וההשפעה העצומה
 20 מ"אור איך-סוף" ברוך הוא
 21 אל המדות העליונות,
 22 לעשות שלום ביניהן
 23 ושהגבורות יומתקו
 24 לחסדים. להלן יסביר רבנו
 25 הזקן מה ש"מעשה
 26 הצדקה" פועלת בנפש
 27 האדם, בעבודתו ובמלחמתו עם הרע שבנפשו הבהמית. ואשר
 28 בבירור הנפש הבהמית, שהטוב שבה יתברר מהרע - ישנם שני
 29 אופנים: אופן אחד בדרך מלמטה למעלה, על ידי עבודת
 30 ומלחמת כל מדה שבנפש האלקית לברר את המדה שכנגדה
 31 בנפש הבהמית, כמו למשל לברר על ידי האהבה של הנפש
 32 האלקית את מדת החסד והתאוה של הנפש הבהמית; על ידי
 33 יראה של הנפש האלקית לברר את מדת היראה הרעה של
 34 הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני, בירור בדרך מלמעלה
 35 למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור אלקי - מתבררות
 36 המדות של הנפש הבהמית. על-דרך וכמו שלעתידי לבוא יהיה
 37 בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע על ידי ההתגלות
 38 האלקית שתהיה אז בעולם, התגלות שתפעל שיהיה "זאת רוח
 39 הטומאה אעביר מן הארץ"⁷, על-דרך זה גם בעבודתו של יהודי
 40 לברר את הטוב מהרע של נפשו הבהמית, ישנו הבירור בדרך
 41 מלמעלה למטה (על ידי לימוד תורה לשמה הממשיך אור
 42 אלקי) העוזר שהטוב שלו יתגבר ויתברר מהרע. כך גם על ידי
 43 ענין הצדקה, "מעשה הצדקה" ממשיך יהודי התגלות אלקית
 44 המתגלית לו בשעת תפלתו, שיהיה אצלו בירור הטוב מהרע.

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 6. ב"ב ט, ב. 7. זכרי' יג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו". 9. קהלת ה, טו. וראה לקמן סכ"ה. ועוד. 10. תולדות כה, כג. 11. תנחומא פקודי ג. תקי"ז חס"ט (ק, ב. קא, א). 12. כניל ח"א רפ"ז. 13. ישעי' יא, ט. 14. שם מ, ה.

- 1 האלקית שתתגלה אז, אך בארם התהותון - בכל עת
 2 מצא, - בכל שעת הימצאו של הקדוש ברוך הוא¹⁵, זו
 3 תפלה, - שזה ענין התפילה¹⁶, או שאר עתים מזמנים
 4 להתבודד עם קונו - שאז, בשעת התפלה או בשאר זמנים
 5 שיהודי "עובד" עם עצמו
 6 - כל אחד לפי מעשיו
 7 זוכה למעין ברור זה, 1
 8 על-ידי עסק התורה 2
 9 לשמה, - שעל-ידי 3
 10 ההתגלות האלקית 4
 11 שבנפשו שמתגלה 5
 12 מלימוד התורה שלו - 6
 13 נעשה הברור, שהטוב 7
 14 שלו מתעלה מהרע, וכן 8
 15 על-ידי הצדקה, - שהוא 9
 16 נותן, גם כן מתברר הטוב 10
 17 מהרע, כמו שאמרו¹⁷: - 11
 18 רבותינו ז"ל: "רבי אלעזר
 19 יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, - ר' אלעזר נתן פרוטה לעני
 20 ואחר-כך התפלל, דכתיב: - שהרי כתוב¹⁸: אני בצדק -
 21 בצדקה, אחזה פניך", - כדי לראות ההתגלות של פנימיות

אגרת הקדש

בכל עת מצוא זו תפלה או שאר עתים מזומנים להתבודד עם קונו כ"א לפי מעשיו זוכה למעין ברור זה ע"י עסק התורה לשמה וכן ע"י הצדקה כמ"ש ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך היא בחי' גילוי הארה והשפעת הדעת והתבונה להתבונן בגדולת ה' ולהוליד מזה דו"ר שכליים כנוודע ועי"ו נברר הטוב לה' ונפרד הרע כמ"ש מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. פי' לפי הילולו את ה' בעומק הדעת להוליד דו"ר כבה נברר הטוב ונפרד הרע ככירור ופירוד הסיגים מכסף וזהב במצרף וכור.

1 - יראת ה' ואהבת ה', ככה נברר הטוב ונפרד הרע, - והוא נצרף ונמרק, ככירור ופירוד הסיגים מכסף וזהב במצרף וכור.

יום שישי י' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיה, והנה מודעת זאת... עד עמ' 236, פעמים וכו'.

- 43 והנה מודעת זאת, - הרי ידוע, שישראל כמבעם הם
 44 רחמנים וגומלי חסדים²¹, מפני היות נפשותיהם נמשכות
 45 ממדותיו ותבונה, אשר תחסד גובר בהן - במדות העליונות,
 46 על מדת הדין ותבונה והצמצום, וכמו שכתוב²²: "גבר
 47 חסדו על יראתו", -
 48 המרמו על התגברות
 49 החסד על מדת היראה¹²
 50 והגבורה שבו יתברך,¹³ כמבעם הם רחמנים וגומלי חסדים
 51 שלכן נקראת הנשמה¹⁴ נמשכות ממדותיו ית' אשר תחסד גובר בהן על מדת
 52 "בת בהן" - שהיא באה¹⁵ הדין והגבורה והצמצום וכמ"ש גבר חסדו על יראתו
 53 מבחינת כהן, שהיא מדת¹⁶ שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ"ש בוזה"ק. והנה
 54 החסד, כמו שכתוב¹⁷ הצדקה הנמשכת מבחי' זו נק' בשם מעשה הצדקה
 55 ביהר הקדוש²³, - וכיוון¹⁸ כי שם מעשה נופל על דבר שכבר נעשה או שנעשה
 56 שהנשמה באה מהמדות¹⁹ תמיד ממילא והיא דבר ההווה והגיל תמיד ואף כאן
 57 הקדושות שבהן החסד²⁰ הרי מדת החסד והרחמנות הוטבעה בנפשות כל בית
 58 מתגבר - לכן גם בנשמה²¹ ישראל מכבר מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו
 59 מדת החסד והרחמנות²² ית' כמ"ש ויפח באפיו כו' ואתה נפתח בי ומאן דנפח
 60 היא בהתגברות, שיהודים
 61 כמבעם הם בעלי רחמים וגומלי חסדים. והנה, הצדקה כו'²⁶, - מתוכו נפתח, מתוכיותו ומפנימיותו, ובנמשל הכוונה

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישאל
 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". 17. ב"ב י, א. 18. תהלים יז, טו. 19. משלי יז, ג. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"א ר"פ וישב ובכ"מ". 21. ראה תניא ח"א ספ"א. 22. תהלים קג, יא. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א". 24. בראשית ב, ז. 25. בכרכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. 26. הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר.

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". 17. ב"ב י, א. 18. תהלים יז, טו. 19. משלי יז, ג. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"א ר"פ וישב ובכ"מ". 21. ראה תניא ח"א ספ"א. 22. תהלים קג, יא. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א". 24. בראשית ב, ז. 25. בכרכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. 26. הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר.

18 דְּבַר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּיַגִּיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טַבַּע נַפְשׁוֹ, –
 19 שעליו להתייגע עם עצמו לעשות נגד טבע נפשו, שכן הטבע
 20 של נפשו אינו רוצה להרשות זאת, רַק שֶׁמִּבְטָל טַבְּעוֹ וְרִצּוֹנוֹ
 21 מִפְּנֵי רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ –
 22 הוא, כְּגוֹן לִיגַע עֲצָמוֹ
 23 בְּתוֹרָה וּבְתַפְלָה "עַד
 24 מִצִּוֵי הַנֶּפֶשׁ" כו"ו. –
 25 דבר שאין טבע הנפש
 26 רוצה להרשותו, אלא הוא
 27 מתייגע עם עצמו כנגד
 28 טבע נפשו. וְאִף כֵּן
 29 בְּמִצְוֹת הַצְדָקָה, –
 30 העבודה היא לְתַן – לתת
 31 הַרְבֵּה יוֹתֵר מִ – אשר
 32 טַבַּע רְחֻמָּנוֹתוֹ וְרִצּוֹנוֹ –
 33 לתת, וְכֵמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּזִים לְבָרְכָהּ²⁸ עַל פְּסוּקִים³⁰:
 34 "נָתַן תַּתֵּן" – "אִפְלוּ מֵאֵה פְּעָמִים וְכוּ".

1 שהנשמה באה מפנימיות האלקות, הרי, כיוון שהיא באה
 2 מפנימיות מדותיו יתברך – יש בה, בנשמה, ענין הפנימיות של
 3 מדותיו יתברך, יחד עם התגברות מדת החסד, מאז ירידתה
 4 וכניסתה בגוף. וְגַם כָּכָל
 5 יום ויום – הקב"ה פְּטוּבוֹ
 6 מְחַדֵּשׁ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית,
 7 – כולל התחדשותו של
 8 המדות שלמעלה, ובאשר
 9 לנשמה למטה, הרי
 10 וְ"חֲדָשִׁים לְבָקָרִים
 11 כו"ו"²⁷. – זה פירוש
 12 "מעשה", שנעשה תמיד,
 13 שהרי תמיד ישנה
 14 ההתחדשות בנשמה ומדת
 15 הרחמים שלה, הרי זה
 16 ענין "מעשה הצדקה", הצדקה נעשית מצד מדת הרחמנות
 17 שבטבע בני ישראל. אֲךָ לְשׁוֹן "עֲבוּדָה" אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל

אגרת הקדש

כו' וגם בכל יום ויום כטובו מחדש מעשה בראשית
 וחדשים לבקרים כו'. אך לשון עבודה אינו נופל
 אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד
 טבע נפשו רק שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון
 העליון כ"ה כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה עד
 מיצוי הנפש כו'. ואף כאן במצות הצדקה ליתן
 הרבה יותר מטבע רחמנותו ורצונו וכמ"ש רז"ל ע"פ
 נתן נתן אפילו מאה פעמים וכו'.

יום שבת קודש י"א אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 236, וו"ש והי' מעשה הצדקה... עד עמ' קיט, כל הטאתם:

59 נעשה ענין השלום והבירור של הטוב מהרע, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:
 60 "בְּצַדֶּק – בצדקה, אֲחִיזָה פְּנִיךָ", כְּנוֹכַח לְעִיל. – ההתגלות
 61 הפנימית של אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין
 62 השלום. אֲךָ אַחַר הַתַּפְלָה יוֹכַל לְהִיּוֹת הָרַע – שבנפש, חוֹזֵר
 63 וְנִעוֹר כָּכָל וּלְהִתְעַרֵּב
 64 בְּטוֹב, כֹּאֲשֶׁר יִתְהַלֵּךְ בְּ
 65 – ענינים של חֶשְׁבֶּת
 66 עוֹלָם הַיּוֹם. אֲךָ הַצְדָקָה
 67 בְּבִחִינַת "עֲבוּדָה" –
 68 שהוא מתייגע עם עצמו
 69 לתת צדקה יותר מטבעו,
 70 הֵנָּה מֵאֲשֶׁר – כיוון ש'
 71 יִקְרָה וְיִגְדֹּל מַעֲלָתָהּ
 72 בְּמֵאֵד מֵאֵד, – מאשר
 73 הצדקה שמצד הטבע,
 74 בְּחִזּוֹתוֹ מִכְּבִּיל טַבְּעוֹ
 75 וְרִצּוֹנוֹ הַנּוֹפְטֵי מִפְּנֵי
 76 רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ הוּא,
 77 וְאִתְכַפֵּיָא סְטְרָא אַחְרָא,
 78 – וה' צד האחר, קליפה,
 79 מתכופפת לקדושה, וְאִזֵּי
 80 אִסְתַּלַּק יִקְרָא דְקָדְשָׁא –
 81 בְּרִידָהוּא כו', – ואז מתרומם כבודו של הקדוש ברוך הוא
 82 בכל העולמות, וּבִיתְרוֹן הָאֵזִי מִן הַחֲשָׁד בְּרִיקָא – כשמהפכים

35 וְזוֹהוּ שֶׁכְּתוּב: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה – שְׁלֹמִים", שְׁנֵים הַצְדָקָה
 36 הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה" וְלֹא בְּשֵׁם "עֲבוּדָה" – אֶהְ-עַל-פִּי-
 37 כֵן בְּ"אִתְעֻרְתָּא דְלִתְתָּא אִתְעֻרְתָּא דְלְעִילָא", – על ידי
 38 עבודת הצדקה שלמטה נעשית התעוררות למעלה, מְעוֹרֵר –
 39 על ידי ההתעוררות
 40 מלמטה, גְּלוּי אֹר אִיךְ
 41 סוּף בְּרוּךְ הוּא בְּהָאֵרָה,
 42 רַבָּה וְהַשְׁפִּיעָה עֲצוּמָה,
 43 וְנַעֲשֵׂה שְׁלֹמִים בְּמֵרוֹמָיו –
 44 בשרים ובמדות שלמעלה,
 45 שתהיה התכללות מיכאל
 46 וגבריאל, שר של חסד
 47 ושר של גבורה, ואשר
 48 גבורה תומתק בחסד, וְגַם
 49 בְּפִמְלִיאָ שֶׁל מֵאָה. –
 50 בעולמות שלמטה, רַק
 51 שֶׁבְּעוֹלָם הַיּוֹם הַשֶּׁפֶל –
 52 לֹא יִתְגַּלֵּה הַשְּׁלֹמִים
 53 וְהַבְּרוּר – של הטוב
 54 מהרע, וּפְרִיר וְהַרְע
 55 מֵהַטּוֹב עַד "עַת קִיץ" –
 56 של הרע, וְלֹא בְּזִמְן
 57 הַגְּלוּת, כְּנוֹכַח לְעִיל. רַק בְּ"עוֹלָם קָמִין" הוּא הָאָדָם – כָּכָל
 58 "עַת מְצֵא", זו תַּפְלָה, – הנקראת "שלום", שהרי גם בתפלה

27. איכה ג, כג. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק ס"א". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ספרי דברים טו, וי"ד. פרש"י שם".
 30. דברים שם.

1 את החושך ועושים ממנו אור - יש לאור זה דוקא יתרון,
 2 מעלה עלינוה, כנודע. אי לזאת - לכו, אין הרע יכול
 3 להיות עוד חוזר ונעור
 4 בקלות כל-כך מאליו,
 5 רק אם האדם יעוררנו
 6 וימשיכנו על עצמו
 7 חס-ושלום. - ואילו
 8 מעצמו לא יתעורר הרע
 9 כל-כך בקלות. וזהו
 10 שכתוב "השקט וקטח
 11 עד עולם", - שהשכר
 12 עבור "עבודת הצדקה"
 13 הוא "השקט ובטח עד
 14 עולם", "השקט" - הוא
 15 מלשון "שוקט על

1 את החושך ועושים ממנו אור - יש לאור זה דוקא יתרון,
 2 מעלה עלינוה, כנודע. אי לזאת - לכו, אין הרע יכול
 3 להיות עוד חוזר ונעור
 4 בקלות כל-כך מאליו,
 5 רק אם האדם יעוררנו
 6 וימשיכנו על עצמו
 7 חס-ושלום. - ואילו
 8 מעצמו לא יתעורר הרע
 9 כל-כך בקלות. וזהו
 10 שכתוב "השקט וקטח
 11 עד עולם", - שהשכר
 12 עבור "עבודת הצדקה"
 13 הוא "השקט ובטח עד
 14 עולם", "השקט" - הוא
 15 מלשון "שוקט על

אגרת הקדש

1 האור מן החשך דוקא כנודע. אי לזאת אין הרע
 2 יכול להיות עוד חוזר ונעור בקלות כ"כ מאליו רק
 3 אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וז"ש השקט
 4 ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמריו
 5 דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן היין ונופלין למטה
 6 לגמרי והיין למעלה זך וצלול בתכלית. ועד"ז הוא
 7 בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תערוכת רע
 8 שבנפשו נברר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה
 9 למקורו ושרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל הטאתם:
 10

1 האור מן החשך דוקא כנודע. אי לזאת אין הרע
 2 יכול להיות עוד חוזר ונעור בקלות כ"כ מאליו רק
 3 אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וז"ש השקט
 4 ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמריו
 5 דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן היין ונופלין למטה
 6 לגמרי והיין למעלה זך וצלול בתכלית. ועד"ז הוא
 7 בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תערוכת רע
 8 שבנפשו נברר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה
 9 למקורו ושרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל הטאתם:
 10

31. ירמיה מח, יא. 32. מיכה ז, יט. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב). ויובן משם לכאן."

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

1 שהרי היתה יכולה התורה לכתוב ויחוציאווה אל שער העיר
 2 ההיא וסקלוהו, ולכן נדרש כך, אבל הפסוק יד העידים אינו
 3 מיותר.
 4 מביאה הגמרא הוכחה לנידון האם צריך לקיים את הפסוק דווקא
 5 כפי שכתוב: **תא שמע**, שנינו בבביתא להלן (קב) לענין עיר
 6 הנידחת, נאמר (דברים יג יז) **וְאֵת כָּל שְׂלֵלָה תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ**,
 7 ואם אין לה רחוב שאי אפשר לקיים בה את דברי הפסוק, אין
 8 נעשית עיר הנדחת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אם אין
 9 לה רחוב, עושין לה רחוב. ולכאורה עד כאן לא פליגי, אלא דמר
 10 סבר - רבי ישמעאל סובר, רחובה דמעיקרא בעינן - צריך שיהיה
 11 בה אותו רחוב שהיה בזמן שעברו, ומר סבר - ורבי עקיבא סובר,
 12 רחובה דהשתא נמי דמעיקרא דמי - אם יעשו עכשיו רחוב, הרי
 13 זה כמו שהיה לה רחוב מעולם, ומתקיים בזה הפסוק, **אֶבֶל דְּבִלְיָ**
 14 **עֲלָמָא בעינן קרא כדכתיב** - אבל בעיקר הדין צריך לקיים את
 15 הפסוק דווקא כפי שכתוב, דהיינו שיהיה לעיר הנדחת רחוב, בזה
 16 לא נחלקו.
 17 מסיקה הגמרא: **תנאי היא** - נידון זה שנוי במחלוקת תנאים, דתנן
 18 בנגעים (פ"ד מט), לגבי מצורע שנאמר בו (ויקרא יד יז) **וְלָקַח הַכֹּהֵן**
 19 **מִדָּם הָאֵשׁ וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּף אֵזוֹ הַמַּשְׁהָר הַיִּמְנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ**
 20 **הַיִּמְנִית וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיִּמְנִית**, אין לו בֶּהֱן יָד או שאין לו בֶּהֱן רִגְלֵי
 21 או שאין לו אֵזוֹ יִמְנִית, אין לו מַשְׁהָר עֲלִמִית לפי שאי אפשר לקיים
 22 בו את הפסוק, רבי אליעזר אומר, נותן על מקומו - נותן על מקום
 23 הבהן והאזן, ויוצא בזה ידי חובתו. רבי שמעון אומר, נותן על בהן
 24 ועל אזן שמאלו, ויוצא. דהיינו שרבי אליעזר ורבי שמעון לא
 25 מצריכים קרא כדכתיב, ותנא קמא הצריך קרא כדכתיב.
 26 נמצא שדינו של שמואל שנוי במחלוקת תנאים.

1 שהרי היתה יכולה התורה לכתוב ויחוציאווה אל שער העיר
 2 ההיא וסקלוהו, ולכן נדרש כך, אבל הפסוק יד העידים אינו
 3 מיותר.
 4 מביאה הגמרא הוכחה לנידון האם צריך לקיים את הפסוק דווקא
 5 כפי שכתוב: **תא שמע**, שנינו בבביתא להלן (קב) לענין עיר
 6 הנידחת, נאמר (דברים יג יז) **וְאֵת כָּל שְׂלֵלָה תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ**,
 7 ואם אין לה רחוב שאי אפשר לקיים בה את דברי הפסוק, אין
 8 נעשית עיר הנדחת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אם אין
 9 לה רחוב, עושין לה רחוב. ולכאורה עד כאן לא פליגי, אלא דמר
 10 סבר - רבי ישמעאל סובר, רחובה דמעיקרא בעינן - צריך שיהיה
 11 בה אותו רחוב שהיה בזמן שעברו, ומר סבר - ורבי עקיבא סובר,
 12 רחובה דהשתא נמי דמעיקרא דמי - אם יעשו עכשיו רחוב, הרי
 13 זה כמו שהיה לה רחוב מעולם, ומתקיים בזה הפסוק, **אֶבֶל דְּבִלְיָ**
 14 **עֲלָמָא בעינן קרא כדכתיב** - אבל בעיקר הדין צריך לקיים את
 15 הפסוק דווקא כפי שכתוב, דהיינו שיהיה לעיר הנדחת רחוב, בזה
 16 לא נחלקו.
 17 מסיקה הגמרא: **תנאי היא** - נידון זה שנוי במחלוקת תנאים, דתנן
 18 בנגעים (פ"ד מט), לגבי מצורע שנאמר בו (ויקרא יד יז) **וְלָקַח הַכֹּהֵן**
 19 **מִדָּם הָאֵשׁ וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תְּנוּף אֵזוֹ הַמַּשְׁהָר הַיִּמְנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ**
 20 **הַיִּמְנִית וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיִּמְנִית**, אין לו בֶּהֱן יָד או שאין לו בֶּהֱן רִגְלֵי
 21 או שאין לו אֵזוֹ יִמְנִית, אין לו מַשְׁהָר עֲלִמִית לפי שאי אפשר לקיים
 22 בו את הפסוק, רבי אליעזר אומר, נותן על מקומו - נותן על מקום
 23 הבהן והאזן, ויוצא בזה ידי חובתו. רבי שמעון אומר, נותן על בהן
 24 ועל אזן שמאלו, ויוצא. דהיינו שרבי אליעזר ורבי שמעון לא
 25 מצריכים קרא כדכתיב, ותנא קמא הצריך קרא כדכתיב.
 26 נמצא שדינו של שמואל שנוי במחלוקת תנאים.

משנה

27 כל הנסקלין על ידי בית דין, נתלין אחר מיתתם על עץ, דברי רבי
 28 אליעזר. והקמים אומרים, אינו נתלה אלא המנדה - מברך את ה'
 29 והעובד עבודת זרה.
 30 האיש תולין אותו כשפניו כלפי העם, כדי לייראם, והאשה כשפניה
 31 כלפי העין, דברי רבי אליעזר. והקמים אומרים, האיש נתלה ואין

27 כל הנסקלין על ידי בית דין, נתלין אחר מיתתם על עץ, דברי רבי
 28 אליעזר. והקמים אומרים, אינו נתלה אלא המנדה - מברך את ה'
 29 והעובד עבודת זרה.
 30 האיש תולין אותו כשפניו כלפי העם, כדי לייראם, והאשה כשפניה
 31 כלפי העין, דברי רבי אליעזר. והקמים אומרים, האיש נתלה ואין

ה'תש"ג	ה אלול	יום ראשון	יום ראשון
		שיעורים. חומש: תצא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כט-לד. יג-טו. תניא: יב. והי' . . . מדות לבדן.	

מנהגנו בלבישת טלית גדול: מניחים הטלית גדול מקפל על כתף ימין ובוזקים הציצית. בשעת הבדיקה אומרים "ברכי נפשי גו". אחר כך לוקחים הטלית מן הכתף, פושטים אותו, מנשקים שפת הטלית, מחזיר אותו מכנגד פניו לאחוריו, ומתחיל ברכת להתעטף בציצית. סיום הברכה סמוך לכריכת ב' כנפות ימין סביב צווארו לאחוריו בצד שמאל. (עין שארית יהודא ארץ חיים סימן א, דברי נחמיה ארץ חיים סימן ט).

ה'תש"ג	ו אלול	יום שני	יום שני
		שיעורים. חומש: תצא, שני עם פירש"י. תהלים: לה-לח. טז-יח. תניא: אך . . . 234 הקדושות ית'.	

הצ"צ סיפר: דער בעש"ט האָט זייער האַלט געהאַט ליכטיקייט, ואמר: אור בגימט' רז, דער וואָס ווייס דעם סוד וואָס אין יעדער זאך, קאָן ליכטיג מאכען.

ה"צמח צדק" ספר: הבעל-שם-טוב מאד אהב אור, ואמר: 'אור' בגימטריא 'רז' – היודע את הסוד שבכל דבר, מסגל להאיר.

ה'תש"ג	ז אלול	יום שלישי	יום שלישי
		שיעורים. חומש: תצא, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט-מג. יט-כא. תניא: הנה אתערותא . . . קיה המחיהו.	

אדמו"ר הזקן הורה לכתב "פצוע דכא" באלף לבסוף, ולא בה"א. בפראג יש ספר-תורה שקבלה בידם שהגיהו עזרא הסופר, אין קורין בו אלא בשמחת תורה, וגוללין אותו תמיד בפרשת שמע. כשהייתי בפראג בשנת תרס"ח ראיתי, וכתוב בו "דכא" באלף. בן כשהייתי בוארמס בשנת תרס"ז, ראיתי שם ספר-תורה אשר מקבל בידם שכתבו מהר"ם מרוטנבורג, וגם בו כתוב דכא באלף. ועין בשארית יהודא (יורה דעה סימן ט"ז) ודברי נחמיה (יורה דעה סימן כ"ב). ובספר משנת אברהם (סימן לב) מצין כמה ספרים הדנים בזה.

ה'תש"ג	ח אלול	יום רביעי	יום רביעי
		שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. כב-כד. תניא: וברור . . . קיה במצורף וכו'.	

ה"צמח צדק" מנה שלשה דברים שבזכותם הצליח בשנת תר"ג בפטרבורג באסיפת הרבנים. ואחד מהם הוא זכות שלשים ושתים אלף השעות, אשר טרח ויגע בדרושי רבנו הזקן במשך

שְׁלֵשִׁים הַשָּׁנִים תַּקס"ד-תַּקצ"ד (בַּשָּׁנָה תַּקס"ד קָבַע לוֹ שְׁעוֹר מִיַּחַד לְלַמֵּד דְּרוּשֵׁי רַבְּנוּ הַזְּקֵן, בַּשָּׁנָה תַּקצ"ד הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בְּהַדְפָּסָתָם).

יום חמישי

יום חמישי

ט אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: מט"נד. כה"כו.

תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו'.

אֲדַנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [מִהַר"ש] אָמַר - בְּיַחַס לְהִתְבּוֹנְנוֹת בְּהַעֲמַקֵּת הַדַּעַת בְּעֵינַי קֶשֶׁה הַהֲשָׁגָה: אִם הָעֵינַי נוֹגְעִי, אֲזִי מְבִינִים וּמְשִׁיגִים בְּכִי טוֹב, וְרֹאֶינָה מִן הַתּוֹרָה בְּדֵינֵי נְשִׁים וְכוּ' וְטַעֲנוּתֵיהֶן שִׁיכּוּלוֹת לְטַעַן, וּמְדַבְּרִים בְּזֶה תִּנָּאִים וְאִמּוֹרָאִים וְהַגְּאוּנִים שְׂכָלָם הֵם בְּעֲלֵי הַשְּׂכָלָה מְפֻלְגָה, וְהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת אֲמֶת, וְהֵלֵא הָאִשָּׁה אֵינָה בְּעָרְךָ לְטַעַן טַעֲנוֹת אֵלּוּ. אָבֵל הָאֲמֶת הוּא, דְּכֹאֲשֶׁר הָעֵינַי נוֹגְעִי, הִנֵּה גַם חֲלוּשֵׁי הַדַּעַת מְמַצִּיאִים שְׂכָלִיִּים עֲמוּקִים.

יום שישי

יום שישי

י אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש"י.

תהלים: נה"נט. כח"ל.

תניא: זו"ש והי' . . . כל חטאתם.

גְּדוּלֵי זְקֵנֵי חֲסִידֵי רַבֵּינוּ הַזְּקֵן הָיוּ אוֹמְרִים, אֲשֶׁר "יַחֲדוּת" פִּירוּשׁוֹ: קִלְאָר, אֲפַגְעֵשְׁטְעֵלְט, פֶּאֶרֶאִינְצִיגְט. - מְקוֹר ג' פִּירוּשִׁים אֵלּוּ הוּא בְּדֵרוֹז"ל: שְׂקֵלִים פ"ו מ"ב, יְבֻמוֹת ס"ב. א, בְּרֵאשִׁית רַבָּה פ"ך -

זֹאת אוֹמֵרֶת כִּי עֵינַי הַיַּחֲדוּת הוּא לְבַרֵּר אֶת מִצְבוֹ, וְלִקְבּוֹעַ אוֹפֵן עֲבוּדָתוֹ בְּסוּר מֵרַע וְלִקְרַב אֶת הַמְּדוּת הַטּוֹבוֹת, וְלִהְתַּקְשֵׁר בְּהַתְּאֲחָדוֹת גְּמוּרָה וּלְמַסּוֹר עֲצֻמוֹ, אִיבֵעֲרֵגְעֵבֵעַן זֶיךְ מִיט אֵלֶּע רִצּוֹנוֹת.

גְּדוּלֵי זְקֵנֵי חֲסִידֵי רַבְּנוּ הַזְּקֵן הָיוּ אוֹמְרִים, אֲשֶׁר "יַחֲדוּת" פִּירוּשׁוֹ: בְּרוּר, קְבִיעָה, אַחוּד. - מְקוֹר ג' פִּירוּשִׁים אֵלּוּ הוּא בְּדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה: שְׂקֵלִים פ"ק ו' מְשָׁנָה ב', יְבֻמוֹת ס"ב. א, בְּרֵאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה כ' -

זֹאת אוֹמֵרֶת, כִּי עֵינַי הַיַּחֲדוּת הוּא לְבַרֵּר אֶת מִצְבוֹ, וְלִקְבּוֹעַ אֶפְן עֲבוּדָתוֹ בְּ"סוּר מֵרַע" וְלִקְרַב אֶת הַמְּדוּת הַטּוֹבוֹת, וְלִהְתַּקְשֵׁר בְּהַתְּאֲחָדוֹת גְּמוּרָה וּלְמַסּוֹר עֲצֻמוֹ, לְהִתְמַסֵּר עִם כָּל הַרְצוֹנוֹת.

שבת קודש

שבת

יא אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה. לא"ג.

תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו'.

ש"פ תצא תר"ג בשולחן קדוש היום הואיל הוצ"צ לאמר: עוה"ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה"ב הוא עלמא דקשוט - הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן-עדן הם מעלה. - והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הוצ"צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. - כשגמר לנגן אמר הוצ"צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה

צייטענווייז. אין גן-עדן טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שבת פרשת תצא תר"ג, בשלחן קדוש היום הואיל ה'צמח צדק" לאמר: עולם הזה הוא עלמא דשקרא [=עולם השקר], לכן הנה גם בהטוב מערב פסלת, וצריך ברור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העולם הבא הוא עלמא דקשוט [=עולם האמת] - הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן-עדן הם מעלה. - והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני ה'צמח צדק" התחילו לנגן, ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. - כשגמר לנגן אמר ה'צמח צדק": בעלמא דין [=בעולם הזה] פרושו של המאמר (סנהדרין צט, ב) "הלומד תורה לפרקים" - שהוא לומד תורה לעתים; בגן-עדן מפרשים את המאמר - שהוא לומד תורה, והתורה "מפרקת" אותו לפרקים, דברי התורה "תופסים" אותו.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

35 והכריזו יוצא לפניו ארבעים יום, (ישו הנוצרי) יוצא ליסקל על
36 שכישוף וחסית והדיח את ישראל, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד
37 עליו, ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב פסח. משמע שצריך
38 להכריז על כך במשך ארבעים יום. משיבה הגמרא: אמר עולא,
39 ותסבא - וכי סבור אתה [שישו הנוצרי] בר הפוכי זכות הוא -
40 האם יש אצלו דין להפך ולחזר אחר זכות עבורו, והלא מסית הוא,
41 ורחמנא אמר לגבי מסית, 'לא תחמול ולא תכסה עליו' (דברים יג ט),
42 ומכאן שאין להפך בזכותו, ואם כן לא שייך אצלו כלל דין
43 ההכרזה השנוי במשנתנו, אלא מה שכל זאת הכריזו הוא משום
44 ששאני ושונוה ישו [הנוצרי] דקרוב למלכות הנה - ומכיון שהיה
45 מקורב למלכות פחדו להורגו בלא לחזר אחר הזכות, ומעתה מובן
46 שלכן גם הכריזו על כך ארבעים יום, אבל לעולם באדם אחר
47 ההכרזה היתה נעשית רק בדרכו ממש לבית הסקילה.
48 תנו רבנן, חמשה תלמידים היו לו לישו [הנוצרי, ואילו הן] מתאי,
49 נקאי, נצר, וכוני, ותודה, וגם הם התחייבו מיתה. איתיה למתאי -
50 הביאו את מתאי כדי להורגו. אמר להו מתאי לחכמים, וכי מתאי
51 יהרג, הקתיב 'מתי אבוא ואראה פני אלקים' (תהלים מב א). טענתו
52 היתה שהתיבה 'מתי' רומזת על שמו, ונמצא שהפסוק רומז שאין
53 להורגו. אמרו לו חכמים, אין, מתאי יהרג, דקתיב 'מתי ימות ואמר
54 שמו' (שם מא ה) ומפסוק זה יש רמז שיש להורגך.
55 איתיה לנקאי. אמר להו וכי נקאי יהרג, דקתיב 'ונקי וצדיק על תהרג'
56 (שמות כג ה). טענתו היתה שהתיבה 'נקי' רומזת על שמו, ונמצא
57 שהפסוק רומז שאין להורגו. [אמרו לו] אין, נקאי יהרג, דקתיב
58 'במסותרים יהרג נקי' (תהלים יח), ומפסוק זה יש רמז שרצחת בסתר,
59 וראוי להורגך.
60 איתיה לנצר. אמר [להו] וכי נצר יהרג, דקתיב 'ונצר משרשיו יפרה'
61 (שעיה יא א). טענתו היתה שהתיבה 'נצר' רומזת על שמו, ונמצא
62 שהפסוק רומז שאין להורגו. אמרו ליה, אין, נצר יהרג, דקתיב
63 'ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב' (ישעיה יד ט), ומפסוק זה יש רמז
64 שיש להורגך.
65 איתיה לכוני. אמר [להו] וכי כוני יהרג, דקתיב 'כני כבודי ישראל'
66 (שמות ד כב). טענתו היתה שהתיבה 'כני' רומזת על שמו, ונמצא
67 שהפסוק רומז שאין להורגו. אמרו לו, אין, כוני יהרג, דקתיב 'ונה
68 אנכי הורג את בנך כבודך' (שם פסוק כב). ומפסוק זה יש רמז שיש
69 להורגך.
70 איתיה לתודה. אמר [להו] וכי תודה יהרג, דקתיב 'מוזר לתודה'
71 (תהלים ק א). טענתו היתה שהתיבה 'תודה' רומזת על שמו, ונמצא
72 שהפסוק רומז שאין להורגו. אמרו לו, אין, תודה יהרג, דקתיב 'זבחה
73 תודה יבדנני' (שם נ כב), ומפסוק זה רמז שמי שיזבח ויהרג את
74 תודה, יכבד בזה את ה'. עד כאן השמטת הצנזורה.

1 בדבריו, אין מחזירין אותו. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, תרגומא
2 - יש לפרש את דברי המשנה, מפעם שניה ואילף, אבל בפעם
3 ראשונה ושניה, הדין הוא כמבואר בברייתא שמחזירים אותו בכל
4 אופן.
5 מבררת הגמרא: מנא ידעי - מנין יודעים אותם הממונים להוציאו
6 ליסקל, אם יש ממש בדבריו או לא, וכי הם היו תלמידי חכמים.
7 משיבה הגמרא: אמר אביי, דמסרינן ליה וינא דרבנן - היו שולחים
8 עמו שני תלמידי חכמים וחוץ מהממונים על הוצאתו לסקילה,
9 שהם היו בודקים, אי איבא ממש בדבריו, אין - אכן מחזירים אותו,
10 אי לא - ואם אין ממש בדבריו, לא מחזירים.
11 שואלת הגמרא: ולימסר ליה מעיקרא - שישלחו עמו שני תלמידי
12 חכמים מיד בתחילה, שיבדקו דבריו אפילו בפעם הראשונה
13 והשניה, ומדוע בפעמים הראשונות מחזירים אותו בכל מקרה.
14 מתרצת הגמרא: אנב דבעית - מכיון שבעודו בדרך, הוא מיוחד
15 מכך שהולכים להורגו, לא מצי אמר כל מאי דאית ליה - אינו יכול
16 לומר כל מה שיש לו, ולכן יש להחזירו לבית דין, ושם תנוח דעתו,
17 ויוכל לומר כל דבריו.

משנה

18 משנתנו ממשיכה לעסוק בטריחה שטרחו בית דין כדי לזכות את
19 הנידון: מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו - אם לא מצאו זכות, היה
20 יוצא ליסקל. וברזו יוצא לפניו בהליכתו לבית הסקילה, איש פלוני
21 בן פלוני יוצא ליסקל, על שעבר עברה פלונית, ופלוני ופלוני עדין,
22 כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו.

גמרא

23 הגמרא מביאה דברים נוספים שהיו צריכים לומר בהכרזה: אמר
24 אביי, וגם צריך למימר שהעבירה נעשתה ביום פלוני, ובשעה
25 פלונית, ובמקום פלוני. והטעם לכך, דילמא איבא ידעי - שמא יש
26 עדים היודעים שבזמן זה היו העדים במקום אחר, ואתו - ויבואו
27 להעיד, ומיזם להו - ועל ידם יוכל הנידון להזים את העדים
28 שהעידו לחובתו.
29 שנינו במשנה: וברזו יוצא לפניו. מדייקת הגמרא: לפניו אין -
30 דווקא ממש בשעת הליכתו לבית הסקילה, אבל מעיקרא לא -
31 קודם הליכתו אין צורך להכריז על כך במשך ארבעים יום קודם
32 לסקילתו. חלק זה של הגמרא הושמט על ידי הצנזורה, והוא
33 בהגהות וציונים.
34 שואלת הגמרא: ותתניא, בערב הפסח תלאוהו לישו [הנוצרי],

מלווה - נחשב 'ראוי' או 'מוחזק'?

יום ראשון ה' אלול ה'תשע"ז

הנותן, כי אין אדם יכול להקנות דבר שאינו שלו, כך אין הבכור נוטל את חלק הבכורה אלא רק את מה שהגיע לידי האב. ולכן, הלוואה שלא נפרעה ולא הגיעה לידי האב בחייו נחשבת 'ראוי'. אבל מירושת הבעל נתמעט רק דבר שלא היתה בו לאשה כל זכות, והלוואה שהיא ממון שלה נחשבת 'מוחזק' (הדושי הר"י מגאש ב"ב שם).

וכתב ה'מגיד משנה' שמלשון הרמב"ם בהלכות אישות (פ"ב ה"ז) שכתב "אם מתה בחיי בעלה יירש הכל" ולא חילק בין הנכסים, משמע קצת שגם הלוואה שנפרעה לאחר מיתתה בכלל זה, כי היא נחשבת כ'מוחזק' והבעל יורשה. והוסיף הר"י מיגאש(שם), שיש לחלק בין מלוה בשטר למלוה על פה:

מלוה בשטר - הבעל יורש גם אם לא הגיע זמן הפירעון בחיי האשה, כי היות ויש בו שעבוד נכסים נחשב כ'מוחזק', אבל מלוה על פה - אם לא הגיע זמן הפירעון בחיי האשה אינו נחשב כ'מוחזק', כיון שאין בו שעבוד נכסים ואם הלווה ימכור את נכסיו לא יגבו את החוב מן הלקוחות ונמצא שלא היתה זכיה מחיים, ורק אם הגיע זמן הפירעון בחיי האשה נחשב הלוה כ'מוחזק'.

הלכות נחלות פרק א, הלכה יא: **בְּעַל שְׁמֵתָה אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כֵּן מָת אִבִּיהָ אוֹ אִמָּהּ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָו... שְׁאִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִן לְבֹא לְאַחַר מִכָּאן, אֲלָא הַנְּכָסִים שֶׁכָּבַד בָּאוּ לְרִשְׁתָּהּ קִדְּם שְׁתַּמּוּת.** "אין הבעל נוטל ב'ראוי' כב'מוחזק'" (בבא בתרא קכה, ב). ולכן, אם מתה אשתו ואחר כך מת אחד ממורשיה, אין הבעל יורש את נכסי המוריש כיון שהגיעו לאשה לאחר מותה ולא היתה מוחזקת בהם בחייה.

הנה, לדעת הגאונים וכמה ראשונים (הרי"ף, הר"ח ועוד הובאו במגיד משנה) הלוואה שהיו חייבים לאשה ופרעו אותה לאחר מותה, נחשבת 'ראוי', ואין הבעל יורש אותה. וכמו שמצינו בגמרא (ב"ב שם) שהבכור אינו נוטל פי שנים במלווה כשם שאינו נוטל פי שנים ב'ראוי'.

אך לדעת הר"י מיגאש הלוואה נחשבת כ'מוחזק' והבעל יורש אותה. ומדוע אין ירושת הבעל דומה לבכור שאצלו הלוואה נחשבת כ'ראוי' ואינו נוטל פי שניים? כי לירושת הבכור התורה קוראת 'מתנה' ('לתת לו פי שנים'), ודרשו "מה מתנה עד שתגיע לידי - אף חלק הבכורה עד שיגיע לידי" (ב"ב קכה, א) וכשם שאי אפשר לתת מתנה עד שתהיה ביד

'אין הבכור נוטל פי שנים בשבח'

יום שני ו' אלול ה'תשע"ז

אינו זוכה בה עד שתבוא לידי, כך הבכור (ה'מקבל') זוכה בחלק הבכורה רק כשיבוא לידי, וכיון שהנכס השתבח כשעדיין אינו שלו אלא ברשות כל היורשים, אינו נוטל פי שנים בשבח.

ויש לימוד נוסף (ב"ב שם, ב, הביאו הרמב"ם לעיל ה"א לענין נכסים הראויין) מהכתוב "לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו", היינו שנוטל פי שנים רק בנכסים שהאב היה מוחזק בהם בשעת מיתתו ('ימצא לו'). "פרט לשבח שהשביחו יורשין לאחר מיתת אביהן".

ומה שכתב הרמב"ם שהשבח ששבתו הנכסים לאחר מיתת האב "מעלה אותו השבח בדמים ונותן היתר לפשוט", היינו שאת השבח בנכס עצמו (בחלק הבכורה) נוטל הבכור, ורק את השווי הנספגי של השבח נותן הבכור לאחים (ה'פשוטים') עבור חלקם. אך הסמ"ע (ה"ר"מ סי' רע"ח סק"י) כתב שהשבח שבנכס עצמו מתחלק בין האחים בשווה, והש"ך (שם סק"א) חולק עליו וכתב: "ואין הפשוט יכול לומר תן לי חלק קרקע בעד השבח, אפילו יש בו שיעור חלוקה, כן מוכח בש"ס... וכן כוונת הרמב"ם... ודלא כסמ"ע".

הלכות נחלות פרק ג, הלכה ד: **אִין הַבְּכֹר נוֹטֵל פִּי שָׁנַיִם בְּשִׁבְחַ שְׁבָחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֲלָא מִעֲלָה אוֹתוֹ הַשִּׁבְחַ בְּדָמִים, וְנִתְּנָן הֵיתֵר לְפִשּׁוּט.**

הבכור אינו נוטל פי שנים בשבח ששבתו הנכסים שירש לאחר מיתת האב, שנאמר "כי את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים" (דברים כא, ז). ומזה שהתורה קוראת לחלק הבכורה 'מתנה' ('לתת לו') למדים כי כשם שמתנה היא רק לאחר שהחפץ נמצא ביד הנותן, גם חלק בבכורה האב יכול לתת לבכור רק לאחר שביצע לידי, ואילו השבח ששבתו הנכסים לאחר מותו אינו בכלל זה (בבא בתרא קכד, א).

ושני באורים בזה:

הרשב"ם (שם ד"ה ער) מפרש: הנותן מתנה לחברו יכול לתת אותה רק לאחר שתגיע לידי, כי קודם לכן הרי הוא כנותן 'דבר שלא בא לעולם', וכיון שהשבח של הנכס לאחר מיתת האב לא היה ברשות האב ה'נותן', אין הבכור נוטל בו פי שנים.

והריטב"א (שם ד"ה מה, בשם יש מפרשים) מבאר: גם לדעה שאדם מקנה 'דבר שלא בא לעולם' (יבמות צג, א) למדים ממתנה שהבכור אינו נוטל פי שנים בשבח, כי כשם שמוקבל מתנה

העברת נחלה מכן לכן

יום שלישי ז' אלול ה'תשע"ז

ומדת חסידות היא, שלא יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירין פה ה'רשעה מן ה'יורש, אפלו מכן שאינו נוהג בשורה, לאחיו שהוא

הלכות נחלות פרק ו הלכה יא: **כָּל הַנּוֹתֵן נְכָסָיו לְאַחֵרִים, וְהֵנִיחַ אֶת הַיּוֹרֵשִׁין... אִין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחֶה הֵימָנוּ...**

חֶכֶם וְנוֹהֵג בְּשׁוֹרָה.

וכתב הרא"ש שאף יש איסור בהעברת ירושה מהיורש. וכן כתבו אחרונים (הובאו בשדי חמד, כללים מע' ל כלל ג).

והקשה רבי אליהו מזרחי (בראשית כד, ח):

אברהם אבינו נתן את כל אשר לו ליצחק וכתב רש"י (שם) "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו" (וזכה את נכסיו ליצחק מעכשיו ולאחר מיתה, כי לא מסתבר שיתנם בחיים וישאר הוא ערטילאי - ראה שד"ח שם ס"ק ח), ואיך העביר אברהם את הירושה מישמעאל ונתנה ליצחק, והרי אין להעביר ירושה "אפילו מכן שאינו נוהג כשורה לאחיו שהוא חכם ונוהג כשורה"?

ותירץ: כיון שאמר ה' לאברהם "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב), ירושת יצחק שונה מכל ירושה, וכדברי שרה "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק".

וה'באר שבע' (סנהדרין צא, ב) מבאר:

אמרו בגמרא (כתובות נג, א) שאין להעביר נחלה אפילו מכן שאינו הגון לכן הגון משום שאין לדעת איזה זרע ייצא מהם

ויתכן שצאצאי הכן שאינו הגון יהיו צדיקים וראויים יותר לירושה, וכיון שאברהם אבינו ידע ברוח קדשו שזרעו של ישמעאל לא ינהגו כשורה, הוריש רק ליצחק.

וכן כתב ה'חתם סופר' (תורת משה, ויחי ד"ה גם הוא) שיעקב הקדים בברכתו את אפרים לפני מנשה (בראשית מח, יד), אף שמנשה הוא הבכור, ובהעברת נחלת הבכורה ("אחיו הקטן יגדל ממנו") יש משום העברת נחלה מכן לכן, ומשום כך היה רע בעיני יוסף השתת יד ימינו של יעקב על ראש אפרים, כי חשש שמא הסיבה היא משום שצפה יעקב ברוח קדשו שלא יצאו בניו הגונים ממנשה. ועל כך השיב יעקב: חלילה! אלא ראה יעקב את הצדיקים שייצאו משניהם ואת הצדיקים מזרע אפרים יש להקדים לאלה שמזרע מנשה, כפירוש רש"י על הפסוק "גם הוא יגדל" (שם, שם ט) – "שעתיד גדעון לצאת ממנו, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, שעתיד יהושע לצאת ממנו... וילמד תורה לישראל", ולכן הקדים את אפרים למנשה.

מדוע צריכים היתומים ספר תורה?

יום רביעי ח' אלול ה'תשע"ז

ואכן ב'תוספתא' נאמר 'ולוקחים להם ספר תורה, נביאים וכתובים'. ומובן שאין הכוונה משום מצות כתיבת ספר תורה (שהרי אין זה שייך לנביאים וכתובים), אלא לשם הלימוד בספרים אלו, אך מדברי הרמב"ם שכתב 'ספר תורה ותפילין ומזוזות' והשמיט 'נביאים וכתובים' נראה שזהו מצד המצוה של כתיבת ספר תורה ולא לשם הלימוד בו.

ויש לבאר, כי במצות כתיבת ספר תורה יש שני חלקים: א. עצם הכתיבה. ב. הבעלות על ספר תורה. וזהו שאמרו בגמרא (מנחות ל, א) "הקונה ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק", היינו שקיים מצוה בכך שיש לו בעלות על ספר תורה, אך לא יצא לגמרי ידי חובתו משום שלא כתב בעצמו. ולפי זה מובן כי אע"פ שעצם מצות הכתיבה אינה שייכת ביתומים, מכל מקום קונה להם האפטרופוס ספר תורה כדי שיוכו במצות הבעלות על ספר תורה.

(כלי חמדה ויזק ע' שכא תורת יצחק ב ע' קצה)

הלכות נחלות פרק יא, הלכה י: האַפְטְרוֹפּוּסִין עוֹשִׂין לְקַטְנִים סָבָה, וְלוֹבֵב... וְסֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת.

בין חפצי המצוה שרוכש האפטרופוס ליתומים מכספם מונה הרמב"ם ספר תורה. ולאכאורה הכוונה לשם קיום מצות כתיבת ספר תורה המוטלת על כל אחד, כמבואר בהלכות ספר תורה (פ"ז ה"א): "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו".

וצריך ביאור: ראשית, מלשון הרמב"ם כאן משמע שקונה ספר תורה אחד בלבד כולס, ואילו מדבריו בהלכות ס"ת משמע שחובה על כל אחד שיהא לו ספר תורה שלם ואין יוצא בשותפות עם אחרים!

ועוד: כיצד בכלל מקיים הקטן מצות כתיבת ספר תורה בעוד הוא עצמו פסול לכתביה, וגם האפטרופוס לא יוכל לכתוב בעבורו שהרי הקטן אינו בר שלוחות?

מי ראוי להיות דיין?

יום חמישי ט' אלול ה'תשע"ז

התורה ואף גדול משאר חכמים - "אסור לעמוד מפניו...". ומביא הב"ח ראייה לדבר מהמסופר בגמרא (יבמות סא, א) על יהושע בן גמלא שנתמנה לכהן גדול לאחר שאשתו נתנה ממון רב לינאי המלך, ואמר רב יוסף "קשר של רשעים אני רואה כאן... שנתן ממון ומינהו" (רש"י שם), ואף שהיה ראוי להיות כהן גדול והיה ירא שמים "קאמר רב יוסף קשר של רשעים אני רואה כאן - לפי שנתן ממון כדי להתמנות". ומבאר ה'מנחת אלעזר' (ח"א סי' י) על פי דברי הרמ"א (חור"מ סי' לו סכ"ב) ש"טובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים הרי הם כדיינים". ונפסק ב'שולחן ערוך' (חור"מ סי' ט ס"א) שאסור לדיין לקחת שוחד אפילו כדי לזכות את הזכאי כי אי אפשר לחלק ולומר שלזכות את החייב ולהטות משפט אסור, אבל

הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ט: כָּל דִּין שֶׁנֶּתַן מִמּוֹן כְּדֵי שִׁתְּמַנֶּה - אָסוּר לְעַמֵּד מִפְּנֵיו; וְצוּוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וְלוֹלֹל בּוֹ.

ומדייק הב"ח (חור"מ סי' ח ד"ה ועוד דרשו):

בהלכה הקודמת (ה"ח) כתב הרמב"ם "אמרו חכמים, 'לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב' - אלוהה הבא בשביל כסף וזהב, זה הדיין שמנוהו מפני עשרו בלבד". ומדובר ש'אינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין' (כמבואר בתחילת ההלכה) ומינהו 'מפני עשרו בלבד', אבל אם הוא חכם בתורה (אף אם יש גדולים ממנו) ומינהו גם משום עושרו - אין בזה איסור. ובהלכה זו מדובר בדיין ששילם ממון כדי שימנוהו, ולכן כתב "כל דיין שנתן ממון...", כי גם אם הוא חכם בחכמת

הרי אף שלדעתם הוא חכם גדול וראוי להוראה - השוחד יעוור "ולא ידעו ולא יבינו אם הוא ראוי באמת", אבל אם לא קיבלו ממון אלא מינוהו גם בגלל עושרו - יש לומר שאם הוא אכן גדול בחכמה וראוי להיות דיין, אין בזה איסור.

לזכות את הזכאי כדין תורה מותר, כי כיון ש'השוחד יעוור' ידמה בדעתו שהוא מזכה את הזכאי כאשר באמת הוא חייב, כמו שאין אדם רואה חובה לעצמו. ולכן, כאשר ממוני הקהל נוטלים ממון כדי למנות דיין,

יום שישי י' אלול ה'תשע"ז

איך תתחדש הסמיכה?

שהוא יחדש את הסמיכה, אך אם יבוא רק לאחר ביאת המשיח, בהכרח לומר שחידוש הסמיכה ייעשה בהסכמת כל חכמי ישראל.

ומהר"י בירב (מובא בשו"ת מהרלב"ח סי' קמז) כתב כי אף אם אליהו יבוא קודם ביאת המשיח אין לומר שיחדש את הסמיכה, משום שעם עלייתו למרום בטלה הסמיכה שלו וכשם שכתב ה'תורות הדשן' שאשתו מותרת לאחר עלייתו השמימה משום שהוא "רוחני ולא גופני". ולכן בהכרח לומר שהסמיכה תתחדש על ידי הסכמת חכמי ישראל אע"פ שאינם סמוכים.

אך נראה שהדברים אינם מוכרחים, כי אע"פ שמשעלה אליהו למרום הוא בגדר מלאך, הרי כאשר יחזור לעולם הזה יופיע כאדם סמוך, כפי שהיה בתחילה, ואין דמיון בין זה לדין הנישואין שכאשר עלה למרום פקע קשר הנישואין בינו לאשתו והותרה להינשא ושוב אינה חוזרת ונאסרת, ומכל מקום יחזור באותה דרגה שבה היה מלכתחילה.

(אהל המועד ב סי' קיא)

הלכות סנהדרין פרק ד, הלכה יא: נְרַאִין לִי הַדְּבָרִים, שְׁאֵם הַסְּכִימוּ כָּל הַחֲכָמִים שְׂפָאֵרִין וְיִשְׂרָאֵל לְמִנּוּת דִּינִין וְלִסְמִךְ אוֹתָן - הָרִי אֵלּוּ סְמוּכִים... וְהַדְּבָר צָרִיךְ הַכָּרֵעַ.

בפירוש המשניות (סנהדרין פ"א מ"ג) הביא הרמב"ם ראייה לשיטתו שניתן לחדש את הסמיכה בהסכמת כל חכמי ישראל אף כאשר אין ביניהם אדם הסמוך בעצמו, שאם לא כן נמצא שמשעה שבטלה הסמיכה שוב לא תוכל להתחדש לעולם קודם ביאת המשיח ותחית המתים, ואילו מדברי הנביאים מבואר שהמשפט יחזור לישראל קודם לכן.

אך כאן כותב הרמב"ם חידוש זה בהסתייגות: "והדבר צריך הכרע". ואם כן ראייה זו אינה מוכרחת, והטעם הוא כי יתכן שהסמיכה תחזור לישראל על ידי אליהו הנביא שיופיע לפני הגאולה ואם כן אין ראייה שניתן לחדש את הסמיכה ללא אדם הסמוך איש מפי איש.

ולפי זה יש לפרש כי ספקו של הרמב"ם כאן תלוי בספקו בהלכות מלכים (פי"ב, ה"ב) האם אליהו הנביא יופיע קודם ביאת המשיח או אחריו: אם יבוא קודם ביאת המשיח, אפשר

שבת קודש י"א אלול ה'תשע"ז

הוספת דינים בבית דין הגדול

לי ללמד זכות על הנידון, מעלים אותו ומושיבים אותו ביניהם להשמיע דברו, ולא היה יורד משם כל היום כולו, ואם יש ממש בדברי התלמיד "לא היה יורד משם לעולם". וכיון שיושב שם וודאי יכול להשמיע את דעתו. וכן יכולים להיות עוד תלמידים שירצו ללמד זכות ויושיבו אותם בבית דין הגדול.

ובספר 'הורה גבר' (הוריות שם) תירץ:

ב'זקן ממרא' נאמר (סנהדרין פו, ב) שהיו בירושלים שלושה בתי דינים – שניים של עשרים ושלושה דינים והשלישי הוא בית דין הגדול של שבעים ואחד. וכאשר שני הראשונים לא יכלו להכריע במחלוקת שבין הזקן ובית הדין שבעירו - באו כולם, גם שני בתי הדין, לבית דין הגדול שיקבע את ההלכה. ומשמעות הגמרא (בהוריות שם) היא שדברי רבי יונתן על מאה דינים בבית דין הגדול הם באופן ששני בתי הדין שבירושלים באו לבית דין הגדול (כשלא הכריעו בדינו של הזקן) והצטרפו אליהם כשהורו בטעות, ועל זה אמר שמביאים 'פר העלם דבר' רק אם כל הדיינים השתתפו בהוראה זו.

הלכות סנהדרין פרק ט, הלכה ג: בֵּית דִּין הַגְּדוֹל שְׂפָא לְהֵם מְחַלְקָת... אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם.

בית דין הגדול של שבעים ואחד שטעו בהוראתם ועשו רוב הציבור על פיהם - מביאים 'פר העלם דבר'. ואמר רבי יונתן (הוריות ג, ב) שמאה דינים שישבו בבית דין הגדול וטעו בהוראתם חייבים להביא 'פר העלם דבר' רק אם כל הדיינים השתתפו בהוראה.

והקשו אחרונים (באר שבע הוריות שם. משנה למלך כאן)

איך יתכן שיהיו מאה דינים בבית דין הגדול, והרי אין מוסיפים על בית דין של שבעים ואחד, ואם כשיש מחלוקת ביניהם לא מוסיפים דינים, כל שכן שלכתחילה אין להוסיף? ומבאר החיד"א (שער יוסף הוריות שם):

אין להוסיף על שבעים ואחד הדיינים "ולקרותרם כולם בשם סנהדרין" באופן של קביעות, אבל באקראי, באופן זמני, אפשר להושיב דינים נוספים.

וה'תומים' (סי' יח סק"ג) פירש על פי דברי הגמרא (סנהדרין מ, א) שאם אמר אחד מן התלמידים היושבים לפני הדיינים 'יש

גם מי שנמצא במעמד ומצב היותר ירוד ש"לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כו", יש בכוחו וביכולתו לצאת למלחמה באופן ש"נתנו ה' אלוקיך בידך גו", ועד שעלידי התשובה, הרי הוא מהפך את העניינים הבלתי רצויים כו'.

משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ה'י"א אלול תשע"ז

הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המוכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על-ידי עבודתם במסירות נפש במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן יח).

(2) משנה כתובת קט. (3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגולן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. (4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראיה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובוהו - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושו של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

יום ראשון ה' אלול ה'תשע"ז

הלכות טוען ונטען

פָּרָק שְׁשֵׁה עָשָׂר

1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימן גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

1 א. רְאוּבֵן² שִׁמְכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לְוִי מְעַדֵי
2 הַשָּׂטֵר, וְכֹא לְוִי לְעָרְעַר עַל הַשָּׂדֶה וְלִטְעוֹן שְׂרָאוּבֵן
3 גְּזוֹל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מְשִׁיחִין
4 עַל רְאִיּוֹת שִׁכְבִּיא עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה, וְהָרִי אֲבָד כָּל
5 זְכוּתוֹ³; שְׂאוּמָרִים לוֹ: הֵיאָף תְּעִיד עַל הַמֶּכֶר וְתִבְוֵא
6 וְתַעְרְעֵר. וְכֹן⁴ אִם הָעִיד לְוִי בַשָּׂטֵר שִׁפְתוֹב בּוֹ:
7 הַשָּׂדֶה פְּלוּנִי שֶׁל רְאוּבֵן מִצַּד מְזַרְח אוּ מְעַרְב,
8 הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִימָן לְאַחַר וְהָעִיד בַּשָּׂטֵר -
9 אֲבָד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יְכוּל לְחַזֵּר וּלְעָרְעַר; שְׂאוּמָרִים
10 לוֹ: הֵיאָף תְּעִיד בַּשָּׂטֵר זֶה שִׁפְתוֹב בּוֹ הַשָּׂדֶה הַזֹּאת
11 מִצַּד פְּלוּנִי וְתַחֲזֹר וְתַעְרְעֵר עָלֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול ולומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו ששדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על-פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראייה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל-פיה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראייה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד

ב. טַעֲנוֹן הָעֵד וְאָמַר: תִּלְּם אֶחָד הוּא שְׁעִשִׁיתִי סִימָן
וְלֹא כָּל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ תִּלְּם הַסְּמוּךְ לְמַצַּר בְּלִבָּד
הוּא שֶׁל רְאוּבֵן - הָרִי זֶה טַעְנָה הַנְּשִׁמְעֵת, וַיֵּשׁ לוֹ⁷
לְעָרְעַר עַל כָּל הַשָּׂדֶה חוּץ מְאוֹתוֹ תִּלְּם⁸. וְאֵין כָּל
הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֲלֵא בְּאֶחָד מְעַדֵי הַשָּׂטֵר שֶׁבֵּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לְעָרֵר; אָבֵל הַדִּינִן⁹ שְׁקִים הַשְּׁטָר¹⁰ - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵר,
2 מִפְּנֵי שְׂכֹחַ לְטַעַן וְלוֹמֵר: לֹא יָדַעְתִּי מָה הָיָה כְּתוּב
3 בַּשְּׁטָר. מִפְּנֵי שֵׁשׁ לַדִּינִין לְקַנְיָם הַשְּׁטָר אֵף עַל פִּי
4 שְׂלֵא קְרָאוּהוּ¹¹, אָבֵל הָעֵדִים אֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר
5 אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ כִּלּוֹ וַיִּדְקְדְּקוּ בּוֹ¹².

(5 שם עמוד ב. (6 המתקבלת על הדעת. (7 הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. (8 ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). (9 כאביי שם. (10 שאישר את חתימת העדים. (11 תפקידים הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזויפות. (12 שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

(20 שם לג: (21 ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדינינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות.

(22 ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, וזוהו מסיק הש"ך שם סיף קטן ב, שאם טען המחזיק קנייתיה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר. (23 שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. (24 ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25 אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הִיוּ שְׁנֵי עֵדִים²⁶ מְעִידִים עַל שְׂמֵעוֹן שְׂאֲכֵלָה
פְּחוֹת מִשְׁנֵי חֲזָקָה - יִחְזֹר כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֲכֵל. וְאֶפְלוּ
הָיָה עַד אֶחָד - חֵיב לְהַחְזִיר עַל פִּי; שֶׁהָרִי אֵינוֹ
מִכְחִישׁ הָעֵד²⁷, אֶלָּא אוֹמֵר: אָמַת הָעֵד וְאֶכְלֵתִי שְׁתִּי
שְׁנֵים²⁸ וְשְׁלִי אֶכְלֵתִי, נִמְצָא מִחֵיב שְׂבוּעָה²⁹ וְאֵינוֹ
יְכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם³⁰.

(26 שם. (27 כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר. (28 הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). (29 לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). (30 פירות שתי השנים, אבל פירות שנה שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב): במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה

6 ג. כֹּא שְׂמֵעוֹן¹³ וְנִמְלָךְ בְּלוֹי וְאָמַר לוֹ: הָרִינִי קוֹנֵה
7 שְׂדֵה פְּלוּנִית מִרְאוּבֵן, וּבַעֲצָתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ; אָמַר
8 לוֹ לְוִי: לָךְ וְקִנְיָה אוֹתָהּ, טוֹבָה הִיא - יֵשׁ לוֹ לְוִי
9 לְעָרֵר עָלֶיהָ, וְלֹא אֶבֶד זְכוּתִי¹⁴; שֶׁהָרִי לֹא עָשָׂה
10 מַעֲשֵׂה¹⁵, וְיֵשׁ לוֹ לֹמֵר: רְצוּנִי הָיָה שְׂתַצָּא מִתַּחַת יַד
11 רְאוּבֵן, שֶׁהוּא אֵלֶם, כִּדִּי שְׂאֵתְבַעֲנָה בְּדִין וְאֶקַּח שְׂדִי.

(13 בבא בתרא ל: (14 רבא שם. (15 בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמו"ן. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המזערע, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגולן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).

ד. רְאוּבֵן¹⁶ שְׁעָרֵר עַל שְׂמֵעוֹן, וְשְׂמֵעוֹן אָמַר: אֵינוֹ
יָוֵדַע מָה אִתָּה סֵת, אֶלָּא שְׂדֵה זוֹ מְלוֹי לְקַחְתִּיהָ¹⁷,
וְהָרִי עֵדִים שְׂאֶכְלֵתִיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ רְאוּבֵן:
וְהָלוֹא עֵדִים יֵשׁ לִי שֶׁבַעֲרֵב בָּאתְ אֵלַי וְאָמַרְתְּ לִי:
מִכֵּר לִי שְׂדֵה זוֹ - אֵין זוֹ רְאִיָּה; וְיֵשׁ לוֹ לְשְׂמֵעוֹן
לֹמֵר: רְצִיתִי לְקַנּוֹת מִמֶּךָ¹⁸, כִּדִּי שְׂלֵא תַעְרַעֵר וְלֹא
תַטְרִיחֵנִי בְּדִין, אֵף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ יָוֵדַע אִם הָיָה שְׁלֶךְ
אוֹ אֵינָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. וְאִם לֹא טַעַן שְׂמֵעוֹן
טַעֲנָה זוֹ - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ¹⁹.

(16 שם. (17 והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). (18 בדמים מועטים. (19 במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. רְאוּבֵן שְׁעָרֵר²⁰ וְהִבִּיא עֵדִים שְׂשְׂדֵה זוֹ שְׁלוֹ,
וְשְׂמֵעוֹן שְׂבַתוּכָה טוֹעַן: אִתָּה מְכַרְתָּה לִי וְאֶכְלֵתִיהָ
שְׁנֵי חֲזָקָה, וְרְאוּבֵן אָמַר: בְּגוֹל אֶכְלֵתִי, בֵּין שְׂלֵא הִיוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובאר מצינה זו בפ' פרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין סדר נחלות.

22 א. סדר נחלות? פה הוא: מי שמת³ - יירשנהו בניו⁴,
23 והם קודמין לפל. והזכרים קודמין לנקבות.

(2) משנה בבא בתרא קטו. (3) בין איש בין אשה.
(4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שכן ובת יורשים את האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.) מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממשות". ובן נלמד בקל-וחומר מבת.

24 ב. בכל מקום⁵ אין לנקבה עם הזכר ירשה⁶. אם אין
25 לו בנים - יירשנו אביו⁷. ואין האם יורשת את
26 בניה⁸. ודבר זה מפי הקבלה⁹.

(5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. (6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום, כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר. (7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח, יב): "שאר אביך הוא". (8) רבא (שם קט): מבאר: אף-על-פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". (9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו.) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

27 ג. וכל הקודם¹⁰ בנחלה - יוצאי ירכו¹¹ קודמין¹².
28 לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה: אם הניח בן
29 - יורש הפל; לא נמצא לו בן¹³ פעולם - מעניין
30 בזרעו של בן: אם נמצא לבנו זרע, בין זכרים בין
31 נקבות, אפלו פת פת בנת בנו עד סוף העולם - היא
32 תירש את הפל¹⁴; לא נמצא לו זרע בן¹⁵ - חוזרין
33 אצל הפת. היתה לו פת - תירש את הפל; לא
34 נמצאת לו פת פעולם - מעניין על זרע הפת: אם
35 נמצא לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף
36 העולם - הוא יורש הפל; לא נמצא לה זרע פת -
37 חוזרת הירשה לאביו¹⁶. לא היה אביו קים - מעניין
38 על זרע האב, שהן אחי המת: נמצא לו אח או זרע
39 אח - יורש את הפל¹⁷; ואם לאו - חוזרין אצל
40 אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הפל; ואם
41 לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין
42 לאב זרע - תחזר הירשה לאבי האב¹⁸. לא היה אבי
43 האב קים - מעניין על זרע של אבי האב, שהן אחי

(בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

1 ז. כל המחזק להחזיר הפרות, אם לא היו ידועין
2 ואין בית דין יכולין לשער אותן פשער הפתים
3 וכיוצא בהן שהוא ידוע, אלא היו פרות אילן או
4 פרות שדה שאינן ידועין, הואיל ואין פאן טענה
5 ודאית - ישלם מה שיודה בו שאכלו. ומתרימין³¹
6 על מי שאכל יותר ולא ישלם.

(31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסט על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

7 ח. כל המחזיר³² קרקע מפתח ידו, אם השכירה
8 לאחרים פשהה מחזיק בה, והיו השוכרין קמין -
9 מוציאין מהן השכר פעם שניה ונותנין לבעל
10 הקרקע³³, וחוזרין ותובעין זה שהשפיר להם מקום
11 שאינו שלו.

(32) בבא בתרא כט. (33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בכית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

12 ט. אסור לאדם³⁴ לטען טענת שקר, פדי לענת הדין
13 או פדי לעפכו. כיצד? היתה נושה³⁵ בחרבו מנה -
14 לא יטעננו מאתים פדי שיודה במנה ויתחייב
15 שבועה³⁶. היתה נושה מנה³⁷ וטענו מאתים³⁸ - לא
16 יאמר: אכפר הפל בבית דין ואודה לו במנה ביני
17 לבינו פדי שלא אתחייב לו שבועה³⁹.

(34) שבועות לא. (35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. (36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. (37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. (38) טענת שקר. (39) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתקינו חכמים שבועת היסט לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

18 י. היו שלשה⁴⁰ נושין מנה באחד, וכפר בהן - לא
19 היתה אחד תובע ושנים מעידים, וכשיוציאו ממנו
20 תלקו⁴¹. ועל דברים אלו וכיוצא בהן הזהיר הפתוב
21 ואמר: מדבר שקר תרחק.

(40) שם. (41) את הכסף המגיע להם מן הדין. סליקו להו הלכות טוען ונטען בסיעתא דשמיא

הלכות נחלות

מצות עשה אחת. והיא: דין סדר נחלות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אָבִיו שֶׁל מֵת. וְהִזְכָּרִים קוֹדְמִין לְנִקְבּוֹת, וְזֶרְעַן שֶׁל
2 זְכָרִים קוֹדְמִין לְנִקְבּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִיא הַדִּין בְּזֶרְעוֹ שֶׁל
3 מֵת עֲצָמוֹ.¹⁹ לֹא נִמְצְאוּ אֲחִים לְאָבִיו, לֹא הֵם וְלֹא
4 זֶרְעַן - תַּחֲזֹר הַיְרִשָׁה לְאָבִי אָבִי הָאָב. וְעַל הַדֶּרֶךְ
5 הַזֹּאת נִחְלָה מִמְשָׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת²⁰ עַד רְאוּבֵן.²¹
6 נִמְצְאָתָּ אוֹמֵר²²: הֵבֶן קוֹדֵם לְבֵת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכּוֹ שֶׁל
7 בֶּן קוֹדְמִין לְבֵת. וְהַבֵּת קוֹדֶמֶת לְאָבִי אָבִיהָ, וְכָל
8 יוֹצְאֵי יְרֵכָה קוֹדְמִין לְאָבִי אָבִיהָ. וְאָבִי הַמֵּת קוֹדֵם
9 לְאָחֵי הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹצְאֵי יְרֵכּוֹ. וְהָאֵחַ קוֹדֵם
10 לְאָחוֹת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכּוֹ שֶׁל אֵחַ קוֹדְמִין לְאָחוֹת.
11 וְאָחוֹת קוֹדֶמֶת לְאָבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכָה קוֹדְמִין
12 לְאָבִי אָבִיהָ. אָבִי הָאָב קוֹדֵם לְאָחֵי הָאָב שֶׁל מֵת.
13 וְאָחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לְאָחוֹת אָבִיו, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכּוֹ שֶׁל
14 אָחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לְאָחוֹת אָבִיו. וְאָחוֹת אָבִיו קוֹדֶמֶת
15 לְאָבִי אָבִי אָבִיו שֶׁל מֵת, וְכֵן כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכָה שֶׁל
16 אָחוֹת אָבִיו קוֹדְמִין לְאָבִי אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
17 הוֹלֵךְ וְעוֹלָה עַד רֹאשׁ הַדְּרוֹת. לְפִיכָּךְ אֵין לָךְ אָדָם
18 מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁין.
- 19 בני יעקב לא כליתם"ן. (22) כל האמור למטה עד סוף
ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה,
ואינו זקוק להבהרה נוספת.
- 20 ד. מי שמת²³ והניח בת ובת הבן, ואפלו בת בת
הבן עד סוף פְּמָה דורות - היא קודמת, ותירש הפל,
ואין לבת קלום²⁴. והוא הדין לבת האח עם האחות,
ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו²⁵. וכן כל פּוֹצֵא
בְּהֵן.
- 21 משנה, שם קטו. (24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן
קודמים לבת. (25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה
שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:
- 22 ה. מי שהיו²⁶ לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו,
והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת
אחת, ואחר כך מת הבן - נמצאו שלשת בניו
יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי; שְׁפָל
אָחָד וְאָחָד מֵהֶן²⁷ יורש חלק אביו. ועל דרך זו
חולקין בני האחים ובני אחי האב עד ראש
הדורות²⁸.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים
מאבותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו
(בספר שמות א, ה' אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך
יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא.
(12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם
למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם
בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו הנים. והטעם:
הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי ירכו יורשים אותו
לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחי
אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל.
(15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו.
(17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע
האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא
בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם
לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך
האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששינוי "האב
קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז):
יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי
המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם
בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב
בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את
עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש
(משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה
ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם
לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא
(שם קטז): והמשמעות: כאדם הממשמש בידי במקומות
שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד
מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב.
והשיב אב"י, שמקובל בידינו, שלעולם לא יושמד שבת
שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם
שם מביא סמך לדברי אב"י, מהכתוב (מלאכי ג, ו'): "ואתם

- 26 משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: (27) לשלושת
הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכח
אחד. (28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות
בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות
צלפחד (במדבר כז, ז'): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן.
"בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה,
שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי
אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים
(כככור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל
אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו,
שאח אחד היה לצלפחד) לקח שלישי = 5 חלקי חמשה
עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.
- 29 ו. משפחת האם²⁹ אינה קרויה משפחה, ואין ירשה
אלא למשפחת האב³⁰. לפיכך: האחים מן האם -
אין יורשין זה את זה, ואחין מן האב - יורשין זה
את זה. ואחד אחיו שהוא מאביו פלכד³¹ אחיו
מאביו ומאמו³².

(29) שם קטז: (30) ואף-על-פי-כן - הבן, וכן הבת כשאין
בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז). מן
הכתוב (במדבר לו, ח'): "וכל בת יורשת נחלה ממתות בני
ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מתות (מתות=שבתים)
זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. ובן נלמד
מקל-וחומר מבת. (31) בין... ובין. (32) חולקים בווה.

- 31 ז. כל הקרובין³³ בעברה³⁴ יורשין בפשרים. מיצד?
32 כגון שהיה לו בן ממזר או אח ממזר - הרי אלו
33 פשרא בנים וכשאר אחים לנחלה³⁵. אבל³⁶ בנו מן
34 השפחה³⁷ או מן הנכרית - אינו בן לדבר מן
35 הדברים, ואינו יורש פלל³⁸.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים
מאבותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו
(בספר שמות א, ה' אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך
יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא.
(12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם
למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם
בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו הנים. והטעם:
הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי ירכו יורשים אותו
לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחי
אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל.
(15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו.
(17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע
האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא
בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם
לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך
האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששינוי "האב
קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז):
יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי
המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם
בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב
בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את
עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש
(משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה
ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם
לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא
(שם קטז): והמשמעות: כאדם הממשמש בידי במקומות
שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד
מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב.
והשיב אב"י, שמקובל בידינו, שלעולם לא יושמד שבת
שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם
שם מביא סמך לדברי אב"י, מהכתוב (מלאכי ג, ו'): "ואתם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). 54 בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

14 י. **בַּעַל שְׁנַיִם קְטָנָה שְׂאִינָה צְרִיכָה מְאוּנָה** - אינו
15 **יִרְשָׁה, שְׁהָרִי אֵין פֶּאֶן שׁוֹם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוֹטָה**
16 **שְׁנַיִם פִּקְחָת אוּ פִּקְחָ שְׁנַיִם שׁוֹטָה - אֵינוּ יִרְשָׁה,**
17 **שְׁהָרִי לֹא תִקְנֵי חֲכָמִים לְהֵן נְשׂוֹאִינָה.**⁵⁶

55 בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתי-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקן אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף-על-פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. 56) לחרש וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

18 יא. **בַּעַל**⁵⁷ **שְׁמַתָּה אֲשֶׁתּוֹ וְאַחַר כֶּף מֵת אָבִיהָ אוּ**
19 **אָחִיהָ אוּ אָחֵד מֵן הַמְּוֹרְשִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבַּעַל**
20 **יִרְשׁ אוֹתָן**⁵⁸; **אֲלֹא יִרְשׁ אוֹתָן זֶרְעָה, אִם הָיָה לָהּ**
21 **זֶרַע, אוּ תַחֲזֹר הַיִּרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׂאִין**
22 **הַבַּעַל יִרְשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לְבוֹא לְאַחַר מִפְּאֵן, אֲלֹא**
23 **לְנְכָסִים שְׁפָכָר בָּאוּ לִירְשָׁה קִדְם שְׁתַּמּוֹת.**

57) בבא-בבא קמה: 58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

24 יב. **וְכֵן**⁵⁹ **אֵין הַבַּעַל יִרְשׁ אֶת אֲשֶׁתּוֹ וְהוּא בִּקְבָר,**
25 **כְּשֶׁאָר הַיִּרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָבִי**⁶⁰. **כִּיצַד? בַּעַל**
26 **שְׁמַת וְאַחַר כֶּף מֵתָה אֲשֶׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוּאֵיל**
27 **וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירְשָׁתָה, כֶּף יִרְשִׁי**
28 **הַבַּעַל יִקְדָּמוּ לְשֶׁאָר יִרְשִׁי הָאִשָּׁה; אֲלֹא יִרְשִׁי**
29 **הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיִּרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם**
30 **מֵתָה אַחַר בַּעַלָּהּ.**

59) שם קיד: 60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה לירושיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

31 יג. **וְכֵן**⁶¹ **אֵין הֵבֵן יִרְשׁ אֶת אִמּוֹ בִּקְבָר כִּדֵּי הַהֲנַחֵל**
32 **לְאָחִיו מְאָבִיו. כִּיצַד? מִי שְׁמַת וְאַחַר כֶּף מֵתָה אִמּוֹ**
33 **- אֵין אוֹמְרִין: הוּאֵיל וְאֵלוֹ הָיָה הֵבֵן קָיָם הָיָה קוֹדֵם,**
34 **אִף יִרְשִׁין שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לִירְשִׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוּ,**
35 **וְנִמְצְאוּ אָחִיו מְאָבִיו יִרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחַר**

33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. 34) נולדו מבעילה אסורה. 35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירושו בגמרא: "לירשו". 36) במשנה, שם. 37) שפחה כנענית. 38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחריי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנך), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

1 ח. **הָאִשָּׁה**³⁹ **אֵינָה יִרְשֶׁת בַּעַלָּהּ כְּלָל**⁴⁰, **וְהַבַּעַל יִרְשׁ**
2 **אֶת כָּל נְכָסֵי אֲשֶׁתּוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים**⁴¹, **וְהוּא קוֹדֵם**
3 **לְכָל**⁴² **בִּירְשָׁתָה. אִף עַל פִּי שְׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו**⁴³,
4 **כְּגוֹן אֲלֻמָּנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְכַהֵן**
5 **הַדְּיוּט**⁴⁴, **וְאִף עַל פִּי שְׁהִיא קְטָנָה**⁴⁵, **וְאִף עַל פִּי**
6 **שְׁהַבַּעַל חֲרָשׁ**⁴⁶ - **הוּא יִרְשׁ אֶת אֲשֶׁתּוֹ**⁴⁷.

39) משנה, שם קח. 40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). 41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף-משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:): מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. 42) אפילו לבניה. 43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. 44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). 45) יתבאר לקמן ה"י. 46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמיזה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט). 47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

7 ט. **כְּבָר בְּאֵרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת**⁴⁸, **שְׂאִין הַבַּעַל יִרְשׁ**
8 **אֶת אֲשֶׁתּוֹ עַד שְׁתַּפְּנֶס בְּרִשׁוֹתָיו**⁴⁹, **וְשְׂאִין הַפִּקְחָת יִרְשׁ**
9 **אֶת הַחֲרָשֶׁת שְׁנַשְׂאָת כְּשֶׁהִיא חֲרָשֶׁת**⁵⁰, **אֲפִלוּ**
10 **נִתְפַקְּחָה**⁵¹. **וְשֵׁם בְּאֵרְנוּ, שְׁהוּא יִרְשׁ אֶת נְכָסֵי אֲשֶׁתּוֹ**
11 **שְׂבָאוּ לְרִשׁוֹתָהּ וְהִחְזִקָה**⁵², **בֵּין נְכָסִים שְׁהִכְנִיסָה לוֹ**
12 **בְּנְדוּנָתָה**⁵³ **בֵּין נְכָסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וְמִי**
13 **שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה סִפְקָ גְרוּשִׁין וְמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יִרְשָׁה**⁵⁴.

48) שם ה"א וה"ב. 49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. 50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. 51) אחר הנישואין. 52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן ה"א). 53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. בכור¹⁰ שנקרע¹¹ ונמצא זכר - אינו נוטל פי
 21 שנים, ופשוט¹² שנקרע ונמצא זכר - אינו ממעט¹³
 22 בחלק בכורה; שגאמר: וילדו לו בנים - עד שיהיה
 23 בן משעת לדה.
 24

(10 מימרא של רב אמי, שם קכו: (11 טומטום, שער הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. (12 שם קמד. (13 יבואר בהלכה הבאה.

ד. כיצד אינו ממעט בחלק בכורה? הרי שהיה לו
 25 בן בכור ושני פשוטים וזה הטמטום¹⁴ שנקרע
 26 ונמצא זכר - הבכור נוטל רביע הממוץ בחלק
 27 הבכורה¹⁵, וכאלו אין עמו אלא שני הפשוטים
 28 בלבד, ויחצי ורביע הנשאאר¹⁶ חולקין אותו שני
 29 הפשוטין עם הנקרע ועם הבכור בשורה¹⁷.
 30

(14 וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. (15 כאילו היו רק שלשה אחים. (16 היינו, שלשה רבעים. (17 כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

ה. קטן¹⁸ בן יום אחד - ממעט בחלק בכורה, אבל
 31 לא העבר¹⁹. ובן שנולד²⁰ אחר מיתת אביו - אינו
 32 ממעט בחלק בכורה.
 33

(18 שם קמב: (19 כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. (20 שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל-שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

ו. בן שנסתפק²¹ לנו אם הוא בכור או פשוט, כגון
 34 שנתערב עם אחר - אינו נוטל פי שנים. וכיצד
 35 עושין²²? אם הפרו²³ ולבסוף נתערבו - פותבין
 36 הרשאה²⁴ זה לזה²⁵ ונוטלין חלק בכורה עם
 37 אחיהם; ואם לא הפרו, כגון שילדו במחבוא²⁶
 38 אחת - אין פותבין הרשאה²⁷, ואין פאן חלק
 39 בכורה²⁸.
 40

(21 ברייתא, שם קכו. (22 שם, אמרו בשם רב ינאי. (23 כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24 יפוי כח לגבות חלק הבכורה. (25 ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. (26 שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27 יפוי הכוח לא יועיל כלום. (28 משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

ז. מי שהיה²⁹ לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו
 41 שניהם בתינו והניהו בנים, הבכור הניח פת³⁰
 42

1 מתו של זה⁶²; אלא זרע בנה הוא שיירשנה, אם
 2 היה לו זרע, ואם אין לו זרע - תחזר ירשתה
 3 למשפחת בית אביה. אבל⁶³ אם מתה האם תחלה
 4 ואחר כך מת הבן, אפלו היה קטן בן יומו ולא פלו
 5 לו חדשיו⁶⁴, הואיל וקה אחר אמו שעה אחת ומת
 6 - הרי זה נוטל את אמו ומנחיל הנחלה ליורשיו
 7 ממשפחת אביו⁶⁵.

(61 שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מגזירה שוה. (62 והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). (63 משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד. . . נוחל ומנחיל". (64 שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). (65 במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פרק שני

(1 מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו, שגאמר: לתת
 8 לו פי שנים. כיצד²? הניח חמשה בנים, ואחד מהן
 9 בכור - הבכור נוטל שליש הממוץ³, וכל אחד
 10 מהארבעה פשוטים נוטל שתות. הניח תשעה בנים
 11 - הרי (האחד) הבכור נוטל חמישית⁴, וכל אחד מן
 12 השמונה פשוטים נוטל עשירית. וכן על החלקה
 13 הזאת חולקין לעולם.
 14

(2 ברייתא בבא-בתרא קכב: (3 מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. (4 היינו, שתי עשיריות.

ב. בכור⁵ שנולד אחר מיתת אביו⁶ - אינו נוטל פי
 15 שנים; שגאמר: והיה ביום הנחילו את בניו וגו', פי
 16 את הבכור בן השנואה⁷. ואם יצאת פדתו⁸
 17 בחיי אביו, אף על פי שלא יצא פל ראשו לאויר
 18 העולם אלא לאחר מיתת אביו - הרי זה נוטל פי
 19 שנים.
 20

(5 שם קמב: (6 וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. (7 אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). (8 המצח. (9 מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו:; ופסק כרבי יוחנן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה). משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

21 יא. יוצא דפון⁴⁵ והבא אחריו - שניהן אינן בכורים.
22 ה'ראשון - לפי שלא נולד⁴⁶, ונאמר: וילדו לו בנים;
23 והשני - שהרי קדמו אחר.

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

24 יב. היו לו בנים⁴⁷ פשהיה עובד פוככים ונתגיר -
25 אין לו בכור לנחלה⁴⁸. אבל ושאאל שהיה לו בן מן
26 השפחה ומן העובדת פוככים, ואינו קרוי בנו⁴⁹ -
27 הבא לו אחריו מן הישראלית בכור לנחלה⁵⁰ ונוטל
28 פי שנים.

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגיר - אינם "ראשית אוננו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד-משנה). וביבית יוסף ח"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב, שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

29 יג. היה הבכור⁵¹ ממזר - נוטל פי שנים; ונאמר:
30 פי את הבכור בן השנואה יפיר - זו ששנואה
31 בנשואיה⁵². ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או
32 בן חלוצה⁵³.

(51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה", ולשון "תהינה" משמע שיש בה הויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ביבית יוסף] שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקורב משפחתי מלא].

33 יד. שלשה נאמנין⁵⁴ על הבכור⁵⁵: תיה⁵⁶, ואמו,
34 ואביו. תיה - מיד⁵⁷; שאם אמרה: זה יצא ראשון⁵⁸
35 - נאמנת. אמו - פל שבעת ימי הלידה נאמנת לומר:
36 זהו הבכור⁵⁹. אביו - לעולם⁶⁰. אפלו אמר האב על
37 מי שלא החזק בנו פלל: הוא בננו ובכורי הוא -

1 והפשוט הניח בן - הרי בן הפשוט יורש בנכסי
2 הדין שלישי, שהוא חלק אביו³¹, ובת הבכור יורשת
3 שני שלישים, שהוא חלק אביה. וכן הדין³² בבני
4 האחין³³ ובני אחי האב ובכל היורשין, אם היה אבי
5 אחד מן היורשים בכור - נוטל חלק בכורה שלו זה
6 היורש מחמתו.

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן. (31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקן עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). (32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחר-כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

7 ח. אין הבכור³⁴ נוטל פי שנים בנכסי האם. כיצד?
8 בכור ופשוט יורשו אמן - חולקין בשנה³⁵, בין
9 שהיה בכור לנחלה³⁶ בין שהיה פטר רחם³⁷.

(34) שם קיא: (35) אביו שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתן קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

10 ט. בכור לנחלה³⁸ הוא הנוטל לאב ראשון, ונאמר:
11 פי הוא ראשית אנו. ואין משגיחין על האם. אפלו
12 ללדה פמה בנים, הואיל וזה ראשון לאביו - יורש
13 פי שנים.

(38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

14 י. הבא³⁹ אחר נפלים⁴⁰, אף על פי שייצא ראש הגפול
15 פשהוא חי - הבא אחריו בכור לנחלה⁴¹. וכן בן
16 תשעה⁴² שייצא ראשו מת - הבא אחריו בכור
17 לנחלה. שזה ונאמר: ראשית אנו, הוא שלא נולד
18 לו קדם לזה ולד שייצא חי לאויר העולם. לפיכך,
19 בן תשעה⁴³ שהוציא רב ראשו חי - הבא אחריו אינו
20 בכור⁴⁴.

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . .

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 **נֶאֱמַן⁶¹. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמַּחְזֵק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹרִי:**
 18 **אֵינוֹ בְּכוֹר - נֶאֱמַן⁶².**
 19 **פְּאֶהָד⁷.**

(2) משנה בכורות נא: (3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. (4) משמע שהם נמצאים ברשותו. (5) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. (6) בבא בתרא קכח: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". (7) הראב"ד מציין מקור דין ספינה נוטל ערכין (ז:), שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמערך עשיר, ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

20 **ב. הַנִּיחָה⁸ לָהֶם פְּרָה מְשֻׁפֶּרֶת אוֹ מַחְפֶּרֶת⁹, אוֹ שֶׁהֵיחָה**
 21 **רוּעָה בְּאֶפְרָיִם¹⁰, וְיִלְדָה¹¹ - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ¹² וּבְיִלְדָהּ**
 22 **פִּי שְׁנַיִם¹³.**

(8) ברייתא בבא בתרא קכג: (9) מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוחכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. (10) מקום מיוחד למרעה. (11) אחר מיתת אביו. (12) כשהשמינה. (13) משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד). נחלקו רבי ורבנן בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שברייתא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבהמה שילדה אין שינוי,

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת. (57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר" - יכירו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד). "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קכו: [ב'טור'] חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם החזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

3 **טו. הָאֵב⁶³ שֶׁנִּשְׁתַּתְּק⁶⁴ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ⁶⁵ פְּדֵרְךָ**
 4 **שְׁבוּדֵיךָ לְגִטּוֹיִן⁶⁶. אִם רָמַז אוֹ פָּתַב שֶׁזֶה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ**
 5 **- הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.**

(63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

6 **טז. הַעֵידוּ⁶⁷ שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁמֵעוּ אֲבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר**
 7 **דְּבָרִים פֶּה וְכֶף⁶⁸, שֶׁהֵרִי אוֹתָן הַדְּבָרִים⁶⁹ יוֹדֵעַ מִפְּלִלָּן**
 8 **שֶׁזֶה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אִף עַל פִּי**
 9 **שֶׁלֹּא אָמַר הָאֵב בְּפִרוּשׁ: זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי.**

(67) ב"ב קכו: (68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. (69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יודע שזה בנו בכורו.

10 **יז. שְׁמֵעוּ⁷⁰ מִן הָאֵב שֶׁאָמַר: זֶה בְּנִי בְּכוֹר - אֵינוֹ**
 11 **נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוֹת זוֹ; שֶׁמָּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא,**
 12 **וְלֹזֶה נִתְּמָן הָאֵב⁷¹. עַד שֵׁיאֵמַר⁷²: בְּנִי בְּכוֹרִי.**

(70) שם. (71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. (72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שניים".

יום שני ו' אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

13 **א. אֵין הַבְּכוֹר² נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסִים הָרְאוּיִין לְבוֹא**
 14 **לְאַחַר מִיתַת אָבִיו³, אֶלֶּא בְּנִכְסִים הַמַּחְזֵקִין לְאָבִיו**
 15 **שָׂבְאוּ לְרִשְׁתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ⁴.**
 16 **כִּיצַד? אָחַד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו⁵ שֶׁמָּת לְאַחַר מִיתַת אָבִיו**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נוטל פי שניים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות".
 (28) שגבייתו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב.) נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:): שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז.) "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שמשכנים קרקע, בתנאי שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע כקנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בידי משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם קכו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלווה שעומו פלגי". פירוש, במלווה שקיבל הבכור מהאב יחלוקו, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלווה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדיון דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

1 ג. שַׁחַט¹⁴ אֶחָד מִמִּפְיָרֵי אֲבִיו¹⁵ בְּהֵמָה, וְאַחַר פֶּךָ מֵת
 2 אֲבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִתְנֹת שָׁל אוֹתָהּ בְּהֵמָה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזרוע והלחיים והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

3 ד. אֵין הַבְּכוֹר¹⁷ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ
 4 נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיו, אֲלֵא מַעְלָה אוֹתוֹ הַשֶּׁבַח
 5 בְּדַמִּים¹⁸ וְנוֹתֵן הַיֵּתָר¹⁹ לְפָשׁוּט²⁰. וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ
 6 הַנְּכָסִים, כְּגוֹן²¹ פְּרָמָל²² שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁבָלִים, וְכַפְנִיּוֹת²³
 7 שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים²⁴; אֲבָל שֶׁבְּחוּ מִחֶמֶת עֲצָמָן וְלֹא
 8 נִשְׁתַּנּוּ, כְּגוֹן אֵילָן קֶטֶן שֶׁגָּדַל וְעֵבֶה, וְאַרְץ שֶׁהֶעֱלֵתָהּ
 9 שְׂרָטוֹן²⁵ - הֵרִי זֶה נוֹטֵל בְּשֶׁבַח פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מִחֶמֶת
 10 הוֹצֵאָה הַשְּׂפִיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיבולת שהגרורים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

11 ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלּוֹה²⁷, אֵף עַל פִּי
 12 שֶׁהוּא בְּשֶׁטֶר²⁸, אֵף עַל גֵּב שֶׁגָּבוּ קֶרֶקַע בְּחוֹב
 13 אֲבִיהֶם²⁹. הֵיחָה לְאָב מִלּוֹה³⁰ בְּיַד הַבְּכוֹר - הֵרִי זֶה
 14 סָפַק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוֹאִיל וַיִּשְׁנֶה³¹ פִּתַח
 15 יָדוֹ, אוֹ לֹא יֵטֵל, הוֹאִיל וּמִחֶמֶת אֲבִיו יִירָשְׁנָה וְעַדִּין
 16 לֹא בָּאָה לְיָדוֹ שָׁל אֲבִיו. לְפִיכֵף יֵטֵל מִמֶּנָּה חֲצֵי חֵלֶק
 17 בְּכוֹרָה³².

18 ו. בְּכוֹר³³ שֶׁמְכַר חֵלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֵלְקָה³⁴ - מִמִּפְרוֹ
 19 קָיֵם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְבְּכוֹר חֵלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֵלְקָה.
 20 לְפִיכֵף, אִם חֵלֶק עִם אֲחָיו קָדֵם בְּמִקְצַת נְכָסִים, בֵּין
 21 בְּקֶרֶקַע בֵּין בְּמִטְלָטְלִין, וְנוֹטֵל חֵלֶק כְּפָשׁוּט³⁵ - וְתָר
 22 בְּכָל הַנְּכָסִים³⁶, אֵינוֹ נוֹטֵל בְּשֶׁאֲרֵן אֲלֵא כְּפָשׁוּט³⁷.
 23 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֵּא מָחָה; אֲבָל אִם מָחָה³⁸
 24 בְּאֲחָיו וְאִמֵּר בְּפִנֵּי שְׁנַיִם: עַנְבִּים אֵלוֹ שְׁאֵנֵי חוֹלֶק

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 עם אחי בשוה, לא מפני שמחלתי בחלק בכורה -
 2 הרי זה מחאה, ולא ותר בשאר נכסים. ואפלו מחה
 3 בענבים³⁹ פשהו מחברים, ובצרום וחלקום בשוה -
 4 לא ותר בשאר נכסים⁴⁰. אכל אם דרכום, וחלק
 5 עמהן בשוה ביין, ולא מחה בהן משנעשה יין - ותר
 6 בשאר הנכסים⁴¹. הא למה זה דומה? למי שמחה
 7 בענבים וחלק עמהם בשוה בזיתים, שהרי ותר בכל.
 8 וכן כל פיוצא בזה.

13 שם אֶחָיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֹשֶׁם
 14 שְׂאִינוּ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרֵאוּי בְּכַמְחִזָּק, כִּן אֵינוּ נוֹטֵל
 15 בְּשִׁבְחָ⁴⁷ שֶׁשָּׁבַחוּ נְכִסִּים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו⁴⁸ מִשְׁעַת
 16 מֵיָתֵהּ עַד שְׁעַת חִלְקָתוֹ עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי אָבִיו⁴⁹.
 17 וְאִפְלוּ הַשְּׂבִיחוּ נְכִסִּים אַחֵר שְׂבִיבָם⁵⁰ וְקָדָם שְׂיִחְלְקוּ
 18 - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָ פְּאָחַד מִן הָאֶחָיִן⁵¹. אָף עַל פִּי
 19 שְׁנוּטֵל מִן הַנְּכִסִּים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, חֲלָקוֹ וְחֲלָק
 20 אֶחָיו שְׂבִיבָם אֲשֶׁתּוֹ, הוֹאִיל וּמֵת הָאָב בְּחַיֵּי בְּלֵן.

42 התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43 שם כד: 44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו ככבוד שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הכבוד" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין כבוד לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כן. ונראה שדייק זאת מסיומה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחיי כולם".] (50) וזכה בנכסיו. (51) מחלוקת אביו ורביא שם ופסק כרביא שהלכה כמותו נגד אביו בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האב כדיני כבוד בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

21 ח. כְּבָר בְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת שְׂכָנִים⁵², שֶׁהַכֹּזֵר נוֹטֵל שְׁנֵי
 22 חֲלָקִים שְׁלוֹ פְּאָחַד בְּמָצָר⁵³ אָחַד⁵⁴. אָבֵל הַיָּבֵם⁵⁵
 23 שְׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי אָבִיו - נוֹטֵל חֲלָקוֹ וְחֲלָק
 24 אֶחָיו בְּגוֹרֵל⁵⁶; וְאִם עָלָה גּוֹרְלוֹ בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת -
 25 נוֹטֵל בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

52 פרק י"ב הלכה ב. (53) בגבול. (54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הכבוד במקום אחד, ושמים שוויין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהכבוד מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר חלקים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. (55) בבא בתרא יב: (56) ובזה אין דינו ככבוד, כדרשתו של רביא שם: כתוב בתורה: "והיה הכבוד" - הווייתו ככבוד ואין חלוקתו ככבוד. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים

33 שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לכבוד חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הר"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה]. (35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכום לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

9 ז. מִי שְׂבִיבָם⁴² אֲשֶׁת אֶחָיו - הוּא יוֹרֵשׁ פֶּל נְכִסֵּי אֶחָיו
 10 הַמְחִזְקִים; וְכָל הָרְאוּיִין לְבוֹא לְאַחֵר מִפְּאֵן - הָרִי
 11 הוּא פְּהֵן כָּל הָאֲחִים⁴³. שְׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ⁴⁴
 12 הַפְּתוּב⁴⁵, שְׁנֵאֲמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר⁴⁶ אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משני מורשים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.
 ט. שומרת יבם⁵⁷ שמתה, אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר⁵⁸ - משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג⁵⁹ וחצי נכסי צאן ברזל⁶⁰, ויורשי הפעל יורשין כתבתה⁶¹ עם חצי נכסי צאן ברזל. ויורשי הפעל חייבין בקבורתה, הואיל והן יירשו כתבתה, כמו שבארנו במקומנו⁶².

משני מורשים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

ט. שומרת יבם⁵⁷ שמתה, אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר⁵⁸ - משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג⁵⁹ וחצי נכסי צאן ברזל⁶⁰, ויורשי הפעל יורשין כתבתה⁶¹ עם חצי נכסי צאן ברזל. ויורשי הפעל חייבין בקבורתה, הואיל והן יירשו כתבתה, כמו שבארנו במקומנו⁶².

57) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויירשנה. (58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בכיאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). (59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. (60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פיתחו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. (61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. (62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פרק רביעי

1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאיין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שירשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

7 א. האומר: זה בני, או זה אחי³, או זה אחי אבי⁴,
 8 או שאר היורשין אותו, אף על פי שהודה באנשים
 9 שאינן מחזקין שהן קרוביו - הרי זה נאמן,
 10 ויירשנו⁵. בין שאמר פשהוא בריא בין שאמר
 11 פשהוא שכיב מרע⁶. אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו
 12 שזה יורשו - בודקין אותו פדרן שבדקין לגטין⁷.

2) משנה בבא-בבא קלד. (3) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. (4) כשאין לו בנים ולא אחים. (5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז

13 ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו,
 14 ואמר: אינו אחי ואינו בן דודי - אינו נאמן. אבל
 15 נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו
 16 בני⁸, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפלו היו לבן בנים,
 17 אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בני לענין
 18 ייחוס⁹, ואין מחזקין אותו ממזר על פירו¹⁰, נאמן
 19 הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

8) כרבי יהודה, שם קכו: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשונו בפ"טו מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

20 ג. האומר¹¹: זה בני, וחזר ואמר: עבדי הוא - אינו
 21 נאמן¹². אומר: עבדי, וחזר ואמר: בני, אף על פי
 22 שהוא משמשו כעבד - נאמן; שזה שאמר עבדי -
 23 פלומר, שהוא לי כעבד. ואם היו קורין לו: עבד בן
 24 מאה זוז, וכיוצא בדרךים אלו שאין אומרים אותן
 25 בייחוד אלא לעבדים - הרי זה אינו נאמן¹³.

11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכו: (12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

26 ד. הנה¹⁴ עובר על בית המכס¹⁵, ואמר: בני הוא זה,
 27 וחזר אחר כך ואמר: עבדי - נאמן; שלא אמר בני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו". ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששינוי "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין ה"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שתתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושה בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. (23) כדרך שבן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. (24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחס-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

ז. פל ה'יורשין²⁹ יורשין בחזקה. פיצד? עדים²⁴ שהעידו: שזה מחזק לנו שהוא בנו של פלוני או אחיו, אף על פי שאינן עדי יחוס³⁰ ולא ידעו אמתת²⁶ היחסין - הרי אלו יורשין בעדות זו³¹.

(29) קידושין פ. (30) אינני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפיסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוגי הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ סי' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא-בבא לג.).

ח. יעקב³² שמת והניח ראובן ושמעון, ולא החזק לו בן אלא שניהם, תפס ראובן לוי מן השוק ואמר: גם זה אחיני הוא, ושמעון ואמר: איני יודע³³ - הרי שמעון נוטל חצי הממון³⁴, וראובן שליש³⁵, שהרי הודה שהם שלשה אחין, ולוי נוטל שתות³⁶. מת לוי³⁷ - יחזר השתות לראובן³⁸. נפלו ללוי נכסים אחרים - יחלקו אותן ראובן ושמעון, שהרי ראובן מודה לשמעון שלוי זה אחיה³⁹. השביח⁴⁰ השתות מאליו⁴¹, ואחר כך מת לוי: אם שבח מגיע לפתפים הוא, כגון ענבים שהגיעו להפצר - הרי השבח הזה כנכסים שנופלו לו מאחרים, ויחלקו בהן⁴²; ואם עדין לא הגיעו להפצר - הרי הן של ראובן לבדו⁴³.

אָלָא לְהַבְרִיחַ מִן הַמָּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמָּכֶס: עֲבָדִי הוּא, וְחָזַר וְאָמַר: בְּנִי הוּא - אֵינִי נֶאֱמָן¹⁶.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. הַעֲבָדִים¹⁷ וְהַשְּׁפָחוֹת - אֵין קוֹרְרִין לָהֶן: אֶבְא פְלוֹנִי¹⁸ וְאָמַר פְלוֹנִית; שְׁלֵא יָבוֹא מִן הַדָּבָר תְּקֵלָה, וְנִמְצָא זֶה הַבֵּן¹⁹ נִפְגָּם²⁰. לְפִיקָךְ, אִם הָיוּ הַעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת חֲשׂוּבִין בְּיֹתֵר, וַיֵּשׁ לָהֶן קוֹל, וְכָל הַקְּהָל מְפִירִין אוֹתָן וְאֵת בְּנֵי וְעֲבָדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן עֲבָדֵי הַנְּשִׂא - הָרִי אֵלֶי מִתֵּר לְקָרוֹת לָהֶן אֶבְא וְאָמַר²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא". (20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. (21) בהמשך הברייתא שם: "ישל רבן גמליאל היו קורים" וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

ו. מִי שֶׁהֵיטִיחַ²² לוֹ שֶׁפָּחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן וְהִיָּה נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בְּנִים²³, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי הוּא וּמִשְׁחַרְרַת הִיא אִמּוֹ, אִם תְּלַמֵּיד חָכֶם הוּא אוֹ אָדָם כְּשֶׁר שֶׁהוּא בְּדוֹק בְּדִקְדוּקֵי מִצְוֹת - הָרִי זֶה יִירָשְׁנִי²⁴. וְאִף עַל פִּי כֵּן אֵינִי נוֹשֵׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל עַד שְׂכִיבֵי רְאִיָּה שֶׁנִּשְׁחַתְּרָה אִמּוֹ וְאַחַר כֵּךְ יִלְדָּה, שֶׁהָרִי הַחֲזָקָה שֶׁפָּחָה כְּפִנְיָנוּ. וְאִם מִשְׁאָר הַדְּיוֹטוֹת הוּא, וְאֵין צְרִיף לֹאמַר אִם הִיָּה מִן הַמְּפָקִירִין עֲצָמָן לְכֹף - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאַחֲרָיו מְאֻבְּיוֹ²⁵ מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁶. וְאִם אֵין לְאָבִיו בֵּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אֲשֶׁת אָבִיו מְתִיבָמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיִּרְאָה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּבֵלָה. וַיֵּשׁ מִי שְׁלֵא חֵלֵק בֵּין כְּשָׂרִים לְשְׂאָר הָעָם, אָלָא לְעִנְיָן שְׁלֵא יִמְכְּרוּהוּ אַחֲרָיו בְּלִבְדוּ. וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֶפְלוּ לְיֹרְשׁוֹ לֹא נִחְלַק בְּיִשְׂרָאֵל²⁷. וְאֵין רְאִי לְסִמְךָ עַל דָּבָר זֶה²⁸.

(22) שנינו ביבמות כב. "מי... ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחררה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמא הבן או הבת כשרים, ושמהם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם וודאים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירוש: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אנדרווגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים
 אם זכר אם נקבה. ובגמרא (שם פב:) למדו מן המשנה,
 שלדעת חכמים: אנדרווגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם.
 ב'תוספות' שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא,
 שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או
 כנקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי,
 כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה
 שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא
 דאנדרווגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם-משנה).
 9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום וכת - נוטל
 הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר:
 חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא
 בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול,
 וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי
 נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם
 חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד
 אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר
 למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות
 במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].

15 **ב. קָבַר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹⁰ דִּין הַבְּנוֹת עִם**
 16 **הַבָּנִים בְּמִזְוֹנוּתֵיהֶן וּבְפִרְנָסָתָן. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ,**
 17 **שֶׁהַמְזוֹנוֹת¹¹ מִתְנָאֵי כְּתָבָה¹². בְּזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מְרַבִּין**
 18 **- אֵין לַבְּנוֹת אֶלָּא מְזוֹנוּתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכֹּל,**
 19 **וְיִתְפָּרְסוּ הַבְּנוֹת¹³ בְּעֵשׂוֹר נְכָסִים¹⁴ פְּדֵי שְׁנֵי שָׂאֵוּ בֹּ**
 20 **לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מוֹעֲטִין¹⁵ - אֵין לַבָּנִים**
 21 **כְּלוּם, אֶלָּא הַכֹּל לְמִזְוֹן הַבְּנוֹת. לְפִיכָךְ, מִי שִׁמְתָה¹⁶**
 22 **וְהֵנִיחַ בָּנִים וּבְנוֹת וְטַמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס: בְּזִמְן**
 23 **שֶׁהַנְּכָסִים מְרַבִּין - הַבָּנִים יִירְשׁוּ, וְדוּחִין הַטַּמְטוּם**
 24 **אַעֲלַ הַבְּנוֹת, וְנִזְוִן כְּמוֹתָן¹⁷; וּבְזִמְן שֶׁהַנְּכָסִים מוֹעֲטִין**
 25 **- הַבְּנוֹת דוּחוֹת אֶת הַטַּמְטוּם אַעֲלַ הַבָּנִים, וְאוֹמְרוֹת**
 26 **לוֹ: זָכַר אַתָּה, וְאֵין לָךְ עֲמֻנּוּ מְזוֹנוֹת.**

10) פ"ט מן ה"ד עד סוף הפרק. 11) מזונות הבנות לאחר
 מיתת אביהן עד שתתגרנה או תינשאנה. 12) התנאים
 שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית.
 13) יוענק להן מנכסי הירושה. 14) אחד מעשרה.
 15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. 16) משנה בבא-
 בתרא קמ: 17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אביי,
 שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה.
 [ל'טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

27 **ג. מִי שִׁלָּא שֶׁהִתָּה¹⁸ אַחַר בְּעֻלָּה שֶׁלְשָׁה חֲדָשִׁים¹⁹**
 28 **וְנִשְׂאָתָה²⁰, וְיָלְדָה בֵּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תְּשַׁעָּה**
 29 **לְרֵאשׁוֹן²¹ אוֹ בֶּן שְׁבַעָּה לְאַחֲרוֹן²² - אֵין זֶה הַבֶּן**
 30 **יִירָשׁ אֶת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאִם מֵת**
 31 **הַבֶּן²³ - שְׁנֵיהֶן יִירְשׁוּן אוֹתוֹ, וְחוֹלְקִין בְּשׂוּהָ, מִפְּנֵי**
 32 **שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שְׁמָא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אִבִּיו.**

18) משנה, יבמות ק: 19) הריון אינו ניכר עד שלושה
 חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה

1 **אָמַר שְׁמַעוֹן: אֵין לִוִי זֶה אָחִי, וְנוֹטֵל לִוִי בְּחֻלְקָ**
 2 **רְאוּבֵן כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ, וְאַחַר כֵּךְ מֵת לִוִי - לֹא יִירָשׁ**
 3 **שְׁמַעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוּם⁴⁴, אֶלָּא רְאוּבֵן לְבִדּוֹ יִירָשׁ**
 4 **הַשְּׂתוּת עִם שְׂאָר נְכָסִים אֲחֵרִים שֶׁהֵנִיחַ לִוִי. וְהוּא**
 5 **הַדִּין בְּכָל הַיִּירֻשִׁין שְׂיֻדּוֹ מְקַצֵּתָן בְּיִירֻשִׁין אֲחֵרִים**
 6 **שִׁלָּא יוֹדוּ מְקַצֵּתָן.**

32) משנה, שם קלד. 33) אינו מכחיש בהחלט.
 34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא
 ראייה שאתה אחי - ותיטול. 35) כפי המגיע לו לפי
 טענתו. 36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש:
 לוי נוטל חלק שלישי מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו
 הודה שמגיע לו שלישי הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי
 שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר
 שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. 37) בלי בנים.
 38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח
 - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. 39) דין זה
 נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף
 ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי.
 40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. 41) מבלי
 השקעות הוצאות על-ידי לוי. 42) גמרא שם: "בשבח
 המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום
 אחר דמי". 43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף
 והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה
 בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי
 ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל
 מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום.
 44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר-כך, שהרי הוא טען: אין
 זה אחי (גמרא שם קלה).

פָּרֶק חֲמִישִׁי

1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק
 ובני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל
 הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או
 עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

7 **א. זֶה הַכֹּלֵל² בְּיִירֻשִׁין³: כָּל שְׁנֵי יִירְשִׁין שְׂאָחָד מֵהֶן**
 8 **יִירָשׁ וְדָאֵי וְהַשְּׁנֵי סָפֵק - אֵין לְסָפֵק כְּלוּם⁴. וְאִם הָיוּ**
 9 **שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שְׂמָא זֶהוּ הַיִּירָשׁ אוֹ שְׂמָא זֶה הַיִּירָשׁ**
 10 **- חוֹלְקִין בְּשׂוּהָ. לְפִיכָךְ, מִי שִׁמְתָה וְהֵנִיחַ בֶּן**
 11 **וְטַמְטוּם⁵ אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס⁶ - הָרִי הַבֶּן יִירָשׁ אֶת**
 12 **הַכֹּל; שֶׁהַטַּמְטוּם וְהַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק⁸. הֵנִיחַ בְּנוֹת**
 13 **וְטַמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - יִירְשׁוֹת בְּשׂוּהָ, וְהָרִי הוּא**
 14 **בְּאֶחַת מִן הַבְּנוֹת.**

2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן.
 3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. 4) ולא אמרו בזה:
 ממון המוטל בספק - חולקים. 5) אברי המין נמצאים
 בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. 6) שיש
 לו אברי הזכרות והנקבות (ביוונית "אנדרי" - גבר, "גיני"
 - נקבה). 7) נתבאר למעלה פ"ה ה"ב שאין הבת יורשת
 כלום כשיש בן. 8) בברייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן וְלִזְהָ הַיְבָם חֲצִי, וְאִם הוּא בֶן
20 הַיְבָם - אֵין לוֹ כְּלוּם, לְפִיכֶן הַיְבָם יוֹרֵשׁ וְיִדְחָה
21 הַסֶּפֶק.³³ הַיְנִיחַ הַיְבָם שְׁנֵי בָנִים וְדָאִין³⁴, וְאַחַר כֵּן
22 מֵת הַיְבָם³⁵, הָרִי הַסֶּפֶק אוֹמֵר: אֲנִי בֶן הַמֵּת³⁶, וְיֵשׁ
23 לִי מַחְצָה³⁷ וְלְשְׁנֵיכֶם מַחְצָה; וְהַשְּׂנִים אוֹמְרִים: אַתָּה
24 אֲחִינוּ, וּבֶן הַיְבָם אַתָּה, וְאֵין לָךְ אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי
25 הַזֵּקֵן; הַחֲצִי שְׁמוּדָה לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ
26 שְׁמוּדִין הֵן לוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׂנִים הַנְּשָׂאָר - חוֹלְקִים
27 אוֹתוֹ בְּשׂוּהָ³⁸, הוּא נוֹטֵל חֲצִיו וְשְׁנֵיהֶם חֲצִיו. מֵת
28 הַסֶּפֶק³⁹, הָרִי הַיְבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנֵי הוּא וְאֲנִי
29 אִירְשְׁנוּ, וְאָבִי הַיְבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הַמֵּת הוּא
30 וְאֲנִי אִירְשְׁנוּ⁴⁰ - חוֹלְקִין בְּשׂוּהָ⁴¹. (מֵת הַיְבָם⁴²,
31 הַסֶּפֶק אוֹמֵר: בְּנוֹ אֲנִי וְאִירְשְׁנוּ, וְאָבִי הַיְבָם אוֹמֵר:
32 שְׁמָא בֶן בְּנֵי הָאֲחֵר אַתָּה, וְזֶה אֲחִי אָבִיךָ הוּא וְאֲנִי
33 אִירְשְׁנוּ - חוֹלְקִין בְּשׂוּהָ).

(31 שם לח. (32 אביו של היבם. (33 ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34 שם. (35 צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36 אחי אביכם. (37 בנכסי הזקן. (38 מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39 והיבם ואביו קיימים. (40 נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. (41 משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42 ולא הניח בנים. בספרים שהיו בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

34 ו. מִי שֶׁנִּפְלַג⁴³ הַבֵּית עָלָיו וְעַל אֲשֶׁתּוֹ, וְאֵין יְדוּעַ אִם
35 הָאִשָּׁה מֵתָה תְּחִלָּה⁴⁴, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשֵׁין
36 כָּל נְכֻסֶיהָ, אוֹ הַבַּעַל מֵת תְּחִלָּה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי
37 הָאִשָּׁה⁴⁵ יוֹרְשֵׁין כָּל נְכֻסֶיהָ - מִצֵּד דִּינָם? מִצֵּמִידִין
38 נְכֻסֵי מְלוּג בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; וְהַתְּבָה, עֲקָרָה⁴⁶
39 וְהַתּוֹסֶפֶת⁴⁷ - בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל⁴⁸; וְחוֹלְקִין בְּנִכְסֵי
40 צֶאֱן בְּרִזְלָה⁴⁹, יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֲצֵין וְיוֹרְשֵׁי
41 הַבַּעַל חֲצֵין. אָבֵל אִם נִפְלַג⁵⁰ הַבֵּית עָלָיו וְעַל אִמּוֹ⁵¹
42 - מִצֵּמִידִין נְכֻסֵי הָאִם בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָם⁵², שְׁהֵם
43 יוֹרְשֵׁין וְדָאִין⁵³; אָבֵל יוֹרְשֵׁי הַבֶּן - סֶפֶק הֵם, שְׁאֵם
44 מֵת הַבֶּן תְּחִלָּה - אֵין לְאֲחֵיו מְאָבִיו בְּנִכְסֵי אִמּוֹ
45 כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

(43 משנה בבא-בתרא קנח. (44 וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45 משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. ככית"ל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46 מאתים דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרופה. (47 שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48 משום שבחיי הבעל לא מגיע לה

או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20 באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21 אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. (22 כגון שנבעלה לבעלה השני שבעה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. (23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

1 ד. יְבָמָה²⁴ שְׁלֵא שְׁהֵתָה שְׁלֵשָׁה חֲדָשִׁים וְנִתְיַבְמָה²⁵
2 בְּתוֹךְ שְׁלֵשָׁה חֲדָשִׁים, וְיִלְדָה בֶן, וְאֵין יְדוּעַ אִם בֶּן
3 תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן אוֹ בֶן שֶׁבַעַה לְאַחֲרוֹן, זֶה הַסֶּפֶק
4 אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן הַמֵּת אֲנִי וְאִירֵשׁ אֶת נְכֻסֵי אָבִי כְּלוֹן,
5 וְאֵין אַתָּה רְאוּי לִיבֵם אוֹתָהּ, שְׁאֵין אִמִּי בֵּת יְבוּם;
6 וְהַיְבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנֵי אַתָּה, וְאִמְךָ רְאוּיָה לִיבֵם,
7 וְאֵין לָךְ בְּנִכְסֵי אֲחִי כְּלוּם; הוּאִיל וְגַם זֶה הַיְבָם סֶפֶק
8 שְׁמָא יָבֵם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבֵם - חוֹלְקִין בְּשׂוּהָ²⁶. וְכֵן
9 דִּין זֶה הַסֶּפֶק עִם בְּנֵי הַיְבָם בְּנִכְסֵי הַמֵּת²⁷ שְׁנִיתְיַבְמָה
10 אֲשֶׁתּוֹ: חוֹלְקִין בְּשׂוּהָ²⁸, הַסֶּפֶק נוֹטֵל מַחְצָה וּבְנֵי
11 הַיְבָם מַחְצָה. מֵת הַיְבָם אַחַר שְׁחָלַק עִם זֶה הַסֶּפֶק²⁹,
12 וּבָאוּ בְּנֵי הַיְבָם הָרְאוּיִים לִירֵשׁ אָבִיהֶם, אָף עַל פִּי
13 שְׁלֵשׁ לִזְהָ הַסֶּפֶק לוֹמֵר: אִם אֲחִיכֶם אֲנִי, תָּנוּ לִי חֲלֶק
14 בִּירְשָׁה זוֹ; וְאִם אֵינוֹ אֲחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצִי
15 שְׁלַקְחָ אָבִיכֶם - אֵין לִזְהָ הַסֶּפֶק בְּנִכְסֵי אָבִיהֶן עִמָּהֶן
16 כְּלוּם³⁰, וְאֵין מוֹצִיא מִיָּדָן.

(24 שם לו': (25 באיסור. (26 כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27 המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון וירש את הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28 בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מוכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל, אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשי הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב"טור] אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29 גמרא שם. (30 כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

17 ה. סֶפֶק וְהַיְבָם³¹ שְׁבָאוּ לְחֶלֶק בְּנִכְסֵי הָאָבִי³² - הָרִי
18 הַיְבָם יוֹרֵשׁ וְדָאִי, וְזֶה הַסֶּפֶק: אִם הוּא בֶן הַמֵּת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשו נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האם, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשיו, כמבואר למעלה פ"א ה"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מבכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האם שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביי, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". וכל-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשתנו שאמר: יחלוקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלוקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה]. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות ירשה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - יחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביי שם, שאין חולק עליו. וצע"ג].

9 ח. נָפַל עָלָיו⁶⁰ הַבֵּית וְעַל אָבִיו או שָׁאָר מוֹרִישָׁיו⁶¹,
10 וְעָלָיו⁶² פְּתַבַּת אִשָּׁה וּבְעָלֵי חוּב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין:
11 מֵת הַבֵּן תַּחֲלָה, וְלֹא הַיָּתִים כְּלוּם, וְאָבִד הַחוּב⁶³,
12 וּבְעָלֵי חוּבוֹת אוֹמְרִים: הָאָב מֵת תַּחֲלָה, וְזָכָה הַבֵּן
13 בִּירִשְׁתּוֹ, וְיֵשׁ לָנוּ לְגִבּוֹת מְחֻלְקוֹ - הַרִי הַנְּכָסִים
14 בְּחֻזְקַת הַיּוֹרְשִׁין⁶⁴, וְעַל הָאִשָּׁה וּבְעָלֵי חוּבוֹת לְהַבִּיאַ
15 רְאִיָּה⁶⁵, או לְלַכּוֹ לָהֶם בְּלוּם.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

16 ט. דִּין אֱלוֹהִים⁶⁶ שְׁמַתּוֹ תַּחַת הַמַּפְלֵת, או שְׁטָבְעוּ בָּיָם,
17 או שְׁנַפְּלוּ לְאֵשׁ, או שְׁמַתּוֹ בַּיּוֹם אֶחָד וְזֶה בְּמַדְיָה

1 ז. נָפַל הַבֵּית⁵⁴ עָלָיו וְעַל בֵּן בְּתוֹ: אִם הָאָב מֵת
2 תַּחֲלָה - בֵּן בְּתוֹ יִירָשֶׁנוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי
3 הַבֵּן; וְאִם בֵּן בְּתוֹ מֵת תַּחֲלָה - אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת
4 אִמּוֹ בְּקִבְרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁵⁵, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל
5 יוֹרְשֵׁי הָאָב. לְפִיכֵן יִחְלַקוּ⁵⁶ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי
6 בֵּן הַבֵּת. וְכֵן אִם [נִשְׁפָּה] הָאָב⁵⁷ וּמֵת בֵּן בְּתוֹ
7 בְּמַדְיָה⁵⁸, או שְׁנַשְׁפָּה הַבֵּן⁵⁹ וּמֵת אָבִי אִמּוֹ בְּמַדְיָה
8 - יִחְלַקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֵּן הַבֵּת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, וכן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוני בני יירשני", שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בכך בין הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן, ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא (הלכה שלא נמסר נימוקה)" ומסתמך על הגמרא שם קמד.

ג. אָמַר: פְּלוֹנִי בְנֵי יִירָשׁ חֲצֵי נַכְסֵי, וְשָׂאָר בְּנֵי הַחֲצֵי
- דְּבָרָיו קִיָּמִין.¹⁸ אָבֵל אִם אָמַר: הַבְּכוֹר יִירָשׁ
כְּפֶשׁוּט, אוּ שְׂאָמַר: לֹא יִירָשׁ פִּי שְׁנַיִם עִם אָחִיו -
לֹא אָמַר פְּלוֹם; שְׂנֵאמַר: לֹא יוֹכֵל לְכַפֵּר אֶת בֶּן
הָאֲהוּבָה עַל פְּגִי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכוֹר,¹⁹ פִּי אֶת הַבְּכוֹר
בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִפְרֶה.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדניו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד.)]

ד. וְאִם הָיָה בְּרִיאָה²⁰ - אֵינּוּ יוֹכֵל לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרְעַ, לֹא לְבְכוֹר וְלֹא לְאָחֵד מִשָּׂאָר הַיּוֹרְשִׁין.

(20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיין שם)].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים²¹? כְּשֵׂאמַר בְּלִשׁוֹן יִרְשָׁה; אָבֵל אִם נָתַן מִתְּנָה - דְּבָרָיו קִיָּמִין. לְפִיכָה, הַמְחַלֵּק נַכְסָיו²² עַל פִּי לְבָנוֹי²³ כְּשֵׂהוּא שְׂכִיב מְרַע,²⁴ רָפָה לְאָחֵד וּמַעֲט לְאָחֵד, וְהִשְׁוָה לְהֵן הַבְּכוֹר - דְּבָרָיו קִיָּמִין.²⁵ וְאִם אָמַר מִשׁוּם יִרְשָׁה - לֹא אָמַר פְּלוֹם.²⁶

(21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא. (22) משנה שם קכו: (23) בלשון מתנה. (24) ואינה צריכה קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמיי". (25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א. (26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו. הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש

1 זו וְהֵאָחֵר בְּמִדְיָה אֲחֵרָת - דִּין אָחֵד הוּא; שְׂפָכֵל
2 אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שְׂמַת תְּחֵלָה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

יום שלישי ז' אלול ה'תשע"ז

פָּרָק שְׁשִׁי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

א. אֵין אָדָם² יוֹכֵל לְהוֹרִישׁ לְמִי שְׂאֵינּוּ רְאוּי לְיָרָשׁ, וְלֹא לְעַקֵּר³ הַיִּרְשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁוָה מְמוֹן הוּא.⁴ לְפִי שְׂנֵאמַר בְּפֶרֶשׁת נְחֻלוֹת: וְהִיָּתָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מְשֻׁפֵּט - לוֹמַר: שְׂחָקָה זוּ לֹא נִשְׁתַּפְּתָה⁵ וְאֵין הַתְּנָאִי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שְׂעוּזָה וְהוּא בְּרִיא בֵּין שְׁהֵיָה שְׂכִיב מְרַע,⁶ בֵּין עַל פֶּה בֵּין בְּכַתֵּב - אֵינּוּ מוֹעִיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בדינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

ב. לְפִיכָה⁷, הָאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְנֵי בְכוֹרִי לֹא יִטַל פִּי שְׁנַיִם, אִישׁ פְּלוֹנִי⁸ בְנֵי לֹא יִירָשׁ עִם אָחִיו - לֹא אָמַר פְּלוֹם.⁹ אִישׁ פְּלוֹנִי יִירְשֵׁנִי בְּמָקוֹם שְׂוִישׁ לוֹ בְּתוֹ,¹⁰ בְּתֵי תִירְשֵׁנִי בְּמָקוֹם שְׂוִישׁ לוֹ בֶּן - לֹא אָמַר פְּלוֹם. וְכֵן כָּל פִּיוֹצֵא בְּזָה¹¹. אָבֵל הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁין רַבִּים, כְּגוֹן בְּנִים רַבִּים אוּ אָחִים אוּ בָנוֹת, וְאָמַר כְּשֵׂהוּא שְׂכִיב מְרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירְשֵׁנִי מְכַלֵּל אֲחֵי¹², אוּ בְתֵי פְלוֹנִית תִּירְשֵׁנִי מְכַלֵּל בְּנוֹתֵי¹³ - דְּבָרָיו קִיָּמִין¹⁴, בֵּין שְׂאָמַר עַל פֶּה בֵּין שְׂפַתֵּב בְּכַתֵּב. אָבֵל אִם אָמַר: פְּלוֹנִי בְנֵי יִירְשֵׁנִי לְבָדוֹ¹⁵: אִם אָמַר עַל פֶּה - דְּבָרָיו קִיָּמִין; אָבֵל אִם פֶּתַב כָּל נַכְסָיו לְבָנוֹ - לֹא עֲשָׂהוּ אֵלָא אֲפוֹטְרוֹפּוֹס¹⁶, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנָה¹⁷.

(7) בבא בתרא שם. (8) שם קל. שאין לו כל זכות ליורשו. (9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. (10) ומכל שכן כשיש לו בן. (11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שיירשנו. (12) הוא היחידי מבין אחי יירש אותי. (13) ואין לו בנים. (14) כרבי יוחנן בן ברוקה במשנתנו: "אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים", ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבא בגמרא שם: אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" - התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. (15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. (16) שם קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו הגדול - לא עשהו אלא אפוטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן". כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם. (17) בפרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חזיקה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג):
 "וחישוב עם קונהו" - ולא עם יורשי קונהו, פירוש, אם מת
 אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום
 ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של
 אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט)
 "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא
 קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני
 כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא
 מן הכלל.

- י. והגרי⁴⁰ אינו יורש את אביו העובד פוכבים אלא²⁷
 מדבריהם⁴¹. תקנו לו שירש פשהיה, שמא יחזר²⁸
 למרד⁴². ויראה לי, שתנאי מועיל פירשה ז'⁴³,
 הואיל ואין העובד פוכבים מחיב לעמד בתקנת
 חכמים⁴⁴. ואין העובד פוכבים יורש את אביו הגר,³¹
 ולא גר יורש את גר⁴⁵, לא מדברי תורה ולא מדברי
 סופרים⁴⁶.³³

(40) שם. (41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר
 כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. (42) כדי
 שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור
 המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא
 גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא
 יירש? ותירצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיריש].
 (43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש.
 (44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה
 הלכה ח שתנאו על הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף
 על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר
 מועיל התנאי מטעם האמור. (45) האב ובנו או שני אחים
 שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר
 הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. (46) הנימוק
 שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו אינו שייך כאן שהרי אם
 יחזור לגיותו גם כן לא יירש את אביו הגר.

- יא. כל הנותן⁴⁷ נכסיו לאחרים והגית היורשין, אף
 על פי שאין היורשין נוהגין פשוטה - אין רוח
 חכמים נוחה הימנ⁴⁸, וזכו האחרים בכל מה שנתן
 להן⁴⁹. מדת חסידות היא, שלא יעיד אדם⁵⁰ חסיד
 בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש, אפלו ממן
 שאינו נוהג פשוטה לאחיו חכם ונוהג פשוטה.³⁹

(47) משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח
 ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעורק) נחלה
 דאורייתא" (רש"י שם). פסק חכמים בניגוד לדעת רבן
 שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה -
 זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב
 יהודה תלמידו. (49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון
 מתנה דבריו קיימים. (50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו.
 שמואל הורה כך לרב יהודה.

- יב. ישראל⁵¹ שמהיר⁵² - יורש את קרוביו⁴⁰
 הישראליים פשהיה⁵³. ואם ראו בית דין לאבד את
 ממונו ולקנסו שלא יירש, פדי שלא לחזק את⁴²

השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום,
 מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת
 הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה
 של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י
 מיגאש.

- ו. כתב²⁷ בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום
 מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה
 ובסוף - דבריו קיימין. כיצד? תנתן שדה פלונית
 לפלוני בני וירשנה, או שאמר: יירשנה ותנתן לו
 וירשנה, או יירשנה ותנתן לו, הואיל ויש שם לשון
 מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה
 ובסוף - דבריו קיימין. וכן אם היו שלש שדות²⁸
 לשלשה יורשין, ואמר: יירש פלוני שדה פלונית,
 ותנתן לפלוני שדה פלונית, ויירש פלוני שדה
 פלונית - קנו, אף על פי שזה שאמר לו בלשון
 ירשה אינו זה שאמר לו בלשון מתנה²⁹. והוא שלא
 ישהה בין אמירה לאמירה פדי דבור³⁰; אבל אם
 שעה - צריך שיהא לשון המתנה מערב בשלש³¹.

(27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט.
 (28) גמרא שם. (29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין
 בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש
 בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו
 נגד רבי יוחנן בדין זה. (30) כדי שאילת שלום תלמיד
 לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא
 כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

- ז. כיצד³¹? אם היה לשון המתנה באמצע - יאמר:
 פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתם
 להן במתנה וירשום³². ואם היה לשון המתנה
 בתחלה - יאמר: תנתן שדה פלונית ופלונית³³
 לפלוני ופלוני וירשום. ואם היה לשון המתנה
 בסוף - יאמר: יירש פלוני ופלוני שדה פלונית
 ופלונית שנתתם להן במתנה.

(31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו.
 (32) לשונו של ריש לקיש שם. (33) דוגמא זו היא בשתי
 שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

- ח. ירשת הבעל³⁴, אף על פי שהיא מדבריהם³⁵,
 עשו חזוק לדבריהם פשל תורה, ואין התנאי³⁶
 מועיל בה³⁷, אלא אם כן התנה עמה קשהיא
 ארוסה, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁸.

(34) כתובות פג: (35) מדברי חכמים. (36) אם התנה שלא
 יירשנה. (37) והוא יורש אותה. (38) פרק כ"ג הלכה ב
 והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

- ט. העובד פוכבים יורש³⁹ את אביו דבר תורה. אבל
 שאר ירושותיהן - מגיחין אותו לפי מנהגם.

(39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **יְדִיהֶם** 54 - הַרְשׁוּת בַּיָּדָן. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל
2 - תִּנְתֵּן יְרֵשֶׁת אֲבִיהֶן הַמוֹמֵר לָהֶן. וְכֵן הַמְנַהֵג תְּמִיד
3 **בַּמַּעֲרָב** 55.
- 4 **י.ג.** צִוּוּ חֻקִּים 56, שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם 57 בֵּין הַבָּנִים
5 בְּחַיָּו אֶפְלוּ בְּדָבָר מוֹעֵט, שֶׁלֹּא יִבְאוּ לְיַדֵּי תַּחְרוּת
6 וְקִנְיָה, בְּאֲחֵי יוֹסֵף עִם יוֹסֵף 58.
- 7 **א. אֵין הַיּוֹרְשִׁין** 2 נִחְלִין עַד שֶׁיִּבְיֵאוּ רְאֵיהַ בְּרוּרָה
8 שְׁמַת מוֹרִישָׁן. אֲבָל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, אוֹ שֶׁבְּאוּ
9 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְשִׁיחִין לְפִי תַּמָּן, אָף עַל פִּי
10 שְׁמִשְׂאִין אֶת אֲשֶׁתוֹ עַל פִּיהֶם וְנוֹטֵל כְּתַבְתָּהּ 3 - אֵין
11 הַיּוֹרְשִׁין נִחְלִין עַל פִּיהֶם 4.
- 12 **ב. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה:** מֵת בְּעָלִי, אָף עַל פִּי
13 שֶׁהִיא נְאֻמַּת וְתַנְשֵׂא וְתִטֵּל כְּתַבְתָּהּ 5 - אֵין הַיּוֹרְשִׁין
14 נִכְנָסִין לְנַחֲלָה עַל פִּיהָ 6. אָמְרָה: מֵת בְּעָלִי, וְנִתְיַבְּמָה
15 - הָרִי יִבְמָה נִכְנָס לְנַחֲלָה עַל פִּיהָ 7; שֶׁנֶּאֱמַר: יָקוּם
16 עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְהָרִי קָם.

(51 שם. 52) החליף דתו, השתמר. (53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). (54) ידי הממירים. (55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

(56) שבת י: (57) לא יעדיף. (58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

- 8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים... וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם, נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאינו עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיים: "ואחר-כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'בדק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

- ד. שְׁבוּי 15 שֶׁנִּשְׁבָּה, וְשָׁמְעוּ שְׁמַת, וְיָרְדוּ יוֹרְשֵׁיו
16 לְנַחֲלָה 16 וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ
17 מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מִחַמַּת סִכְנָה 17. אֲבָל הַיּוֹצֵא
18 לְדַעַת 18 שֶׁשָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, וְיָרְדוּ יוֹרְשֵׁיו לְנִכְסָיו
19 וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן 19, עַד שֶׁיִּבְיֵאוּ רְאֵיהַ שְׁמַת
20 מוֹרִישָׁן.

(5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קיז. (7) שנינו שם (מ:): הכונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובברייתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותו, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

- ג. מִי שֶׁטָּבַע בְּמִים שֶׁאֵין לָהֶם סוּף 8, וְכָאוּ עֲדִים
18 שֶׁטָּבַע בְּפִגְיָהֶם וְאָבַד זָכְרוֹ 9, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין

21 והוא הדין בַּחֲצֹרוֹת וּפְנֵדָקִיּוֹת³⁰ וְחֲנִיּוֹת, הַעֲשִׂיּוֹת
22 לְשֹׁכֵר וְאֵינָן צְרִיכִין עֲבוּדָה וְלֹא טָרַח, וְאֵין אָדָם
23 נוֹתֵן אוֹתָן בְּאֲרִיסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ;
24 שֶׁהָרִי גֹבֵה הַשֹּׁכֵר וְאוֹכֵל. אֲלֹא פִיֶּצֵד עוֹשִׂין? בֵּית
25 דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גַּבְאִי, וְיִהְיֶה הַשֹּׁכֵר מְנַח בְּבֵית דִּין
26 עַד שֶׁיָּבִיֵא רֵאֵיָה שְׁמַת, אוֹ עַד שֶׁיָּבֹא וְיִטַּל שֹׁכְרוֹ.

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבה או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לענייני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון. (31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומזה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד-משנה. ראה ה"ו).

27 ז. וְאֵין מוֹרִידִין³² הַקְּרוֹב לְעוֹלָם אֲלֹא לְשָׂדוֹת וְלִגְנוֹת
28 וּכְרָמִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שִׁיְהִיָּה בָהֶן בְּאֲרִיס³³, כְּדִי שְׂאֵל
29 יִפְסְדוּ וְנִמְצְאוּ בּוֹרִים וְנִשְׁמִים.

(32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

30 ח. מִי שִׁיֶּצֵא³⁴ לְדַעַת וְהֵנִיחַ נְכָסָיו, וְאֵין יָדוּעַ לְהִיכֵן
31 הַלֶּף וְלֹא מָה אָרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קְרוֹב לְנְכָסָיו;
32 וְאִם יָרַד - אֵין³⁵ מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צְרִיכִין
33 לְהַטְפִּיל בוֹ וְלְהַעֲמִיד לוֹ אֶפְסוֹרָפוֹס, לֹא לְקַרְקַע
34 וְלֹא לְמַטְלָטְלִין, שֶׁהָרִי לְדַעַתוֹ יֶצֵא וְהֵנִיחַ נְכָסָיו³⁶.
35 וְכִיֶּצֵד יִהְיֶה דִּין נְכָסֵי זֶה? מַטְלָטְלִין - יַעֲמִדוּ בְּיַד
36 זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבֹא זֶה וְיִתְפַּע, אוֹ עַד
37 שִׁמּוֹת וְיִתְפַּעוּ הַיּוֹרֵשִׁין.

(34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35) בביית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

38 ט. וְהַקְּרָקְעוֹת: מִי שֶׁהֵנִיחוֹ שְׂכָן³⁷ - אֵין לוֹקַחֲחִין
39 מִמֶּנּוּ שֹׁכְרָם³⁸. וְשָׂדֵה אוֹ כְּרָם שֶׁהָיָה בָהֶן אָרִיס -
40 יִשְׁאָרוּ כִּמּוֹ שֶׁהֵנִיחוֹ עַד שֶׁיָּבֹא. וְשָׂדֵה אוֹ כְּרָם

1 ה. שְׂבוּיֵי²⁰ שֶׁנִּשְׁבָּה וּבוֹרַח מִחַמַּת סַכְנַת נַפְשוֹת -
2 חֲבִיבֵין בֵּית דִּין לְהַתְּעַסֵק בְּנִכְסֵיהֶן²¹. כִּיֶּצֵד עוֹשִׂין?
3 כָּל הַמַּטְלָטְלִין יִהְיֶה מִפְּקָדִין בְּיַד נְאֻמָן עַל פִּי בֵּית
4 דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹף הַקְּרָקְעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין
5 לִירֵשָׁה כְּדִי לְעַבֵד אֶת הַקְּרָקְעוֹת²² וְלְהַתְּעַסֵק בָּהֶן עַד
6 שֶׁיָּוִדַע שְׁמַתוֹ אוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ. וְלִכְשִׁיבֹא הַשֹּׁכֵי
7 וְהַבוֹרַח - שְׂמִין אֵלוֹ הַקְּרוֹבִים שֶׁהוֹרְדוּ מָה שֶׁעָשׂוּ
8 וּמָה שֶׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאֲרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ
9 הַמְּדִינָה. וְלָמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְסוֹרָפוֹס²³
10 לְעוֹלָם, בֵּין כְּמַטְלָטְלִים בֵּין כְּקַרְקְעוֹת, עַד שֶׁיָּבֹאוּ
11 הַבְּעָלִים אוֹ עַד שֶׁיָּוִדַע בּוֹדְאֵי שְׁמַתוֹ? לְפִי שֶׁאֵין בֵּית
12 דִּין חֲבִיבֵין לְהַעֲמִיד אֶפְסוֹרָפוֹס לְגְדוּלִים שֶׁהֵן בְּנֵי
13 דַעַת²⁴.

(20) שם לט. (21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפסורופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חינם, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפסורופוס בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמה יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפסורופוס].

14 ו. נִשְׁבָּה²⁵ הַשְּׂבוּי וּבָרַח הַמְּסַכֵן, וְהֵנִיחַ קָמָה²⁶
15 לְקַצֵר²⁷ וְעֵנְבִים לְבָצֹר, תְּמָרִים לְגַדֵד וְזֵיתִים לְמַסֵּךְ -
16 בֵּית דִּין יוֹרְדִים לְנְכָסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְסוֹרָפוֹס²⁸,
17 וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת, וּמְגִיחִין
18 דְמֵיָהֶן עִם שְׂאֵר הַמַּטְלָטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאִתֵר כֶּף
19 מוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְנְכָסָיו; שְׂאֵם יָרַד תַּחֲלָה, שְׂאֵם
20 יִתְלַשׁ אֵלוֹ הַפְּרוֹת שֶׁהֵן פְּתוּלוֹשִׁין וְיֹאכֵל אוֹתָן²⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, ו"אפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירושו פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

ב. לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן, אפלו 21
קרוב מחמת אחי האם⁷ שאינן ראויין לירש. הרחקה 22
יתרה היא זו. ואפלו יש ביניהן⁸ שטר חלקה⁹ בין 23
בבתיים¹⁰ בין בשדות - לא ירד. ואפלו אמר: כתבו 24
עלי שטר אריסות¹¹ - לא ירד; שמה יאבדו השטרות 25
ויארכו הימים ויטען ויאמר שזה חלק ירשה בא לו 26
(מחמתו או) מחמת מורישיו. מעשה¹² באשה אחת, 27
שהיו לה שלש בנות, ונשבת הזקנה היא ובת אחת, 28
ומתה בת שניה והניחה בן קטן¹³; ואמר חכמים: 29
אין מורידין זו הבת הנשארה לנכסים - שמה מתה 30
הזקנה¹⁴, ונמצאו שליש נכסים¹⁵ אלו לקטן, ואין 31
מורידין קרוב לנכסי קטן; וכן אין מורידין לזה 32
הקטן בנכסים - שמה עדין הזקנה בחיים, ואין 33
מורידין קטן לנכסי שבוי. אלא כיצד עושין? מתוך 34
שצריך להעמיד אפטרופוס לחצי של קטן¹⁶, 35
מעמידין אפטרופוס על כל נכסי הזקנה¹⁷. אחר 36
זמן שמעו שמתה הזקנה. אמרו חכמים: תרד הבת 37
הנשארה לשליש הנכסים, שהוא חלק ירשתה; וירד 38
הקטן לשליש, שהוא חלקו מנכסי הזקנה¹⁸; 39
והשליש של בת השבוייה¹⁹ - מעמידין לו 40
אפטרופוס²⁰ מפני חלק הקטן, שמה מתה גם הבת 41
השבוייה, ויש לזה הקטן חצי השליש שלה. וכן כל 42
פיוצא בזה. 43

7 רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירושו, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן

1 שְׁהֵנִיחָם בּוֹרִים³⁹ - יִשְׁאָרוּ בּוֹרִים⁴⁰; שְׁהָיָה הוּא 2
בְּרִצּוֹנוֹ אֶבֶד מְמוֹנוֹ, וְאִבְדָּה לְדַעַת אֵין אָנוּ מְצוּיִן 3
לְהַחְזִירָהּ.

37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירושו, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בהנותו לפני שיצא לדעתו. 38) אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. 39) בלתי מועבדים. 40) ואף-על-פי שהקרקע יפסד.

4 י. שְׁמָעוּ בּוֹרִי⁴¹ שְׁמַת - הָרִי בֵית דִּין מוֹצִיאִין פֶּל 5
הַמְטִלְטִלִין וּמְנִיחִין אוֹתָן אֶצֶל גְּאֻמָּן עַל פִּיחָן⁴², 6
וּמורִידִין הַקְּרֹב לְשָׂדוֹת וּלְפָרְמִים שְׁיֵהָה בְּהֵן 7
כְּאָרִיס⁴³ עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה בְּרוּרָה שְׁמַת אוֹ עַד 8
שְׁיָבִיא.

41) בזה שיצא לדעתו. 42) דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד-משנה). 43) כמבואר למעלה בהלכה ה בד"ק שבוי. והרמב"ן והרשב"א - הובאו במגיד-משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראייה ברורה שמת. ונימוקם, שבברייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית-דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פָּרֶק שְׁמִינִי

1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

9 א. כְּשִׁמורִידִין² קְרֹב לְנִכְסֵי הַשְּׁבֹוִי אוֹ בּוֹרֵחַ אוֹ 10
לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שְׁשָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת - לא יורידו 11
קטן³, שְׁמָא יִפְסִיד הַנְּכָסִים. ואין מורידין קרוב 12
לנכסי קטן, שמה יטען ויאמר: זה חלקי המגיע לי 13
בירשתי. ואפלו קרוב מחמת קרוב אין מורידין. 14
14 כיצד? היו שגג אחים, אחד גדול ואחד קטן, ונשבה 15
הקטן⁴ או ברח - אין מורידין הגדול לתוך שדהו, 16
מפני שהקטן אינו יכול למחות, ושמה יחזיק זה 17
האח, ולאחר שנים יאמר: זה חלקי שהגיע לי 18
בירשתי⁵, ומחמת ירשה באתי. ואפלו בן אחיו של 19
זה הקטן הנשבה - אין מורידין אותו לנכסיו⁶, שמה 20
יאמר: שְׁמַחַמַת אָבִי יִרְשָׁתִי חֶלֶק זֶה.

2) בבא-מציעא לט. 3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". 4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמה יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם-משנה). 5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. 6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך-עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניה בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

- 1 א. האחיך שעדין לא חלקו ירשת אביהו, אלא פלן
- 2 משתמשין בחד במה שהניח להן - הרי הן ששתפין
- 3 לקל דבר. וכן בשאר היורשין - הרי הן ששתפין
- 4 בנכסי מורישין. וכל שפשא ונתן פל אהד מהן
- 5 בממון זה³ - השקר לאמצע⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

בנוסח התפילה, נאמר "אשרינו מזה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו" והם שלושה עניינים שבכל אחד מישראל - חלק, גורל וירושה. והם שלושה עניינים בעבודת האדם לקונו.

א. "ירושה" הם העניינים שיש לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות והאמהות, ובלשון התניא (פ"ח) "אהבה מסותרת שהיא ירושה לנו מאבותינו", ואין זה מגיע מצד יגיעת האדם אלא מירושה, שמבלי להתחשב במעמדו ומצבו - הוא "יורש הכל".

ב. "חלק" היא עבודת האדם בכח עצמו, היינו העבודה בכוחות הפנימיים שלו - שכל ומדות.

ג. "גורל" היא העבודה על-ידי הכוחות המקיפים - בחינת 'יחידה' שבנפש.

ההוראה מהלכה זו, שכל יהודי ויהודי "יורש הכל" בכל שלושת האופנים, וצריך תהיה הירושה חדורה אצלו בכל כוחות הנפש - הגלויים והמקיפים.

בהמשך לזה ישנה גם הוראה פרטית מהלכה זו:

"האחיך שעדין לא חלקו ירושת אביהו... וכל שנשא ונתן כל אחד מהן בממון זה, השכר לאמצע".

העבודה בכלל היא, שהירושה שמקבל כל אחד מישראל תתגלה ותומשך בעבודה בפועל - "המעשה הוא העיקר", על-דרך ניהול משא ומתן בממון שבא בירושה. ובזה יש שני אופנים, האחד לפני שמחלקים את הירושה, שאז כולם עדיין שותפים, ולכן השכר לאמצע. והשני, שכל אחד ואחד נושא ונותן לעצמו ומקבל את חלקו.

ובעבודה, הסדר הרגיל הוא שכל אחד ואחד עובד את עבודתו לעצמו ומקבל את שכרו, אבל ישנם עניינים שחייבים להעשות ביחד, כגון תפילה בציבור עד"מ.

ולמעלה משני עניינים אלו, ישנו עניין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש, ואז עבודתו אינה בבחינת בן שירוש, אלא שהוא המוריש ממש. ועבודה זו שייכת בכל ג' הקווין:

בתורה - שלימוד התורה שלו הוא בתכלית הביטול "תען לשוני אמרתך" שהוא כעונה אחר האומר דבר ה' ממש, מה שנאמר למשה מסיני.

הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - רבות כזו שבדרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב"טור' חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם ש"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. (8) גמרא שם. (9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. (10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה-שאי-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הברל בין בתים לשדות. (11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. (12) שם. (13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסתא). (14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבועה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. (15) בכל הנכסים. (16) שמא מתו שתי השבויות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבת - חצי. (17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אב"י, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמעלה פ"ו ה"ה), ומעמידים אפטרופוס למחציתו של הקטן. (18) כיורשה של אמו. (19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. (20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אב"י ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הר"ף בהלכותיו (בבבא-מציעא אות שלר): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרינן מעיינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הר"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

יום רביעי ח' אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. 13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוה אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. 14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

ד. מי שִׁירֵשׁ¹⁵ אֶת אָביו, וְהַשְּׁבִיחַ הַנְּכָסִים וְנָטַע¹² וּבָנָה, וְאַחַר כֵּן נֹדַע שְׁיֵשׁ לוֹ אֶחָיו בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת: 13
אם קִטְנִים הֵן - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע¹⁶; וְאִם הֵיוּ גְדוּלִים, 14
הוֹאִיל וְלֹא נֹדַע שְׁיֵשׁ לוֹ אֶחָיו - שְׁמִין לוֹ פְּאָרִיס¹⁷. 15
וְכֵן אִחַ שְׁיָרֵד לְנִכְסֵי קָטָן וְהַשְּׁבִיחַ - אֵין שְׁמִין לוֹ 16
פְּאָרִיס, אֲלֵא הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע, שְׁהָרִי לֹא בְרִשׁוֹת יָרֵד. 17

15) בבא מציעא לט: רמ. 16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבו (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. 17) נוטל חלק היכול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבו או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבו, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבו קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

ה. אֶחָד מִן הָאֶחָיו¹⁸ שֶׁלָקַח מְעוֹת וְעָשָׂה בָהֶן 18
סְחוּרָה, אִם הָיָה תַלְמִיד חֶקֶם גְּדוֹל שְׁאִינוּ מְנִיחַ 19
תּוֹרָתוֹ שְׁעָה אַחַת - הָרִי הַשְּׂכָר שְׁלוֹ¹⁹; שְׁאִין זֶה 20
מְנִיחַ תּוֹרָתוֹ וּמְתַעֲסֵק לְצַרְףּ אֶחָיו²⁰. 21

18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד.) ראה למעלה הלכה א בהערות). 19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). 20) לצורך עצמו נוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך

בתפילה - ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך", ש"גייד" הוא לשון המשכה, שהפה הוא רק כלי שיומשך ויתגלה על-ידו דיבורו ית'.

ובגמ"ח - שמרגיש בצדקה ובגמ"ח שנותן, שאינו אלא שליח של הקב"ה, וכל הצדקה שנותן היא משלו ית' שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

(ע"פ 9 יין מלכות' ספר משפטים סימן יט.)

2) משנה בבא בתרא קמד. 3) של הירושה. 4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו היורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגו של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשיב מחל ליורשים האחרים את טירחתו.

ב. הֵיוּ הַיּוֹרְשִׁין⁵ גְּדוּלִים וְקִטְנִים, וְהַשְּׁבִיחוּ 1
הַגְּדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים⁶ - הַשְּׁבִיחוּ לְאִמְצָע. אֶמְרוּ: 2
רְאוּ מַה שְׁהֵנִיחַ לָנוּ אָבֵא, וְהָרִי אָנוּ עוֹשִׁין וְאוֹכְלִין⁸ 3
- הַשְּׁבִיחַ שֶׁל מְשִׁבִיחַ⁹. וְהוּא¹⁰ שְׁיֵהִי הַשְּׁבִיחַ מִחַמַּת 4
הוּצָאָה שְׁהוּצִיא הַמְּשִׁבִיחַ; אֲבָל שִׁבְחוּ נְכָסִים מִחַמַּת 5
עֲצָמָן¹¹ - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע. 6

5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. 6) והקטנים אינם יכולים להשביח. 7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. 8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים - מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשונו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמיין. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בפני בית דין, שמה יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. 9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). 10) בתנאי. 11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

ג. וְכֵן¹² אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הִיא הַיּוֹרֶשֶׁת בְּכָלֵל 7
אֶחָיוּתֶיהָ¹³ אוּ בְכָלֵל בְּנֹת דוּדֶיהָ¹⁴, וְהַשְּׁבִיחָה 8
הַנְּכָסִים - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע. וְאִם אֶמְרָה: רְאוּ מַה 9
שְׁהֵנִיחַ לִי בְעָלִי, וְהָרִינִי עוֹשָׂה וְאוֹכְלֵת, הַשְּׁבִיחַ 10
הַנְּכָסִים מִחַמַּת הוּצָאָה - הָרִי הַשְּׁבִיחַ שְׁלָה. 11

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם:). (32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראייה" ופירש רבה (שם): כוונתו, שעליו להביא ראייה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33) ברייתא שם. (34) נשואה. (35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראייה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראייה שנפלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאנייה נושאת ונותנת בתוך הבית]. (36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראייה. (37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. (38) שם.

27 ח. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּאֵחִים וּבְאֵלֶּמְנָה שְׂאִין
28 חֲלוּקִין בְּעֶסְתָּן; אֲבָל אִם הָיוּ חֲלוּקִין בְּעֶסְתָּן⁴⁰ -
29 שְׂמָא מְעֶסְתָּו קִמְיָן⁴¹, וְעַל הָאֶחָיִן לְהִבִּיא רְאִיָּה⁴²
30 שְׁהֵן מְשַׁל אֶמְצָע⁴³. וְכֵן אִם מֵת זֶה⁴⁴ הַנּוֹתֵן וְהַנּוֹשֵׂא
31 בְּתוֹךְ הַבַּיִת - עַל הָאֶחָיִן לְהִבִּיא רְאִיָּה, אִף עַל פִּי
32 שְׂלָא הָיוּ חֲלוּקִין בְּעֶסְתָּן.

(39) אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. (40) כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. (41) צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. (42) מימרא של רב חסדא שם. (43) מנכסים המשותפים. (44) שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחין להביא ראייה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראייה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראייה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "נקטינן מרבתי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוני - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרינן לא הוה ברירא להון

ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירושו: "שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

1 ו. אֶחָד מִן הָאֶחָיִן²¹ שְׂמַנְהוּ הַמֶּלֶךְ גְּבַאי²² או סוֹפֵר
2 שְׂמַכְנִיס וּמוֹצִיא בְּמִמּוֹן הַמֶּלֶךְ²³, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּיָדָה
3 מְעַבְדֵת הַמֶּלְכִים: אִם מִחֲמַת אֲבִיהֶן מָנְהוּ, פְּגוֹן
4 שְׁהָיָה אֲבִיהֶן יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה, וְאָמְרָ²⁴: נְעַמִּיד תַּחְתָּיו
5 בְּנוּ פְּדֵי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַיְתוּמִים - הַפָּרֶס שְׂיִטֵּל
6 וְכָל הַשְּׂכָר שְׂיִשְׁתַּכֵּר בְּעַבְדָּה לְכָל הָאֶחָיִן. וְאִפְלוּ
7 הָיָה חֶסֶם בְּיוֹתֵר וְרְאוּי לְמַנּוֹת²⁵. וְאִם מִחֲמַת עֲצָמוֹ
8 מְנוּהוּ - הָרִי זֶה לְעֲצָמוֹ²⁶.

(21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחין השותפין". (22) גובה מסים. (23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24) המלך או שריו. (25) בזכות עצמו. (26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירושו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירושו זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

9 ז. אֶחָד מִן הָאֶחָיִן²⁷ שְׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ
10 הַבַּיִת²⁸, וְקָנָה עֲבָדִים בְּשָׂמוֹ לְבַדּוֹ²⁹, הַלֵּוָה לְאַחֵרִים
11 וְהָיָה שֹׁטֵר הַחֹבֵב בְּשָׂמוֹ לְבַדּוֹ, וְאָמַר: מְעוֹת אֵלוּ
12 שְׁהִלּוּיִתִי אוּ שְׁקִנְיִתִי בְּהֶן עֲבָדִים אֵלוּ שְׁלִי לְבַדִּי הֵן,
13 שְׁנַפְלוּ לִי מִבַּיִת אָבִי אִמִּי³⁰, או מְצִיאָה מְצִאתִי, או
14 מִתְּנָה נְתָנָה לִי - עָלְיוּ לְהִבִּיא רְאִיָּה³¹ שְׁנַפְלָה לוֹ
15 יִרְשָׁה אַחֲרָת, או מְצָא מְצִיאָה, או זָכָה בְּמִתְּנָה³².
16 וְכֵן³³ הָאִשָּׁה³⁴ שְׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֵנָת בְּתוֹךְ הַבַּיִת,
17 וְהָיוּ אוֹנוֹת, שְׁהֵן שֹׁטְרֵי מִמֶּכֶר עֲבָדִים וְשֹׁטְרֵי חוֹבוֹת,
18 יּוֹצְאוֹת עַל שְׂמָה, וְאָמְרָה: שְׁלִי הֵן, שְׁנַפְלוּ לִי מִבַּיִת
19 אָבוֹתִי - עָלְיָה לְהִבִּיא רְאִיָּה שְׁנַפְלוּ לָהּ לִירְשָׁה³⁵.
20 וְכֵן אֶלְמְנָה שְׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֵנָת בְּנִכְסֵי יְתוּמִים,
21 וְהָיוּ אוֹנוֹת וְשֹׁטְרוֹת יּוֹצְאוֹת עַל שְׂמָה, וְאָמְרָה:
22 מִירְשָׁה נִפְלוּ לִי, או מְצִיאָה מְצִאתִי, או מִתְּנָה נְתָנָה
23 לִי - עָלְיָה לְהִבִּיא רְאִיָּה³⁶. וְאִם יֵשׁ לָהּ נְדוּנָיָא³⁷,
24 וְאָמְרָה: מְנְדוּנָיִתִי לְקַחְתִּי - נְאָמְנָת. אֲבָל אִם אֵין לָהּ
25 נְדוּנָיָא וְלֹא הִבִּיאָה רְאִיָּה³⁸ - הָרִי הַכֹּל בְּחֻזְקָת
26 הַיּוֹרְשִׁין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן, וְאָמְרוּ הַקְּטָנִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן: 19
20 הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאֵי־ן⁶⁰ כְּדָרְךָ שֶׁנִּשְׂאָתָם אִתָּם⁶¹ - אֵין
21 שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלֶּא מֵה שֶׁנִּתְּנָן⁶² לָהֶם אֲבִיהֶם - נִתְּנָן.

55 משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם.
56 הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57 דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58 וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59 נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60 מנכסי הירושה המשותפים. 61 בחיי האב. 62 שהרי זה מתנה מחיים.

22 יג. הַשֵּׂיא הָאֵבֶב⁶³ אֵת בְּנוֹ וְעֶשֶׂה לוֹ מִשְׁתָּה, וְהֵייתָ
23 הַהוֹצֵאָה מִשָּׁל אֵב, וְנִשְׁתַּלְּחָה שׁוֹשְׁבֵינֹת⁶⁴ לְזֶה הַבֶּן
24 בְּחַיֵּי הָאֵבֶב⁶⁵, כִּשְׂשֵׂיא חוֹזְרֹת⁶⁶ לְאַחַר מִיתַת הָאֵב -
25 חוֹזְרֹת לְאִמְצַע⁶⁷. אֲבָל הוֹצֵיא הַבֶּן בְּמִשְׁתָּה מִשָּׁלוֹ⁶⁸
26 - אֵינָה חוֹזְרֹת אֶלֶּא מִחֶלֶק הַבֶּן שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ
27 בְּלִבָּד⁶⁹.

63 משנה וברייתא שם קמד: 64 "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65 ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין. 66 כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. 67 כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. 68 ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. 69 שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

28 יד. הָאֵב שֶׁשָּׁלַח⁷⁰ שׁוֹשְׁבֵינֹת בְּשֵׁם אֶחָד מִבְּנָיו,
29 כְּשֶׁתְּחֹזֵר הַשׁוֹשְׁבֵינֹת⁷¹ לְאוֹתוֹ הַבֶּן - הֲרֵי הִיא
30 שְׁלוֹ⁷². אֲבָל אִם שָׁלְחָה הָאֵב בְּשֵׁם בְּנָיו סָתֵם,
31 כְּשֶׁתְּחֹזֵר - תְּחֹזֵר לְאִמְצַע⁷³. וְאֵין זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ
32 תְּקִיב לְהַחֲזִירָהּ⁷⁴ עַד שֶׁיִּשְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כָּלָן; שֶׁהֲרֵי
33 כָּלָן שׁוֹשְׁבֵינֵין, שֶׁבְּשֵׁם כָּלָן נִשְׁתַּלְּחָה. לְכִיכֹף, אִם
34 שָׁמַח בְּמִקְצָתָן⁷⁵ - מִחֲזִיר חֶלֶק זֶה שֶׁשָּׁמַח עִמּוֹ
35 בְּלִבָּד, וְהֲרֵי הוּא לְאִמְצַע.

70 שם. 71 אחר מיתת האב. 72 שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. 73 כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. 74 אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל

דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אשתכח פירוקא בהאי שעתא"]=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוני תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוץ לקושיא זו.

1 ט. אֶחָד מִן הָאֲחִין⁴⁵ שֶׁשָּׁטַר חוֹב⁴⁶ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ⁴⁷
2 - עָלָיו לְהִבִּיא רְאִיָּה שְׂאֵבֵיו נִתְּנוּ לוֹ בְּכַתִּיבָה⁴⁸
3 וּמְסִירָה⁴⁹, או שְׂצוּהָ לוֹ בּוֹ כִּשְׂהוּא שְׂכִיב מְרַע; וְאִם
4 לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - הֲרֵי הוּא לְאִמְצַע.

45 ברייתא שם קעג. 46 של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47 וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48 שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49 ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

5 י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּאֲחִין, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתָן
6 שׁוֹמְטִין⁵¹ זֶה מִזֶּה; אֲבָל אַחַר שֶׁטָּעַן שְׁנֵתָן לוֹ אוֹ
7 שֶׁקָּנְהוּ מִבְּעָלָיו - גּוֹבֵה בּוֹ⁵², וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִבִּיא
8 רְאִיָּה.

50 בגמרא בכא בתרא שם נחלקו אביו ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אביו אומר - צריך להביא ראייה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51 מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52 בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראייה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

9 יא. אֶחָד מִן הָאֲחִין⁵³ שֶׁנִּשְׁטַל מֵאֵתִים זֶזוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה
10 או לְלַמֵּד אֲמָנוֹת - יְכוּלִין הָאֲחִין לֹאמַר לוֹ: אִם אֵין
11 אָתָּה אֶצְלָנוּ, אֵין לָךְ מְזוֹנוֹת אֶלֶּא לְפִי בְּרַפְת הַבֵּית⁵⁴;
12 שְׂאֵין הוֹצֵאֵת מְזוֹנוֹת הָאֶחָד לְבִדּוֹ כִּפְּהוֹצֵאֵת מְזוֹנוֹתָיו
13 בֵּין רַבִּים.

53 ברייתא וגמרא שם קמד: 54 לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד אחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

14 יב. מִי שֶׁמֵּת⁵⁵ וְהֵנִיחַ בָּנִים גְּדוּלִים וְקְטָנִים - אֵין
15 הַגְּדוּלִים מִתְּפַרְנְסִים⁵⁶ פְּרֻנְסַת הַקְּטָנִים, וְלֹא הַקְּטָנִים
16 נוֹזְנִים מְזוֹנוֹת הַגְּדוּלִים⁵⁷, אֶלֶּא חוֹלְקִים בְּשׁוּוֹה⁵⁸.
17 נְשֵׂאוֹ⁵⁹ גְּדוּלִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן - יִשְׂאוּ הַקְּטָנִים
18 כֶּן מִכָּל הַנְּכָסִים, וְאַחַר כֶּן יַחֲלִקוּ. נְשֵׂאוֹ הַגְּדוּלִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. האחין שחלקו⁹ - שמין להן מה שעליהן¹⁰; אבל
 מה שעל בניהן ובנותיהן, שקנו להן מתפיסת
 הבית¹¹ - אין שמין. וכן מה שעל נשותיהן, שפכר
 זכו בהן לעצמן¹². במה דברים אמורים? בבגדי הל';
 אבל בבגדי שבת ומועד - שמין מה שעליהן¹³.

9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם
 לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה.
 11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים
 מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות
 ולבוא לבית-דין לצורך השומא. 12) בתוקף המחילה.
 13) רי"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין
 פ"א ה"ד).

ד. מי שהניח¹⁴ תומים, מקצתן גדולים ומקצתן
 קטנים¹⁵, ורצו לחלק בנכסי אביהן כדי שישלו
 הגדולים חלקן - מעמידין בית דין אפוטרופוס
 לקטנים, ובורר להן החלק היפה. ואם הגדילו -
 אינן יכולין למחות¹⁶, שהרי על פי בית דין חלקו
 להם¹⁷. ואם טעו בית דין בשומא ופחתו שנות¹⁸ -
 יכולין למחות¹⁹, וחולקין חלקה אחרת אחר
 שהגדילו.

14) קידושין מב. 15) בגמרא כתוב תם: "יתומים שבאו
 לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם
 כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם
 קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי
 אפוטרופוס. 16) כרב נחמן, שם. 17) מלשונו זה, מדייק
 המגיד-משנה שאפוטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת
 עצמו, אלא על-פי בית-דין. 18) הקטנים קיבלו פחות
 אחד משה מהמגיע להם. 19) שנינו בכתובות צט: שום
 היתומים שפחתו שנות או הותירו שנות - מכוין בטל (ראה
 פ"ג מהל' מכירה ה").

ה. מי שמת והניח יורשין גדולים וקטנים - צריך
 למנות אפוטרופוס²⁰ שיהיה מתעסק בחלק הקטן²¹
 עד שייגדיל. ואם לא מנה - חייבין בית דין להעמיד
 להן אפוטרופוס עד שייגדילו; שבית דין הוא אביהן
 של יתומים.

20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות
 אפוטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב.
 21) הראב"ד בהגותו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו,
 שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיחו
 לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם
 הגדולים מסכימים להאריך את השתפות עד שיגדלו
 הקטנים, ונראה לבית-דין שהגדולים ישיחו את הנכסים -
 מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שיהנו מן השבח,
 כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו
 למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין
 בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות
 חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה
 שנשארו. (75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת
 נישואיהם.

טו. גדול האחין²⁶ שהיה לובש ומתכסה מלבושין
 נאים, אם יש לאחים הנאה ממנו כדי שיהיו דבריו
 נשמעין - הרי זה לובש מתפיסת הבית²⁷.

76) מימרא של רבא, שם קלט. 77) מכספי הירושה
 המשותפים.

פרק עשירי

1) מבאר דין אחים שחלקו ובהם אח ממדינת הים, ודין
 המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה
 החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי
 אפוטרופוס ליתומים קטנים.

א. שני אחים² שחלקו, ובהם אה ממדינת הים³,
 וכן שלשה אחין שחלקו, ובהם בעל חוב ונטל חלקו
 של אחד מהן⁴, אפלו נטל זה קרקע וזה כספים⁵ -
 בטלה מחלקת⁶, וחוזרין וחולקין השאר בשווה⁷.

2) מחלוקת רב ושמואל בבבא-בבא-בבא-קמא: 3) שלא היה
 ידוע להם בשעה שחלקו. 4) שאביהם עשה שדה זו
 אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות
 כל חובו מאחד מן הירושים בלבד, אלא נוטל מכל אחד
 כפי חלקו בירושה ('טור') חו"מ סי' קעה. ובסמ"ע שם סק"ה
 מבאר שני מקרים אחרים, שמוזכרים את בעל החוב לגבות
 כל חובו מירוש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי
 שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות
 שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי
 שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים
 לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום
 אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות
 מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא. 5) בבא-
 קמא ט. 6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו:
 והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאלו לא חלקו כלל.
 7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם.
 [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם
 בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון:
 אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד
 זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה,
 מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה
 כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום
 שהסוגיא שם עוסקת בבאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה
 נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בבא-בבא-קמא (שם) שלא בטלה
 מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו,
 אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מי שצנה⁸ בשעת מיתתו שיתנו לפלוני דקל או
 שדה מנכסיו, וחלקו האחין ולא נתנו לפלוני פלום
 - הרי המחלקת בטלה. וכיצד עושין? נוהגין מה
 שצנה מורישין, ואחר כך חוזרין וחולקין בתחלה.

(8) כתובות קט:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית-דין מסלקים אפוטרופוס שהם עצמם מינוהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשאמר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו בית-דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית-דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29 ר"ף שם. 30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף-על-פי שנפסקה הלכה (שם נב). כאבא שאול, שאין משיביעים אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). 31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפוטרופוס כזה.

32) ח. קטן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יותר מדי ומפסיד, והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין ממנו ממונו, ואין מעמידין לו אפוטרופוס. 33) אלא אם פן צנה אביו או מורישו, שלא יתנו לו אלא אם פן יהיה פשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן מרבה. והשוטה והחרש - הרי הן פקטנים, ומעמידין להן אפוטרופוס. 33)

32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפוטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפוטרופוס למגודלי זקן)". 33) בכתובות מת. אמרו: "מי שנשתטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות ק"ג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקו. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפוטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפוטרופוס. וצ"ע.

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפוטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מעות של יתומים² שהניח להן אביהן - אינן צריכין אפוטרופוס. אלא כיצד עושין בהן? בודקין על מי שיש לו נכסים שיש להם אחריות³, ויהיו עדיה⁴, ויהיה איש נאמן ושומע דיני תורה ומעולם לא קבל עליו נדוי, ונותנין לו המעות בבית דין קרוב לשכר ורחוק להפסד⁵, ונמצאו היתומים נהנין

1. ו. צנה המוריש²² ואמר: ינתן חלק הקטן לקטן, ומה שירצה יעשה בה - הרשות בידו. וכן אם מנה המוריש אפוטרופוס על הקטנים קטן או אשה או עבד - הרשות בידו. אבל אין בית דין ממנין אפוטרופוס לא אשה ולא עבד ולא קטן ולא עם הארץ²³, שהוא בחזקת חשוד על העברות. אלא בודקין²⁴ על אדם נאמן ואיש חיל, ויודע להפך בזכות היתומים²⁵ וטוען טענתם, וישש לו פח בעסקי העולם פדי לשמר נכסים ולהרויח בהן, ומעמידין אותו על הקטנים. בין שיהיה רחוק בין שיהיה קרוב לקטן²⁶. אלא שאם היה קרוב - לא ירד לקרקעות.

22) ברייתא שם: "אין עושין אפוטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפוטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו. 23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עם-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששינוי שאין ממנים עם-הארץ אפוטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם-הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע ס"ר צ"ק). 24) מחזירים אחר אדם מחונן במידות הנמנות למטה. 25) אביי, כתובות קט: 26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

ז. בית דין²⁷ שהעמידו אפוטרופוס, ושקעו עליו שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות יתר מדבר שהיה אמוד בו - יש להן לחוש לו שמא מנכסי יתומים הוא אוכל, ומסלקין אותו²⁸ ומעמידין אחר. אבל אם מנהו אבי יתומים - אין מסלקין אותו, שמא מציאה מצא. אבל אם באו עדים שהוא מפסיד נכסי יתומים - מסלקין אותו. וכבר הסכימו הגאונים²⁹ שמשביעין אותו³⁰, הואיל ומפסיד. והוא הדין לאפוטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה שמועתו טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחזר להיות זולל וסובא והולך בדרך החשד, או שפרץ בגדרים ובאבק גזל - בית דין חגיבים לסלק אותו³¹ ולהשביעו, ולמנות להן אפוטרופוס פשר. וכל הדברים האלו כפי מה שיראה לדון, שכל בית דין ובית דין הוא אביהן של יתומים.

27) גיטין נב: 28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפוטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל

20 יִאָרְעוּ אַנְס בְּדָרְךָ, הָרִי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ כְּדָרְךָ שֶׁהוּא
21 עוֹשֶׂה בְּשִׁלּוֹ¹⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(17 שם. 18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

22 ד. כְּשֶׁמְצַמְדִּין¹⁹ בֵּית דִּין לְהֵן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, מוֹסְרִין
23 לוֹ כָּל נְכָסֵי הַקָּטָן, הַקְּרָקַע וְהַמְטַלְטְלִין שֶׁלֹּא נִמְכְּרוּ.
24 וְהוּא מוֹצִיא וּמְכַנֵּס, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר וְשׁוֹכֵר, וְנוֹטֵעַ
25 וְזוֹרֵעַ, וְעוֹשֶׂה כְּפִי מַה שִׁירָאָה שֶׁזֶה טוֹב לִיתּוּמִים.
26 וּמְאִכְלִין וּמְשַׁקְּזִין וְנוֹתֵן לְהֵן כָּל הַהוֹצָאָה כְּפִי הַמְמוֹן
27 וְכְּפִי הָרְאוּי לְהֵן. וְלֹא יְרוּיִם לְהֵן יוֹתֵר מִדִּי²⁰, וְלֹא
28 יִצְמָצֵם עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִדִּי.

(19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

29 ה. כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיתּוּמִים - נוֹתֵן לְהֵם מְמוֹן מוֹרִישָׁן,
30 וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לְהֵן חֻשְׁבוֹנוֹת²¹ מַה שֶׁהִכְנִיס
31 וְהוֹצִיא, אֲלֵא אֹמֵר לְהֵן: זֶה הַנְּשָׂאָר²². וְנִשְׁבַּע
32 בְּנִקְיֻטַּת חֻפְצֵן²³ שֶׁלֹּא גָזַלְן כְּלוּם. בְּמַה דְּבָרִים
33 אֲמוּרִים? כְּשֶׁמְנוּהוּ בֵּית דִּין; אֲבָל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס
34 שֶׁמְנוּהוּ אֲבִי יְתוּמִים וְכֵן שָׂאֵר הַמּוֹרִישִׁין - אֵינוֹ
35 נִשְׁבַּע²⁴ עַל טַעֲנַת סִפְקָא²⁵. יֵשׁ לַאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס²⁶ לְלַבֵּשׁ
36 וְלַהֲתַכְּסוֹת מְנַכְסֵי יְתוּמִים, כְּדִי שִׁיְהִי מְכַבֵּד וְיִהְיֶה
37 דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין. וְהוּא שִׁיְהִי לִיתּוּמִים הַנָּאָה
38 בְּנִכְסֵיהֶן בְּהִיּוֹת דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין.

(21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הר"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידניו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג), הוא אביו של רבי. (22) בבביתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדוייקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. (23) כשהוא אוחו בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל כשמינהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשמינהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש

1 מְשַׁכְּרַת הַמְּעוֹת. וְכֵן אִם אֵין לוֹ קְרָקַע - יִנָּתֵן לְהֵן
2 מְשַׁכְּוֹן זֶהב שְׁבוּר⁶ שְׂאִין בּוֹ סִמְן⁷, וְנוֹטְלִין בֵּית דִּין
3 הַמְשַׁכְּוֹן, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמְּעוֹת קְרוֹב לְשַׁכְּרַת וְרַחוּק
4 לְהַפְסֵד. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מְשַׁכְּוֹן כְּלִים שֶׁל זֶהב או
5 חֲלִי⁸ שֶׁל זֶהב? שְׂמָא שֶׁל אַחֲרִים הוּא, וְיִתְנוּ סִמְן
6 וְיִטְלוּהוּ אַחַר מוֹתוֹ⁹, אִם יֵדַע הַדִּין שְׂאִין זֶה¹⁰
7 אֲמוּדוֹ¹¹. וְכַמָּה יִפְסְקוּ בְּשַׁכְּרַת? כְּפִי מַה שִׁירָאוּ
8 הַדִּינִין, או שְׁלִישׁ הַשַּׁכְּרַת או חֲצִי. אֲפֹלוּ רְבִיעַ הַשַּׁכְּרַת
9 לִיתּוּמִים, אִם רָאוּ שֶׁזֶה תַּקְּנָה לָהֶם - עוֹשִׂין. לֹא
10 מְצָאוּ אָדָם שִׁיתְנוּ לוֹ הַמְּעוֹת רַחוּק לְהַפְסֵד וְקְרוֹב
11 לְשַׁכְּרַת - הָרִי אֵלוֹ מוֹצִיאִין מִהֵן מְזוֹנוֹת מְעַט¹², עַד
12 שִׁיקְנוּ לְהֵן בְּמְעוֹת קְרָקַע¹³, וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ כְּיַד
13 אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיַּעֲמִידוֹ לְהֵן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משובחות. (5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעסיסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועסיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. (6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט. (9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד-משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם בידי, אבל בית-דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"ד). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיטתו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף. (11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

14 ב. כָּל הַמְטַלְטְלִין¹⁴ שֶׁל יְתוּמִים - שְׂמִין אוֹתָן
15 וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוּק¹⁵ קְרוֹב
16 לְמַדִּינָה¹⁶ - מוֹלִיכִין אוֹתָן לְשׁוּק וּמוֹכְרִין אוֹתָן.
17 וְיִצְטְרְפוּ דְמֵיהֶן עִם הַמְּעוֹת שֶׁל יְתוּמִים.

(14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-הדין. (16) לעיר, שם.

18 ג. מִי שֶׁהָיָה כְּיַד¹⁷ שַׁכְּרַת שֶׁל יְתוּמִים, אִם יִנְיָחוּ פְּאָן
19 עַד שִׁמְכָר - שְׂמָא יִחְמִיץ, וְאִם יוֹלִיכוּ לְשׁוּק - שְׂמָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלקבל אפוטרופוסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' הו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). (25 אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנססיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). (26 שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יש לאפוטרופוס²⁷ למכור בהמה ועבדים ושפחות, שדות וכרמים, להאכיל ליתומים. אבל אין מוכרין וממתיחין המעות²⁸, ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח שדות²⁹, שמה לא יצליח³⁰. אבל מוכרין שדה לקח שורים לעבודת שדות אחרות³¹, ששהשורים הן עקר כל נכסי שדות³².

(27 ברייתא, שם. (28 שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). (29 כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמה) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמה יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. (31 שם, מעשה באפוטרופוס בשכינותו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. (32 בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעד - השדה נטולת ערך.

ז. אין האפוטרופין³³ רשאים למכור ברחוק³⁴ ולגאל³⁵ בקרוב³⁶, למכור ברעה ולגאל בפה, שמה לא יצליח זה שקננו. ואין רשאים לדון ולחובב³⁷ על מנת לזכות ליתומים³⁸, שמה לא יזפו ונמצא החוב קיים³⁹.

(33 ברייתא, שם. (34 שדות המרוחקות מן העיר. (35 לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלויים". (36 אף-על-פי שיתור נוח לעבד שדה קרובה. (37 אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). (38 אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. (39 פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופוסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אין האפוטרופין⁴⁰ רשאים להוציא עבדים⁴¹ לחרות⁴², אפילו לקח מן העבד דמים⁴³ שייצא לחרות. אבל מוכרין אותן⁴⁴ לאחרים⁴⁵ ולוקחין מהן הדמים על מנת⁴⁶ שיוציאהו לחרות, ואותן האחרים הן שמשחררין אותם.

ט. האפוטרופין⁴⁷ תורמין ומעשרין נכסי יתומים¹⁶ כדי להאכילן⁴⁸, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור. אבל לא יעשרו ולא יתרמו כדי להניח פרות מתקנין⁴⁹, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן - תתקן⁵⁰.

(47 ברייתא, שם נב. (48 אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". (49 מותרים באכילה. (50 הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. האפוטרופין⁵¹ עושין לקטנים לולב וספה וציצית ושופר, ספר תורה ותפלין ומזוזות ומגלה. כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁישׁ לָהֶם קִצְבָה⁵², בֵּין שֶׁהוא מְדַבְּרֵי תוֹרָה בֵּין שֶׁהוא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - עוֹשִׂין לָהֶם, אִף עַל פִּי שְׂאִינָן חֲבִיבִין בְּמַצְוָה מְכֹל אֱלוֹהִים הַמְצוֹת אֲלָא כְּדִי לְחַנְּקֵן. אֲבָל אֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה, וְאִפְלוּ לְפַדְיִין שְׁבוּיִים, מִפְּנֵי שֶׁמְצוֹת אֱלוֹהִים אֵין לָהֶן קִצְבָה⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אבל אין פוסקין עליהם צדקה ואפילו לפדיון שבוים מפני שמצוות אלו אין להן קצבה".

ונתבאר הטעם ברש"י מסכת גיטין "דהא בכל שעתא קיימי עניים, נמצאו נכסיהם כלים" וצריך להבין:

א. הלא טעם זה (שאינן להן קצבה) שייך בכל אחד ולא רק ביתומים, ומדוע לפטור דווקא את היתומים ממצות צדקה.

ב. הלא מצות צדקה יש לה שיעור מעשר או חומש, ומדוע כתב שהיא מצוה ש"אין לה שיעור".

ג. בהלכה שאח"כ כתב שחרש ושוטה פוסקין עליהם צדקה, ובמה הם שונים מיתומים ואין חוששין שיכלה ממונם.

והביאור בזה: יסוד ההלכה הנ"ל הוא כמו שכתב הרמב"ם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות, שנאמר סולו לרוכב בערבות וגו' אבי יתומים בו".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראייה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראייה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מז' שמות שאינן נמוחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל-פי-זו מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו", ובזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפוטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל-כך לראיה מ"רוכב ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסילה "לעשות לו מסילה כביכול לירד ולהתגלות למטה, על-דרך מה שנאמר "ואמר סולו סולו פנו דרך כו" כי זהו תפקידו של האפוטרופוס לעשות מסילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה על-פי תורה שתעשה אצלם דרך סלולה למשך כל ימי חייהם.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר משפטים טימן כא).

(57) יושב בשמים.

בְּרִידַ רַחֲמָנָא דְּסִינְעוֹן

נְגַמְר סִפְר שְׁלִשָּׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שְׁדֵי. הַלְכוּתוֹ תְּמַשָּׂה, וּפְרָקָיו תְּמַשָּׂה וְשִׁבְעֵים: הַלְכוּת שְׁכִירוֹת - שְׁלִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוּת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן -

"כדי לחנכן במצוות", הגם שאינן חייבים בכל אלו המצוות, ומובן שחיוב החינוך הוא רק במקום שאין חשש שדבר זה לא יוכל להתקבל בשכלו ובהבנתו עד כדי תמיהה וכד'. והנה, במצוות הצדקה בכלל ובפדיון שבויים בפרט, הקטן אינו מבין מדוע שלא יתן יותר ממעשר וחומש לשם מצות פדיון שבויים, והלא יש בידו מספיק כסף בכדי להוציאו לפדותו, וא"כ כל העניין של "כדי לחנכן במצוות" אינו קיים בעניין זה. ומה שכתב שהיא "מצוה שאין לה שיעור", היינו שבעיני הקטן אין לה שיעור, אבל באמת יש לה שיעור, ולכן פוסקין צדקה על חרש ושוטה כי החיוב עליהם הוא כמו על כל אדם ולא מצד חינוך, ולכן אין שייך כאן החשש האמור.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר משפטים טימן כ).

51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. 52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבויים.

1 יא. וּמִי שֶׁנִּשְׁתַּטְּחָה⁵⁴ או שֶׁנִּתְחַרְשׁ⁵⁵ - בֵּית דִּין פּוֹסְקִין
2 עָלָיו צְדָקָה⁵⁶, אִם הָיָה רָאוּי.

54) כתובות מח. 55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות – בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יחיבין (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בברייתא. ותמה הר"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

3 יב. אָף עַל פִּי שְׁאִין הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת
4 חֲשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, צְרִיךְ לְחַשֵּׁב בִּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ
5 לְדַקְדֵּק וּלְהִזְהֵר הַרְבֵּה מְאֹד בְּהִינּוּ שֶׁל אֱלוֹ הַיְתוּמִים,
6 שֶׁהוּא רֹכֵב עַרְבוֹת⁵⁷; שְׁנֵאמַר: סִלּוֹ לְרוֹכֵב בְּעַרְבוֹת
7 וְגו', אָבִי יְתוּמִים וְגו'.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 בְּכֹל מְדִינָה² וּמְדִינָה וּבְכֹל פֶּלֶךְ³ וְפֶלֶךְ. שְׁנֹאמַר:
 2 שְׁפֹטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶם כְּכֹל שְׁעָרֶיךָ⁴. שׁוֹפְטִים -
 3 אֵלֶּיךָ הַדְּיָנִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבְעֵלֵי דִינֵי בָּאִים
 4 לְפָנֶיהֶם. שׁוֹטְרִים - אֵלֶּיךָ בְּעֵלֵי מִקְלָ⁵ וּרְצוּעָה, וְהֵם
 5 עוֹמְדִים לְפָנֵי הַדְּיָנִין, הַמְּסַבְּבִין בְּשׂוֹקִים וּבְרַחוּבוֹת
 6 וְעַל הַחַנּוּיּוֹת, לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים⁶ וְהַמְּדוֹת⁷ וְלַהֲכֹת כָּל
 7 מַעֲוֹת⁸. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם עַל פִּי הַדְּיָנִים⁹. וְכָל שְׂרָאוֹ
 8 בּוֹ עוֹוֹת¹⁰ דָּבָר - מִכִּיֹּאֵין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדָנִין אוֹתוֹ
 9 כְּפִי רְשָׁעוֹ¹¹.

1 שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הֵלְכוֹת מְלִנָּה וְלוֹה - עֲשָׂרִים
 2 וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הֵלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן - שִׁשָּׁה עֲשָׂר
 3 פְּרָקִים. הֵלְכוֹת נַחְלוֹת - אֶחָד עֲשָׂר פְּרָקִים.

יום חמישי ט' אלול ה'תשע"ז
 פתח פיה שפט צדק, ודין עני ואביון
ספר ארבעה עשר
והוא ספר שופטים

הלכותיו חמש. וזהו סדרן: א. הלכות סנהדרין והענשין המסורין להם. ב. הלכות עדות. ג. הלכות ממרים. ד. הלכות אבל. ה. הלכות מלכים ומלחמותיהם.

הלכות סנהדרין
והענשין המסורין להם

יש בכללן שלשים מצות. עשר מצות עשה, ועשרים מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) למנות שופטים. (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט. (ג) לנטות אחרי רבים אם נחלקו השופטים. (ד) שלא להרג אם רבו המחזיבין באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים. (ה) שלא ללמד חובה מי שלמד זכות בדיני נפשות. (ו) להרג בסקילה. (ז) להרג בשרפה. (ח) להרג בסוף. (ט) להרג בחנק. (י) לתלות. (יא) לקבר הנהרג ביום הריגתו. (יב) שלא תלין נבלתו. (יג) שלא להחיות מבשר. (יד) להלקות רשע. (טו) שלא יוסיף בהקאת הלוקה. (טז) שלא לענש אנוס. (יז) שלא להרג דם נקי באמד הדעת. (יח) שלא לחוס על הורג חברו או חבול בו. (יט) שלא לרחם את הדל בדין. (כ) שלא להדר גדול בדין. (כא) שלא להטות הדין על בעלי עברות, אף על פי שהוא חוטא. (כב) שלא לענות משפט. (כג) שלא להטות משפט גר ויתום. (כד) לשפט בצדק. (כה) שלא לירא בדין מאיש זרוע. (כו) שלא לקח שחד. (כז) שלא לקלל הדיינים. (כח) שלא לשא שמע שוא. (כט) שלא לקלל הנשיא. (ל) שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הפשרים. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1 (מתבאר בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה ופלך. הרכב חברי סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה. באיזו עיר מעמידים סנהדרין קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של שלושה דיינים בלבד.

4 א. מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים כו".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת, ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב) שהן שתי מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו" שוטרים כו" ת"ל כו") ולדעת ר"א ב"ספרי" הלימוד משופטים ושוטרים הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק ר"ט ע' 489 בהערה שם)

~ נקודות משיחות קודש ~

"השופטים אלו הדיינים הקבועים בבית-דין".

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית-דין לחזק הדבר.. כו"
 עניינם של השוטרים שהם "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו" וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו כפי רשעו", היינו שמפקחים ברחובות ובשווקים ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים".

על-פי־זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוות מינוי שוטרים בפני עצמה, אלא עם מצוות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים, היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות, ועשיית הדין נחלקת לשתים: פסק הדין על-ידי הדיינים, וביצועו על-ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב) נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים כשאינם יכולים להוציא את הדין לפועל, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצווה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על-ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסיועם.

ידועים דברי הש"ך (ריש פרשת שופטים) ש"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" מדבר גם על "שערי הגוף"

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

העיניים והאוזניים, ושיהיה מושל על כל אחד מאברים אלה.
 בפשוטות, עניין השופטים באדם מתקיים על-ידי לימוד הלכות התורה לדעת את המעשה אשר יעשון, ומינוי השוטרים מתקיים על-ידי קיום ההלכות בפועל. ולפי מה שנתבאר לעיל שתפקיד השופט הוא להוציא לפועל את משפטו, מובן גם עניינם של השופטים והשוטרים שבאדם, כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים" ואם התלמוד (השופט) אינו מביא לידי מעשה (השוטר) חסר גם בתלמוד עצמו. אבל השוטר הוא כאשר יצרו של אדם מתגבר עליו וצריך לבטשו ולהרגיז עליו את היצר הטוב ולהכותו בדברים.

~ נקודות משיחות קודש ~
"אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית-דין בכל פלך ופלך".

ותמהו 'נושאי-הכלים' לרמב"ם שלכאורה הוא נגד גמרא מפורשת (מכות ז, א.) "והיו אלה לכם גו' למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ, א"כ מה תלמוד-לומר בשעריך? בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחול" אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר", ואיך פסק שבחול" אין מושיבין בכל פלך ופלך.

יש הגורסים ברמב"ם "אבל בחול" אין חייבין להעמיד בית-דין אלא בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר", ויש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שרק בכל פלך ופלך אין חייבים להעמיד, אבל בכל עיר ועיר חייבים.

אבל הרמב"ן (שחי בסמיכות לזמן הרמב"ם) בפירושו על התורה כתב שבחוץ-לארץ אינם חייבים להעמיד להם ב"ד, ורק "כאשר יצעק המעוות, יעמדו עליו הראויין לשפוט ובמשפטיהם ישפטוהו או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטוהו.... וכן כתב הרב משה". וברור שהיה תחת ידו כתב"ד שלדעת הרמב"ם אין חייבים להושיב דיינים בחול"ל. על-פי חידושו של הרמב"ם, תתורץ תמיהה גדולה בסיפור חג הפורים. בקשר לחטאם של ישראל "שנהנו מסעודתו של אותו רשע" אומרת הגמרא (מגילה יב, א.) "הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים" (כמו שישראל עשו עצמם ולא כיוונו באמת, כך הקב"ה העמיד עליהם את המן רק להפחידם). ונשאלת השאלה, הרי מרדכי הזהירים "לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש", ומכיון שמרדכי היה אחד מראשי הסנהדרין, נמצא שעברו על הוראת בית-דין, ו"כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא-תעשה", ואיך אפשר לומר ש"לא עשו אלא לפנים".

אלא שעל-פי דעת הרמב"ם הקושיא מעיקרא ליתא, כי בשושן הבירה לא היה בית-דין וא"כ לא עברו על הוראת הדיינים.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן ג.)

אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א.): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". (13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחול" אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט -

ועל-פיזה יובן הלשון "ואשיבה שופטיך כבראשונה" כי אז יתבטל כל הרע, ולא יהיה עוד צורך בשוטר אלא רק בשופט.

(ע"פ לקו"ש חזק ל"ד ע' 103 והע' 37)

2 עיר. 3 עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממונה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). 4 סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. 5 "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים-ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". 6 המחירים, שלא ימכרו ביוקר. 7 שמודדים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגרדמין (=שוטרים) בין למידות בין לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזרים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". 8 מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. 9 וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממונה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממונה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קעו "ויעמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". 10 ובכתב יד תימן: ערות דבר. 11 ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

1 ב. אין אנו חייבין להעמיד פתי דינים בכל פלך
 2 ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל פלבד; אכל
 3 בחוצה לארץ - אינן חייבין להעמיד בית דין בכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. (18) כמו שאמרו (בבא בתרא קכ, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". (19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. (20) סגן. (21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. (22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. (23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימינו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב-בית-דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ומשמאלו" (רדב"ז). (24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). (25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. (26) חצר בית המקדש, ונזכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. (27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). (28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. (29) שם. (30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שעריך (סמ"ג מצוות עשה צז). וב"ספרי" תצא את רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". (31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

1 ג. פמה פתי דינין קבועין יהיו בישראל? וכמה
2 יהיה מנינן?¹⁴ קבועין בפתחלה בית דין הגדול
3 במקדש¹⁵, והוא הנקרא סנהדרין¹⁶ גדולה. ומנינם
4 שבעים ואחד. שגאמר: אספה לי שבעים איש
5 מזקני ישראל; ומשה על גביהן, שגאמר: והתנצבו
6 שם עמך - הרי שבעים ואחד¹⁷. הגדול בפקמה
7 שבכלן - מושיבין אותו ראש עליהן¹⁸, והוא ראש
8 הישיבה. והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל
9 מקום¹⁹, והוא העומד תחת משה רבנו. ומושיבין
10 הגדול שבשבעים משנה²⁰ לראש, ויושב מימינו.
11 והוא הנקרא אב בית דין²¹. ושאר השבעים יושבין
12 לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם²². כל הגדול מחברו
13 בפקמה - יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר
14 מחברו²³. והם יושבין בכמו חצי גרן בעגול, כדי
15 שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כלן²⁴. ועוד
16 מעמידין שני פתי דינין של עשרים ושלשה עשרים
17 ושלשה²⁵: אחד על פתח העזרה²⁶, ואחד על פתח
18 הר הבית²⁷. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל, שיש
19 בה מאה ועשרים²⁸ או יותר, סנהדרין קטנה²⁹.
20 ויושבת בשער העיר, שגאמר: והציגו בשער
21 משפט³⁰. וכמה יהיה מנינם? עשרים ושלשה דינים.
22 והגדול בפקמה שבכלן ראש עליהן. והשאר יושבין
23 בעגול כמו חצי גרן³¹, כדי שיהא הראש רואה את
24 כלן.

~ נקודות משיחות קודש ~

הוא שקורין אותו נשיא בכל מקום.

'נשיא' הוא על שם שמלמד תורה, וכן הוא במשיח שנאמרו בו שני העניינים "מלך עליהם" ו"נשיא להם" כי בו יתקיימו שניהם. עניינו כמלך המשיח הוא לפעול חידוש אמיתי בעולם, להפוך את כל העמים "לעבדו שכם אחד" והוא חידוש בהנהגת העולם, אבל בנוסף יהיה 'נשיא' כיון ש"ילמד תורה את כל העם", ועניין זה אינו חידוש ביחס לעניינו כמלך, שהרי אחרי הכל לא יכול להיות שינוי בתורה - התורה הזאת לא תהיה מוחלפת."

(ע"פ לקר"ש חלק ל"ה ע' 209)

(14) מניין חבריהם שבכל בית דין. (15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. (16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהלוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימא ישבחוהו יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. (17) משנה

ד. עיר שאין בה מאה ועשרים - מעמידין בה
שלשה דינים³². שאין בית דין פחות משלשה, כדי
שיהא בהן רב ומעוט, אם היתה ביניהן מחלוקת
בדין מן הדינין³³.

(32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה ודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). (33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח".

ה. כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים, אחד ראוי
ללמד ולהורות בכל התורה פלה, ואחד יודע
לשמע³⁴ ויודע לשאל ולהשיב³⁵ - אין מושיבין בה
סנהדרין, אף על פי שיש בה אלפים מישראל³⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט' אלול - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח.

ט. פל מקום שיש בו סנהדרין, יהיו שם שני סופרי דינים עומדין לפניהם, אחד מן הימין ואחד מן השמאל. אחד פותב דברי המחיבין⁴⁶, ואחד פותב דברי המזקים⁴⁷.

46 פלוני חייב ומטעם זה. 47 פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים והמחייבים, שאם יטעה האחד יזכיה כתבו של חברו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג.

י. ולמה אין סנהדרין אלא בעיר שיש בה מאה ועשרים? פדי שיהיה מהן סנהדרין של עשרים ושלושה, ושלוש שורות של עשרים ושלושה⁴⁸, ועשרה בטלגין של בית הכנסת⁴⁹, ושני סופרים ושני חזנים⁵⁰, ושני בעלי דינים⁵¹, ושני עדים, ושני זוממין⁵², ושני זוממי זוממין⁵³, ושני גבאי צדקה, ועוד אחד פדי שיהיו שלשה לחלק צדקה⁵⁴, ורופא אמין⁵⁵, ולבלר⁵⁶, ומלמד תינוקות. הרי מאה ועשרים⁵⁷.

48 ראה לעיל הלכה ח ובביאורו שם. 49 בטלים מכל מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. 50 שמשם להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). 51 שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם). 52 שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א"ב דיני הזמה והגדרתה. 53 עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמה יתחייב בעל דין על פי עדים וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י). זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). 54 שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). 55 שיוודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במוכן הטכני (כסף משנה). 56 כותב ספרים. 57 סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא אחד ואומן אחד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פרק שני

1 מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם,

34 להבין היטב דברי חברו לאשורם. 35 לישא וליתן, להתוכח בדברי חברו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמתתם. 36 סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן אין יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

1 ו. סנהדרין שיש בה שנים אלו, אחד ראוי לשמע 2 ואחד ראוי לדבר - הרי זו סנהדרין³⁷. הרי בה 3 שלשה - הרי זו בינונית. הרי בה ארבעה יודעים 4 לדבר - הרי זו סנהדרין חכמה³⁸.

37 וכשרה בדוחק. 38 כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, ובבבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרע".

5 ז. פל סנהדרין קטנה מושיבין לפניהן שלש שורות 6 של תלמידי חכמים, בכל שורה ושורה עשרים 7 ושלושה איש. שורה ראשונה קרובה לסנהדרין, 8 ושורה שנייה למטה הימנה, ושלישית למטה 9 הימנה. וכל שורה ושורה יושבין בה לפי מצלתן 10 בחכמה³⁹.

39 וכל אחד אחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לו, א.

11 ח. אם נחלקו הסנהדרין⁴⁰, והצרכו לסמך אחד 12 להוסיף על מנגנן - סומכין מן הראשונה גדול 13 שבה; והראשון שבשורה שניה בא ויושב בסוף 14 שורה הראשונה, פדי למלאת הסרונה, והראשון 15 שבשלישית בא ויושב בסוף שורה שנייה⁴²; ובוררין 16 להן אחד משאר הקהל, ומושיבין אותו בסוף שורה 17 שלישית⁴³. וכן אם צרכו לסמך שני או שליש⁴⁴ - 18 על הסדר הנה הם עושים⁴⁵.

40 ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). 41 ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים. 42 שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). 43 שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). 44 כגון שחלה אחד מהשורות או מת. 45 שאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור-המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". (14) את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). (15) שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" - אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שמא משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלתי מן הרוח... ושמתי עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

- ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה פהנים ולוויים, שְׁנֵאמַר: וּבִאֵת אֶל הַפְּהִינִים הַלְוִיִּם. וְאִם לֹא מִצְאוּ, אִפְלוּ הָיוּ כְּלָם יִשְׂרָאֵלִים - הָרִי זֶה מִתְּרָם.¹⁶

- 16 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט - אע"פ שאין בו כהנים ולוויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).
- ג. אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מפלג¹⁷ בפְּשָׁנִים וְלֹא סְרִיס, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּהֶן אֲכֻזְרִיוֹת¹⁸. וְלֹא מִי שְׂאִין לוֹ בָּנִים, פְּדִי שְׂיֵהָא רְחֻמָּן.¹⁶

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מעמידין... ולא זקן מופלג בשנים מי שיש בהן אכזריות".

ראה "דרך מצותיך" פט,ב. הלכה זו היא המשך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאין בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25)

- 17 רב ביותר. (18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכח כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך שנאמר במסית: "ולא תחמול... עליו" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קרית ספר), וראה לקמן פ"א, ה"ה.

- ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שְׁאָסוּר לְחַלֵּק עֲלֵיוֹ¹⁹ וְלְמָרוֹת אֵת דְּבָרוֹ. אֲבָל מוֹשִׁיבֵין בָּהֶן גְּדוֹל, אִם הָיָה רְאוּי בְּחֻקָּהָ²⁰.

- 19 שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" - קרא בו: לא תענה על רב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). (20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצינה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." - מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, שמכותו של דיין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

- 1 א. אין מעמידין בסנהדרין, בֵּין בְּגִדוֹלָה² בֵּין בְּקִטְנָה³, אֲלָא אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְוִנִים⁴, מִפְּלִגִּין⁵ בְּחֻקָּתָהּ הַתּוֹרָה, בְּעֲלֵי דְעָה מְרַבָּה, יוֹדְעִים קֶצֶת מִשְׁאָר חֻקֹּתָהּ, פְּגוֹן רְפוּאוֹת⁶ וְחֻשְׁבוֹן וְתַקּוּפוֹת⁷ וּמְזוֹלוֹת וְאַצְטִגְנִינוֹת⁸ וְדַרְכֵי הַמַּעֲוֲנָנִים⁹ וְהַקּוֹסְמִים¹⁰ וְהַמְכַשְׁפִּים¹¹ וְהַכְּלִי עֹבְדָה זָרָה וְכִיּוּצָא בְּאַלּוֹת¹², פְּדִי שְׂיֵהִיו יוֹדְעִים לְדוֹן אוֹתָם¹³. וְאִין מַעְמִידִין בְּסִנְהֶדְרִין אֲלָא פְּהִינִים לְוִיִּים וְיִשְׂרָאֵלִים הַמְיַחֲסִים הָרְאוּיִים לְהִשְׁיֵא לְכַהֲנָה¹⁴. שְׁנֵאמַר: וְהַתִּיצְבוּ שָׁם עִמָּךְ - בְּדוֹמִין לָךְ בְּחֻקָּהָ וּבִירְאָהּ וּבְיַחַסָּהּ¹⁵.

- 2 של שבעים ואחד. 3 של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. 4 מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה, וכשאינן מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאינן מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו (ספרי דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. 5 ובכת"י התימנים: מופלאים. 6 הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חברו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חברו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). 7 בכת"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א "חישבו תקופות ומזלות". חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החדש ועיבור שנים. מזלות - משרש נזל-הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים-עשר חלקים, ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית-דין לקבוע על פיו תאריך מולד הירח, כמבואר בהל' קידוש החדש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פ"א, ה"דח; פ"ז, ה"ד. 8 בכת"י התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרונוגיה, חזון בכוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו בכוכבים, ראה שבת קנו, א. 9 נותני עיתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פ"א, ה"ח). 10 עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו). 11 עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם ה"טו ובבאורנו). 12 כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם ה"טז, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בה מועיל". 13 סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים - מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית-דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סח, א "לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה למד, אבל אתה

12 ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מדקדקין
13 בהן בכל אלו הדברים - צריך שיהא בכל אחד מהן
14 שבעה דברים. ואלו הן: חקמה, וענוה, ויראה³⁴,
15 ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן,
16 ובעלי שם טוב³⁵. וכל אלו הדברים מפרשין הן
17 בתורה. הרי הוא אומר: אנשים חכמים ונבנים -
18 הרי בעלי חקמה אמור. וידעים לשבטיכם³⁶ - אלו
19 שרוח הבריות נוחה מהם³⁷. ובמה יהיו אהובים
20 לבריות? בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש
21 שפלה³⁸, וחקרתן טובה, ודברן ומשאן בנחת עם
22 הבריות³⁹. ולהלן הוא אומר: אנשי חיל - אלו שהן
23 גבורים במצות⁴⁰, ומדקדקים על עצמם, וכושפין את
24 יצרן⁴¹, עד שלא יהא להן שום גנאי⁴² ולא שם רע,
25 ויהא פרקן נאה⁴³. ובכלל אנשי חיל, שיהיה להן לב
26 אמיץ להציל עשוק מיד עושקו⁴⁴. פגענן שנאמר:
27 ויקם משה וישען. ומה משה רבנו ענו, אף כל דין
28 צריך להיות ענו⁴⁵. וראי אלהים - כמשמעו. שנאי
29 בצע - אף ממון שלהם אינן נבהלין⁴⁶ עליו, ולא
30 רודפין לקבץ הממון. שפך מי שהוא נבהל להון -
31 חסר יבאנו⁴⁷. אנשי אמת - שיהיו רודפין אחר
32 הצדק מחמת עצמן בידעתן⁴⁸. אוהבין את האמת,
33 ושונאין את החמס, ובורחין מפל מיני העול.

1 ה. מלכי בית דין²¹, אף על פי שאין מושיבין אותם
2 בסנהדרין - יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים
3 אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אכל מלכי ישראל²⁵ -
4 אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נקנעים לדברי
5 תורה, שמה תבוא מהן תקלה²⁶.

(21 מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22 לברם, שלא
בחרת הסנהדרין. 23 סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא,
יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24 שאם
לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא:
"קשט עצמן ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25 מימי ירבעם
ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה
שבטים (מלכים"א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא
על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26 כמסופר
ישאל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני
הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד!
אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו
חברייך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה,
ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים
אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן
את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה ה' מלכים פ"ג
ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן
הדבר תקלה והפסד על הדת".

6 ו. פשם שבית דין מנקין בצדק²⁷, פך צריכין להיות
7 מנקין מפל מומי הגוף²⁸. וצריך להשתדל ולקבדק
8 ולחפש, שיהיו קלן בעלי שיבה²⁹, בעלי קומה,
9 בעלי מראה³⁰, נבוני לחש³¹, ושידעו ברב
10 הלשונות³², כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי
11 התרגמן³³.

(27 ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב
(ויקרא יט, טו) "לא תעשו עול במשפט... בצדק תשפוט
עמיתך". 28 סנהדרין לו, ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי
ומום אין בך", שאפילו הוא סומא באחת מעיניו - פסול
הוא לסנהדרין, כמבואר בסמוך ה"ט. ובירושלמי שם פ"ח,
ה"ה "כשם שזקני בית דין שלמים בצדק, כך הם צריכים
להיות שלמים באבריהם". 29 אבל לא זקנים מופלגים,
כמבואר לעיל ה"ג. 30 שתהא אימתם מוטלת על הבריות
(סנהדרין יז, א וברש"י). 31 המבינים בחכמת הטענה
והדיבור, שהדיבור צריך להיות בחשאי ובנחת (רד"ק
לישעיה ג, ג). ובחגיגה יד, א דרשו: לחש - זה שראוי
למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש (= מפני השטן). ורש"י
שם מגיד: "כגון אב בית דין ולבו דואג בקרבו".
32 שדבר זה הוא למצוא מי שיודע כל שבעים לשון
(כסף-משנה), וזהו שדקדק רבי יוחנן (בסנהדרין יז, א)
ואמר: "ושידעו בשבעים לשון", ולא אמר: שבעים (לחם-
משנה). 33 כשבאים עדי לועזים, לא יצטרכו להעמיד
מליצים ביניהם, והרי זה עד מפי עד (רש"י שם). ובמנחות
סה, א מפרש רש"י: "שלא יחליף (התורגמן) טענותיו
ויחייבוהו".

(34 יראת שמים ויראת חטא. 35) וכן אמרו ב'מדרש רבה'
דברים פרשה א: "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות"
וכו'. (36 מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית
יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י:
לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו".
37) סנהדרין פח, ב. 38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד.
39) שע"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א.
40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל -
בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". 41) ירושלמי שם,
"לב טוב יצר טוב". 42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט
דבר של פסולת". 43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם
רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. 44) פסיקתא
רבתיא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני
עומד הייתי על הגולן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את
הגול". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול
ומשניו אשליך טרף". 45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי
פ"א, ה"ד. 46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה:
"שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל-שכן ממון
אחרים". ובבבא-בתרא נח, ב אמרו: כל דין שנתבע לדין
ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דין. ומפרש הרשב"ם:
"שיעוות הדין בשביל שוחד". 47) מלשון הכתוב במשלי
כח, כב. 48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררום אחרים
על כך, וכן פירש הרמב"ן לשמות יח, כא "כי יראו עושק
וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו
מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה
דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כל-שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחדים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"א הי"א (כספ-משנה). 58) אפילו לדיני ממונות ובבית-דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט הי"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (גדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ז ס"ק י.

י. אף על פי שאין בית דין פחות משלשה⁵⁹ - מתר¹³ לאחד לדון מן התורה; שנאמר: בצדק תשפט עמיתך⁶⁰. ומדברי סופרים⁶¹, עד שיהיו שלשה⁶²; ושנים שדנו - אין דיניהן דין⁶³.

59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבריו (סנהדרין ג, א). 61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש-עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכד'. 62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). 63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כספ-משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. אחד שהיה ממחה לרבים⁶⁴, או שנטל רשות מבית דין⁶⁵ - הרי זה מתר לו לדון יחידי⁶⁶, אבל אינו חשוב בית דין⁶⁷. ואף על פי שהוא מתר, מצות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים; שהרי אמרו⁶⁸: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד⁶⁹.

64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל-פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). 65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, הי"ד. 66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית-דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, ה"טו

ואם לא נמצא, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכן נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

ח. אמרו חכמים⁴⁹: שמיבית דין הגדול היו שולחים בכל ארץ ישראל ובדקין. כל מי שימצאוהו חכם, וירא חטא, וענו, ושפוי⁵⁰, ופרקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושין אותו דין פעירו. ומשם מעלין אותו לפתח הר הבית, ומשם מעלין אותו לפתח העזרה, ומשם מעלין אותו לבית דין הגדול⁵¹.

49) סנהדרין פח, ב ובירושלמי שם פ"א, ה"ד. 50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף נכנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובכתי" התימנים הנוסח: ועניו ושפל. 51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

ט. בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר - הרי זה פסול⁵², עד שתהיה אמו מישראל⁵³. היה אחד ממזר⁵⁴, אפלו שלשתן ממזרים - הרי אלו פשרין לדון⁵⁵. וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו - פשר⁵⁶. מה שאין כן בסנהדרין⁵⁷. אבל הסומא בשתי עיניו - פסול לכל⁵⁸.

52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבריו, כסתמת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פ"א הי"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. 53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות' (שם קב, א) דיבור-המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. 54) שנוולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. 55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכספ-משנה, שהוא-הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים ממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. 56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לז, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (רי"ף שם). 57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית-דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין למזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחדים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. (80) חָבֵר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". (81) כמו שאמר (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המניין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמרין קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר". וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתינת ממון.

- 16 א. עַד אֵימָתֵי יוֹשְׁבֵי הַדִּינִים בְּדִין? סְנֵהֲדָרֵי קְטָנָה?
- 17 וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה - יוֹשְׁבֵינָם מֵאַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר?
- 18 עַד סוֹף יְשׁוּעוֹת בַּיּוֹם? אָבָל בֵּית דִּין הַגְּדוֹל הֵיזוּ יוֹשְׁבֵינָם?
- 19 מִתְמַמֵּד שֶׁל שַׁחַר עַד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים?
- 20 וּבְשִׁפְחוֹת יוֹמִים טוֹבִים הֵיזוּ יוֹשְׁבֵי בְּבֵית הַמְדָּרֵשׁ שֶׁבְּהַר הַבַּיִת?
- 21

2) של עשרים ושלשה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א). 4) שזוהי שעת מאכל תלמידי-חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כוורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף-משנה). ובחו"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבת י, א ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי-חכמים, וכן דעת הר"ף בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחו"מ שם ס"ק י. 5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). 6) בלשכת הגזית שבבית-המקדש. 7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). 8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעורה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים בדין (ובשבת אסור לדון), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית-המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג ה"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פ"א, ה"ב"ג.

- 22 ב. אֵין בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד צְרִיכִין שְׁיֵהִיו יוֹשְׁבֵינָם בְּלֵן פְּאָחַד בְּמִקוֹמָן שֶׁבְּמִקְדָּשׁ; אֲלָא בְּעַת שְׁיֵהוּ צְרִיכִין לְהַתְקַבֵּץ - מִתְקַבְּצִין בְּלֵן, וּבְשַׁאֲרַ הַעֲתוֹת - כָּל מִי שְׁיֵהִי לוֹ עֶסֶק, יֵצֵא לַעֲשׂוֹת חִפְצוֹ וְחֻזְרוֹ. וְהוּא שְׁלֵא יַפְחַתוּ מְעַשְׂרִים וְשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבֵינָם תְּמִיד כָּל זְמַן יִשְׁבִּיבְתָן?
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28 הֲרֵי זֶה מְסַתְּבֵל בְּחִבְרֵי הַנְּשִׂאָרִים: אִם יִשְׂאָרוּ שָׁם עֲשָׂרִים וְשְׁלֹשָׁה?
- 29 יֵצֵא; וְאִם לֹא - לֹא יֵצֵא עַד שְׁבִיבָא אַחֲרָם?
- 30

(כסף-משנה). 67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית-דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. 68) אבות פ"ד, מ"ח. 69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר-רום מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחיד, ועל זה שמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דיין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). וברושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחיד. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחיד! אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחיד, ומפיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחיד". ומכאן ראייה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחיד אפילו מדרך חסידות (משנה-למלך).

- 1 יב. יֵשׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לְעֶצְמוֹ?
- 2 פח"י. הוֹאִיל וּבְדִין וּבְהִלְכָה הוּא עוֹשֶׂה, אֵינוֹ חָיֵב לְטַרְחַ וּלְכוּא לְבֵית דִּין. אָף עַל פִּי שְׁלֵא הִיָּה שָׁם הַפֶּסֶד בְּנִכְסָיו אִלּוּ נִתְאַחַר?
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7

70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית-דין. 71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא-קמא כז, ב) "בן בג-בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתר) שמא תיראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. 72) ממתין (בבא-קמא שם). 73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית-דין. 74) התאונן, צעק חסם. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. 75) ואם נתברר שלא עשה כדין, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם-משנה).

- 8 יג. אָף עַל פִּי שְׁבֵיבֵי דִין שֶׁל שְׁלֹשָׁה בֵּית דִּין שְׁלֵם הוּא, כָּל זְמַן שֶׁהֵן רַבִּים - הֲרֵי זֶה מְשַׁבְּחָה?
- 9
- 10 שְׁיִחַתְּךָ הֵדִין בְּאֶחָד עֶשֶׂר יוֹתֵר מִעֶשְׂרֵהָ. וְצְרִיכִין שְׁיֵהִיו הַיּוֹשְׁבִים כָּלָם שָׁם בְּבֵית דִּין תְּלַמְּדֵי חֻכְמִים?
- 11
- 12

76) סנהדרין ז, רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

- 13 יד. וְאִסוּר לְאָדָם חֻכֵם שְׁיִשָּׁב בְּדִין עַד שְׂיַדַע עִם מִי יִשָּׁב?
- 14 שְׁמָא יִצְטַרֵּף עִם אֲנָשִׁים שְׂאִינָן הַגּוֹנִים, וְנִמְצָא בְּכָלֵל קֶשֶׁר בּוֹגְדִים?
- 15 וְלֹא בְּכָלֵל בֵּית דִּין?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב"תורה תמימה" דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמותרת גם בלילה.

8 ה. הַנְּחִלּוֹת²² - פְּדִינֵיךָ²³; שְׁנֵאמַר בְּהֵן: לְחֻקַּת
9 מִשְׁפָּט²⁴. לְפִיכֶךָ אֵיךְ מִפְּלִיךָ²⁵ נְחִלּוֹת בְּלַיְלָה²⁶.

22 שאדם מצווה ליתן מעזובונו ליורשיו או לאחרים.
23 הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא-בתרא קיג, ב).
24 ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. 25 מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה".
26 סנהדרין לד, ב. וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדרון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

10 ו. שְׁנַיִם שְׁנֹכְנָסוּ לְבַקֵּר אֶת הַחֹלֶה, וְצִוָּה בַּפְּנֵיהֶם²⁷
11 - פּוֹתְבִים²⁸ וְאֵיךְ עוֹשִׂין דִּין²⁹. וְאֵם הָיָה שְׁלֹשָׁה - רְצוּ
12 פּוֹתְבֵיךָ³⁰, רְצוּ עוֹשִׂין דִּין³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
13 בַּיּוֹם³²; אֲבָל בְּלַיְלָה³³ - פּוֹתְבֵיךָ³⁴ וְאֵיךְ עוֹשִׂין דִּין³⁵.

27 הסדיר בפניהם צוואה בעל-פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. 28 בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית-דין, ובית-דין יעשה כפי הצוואה. 29 השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. 30 בלשון עדות, וכנ"ל באות כז. 31 הם עצמם רשאים ושלטיים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנג: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה שצויה ולדרון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית-דין אחר נלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתיבתם לפני בית-דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). 32 שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. 33 כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. 34 בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית-דין אחר. 35 אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישיב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא-בתרא קיג, ב: אין השלשה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה ב'תוספות' לסנהדרין לד, ב.

14 ז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הַגּוֹי³⁶ - שְׂכִינָה
15 עִמָּהֶם³⁷. לְפִיכֶךָ צְרִיכִין הַדַּיָּנִים לֵישֵׁב בְּאֵימָה
16 וְיִרְאָה³⁸ וְעֵטִיפָה³⁹ וְכַבֵּד רֹאשׁ⁴⁰. וְאָסוּר לְהִקְלֵל רֹאשׁ
17 או לְשַׁחֵק או לְסַפֵּר בְּשִׂיחָה פְּטוּלָה בְּבֵית דִּין, אֶלָּא
18 בְּדַבְרֵי תוֹרָה וְחֻקָּמָה.

9 לדרון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. 10 סנהדרין לו, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג", שרך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שרר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מציגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שלישי משבעים סנהדרין (רש"י שם). 11 כנגד סנהדרי קטנה. 12 שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור-המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר "גימטריא של מ'ז'ג", שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית-דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

1 ג. אֵיךְ מִתְחִילִין אֶת הַדִּינִין בְּלַיְלָה¹³. מִפִּי
2 הַשְּׂמוּעָה¹⁴ לְמָדוּ, שֶׁהַדִּינִין פְּנִינֵי. שְׁנֵאמַר: פֶּל רִיב
3 וְכָל נִגְע; מָה רְאִיתָ נִגְעִים¹⁵ בַּיּוֹם בְּלַבֵּד, אֶף הַדִּינִין
4 בַּיּוֹם בְּלַבֵּד¹⁶.

13 משנה, בסנהדרין לב, א. 14 שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל-פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות ט). 15 שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". 16 סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחו"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה ב'תוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

5 ד. וְכֵן אֵיךְ מְקַבְּלִין יְעוּדוֹת¹⁷ וְאֵיךְ מְקַנְמִין שְׁטָרוֹת¹⁸
6 בְּלַיְלָה¹⁹. וּבְדִינֵי מְמוֹנוֹת²⁰, אֵם הַתְּחִילוּ בַּיּוֹם - מִתָּר
7 לְגַמֵּר הַדִּין בְּלַיְלָה²¹.

17 שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה, ב) וראה ב'תוספות' סנהדרין לד, ב דיבור-המתחיל יום לתחילת דין. 18 אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזוייפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. 19 שהקיום הרי הוא כדין, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. 20 זה חוזר אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמעה דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. 21 סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדין הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז' ובירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. (51) ירושלמי, שם. (52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

י. כָּף הָיָה דָרְךָ חֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים: בּוֹרְחִין 25
מְלַהֲתֵמְנוֹת⁵³, וְדוֹחֵקִין עֲצָמָן הִרְבֵּה שְׁלֵא לְשׁוֹבוּ בְּדִין,²⁶
עַד שִׁידְעוּ שְׂאִין שֵׁם רֵאיוּ קְמוֹתָם⁵⁴, וְשָׂאֵם יִמְנְעוּ²⁷
מִן הַדִּין - תִּקְלָקֵל⁵⁵ הַשּׁוֹרֶה⁵⁶. אָף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ²⁸
יֹשְׁבֵינָם בְּדִין אֶלָּא עַד שֶׁמְכַבְּדִין עֲלֵיהֶם אֶת הָעַם²⁹
וְהַזְקֵנִים⁵⁷ וּפּוֹצְרִים⁵⁸ בְּהֵן.³⁰

(53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באור" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל א י, כב) "הנה הוא (=שאל) נחבא אל הכלים". (54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאינן חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק יד). (55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. (56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). (57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. (58) מפצירים. מרבים לבקש.

יום שישי י' אלול ה'תשע"ז

פָּרֶק רְבִיעִי

1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכות חלקית ומוגבלת. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל. דייני שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה והרשהו לדון למרות שאינו ראוי.

א. אָחַד בֵּית דִּין הַגְּדוֹל² וְאָחַד סְנֵהֲדֵרִין קְטָנָה³ או³¹
בֵּית דִּין שָׁל שְׁלֹשָׁה, צָרִיף שְׁהֵיָה אָחַד⁴ מֵהֵן סְמוּךְ³²
מִפִּי הַסְּמוּךְ⁵. וּמִשָּׁה רִבְנּוֹ סְמוּךְ יְהוֹשֵׁעַ בִּיד, שְׁנֵאָמַר:³³
וּסְמוּךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֶהוּ. וְכֵן הַשְּׁבָעִים זְקֵנִים -³⁴
מִשָּׁה רִבְנּוֹ סְמוּךְ⁶, וְשָׂרְתָה עֲלֵיהֶן שְׂכִינָה⁷. וְאוֹתָן³⁵
הַזְּקֵנִים סְמוּךְ לְאַחֲרִים, וְאַחֲרִים לְאַחֲרִים. וְנִמְצְאוּ³⁶
הַסְּמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית דִּינּוֹ שָׁל יְהוֹשֵׁעַ³⁷
וְעַד בֵּית דִּינּוֹ שָׁל מִשָּׁה רִבְנּוֹ⁸. וְאָחַד הַנְּסֻמָּךְ מִפִּי³⁸
הַנְּשִׂיאִי⁹ אוּ מִפִּי אָחַד מִן הַסְּמוּכִין, אֶפְלוּ לֹא הָיָה³⁹
אוֹתוֹ סְמוּךְ בְּסֵנֵהֲדֵרִין לְעוֹלָם¹⁰.⁴⁰

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. (4) בכתב יד התימנים: צריכים שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. (5) נסמך על ידי סומך

(36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. (37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת אל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. (38) מפני כבוד השכינה. (39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). (40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

ח. כָּל סְנֵהֲדֵרִין אוּ מְלָךְ⁴¹ אוּ רֵאשׁ גּוֹלָה⁴² שֶׁהֶעֱמִידוּ¹
לְהֵן לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׂאִינוּ הֶגְוֵן, וְאִינוּ חָכְם בְּחֻקְמַת²
הַתּוֹרָה וְרֵאיוּ לְהֵיוֹת דִּין, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּלוֹ³
מִחֻמְדִּים⁴³ וְיֵשׁ בוֹ טוֹבוֹת אַחֲרוֹת - הָרִי זֶה⁴
שֶׁהֶעֱמִידוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שְׁנֵאָמַר: לֹא תִפְּרִי⁵
פְּנִים בְּמִשְׁפָּט. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁴⁴ לְמִדּוֹ, שְׁוִה מְדַבֵּר⁶
כְּנֶגֶד הַמִּמְנָה לְהוֹשִׁיב דִּינָיו. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁵: שְׂמֵא⁷
תֹאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה, אוּשִׁיבֶנּוּ דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי⁸
גְבוּר, אוּשִׁיבֶנּוּ דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוּשִׁיבֶנּוּ⁹
דִין; אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לְשׁוֹן, אוּשִׁיבֶנּוּ דִין.¹⁰
נִמְצָא מְזַכֵּה אֶת הַחַיִּב וּמַחֲיִב אֶת הַזָּכָאי. לֹא מִפְּנֵי¹¹
שֶׁהוּא רָשָׁע, אֶלָּא מִפְּנֵי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ. לְכֹף נֵאָמַר: לֹא¹²
תִפְּרִי פְּנִים בְּמִשְׁפָּט. וְעוֹד אָמְרוּ⁴⁶: כָּל הַמְּעַמִּיד¹³
לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׂאִינוּ הֶגְוֵן - כְּאֵלוֹ הַקִּים מְצַבָּה.¹⁴
שְׁנֵאָמַר: וְלֹא תִקִּים לָךְ מְצַבָּה אֲשֶׁר שְׂנֵא יִי אֱלֹהֶיךָ.¹⁵
וּבמִקוֹם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים - כְּאֵלוֹ נִטַע אֲשֶׁרֶה⁴⁷.¹⁶
שְׁנֵאָמַר: לֹא תִטַע לָךְ אֲשֶׁרֶה כָּל עֵץ אֲצֵל מְזַבַּח יִי¹⁷
אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִּי אֱלֹהֵי¹⁸
כֶּסֶף - אֱלוֹהֵי הַבָּא בְּשִׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב. זֶה הַדִּין¹⁹
שֶׁמְנוֹהוּ מִפְּנֵי עֲשָׂרוֹ בְּלִבְד⁴⁸.²⁰

(41) בארץ ישראל. (42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד ה"ג, ובבאורנו שם. (43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". (44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. (45) 'ספרי' דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, ה"ט"ו. (46) סנהדרין ז' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נוטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתכון רשאיין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתיכון רשאיין למנאה לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. (47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמידי-חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמידי-חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. (48) שנתן מומן למלך על כך (שם, וברש"י).

ט. כָּל דִּין שְׁנָתָן מִמוֹן כְּדִי שִׁיתְמַנָּה - אֲסוּר לְעַמֵּד²¹
מִפְּנֵיו⁴⁹. וְצִוּוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וּלְזַלֵּל בּוֹ⁵⁰.²²
וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁵¹: שְׁהַטְלִית שְׁמַתְעֻטָּף בָּהּ, תְּהִי²³
בְּעֵינֶיךָ כְּמַרְדֵּעַת⁵² שָׁל חֲמוֹר.²⁴

(49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. (50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשו"ע חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12. ה. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיָה כָּל מִי שֶׁנִּסְמָךְ סוֹמֵךְ לְתַלְמִידוֹ.²²
 13. וְחֻכְמָיִם חִלְקוּ כְבוֹד לְהַלְלֵל²³ הַזְקֵן, וְהַתְקִינוּ שְׁלֵא
 14. יְהֵא אָדָם נִסְמָךְ אֶלָּא בְרֵשׁוֹת²⁴ הַנְּשִׂיא. וְשְׁלֵא יְהֵא
 15. הַנְּשִׂיא סוֹמֵךְ אֶלָּא אִם פֶּן הָיָה אֵב בֵּית דִּין עֲמוּ²⁵.
 16. וְשְׁלֵא יְהֵי אֵב בֵּית דִּין סוֹמֵךְ אֶלָּא אִם פֶּן הָיָה
 17. הַנְּשִׂיא עֲמוּ. אֶבְל שְׁאָר הַחֲבוּרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד
 18. מֵהֶם לְסִמָּךְ בְּרֵשׁוֹת הַנְּשִׂיא. וְהוּא שְׂיֵהִי שְׁנַיִם
 19. עֲמוּ²⁶, שְׂאִין סְמִיכָה פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה²⁷.

(22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. (23) בכתב יד הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית דוד המלך. וכך הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב): "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי". (24) בהסכמתו ומדעתו. (25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז). (26) אף על פי שאינם סמוכים. (27) כמבואר לעיל הלכה ג. וחדש כאן, שאפילו מינהו הסמוך ברשות הנשיא, עדיין צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם משנה).

20. ו. אִין סוֹמְכִין זְקֵנִים בְּחוּצָה לְאַרְץ, וְאַף עַל פִּי
 21. שְׂאֵלוּ הַסוֹמְכִין נִסְמָכוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל²⁸. אֶפְלוּ הִיוּ
 22. הַסוֹמְכִין בְּאַרְץ, וְהִנְסָמָךְ חוּצָה לְאַרְץ - אִין
 23. סוֹמְכִין²⁹. וְאִין צְרִיף לומר אִם הִיוּ הַסוֹמְכִין בְּחוּצָה
 24. לְאַרְץ וְהִנְסָמָךְ בְּאַרְץ. הִיוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַרְץ - סוֹמְכִין
 25. אוֹתוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ עִם הַסוֹמְכִים בְּמָקוֹם
 26. אֶחָד³⁰; אֶלָּא שׁוֹלְחִין לוֹ³¹ או פוֹתְבִין לוֹ שְׁהוּא
 27. סְמוּךְ, וְנוֹתְנִין לוֹ רְשׁוֹת לְדוֹן דִּינֵי קְנָסוֹת³², הוֹאִיל
 28. וְשְׁנֵיהֶם בְּאַרְץ. וְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁהַחְזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי
 29. מְצָרִים³³ רְאוּהָ לְסְמִיכָה³⁴.

(28) סנהדרין יד, א. (29) בכתב או על ידי שליח. (30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על פי שאינם במקום אחד סומכים (רדב"ז). (31) מודיעים לו על ידי שליח. (32) כמבואר לעיל הלכה ב. (33) אף על פי שלא החזיקו בה עולי בבל בימי עזרא וסיעתו. (34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לעניין תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה ה"ו) - לעניין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לעניין הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעוונותיו מחולים (ראה לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א"ב) הרי היא בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מסנהדרין ה, א, שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעיירות העומדות על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה - לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן, שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכוף את

כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי עצמו. (6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה פרשה צ"ט, אות ו' האספו ואגידה לכם - שמינה אותם זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). (7) ככתוב (במדבר יא, כח) "ויאצל מן הרוח אשר עליו... ויהי כנוד עליהם הרוח". (8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממשה רבינו ומשה רבינו מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוקי ישראל". (9) ראש הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. (10) שהרי מצינו ברבה בר חנה שנסמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין.

1. ב. וְכִיצַד הִיא הַסְּמִיכָה לְדוֹרוֹת? לֹא שְׂסִמְכוּ
 2. יְדִיָּהֶן¹¹ עַל רֹאשׁ הַזְּקֵן¹², אֶלָּא שְׂקוּרִין לוֹ רְבִי,
 3. וְאוֹמְרִים לוֹ: הֲרִי אַתָּ סְמוּךְ, וְיֵשׁ לָךְ רְשׁוֹת לְדוֹן
 4. אֶפְלוּ דִינֵי קְנָסוֹת¹³.

(11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד. (12) החכם, כמאמרם (קידושין לב:): "אין זקן אלא חכם". (13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח ובביאורו שם.

5. ג. וְאִין סוֹמְכִין סְמִיכָה שְׁהִיא מְנוּי הַזְּקֵנִים לְדִינָתוֹ¹⁴
 6. אֶלָּא בְּשֻׁלְשָׁה¹⁵. וְהוּא שְׂיֵהִי הָאֶחָד מֵהֶן סְמוּךְ מִפִּי
 7. אֲחֵרִים¹⁶, כְּמוֹ שְׂבִאֲרִנּוּ¹⁷.

(14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו. כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא ידובר בה כאן. (15) סנהדרין יג, ב. (16) אבל השניים המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו רב רבי יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים, ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א), ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). (17) לעיל הלכה א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו.

8. ד. אִין קְרוּי אֱלֵהִים¹⁸ אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמָךְ בְּאַרְץ
 9. יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּה¹⁹. וְהֵם הָאֲנָשִׁים הַחֻכְמָיִם הָרְאוּיִין
 10. לְדוֹן²⁰, שְׂפָדְקוּ אוֹתָן בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְנוּ²¹
 11. אוֹתָם וְסִמְכוּ אוֹתָן.

(18) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שררה ורבנות. "ראה נתתיך אלהים לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס: "מנתיך רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). (19) סנהדרין יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעינן וליכא" - שאין מומחים בבבל. (20) בזכות חכמתם ומידותיהם. (21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקיאם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. (47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל.

21 יא. הרי שלא יהיה בארץ ישראל אלא סומך⁴⁸ אחד
22 - מושב שנים בצדו⁴⁹, וסומך שבועים פאחד, או זה
23 אחר זה, ואחר כך יעשה הוא והשבועים בית דין
24 הגדול, וסמכו פתי דינין אחרים. נראין לי
25 הדברים: שאם הספיקו כל החכמים שבארץ
26 ישראל⁵⁰ למנות דינים ולסמך אותם - הרי אלו
27 סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות⁵¹, ויש להן⁵²
28 לסמך לאחרים⁵³. אם כן, למה היו החכמים
29 מצטערים על הסמיכה⁵⁴ כדי שלא יבטלו דיני קנסות
30 מישראל⁵⁵? לפי שישארל מפזרין⁵⁶, ואי אפשר
31 שישפיקו פלן⁵⁷. ואם היה שם סמוך מפי סמוך -
32 אינו צריך דעת פלן, אלא דן דיני קנסות לכל⁵⁸,
33 שיהי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הכרע⁵⁹.

(48) ובכתב יד התימנים: סמוך. (49) שאין סמיכת דיינים אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. (50) אף על פי שאין ביניהם אפילו סמוך אחד. (51) שאין דנים אותם אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה הלכה ח. (52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל. (53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישבו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטייך כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין הבורא יתברך ליבות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח". וכתב המב"ט בקרית ספר: "והיום כמו עשר שנים בשנת ה'ר"ח"ן הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון, להחזיר העטרה ליושנה, אמן". (54) שלא תיבטל. (55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי יהודה בן בבא שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחדש הסמיכה? (56) ברחבי הארץ. (57) שיתקצבו כולם למקום מעמד אחד. (58) כשמושיב שניים בצידו וסומכם, שאין דנים קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן פרק ה הלכה ח. (59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה, שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דיינים על ידי הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו ביורר סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע שאליהו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים (מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר

בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים.

1 ז. יש לסומכין לסמך אפלו מאה בפעם אחת³⁵.
2 ודוד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד³⁶.

(35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבועים זקנים בפעם אחת (קרית ספר למב"ט). (36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה ב בקשר לפסוק (שמואל-ב ו, א) "ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף", ורבינו גורס שם: שלושים, במקום תשעים אלף שבגירסתנו (לחם משנה).

3 ח. ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים? חידים.
4 והוא שיהיה ראוי לכל הדברים. פיצד? חכם
5 מפלא³⁷ שראוי להורות לכל התורה פלה - יש לבית
6 דין לסמך אותו ולתן לו רשות לדון³⁸, ולא להורות
7 באסור והתר. או יתנו לו רשות באסור והתר³⁹, ולא
8 לדון דיני ממונות. או יתנו רשות לזה ולזה, אבל
9 לא לדון דיני קנסות. או לדון דיני קנסות, אבל לא
10 להתיר בכורות במומין⁴⁰. או יתנו לו רשות להתיר
11 נדרים בלבד⁴¹, או לראות פתמים⁴². וכן כל פיוצא
12 בהן.

(37) מומחה ובקי. (38) בדיני ממונות. (39) שאם יטעה בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור המתחיל: אי גמיר. (40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. (41) שאין מתירים אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה. (42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם דם הם והיא טמאה, או שמה צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא החכם שנטל רשות לכך, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד, ושאינו ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי".

13 ט. וכן יש לסומכין לתן רשות עד זמן, ולומר
14 לנסמך: יש להן רשות לדון או להורות עד שיקבוא
15 הנשיא לכאן, או כל זמן שאין אתה עמנו
16 במדינה⁴³. וכן כל פיוצא בהן.

(43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל.

17 י. חכם מפלא שהוא סומא בעינו אחת, אף על פי
18 שהוא ראוי לדיני⁴⁴ ממונות - אין סומכין אותו
19 לדיני ממונות⁴⁵, מפני שאינו ראוי לכל הדברים⁴⁶.
20 וכן כל פיוצא בהן⁴⁷.

(44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. (45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. (46) שהרי הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 על פי שלא רצו בעלי דינין, בין בארץ בין בחוצה
12 לארץ⁶⁹, אף על פי שאינו דן דיני קנסות⁷⁰. וכל דין
13 הראוי לדון, שנתנו לו בית דין שבארץ ישראל
14 רשות לדון - יש לו רשות לדון בכל ארץ ישראל
15 ובעירות העומדות על הגבולים⁷¹. אף על פי שלא
16 רצו בעלי דינין; אבל בחוצה לארץ - אין רשותן
17 מועלת לו לכף את בעלי דינין. אף על פי שיש לו
18 לדון דיני קנסות בחוצה לארץ - אינו דן אלא למי
19 שרופה לדון אצלו; אבל לכף את בעלי דינין ולדון
20 להם - אין לו רשות, עד שישטל רשות מראש גלות⁷².

(67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. (68) בעסקי ממון שבין אדם לחבירו. (69) סנהדרין ה, א. (70) שלדיני קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל בלבד, לעיל הלכה ד ובסנהדרין יד, א. (71) הנמשכות אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). (72) סנהדרין שם. מבואר מדברי רבינו, שסמיכה לחוד ונטילת רשות לחוד. סמיכה - להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא בארץ ישראל, ונטילת רשות - לדון ולכוף את בעלי הדין, מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש הגולה שבבבל, כל אחד כדינו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה - ממונה בארץ-ישראל, אבל ראוי שיהא גדול בחכמת התורה מאוד, עד שלא ימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן שממנים אותו.

21 טו. מי שאינו ראוי לדון, מפני שאינו יודע או מפני
22 שאינו הגון⁷³, שעבר⁷⁴ ראש גלות ונתן לו רשות, או
23 שטעו בית דין⁷⁵ ונתנו לו רשות - אין הרשות
24 מועלת לו פלום עד שיהא ראוי. שהמקדיש פעל
25 מום⁷⁶ למזבח - אין הקדשה חלה עליו⁷⁷.

(73) במידות טובות. (74) בזדון, שחשוד הוא על כך. (75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בזדון. (76) בהמה בעלת מום. (77) קדושת הגוף להיקרב על המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י. והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח-ט.

פרק חמישי

(1) הדברים שאינם מבוזעים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין לדיני מכות, עיבור החודש והשנה. ההבדל בין דיני ממונות לדיני קנסות. גביית קנסות בחוץ-לארץ לפי מנהג הישיבות.

26 א. אין מעמידין מלף אלא על פי בית דין של
27 שבעים ואחד². ואין עושין סנהדרין קטנה³ לכל
28 שבט ושבט⁴ ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין
29 של שבעים ואחד⁵. ואין דינין לא את השבט שהדח⁶
30 כלו⁷ ולא את נביא השקר⁸ ולא את פה גדול דיני
31 נפשות⁹ אלא בבית דין הגדול¹⁰; אבל דיני ממונות
32 [של פה גדול] - בשלשה¹¹. וכן אין עושין¹² זמן

בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני ביאת המשיח (רדב"ז). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית רבינו, שהרי בעירובין מג, ב אמרו: שאליהו יבוא תחילה לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד לפני בוא אליהו ועל כורחך ננסמך בהסכמת החכמים כדברי רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר, שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר לעיל אות נב כתוב: "ושמא תאמר, שהמשיח יעמידם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר: ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס ויניציאה שפ"ו, בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב ירוב).

1 יב. בית דין שנסמכו בארץ ישראל ויצאו חוצה
2 לארץ - הרי הם דנים דיני קנסות בחוצה לארץ⁶⁰
3 פדה שדינים בארץ; שסנהדרין נוהגת בארץ
4 ובחוצה לארץ⁶¹, והוא שיהיו סמוכים⁶².

(60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו חכמי ארץ ישראל לבבל והעירו את בעל השור התם שהזיק, בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה לקמן פרק ה הלכה י"ב. (61) משנה במכות ו, א. (62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ.

5 יג. ראשי גליות שבבבל⁶³ - במקום מלף הן
6 עומדים⁶⁴. ויש להן לרדות⁶⁵ את ישראל בכל מקום,
7 ולדון עליהן בין רצו בין לא רצו. שנאמר: לא יסור
8 שבט מיהודה⁶⁶ - אלו ראשי גליות שבבבל.

(63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן. (64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף מלכותי. (65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים-א, ה, ד) "כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". (66) סנהדרין ה, א. שבת - לשון שררה. ויש להם רשות להפקיר ממונם, שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים", כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל וחכמיה עדיפים, שמחוקק - זה חכם (רש"י להוריות יא, ב), אבל לעניין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים, והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל: דהכא שבת. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד, משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו חוששים לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי מקומו בלבד".

9 יד. וכל דין הראוי לדון⁶⁷, שנתן לו ראש גלות
10 רשות לדון⁶⁸ - יש לו רשות לדון בכל העולם אף

ולהרבות בגדולתו. בניגוד למלחמת שבעה עממים, או עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הנקראת: מלחמת מצוה (הל' מלכים פ"ה, ה"א). (19) הרוג, שלא נודע מי הכהו, ומודדים אל הערים סביבותיו. והעיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה (דברים כא, ב). (20) ודרשו בסנהדרין טז, א "דבר גדול - דבר קשה". וענין הרציחה הוא דבר קשה, שהרי נאמר בו (דברים כא, ח) "כפר לעמך ישראל... ואל תתן דם נקי בקרב עמך" (רדב"ז). וכל אלו מקורם בסנהדרין טז, א ועמ' ב. הוספת העיר והעזרות, שנאמר (שמות כה, ט) "ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן... וכן תעשו" - כן תעשו לדורות הבאים, מה משכן ע"פ משה, שהוא כסנהדרי גדולה, אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה (רש"י). הוצאה למלחמת רשות, שנאמר (דברי הימים א כז, לד) "ואחרי אחיתופל יהודיע בן בניוהו. אחיתופל - זה יועץ, בניוהו בן יהודיע - זה סנהדרי", שנמלכים בסנהדרין ליטול מהם רשות לצאת למלחמה. מדידת החלל - שם יד, ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ויצאו זקניך - זקניך זו סנהדרין (רדב"ז). אולם בהל' רוצח פ"ט ה"א כותב רבינו: "ויוצאים חמשה זקנים מבית-דין הגדול שבירושלים... ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל". הרי שלא כולם יוצאים אלא חמשה מהם, שהם חברי בית-דין הגדול. וכך נראה מלשון המשנה בסוטה פ"ט מ"א, שלא יצאו אלא חמשה, שהם חברי בית-דין הגדול. וראה בלחם-משנה, שאלה החמשה יצאו ברשות בית-דין הגדול. ויש להעיר, שהשמיט רבינו כאן מה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ד ה"ט: "אין מעמידים כהן גדול אלא בית-דין של אחד ושבעים", ומקורו בתוספתא סנהדרין פ"ג, מ"ב.

ב. אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה²¹,
 שיהן סנהדרי קטנה. בין דיני נפשות של אדם, בין
 דיני נפשות של בהמה²². לפיכך, אין דנין שור
 הנסקל²³ ולא הבהמה הנרבעת²⁴ או הרובע²⁵ אלא
 בבית דין של עשרים ושלשה²⁶. אפלו ארי ודב
 וברדלס²⁷, שהן בני תרבות²⁸ ויש להן בעלים,
 שהמיתו - מיתתן בעשרים ושלשה. אכל נחש
 שהמית - אחד הורג אותו²⁹.

(21) הטעם מבואר בסמוך ה"ג. (22) סנהדרין ב, א שנאמר (שמות כא, כט) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת בעלים, כך מיתת השור. (23) שנגח אדם ומת, ודינו להסקל. (24) שנבעלה לאדם. (25) שור שבעל אשה. (26) שם, שנאמר (ויקרא כ, טו) "מות יומת, ואת הבהמה תהרוג" - כמיתת האדם, כך מיתת הבהמה בעשרים ושלשה. ובן בבהמה הרובעת נאמר (שם, טז): "והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו". מה אשה בכ"ג, אף בהמה בכ"ג. (27) ובכתי" התימנים: וברדלוס. ברדלס - ביוניית פרדלית. והיא חיה טורפת דומה לנמר, ולדעת הרע"ב בבא-קמא פ"א מ"ה, קוראים לה בערבית אלצבע"ע. ויתכן שזהו הצבוע, ראה ב'תוספות' סנהדרין טו, ב. (28) אדם יכול לגדלם שלא יזיקו, והואיל ומותר לגדלם, שם בעלים נקרא עליהם ואינם כהפקר, ולפיכך אסור להרגם אם לא

1 ממרא¹³, ולא עושין עיר הנדחת¹⁴, ולא משקין את
 2 הסוטה¹⁵, אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על
 3 העיר¹⁶ ועל העזרות¹⁷, ולא מוציין למלחמת
 4 הרשות¹⁸ ולמדינת החלל¹⁹, אלא על פי בית דין
 5 הגדול. שניאמר: כל הדבר הגדול יביאו אליך²⁰.

(2) תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ב, ובהל' מלכים פ"א ה"ג מוסיף רבינו, שהמינוי צריך להיות גם על-פי נביא. "כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאל ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו". (3) שהיא בת עשרים ושלשה דינים. (4) ראה לעיל פ"א, ה"ב בבואורנו אות יב. (5) סנהדרין טז, ב: "כמו שמצינו במשה שהעמיד סנהדראות (=בעצת יתרו), ומשה - במקום שבעים ואחד הוא". ומפרש רש"י: משה היה שופט על-פי הדבור (=השכינה) ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים. (6) לעבוד עבודה-זרה, מלשון הכתוב (דברים יג, יד) "וידיתו את יושבי עירם". (7) ולדעת רש"י בסנהדרין ב, א הוא-הדין ברובו של שבט, שכלל הוא: רובו ככולו. ויתכן, שרבינו מודה בזה, כנראה מדבריו בהל' עבודה זרה פ"ד, ה"ב. וראה בחידושי מהרש"א שם. (8) המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו (הל' ע"ז פ"ה, ה"ח). (9) שחטא חטא, שעונשו מיתת בית-דין. (10) סנהדרין ב, א, ובגמרא שם טז, א פירשו: "נאמר בתורה (דברים יז, ה) 'והוצאת את האיש ההוא... אל שערך' - איש ואשה אתה מוציא לשערך (=לבית-דין שבשערך שהוא סנהדרי קטנה) ואי אתה מוציא כל השבט לשערך" אלא בסנהדרי גדולה. נביא השקר - לומדים "גזירה-שוה" מזקן ממרא, מה זקן ממרא אינו נעשה ממרא עד שימרה את פי בית-דין הגדול שבירושלים, אף נביא אינו נידון אלא בבית-דין הגדול. כהן גדול, שנאמר: "כל הדבר הגדול יביאו אליך - דבריו של גדול" (כגון כהן גדול) יביאו אליך, ומשה - במקום שבעים ואחד הוא (רש"י שם). (11) שם. (12) בכתי" התימנים: אין נעשה. (13) בכתי" התימנים: ממרה. כלשון הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך", וגם זקן זה חולק על דברי חבריו החכמים, ומורה לעשות שלא כהוראתם, ואינו נעשה ממרה עד שיחלוק על בית-דין הגדול (ראה לקמן הל' ממרים פ"ג, ה"ח). שנאמר (דברים יז, ח) "וקמת ועלית אל המקום" שהוא בית-דין הגדול שבירושלים (סנהדרין טז, א וברש"י). (14) שתושביה הודחו מעבודת ה' לעבוד אלהים אחרים, אין דנים אותה אלא בבית-דין הגדול, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא... אל שערך" - איש ואשה אתה מוציא לשערך - לבית-דין שבשערך, ואי אתה מוציא את כל העיר כולה לשערך (שם). והשווה הל' ע"ז פ"ד, ה"ג. (15) לבדוק אם לא בגדה בבעלה וטהורה היא (במדבר ה, כז), שנאמר בה: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר בזקן ממרא: על פי התורה אשר יורוך, מה שם בבית-דין הגדול, אף כאן בבית-דין הגדול (סוטה ז, ב). (16) ירושלים, שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י. (17) חצרות המקדש, שקדושתן גדולה מקדושת ירושלים. (18) המלחמה שנלחם המלך כדי להרהיב את גבול ישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המיתו. (29 סנהדרין טו, ב. וכדעת רבי עקיבא שם, שכן סתמה המשנה (בבא-קמא פ"א, מ"ה) "והנחש מועד לעולם". והשווה ה' נזקי ממון פ"א, ה"ו.

1 ג. המוציא שם רע³⁰ - אין דנין אותו תחלה³¹ אלא
 2 בבית דין של עשרים ושלשה, מפני שליש בדינו צד
 3 דיני נפשות, שמה יהיה הדבר אמת³² ותסקל הפת.
 4 לא נאמנו³³ דברי הבעל, ובא האב לתוכנו פקנס³⁴
 5 - דינו בשלשה³⁵. ומנין שאין דנין דיני נפשות אלא
 6 בעשרים ושלשה? אף על פי שדברי קבלה הן³⁶,
 7 הרי הוא אומר: ושפטו העדה והצילו העדה - עדה
 8 שופטת ועדה מצלת; עדה שופטת - והן המחזיקין,
 9 ועדה מצלת - והן המזכין; ואין עדה פחות
 10 מעשרה³⁷ - הרי עשרים; ומוסיפין שלשה, כדי
 11 שלא יהא בית דין שקול³⁸, ויהיה בו אחרי רבים
 12 להטות³⁹.

16 ו. עבור החדש⁴⁵ - בשלשה⁴⁶.

45) שיהיה החודש שעבר שלשים יום, במקום עשרים ותשעה. (46 בית-דין של שלשה קובע אם החודש הוא מעובר או חסר (סנהדרין ב, א). וראה בנדרים עח, ב "מועדי ה' צריכים קידוש בית-דין". ובראש השנה כה, ב אמרו: החודש הזה לכם - אין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו, ואמר לו הקב"ה: עד שיהיה אהרן עמך. ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, כמפורש ב'תוספות' שם. והשווה ה' קידוש החודש פ"א ה"הז.

17 ז. עבור השנה⁴⁷ - בשבעה⁴⁸. וכל אלול⁴⁹ סמוכין⁵⁰
 18 כמו שבארנו⁵¹.

47) שמוסיפים בה חודש, ועושים אותה שני אדרים (הל' קידוש החודש פ"ד, ה"א). (48 בשלשה מתחילים, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה (משנה בסנהדרין ב, א) וכמבואר בהל' קידוש החודש פ"ד, ה"ט"י. (49) כל השבעה. (50) ומחברי בית-דין הגדול, כמבואר בהל' קידוש החודש שם. (51) הל' קדוה"ח שם. ומקורו בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: "לעיבור הולכים אחר המינוי", ומינוי - זוהי סמיכה, כמבואר שם: "שם קוראים למינוי - סמיכה". וראה בכתובות קיב, א, שרבי אלעזר סמכוהו בא"י, ואח"כ הושיבוהו בסוד העיבור (קריית מלך).

19 ח. דיני קנסות, כגון גזלות⁵² וחבלות⁵³, ותשלומי
 20 כפל⁵⁴ ותשלומי ארבעה וחמשה⁵⁵, והאונס
 21 והמפתה⁵⁶ וכיוצא בהן - אין דנין אותם אלא שלשה
 22 ממחיים⁵⁷, והם הסמוכין בארץ ישראל⁵⁸. אבל שאר
 23 דיני ממונות, כגון הודאות והלואות⁵⁹ - אינן צריכין
 24 ממחה, אלא אפלו שלשה הדייטות, ואפלו אחד
 25 ממחה דן אותן⁶⁰. לפיכך⁶¹ דנין בהודאות והלואות
 26 וכיוצא בהן בחוצה לארץ. אף על פי שאין בית דין
 27 של חוצה לארץ אלהים⁶², שליחות בית דין של ארץ
 28 ישראל עושיין⁶³; ואין להן רשות לדון דיני קנסות⁶⁴
 29 בשליחותן.

52) כגון נפקד שכופר בפקדון שהפקידו אצלו, וכן החוטף מיד חבירו (רש"י לסנהדרין ב, א). (53) אדם המזיק את

30) על אשתו, וטוען שלא מצא לה בתולים (ראה דברים כב, יד). (31) כשבא רק להפסידה כתובתה ולא להרגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, בהיותה כבר ארוסה. (32) שיצא הקול, וישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה תחתיו (סנהדרין ח, א). (33) נתאמתו, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב (אבי האשה) עדים והזימום לעדי הבעל, ונתברר שהבעל הוא שקרן ומחזר אחרי עדי שקר. (34) מאה סלעים, ככתוב (דברים כב, יט). (35) שדין זה אין בו צד נפשות, ודיני קנסות בשלשה, כמבואר להלן ה"ח (שם עמ' ב). (36) שקיבלום חכמים איש מפי רבו עד למשה מסיני. (37) שנאמר (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת" = עדת המרגלים, יצאו יהושע וכלב, שצדיקים היו, נמצאת העדה הרעה - עשרה. (38) זוגי, שאם יתחלקו בדעותיהם לחצאים - לא יוכלו להכריע מחוסר רוב. (39) דרשו חכמינו (סנהדרין ב, א) "לא כהטייתך לטובה - הטייתך לרעה, הטייתך לטובה ע"פ אחד (ומטעם זה היה מספיק שיהיו רק עשרים ואחד, שזה האחרון יכריע לזכות), הטייתך לרעה (=לחובה) ע"פ שנים". ומטעם זה היו מספיקים עשרים ושנים דיינים, שעשרה מזכים ושנים עשר מחייבים, ויש הטייה בשנים, אולם הואיל ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי עשרים ושלשה (שם עמ' ב). השווה לקמן פ"ח ה"א, ופ"ט ה"ב.

13 ד. מכות⁴⁰ - בשלשה⁴¹, ואף על פי שאפשר שיש
 14 כשמלקין אותו⁴².

40) מלקות ארבעים. (41) שנאמר (דברים כה, א) "ונגשו אל המשפט ושפטום" - ושפטום: שנים, ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי שלשה (סנהדרין י, א). (42) אין דנים אותו כדיני נפשות, בניגוד לרבי ישמעאל, הסובר שמתעם זה, מכות - בעשרים ושלשה (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, וראה ב'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: מלקות תחת מיתה עומדת).

15 ה. עריפת העגלה⁴³ - בחמשה⁴⁴.

שחיבו מדין קנס, שסתם שוורים אינם נוגחים, ואין לבעליהם לשמרם כל זמן שלא הועדו, אלא שהתורה קנסה אותם לשלם חצי נזק, כדי שירכו בשמירתם (בבא-קמא טו, א ועמ"ב, ורש"י לסנהדרין ג, א). (74) שדרכה הבהמה על צרורות (קיסמי עצים), והיו הצרורות מנתזים מתחת רגליה ושברו את הכלים (הל' נזקי ממון פ"ב, ה"ג). (75) שזוהי הלכה למשה מסיני, שהבעלים משלמים בתורת ממון (בבא-קמא טו, ב). והרי זה כלוה מחברו שחייב לשלם (לשון רבינו שם ה"ז).

- 12 י. כַּל הַנְּשׂוּם כְּעֶבֶד⁷⁶ - אֵין גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי הוֹצָאָה
- 13 לְאַרְצָא⁷⁷. לְפִיכֹה, אָדָם שֶׁחָבַל בְּחֵבְרוֹ - אֵין גּוֹבֵין
- 14 הַנֶּזֶק וְהַצָּעַר וְהַבְּשָׁת⁷⁸ שֶׁהוּא חֵיב בְּהֵן דִּינֵי הוֹצָאָה
- 15 לְאַרְצָא; אֲבָל שְׁבֵת⁷⁹ וְרִפּוּי - גּוֹבֵין, מִפְּנֵי שֵׁישׁ בְּהֵן
- 16 חֶסְרוֹן פִּיס⁸⁰. וְכֵן הוֹרֵי הַגְּאוּנִים⁸¹, וְאָמְרוּ: שְׁמַעְשִׂים
- 17 בְּכַל יוֹם לַגְּבוֹת שְׁבֵת וְרִפּוּי בְּכָבָל.

(76) הנמכר בשוק, כגון החובל בחבירו חייב לשלם נזקו. כיצד? קיטע את ידו, רואים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמים כמה היה יפה (=לפני החבלה) וכמה הוא יפה עכשיו, שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי (בבא-קמא פג, ב וברש"י). (77) שם פד, א, הואיל ודבר שאין קצוב הוא, ויש צורך לשומו, אין דיני ח"ל מוסמכים לשומו (רש"י שם). ועיקר הטעם, מפני שאין זה מצוי, כמבואר שם עמ"ב. (78) שאין בהם חסרון כיס (שם), וראה הל' חובל ומזיק פ"ב ה"י, ופ"ג ה"א. (79) שיושב ומתבטל ממלאכתו כל ימי חליו, ראה שם פ"ב ה"י"ב. (80) והם שכחים=מצויים יותר מדמי נזק, שהרבה פעמים אדם חובל בחבירו ואינו מחסרו אבר אלא נחלה ונופל למשכב, נמצא נזק אין כאן, ורפוי ובושת ישנם (רדב"ז). (81) הובאו דבריהם בהגהות אשרי ב"ק פ"ח אות ב בשם רבינו חננאל, וראה באור הגר"א חו"מ סימן א ס"ק יד.

- 18 יא. בַּהֶמָּה שֶׁהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם - אֵין גּוֹבֵין נִזְקוֹ דִּינֵי
- 19 הוֹצָאָה לְאַרְצָא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינּוּ מְצוּיִם⁸². אֲבָל
- 20 אָדָם שֶׁהִזִּיק בְּהֵמַת חֵבְרוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם כְּכֹל
- 21 מְקוּמָם⁸³, כְּמִי שֶׁקָּרַע כְּסוּתוֹ אוֹ שֶׁבַר בְּלִי אוֹ קָצַץ
- 22 נְטִיעוֹתָיו. וְכֵן בַּהֶמָּה שֶׁהִזִּיקָה בְּשׂוֹן⁸⁴ וְרִגְלָם⁸⁵, הוֹאִיל
- 23 וְהִיא מוּעֵדֶת⁸⁶ לְהֵן מִתְחַלְתָּה⁸⁷ - הָרִי זֶה דָּבָר מְצוּי,
- 24 וְגוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי הוֹצָאָה לְאַרְצָא. בֵּין שֶׁהִזִּיקָה בְּהֵמָה
- 25 אַחֲרֵת, כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַכְּכָה בָּהּ⁸⁸, אוֹ אֲכָלָה פְּרוֹת
- 26 שְׂדֵרְכָהּ לְאֲכָלוֹ, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, בֵּין שֶׁהִזִּיקָה אֲכָלִין
- 27 וְכִלִּים⁸⁹ שֶׁהִיא חֵיבַת עֲלֵיהֶן נֶזֶק שְׁלֹם - הַכֹּל גּוֹבֵין
- 28 דִּינֵי הוֹצָאָה לְאַרְצָא⁹⁰. אֲבָל אִם הִיתָה תְּמָה⁹¹ וְהוּעֵדָה⁹²
- 29 וְהִזִּיקָה, כְּגוֹן שֶׁנֶּשְׁכָּה⁹³ אוֹ נִגְפָה⁹⁴ אוֹ רָבְצָה אוֹ
- 30 בְּעֵטָה אוֹ נִגְחָה⁹⁵ - אֵין גּוֹבֵין הַנֶּזֶק הַזֶּה הַשְּׁלֹם דִּינֵי
- 31 הוֹצָאָה לְאַרְצָא, שֶׁאֵין מוּעֵד בְּהוֹצָאָה לְאַרְצָא⁹⁶. וְאִפְּלוּ
- 32 הוּעֵד בְּאַרְצָא וְיֹצֵא לְהוֹצָאָה לְאַרְצָא וְהִזִּיק - אֵין גּוֹבֵין
- 33 נִזְקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינּוּ דָּבָר מְצוּי⁹⁷.

(82) ב"ק פד, א. (83) שזה מצוי יותר, ובית דין פועל בשליחות בי"ד של ארץ ישראל, כמבואר לעיל ה"ח,

חבירו בגופו או בממונו. (54) שמשלם הגנב (שמות כב, ו). (55) שמשלם הגנב כשגנב שור או שה וטבחו או מכרו, חמשה לשור, וארבעה לשה (שם כא, לו). (56) שמשלם חמשים שקלים קנס לאבי הנערה (דברים כב, כט). (57) בקיאים בדינים. (58) סנהדרין ב, א וראה לעיל פ"ד, ה"ד. (59) שניהם על עסקי הלוואות, הודאות - שבא התובע לדון בעדי הודאה, המעידים: בפנינו הודה (הלווה) לו: הלוואות - שבא לדון בעדי הלוואה, המעידים: בפנינו הלווה, והנתבע כופר בשתייהן (רש"י שם ב, ב). (60) שנאמר (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך" וכמבואר לעיל פ"ב ה"י, וראה שם ה"א. (61) הואיל ואין דיני ממונות צריכים מומחה וסמוך. (62) שהרי לא נסמכו ואין סמיכה בחוץ לארץ, וראה לעיל פ"ד ה"ד, ש"אין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בא"י בלבד". (63) בבא-קמא פד, ב. ואע"פ שעכשיו אין מומחים גם בא"י, אנו פועלים בשליחותם של הראשונים שלפנינו ('תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: במילתא). וכבר הקשה הרמ"ך למה לרבינו לנמק את סמכות בית-דין לממונות מטעם שליחות, הלא אפילו בלי זה, אין כל צורך בדיני ממונות שיהיו סמוכים, כדברי רבינו עצמו, ש"אפילו שלשה הדיוטות" כשרים להם? ואולי נתכוון רבינו ליחיד מומחה, שכשר לדון ואפילו לא נסמך, וזה רק מטעם שליחות. (64) כגון תשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ע"פ הכלל בבבא-קמא שם, כל דבר שאין בו חסרון כיס אין אנו עושים שליחותם, וכמבואר להלן ה"ט.

- 1 ט. אֵין דִּינֵי בֵּית דִּין שֶׁל הוֹצָאָה לְאַרְצָא אֲלָא דְּבָרִים
- 2 הַמְצוּיִין תְּמִיד וְיֵישׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן פִּיס, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת
- 3 וְהִלְוָאוֹת וּמְזִיק מְמוֹן חֵבְרוֹ⁶⁵; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין
- 4 מְצוּיִין, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן פִּיס, כְּגוֹן בְּהֵמָה
- 5 שֶׁחָבְלָה⁶⁶ בְּחֵבְרָתָהּ; אוֹ דְּבָרִים הַמְצוּיִין, אֲבָל אֵין
- 6 בְּהֵן חֶסְרוֹן פִּיס, כְּגוֹן תְּשֻׁלוּמֵי כְּפָל - אֵין דִּינֵי אוֹתָן
- 7 דִּינֵי הוֹצָאָה לְאַרְצָא⁶⁷. וְכֵן כָּל הַקְּנָסוֹת שֶׁקָּנְסוּ⁶⁸ חֲכָמִים
- 8 בְּתוֹקַע לְחֵבְרוֹ⁶⁹ וּבִסְטוּר⁷⁰ אֶת חֵבְרוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן -
- 9 אֵין גּוֹבֵין אוֹתָן דִּינֵי הוֹצָאָה לְאַרְצָא⁷¹. וְכָל הַמְשַׁלֵּם
- 10 חֲצִי נֶזֶק⁷² - אֵין גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי הוֹצָאָה לְאַרְצָא⁷³; חוּץ
- 11 מִחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן וְאֵינוֹ קָנְס⁷⁵.

(65) בבא-קמא שם, כדי להרחיק את הנזקים ולא ירבו מזיקים בישראל. ובהודאות והלוואות, כדי שלא תנעל דלת בפני לווים, שאם יכפור יצטרך המלוה לבקש מומחים ולא ימצא, וינמנע מלהלוות (המאירי לסנהדרין ב, ב). (66) הזיקה. (67) אלא גובים ממנו הקרן בלבד, כמבואר לקמן ה"ג. (68) ובכת"י תימן: שקצצו. (69) שהכהו על אזנו, וקנסוהו לשלם סלע (בבא-קמא ז, א). (70) על הלחי, שקנסוהו לשלם מאתיים זוז (שם וברש"י). וכתב רבינו בהל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ט: "יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים... וכולן קנסות הן... ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת". (71) בבא-קמא כז, ב. (72) כגון שור תם (בפעם הראשונה) שהזיק את שורו של פלוני, שמשלם חצי נזקו (שמות כא, לה). (73) סנהדרין ב, א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 שָׁל פְּלוֹנִי¹⁰⁹ וְהַמִּית שׁוֹרֵי אֶת פְּלוֹנִי¹¹⁰, וְאֵין גּוֹבֵין
13 אוֹתוֹ דִּינֵי חוֹצֵה לְאָרְץ.

106) שאל נטעה לומר, הואיל ומשלם ע"פ עצמו בלא העדאת עדים, זה הופך אותו לדיני ממונות, שאינם צריכים מומחים, כי אילו היה זה חיוב קנס, אין אדם מתחייב קנס ע"פ עצמו, כמבואר בהל' נערה פ"ב, הי"ב. (107) שהאונס משלם לאבי הנערה כמה פחתה מדמיה בבעילתו (ראה שם ה"ו). (108) שהבעלים משלמים כופר נפש, כששורם הרג אדם, ככתוב (שמות כא, ל). (109) הרי זה משלם פגם ובושת (כתובות מא, א). (110) משלם את הכופר ע"פ הודאת עצמו (שם). (111) שאין אלה דברים מצויים, או שאין בהם חסרון כיס (רדב"ז). והשווה הל' חובל פ"ה, ה"דח.

14 טו. דִּינֵי גְרָמוֹת¹¹² - אֵינֶן פְּקַנְסוֹת, וְגוֹבֵין אוֹתָן
15 וְדִינֵי בִּהֵן בְּחוֹצֵה לְאָרְץ.¹¹³

112) כגון השורף שטרותיו של חברו וגורם שלא יוכל להפרע החוב שבשטרות (ב"ק צח, א), או שזרק כלים מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסילק את הכרים מעל הארץ ונשברו הכלים, הרי זה חייב כאילו שברם בידו, שסילוק הכרים גרם להם שישברו (הל' חובל פ"ז, ה"ז). (113) שכן מצינו בתלמוד, שדנו דיני גרמות בבבל (ב"ק צח, ב; ק, א).

16 טז. וְכֵן דִּין הַמוֹסֵר מְמוֹן חֲבֵרוֹ¹¹⁴, אִף עַל פִּי שְׂלֵא
17 עֲשֵׂה מַעֲשֵׂה¹¹⁵ - גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוֹצֵה לְאָרְץ.¹¹⁶

114) בידי אנס. (115) שלא נתן ביד "אלא הרגיל (=הלשין) בלבד" (לשון רבינו הל' חובל פ"ה, ה"א). (116) בבא-קמא ק"ז, א והשווה הל' חובל שם ה"ג: "הרי שגזר המלך להביא לו יין... ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין... במקום פלוני והלכו ולקחו - חייב לשלם", וראה שם ה"י: "אסור למסור ישראל ביד גוי בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות... כל המוסר ישראל ביד גוי, בין בגופו בין בממונו - אין לו חלק לעולם הבא".

18 יז. מְנַהֵג הַיְשִׁיבוֹת בְּחוֹצֵה לְאָרְץ¹¹⁷: אִף עַל פִּי
19 שְׂאֵין גּוֹבֵין שָׁם קָנֶס, מְנַדִּין אוֹתוֹ¹¹⁸ עַד שְׂיַפִּס
20 לְבַעַל דִּינֵיו¹¹⁹, או יַעֲלֶה עִמּוֹ¹²⁰ לְדִין לְאָרְץ
21 יִשְׂרָאֵל¹²¹. וְכִינֵן שְׂיַתֵּן לוֹ שְׁעוֹר¹²² הָרְאוּי לוֹ¹²³ -
22 מְתִירֵין נְדוּי, בֵּין שְׁנַתְּפִס בְּעַל דִּינֵוּ בֵּין שְׂלֵא
23 נְתַפִּס¹²⁴. וְכֵן אִם תִּפְשֵׁ הַנִּזְקָ שְׁעוֹר מֵה שְׂרָאוּי לוֹ
24 לְטַל - אֵין מוֹצִיאֵין אוֹתוֹ מִדְּוֹ¹²⁵.

117) ישיבות הגאונים שבסורא ובפומבדיתא. (118) גוזרים עליו נידוי והוא מרוחק מהקהל, שאין יושבים עמו בארבע אמותיו, ראה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. (119) ויתפשר עמו. (120) הנתבע. (121) שיש שם בית-דין מוסמך הראוי לדון דיני קנסות. (122) סכום כסף. (123) כפי שבית-דין החליט בלבד, ואין מגלים אותו לבעלי הדין (רא"ש לב"ק פ"ח אות ג, בשם רב שרירא גאון).

וכלשון רבינו בפירושו למשנה ב"ק פ"ח, מ"א "כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם". (84) שאכלה פירות להנאתה. (85) שנכנסה לרשות הניזק, ושברה כלים ברגליה דרך הילוכה. (86) רגילה להזיק. (87) אפילו בפעם הראשונה, בניגוד לנזקי קרן שאינה מועדת אלא אחרי שהועדה שלשה ימים, כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ו, ה"א. (88) להנאתה. וזוהי תולדת השן, שיש הנאה להזיקה (ב"ק ג, א). (89) שדרכה עליהם והזיקתם דרך הילוכה, שהזיקה מצוי ואלו הם נזקי "רגל". (90) שם פד, ב. (91) אינה רגילה, ואין דרכה לעשות נזקים אלה. (92) העירו בבעליה, שבהמה זו נוגחת היא מתמול שלשום, ככתוב (שמות כא, כט) "והועד בבעליו ולא ישמרנו". (93) בשיניה. (94) בגופה. (95) בקרניה, וכל אלה אינה רגילה בהן מתחילתה. (96) מבואר בסמוך הי"ב. (97) לבוא שור מועד מא"י לחוץ לארץ (ב"ק שם).

1 יב. מַפְנֵי מָה אֵין מוֹעֵד בְּחוֹצֵה לְאָרְץ? לְפִי שְׂצָרִיף
2 לְהַעֲיִד⁹⁸ בּוֹ בְּפִנֵי בֵית דִּין⁹⁹, וְאֵין שָׁם בֵּית דִּין אֶלָּא
3 הַסְּמוּכִין בְּאָרְץ¹⁰⁰. לְפִיכֵן, אִם הָיוּ בֵּית דִּין בְּחוֹצֵה
4 לְאָרְץ¹⁰¹ - לְשֵׁם שְׁהֵן דְּנִים דִּינֵי קָנְסוֹת בְּחוֹצֵה
5 לְאָרְץ¹⁰², כִּף מְעִידִים אֶת הַבְּהֵמָה בְּפִנֵיהֶם בְּחוֹצֵה
6 לְאָרְץ¹⁰³.

(98) להתרות בבעליו, שהוא נגח שלש פעמים ועליו לשמרו שמירה מעולה. (99) שאין עדות אלא בפני בית-דין (ב"ק כד, א וברש"י). (100) שבפרשת משפטים כתוב (שמות כב, ח) "עד האלהים יבוא דבר שניהם", ואין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בארץ, כדלעיל פ"ד ה"ה. (101) שיצאו מארץ לחו"ל. (102) ראה לעיל שם הי"ב. (103) ב"ק פד, ב.

7 יג. מִי שְׁנַנֵּב או גִּזַּל - גּוֹבֵין מְמוֹנוֹ הַקֵּרֵן דִּינֵי חוֹצֵה
8 לְאָרְץ¹⁰⁴, אֶבֶל אֵין גּוֹבֵין אֶת הַכֶּפֶל¹⁰⁵.

(104) שאלה הם דברים מצויים (ב"ק שם). (105) בדפוס וינציאה ובכת"י תימן: "אין גובין את התוספת", ובצדק, שבגזל אין דין כפל, אבל תוספת יש בו, כגון הגזול את חברו ותבעו הנגזל, ונשבע לשקר, וחזר הגזולן והודה, שחייב לשלם חומש נוסף על הקרן, ככתוב (ויקרא ה, כד). ואע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ח: דיני קנסות כגון גזילות... אין דנים אותם אלא... הסמוכים בארץ ישראל? יתכן, ששם הכוונה לגזול ממש מיד חברו, וזה לא מצוי, ולפיכך אין דנים אותם אלא מומחים. ואילו כאן מדבר רבינו בכופר בפקדון שהפקיד אצל חברו, וזה מצוי יותר (נמוקי יוסף' לב"ק פ"ח). וכן מצינו בהרבה מקומות בש"ס, שדנו דיני גזילות בבבל, ראה ב"ק צו, ב באחד שגזל צמד בקר מחבירו, וכן בכבא-מציעא ה, א ברועה שמסרו לו בהמות וגזלן, ודנו בהן חכמי בבל. וראה ב'תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: אי הכי.

9 יד. וְלֹא כֹל הַמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ גּוֹבֵין מְמוֹנוֹ דִּינֵי
10 חוֹצֵה לְאָרְץ¹⁰⁶. שְׁהָרִי הַפְּגָם¹⁰⁷ וְהַבְּשֵׁת וְהַכֶּפֶר¹⁰⁸
11 מְשַׁלֵּם אָדָם עַל פִּי עֲצָמוֹ, כִּגוֹן שְׂאֵמֵר: פְּתִיתִי בְּתוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י' אלול - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדעת. פשרה או קניין בטעות. המתעצם בדין לומר: לבית דין הגדול נלך, למרות שקיים במקומו בית דין עירוני.

- א. **כָּל דִּינֵי דְּיָדָא דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְטָעָה: אִם טָעָה בְּדַבְרֵי הַגְּלוּיִים וְהִידוּעִים, כְּגוֹן דִּינֵי הַמְּפָרְשִׁין בְּמִשְׁנֵה אוּ בְּגִמְרָא³ - חוֹזֵר הַדִּין, וּמְחַזְרִין הַדְּבָר קְשִׁיָּה, וְדִינֵי בּוּ פְהֻלְכָה⁴. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחזִיר, כְּגוֹן שְׁהִלְף זֶה שְׁטַטְל הַמְמוֹן שְׁלֵא פְדִין לְמִדְיַת הַיָּם, אוּ שְׁהִיָּה אֵלֶם⁶, אוּ שְׁטַמְא⁷ דְּבַר טְהוֹר, אוּ שְׁהוֹרָה בְּכִשְׁרָה שְׁהִיא טְרַפָּה וְהֶאֱכִילָה לְפִלְכֵי⁸, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה⁹ - הֲרִי זֶה פְטוֹר מִלְשָׁלִם; אָף עַל פִּי שְׁגָרָם לְהִזְיָק¹⁰, לֹא נִתְפָּן לְהִזְיָק¹¹.**

2) בין שהוא מומחה, או שהם שלשה הדייטות ואפילו לא קיבלום עליהם בעלי הדין, או יחיד הדייט וקיבלוהו בעלי הדין עליהם (ראה לעיל פ"ה ה"ח, ולקמן פ"ז ה"ב).
3) ובדפוס רומי: בתלמוד. 4) נסתר ומתבטל.
5) סנהדרין לג, א. והוא-הדין אם טעה בדבר המפורש בפסוקים שאחרי תקופת התלמוד, וזהו שכתב רבינו: כגון (כספ"מ-משנה). וכתב הרא"ש שם אות ו, כל מי שטעה בפסקי הגאונים או החכמים שאחריהם, וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה, הרי זה כטועה בדבר משנה, אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיות לדבריו, המקובלות לאנשי דורו, "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס, אדם יכול לסתור ולבנות, אפילו לחלוק על דברי הגאונים. 6) איש תקיף ובעל זרוע. 7) לאחר שהורה שהוא טמא, לא דקדקו עוד בטהרתו והניחוהו להטמא שנית בשרץ (סמ"ע לחו"מ כה, ס"ק ג). 8) שהשואל האכילה לכלבים כדין כל טריפה (ראה שמות כב, ל), אבל האכילה הדיין בידי חייב לשלם, שהרי זה מזיק ממש (כספ"מ-משנה). וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין לג, א דיבור-המתחיל: השתא נמי. ולדעת ה'טור' חו"מ סימן כה בהבנת דברי רבינו, אפילו האכילה הדיין בידי פטור, שאינו אלא גורם להזיק, כיון שכוננתו היתה להורות הלכה למעשה ולא להזיק (סמ"ע שם). 9) כגון שטיהר פירות חבירו ועירבם עם שאר הפירות הטהורים של הנשאל, ונמצא שטעה והרי הכל טמא (סנהדרין לג, ב). 10) וגורם להזיק חייב, כמבואר בהל' חובל ומזיק פ"ז, ה"ז. 11) וכך אמרו שם לג, א: "מעשה בפרה שניטלה האם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים, ובא מעשה לפני חכמים והתירו... אמר לו רבי עקיבא: פטור אתה". ואמרו שם, שהואיל וטעה בדבר משנה, פטור רבי טרפון, אפילו אם לא היה מומחה לרבים. וראה לקמן ה"ג-ד.

- ב. **טָעָה בְּשָׂקוֹל הַדְּעַת¹², כְּגוֹן דְּבַר שְׁהוּא מְחַלְקָת תְּנָאִים אוּ אִמּוֹרָאִים¹³, וְלֹא נִפְסְקָה הַלְכָּה כְּאֶחָד מֵהֶן בְּפִרְוֶשׁ, וְעָשָׂה כְּאֶחָד מֵהֶן, וְלֹא יָדַע שְׁכַבְרָה פְּשֻׁט הַמְעַשֶׂה¹⁴ בְּכָל הָעוֹלָם בְּדַבְרֵי הָאֲחֵר: אִם הָיָה זֶה הַדִּין מְמַחֵה¹⁵ וְנִטְל מִרָאשׁ גְּלוּת¹⁶, אוּ שְׁלֵא הָיָה נוֹטֵל רְשׁוֹת אֶבְל קָבְלוּ אוֹתוֹ פְּעִלֵי דִינֵין עֲלֵיהֶן¹⁷, הוֹאִיל וְהוּא מְמַחֵה¹⁸ - חוֹזֵר הַדִּין¹⁹, וְאִם**

124) רי"ף לב"ק פ"ח. וכתב הרא"ש שם בשם רב צמח גאון: כדי שלא יהא חוטא נשכר, ושלא יהיו ישראל פרוצים בנוזקין, כיון שיודעים שאין גובים דיני קנסות בכבל שולחים יד זה בזה, נהגו לנדותו עד שיפייסו בממון או ירבה עליו ריעים ויפייסנו בדברים. וראה בחו"מ סימן א, סעיף ה, בסמ"ע שם ס"ק יח, שמנהג זה נוהג רק בחבלות וגזילות, אבל לא לענין תשלומי כפל או ארבעה והמשה, שאפילו אם לא יכפוהו אין לחוש שכל אחד יגנוב או יגזול, בהיותו יודע שיצטרך לפרוע לכל-הפחות את הקרן. 125) בכא-קמא טו, כ וכפירוש רש"י שם. ואם יתפרש הניזוק יותר מהראוי לו והמזיק צועק בפנינו, כופים לניזוק שיחזיר המותר, ואין זה בכלל "דינים דיני קנסות", שאין זה אלא כמציל עשוק מיד עושקו (רדב"ז).

- יח. **יְחִיד שְׁהוּא מְמַחֵה לְרַבִּים¹²⁶, אָף עַל פִּי שְׁהוּא דִין דִּינֵי מְמוֹנוֹת יְחִיד¹²⁷ - אִין הַהוֹדָא¹²⁸ בְּפִנְיֵי הוֹדָא בְּבֵית דִּין¹²⁹, וְאֶפְלוּ הָיָה סְמוּךְ¹³⁰. אֶבְל הַשְּׁלֵשָׁה, אָף עַל פִּי שְׁאִינֵן סְמוּכִין, וְהֲרִי הֵן הַדְּיוֹטוֹת, וְאִין אֲנִי קוֹרָא בְּהֵן אֱלֹהִים - הֲרִי הַהוֹדָא בְּפִנְיֵיהֶם הוֹדָא בְּבֵית דִּין¹³¹. וְכֵן הַפּוֹר בְּפִנְיֵיהֶם¹³², וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֲדִים¹³³ - הַחֲזֵק בְּפָרְךָ¹³⁴, וְאִינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר וְלִטְעֵן, כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ¹³⁵. כְּלָלוּ שְׁל דְּבַר: הֲרִי הֵן לְעֵנְן הוֹדָאוֹת וְהִלּוּאוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּבֵית דִּין הַסְּמוּךְ לְכָל הַדְּבָרִים¹³⁶.**

126) מפורש לעיל פ"ב, ה"א. 127) סנהדרין ה, א. 128) של בעל הדין. 129) שלא יוכל לחזור בו מטענותיו הקודמות. 130) אין ההודאה מחייבת, ויכול לחזור ולטעון טענות אחרות (סנהדרין ל, א), ששטר הודאה שנחתמה בחתימתו של רב אשי, אינה מועילה עד שיחתמו בה שלשה דיינים, כי אין ההודאה בפניו חשובה הודאה (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ג ס"ק יד), וראה ב"ק עד, ב שההודאה בפני רבי יהושע שהיה אב בית-דין אינה חשובה הודאה, כל שלא היתה בבית-דין. וראה בכא-בתרא לא, א שיכול אדם לטעון בבית-דין טענות הסותרות לגמרי כל מה שטען מתחילה חוץ לבית-דין, כי אין אדם מגלה טענותיו העיקריות אלא בבית-דין. 131) סנהדרין כט, ב "עד שיאמר להם - היו עלי דיינים", ואז הודאתו - הודאה. 132) על טענת בעל דינו, שאינו חייב לו כלום. 133) והעידו לטובת הנתבע. 134) אינו נאמן לומר עוד החזרתי ופרעתי, עד שיפרע בעדים (ככא-מציעא יז, א וברש"י) וכפירוש הרי"ף שם שהכפירה היתה בבית-דין. 135) בהל' טוען ונטען פ"ו ה"א, שכל שאמר תחילה בפני בית-דין: "לא היה דברים מעולם", ואח"כ הביא הטוען עדים שהלווהו בפניהם, אינו נאמן שוב לטעון: לויתי ופרעתי, אלא הוחזק כפרן ומשלם. 136) שכבר נתבאר לעיל ה"ח, שבדיני הודאות והלוואות, ההדייטות פועלים בשליחות בית-דין מומחה שבא."

פָּרָק שְׁשִׁי

1) דין שדן דיני ממונות וטעה בדבר משנה, או בשיקול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **אִי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר** - פֶּטוּר מִלְשָׁלִים²¹. אֶחָד הַנוֹטֵל
- 2 **רְשׁוֹת מְרָאשׁ גְּלוֹת**²² או הַנוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין שֶׁל
- 3 **אָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בְחוּצָה לְאָרֶץ,**
- 4 **כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ**²³.
- 12 עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. (13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. (14) נתקבל המנהג. (15) בקי בידי התורה. (16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, ה"ד). (17) ודן לפי הסמכתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. (18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - אע"פ שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. (19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל-דין הזכאי. (20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. (21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית-דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור-המתחיל: אי קבלוך. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל-דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטרו רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף-משנה). (22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. (23) לעיל פ"ד ה"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין בכח הדיין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע ח"מ כח, ס"ק כג).
- 5 **ג. הִיָּה הַטּוֹעֵה מְמַחֵה וְלֹא נָטַל רְשׁוֹת וְלֹא קָבְלוּ**
- 6 **אוֹתוֹ בְּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן, או שֶׁלֹּא הִיָּה מְמַחֵה אֲבָל**
- 7 **קָבְלוּ אוֹתוֹ בְּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן לְדוֹן לָהֶן בְּדִין²⁴,**
- 8 **וְטָעָה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת: אִם נִשְׂא וְנָתַן בְּדִין²⁵ - מֵה**
- 9 **שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי²⁶, וְיִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ²⁷; אִם לֹא נִשְׂא וְנָתַן**
- 10 **בְּדִין - יִחְזַר הַדִּין²⁸, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר - יִשְׁלַם**
- 11 **מִבֵּיתוֹ²⁹.**
- 21 עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. (13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. (14) נתקבל המנהג. (15) בקי בידי התורה. (16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, ה"ד). (17) ודן לפי הסמכתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. (18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - אע"פ שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. (19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל-דין הזכאי. (20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. (21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית-דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור-המתחיל: אי קבלוך. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל-דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטרו רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף-משנה). (22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. (23) לעיל פ"ד ה"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין בכח הדיין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע ח"מ כח, ס"ק כג).
- 24 כדן תורה, וכיון שטעה - אין זה דין תורה (ראה רש"י לסנהדרין ו, א ד"ה: דין תורה). (25) שגבה מזה ונתן לזה. (26) ואין הדין חוזר, כיון שלא נפסקה הלכה כאחד מהם, יכול בעל הדין לומר: לא אחזיר את שלי, כי בדין נטלתי מה שנטלתי, בניגוד לטעה בדבר המפורש במשנה, שאין דינו דין כלל וחוזר (רש"י שם). (27) שהרי פשט המעשה כדברי האחר (שם). והואיל ולא נטל רשות, אין כוחו יפה להפטור מהתשלומין, ואפילו אם קיבלוהו לדון. הרי התנו שידון אותם כדין, וכיון שטעה לא דן כדין. ובכל זאת אם טעה בדבר משנה - פטור מלשלם (לעיל ה"א) מפני שזה קרוב לאונס הוא (ביאור הגר"א ח"מ סימן כח, ס"ק טז), כי לא היה לו להעלות על דעתו שיטעה בדבר מפורש כזה, ובוודאי לא נתכוון להזיק אלא מזלו הרע של הבעל-דין גרם שיפסיד. לא כן כשטעה בשיקול הדעת ואינו מומחה, היה
- 30 שעבר ראש הגולה, או שטעו בית-דין שבא"י ונתנו לו רשות. (31) שאין הרשות מועילה עד שיהא ראוי, כמבואר לעיל פ"ד ה"טז. (32) אחר, ובכל זאת אם קיבלוהו בעל-דין מה שעשה עשוי, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. (33) שהרי מתכוון להזיק הוא. (34) כאן מדובר, כשלא נשא ונתן ביד, אז אומר הדיין לבעל-דין: לך והתיידי עם בעל דינך, והוצא ממנו הכסף שנתת לו על-פי פסק דיני שהיה בטעות, ובכל זאת אחרי שפנה לבעל-דין שכנגדו ואין לו להחזיר - אי מחוייב הדיין עצמו לשלם (רי"ף בסנהדרין פ"ד). (35) כשבא לשאול לפניו על דבר ספק טומאה הנוגד לו בטהרותיו, אמר לו הדיין: טמאים הם, ונטל שרץ והשליך עליהם לוודא את טומאתם, והם היו טהורים בתחילה (רש"י לסנהדרין לג, ב). (36) שאם אינו מומחה, אל יהא לו עסק בהוראה ואל יטעה את בית-הדין להעניק לו רשות שלא כדין.
- 21 **ה. דִּין שֶׁטָעָה וְחִיב שְׂבוּעָה לְמִי שְׂאִינוּ חֵיב בָּהּ,**
- 22 **וְעָשָׂה זֶה³⁷ פְּשָׁרָה³⁸ עִם בְּעַל דִּינוֹ פְּדֵי שְׁלֹא יִשְׁבַּע³⁹,**
- 23 **וְאַחַר כֵּן יִדַּע שְׂאִינוֹ בֶּן שְׂבוּעָה⁴⁰, אָף עַל פִּי שְׁקִנּוֹ**
- 24 **מִדָּוָי⁴¹ עַל הַפְּשָׁרָה - אֵינָה כְּלוּם⁴²; שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו**
- 25 **לָתֵן לוֹ או לְמַחֵל לוֹ⁴³ אֶלָּא פְּדֵי שְׂאִיפְטָר מִשְׂבוּעָה**
- 26 **שְׁחִיבּוֹ בָּהּ הַטּוֹעֵה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוֹת - חוֹזֵר⁴⁴. וְכֵן**
- 27 **כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁵.**
- 37 הנתבע שנתחייב להשבע. (38) הסכם. פשרה - מלשון פושרים, אינו קר ואינו חם, כך שני הצדדים מוותרים זה לזה. (39) התחייב לתת לו סכום מה. (40) שהדיין טעה, נמצא הנתבע פטור משבועה, ואינו חייב לתת לתובע כלום. (41) שהקנו לתובע בקבלת קנין מידי הנתבע, שהתחייב לתובע כסף כדי להפטור מהשבועה. (42) ואינו צריך לתת לו כלום. (43) במקרה והוא התובע, ועליו להשבע שבעל דינו חייב לו. (44) ובטל (גיטין יד, א). וכן אמרו (בבא-מציעא סו, א) מחילה בטעות - אינה מחילה. ומקור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב'תוספות' כתובות טז, ב ד"ה כותבים שובר, שלא דוקא "לווה".

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֵׁיחֵיו שָׁם עֲדִים אוֹ 18
 רֵאִיָּה⁵⁸ לְנַגֵּל אוֹ לְנִזְק אוֹ לְמַלְוָה; אֲבָל טַעֲנָה 19
 רִיקְנִית - אִין מְחִיבִין אֶת הַנְּטָעֵן לְצֵאת פְּלָל, אֲלֵא 20
 נִשְׁבַּע בְּמִקוּמוֹ וְנִפְטָר⁵⁹. 21

(58) הוכחה. (59) שאם לא כן, כל הרמאים יתבעו את העשירים לעלות לדון בבית-דין הגדול, וכדי שלא לטרוח יתפשרו עמהם, ונמצאו גוזלים זה את זה (רדב"ז).

ט. וְכֵן הַדִּין בְּזִמְן הַזֶּה, שְׂאִין שָׁם בֵּית דִּין גְּדוֹל⁶⁰, 22
 אֲבָל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֵׁישׁ בְּהֵן חֲכָמִים גְּדוֹלִים מְמַחִין 23
 לְרַבִּים⁶¹, וּמְקוֹמוֹת שֵׁישׁ בְּהֵן תַּלְמִידִים שְׂאִינָן 24
 כְּמוֹתָן, אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: גִּלְף לְמִקוֹם פְּלוֹנִי שְׂבָאֲרָן 25
 פְּלוֹנִית לְפָלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַגְּדוֹל⁶² וְנָדוֹן לְפָנָיו בְּדִין זֶה 26
 - שְׂפּוֹפִין אֶת הַלְוֶה וְהוֹלִיף עִמּוֹ⁶³. וְכֵן הָיוּ מַעֲשִׂים 27
 בְּכָל יוֹם בְּסַפְרָד⁶⁴. 28

(60) בירושלים. (61) ידועים לרבים במומחיותם ובבקיאותם. (62) בכת"י התימנים: "למקום פלוני שבארצו לפני פלוני הגדול", וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ג. (63) שהרי אמרו (סנהדרין לב, ב): "צדק צדק תרדוף - הלך אחר בית-דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד... אחר רבי מתיא בן חרש לרומי", הרי שאפילו ברומי נקרא בית-דין הגדול, כל שאין למעלה ממנו (כסף-משנה). (64) ובשו"ע חו"מ סימן יד, סעיף א: "התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אע"פ שבעיר התובע, הבית-דין גדול יותר". וכן אמרו שם: "עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאים אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהבית-דין שבעירו יותר גדול".

יום ש"ק י"א אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) דיינים בוררים, שכל אחד מבעלי הדין בחר באחד, ושניהם בוררים להם דיין שלישי לדון בשלושה. הסכמת הצדדים לקבלת קרוב או פסול לדון או להעיד. הבאת עדים או ראיות לסתור הדין לאחר שנגמר.

א. אֶחָד מִבְּעֵלֵי דִינָן שְׂאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי, 29
 וְאָמַר בְּעַל דִּינּוֹ²: פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי - הָרִי אֵלּוֹ שְׁנֵי 30
 הַדִּינָיִם, שְׂבַרְר זֶה אֶחָד וְזֶה אֶחָד, הֵם³ בּוֹרְרִים לְהֵן 31
 דִּין שְׁלִישִׁי, וְשִׁלְשָׁתָן דִּינָן לְשִׁגְהֵן; שְׂמַתוּף כֶּף יֵצֵא 32
 הַדִּין לְאַמְתּוֹ⁵. אִפְלוּ הָיָה הָאֶחָד שְׂבַרְרוּ בְּעֵלֵי הַדִּין⁶ 33
 חֲכָם גְּדוֹל וְסַמּוּף⁷, אִינּוֹ יְכוּל לְכַף אֶת בְּעַל דִּינּוֹ 34
 שְׂיָדוֹן אֲצֵל זֶה, אֲלֵא גַם הוּא בּוֹרֵר מִי שְׂנִירָצָה⁸. 35

(2) הצד שכנגד. (3) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה וכן בשולחן ערוך חושן משפט סימן יג, א. (4) אבל אין צורך שבעלי הדין יסכימו על השלישי כי אינה קובעת כאן אלא דעת הדיינים שיבררו להם אדם הגון לישב עימם (סנהדרין כג, א). (5) שם, שבעלי הדין יצייתו להם, שסובר החייב

דברי רבינו מתשובת הרי"ף הובאה ב'נמוקי יוסף' להתחלת מס' סנהדרין "מי שחייבוהו בית-דין שבועה חמורה ועשו בנייהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם (יהיה בחרם מי שכופר לחבירו) - יכול הוא לחזור, ישיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה פשרה, והרי זה קנין בטעות". (45) השווה הל' מכירה פט"ו ה"ב.

ו. שְׁנַיִם שְׂנַתְעֲצָמוּ⁴⁶ בְּדִין, אֶחָד אוֹמֵר: נָדוֹן כָּאן, 1
 וְאֶחָד אוֹמֵר: נַעֲלֶה לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁴⁷, שְׂמָא יִטְעוּ 2
 אֵלּוֹ הַדִּינָיִן וְיוֹצִיאוּ מִמּוֹן שְׂלֵא בְּדִין - פּוֹפִין אוֹתוֹ⁴⁸ 3
 וְדָן בְּעִירוֹ⁴⁹. וְאִם אָמַר: כְּתַבּוּ וְתָנוּ לִי מָאִי זֶה טַעַם 4
 דְּנַתְנוּ, שְׂמָא טַעֲיַתְם - כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחַר כֶּף 5
 מוֹצִיאִין מִמּוֹנָם⁵⁰. וְאִם הִצְרָף⁵¹ לְשֵׂאל דְּכָר מִבֵּית דִּין 6
 הַגְּדוֹל שְׂבִירוֹשְׁלַיִם - כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין, 7
 וְדָנִין לָהֶם בְּעִירָם כְּפִי מָה שְׂיָבֵא בְּכַתֵּב בֵּית דִּין 8
 הַגְּדוֹל⁵². 9

(46) התעקשו, נעשו קשים זה לזה. (47) שבירושלים. (48) את הטוען לידון בבית-דין הגדול. (49) סנהדרין לא, ב. (50) שם. ואפילו נתרצו שניהם בתחילה לדון כאן, כל שהחייב תובע אח"כ לכתוב לו פס"ד מנומק - נותנים לו, כי אין לך התעצמות יותר גדולה מזה שאינו רוצה לפרוע עד שיתנו לו פס"ד מנומק (רדב"ז). וראה ב'תוספות' שם ד"ה: ואם אמר. (51) בית-הדין שבעירו. (52) לא שבי"ת הדין הגדול פוסק הדין, שהרי צריך שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים, אלא בית-דין הגדול מודיע דעתו, ובית-דין שבעירו דן את הדין, ראה חו"מ סימן יג, סעיף ו. ומשמיענו רבינו, שאע"פ שבית-הדין שבעיר אינו יודע איך לדון דין זה, בכל זאת כופים אותו לידון לפניו, והוא יפנה לקבל חוות-דעת בית-דין הגדול (סמ"ע לחו"מ סי' יד, ס"ק ד), ושני בעלי הדין יפרעו שכר השליח (חו"מ יד, סעיף א).

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׂאֵר הַדִּינָיִן שְׂזָה טוֹעֵן 10
 וְזֶה טוֹעֵן⁵³, אוֹ כְּשֵׂאֲמַר הַמַּלְוֶה: נָדוֹן כָּאן, וְהַלְוֶה 11
 אוֹמֵר: גִּלְף לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל; אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: 12
 גִּלְף לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל - פּוֹפִין אֶת הַלְוֶה וְעוֹלָה עִמּוֹ, 13
 שְׂנַאֲמַר: עֶבְדִּי⁵⁴ לָוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה⁵⁵. וְכֵן אִם טַעַן זֶה 14
 שְׂהִזְקוּ⁵⁶ אוֹ גָּזְלוּ, וְרָצָה הַטּוֹעֵן לְעֵלוֹת - פּוֹפִין בֵּית 15
 דִּין שְׂבַעֲעִירוֹ אֶת הַנְּטָעֵן לְעֵלוֹת עִמּוֹ⁵⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא 16
 בְּזָה. 17

(53) כגון שחולקים על איזה דבר - של מי הוא, ואין אחד מהם מוחזק בו, נמצא שאין כאן תובע ונתבע אלא שניהם תובעים (ט"ז שם ס"ק א). (54) בכת"י התימנים: ועבר, כלשון הכתוב שם. (55) סנהדרין שם. (56) הניזק התובע, או הנגזל התובע. (57) כי כל שהתובע מתרעם על חבירו שהזיקו, הרי הנתבע כעבד לו עד שישלם הזיקו או יברר שלא הזיקו (כסף-משנה), וכן נראה מדברי הסוגיא בסנהדרין שם בעובדה של עוקבן הבבלי וירמיה אחיו, שהכריחו את הנתבע לעלות לבית-הדין הגדול, ולא היה לויה אלא מזיק (ביאור הגר"א לחו"מ סי' יד ס"ק ח). וראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להעיר, שב"לשונות הרמב"ם" להרדב"ז סימן פב מחליט שיש כאן טעות וצריך להיות: "נגמר הדין להוציא הממון" וכו'.

- ג. וכן מי שנתחייב לחברו שבועה בבית דין²⁰, ואמר
 לו²¹: השבע לי בחיי ראשך²² והפטר, או השבע לי
 בחיי ראשך ואתן לך כל מה שתטען²³: אם קנו
 מידו - אינו יכול לחזור בו²⁴; ואם לא קנו מידו -
 יכול לחזור בו עד שיגמר הדין²⁵. נגמר הדין ונשבע
 כמו שאמר לו - אינו יכול לחזור, וחיב לשלם.

(20) שבועה חמורה, שאוחז ספר תורה בזרועו ואומר: הריני נשבע בה' אלוקי ישראל (הלכות שבועות פרק י"א, הלכה ח"ט). (21) התובע לנתבע. (22) שזוהי שבועה קלה, שאינו מזכיר בה שם שמים. (23) שאמר הנתבע לתובע שנתחייב שבועה, כגון הפוגם שטרו, שטוען הלווה קבלת כבד את כל הסכום והמלווה טוען שלא קיבל אלא מקצתו (ראה הלכות מלווה פרק י"ד, הלכה א), ועל המלווה להישבע, כמבואר בשבועות מה, א. (24) סנהדרין כד, א ועמוד ב. (25) השבועה היא היא הגמר דין כמו שאמרו (בבא בתרא קכח, א) "רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו". הרי שאם עדיין לא נשבע, יכול הוא לחזור בו. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: הכי גרסינן ונשבע.

- ד. והוא הדין למי שנתחייב שבועת הסת²⁶ והפקה²⁷,
 אם קנו מידו או אם נשבע זה שנהפקה עליו - אינו
 יכול לחזור בו²⁸.

(26) שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ונקראת היסת, שהשיאוהו החכמים להישבע שמא יודה, כגון כופר הכל, שמן התורה פטור הוא מלהישבע וחכמים חייבוהו להישבע (שבועות מ, ב) וראה בבבא בתרא הלכות אישות פרק י"ב. (27) על התובע, שיישבע ויטול. "ואין לך שבועה שתיהפך אלא שבועת היסת בלבד" (הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ו). (28) בבא בתרא קכז, ב "האומר לחברו עבדי גבת והוא אומר לא גבת... אתה מכרתו לי... רצונך הישבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו" והרי אין נשבעים על עבדים מן התורה, וכל השבועה שם אינה אלא שבועת היסת, הרי שגם בה אינו יכול לחזור (לחם משנה).

- ה. והוא הדין במי שלא היה חיב שבועה, ואמר
 אשבע לך שבועה²⁹: אם קנו מידו - אינו יכול לחזור
 בו; ואם לא קנו מידו, אף על פי שקבל בבית דין³⁰
 - חזר עד שיגמר הדין וישבע³¹.

(29) בכתב יד התימנים: שבועה חמורה. (30) שהתחייב. (31) כלומר, קבלתו כשלעצמה אינה נחשבת "גמר דין" אלא השבועה עצמה היא גמר דינו (סמ"ע לחושן משפט כב, סעיף קטן כב).

- ו. מי שנתחייב בבית דין, והביא עדים או ראיה³²
 לזכותו - סותר את הדין, וחוזר הדין³³. אף על פי
 שפקד נגמר הדין, כל זמן שהוא מביא ראיה³⁴ -
 סותר³⁵. אמרו לו הדיינים: כל ראיות שיש לך, הבא

הרי אני בעצמי ביררתי האחד ואילו היה יכול להפך בזכותי היה מהפך (רש"י), ובירושלמי שם פרק ג, הלכה א אמרו: "מתוך שביררו מרדף זכותו". וכתב הרא"ש שם אות ב: יש טועים וחושבים, שהדיין יש לו להפך בזכות שולחו ועומד במקומו לחפות דברים אשר לא כדין, ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות, וזוהי טעות, כי הדיין עצמו חלילה לו למצוא סברה לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור, ולא אמרו: "מרדף זכותו" אלא לומר, שהדיין המבורר מבין דבר לאשורו, ואם יש לו צד זכות נושא ונותן עם חברו, וכן הדיין המבורר השני, נמצא, שלא נעלמה ונסתרה שום זכות משהיהם, והשלישי שומע נימוקי שניהם ומכריע ביניהם ועל ידי כן יוצא הדין לאמתו. (6) בכתב יד תימן: שבירר בעל הדין. וכן בחושן משפט שם. (7) ראה לעיל פרק ד, הלכה א. (8) סנהדרין שם, כדברי רב פפא: כגון בתי דין של רב הונא ורב חסדא. שלא היה רב חסדא גדול כרב הונא, ובכל זאת יכול הצד השני לבחור בו (רדב"ז). וכל זה כששני הדיינים גרים בעיר אחת, אבל כשהשני גר בעיר אחרת אינו כופה את בעל דינו לילך עימו לעיר אחרת, כמבואר לעיל פרק ו, הלכה ו (כסף משנה). וראה בתוספות שם דיבור המתחיל: כגון, ואם הצד השני רוצה לברור לו דיין שאינו תלמיד חכם אינו רשאי, משום כבודו של חכם, שאין זה ראוי לישב עימו בדין, אלא כופים אותו לברור לו תלמיד חכם, או ידון לפני החכם שבירר חברו (רדב"ז וכן בחושן משפט שם).

- ב. מי שקבל עליו קרוב או פסול⁹, בין להיותו דין
 בין להיותו עד עליו, אפלו קבל אחד מן הפסולים
 בעברה¹⁰ פשגי עדים פשרים להעיד עליו¹¹ או
 פשלושה בית דין ממחין לדון לו, בין שקבל על
 עצמו לאבד זכויותיו ולמחול מה שהיה טוען¹² על
 פיהו, בין שקבל¹³ שיתן כל מה שישטען עליו חברו
 בעדות זו הפסול או בדין¹⁴: אם קנו מידו¹⁵ על זה
 - אינו יכול לחזור בו¹⁶; ואם לא קנו מידו - יכול
 לחזור בו עד שיגמר הדין. נגמר הדין¹⁷, והוציא
 הממון בדין זה הפסול¹⁸ או בעדותו - אינו יכול
 לחזור¹⁹.

(9) לדון או להעיד, כגון מלווה בריבית ומשחק בקוביא. (10) שפסולים להעיד, ראה הלכות עדות פרק י, הלכה א-ג. (11) שהסכים מראש שיהיה זה נאמן עלי לחייב אותו כשני עדים כשרים (סנהדרין כג, א). (12) כלפי חברו הנתבע. (13) הנתבע. (14) ובכתב יד תימן: "בעדות זה הפסול או בדין". (15) שקבלו ממנו בקבלת קניין סודר שהוא מתחייב לקיים כנ"ל, ראה לעיל פרק ו, הלכה ה ובבבא בתרא שם. (16) ואפילו לפני גמר דין (סנהדרין כד, ב) "אין לאחור קניין כלום". (17) שאמר בית הדין: צא תן לו. (18) לדון. (19) שם. וכדעת רבא. ואין זה תלוי ב"הוצאת הממון" אלא בגמר הדין, ולא נתכוון רבינו לומר, אלא שאפילו הספיק להוציא הממון לפני גמר הדין עדיין יכול החייב לחזור בו (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה כוונת רבינו לומר: כל שנגמר הדין הרי זה כאילו הוציא הממון כבר. והשווה הלכות מלווה ולווה פרק ט"ו, הלכה ג-ד. וראוי

1 (43 סנהדרין לא, ב. 44) תוספתא שם פרק ו משנה ו. וכן
 2 בירושלמי שם הלכה י"ב: "עד שיכפור בראיותיו" ומפרש
 3 ה'פני משה' שאמר: אין לי ראייה כלל לא בידי ולא ביד
 4 אחרים, שוב אינו יכול לסתור.
 5 ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁴⁵? בַּגְּדוּל שְׁנֵתְחַיֵּב⁴⁶, וְהִבִּיא
 6 רְאִיּוֹת וְהִבִּיא עֲדִים אַחַר שְׁפָתָם טַעֲנוּתָיו; אֲבָל יוֹרֵשׁ
 7 שֶׁהוּא קָטָן כְּשִׁמְת מוֹרִישׁוֹ, וּבָאוּ עָלָיו טַעֲנוֹת מִחֲמַת
 8 מוֹרִישׁוֹ⁴⁷ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְאָמַר: אֵין לִי עֲדִים וְאֵין
 9 לִי רְאִיָּה, וְאַחַר שֶׁיִּצְא מִבֵּית דִּין חֲזָב אָמְרוּ לוֹ
 10 אַחֲרָיִם: אָנוּ יוֹדְעִים לְאֲבִיךָ עֲדוֹת שֶׁתִּסְתֵּר בָּהּ דִּין
 11 זֶה, אוֹ אָמַר לוֹ אֶחָד: מוֹרִישְׁךָ הִפְקִיד⁴⁸ רְאִיָּה זוֹ -
 12 הֲרֵי זֶה מְבִיא מֵיד וְסוֹתֵר, שְׁאֵין הַיּוֹרֵשׁ קָטָן יוֹדֵעַ
 13 כָּל רְאִיּוֹת מוֹרִישׁוֹ⁴⁹.

14 (45 שאינו יכול לסתור. 46) מחמת עצמו. 47) נגד
 15 הנכסים שירש ממורישו. 48) בכתב יד תימן: הפקיד אצלי
 16 ראייה זו. 49) סנהדרין לא, א וכפסק רב נחמן שם. ואף על
 17 פי ששם כתוב: "ההוא ינוקא" - היה קטן, סובר רבינו
 18 כשנתבע לדין כבר היה גדול בשנים, שאם לא היה גדול לא
 19 היה רב נחמן נזקק לדנו כלל, שהרי זה כאילו מקבל עדות
 20 שלא בפני בעל דין, ומתוך שהיה קטן כשמת מורישו לפיכך
 21 קוראים לו: ינוקא (כסף משנה).

22 י. מִי שֶׁקָּנָה מִדְּבָרִים⁵⁰, שְׁאֵם לֹא יָבֹא בְיוֹם פְּלוּנֵי
 23 וְיִשְׁבַּע⁵¹ - יִהְיֶה חִבְרוֹ נֶאֱמָן בְּטַעֲנוֹתָיו וְיִטַּל⁵² כָּל מָה
 24 שֶׁטָּעַן בְּלֹא שְׂבוּעָה, אוֹ שְׁאֵם לֹא יָבֹא בְיוֹם פְּלוּנֵי
 25 וְיִשְׁבַּע וְיִטַּל - אֶבֶד אֶת זְכוּתוֹ⁵³ וְאֵין לוֹ פְּלוּם וְיִפְטֹר
 26 חִבְרוֹ⁵⁴, וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא בָּא - נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים,
 27 וְאֶבֶד אֶת זְכוּתוֹ⁵⁵. וְאֵם הִבִּיא רְאִיָּה שֶׁהִיא אָנוּס
 28 בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם⁵⁶ - הֲרֵי זֶה פְּטוֹר מִקְּנֵן זֶה, וְיִשְׁבַּע
 29 כְּשִׁיתְּבַעְנוּ חִבְרוֹ, כְּשֶׁהִיא מְקַדֵּם⁵⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
 30 בְּזֶה⁵⁸.

31 (50) שהתחייב בקבלת "קניין סודר" מידו בפני בית דין.
 32 (51) להכחיש את טענת התובע ולהיפטר מלשלם.
 33 (52) התובע. (53) כאן מדובר כשקנו מהתובע.
 34 (54) הנתבע. (55) זה מוסב על שניהם גם על התובע וגם על
 35 תנאי הנתבע (סמ"ע לחושן משפט כא, סעיף קטן ב). ומקור
 36 ההלכה בנדרים כז, א. ושם עמוד ב' התנו שיהא הקניין
 37 נעשה בבית דין חשוב, כי בלא זה אין זו אלא "אסמכתא"
 38 שסמך על דעתו וסבר שיכול לבוא ליום פלוני וכל
 39 "אסמכתא" אינה קונה "שהרי לא גמר בליבו להקנותו",
 40 כמבואר בהלכות מכירה פרק י"א, הלכה ב, ואמנם שם
 41 הלכה י"ג מדגיש רבינו: "אסמכתא שקנו מידו עליה בבית
 42 דין חשוב הרי זה קנה". וכנראה שרבינו סמך כאן על דבריו
 43 בהלכות מכירה (על פי לחם משנה). (56) ולפיכך לא בא.
 44 (57) לפני הקניין, שהנתבע נפטר בשבועה (נדרים כז, א)
 45 "אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטר". ולדעת הסמ"ג מצוות עשה
 46 צז, הרי זו הוראת הגאונים. ומקורה בירושלמי קידושין פרק
 47 ג, הלכה ב: המתנה אם לא אעשה כך ביום פלוני יהיה כך
 48 ואירע לו אונס - "רבי יוחנן אמר אונס כמאן דלא עבד".

1 מִכָּאֵן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם! אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא רְאִיָּה
 2 לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - סוֹתֵר אֶת הַדִּין. מָה יַעֲשֶׂה אִם
 3 לֹא מִצָּא בְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וּמִצָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים³⁶?

4 (32) הוכחה שבכתב. (33) בית דינו סותר לו דינו שפסקו
 5 ומחייבים את שכנגדו (סנהדרין לא, א וברש"י). (34) שטר
 6 זכותו. (35) ירושלמי שם הלכה י"ב: אפילו לאחר גזר דין.
 7 ובשולחן ערוך חושן משפט סימן כ, סעיף א: "ואפילו אם
 8 פרע כבר". (36) סנהדרין שם, ורכבן שמעון בן גמליאל.

9 ז. אֲבָל אִם סָתַם³⁷ אֶת טַעֲנוֹתָיו - אֵינוֹ סוֹתֵר. כִּיצַד?
 10 אָמְרוּ לוֹ: יֵשׁ לָךְ עֲדִים? אָמַר: אֵין לִי עֲדִים. יֵשׁ לָךְ
 11 רְאִיָּה? אָמַר: אֵין לִי רְאִיָּה. וְדָנוּ אוֹתוֹ וְחִבְּבוּהוּ. בֵּינָן
 12 שְׂרָאָה שְׁנֵתְחַיֵּב, אָמַר: קָרְבוּ פְלוּנֵי וּפְלוּנֵי
 13 וְהַעֲדוּנִי! אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאִיָּה מִתּוֹךְ אֲפִנְדוּתוֹ³⁸ - אֵין
 14 זֶה פְּלוּם, וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל עֲדָיו וְעַל רְאִיָּתוֹ³⁹.

15 (37) סגר. (38) חגורתו, מלאה תפירות כעין כיסים.
 16 (39) כי חוששים שמא שכרם להעיד שקר וזיין שטרותיו.
 17 והוא הדין אם אמרו לו: הבא עדים, ואמר אין לי ולאחר
 18 זמן הביא, אין זה כלום, כדעת החכמים שם, אלא שרבינו
 19 משמיענו, שאפילו אם אמר "קרבו פלוני ופלוני" דווקא אם
 20 הצהיר תחילה: אין לי עדים - אינו סותר, אבל אם שתק עד
 21 שנתחייב בדין ואחרי כן אמר: קרבו פלוני ופלוני והעידוני,
 22 והעידו, סותר הדין (לחם משנה). וכן מבואר בהלכה בחושן
 23 משפט כ סעיף א וראוי להעיר שבסמ"ע לחושן משפט שם
 24 סעיף קטן ב מחליט, שיש בדברי רבינו כאן חיסרון הניכר,
 25 וכך הוא הנוסח הנכון: "יש לך ראייה, אמר אין לי ראייה,
 26 אף על פי שמצא אחרי כן אינו כלום. ואין צריך לומר אם
 27 אמרו... אמר אין לי ראייה ודנו אותו וחיבבוהו". והמדפיס
 28 השמיט מן תיבת "ראייה" הראשונה עד תיבת "ראייה"
 29 השנייה. וכן הוא לשון השולחן ערוך, שכידוע הוא נמשך
 30 אחרי לשון רבינו.

31 ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִתְּהַרְאָה⁴⁰ אֶצְלוֹ
 32 וְהַעֲדִים עִמּוֹ בְּמִדְּיָה; אֲבָל אִם אָמַר: אֵין לִי עֲדִים
 33 וְאֵין לִי רְאִיָּה, וְלְאַחַר מִכָּן בָּאוּ לוֹ עֲדִים מִמִּדְּיָת
 34 הַיָּם, אוֹ שֶׁהִתְּהַרְאָה⁴² שֶׁל אָבִיו שִׁישׁ שָׁם
 35 הַשְּׁטָרוֹת מִפְּקֻדַּת בְּיַד אַחֲרָיִם, וּבָא זֶה שֶׁהִפְקִדוֹן
 36 אֶצְלוֹ וְהוֹצִיא לוֹ רְאִיָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מְבִיא וְסוֹתֵר⁴³.
 37 וּמִפְּנֵי מָה סוֹתֵר? מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְטַעַן וְלוֹמַר: זֶה
 38 שְׁאֵמְרָתִי אֵין לִי עֲדִים וְאֵין לִי רְאִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ
 39 מְצוּיִין אֶצְלִי. וְכָל זְמַן שִׁיכּוֹל לְטַעַן וְלוֹמַר: זֶה
 40 שְׁאֵמְרָתִי אֵין לִי עֲדִים וְאֵין לִי רְאִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ
 41 מְצוּיִין אֶצְלִי, אוֹ מִפְּנֵי כִּד וְכִן אֲמַרְתִּי אֵין לִי עֲדִים
 42 וְאֵין לִי רְאִיָּה, וְהִיא מִמַּשׁ בְּדַבְּרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא סָתַם
 43 טַעֲנוֹתָיו, וְסוֹתֵר. לְפִיכָף, אִם פָּרַשׁ וְאָמַר: אֵין לִי
 44 עֲדִים כְּלָל, לֹא הִנֵּה וְלֹא בְּמִדְּיָת הַיָּם, וְלֹא רְאִיָּה
 45 כְּלָל, לֹא בְּיַדִּי וְלֹא בְּיַד אַחֲרָיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַתֵּר⁴⁴.

46 (40) שטר זכותו. (41) ברשותו. (42) שק עור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 שְׁלֹשָׁה זָפָאֵי, וְאֶחָד חֵיב, וְאָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ, בֵּין
29 שְׁהִיָּה זֶה²⁰ שְׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ הוּא שְׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ
30 בְּתַחֲלָה, בֵּין שְׁאָמַר אַחַר - הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב²¹. הֵיוּ
31 מִחֲצָה לְמִחֲצָה וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - הָרִי אֵלּוּ
32 מוֹסִיפִין שְׁנַיִם אַחֲרֵיהֶם²². וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק הַדְּבָר²³ -
33 מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד²⁴. הִגִּיעוּ
34 לְשִׁבְעִים וְאֶחָד, וְאָמְרוּ שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה חֵיב,
35 וְשִׁלְשִׁים וְחֲמִשָּׁה זָפָאֵי, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ -
36 נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים עִמּוֹ עַד שְׁיַחְזוּר לְדִבְרֵי הַצַּד הָאֶחָד,
37 וְנִמְצְאוּ שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּים אוֹ מְחַיְבִין²⁵. וְאִם לֹא
38 חָזַר לֹא הוּא וְלֹא אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הַדְּבָר סִפְקָא,
39 וּמְעַמִּידִין אֶת הַמְמוֹן בְּחֻזְקַת בְּעָלָיו²⁶.

(12) הדין דיני ממונות. (13) שנאמר, אחרי רבים להטות (סנהדרין כט, א וברש"י). (14) נמצא זה שאמר: איני יודע, כאילו איננו במושב זה, ונשאר הדיון בשנים. וזה לא יתכן, שהרי צריכים שלשה דיינים (שם, וברש"י). (15) תוספתא שם פ"ו, מ"ד: "עד כמה מוסיפים - אין פחות משנים". (16) שאף זה שאמר תחילה: "איני יודע" יכול לחזור ולדון עמהם. ולא אמרו (סנהדרין יז, א) שאסור לו לחזור ולדון, אלא בדיני נפשות (ראה לקמן פ"ט, ה"ב), אבל בדיני ממונות אפילו המסתפק חוזר ודן, שאינו גרוע מאחד התלמידים, שמלמד בדיני ממונות בין זכות ובין חובה (לקמן פ"א, ה"א). וכן נראה מפירוש רבינו חננאל שם, שכל הסוגיא אינה עוסקת אלא בדיני נפשות (רדב"ז ולחם-משנה). (17) נמצא שאין כאן הטייה לא לזכות ולא לחובה. (18) כמו שאמרו בתוספתא הנ"ל "לעולם מוסיפים הדיינים עד שיגמר הדין". (19) אע"פ שהדין "המסתפק" הוא כמי שאינו, בכל זאת נשאר עדיין בית-דין שלם, וכשמוסיפים דיינים עושים "בית-דין שקול" אפילו לכתחילה, כמבואר בסנהדרין יז, א. (20) זה החמישי מהם. (21) ירושלמי שם פ"ה, ה"ה: "למה מוסיפים דיינים, שאם היו שנים מן הראשונים מזכים ואחד מן האחרונים, ליגמר הדין בשלשה". ומפרש רבינו: "ואחד מן האחרונים" - שגם הוא מזכה, והשני מן האחרונים מחייב, והראשון נשאר בספקו - בכל זה הולכים אחר הרוב (הרשב"א בהבנת דברי רבינו, וכן בביאור הגר"א לחו"מ סי' יח, ס"ק ו'). ואם שנים אומרים זכאי, ואחד - חייב, ושנים אומרים איננו יודעים, צריכים להוסיף, כיון שאין כאן רוב נגד השנים המסתפקים, כי לדעת רבינו גם "המסתפקים" הרי הם כישנם (רשב"א הנ"ל, וכן בסמ"ע לחו"מ סי' יח ס"ק ה, ובש"ך שם). (22) כנ"ל אות טז, ולא חזר רבינו כאן אלא להשיענו את סוף דבריו שמוסיפים עד שבעים ואחד. (23) שתמיד היו מחצה למחצה ואחד מסתפק. (24) שאין דיני ממונות עדיפים מדיני נפשות שאין מוסיפים בהם אלא עד שבעים ואחד, כמבואר בסנהדרין מ, א (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). (25) שם, לענין דיני נפשות, וממנו למד רבינו לדיני ממונות (לחם-משנה). (26) שם מב, א "אומר בדיני ממונות נודקן הדין" (הגר"א שם ס"ק יד).

ג. פל מי שאמר איני יודע - אינו צריך לתת טעם 40

וראה בש"ך שם סעיף קטן ג. (58) השווה הלכות מכירה פרק י"א, הלכה י"ד.

פָּרֶק שְׁמִינִי

(1) שאין מטים בדיני נפשות לחובה, עד שיהיו המחייבים יתר על המזכים בשניים. בית דין של שלושה שנחלקו, שניים אומרים זכאי או חייב, והשלישי אומר: איני יודע. דיין האומר: איני יודע, אם צריך לנמק את טעמי ספיקו.

1 א. בית דין שִׁנְחָלְקוּ, מְקַצְתֶּם אוֹמְרִים זָפָאֵי,
2 וּמְקַצְתֶּם אוֹמְרִים חֵיב - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב². וְזוּ
3 מְצוּת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר: אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת.
4 בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת וּבִשְׂאָר דִּינֵי
5 אֲסוּר וּמְתָר³ וְטָמֵא וְטָהוֹר וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן⁴; אֲבָל בְּדִינֵי
6 נְפֻשׁוֹת⁵, אִם נִחְלְקוּ בְּזֶה הַחוּטָא אִם יִהְיֶה אוֹ לֹא
7 יִהְיֶה: אִם הֵיוּ הָרֹב מְזַכִּים - זָפָאֵי, וְאִם הֵיוּ הָרֹב
8 מְחַיְבִין - אֵינּוּ נִהְיֶה עַד שְׁיִהְיוּ הַמְחַיְבִין יִתֵּר עַל
9 הַמְזַכִּים שְׁנַיִם⁶. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁷ לְמַדּוּ, שְׁעַל זֶה
10 הַזְּהִירָה תּוֹרָה וְאָמְרָה⁸: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת.
11 פְּלוּמֵר: אִם הָרֹב נוֹטִים⁹ לְרַעַת לְהֵרֵג - לֹא תִהְיֶה
12 אַחֲרֵיהֶם, עַד שְׁיִטּוּ הַטֵּיבָה גְּדוּלָּה וְיִוָּסִיפוּ הַמְחַיְבִין
13 שְׁנַיִם. שְׁנֹאֲמַר: לְנֻטָּת אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת¹⁰. הַטֵּיבֶתָךְ
14 לְטוֹבָה - עַל פִּי אֶחָד, לְרַעַת - עַל פִּי שְׁנַיִם. וְכָל
15 אֵלּוּ הַדְּבָרִים קִבְּלָה הֵם¹¹.

(2) משנה בסנהדרין כט, א. א. (3) חולין יא, א. (4) כגון כשר ופסול. (5) שהם בעשרים ושלושה - סנהדרין קטנה, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ב. (6) משנה בסנהדרין ב, א. (7) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (8) בכת"י תימן: שעל זה הזהיר בתורה, ואמר. (9) על-פי אחד בלבד. (10) אם אתה רוצה לנטות לרעה, אינה אלא אחרי הטייה מרובה, שהיא של שנים. (11) שקיבל משה מסיני, ובמשנה שם אמרו: "לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני שאהיה עמהם לטובה, אם-כן למה נאמר: אחרי רבים להטות? - לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה, הטייתך לטובה - על-פי אחד, הטייתך לרעה על-פי שנים". והשווה לעיל פ"ה, ה"ג.

16 ב. בית דין שֶׁל שְׁלֹשָׁה¹² שִׁנְחָלְקוּ: שְׁנַיִם אוֹמְרִים
17 זָפָאֵי, וְאֶחָד אוֹמֵר חֵיב - הָרִי זֶה זָפָאֵי. שְׁנַיִם
18 אוֹמְרִים חֵיב¹³, וְאֶחָד אוֹמֵר זָפָאֵי - הָרִי זֶה חֵיב.
19 אֶחָד אוֹמֵר זָפָאֵי, וְאֶחָד אוֹמֵר חֵיב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי
20 יוֹדֵעַ, אוֹ שְׁאָמְרוּ שְׁנַיִם זָפָאֵי אוֹ חֵיב, וְהַשְּׁלִישִׁי
21 אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ¹⁴ - יוֹסִיפוּ הַדִּינִים שְׁנַיִם¹⁵. נִמְצְאוּ
22 חֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדְבָר¹⁶. אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם
23 זָפָאֵי, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים חֵיב - הָרִי זֶה זָפָאֵי. אָמְרוּ
24 שְׁלֹשָׁה חֵיב, וְשְׁנַיִם זָפָאֵי - הָרִי זֶה חֵיב. אָמְרוּ שְׁנַיִם
25 מֵהֶם זָפָאֵי, וְשְׁנַיִם מֵהֶם חֵיב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי
26 יוֹדֵעַ¹⁷ - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם¹⁸. אֲבָל אִם אָמְרוּ אַרְבַּעַת
27 זָפָאֵי אוֹ חֵיב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ¹⁹, אוֹ שְׁאָמְרוּ

20 הַרְאוּנוּ¹² אֹמְרֵי יוֹדֵעַ - הָרִי זֶה חֵיב, שֶׁהָרִי
21 הַמְחִיבֵין רַבּוֹ בְּשָׁנִים. אָמְרוּ שָׁנִים עֶשְׂרֵי זָפְאִי, וּשְׁנַיִם
22 עֶשְׂרֵי חֵיב, וְאָחַד אֹמְרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ¹³ - מוֹסִיפִין שָׁנִים
23 אַחֲרֵיהֶם¹⁴. וְכֵן מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין¹⁵ עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמְזַפְּנִין
24 אָחַד וְיֵהָא זָפְאִי, אוֹ יִרְבּוּ הַמְחִיבֵין שָׁנִים אוֹ יוֹתֵר
25 וְיֵהָא חֵיב¹⁶. הֵיּוּ אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֱלֹהֵי וְאָחַד אֹמְרֵי אֵינִי
26 יוֹדֵעַ¹⁷, אוֹ שֶׁהֵיּוּ הַמְחִיבֵין יוֹתֵר אָחַד בְּלִבְדוּ¹⁸ -
27 מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שֶׁבָּעִים וְאָחַד. הִגִּיעוּ לְשַׁבְּעִים
28 וְאָחַד, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֹמְרִים זָפְאִי, וּשְׁלֹשִׁים
29 וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים חֵיב - הָרִי זֶה זָפְאִי. שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה
30 אֹמְרִים חֵיב, וּשְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים זָפְאִי¹⁹ -
31 דְּנִים אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֱלֹהֵי, עַד שֶׁיִּרְאֶה אָחַד מֵהֶן דְּבָרֵי
32 חֲבָרוֹ וּמְזַפְּנֵין אוֹתוֹ²⁰ אוֹ מְחִיבֵין אוֹתוֹ²¹. וְאִם לֹא
33 רָאָה - גְּדוּל שְׁבַדְיָנִים אֹמְרֵי: נִזְדַּקְן הַדִּין²²! וּפּוֹטְרִין
34 אוֹתוֹ. שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים חֵיב, וּשְׁלֹשִׁים
35 וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים זָפְאִי, וְאָחַד אֹמְרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ -
36 פּוֹטְרִין אוֹתוֹ²³. אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים אֹמְרִים זָפְאִי,
37 וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֹמְרִים חֵיב, וְאָחַד אֹמְרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ
38 - חֵיב, שֶׁהָרִי רַבּוֹ הַמְחִיבֵין שָׁנִים²⁴.

5) שהיא של עשרים ושלשה. (6) שהייתך לטובה
מספיקה על-פי אחד (לעיל פ"ח, ה"א). (7) והטייה לרעה
אינה אלא על-פי שנים (שם). (8) נמצא זה שאמר: איני
יודע, כמי שאינו, ואין דנים דיני נפשות בפחות מכ"ג
(סנהדרין מ, א וברש"י). (9) שם, נמצאו כולם עשרים
וארבעה, י"א מהם יזכו וי"ג יחייבו, הרי הטייה לרעה על-פי
שנים (שם יז, א וברש"י). (10) שם, משום חומר דיני
נפשות אין לו לחזור וללמד חובה, אבל ודאי אם ירצה
ללמד זכות - רשאי, שהרי אפילו מי שלימד חובה חוזר
ומלמד זכות, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכן דעת ה'תוספות'
שם, לג, ב ד"ה אחד. ומטעם זה פסק רבינו לעיל פ"ח,
ה"ב: העוסק בדיני ממונות, שאפילו הדיין שאמר איני יודע
- חוזר ודן (ראה בבאורנו שם אות טו), שהרי בדיני ממונות
מה שהוא חובה לזה - הוא זכות לבעל-דין השני (כסף-
משנה). (11) שספק נפשות להקל. ואע"פ שאין עושים
בתחילה בית-דין שקול (=זוגי) - במוספים, עושים אפילו
לכתחילה (סנהדרין יז, א). וכן אין כאן צורך בהטייה של
אחד, כי זה לא נאמר אלא כשביטל-הדין לא היה אלא
עשרים ושלשה, וכשאחד מהם אמר איני יודע, נמצא
בית-דין זה חסר הוא, ואין גומרים בו דיני נפשות, אבל כאן
יש בית-דין שלם, מזכים את הנהרג מכח ספק נפשות ולהקל
(לחם-משנה). ובי'תוספות יו"ט' לסנהדרין פ"ה מ"ה, מגיה
בדברי רבינו כאן: אמרו י"ג זכאי וכו', שכל כ"ה הדיינים
השתתפו בדיון, וי"ג אמרו זכאי, כי זה שאמר תחילה איני
יודע, חזר ולימד זכות, באופן שיש כאן הטייה לטובה
על-פי אחד. (12) בין שהוא המסתפק הקודם, בין שהוא
אחר, והמסתפק חזר ולימד זכות. (13) כאן מדובר,
שמתחילה היו י"ב מחייבים וי"א מזכים, והוצרכו להוסיף
שנים והרי הם כ"ה, ואחד מן השנים הנוספים אמר: איני
יודע. (14) כיון שאחד מן הנוספים אמר "איני יודע", הרי

1 לְדַבְּרוּ וְלִהְיוֹדֵעַ מֵאֵי זֶה טַעַם בָּא לוֹ הַסֶּפֶק²⁷, כְּדָרָךְ
2 שֶׁמְרָאָה הַמְזַכֵּה מֵאֵי זֶה טַעַם מְזַכֵּה, וְהַמְחִיבֵין מֵאֵי
3 זֶה טַעַם מְחִיב²⁸.

(27) סנהדרין יז, א: זה שאמר איני יודע - כמו שאינו הוא,
ואם אמר טעם - אין שומעים לו. כלומר, אינו צריך לנמק
את טעמי ספיקו, וראה ברש"י שם ד"ה: ואי אמר (לחם-
משנה). (28) ראה לקמן פ"י, ה"א-ד.

פָּרָק תְּשִׁיעִיו

1) סנהדרין שראו כולם לחובה - פטור. סנהדרי קטנה
שנחלקו בדיני נפשות, ואחד אומר: איני יודע. סנהדרי גדולה
שנחלקו בדיני נפשות, שלושים וחמישה מזכים, ושלושים
ושישה מחייבים, איך חותכים את הדין.

4. א. סנהדרין שפִתְחוּ כָּלֶם בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת תְּחַלְּהוּ²,
5 וְאָמְרוּ כָּלֶן חֵיב - הָרִי זֶה פְּטוּר³, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם
6 מְקַצֵּת מְזַפְּנֵין שֶׁיִּהְיֶכּוּ בְּזִכְרוֹתוֹ, וְיִרְבּוּ הַמְחִיבֵין, וְאָחַד
7 כֶּף יִהְיֶה⁴.

2) מיד בהתחלת הדין. (3) סנהדרין יז, א "סנהדרי שראו
כולם לחובה - פוטרים אותו". והטעם, כיון שצריך להלין
את דינו עד למחר, כדי לחפש אחריו זכות (ראה לקמן
פ"א, ה"א), אלה שחייבוהו כולם פה אחד, שוב לא ימצאו
לו זכות. וראה בסמוך אות ג. ומעניין פירושו של רבי מאיר
הלוי (בן דורו של הרמב"ם) הובא בקהלת יעקב לר"י אלגזי,
ערך פטור, שכוונת דבריהם: "פוטרים אותו" לומר, פוטרים
אותו מיד למיתה, ואין מענים את דינו עד למחר כבשאר
הנידונים. וכיוצא בזה שינוי (שבועות ט, א) "אם אמר (זה
שנתחייב שבועה ואיימו עליו על חומר עונש השבועה) איני
נשבע - פוטרים אותו מיד", ומפרש רש"י: אין משהים
אותו, ועל כרחו ישלם מיד (תורה תמימה, שמות כג, ב).
4) כי בכל מקרה יש צדדים לזכות ע"פ אופנים רחוקים, כגון
אולי לא היה שפוי בדעתו, וכדומה, כמו שמקובל היום
באומות הנאורות, שמעמידים לכל פושע ורוצח סניגור
להשתדל בהצלתו ולהפוך בזכותו, וכיון שביטל-דין זה לא
נודעה לו שום זכות להצילו, אפילו בדרך הרחוקה ביותר,
מוכח שאינו בקי בדינים, או שהחליט המשפט במהירות
בלי עיון מספיק (מהר"ן חיות בהגהותיו לסנהדרין שם).

8. ב. סנהדרי קְטַנָּה⁵ שֶׁנִּחְלְקוּ בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת, שָׁנִים
9 עֶשְׂרֵי אֹמְרִים זָפְאִי, וְאָחַד עֶשְׂרֵי אֹמְרִים חֵיב - הָרִי
10 זֶה זָפְאִי⁶. שָׁנִים עֶשְׂרֵי אֹמְרִים חֵיב, וְאָחַד עֶשְׂרֵי
11 אֹמְרִים זָפְאִי⁷, אוֹ שֶׁאָמְרוּ אָחַד עֶשְׂרֵי זָפְאִי, וְאָחַד
12 עֶשְׂרֵי חֵיב, וְאָחַד אֹמְרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ, אֶפְלוּ עֶשְׂרִים
13 וּשְׁנַיִם מְזַפְּנֵין אוֹ מְחִיבֵין, וְהָאָחַד אֹמְרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ⁸
14 - יוֹסִיפוּ שָׁנִים⁹. זֶה שֶׁאָמְרֵי אֵינִי יוֹדֵעַ - הָרִי הוּא
15 כְּמִי שֶׁאֵינּוּ, שֶׁהָרִי אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה¹⁰.
16 וְנִמְצְאוּ אַחַר הַתּוֹסֵפֶת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוֹזֵין מְזַה
17 הַמְסַתְּפִיק. אָמְרוּ שָׁנִים עֶשְׂרֵי זָפְאִי, וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֵיב
18 - הָרִי זֶה זָפְאִי¹¹. אָחַד עֶשְׂרֵי אֹמְרִים זָפְאִי, וּשְׁלֹשָׁה
19 עֶשְׂרֵי אֹמְרִים חֵיב, אָף עַל פִּי שֶׁהָאָחַד מִן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) שספק נפשות להקל, ומדובר כאן בבית-דין הגדול שהוא של שבעים ואחד, ונחלקו הדעות מתחילה בהרכב כזה. 24) וזה שאמר: איני יודע, הרי הוא כמי שאינו.

1 ג. בית דין הגדול שפא²⁵ להם מחלקת, בין בדיני
2 נפשות בין בדיני ממונות בין בדיני תורה²⁶ - אין
3 מוסיפין עליהן²⁷, אלא דנין אלו פנגד אלו, והולכין
4 אחר הרב שלהן. ואם בדין אחד מן הנהרגין
5 נחלקו²⁸ - דנין אלו פנגד אלו, עד שיפטר והו או
6 יתחייב²⁹.

25) בכת"י תימן: שבאה. 26) בכת"י הנ"ל: בדין מדיני התורה. כגון איסור והיתר, טמא וטהור. 27) שאין אנו מוצאים במשנה (סנהדרין מ, א) הוספה אלא עד שבעים ואחד ולא יותר, וכן אמרו (שם מב, א) "כשם שאין מוסיפים על בית-דין של שבעים ואחד" וכו'. 28) בכת"י הנ"ל: מן הנהרגים בפניהם. כלומר, שהדיון נוגע כלפי נאשם העומד להיהרג על פיהם, והשאלה נשאלת למעשה להחיותו או להרגו, ואז לא מספיק רוב רגיל, אלא צריך שירבו המחייבים שנים (רדב"ז בתשובותיו ח"ה אלף תרצ), והשווה לעיל פ"ח, ה"א: "אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג או לא יהרג" הרי שרוב עליפי שנים, נדרש בעיקר כלפי מעשה מסויים, ולא ב"דין נפשות" שאינו אלא דיון הלכתי גרידא. 29) "שיראה אחד מהם דברי חברו", וכמבואר לעיל סוף ה"ב.

הוא כאינו, ולעולם צריך שיוסיפו שנים, כמו ששינו בתוספתא סנהדרין פ"ו, מ"ד: "שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד" (לחם-משנה). והטעם שאין מוסיפים אלא שנים, מפני שמעכשיו צריך להוסיף לישא וליתן מחדש, וכשיוסיפו שנים, כל דין מהקודמים יעמיק במשאו ומתנו, בידעו ששנים חדשים נגדו, אבל אם לא יוסיפו אלא אחד, כל דין מהקודמים לא יחוש לו, ויעמיד דעתו כפי סברתו הקודמת, באמרו: "גם לי לב כמוהו" (אור שמח). 15) בכל פעם כשאחד מן הנוספים יאמר: איני יודע. 16) כי בשעת גמר דין, יכול גם המלמד זכות לומר: חייב, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. ואז אפילו אחד מן הנוספים יאמר: איני יודע, אין צורך להוסיף שנים אחרים, כי כל שיש רוב, אין משגיחים במסתפק החדש מן השנים הנוספים (לחם-משנה). 17) כגון שבתחילה היו י"ב מחייבים כנגד י"א מזכים והוסיפו שנים, וזיכה האחד, והשני אמר: איני יודע, נמצאו אלו כנגד אלו, ואחד אינו יודע (אור שמח). 18) שבתחילה היו י"א כנגד י"א, והוסיפו שנים, וחייב האחד, והשני אמר: איני יודע, והוסיפו עוד שנים, וזיכה האחד, והשני - חייב, נמצאו המחייבים יותר אחד בלבד. 19) וכבר נתבאר (לעיל פ"ח ה"א) שאין הטייה לרעה על-פי אחד. 20) שאחד מן המחייבים יעבור למזכים, ויהיה לו רוב מזכים. 21) שאחד מן המזכים יעבור למחייבים, והיו שלשים ושבעה מחייבים, ול"ד מזכים, ויש כאן הטייה לרעה על-פי שלשה (סנהדרין מ, א וברש"י). 22) "זקן דין זה ועמוק וקשה, וצריך להמתין בו" (שם, מב, א וברש"י).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ה'י"א אלול תשע"ז

פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית-דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית-דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

10 ב. מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה
11 - [מורידין אותו]⁶ ולא מעלין. והרי הוא כשאר כל
12 האפיקורסין והאומרים אין תורה מן השמים⁸
13 והמוסרין⁹ והמומריין¹⁰. שכל אלו אינם בכלל
14 ישראל, ואין צריך לא עדים ולא התראה ולא
15 דינים, [אלא כל ההורג אהר מיהן - עשה מצוה
16 גדולה והסיר המכשול]¹¹.

6) לבור. 7) שאם היה כבוד סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ה, ה"י. 8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. 9) שמוסר ממון

יום ראשון ה' אלול ה'תשע"ז

הלכות ממרים

פרק שלישי

1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

7 א. מי שאינו מודה בתורה שבעל פה² - אינו זקן
8 ממרא האמור בתורה³; אלא הרי זה בכלל
9 האפיקורוסין⁴, [ומיתתו בכל אדם]⁵.

2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל-פה" (3) דברים יז, יב. 4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. 5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שביית-דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' אלול - ספר שופטים - הלכות ממרים קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

15 ד. אָבֵל זָקֵן מִמָּרָא הָאָמוֹר בַּתּוֹרָה הוּא חָכֵם אָחֵד
16 מִחֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֵׁישׁ בִּירוֹ קִבְּלָהּ²⁰ וְדָן וּמוֹרָה בְּדַבְרֵי
17 תּוֹרָה כְּמוֹ שְׂדִירוֹנֵי וְיִירוֹ כֹּל חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל²¹, שְׂפָאֵת
18 לוֹ מִחֻלְקַת בְּרִיךְ מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגְּדוֹל, וְלֹא
19 חִזַּר לְדַבְרֵיהֶם, אָלֵא חֵלֵק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת
20 שְׁלֹא כְּהוֹרָאָתָן - גְּזָרָה עֲלֵיו תּוֹרָה מִיתָה²². וּמִתְנַדָּה,
21 וַיֵּשׁ לוֹ חֵלֵק לְעוֹלָם הַבָּא²³. אָף עַל פִּי שְׁהוּא דָן²⁴
22 וְהֵן דְּנִים, הוּא קִבְּלָהּ²⁵ וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרֵי הַתּוֹרָה חֻלְקָה
23 לְהֵם כְּבוֹד²⁶. וְאֵם רָצוּ בֵּית דִּין לְמַחֵל עַל כְּבוֹדָן
24 וְלִהְיֵיחוּ - אֵינָן יְכוֹלִין, כְּדֵי שְׁלֹא יִרְבוּ מִחֻלּוֹקוֹת
25 בְּיִשְׂרָאֵל²⁷.

20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. (21) על-פי השמועה, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן. (22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". (23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתודוין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"א ובביאורונו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ד. (24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. (25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נתון - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פת, א ורכיב אלעזר. (26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורונו אות ד: "ולכן חייבת תורה מיתה לכבוד בית-דין ומעלתו" וכו'. (27) סנהדרין פת, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

26 ה. אֵין זָקֵן מִמָּרָא²⁸ חֵיב מִיתָה עַד שְׂיֵהָא חָכֵם
27 שְׂהֵגִיעַ לְהוֹרָאָה כְּמוֹךְ בְּסִנְהֵדְרִין²⁹, וְיִחְלַק עַל בֵּית
28 דִּין בְּדָבָר שְׂזִדוֹנוּ פֶּרֶת וְשִׁגְגָתוֹ חֲטָאֵת³⁰, אוּ
29 בְּתַפְלִיין³¹, וְיִוֹרָה לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאָתוֹ³² אוּ יַעֲשֶׂה הוּא
30 עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ³³, וְיִחְלַק עֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבֵין בְּלִשְׁפַת
31 הַגְּזִית³⁴. אָבֵל אֵם הִיָּה תִלְמִיד שְׁלֹא הֵגִיעַ לְהוֹרָאָה³⁵
32 וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פְּטוֹר³⁶. שְׁנֵאמַר: כִּי יִפְלֵא מִמָּךְ
33 דָּבָר לְמִשְׁפָּט - מִי שְׁלֹא יִפְלֵא מִמְּנוֹ³⁷ אָלֵא דָּבָר
34 מִפְּלֵא³⁸.

28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". (29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". (30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד ה"ב. (31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי

ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"י"ב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בודון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי-כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל-וחומר זה, מגזירה-שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כותב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לכאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

1 ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוֹרִים? פְּאִישׁ שְׂכַפְרַת בַּתּוֹרָה שְׂפַעַל
2 פֶּה כְּמִחְשָׁבֵתוֹ¹² וּבְדַבְרֵים שְׁנֵאָרוּ לוֹ, וְהֵלֶךְ אַחַר
3 דַּעְתּוֹ הִקְלָה וְאַחַר שְׂרִירוֹת לְבוֹ¹³, וְכוֹפֵר בַּתּוֹרָה
4 שְׂפַעַל פֶּה תַחֲלָה, כְּצָדוֹק וּבִיְתוֹס¹⁴ וְכֵן כֹּל הַתּוֹעִים
5 אַחֲרָיו. אָבֵל בְּגֵי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּבְגֵי כְּנִיָּהֶם,
6 שְׂהֵדִיחוּ אוֹתָם אָבוֹתָם, וְנוֹלְדוּ בֵּין הַקְּרָאִים וּגְדִלוּ
7 אוֹתָם עַל דַּעְתָּם¹⁵ - הֲרֵי הוּא כְּתִינוּק שְׁנִשְׁבָּה בִּינְיָהֶם
8 וּגְדִלוֹהוּ¹⁶, וְאֵינוֹ זְרִיז לְאַחֲזוֹ בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שְׂהֲרֵי
9 הוּא כְּאֵנוֹס¹⁷. וְאָף עַל פִּי שְׂשִׁמְעַת אַחַר כֶּךָ [שְׂהוּא
10 יְהוּדִי, וְרָאָה הִיְהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאֵנוֹס,
11 שְׂהֲרֵי גְדִלוֹהוּ עַל טְעוּתָם]. כֶּךָ אֵלוֹ שְׂאֵמְרֵנוּ,
12 הָאוֹחֲזִים בְּדַרְכֵי אָבוֹתָם הַקְּרָאִים שְׂטַעוּ¹⁸. לְפִיכֶךָ
13 רְאוּי לְחַזְרֵין בַּתּוֹשָׁבָה, וּלְמִשְׁכֵּם בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם, עַד
14 שְׂיַחֲזְרוּ לְאֵיתָן הַתּוֹרָה¹⁹.

(12) בהכרתו. (13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. (14) שכפרו בתורה שבעל-פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. (15) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. (16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. (17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב). והל' שגגות פ"ב, ה"ו. (18) דינם כאנוסים. (19) לחוזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידנו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 הַבֵּית⁵⁰. אוֹמְרִים לָהֶן בֵּית דִּין: כֶּף הוּא הַדִּין. אִם
17 שָׁמַע וְקָבַל⁵¹ - מוֹטָב; וְאִם לֹא - בָּאִין פְּלֵן לְבֵית
18 דִּין שָׁעַל פֶּתַח הַעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים לָהֶם גַּם הֵם: כֶּף
19 הוּא הַדִּין. אִם קָבְלוּ⁵² - יִלְכוּ לָהֶן; וְאִם לֹא - פְּלֵן
20 בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְשִׁכַּת הַגְּזִית⁵³, שִׁמְשָׁם תוֹרָה
21 יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שְׁנֵאֲמַר: מִן הַמְּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר
22 יִבְחַר יְיָ. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לָהֶם: כֶּף הוּא הַדִּין,
23 וְיוֹצֵאִין פְּלֵן⁵⁴. חֲזוֹר זֶה הַחֶכֶם לַעֲרֹו וְשָׁנָה⁵⁵ וְלָמַד⁵⁶
24 כְּדָרְךָ שֶׁהוּא לָמוֹד - הֲרִי זֶה פְּטוֹר⁵⁷. הוֹרָה לַעֲשׂוֹת
25 אוֹ שְׁעֵשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ - חֲכֵב מִיתָה, וְאִינוּ צָרִיף
26 הַתְּרָאָה⁵⁸. אֲפֹלוּ נִתַּן טַעַם לְדְבָרָיו⁵⁹ - אִין שׁוֹמְעִין
27 לוֹ⁶⁰. אֲלֹא פִינֵן שְׁבָאוּ עֲדִים שְׁעֵשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ אוֹ
28 שֶׁהוֹרָה לְאַחֲרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית
29 דִּין שְׁבַעֲרֹו⁶¹, וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשָּׁם
30 לִירוּשָׁלַיִם. וְאִין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שְׁבַעֲרֹו,
31 וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שְׁיֵצֵא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁶², אֲלֹא
32 מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבִירוּשָׁלַיִם. וְעַד
33 הַרְגָל מִשְׁמֵרִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בְּרַגְלָיו⁶³. שְׁנֵאֲמַר:
34 וְכָל יִשְׂרָאֵל⁶⁴ יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ; מִכָּל שְׁצָרִיף הַכְּרֹזָה⁶⁵.
35 וְאַרְבַּעַה צָרִיכִין הַכְּרֹזָה: זָקֵן מְמָרָא, וְעֲדִים זוֹמְמִין,
36 וְהַמְּסִית⁶⁶, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה⁶⁷; שְׁהָרִי כְּכֵלֵן נֶאֱמַר:
37 יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ.

הקבלה, כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב.). שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב.). (33) שם פח, ב. (34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר בהלך ה"ז. (35) בידיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב. - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. (36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). (37) שלא נעלם. (38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית-דין הכתוב מדבר".

1 ו. הִיָּה חֶכֶם מִפְּלֵא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחֵלֶק, וְשָׁנָה³⁹
2 וְלָמוֹד לְאַחֲרִים כְּדְבָרָיו, אֲכָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת -
3 פְּטוֹר. שְׁנֵאֲמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן. לֹא
4 שְׂיֵאמַר בְּזָדוֹן, אֲלֹא יוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא
5 בְּעַצְמוֹ⁴⁰.

(39) וחזר, אחרי ששב מבית-דין הגדול לעירו. (40) שם פו, ב. ופח, ב.

6 ז. מִצָּאֵן⁴¹ חוּץ לְמִקְוֵמוֹן⁴² וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פְּטוֹר⁴³.
7 שְׁנֵאֲמַר: וְקָמַת וְעָלִית אֶל הַמְּקוֹם - מְלָמַד, שֶׁהַמְּקוֹם
8 גוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא פֶהֶן שְׁהֵן פְּטוֹרִין
9 מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנִדּוֹתָם⁴⁴ וְלַהַפְרִישׁוֹן
10 וְלַהַפּוֹתוֹן⁴⁵ וְלִמְנַעַן מִלְּלַמַּד⁴⁶, כִּפִּי מַה שְׂיֵרָאָה לָהֶן
11 שֶׁהַדְּבַר צָרִיף לְכָף⁴⁷.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון. (50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו, ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחריים". (57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית-דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). (62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל ה' סנהדרין פ"ד ה"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית-דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית-הדין אח"כ מירושלים, אין ממתים אותו. וראה דברי רבינו-תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פ"א ה"ב), וראה שם פ"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". (65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבוד ע"ז. (67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, ה"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל ה' עדות פ"ה ה"ז

(41) את הסנהדרין, חברי בית-הדין הגדול. (42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב "מצאם אבית פגיו וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלקו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. (46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחריים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חס-ושלום שעקביא נתנה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית-דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת ציוה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

12 ח. וְכִיּוֹצֵא דִּינֵין זָקֵן מְמָרָא? בְּעַת שְׂיֵפְלֵא דְבָרָה⁴⁸ וְיוֹרָה
13 בּוֹ חֶכֶם הַמְּגִיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין כְּדָרְךָ שְׂיֵרָאָה בְּעִינֵיו⁴⁹
14 בֵּין כְּדָרְךָ שְׁקָבַל מְרֻבוֹתָיו - הֲרִי הוּא וְהַחֹלְקִין עִמּוֹ
15 עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שָׁעַל פֶּתַח הַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עבריינא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עברייני) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קריית מלך).

לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פ"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמתים שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

יום שני ו' אלו ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי

ב. אַחַד שֶׁנֶחְלָקוּ בְּדָבָר שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנוֹ פָּרַת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת, או שֶׁנֶחְלָקוּ בְּדָבָר הַמְּבִיא לַיָּדֵי דָבָר שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנוֹ פָּרַת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת. מֵיֶצֶד? נֶחְלָקוּ בְּאִשָּׁה זֹו אִם הִיא עֲרוּהָ¹¹ אִם לְאוּ¹², אִם מֵרָאָה דָם זֶה מִטְּמֵא בְּאִשָּׁה או לֹא¹³, אִם זֹו טְמֵאָה לְדָה או לֹא¹⁴, אִם זֹו זָכָה או לֹא¹⁵, אִם חֶלֶב זֶה אֶסוּר¹⁶ או מֵתָר, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ - הֲרִי חוֹלֵק בְּדָבָר שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנוֹ פָּרַת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת. וְכִיֶּצֶד דָּבָר הַמְּבִיא לַיָּדֵי דָבָר שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנוֹ פָּרַת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת? כִּגוֹן שֶׁנֶחְלָקוּ בְּעֵבּוֹר שָׁנָה, אִם מְעַבְרִים עַד הַפּוּרִים או בְּכָל אֶדְר - הֲרִי זֶה חֵיב; שָׁזָה מְבִיא לַיָּדֵי חֲמִץ בְּפֶסַח¹⁷. וְכֵן אִם נֶחְלָקוּ בְּדִין מִדִּינֵי מַמּוֹנוֹת או בְּמִנְיַן הַדִּינִין¹⁸ שֶׁדִּינֵן דִּינֵי מַמּוֹנוֹת - הֲרִי זֶה חֵיב; שֶׁהֲרִי לְדַבְּרֵי שֶׁל זֶה שְׂאוֹמֵר שָׁזָה חֵיב לְזָה, כֹּל שֶׁנִּטַּל מִמֶּנּוּ - פְּדִין נִטְל, וְעַל פִּי בֵּית דִּין נִטְל; וְלְדַבְּרֵי שֶׁל זֶה שְׂאוֹמֵר פְּטוּר, או שְׂאוֹמֵר שְׂאִין אֵלוֹ רְאוּיִין לְדוֹן¹⁹, כֹּל שֶׁנִּטְל²⁰ - גְּזֵל הוּא בִּידוֹ, וְאִם קָדַשׁ בוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת²¹; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר שֶׁלוֹ נִטְל²², הַבָּא עָלֶיהָ בְּמִזֵּיד - עֲנוּשׁ פָּרַת, בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת²³; וְנִמְצָא הַדָּבָר מְבִיא לַיָּדֵי דָבָר שֶׁחִיבִין עַל זְדוּנוֹ פָּרַת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאת. וְכֵן אִם נֶחְלָקוּ בְּדִינֵי מַפּוֹת, אִם זֶה חֵיב מְלָקוֹת או אֵינּוֹ, או שֶׁחֵלֵק בְּמִנְיַן הַדִּינִים שֶׁלוֹקִין בְּפִנְיֵיהֶם²⁴ - הֲרִי זֶה חֵיב; שֶׁהֲרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינּוֹ לֹקֵה²⁵ - חוֹבְלִין הֵם בוֹ, וְחֵיבִין לְשִׁלְמֵם²⁶, וְכָל שֵׁיטַל מֵהֶן - פְּדִין נִטְל; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מְלָקוֹת הוּא²⁷, כֹּל שֵׁיטַל מֵהֶן - גְּזֵל הוּא בִּידוֹ, וְאִם קָדַשׁ בוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת²⁸. וְכֵן אִם נֶחְלָקוּ בְּעֵרְכִין²⁹ או בְּתַרְמִינִין³⁰, אִם זֶה חֵיב לְתַן או אֵינּוֹ - הֲרִי זֶה³¹ חֵיב; שֶׁהֲרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינּוֹ חֵיב לְתַן, אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה גְּזֵל, וְהַמְקַדְּשׁ בוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³². וְכֵן אִם חֵלֵק עָלֵיהֶן בְּפִדְיוֹן קְדָשִׁים, אִם נָפְדוּ או לֹא נָפְדוּ³³ - הֲרִי זֶה חֵיב; שֶׁהֲרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פְּדִיּוֹן, אִם קָדַשׁ בוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³⁴. וְכֵן אִם נֶחְלָקוּ בְּעִרְפַּת הַעֲגֵלָה³⁵, אִם אֵלוֹ חֵיבִין לְהִבִּיא או לֹא³⁶ - הֲרִי זֶה חֵיב; שֶׁהֲרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר חֵיבִים לְהִבִּיא - הֲרִי הִיא אֶסוּרָה בְּהִנָּאָה, וְהַמְקַדְּשׁ בּוֹ³⁷ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³⁸. וְכֵן אִם נֶחְלָקוּ בְּעִרְלָה³⁹. וְכֵן אִם נֶחְלָקוּ

1 שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

א. זה שחלק על בית דין הגדול בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שיגגתו חטאת, בין שהיו הן אוסרים והוא מתיר בין שהיו הן מתירין והוא אוסר - הרי זה חייב מיתה³. אפלו הוא היה אומר מפי הקבלה, ואמר: כך קבלתי מרבנתי, והן אומרים: כך נראה בעינינו שהדין נותן⁴, הואיל ונשא ונתן⁵ עליהן בדבר, ועשה או שהורה לעשות - הרי זה חייב. ואין צריך לומר אם הם מורים מפי הקבלה⁶. וכן אם חלק עליהם בגזירה מן הגזרות שגזרו בדבר שיש בשיגגתו חטאת וזדונו פרת, כגון שהתיר החמץ⁷ ביום ארבעה עשר בניסן בשעה ששית⁸, או אסרו בהנאה בשעה חמישית⁹ - הרי זה חייב מיתה¹⁰. וכן כל פיוצא בזה.

2 סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. 3 כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. 4 מצד הסברא והעיון העצמי. 5 דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". 6 שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. 7 אכילת חמץ. 8 וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. 9 ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. 10 כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשרוש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברוה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. (19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20) התובע. (21) שהמקדש בגול אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלווייה. (23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). (25) שאינו חייב מלקות. (26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27) שבית דין של שלושה דן דיני מכות. (28) סנהדרין פז, ב. (29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. (31) זקן ממרא זה. (32) סנהדרין שם. (33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35) שמביאים על מציאית חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א-ג). (36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37) בכתב יד תימן: בה. (38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן

1 בְּלֶקֶט שְׂכָחָהּ וּפָאָה, אִם זֶה לְעֵנִיִּים אוּ לְבַעַל הַבַּיִת? 40
2 - הֲרֵי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת -
3 הֲרֵי זֶה גָזַל בְּיַד הָעֵנִי, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ
4 מְקֻדָּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶן פָּאָב מֵאֲבוֹת הַטְּמֵאָה,
5 כְּגוֹן נִגְעֵי בְּשָׂרָא⁴¹ אוּ נִגְעֵי בְּגָדִים⁴² אוּ נִגְעֵי בְּגָדִים⁴³
6 - הֲרֵי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר טְהוֹר - מִתֵּר
7 לְהִפְנוֹס בְּמִקְדָּשׁ וְלֵאכֹל⁴⁴ קְדָשִׁים; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
8 טְמֵא, אִם נִכְנַס⁴⁵ אוּ אָכַל בְּמִזִּיד - עָנוּשׁ פְּרַת,
9 וּבְשׂוֹגֵג - חַיִּב טְשֵׁאת. וְכֵן אִם נְחָלְקוּ בְּטַהֲרַת מְצִרְע,
10 אִם יֵשׁ לָזֶה⁴⁶ טְהָרָה אוּ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נְחָלְקוּ
11 בְּהִשְׁקָאת סוּטָה, אִם זֶה צְרִיכָה לְשִׁתּוֹת אוּ אֵינָהּ
12 צְרִיכָה⁴⁷ - הֲרֵי זֶה חַיִּב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
13 צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קָדָם שֶׁתִּשְׁתֶּה - הֲרֵי זֶה אֲסוּרָה
14 לִיבְמָה⁴⁸; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה - מִתְּפִלְמָת.
15 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא פְּזָה - צְרִיכִין לְבַדֵּק וְלַחְקֹר אִם הֵיטָה
16 מִחֻלְקַת זֶה מִבִּיאָה לְיַדֵּי דָבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מִבִּיאֵי לְיַדֵּי
17 דָבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוֹ אַחֵר מֵאֵה דְבָרִים, אִם יָבוא בְּסוּף
18 לְדָבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ פְּרַת וְשִׁגְתּוֹ טְשֵׁאת, בֵּין שֶׁהֵיטָה הַזְּקֵן
19 מְקַל וְהֵן מִחְמִירִין בֵּין שֶׁהֵיטָה הוּא מִחְמִיר וְהֵן מְקַלִּין
20 - חַיִּב⁴⁹.

(11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. (12) כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין אסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב), וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו. (13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). (14) כגון, ששפעה דם מתוך שבויעים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבויעים, שלא פסק מעיינה בתוך שבויעים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טהור של יולדת נקבה, שהם ישישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבויעים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב) וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז. (15) כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כליילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (גדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב).

(16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב) והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו. ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר

9 שְׁחַלֵּק בְּדָבָר מְדַבְּרֵי לוֹלֶכֶב⁵⁸ או צִיצִית⁵⁹ או שׁוֹפָר, 10 זֶה אוֹמֵר פְּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר פֶּשֶׁר, זֶה אוֹמֵר יֵצֵא יָדֵי 11 חוֹבְתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר לֹא יֵצֵא, זֶה אוֹמֵר טְהוֹר, וְזֶה 12 אוֹמֵר שְׁנֵי לְטֻמְאָה⁶⁰ - הֲרֵי זֶה פְּטוּר מִן הַמִּיתָה⁶¹. 13 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

והוא טמא, או שקדם השיער לכן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב. 42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זוית (שם. 43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א. 44) שהרי שני דברים נפרדים הם. 45 זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. 46 שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד"ז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. 47 כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א. 48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת-איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת-איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. 49 כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

50 לידי דבר שהיבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. 51 למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. 52 בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטוטפת. 53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. 54 בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 55 כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחזן. 56 בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 57 שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פח, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה רדב"ז). 58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. 59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. 60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. 61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

יום שלישי ז' אלול ה'תשע"ז

פרק חמישי

1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן

1 ג. וְאִם לֹא תִבְיֵא הַמַּחְלֶקֶת לְיָדֵי כֹהֵן⁵⁰ - הֲרֵי זֶה 2 פְּטוּר. חוּץ מִמִּצְוֹת תְּפִלִּין בְּלִבְדוֹ⁵¹. בֵּיצֵד? הוֹרָה 3 הַהוֹסֵף טוֹטֶפֶת חֲמִישִׁית⁵² בְּתִפְלִין וַיַּעֲשֶׂנָה⁵³ חֲמֵשׁ 4 טוֹטֶפֶת - הֲרֵי זֶה חַיֵּב. וְהוּא שֵׁיעֶשֶׂה בְּתַחֲלָה 5 אַרְבָּעָה בָּתִּים פְּהֶלְקָתָן זֶה⁵⁴, וַיִּבְיֵא חֲמִישִׁית וַיִּדְבֵּק 6 בְּחִיצוֹן; שֶׁהַבֵּית הַחִיצוֹן שְׂאִינֵו רִוְאָה אֶת הָאָוִיר⁵⁵ - 7 תְּמִידוֹ⁵⁶ פְּסוּל. וְחַיִּיב זֶקֶן מִמְּרָא עַל דְּבָר זֶה - הֲלֹכָה 8 מִפִּי הַקְּבֻלָּה⁵⁷. אֲבָל אִם נִחְלְקוּ בְּשָׂאָר מִצְוֹת, כְּגוֹן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להשיעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

המקלל עצמו וחבירו, ככולן עובר בלא-תעשה, וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וכן המקלל אביו ואביו אמו - הרי זה מקלל אחד משאר הקהל¹³.

13 שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אביו אביו; ואת אמו - ולא את אביו אמו".

ד. אזהרה של מקלל אביו ואמו מניין? ענש שמענו פפרוש, אבל האזהרה הרי היא בכלל לא תקלל חרש¹⁵. הואיל והוא מזהר שלא לקלל אדם מישראל, הרי אביו בכלל ישראל¹⁶.

14 והלא אין עונשים אלא-אם-כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. (15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. (16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מניין? תלמוד-לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. המכה אביו ואמו¹⁷ - מיתתו פחנק; שנאמר: מכה אביו ואמו מות יומת¹⁸. וצריך עדים¹⁹ והתראה, פשאר כל מחיבי מיתת בית דין²⁰. ואחד האיש ואחד האשה, וכן הטמטום ואנדרוגינוס. והוא שגיעו לכלל ענשין. אינו חיב חנק עד שיעשה בהן חבורה; אבל אם לא עשה בהן חבורה - הרי זה פמכה אחד מישראל²¹. והמכה אותו לאחר מיתה - פטור²².

17 שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. (18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סיף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סיף (מכות ה, ב). וראה סנהדרין שם. (19) ראה לעיל בביאורנו אות ג. (20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). (21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט ה"ד, אות קלא. (22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מי שהכה את אביו על אָזְנוֹ וְחָרְשׁוֹ - חיב²³ וְנִהְרַג. שאי אפשר שיעשה חרש בלא חבורה, אלא יצאת טפת דם בפנים²⁴ פאָזֵן וְנִתְחַרְשׁ.

א. המקלל אביו ואמו - נסקל; שנאמר: אביו ואמו קלל, דמיו בו². ואחד המקלל בחייהן או לאחר מיתתן - הרי זה נסקל³. וצריך עדים⁴ והתראה, פשאר כל מחיבי מיתות בית דין⁵. ואחד האיש ואחד האשה⁶, וכן הטמטום והאנדרוגינוס⁷. והוא שיהיו גדולים⁸ שגיעו לכלל הענשין.

(2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם כם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתי רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. (3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה שאין-כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). (4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף-משנה). (5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". (6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). (7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). (8) בני שלש-עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אינו חיב סקילה עד שיקללם בשם מן השמות המיתדין⁹; אבל אם קללם בכנוי¹⁰ - פטור מן הסקילה¹¹, ולוקה פדרף שלוקה על קללת כל אדם פשר מישראל¹².

(9) המיוחדים בזה, שאסור למחכם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ואל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. (11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד-לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". (12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ז' אלול - ספר שופטים - הלכות ממרים קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף-על-פי שאינו חייב על אביו. (37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף-משנה). (38) הריונו. (39) שהולידו אביו כשהיה גוי. (40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. (41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

18 י. כִּשְׁם שְׁאִינוּ חַיִּב עַל אָבִיו, כִּף אִינוּ חַיִּב עַל אָמוּ. 19 שְׁנֵאמַר: וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאָמוּ. אֵת שֶׁהוּא חַיִּב עַל אָבִיו 20 - חַיִּב עַל אָמוּ, וְזֶה שְׁאִינוּ חַיִּב עַל אָבִיו⁴² - אִינוּ 21 חַיִּב עַל אָמוּ⁴³.

(42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פי"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פי"ד, ה"א. (43) ירושלמי יבמות פי"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף-משנה ורדב"ז).

22 יא. הַגֵּר אֲסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְלַהֲכֹתוֹ. 23 וְלֹא יִבְזֶהוּ. כִּדִּי שְׁלֹא יֵאמְרוּ: כִּי אִינוּ חַיִּבִּים לְחַמְדָּה 24 לְהַדְרִישָׁהּ קְלָה⁴⁴, שֶׁהִרִי זֶה מִבְּזֵה אָבִיו. אֲלֵא נוֹהֵג בּוֹ 25 מִקְצַת כְּבוֹד⁴⁵. אֲבָל הַעֲבָד⁴⁶ - אִין לֹא יַחוּס⁴⁷, אֲלֵא 26 הִרִי אָבִיו כְּמִי שְׁאִינוּ אָבִיו לְכָל דְּבָר⁴⁸, אֵף עַל פִּי 27 שְׁנִשְׁתַּחֲרָרוּ⁴⁹.

(44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. (45) ככימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב"מדרש רבה" (לך-לך פל"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". (46) עבד כנעני. (47) אינו מתייחס אחר אביו. (48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חיים (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". (49) האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראייה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "ש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבותו.

28 יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאָמוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְעוֹבְרֵי

(23) מיתת חנק. (24) בבא-קמא פו, א. ובכתי" תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

1 ז. הַמְקִיז דָם לְאָבִיו²⁵, או שְׁהִיָּה רֹפֵא וְחַתָּךְ לוֹ 2 בְּשׂוֹר אוֹ אָבֵר - פְּטוּר²⁶. אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר, 3 לְבַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. או לְהוֹצִיא סְלוּן²⁷ מִבְּשׂוֹר אָבִיו 4 או אָמוּ - לֹא יוֹצִיא, שְׁמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה²⁸. בְּמָה 5 דְּבָרִים אָמּוּרִים? פְּלוּשׁ שָׁם אַחַר לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם 6 אִין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֲלֵא הוּא, וְהִרִי הֵן מְצַטְעָרִין - 7 הִרִי זֶה מְקִיז וְחַתָּךְ כְּפִי מֵה שֶׁיַּרְשֶׁהוּ²⁹ לַעֲשׂוֹת.

(25) לרפואה. (26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. (27) קוץ. (28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). (29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

8 ח. אֲזַהְרָה שֶׁל מִפֵּה אָבִיו מִנִּין? עַגֵּשׁ שְׁמַעְנוּ, 9 אֲזַהְרָה לֹא שְׁמַעְנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׁלֹא לְהַכּוֹת 10 אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל³⁰ - הִרִי אָבִיו וְאָמוּ בְּכָלֵל³¹.

(30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכות, צויה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל-וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, ה"ב. (31) מכילתא לשמות כא, טו. ונוכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חנין" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מנענו בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

11 ט. שְׁתוּקִי³² - חַיִּב עַל אָמוּ, וְאִינוּ חַיִּב עַל אָבִיו³³. 12 אֵף עַל פִּי שְׁנִבְדָּקָה³⁴ אָמוּ וְאָמְרָה: כִּי פְלוּנִי הוּא³⁵ 13 - אִינוּ נִסְקָל אוֹ נִחַק עַל פִּיהָ³⁶. אֲבָל בְּנוֹ מִן 14 הַשְּׁפָחָה וּמִן הַעוֹבְדֵת פּוֹכְבִים - אִינוּ חַיִּב לֹא עַל 15 אָבִיו וְלֹא עַל אָמוּ³⁷. וְכֵן גַּר שֶׁהוֹרְתָה³⁸ שְׁלֹא 16 בְּקִדְשָׁהּ³⁹, אֵף עַל פִּי שֶׁלְדָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ⁴⁰ - אִינוּ חַיִּב 17 עַל מַפְתֵּי אָבִיו וְקַלְלָתוֹ⁴¹.

(32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. (33) על הכאתו או על קללתו. (34) נשאלה ונחקרה. (35) של איש כשר, שאינו שתוקי. (36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קורן

15 ממסית ומדיח⁵⁸. שְׁהָרִי אֶמְרָה תּוֹרָה: לֹא תִחַמַּל וְלֹא
16 תִּכְסֶּה עָלָיו⁵⁹.

58) אם היה אביו מסית את חבירו לעבודה זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. (59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאלות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

17 טו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לְבָנוּ - פֶּךָ רְאִינוּ בּוֹ תְּמִיד,
18 שְׂאִינוּ מְשֻׁבְּעוֹ בְּשְׁבוּעַת הָאֱלֹהִים⁶⁰, שְׁהָרִי זֶה פָּא
19 לְקַלְלַת אָבִיו, אֲלֵא מְשֻׁבְּעוֹ שְׁבוּעָה שְׂאִין בָּהּ
20 אֲלֵה⁶¹. וְכִבְרַ בְּאֶרְנוֹ⁶², שְׁהָאֵב שְׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - אִין
21 אֶחָד מֵאֲחֵיו שֶׁל נְהָרַג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם⁶³. וְלֹא עַל
22 הַפָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בְּלִבְדֵּי הַקְּפִידָה תּוֹרָה, אֲלֵא
23 אֶף עַל הַבְּזוּיֹן. שְׁכַל הַמְּבֻזָּה אָבִיו אוֹ אִמוֹ, אֲפֹלוּ
24 בְּדָרִים וְאֲפֹלוּ בְּרִמְזָה - הָרִי זֶה אֲרוּר מִפִּי
25 הַגְּבוּרָה⁶⁴. שְׁנֶאֱמַר: אֲרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמוֹ⁶⁵. וְהָרִי
26 הוּא אוֹמֵר: עֵין תִּלְעַג לְאָבִי⁶⁶ וְתִבְזוּ לִיקָהָת אִם⁶⁷
27 וְגוֹמֵר. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת עַל זֶה מִכַּת מְרֻדוֹת
28 וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מֵה שְׂפִירָאוּ⁶⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארור מקלה אביו ואמו, והרי הוא אומר עין תלעג לאב ותבזו ליקהת אם וגו'."

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו'" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארור מקלה אביו ואמו כו'".

יש לומר, שחייב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו'" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבני נח נאמר הציווי "ארור מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמוד מהעורב.

(עלפי "לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43)

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארוור לה, או ארוור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פי"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליר"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר

1 עֲבֻרוֹת, אֲפֹלוּ נִגְמַר דִּינָן לְהַרְיָגָה וְהֵם יוֹצֵאִים לְהָרַג
2 - אֲסוּר לְהַכּוֹתָן וְלַקְּלָלָם⁵⁰. וְאִם קָלַל אוֹ חָבַל בְּהֵן
3 - פְּטוּר⁵¹. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה חַיֵּב, וְנִהְרַג
4 עָלֵיהֶן, אֶף עַל פִּי שְׁהָרִי הֵן יוֹצֵאִין לְמִיתָה⁵². בְּמָה
5 דְּרָרִים אֲמוּרִים? בְּבָנוּ; אֲבָל אַחַר שְׂפָא וְהַפְּהוּ
6 וְקָלְלוּ אַחַר שְׁנִגְמַר דִּינוֹ, אֶף עַל פִּי שְׁעֵשֶׂה תְּשׁוּבָה
7 - הָרִי זֶה פְּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָה⁵³. וְאִם
8 בִּישׁוּ - חַיֵּב בְּקִנְס הַמְּבִישׁ⁵⁴.

50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית-דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך ה"ג. ובזוהר פרשת ויצא קסד, ב מצינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שירי ברכה ליר"ד סי' רמא סעיף ד). 51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). 53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". 54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביושו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא-הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביושו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בכבא-קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדון "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

9 יג. עֵבֶר אָבִיו וְאִמוֹ עַל עֲבֵרָה שְׁלוֹקִין עָלֶיהָ, וְהָיָה
10 הוּא חַזָּן⁵⁵ לְפָנֵי הַדֵּינִים - לֹא יָפָה אוֹתָם. וְכֵן אִם
11 נִתְחַיְבוּ נְדוּיִם⁵⁶ - לֹא יְהִיָּה שְׁלִיחַ לְנִדּוּתָם. וְלֹא יִדְחַף
12 אוֹתָם וְלֹא יִבְזֶה אוֹתָם בְּשְׁלִיחוֹת בֵּית דִּין, אֶף עַל פִּי
13 שְׁהֵן רְאוּיִין לְכַף וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה⁵⁷.

55) שמש, המכה על-פי הדיינים. ראה לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"א. 56) על שלא ציית לפסק-דין בית-הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו ה"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוגני יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

14 יד. לְכָל אִין הֵבֵן נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְהַכּוֹתוֹ וְלַקְּלָלוֹ, חוּץ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ח' אלול - ספר שופטים - הלכות ממרים קמא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

- 11 ג. אי זהו מורא, ואי זהו כבוד? מורא - לא עומד
- 12 במקומו¹¹, ולא יושב במקומו¹², ולא סותר את
- 13 דבריו, ולא מכריע את דבריו¹³. ולא יקרא לו בשמו,
- 14 לא בחריו ולא במותו, אלא אומר: אבא מרי¹⁴. הנה
- 15 שם אביו או שם רבו פשם אחרים - משנה את
- 16 שמם¹⁵. יראה לי, שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא
- 17 פלא¹⁶, שאין הפל דשין בו¹⁷; אבל השמות שקוראין
- 18 בהן את העם, כגון אברהם יצחק ויעקב משה
- 19 וכיוצא בהן, בכל לשון ובכל זמן - קורא בהן
- 20 לאחרים¹⁸ שלא בפניו, ואין בכך כלום¹⁹. אי זהו
- 21 כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה - משל
- 22 האב²⁰. ואם אין ממון לאב, ויש ממון לבן - כופין
- 23 אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול²¹. ומוציא
- 24 ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמים
- 25 משמשים בהן את הרב²². ועומד מפניו פדרך שהוא
- 26 עומד מפני רבו²³.

11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (י"ד סי' רמ סעיף ב). 12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (י"ד שם). 13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף-משנה). 14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. 15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביי, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביי", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקרוא בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביי כלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביי. ורבא שהיה חבירו של אביי, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. 16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". 17) רגילים. 18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ה. 19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סיד"י אברהם - בערבית, אין בזה שום זלזול לאביו ורבו. 20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששינוי שם: "כבוד את אביך... בחסרון כיס"?

לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצח פ"א ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזלזל, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקחה עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב כמשלי שם: "יקרוה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימך) אין בית-דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מדרות ("לב אריה" לחולין שם).

יום רביעי ח' אלול ה'תשע"ז

פרק ששי

1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בנו, ולדקדק שלא יביאם לידי משול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

- 1 א. כבוד אב ואם - מצות עשה גדולה. וכן מורא
- 2 אב ואם. שקל² אותן הקתוב ככבודו וכמוראו³.
- 3 כתוב: כבוד את אביך ואת אמך, וכתוב: כבוד את יי
- 4 מהונך. ובאביו ואמו כתוב: איש אמו ואביו תיראו,
- 5 וכתוב: את יי אלהיך תירא. פדרך שצנה על כבוד
- 6 שמו הגדול ומוראו, כף צנה⁴ על כבודם ומוראם⁵.

2) השוה. 3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. 4) קידושין לב, ב. 5) וברירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבוד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבוד את ה' מהונך, ממה אתה מכבדו ממה שחנך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אם ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבוד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

- 7 ב. המקלל אביו או אמו - בסקילה, והמגדף⁶ -
- 8 בסקילה. הנה השנה אותן בענש⁷. הקדים אב לאם
- 9 לכבוד⁸, והקדים אם לאב למורא⁹. ללמד ששניהם
- 10 שוים, בין למורא בין לכבוד¹⁰.

6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו-ז. 7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". 8) ככתוב: כבוד את אביך ואת אמך. 9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. 10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו דבריהם, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 ה. וְחַיֵּב לְכַבְּדוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. פִּיּעַד? הִיָּה
11 אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה³⁴ מִפִּיּוֹ - לֹא יֹאמֵר: כִּי אֶמַר
12 אָבָא; אֶלֹא אוֹמֵר: כִּי אֶמַר אָבָא מְרִי, אֲנִי כִפַּרְתִּי
13 מִשְׁכַּבְּבוֹ³⁵. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר
14 הִדָּשׁ שְׁלֹאֲחֹר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר הִדָּשׁ³⁶
15 - אוֹמֵר: זְכָרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הֵבֵא³⁷.

34) דבר הלכה. (35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על
נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר:
בני ישראל, אני כפרתם". (36) שכבר קיבל מה שקיבל,
שאר משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש.
37) שם וברש"י. וביר"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש
להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק
יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא,
ולפיכך אלה החותמים: זלה"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך
לחתום: זלה"ה.

16 ו. אַחַד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חִיבִין בְּמוֹרָא וְכַבּוּד³⁸;
17 אֶלֹא שְׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ
18 לַעֲשׂוֹת, שְׁהָרִי רְשׁוּת אַחֲרֵיהֶם עָלֶיהָ³⁹. לְפִיכָךְ, אִם
19 תִּגְרָשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הָרִי שְׁנֵיהֶם⁴⁰ שְׁוִים⁴¹.

38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים.
39) בעלה, שמשועבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת
בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליר"ד סי' רמ ס"ק ט).
40) האיש והאשה. (41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה
- מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

20 ז. עַד הֵיכָן הוּא כְּבוֹד אָב וְאִם? אֶפְלוּ נָטְלוּ פִּיס שֶׁל
21 זְהוּבִים שְׁלוֹ וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לַיָּם - לֹא יִכְלִימֶם⁴²,
22 וְלֹא יִצְעֲרוּ⁴³ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִכְעַס בְּנִגְדָם; אֶלֹא יִקְבֵּל
23 גְּזֵרַת הַפְּתוּב⁴⁴ וְיִשְׁתַּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֶפְלוּ הִיָּה
24 לוֹבֶשׁ⁴⁵ בְּגָדִים חֲמוּדוֹת⁴⁶ וְיֹושֵׁב בְּרֹאשׁ בְּפָנֵי הַקְּהָל,
25 וְכֹא אָבִיו וְאִמוֹ⁴⁷ וְקָרְעוּ בְּגָדָיו וְהִפְוִהוּ בְּרֹאשׁוֹ וְיִרְקָו
26 בְּפָנָיו - לֹא יִכְלִימֶם, אֶלֹא יִשְׁתַּק⁴⁸ וְיִירָא וְיִפְחַד
27 מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שְׁעוּהוּ בְּכֶךְ. שְׂאֵלוּ מִלֶּךְ בְּשׂוֹר
28 וְדָם גָּזַר עָלָיו דְּבַר שְׁהוּא מְצַעַר יִתֵּר מְזָה - לֹא הִיָּה
29 יָכוֹל לְפַרְסֵם⁴⁹ בְּדָבָר; קַל וְחֹמֵר לְמִי שְׂאֵמֵר וְהִיָּה
30 הָעוֹלָם פְּרָצוֹנוֹ.

42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב
אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצער ולהכלימו
אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבדל יש בין כיבוד לצער,
שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצער
(כסף-משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו
ליים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא
דובה" וכו' (ביאור הגר"א ליר"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת
הלחם-משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק
אסור לבן לצער, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם
שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמגעו
מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו
חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יר"ד סי' רמ.

הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא
שם. (21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר
בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. ובירושלמי
פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל
השמועות ברורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב".
(22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים,
ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליר"ד סי' רמ ס"ק ט).
(23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עינו, עד
שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז.
ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי
אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

1 ד. וְהָאֵב שֶׁהִיָּה תַלְמִיד בְּנוֹ - אֵין הָאֵב עוֹמֵד מִפְּנֵי
2 הַבֵּן²⁴, אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אִף עַל פִּי שְׁהוּא
3 תַלְמִידוֹ²⁵. וְחַיֵּב²⁶ לְכַבְּדוֹ בְּשָׂרָר דְּרָכָיו בְּשַׁעַת עֲשִׂית
4 מִשְׁאוֹ וּמִתְנוֹ וְעֲשִׂית חֲפָצָיו. פִּיּעַד? הַנְּשַׁמֵּעַ בְּדָבַר
5 אָבִיו לְמָקוֹם²⁷ - לֹא יֹאמֵר: מִהֲרוֹנִי²⁸ בְּשָׂבִיל
6 עֲצָמַי²⁹! פְּטָרוֹנִי³⁰ בְּשָׂבִיל עֲצָמַי³¹! אֶלֹא: מִהֲרוֹנִי
7 בְּשָׂבִיל אָבָא³²! פְּטָרוֹנִי בְּשָׂבִיל אָבָא! וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
8 בְּזָה, לְעוֹלָם יִכְלָל בְּכָלֵל דְּרָכָיו שְׁהוּא חוֹשֵׁשׁ כְּכַבּוּד
9 אָבִיו³³ וְשְׁמִתִּירָא מִמֶּנּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"האב שהיה תלמיד בנו... הבן עומד מפני אביו".

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא
שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן,
אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה
מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג
שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו
יבוא אליו".

והרמב"ם איל לשיטתו, שכן חייב בכבוד אביו אפילו הוא
רשע (פ"ו הי"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(על"פ לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

(24) למרות שהבן הוא רבו. (25) קידושין לג, ב. וכדעת
רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל
ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו,
הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן
ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום
שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא
אליו". וכן ביר"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה
אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה.
(26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה.
(27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את
רצונו בדברים שיאמר בשמו. (28) סדרו לי מהר את עניני.
(29) שאני צריך ללכת. (30) שלחוני. (31) אע"פ שיודע
שיכבדוהו כאביו. (32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו
(קידושין לא, ב וברש"י). (33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו
נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו,
שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ח' אלול - ספר שופטים - הלכות ממרים קמג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 יאמר לו: אָבָא, פְּתוּב בְּתוֹרָה כֶּךָ וְכָךְ? פְּאֵלוּ הוּא
17 שׁוֹאֵל מִמְּנֵי, וְלֹא כְּמִזְהִירוֹ.⁶⁵

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו".

אבל ה'טור' כתב ש"אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה אינו חייב בכבודו".

ויש לומר שמחלוקתם תלויה לכאורה בשני הפירושים ברש"י על הפסוק "וימת תרח בחרן". א. "ולמה הקדים מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהיה הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו כו".

ב. "ועוד, שהרשעים בחייהם קרויים מתים.

התירוץ ש"שלא יהיה הדבר מפורסם", מתאים לדעת הרמב"ם כי זה שהיה רשע אינו סיבה שלא לכבדו, אבל התירוץ ש"הרשעים בחייהם קרויים מתים" מתאים לדעת ה'טור' שאין חייב בכבוד אביו רשע.

(על-פי לקו"ש ח"ה עמוד 309)

59 שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. 60 ממיתה. 61 שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). 62 בכת"י תימן: שאפילו. 63 וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, כמה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא-מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). ובי"אור שמח" הביא ראייה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית-דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. 64 שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. 65 קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש (י"ד סי' רמ סעיף יא).

43) ובכת"י תימן: יצעוק. 44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. 45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה ש"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. 46) מלשון הכתוב בכראשית כז, טו. 47) בכת"י תימן: או אמו. 48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. 49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרכס ביד וברגל" - שתנענע באבריה.

1 ח. אף על פי שפכה נצטוינו, אסור לאדם להכביד
2 עלו על פניו⁵⁰ ולקדקך ככבוד עמהם, שלא יביאם
3 לידי מקשול⁵¹, אלא ימחל ויתעלם⁵²; שהאב שמחל
4 על כבודו - כבודו מחול⁵³.

50) לדרוש מהם יותר מדאי. 51) שיסורו לשמוע לו ויבעטו בו. 52) אם פגע בכבודו. 53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונשו, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

5 ט. והמכה בנו גדול - מנדין אותו⁵⁴, שהרי הוא
6 עובר על ולפני עור לא תתן מכשל⁵⁵.

54) אומרים לו: "פלוני זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. 55) שגורם שיבעט בו, וב'נמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לעניין זה, רק אחר כב או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיתסר, וביו"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"ל לקידושין שם, סימן סח).

7 י. מי שנטרפה⁵⁶ דעתו של אביו או של אמו - משתדל
8 לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירחם עליהן. ואם אי
9 אפשר לו לעמוד מפני שנשטתו ביותר - נניחם וילך
10 לו⁵⁷, ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם⁵⁸.

56) נתבלבלה. 57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמותך, עזבה והלך לארץ ישראל. 58) מצד המוסר וההגיונות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי-אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

11 יא. הממזר⁵⁹ חייב ככבוד אביו ומוראו, אף על פי
12 שהוא פטור⁶⁰ על מפתו וקללתו עד שיעשה
13 תשובה⁶¹. אפלו⁶² היה אביו רשע ובעל עבירות -
14 מכבדו ומתירא ממנו⁶³. ראהו עובר על דברי תורה
15 - לא יאמר לו: אבא, עברת על דברי תורה⁶⁴! אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא משום צוואתו. (73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. (74) ובי"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל-מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה". שהרי רבינו הקדוש ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). (75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. ובי"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שבי"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול חותנו (שמואל-א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום חמישי ט' אלול ה'תשע"ז

פרק שביעי

(1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדוייק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

- 20 א. בן סורר ומורה האמור בתורה², הרי נתפרשה
- 21 בו סקילה³; ולא ענש הפתוב אלא אם בן הזהיר⁴,
- 22 והיכן הזהיר? לא תאכלו על הדם - לא תאכל
- 23 אכילה המביאה לידי שפיכות דמים; וזו אכילת בן
- 24 סורר ומורה⁵, שאינו נהרג אלא על אכילה מכערת
- 25 שאכל. שנאמר: זולל וסבא. מפי השמועה למדו,
- 26 שזולל הוא האוכל פשר פרעבתנות, וסבא -
- 27 השותה יין פרעבתנות⁶.

(2) דברים כא, יח-כא. (3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורנו שם. (5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולא זו כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת

- 1 יב. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין
- 2 שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה או לבטל מצות
- 3 עשה, אפלו של דבריהם⁶⁶ - הרי זה לא ישמע לו.
- 4 שנאמר: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו
- 5 - כלכם תביין בכבודי⁶⁷.

(66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. (67) יבמות ו, א. ובבבא-מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה צויתה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף-משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאו סייג לתורה... מצות-עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא-תעשה".

- 6 יג. אמר לו אביו: השקני מים! ויש פירו לעשות
- 7 מצוה⁶⁸: אם אפשר למצוה שהעשה על ידי אחרים
- 8 - תעשה, ויתעסק בכבוד אביו; שאין מבטלין מצוה
- 9 מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה - יתעסק
- 10 במצוה ויניח פבוד אביו; שהוא ואביו חייבים בדבר
- 11 מצוה⁶⁹. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם⁷⁰.

(68) כגון לקבור את המת או ללוותו. (69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף-משנה בשם הרא"ש). (70) כמו ששינונו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתהה בבית לבן נענש (רש"י שם).

- 12 יד. אמר לו אביו: השקני מים! ואמרה לו אמו:
- 13 השקני מים! - מניח פבוד אמו ועוסק בכבוד אביו
- 14 תחלה, מפני שהוא ואמו תביין בכבוד אביו⁷¹.

(71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאיזה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

- 15 טו. חיב אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי
- 16 שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים; שזה בכלל פבוד
- 17 אביו⁷². וכן מכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת⁷³;
- 18 אבל לאחר מיתתה - אינו חיב⁷⁴. ומדברי סופרים,
- 19 שהיה אדם חיב בכבוד אחיו הגדול פכבוד אביו⁷⁵.

(72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני

החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתנו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

1 ב. אֲכִילָה זֶה שֶׁהוּא חֵיב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הַרְבֵּה יֵשׁ
2 בָּהֶם, וְהֵן פֶּלֶן הַלְכָה מִפִּי הַקְּבִלָה.⁸ אֵינִי חֵיב
3 סְקִילָה עַד שֶׁיִּגְנוּב מִשָּׁל אָבִיו וְיִקְנֶה בְּשׂוֹר בְּזוֹל וְיִינן
4 בְּזוֹל¹⁰; וַיֵּאכַל וַיִּשְׁתֶּה חוּץ מִרְשׁוֹת אָבִיו¹¹ בְּחִבּוּרָה
5 שֶׁפֶלֶן רִיקָנִין וּפְחוּתֵינָן¹²; וַיֵּאכַל הַבְּשָׂר חֵי וְאֵינִי חֵי,
6 מִבְּשָׂל וְאֵינִי מִבְּשָׂל, פֶּדְרָךְ שֶׁהִגְנוּבִים אוֹכְלִים¹³,
7 וַיִּשְׁתֶּה הֵינָן מְזוּגָה¹⁴ פֶּדְרָךְ שֶׁהִגְנוּבִים¹⁵ שׁוֹתִים.
8 וְהוּא שֶׁיֵּאכַל מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין¹⁶ מִבְּשָׂר זֶה
9 בְּמִלּוּגְמָא אַחַת¹⁷, וַיִּשְׁתֶּה חֲצִי לִגְ¹⁸ מֵינָן זֶה בְּבַת
10 אַחַת. גְּנוּב מִשָּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זֶה בְּרִשׁוֹת
11 אָבִיו¹⁹; אוֹ שֶׁגְנוּב מִשָּׁל אַחֲרִים²⁰, וְאָכַל אֲכִילָה זֶה
12 הַמְּכַעֲרַת בֵּין בְּרִשׁוֹת אָבִיו בֵּין בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים - הֲרִי
13 זֶה פְּטוּר²¹. וְכֵן אִם גְּנוּב מִשָּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה
14 מְכַעֲרַת פְּזוּ בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, וְהִיתָה אֲכִילַת מְצוּהָ
15 אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם [אוֹ אֲכִילַת עֲבָרָה אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם]
16 - פְּטוּר. שְׁנֵאמַר: אֵינְנָה שֹׁמְעֵי קְלָנָנוּ - שְׂאִינוּ עוֹבְרֵי
17 בְּאֲכִילָה זֶה אֶלָּא עַל קוֹלָם. יֵצֵא זֶה שֶׁעֹבֵר בָּהּ עַל
18 דְּבָרֵי תוֹרָה²², אוֹ שֶׁאֲכִילָה בְּדַבַּר מְצוּהָ²³. פִּי צַד? אֲכַל
19 אֲכִילָה זֶה הַמְּכַעֲרַת עִם הַחִבּוּרָה הֲרַעָה שְׂאוּכַל
20 עִמָּהֶם בְּדַבַּר מְצוּהָ²⁴, אוֹ שְׂאֲכָלוּ מִעֲשֵׂר שְׁנֵי
21 בִּירוּשָׁלַיִם²⁵, אֶפְלוּ אֶפְלוּ בְּתַנְחוּמֵי אֲבָלִים²⁶ שֶׁהִיא
22 מְצוּהָ מִדְּבָרֵיהֶם - הֲרִי זֶה פְּטוּר. וְכֵן אִם אֲכִילָה
23 מִנְּבִלוֹת וּטְרֵפוֹת, שֶׁקָּצִים²⁷ וּרְמָשִׁים²⁸, אֶפְלוּ אֲכַל
24 בְּתַעֲנִית צְבוּרָה²⁹ שֶׁהִיא עֲבָרָה מִדְּבָרֵיהֶם³⁰ - הֲרִי זֶה
25 פְּטוּר מִן הַמִּיתָה³¹.

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה. (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חי", ופירושו: שזהו מבושל ואינו מבושל ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם). (15) הסוכאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעשה משקל שש עשרה שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך

פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכנ"ל. (18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. (19) שפוחד שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. (21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, שסופו ללכות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזולל בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנוב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוהו נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ת. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבת דין גוזר על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". (31) סנהדרין ע, ב.

ג. אֲכַל כָּל מֵאֲכָל וְלֹא אֲכַל בְּשָׂר בְּהֵמָה, אָף עַל פִּי שְׂאֲכַל אֲכִילָה זֶה מִבְּשָׂר הָעוֹף - פְּטוּר. וְאִם אֲכַל אֲכִילָה זֶה מִבְּשָׂר בְּהֵמָה, וְהִשְׁלִים הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים מִבְּשָׂר הָעוֹף³² - חֵיב. שְׁתָּה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׁתָּה יֵינן - פְּטוּר³³.

(32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם.

ד. אֲכַל בְּשָׂר חֵי וַיִּשְׁתֶּה יֵינן חֵי³⁴ - פְּטוּר; שְׁזָה קָרְיֵי³⁵ הוּא, וְאֵינן אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ בָּזָה³⁶. וְכֵן אִם אֲכַל בְּשָׂר מְלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִלְחָתוֹ³⁷, אוֹ שְׁתָּה יֵינן מִגְתוֹ³⁸ - פְּטוּר; שְׂאִין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ בָּזָה. ³⁴

(34) בלתי מזוג במים. (35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידיים". (37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 אַחַר שֶׁהִתְרוּ בַּיּוֹם הַזֶּה הִיא עֲדוֹת אַחֲרוֹנָה. אֶפְלוּ הָיוּ
26 הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים⁵⁵ הֵם הָאֲחֲרוֹנִים⁵⁶. וְאַחַר
27 שֶׁמִּקְבָּלִין עֲדוֹתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הִקִּיף הַשָּׁעַר אֶת
28 כָּל הַגֵּיד. אִם לֹא הִקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה
29 חֳדָשִׁים - גּוֹמְרִין דֵּינוּ כְּדָרָךְ כָּל הַרוֹגֵי בֵּית דִּין
30 וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ נִסְקָל עַד שֶׁיְהִי שָׁם שְׁלֹשָׁה
31 הָרִאשׁוֹנִים⁵⁷. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֵנוּ זֶה - זֶהוּ שְׁלָקָה
32 בְּפִנְיֵם⁵⁸.

50 המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין
פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים,
אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב בברש"י).
52 ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה,
וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם
מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא
תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו
שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות
(שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין
דיני נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים.
56 תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בננו זה מלמד שאחד
מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה".
57 הדיינים שחייבוהו מלקות. (58) שם עא, א.

33 ח. וְאִם מִחֲלוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ⁵⁹ קָדָם שֶׁיִּגְמַר דֵּינוֹ⁶⁰ -
34 פְּטוּר⁶¹.

59 ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח,
הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין.
61 ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו,
אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך.
וראו להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו
למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם:
ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין
אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי
הנ"ל (משנה למלך).

35 ט. בְּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דֵּינוֹ, וְאַחַר כֵּן הִקִּיף הַשָּׁעַר
36 מְלֻמְטָה - פְּטוּר⁶². וְאִם מִשְׁנֵיגְמַר דֵּינוֹ בְּרַח, אֶפְלוּ
37 הַזְּקִין - כָּל עַת שֶׁיִּמְצָא יִסָּקֵל; שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּגְמַר דֵּינוֹ
38 - הֲרֵי הוּא כְּהַרְוֵג וְאֵין לוֹ דָם⁶³.

62 שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר,
כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין עא, ב.

39 י. הִיָּה אָבִיו רוֹצֵה⁶⁴ וְאִמּוֹ אֵינָה רוֹצֵה, אִמּוֹ רוֹצֵה
40 וְאָבִיו אֵינּוּ רוֹצֵה - אֵינוּ נֶעְשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.
41 שֶׁנֶּאֱמַר: וְתִפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. הִיָּה אֶחָד מֵהֶן גֵּדָם
42 אוֹ חֲגַר אוֹ אֶלֶם אוֹ סוּמָא אוֹ חֲרָשׁ - אֵינוּ נֶעְשֶׂה בֶּן
43 סוֹרֵר וּמוֹרֵה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְתִפְשׂוּ בוֹ - וְלֹא גִדְמִים;
44 וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ - וְלֹא חֲגָרִים; וְאָמְרוּ - וְלֹא אֶלְמִים;
45 בְּנֵנוּ זֶה⁶⁵ - וְלֹא סוּמִים; אֵינְנוּ שֹׁמְעֵי כְּקִלְנוּ - וְלֹא
46 חֲרָשִׁים⁶⁶.

ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו
ארבעים יום מסחיתתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי
מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין
נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה
ארבעים יום". ומקורו בעדות פרק ו, משנה א.

1 ה. לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב קֶטֶן³⁹ שֶׁלֹּא בָּא לְכַלֵּל הַמִּצְוֹת.
2 וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וְהָרִי הוּא בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ - אֵינוּ נִסְקָל
3 מִפְּנֵי שֶׁנֶּגַב וְאָכַל וְשָׁתָה אֶכִּילָה זֶה הַמְּכַעֲרֵת⁴⁰. הָא
4 כִּיצַד⁴¹? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּכֵן
5 שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת,
6 עַד שֶׁיִּקִּיף⁴² כָּל הַגֵּיד⁴³; וְאַחַר שֶׁיִּקִּיף הַשָּׁעַר כָּל
7 הַגֵּיד - הֲרֵי הוּא בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ וְאֵינוּ נִסְקָל.

39 פחות משלוש עשרה שנה. (40) שנאמר: "בן סורר -
בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן,
שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב
יד תימן: עד שיקיף השיער. (43) שם, שנאמר: וכי יהיה
לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

8 ו. כָּל יָמָיו שָׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה
9 חֳדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁיִּבְיֵא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת⁴⁴. לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר
10 שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ⁴⁵ וְיִהְיֶה עֹבְרָה נֶכֶר בְּשְׁלֹשָׁה
11 חֳדָשִׁים⁴⁶, וְנֶאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה -
12 וְלֹא אָב⁴⁷ סוֹרֵר וּמוֹרֵה. הָא לְמַדְתָּ⁴⁸, שֶׁאִם הִקִּיף
13 הַשָּׁעַר אֶת כָּל הַגֵּיד קָדָם שֶׁיִּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים -
14 הֲרֵי זֶה פְּטוּר⁴⁹.

44 שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני
יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות
אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי
שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא,
ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה
הרה". (47) סנהדרין טט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב".
48 מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה,
שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם
שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא
אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב",
נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים;
מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו
נעשה סורר ומורה (שם).

15 ז. כִּיצַד דֵּינֵן בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה? מִבִּיאִין אוֹתוֹ אָבִיו
16 וְאִמּוֹ תְּחִלָּה לְבֵית דִּין שָׁל שְׁלֹשָׁה⁵⁰ וְאוֹמְרִין לְהֵן:
17 בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה. וּמִבִּיאִין שְׁנֵי עֲדִים שֶׁנֶּגַב מִשָּׁל
18 אָבִיו, וְקָנָה בִּשְׂרָר וְיִין בְּמָה שֶׁנֶּגַב, וְאָכַל אוֹתָהּ
19 אֶכִּילָה הָאִמּוֹרָה אַחַר הַהִתְרָאָה⁵¹. וְזוֹ הִיא עֲדוֹת
20 הָרִאשׁוֹנָה. וּמִלְקִין אוֹתוֹ כְּשֶׁאֵר חִיבֵי מְלָקוֹת,
21 שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִסְרוּ אוֹתוֹ⁵² וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חֲזַר וְנֶגַב
22 מִשָּׁל אָבִיו וְאָכַל אֶכִּילָה זֶה - אָבִיו וְאִמּוֹ מִבִּיאִין
23 אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שָׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים⁵³, וּמִבִּיאִין שְׁנֵי
24 עֲדִים וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁנֶּגַב וְאָכַל אֶכִּילָה זֶה הָאִמּוֹרָה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ירושתו, וכן מצינו (שמואל ב' יד, ז) "ונמיתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את הירוש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

בְּרִיף בְּחִמְנָא דְּסִייעָן

יום שישי י' אלול ה'תשע"ז

הַלְכוֹת אֲבֵל

יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֶפְלוּ כִּהֵן מִטְּמֵא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאִין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הַרוּגֵי בֵּית דִּין¹. וְלִפִּי זֶה פְּלִלְתֵי הַלְכוֹת אֵלּוּ בְּסִפְרָ זֶה², שֶׁהֵן מְעִין³ קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה⁴. (ב) שְׂלֵא יִטְמֵא כִּהֵן גְּדוֹל לְקְרוֹבִים. (ג) שְׂלֵא יִפְגַּס עִם הַמֵּת בְּאֵהֶל. (ד) שְׂלֵא יִטְמֵא כִּהֵן הַדְּיוּט לְנַפֵּשׁ אָדָם אֲלֵא לְקְרוֹבִים בְּלֶבֶד.

וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן⁵

1) מתבאר בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהרואי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היוולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרואי מלכות להרואי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבלו.

- 14 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שְׁנָאֲמַר: 14
- 15 וְאֶכְלְתִי חֲטָאת הַיּוֹם, הֵיטֵב בְּעֵינַי יְיָ. וְאִין אֲבֵלוֹת 15
- 16 מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלֶבֶד, שֶׁהוּא יוֹם 16
- 17 הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה⁷; אֲבָל שְׂאֵר הַשְּׂבָעָה יָמִים - 17
- 18 אֵינּוּ דִין תּוֹרָה. אָף עַל פִּי שְׁנָאֲמַר בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ 18
- 19 לְאֲבִיו אֲבָל שְׂבָעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה 19
- 20 הַלְכָה⁸. וּמִשָּׁה רַבְּנֵי תַנְקִן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׂבָעַת יָמֵי 20
- 21 אֲבֵלוֹת וְשְׂבָעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה⁹. 21

2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. (3) בספר שופטים, הדין בתפקידי השופטים וסמכותם. (4) מענין. (5) הנזכרת בהרואי בית-דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרואי בית-דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. (6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בניו, ומכיון שנדחית אכילת קדשים, שהיא מצוה-עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצוה-עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זבחים קא, א שאכילת קדשים

(64) להביאו לבית דין ולהאשימו. (65) משמע שמראים אותו באצבעים. (66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

- 1 יא. גִּזְרַת הַכְּתוּב הוּא שְׂיִפְקַל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה. אֲבָל 1
- 2 הַבַּת - אֵינָה נְדוֹנַת בְּדִין זֶה, שְׂאִין דְּרַפָּה לְהַמְשִׁיךְ 2
- 3 בְּאֶכְלִיָּה וּשְׁתִּיָּה פְּאִישׁ⁶⁷. שְׁנָאֲמַר: בֶּן - וְלֹא בַת⁶⁸, 3
- 4 וְלֹא טְמֵטוּם וְאֲנִדְרוּגִינוּס⁶⁹. 4

(67) ולא תבוא ללסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בכיאוורנו לעיל הלכה ב. (68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". (69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

- 5 יב. טְמֵטוּם שְׁנִקְרַע⁷⁰ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינּוּ נַעֲשֶׂה בֶּן 5
- 6 סוֹרֵר וּמוֹרָה. שְׁנָאֲמַר: פִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר 6
- 7 וּמוֹרָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן מִשְׁעַת הַתְּרָאָה⁷¹. 7

(70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). (71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס ויניציאה ש"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירושו הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

- 8 יג. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה צְרִיף הַכְּרָזָה. בְּיַצֵּד מְכַרְזִין 8
- 9 עֲלוּ? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוּנֵי סְקֻלְנֹו 9
- 10 פְּלוּנֵי מַפְנֵי שְׁהִיָּה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה⁷². 10

(72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו וייראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

- 11 יד. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה הָרִי הוּא כְּכֹל הַרוּגֵי בֵּית דִּין 11
- 12 שְׁמִמּוֹנָם לְיִוְרְשִׁיהֶן⁷³; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאֲבִיו גָּרַם לוֹ 12
- 13 סְקִילָה - הָרִי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכֻסָיו⁷⁴. 13

(73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרואי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. (74) ואין חושדים בו שמא עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבוח, ויקם "לרדת אל כרם נבוח הזיזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבוח - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנבם (מסכת שמחות פ"ב, ה"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכסף-משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרוגי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרוגי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדגיש רבינו: "שאינ מניחים אותם להקבר" - שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כסף-משנה).

ד. מִי שֵׁטְבַע בְּפִתְרָה¹⁷ או מִי שֵׁאֲכַלְתוּ חֵיָה רָעָה - 9
מִשְׁנֵתֵיָאָשׁוּ לְבִקְשׁוּ. מִצְּאֹהוּ אֵיכָרִים אֵיכָרִים - אֵין 10
מוֹנִין לוֹ עַד שְׂיִמְצֵא רֵאשׁוֹ וְרַבִּי¹⁸ או יתִיאֲשׁוּ 11
מִלְבָּקְשׁוֹ.¹⁹ 12

17) שמחות שם, ה"ב. וב"העיתור" אות ק מביא בשם תשובת הרי"ף שאין חיוב אבלות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמא יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פ"ג הט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו סתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות-עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). 18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). 19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתיאשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין "ליקוט עצמות אביו", שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פ"ב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

ה. מִי שֶׁדָּרְכָן לְשִׁלַּח הַמֶּת לְמַדִּינָה²⁰ אַחֲרֵת לְקָבְרוֹ, 13
וְאֵינָם יוֹדְעִים מֵתֵי יָקָבְר - מַעַת שְׂיִחְזִירוּ פְּנֵיהֶן 14
מִלְּלוֹתָו מִתְחִילִין לְמָנוֹת שְׂבַעָה וְשְׁלֹשִׁים וּמִתְחִילִין 15
לְהִתְאָבֵל.²¹ 16

20) לעיר. 21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

ו. הַנִּפְלִים²² - אֵין מִתְאָבְלִין עֲלֵיהֶן.²³ וְכֹל שֶׁלֹּא 17
שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴ בְּאָרֶם²⁵ - הָרִי זֶה נִפְלֵו.²⁶ אֶפְלוֹ 18
מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - אֵין מִתְאָבְלִין עֲלָיו.²⁷ 19

22) ולד מת שהפילתו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג"ד) "טוב ממנו הנפל...ובחשך שמו

באנינות, אסורה בקל-וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. ובספר המצוות עשה לו, כותב רבינו: "שנצטוינו שיתטמאו ההננים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב"ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אָבֵל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פָּרַשׁ בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבלות... ובפירושו אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אִי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אָתִי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה". דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחירתיה כיום מר", הרי שהאבל והמרירות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבני צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבלות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. 8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן-תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". 9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "והפכתי חגיכים לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

ב. מֵאֵימְתֵי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאָבֵל? מִשְׂפִּיטָתָם הַגּוֹלָל¹⁰. 1
אָבֵל פֶּלַז מִן שְׁלֹא נִקְבֵר הַמֶּת - אֵינוֹ אֶסוּר בְּדָבָר מִן 2
הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אֶסוּר בְּהֵן¹¹. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רָחַץ 3
דָּוִד וְסָף כְּשִׁמַּת הַלֵּל¹² טָרַם שְׂיִקְבֵר¹³. 4

10) לאחר ששימו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ז: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירושו המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". 11) כגון תספורת וכיכוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. 12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל-ב יב, טו, כ). 13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבלות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

ג. הַרוּגֵי מְלָכוֹת שֵׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְהִקְבֵר¹⁴, 5
מֵאֵימְתֵי מִתְחִילִין לְהִתְאָבֵל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹר שְׂבַעָה 6
וְשְׁלֹשִׁים? מִשְׂיִתִּיאֲשׁוּ לְשֵׁאֵל¹⁵ לְמַלְךָ לְקָבְרוֹ, אֶף עַל 7
פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְגָּנָב אוֹתָן¹⁶. 8

14) מחמת שנאה וכדומה. 15) בכת"י תימן: מלשואול.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י' אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

ט. כַּל הַרוּגֵי מַלְכוּת³², אָף עַל פִּי שְׁנֵהֲרֹגוּ בְּדִין הַמֶּלֶךְ, וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ רְשׁוּת לְהִרְגֹן³³ - הָרִי אֱלוֹ מִתְּאֲבָלִין עֲלֵיהֶן³⁴, וְאִין מוֹנְעִין מֵהֶן כָּל דְּבָר³⁵, וּמְמוֹנֵם לְמֶלֶךְ³⁶, וְנִקְבְּרִין בְּקִבְרֵי אַבּוֹתֵיהֶן³⁷. אֲבָל כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין³⁸ - אִין מִתְּאֲבָלִין עֲלֵיהֶן³⁹, אֲבָל אוֹנָנִין; שְׁאִין אֲנִינּוֹת אֱלָא בְּלִב⁴⁰. וְאִין נִקְבְּרִין עִם אַבּוֹתֵיהֶן⁴¹ עַד שְׂתֵּאֲכַל הַבְּשָׂר⁴², וּמְמוֹנֵם לְיִוְרְשֵׁיהֶם⁴³.

32 שמרדו במלך. 33 ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פיך... לכל אשר תצוונו יומת". 34 שמחות פ"ב, ה"א. 35 להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם-משנה). 36 סנהדרין מח, ב. והשווה הל' מלכים פ"ד, ה"ט. 37 שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). 38 על עבירות חמורות, שבית-דין ממת עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. 39 כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). 40 ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). 41 שאין קוברים רשע אצל צדיק. 42 כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם ע"מ א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. 43 סנהדרין מח, ב.

י. כַּל הַפּוֹרְשִׁין מְדַרְכֵי צְבוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עַל הַמְצוֹת מֵעַל צְאֲרָן, וְאִין נִקְלָלִין כְּכֹלל יִשְׂרָאֵל בְּעֵשִׂית הַמְצוֹת וּבִכְבוֹד הַמוֹעֲדוֹת וְיִשְׁיֵבַת בְּתֵי כְּנֶסֶיִת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת, אֱלָא הָרִי הֵן כְּבָנֵי הוֹרִין לְעֶצְמָן, וְכֵן הָאֲפִיקוֹרוֹסִין [הַהוֹמָרִים] וְהַמוֹסְרִין⁴⁴ - כָּל אֱלוֹ אִין מִתְּאֲבָלִין עֲלֵיהֶן; אֱלָא אַחֵיהֶם וְשֶׁאֵר קְרוֹבֵיהֶם לֹבְשִׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְפִים לְבָנִים וְאוֹכְלִים וְשׂוֹתִים וְשִׁמְחִים⁴⁵, שֶׁהָרִי אֲבָרו שׁוֹנְאָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְעֲלֵיהֶם הַפְּתוּב אוֹמֵר: הַלּוֹא מְשֻׁנְאָי יְיָ אֱשָׁנָא.

44 מפורש לעיל הל' ממרים פ"ג, ה"ב. 45 שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור - יטמא? תלמוד-לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור יו"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מדרכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי

יכוסה". 23 נדה מד, ב. 24 שלא חי שלשים יום משעת לידתו. 25 בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלה, ב). 26 שנאמר (במדבר יח, טז) "ופרויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). 27 שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פ"א, ה"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא" - ? אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

ז. וְאִם נוֹדַע בְּוֵדָאֵי שְׁנוּלַד לְתַשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים²⁸, אֲפִלוּ מֵת פִּיּוֹם שְׁנוּלַד - מִתְּאֲבָלִים עֲלֵיוֹ²⁹.

28 שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חודשים משימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלו, א ד"ה לא נצרכא). 29 נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם ע"מ ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו... הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן-העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה וולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (יבמות מב, א): "יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמהו על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

ח. בֵּן תַּשְׁעָה חֳדָשִׁים שְׁנוּלַד מֵת, וְכֵן שְׁמוֹנָה שְׁמֵת אֲפִלוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְמִי שֶׁיִּצָּא מִחֻתָּף אוֹ מֵרֶסֶס³⁰ אָף עַל פִּי שֶׁפָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - הָרִי זֶה נֶפֶל; וְאִין מִתְּאֲבָלִין עֲלֵיהֶן, וְלֹא מִתְּעַסְקִין עִמָּהֶם³¹.

30 מערך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכתי' תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותן מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'נמוקי יוסף' שם. 31 שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביו"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד וללוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חדשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בטנן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל"! ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 שְׂמֵתָאֲבֵל הָאִישׁ עַל אֶשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה³, וְכֵן הָאִשָּׁה עַל
15 בְּעֵלָהּ⁴, וּמִתְאֲבֵל עַל אָחִיו וְעַל אָחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמּוֹ.⁵

2 כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב-ג) לענין
3 טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת
4 כהנים, שכהן מיטמא להם, אבל מתאבל עליהם". ובתורת
5 כהנים שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו
6 ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו
7 יורשו", והשווה לקמן הי"ב. (3) סובר רבינו, אע"פ
8 שכתוב: "כי אם לשאר הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב,
9 ב) שארו - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של
10 מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן
11 אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים
12 שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים
13 המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם
14 (רד"ב ז). והשווה הל' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את
15 כל נכסי אשתו מדברי סופרים". (4) שכן אמרו (מועד קטן
16 שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת
17 עמו אבלות" - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם:
18 "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה
19 מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם-משנה). וכן
20 שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתארו חוץ מן האלמנה,
21 מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא
22 שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א
23 ליו"ד סי' שעד). (5) מו"ק שם.

16 ב. אֶפְלוּ הַפֶּהֶן, שְׂאִינוּ מִטְּמֵא לְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ,⁶
17 וְלְאָחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אֶף עַל פִּי שְׂהִיא מֵאֲבִיו⁶ -
18 מִתְאֲבֵל הוּא עֲלֵיהֶן⁷. וְאִם הִיְתָה אָחוֹתוֹ זֹה הַנְּשׂוּאָה
19 מֵאֲבִיו - הָרִי הוּא מִתְאֲבֵל עֲלֵיהָ דִין תּוֹרָה⁸.

6 ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה
7 יטמא". ולהלן הי"ב. (7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין
8 מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו,
9 בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני
10 הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל
11 עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו
12 נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים
13 עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו
14 (הגהות מיימוניות). (8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר
15 הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה".
16 וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבלות מטומאה, כמבואר
17 לעיל בבאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין
18 תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב
19 לפליאה זו.

20 ג. בְּנוֹ או אָחִיו הִבָּא מִן הַשְּׂפִיחָה וּמִן הַנְּכָרִית - אִינוֹ
21 מִתְאֲבֵל עֲלֵיהֶן כְּלָל⁹. וְכֵן מִי שְׂנֵתְגִיר הוּא וּבְנָיו¹⁰,
22 או נִשְׁתַּתְרַר הוּא וְאָמוֹ - אִין מִתְאֲבֵלִין זֶה עַל זֶה¹¹.
23 וְכֵן אֶשְׁתּוֹ אֶרְוֶסָה - אִינוֹ מִתְאֲבֵל עֲלֵיהָ¹² וְלֹא אוֹנֵן¹³,
24 וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֵנָת¹⁴ וְלֹא מִתְאֲבֵלָת עֲלֵיהָ¹⁵.

(9) שבנה כמותו, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו

התלמוד (בבא-קמא כה, א) "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא
תכלם שבעת ימים - קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

1 י.א. הַמֵּאֲבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת¹⁶ - אִין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ לְכָל
2 דְּבָר¹⁷, וְאִין מִתְאֲבֵלִין עֲלֵיו¹⁸, וְאִין מְסִפְדִין אוֹתוֹ.
3 אָבֵל עוֹמְדִין עֲלָיו בְּשׂוּרָה¹⁹, וְאוֹמְרִין עֲלָיו בְּרַפְת
4 אֲבֵלִים²⁰, וְכָל דְּבָר שֶׁהוּא כְּבוֹד לַחַיִּים²¹. וְאִי זֶהוּ
5 הַמֵּאֲבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעֵלָה לָגַג וְנִפְלַ וְנִמְתָּ²²,
6 אֶלָּא הָאוֹמֵר: הָרִינִי עוֹלָה לְרֹאשׁ הַגָּג! רְאוּהוּ שֶׁעֵלָה
7 מִיַּד דְּרָף פֶּעַס, אוֹ שֶׁהִיא מְצַרֵּ²³, וְנִפְלַ וְנִמְתָּ - הָרִי
8 זֶה בְּחֻזְקַת שְׂאֵבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת. אָבֵל אִם רְאוּהוּ הַנוֹק
9 וְתִלּוּי בְּאֵילָן, אוֹ הָרוּג וּמִשְׁלָף עַל גַּב סִיפּוֹ - הָרִי
10 זֶה בְּחֻזְקַת כָּל הַמֵּתִים²⁴, וּמִתְעַסְקִין עִמּוֹ וְאִין מוֹנְעִין
11 מִמֶּנּוּ דְּבָר.

46 (46) לרצונו ובהכרתו המליאה. (47) לקרוע עליו או
ללוותו. (48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם (בבא-קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנתנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". (49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פי"ג, ה"א. (50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פי"ב ה"ז), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ה, ב). (51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רד"ב ז). (52) שמה נפל מאונס ושלל מדעתו, ומתאבלים עליו. (53) שרוי בצער. (54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאל המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתים ויתעללו בו, והחזיק בחרבו ונפל עליה, שמואל-א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאלו? תלמוד-לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש-ברוך-הוא את כבודו של שאל, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

יום ש"ק י"א אלול ה'תשע"ז

פְּרָק שְׁנַיִ

1 (1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה.
2 הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן
3 מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה
4 לקרובים דחוייה היא, ולא התורה לכל, ולפיכך נקברים
5 קרובי הכהנים בסוף בית-הקברות.

12 א. אֵלוֹ שְׂאָדָם חֵיב לְהִתְאֲבֵל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אִמוֹ
13 וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מֵאֲבִיו². וּמִדְּבָרֵיהֶם

אינו מתאבל עליה. (25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל ה' ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה - ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בביאורנו לעיל ה' ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

- 18 ו. כִּמְהַרְהֵרָה מְצֻנָה אֲבִלוּת, שְׁהָרִי נְדָחִית לֹא
- 19 הַטְּמָאָה²⁶ מִפְּנֵי קְרוֹבֵי, כְּדִי שִׁיתְעַסֵּק עִמָּהּ וַיִּתְאַבֵּל
- 20 עֲלֶיהָ. שְׁנַאֲמַר: כִּי אִם לְשֹׂארוֹ הִקְרַב אֵלָיו, לְאִמּוֹ
- 21 וְגוֹמֵר, לָהּ יִטְמָא - מְצֻנָה עֲשֵׂה; שְׂאֵם לֹא רָצָה
- 22 לְהִטְמָא - מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל פְּרָחוֹ²⁷. בְּמַה דְּקָרִים
- 23 אֲמֹרִים? ²⁸ בְּזִכְרֵם, שֶׁזְּהָרָה עַל הַטְּמָאָה²⁹; אֲבָל
- 24 הַכֹּהֲנֹת, הוֹאִיל וְאִינָן מְזַהְרוֹת עַל הַטְּמָאָה, כִּן אִינָן
- 25 מְצֻנָה לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים³⁰; אֲלֵא אִם רָצוּ -
- 26 מְטַמְּאוֹת, וְאִם לֹא - לֹא מְטַמְּאוֹת.

(26) איסור טומאה האמורה בכהן. (27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו בי'ספר המצוות 'עשה' לו. (28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. (29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). (30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן בי'ספר המצוות שם. וב"מרכבת המשנה" מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מוזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטווה להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטרו מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

(שמחות פ"ד, הי"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה ה' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאילו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. (10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר - אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". (11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל ה' ממרים פ"ה הי"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיורתם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. (12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". (13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ז, לענין אנינות (יבמות כט, ב). (14) להאסר באכילת קדשים וכו'. (15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - וארוסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

- 1 ד. כִּל קְרוֹבִים שְׁהוּא חֵיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֶיהָ - הָרִי זֶה
- 2 מִתְאַבֵּל עִמָּהּ¹⁶ בְּפְנֵיהֶם¹⁷ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. כִּי צִדָּד?
- 3 הָרִי שְׁמַת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אָחִי בְּנוֹ¹⁸ אוֹ אִם בְּנוֹ¹⁹ - חֵיב
- 4 לְקַרְעַת בְּפָנָיו בְּנוֹ וְלִנְהַג אֲבִלוּת בְּפָנָיו; אֲבָל שְׂלֵא
- 5 בְּפָנָיו - אִינוֹ חֵיב. וְכֵן בְּשֹׂאֵר הַקְּרוֹבִים²⁰.

(16) כשמת עליהם קרוב. (17) בנוכחותם, משום כבודם. (18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. (19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. (20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברשי" שם).

- 6 ה. אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, אִף עַל פִּי שְׁהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֶיהָ
- 7 - אִינוֹ מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שְׂאֵר קְרוֹבִים; אֲלֵא עַל
- 8 אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִשּׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ, נוֹהֵג אֲבִלוּת
- 9 עֲלֶיהָ בְּפְנֵיהָ. כִּי צִדָּד? מִי שְׁמַת חֲמִיו אוֹ חֲמוֹתוֹ -
- 10 בּוֹפֶה²¹ מִשְׁתּוֹ וְנוֹהֵג אֲבִלוּת עִם אִשְׁתּוֹ בְּפְנֵיהָ, אֲבָל
- 11 לֹא שְׂלֵא בְּפְנֵיהָ. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׁמַת חֲמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ
- 12 - נוֹהֵגַת אֲבִלוּת בְּפָנָיו. אֲבָל שְׂאֵר קְרוֹבִים, כְּגוֹן
- 13 שְׁמַת אָחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנֵיהָ²², וְהָאִשָּׁה שְׁמַת אָחִי בְּעִלָּהּ
- 14 אוֹ בְּנוֹ - אִין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה²³. וְכֵן יִרְאֶה לִי,
- 15 שְׂאֵם מִתָּה אִשְׁתּוֹ קְרוֹבוֹ אוֹ בְּעַל קְרוֹבָתוֹ, כְּגוֹן שְׁמַתָּה
- 16 אִשְׁתּוֹ בְּנוֹ אוֹ בְּעַל בְּתוֹ - אִינוֹ חֵיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֶיהָ²⁴.
- 17 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּנֵיהָ²⁵.

(21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, הי"ח. (22) מבעל אחר. (23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". (24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(יבמות כב, ב). (42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו מיטמא... מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. (43) שמכל-מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב"תורת כהנים" דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מניין? תלמוד-לומר: לאמו. (44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. (45) יבמות כב, ב, שהמזור "בנו הוא לכל דבר", והשווה ה' נחלות פ"א, ה"ז.

י. אַחֲזוּתוֹ הַנְּשׂוּאָה⁴⁶ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכֹהֵן. שְׁנַאֲמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פֶּרֶט לְאֲנוּסָה וּמִפְתָּה. יְכוּל שְׁאֵנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶרֶת⁴⁷ וּמִכַּף עֵץ⁴⁸? תִּלְמוּד לֹאֲמַר: אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - מִי שֶׁהוּיְתָה בִּידֵי אִישׁ⁴⁹. אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ - פֶּרֶט לְאֲרוּסָה, שְׁאֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ⁵⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲרוּסָה לְכֹהֵן.

46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ן). (47) שנתמעטו בתוליה, והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז, ה"ג. (48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. (49) יצאו אלו, שאין הוייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). (50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

יא. נִתְגַּרְשָׁה אַחֲזוּתוֹ מִן הָאֲרוּסִין - מִטְּמֵא לָהּ. שְׁנַאֲמַר: הַקְּרוּבָה אֵלָיו - לְהַבִּיא אֶת הַמְּגֻרָשֶׁת מִן הָאֲרוּסִין⁵¹.

51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחה ממנו, וכן מתרגם וינתן בן עזויאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולץ מארסא. וביו"ד סי' שעג סעיף ד, מוסיף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שיוורש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "יורשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

יב. אַחֲזוּתוֹ וְאַחֲזוּתוֹ מֵאֲמוֹ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהֶן. שְׁנַאֲמַר: וְלִבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלִאֲחִיו וְלִאֲחֹתוֹ. מֵה בְּנוֹ הָרְאוּי לִירֶשֶׁתוֹ, אָף אַחֲזוּתוֹ וְאַחֲזוּתוֹ הָרְאוּיִים לִירֶשֶׁתוֹ⁵².

52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

יג. הַסְּפִקוֹת - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהֶן. שְׁנַאֲמַר: לָהּ יִטְמֵא

ז. אֲשֶׁתוֹ שֶׁל פֶּהֶן - מִטְּמֵא לָהּ עַל פְּרָחוֹ³¹. וְאֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³². עֲשׂוּאָה פְּמַת מְצוּהָ³³; בִּינּוֹן שְׁאִין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִמְצָא מִי שִׁתְּעַסֵּק בָּהּ³⁴. וְאֵינּוּ מִטְּמֵא אֶלָּא לְנִשְׂוָאָה בְּלִבָּד; אֲבָל הָאֲרוּסָה - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ³⁵.

31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל-כרחו" (זבחים ק, א). (32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"י). (33) שאין לו קוברים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. (34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף-משנה). (35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשה יתעסקו בה ויקברוה (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

ח. וְכֵן כָּל אוֹתָן שְׁאֲמָרוּ שְׁאִין מִתְּאֵבְלִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן הַרוּגֵי בֵּית דִּין וְשִׁפְרָשׁוֹ מְדַרְכֵי צְבוּר וְהַנְּפִלִים וְהַמְּאֵבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת³⁶ - אֵין הִכְהֵן מִטְּמֵא לָהֶן³⁷. וְעַד מִתֵּי מְצוּהָ לְהִתְטַמֵּא לְקְרוּבָיו? עַד שִׁפְסָתָם הַגּוֹלְלִים³⁸. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתָּם הַגּוֹלְלִים - הֲרִי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַמֵּתִים, שְׁאֵם נִטְמָא בָּהֶן - לֹאֲקָה³⁹.

36) המנויים לעיל פ"א, ה"ו-יא. (37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית-דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט ו"א, אין להטמא להם, שלא נדחת הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ז (כסף-משנה). (38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (39) שמחות פ"ד, ה"א: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מ"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

ט. אֲשֶׁתוֹ הַפְּסוּלָה⁴⁰ - אֵינּוּ מִטְּמֵא לָהּ⁴¹. לְפִיכָף, מִי שִׁשְׁמָעָה שְׂמוּעָה שְׂמַת בְּעֵלָה וְנִשְׂאָת, וְכֹא בְּעֵלָה - שְׂנִיְהֵן אֵין מִטְּמֵאִין לָהּ, שֶׁהִרִי הִיא פְּסוּלָה לְשְׂנִיְהֵן⁴². אֲבָל מִטְּמֵא הוּא לְאֲמוֹ אָף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלָלָה⁴³. וְכֵן מִטְּמֵא לְבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלִאֲחִיו וְלִאֲחֹתוֹ אָף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּסוּלִין⁴⁴. אֲפִלּוּ הֵיוּ מְמֻזְרִים - מִטְּמֵא לָהֶן⁴⁵.

40) שאסורה לו. (41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו

- 1 - מִטְמֵא הוּא עַל הַיָּדַי, וְאֵינוֹ מִטְמֵא עַל הַסִּפֵּק.⁵³
 2 לְפִיכָךְ, הַיָּלְדוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ⁵⁴, וְהַבָּנִים שֶׁהוּא סִפֵּק בֵּין
 3 שְׂבָעָה לְאַחֲרוֹן אוֹ בֵּין תְּשַׁעָה לְרֵאשׁוֹן⁵⁵, וְכֵן כָּל
 4 פְּיוּצָא בֵּהֶן - אֵינוֹ מִטְמֵא לְהֵן מִסִּפֵּק⁵⁶. וְכֵן כָּל
 5 הַמִּתְגַּרְשֵׁת סִפֵּק גְּרוּשִׁין⁵⁷ אוֹ בְּגִט פְּסוּל⁵⁸ - אֵינוֹ
 6 מִטְמֵא לָהֶן.⁵⁹
- 12 שֶׁהוּא חֶסֶר⁶⁵. וְכֵן שְׂאָר הַקְּרוֹבִים⁶⁶. הַטְּמֵאָה
 13 לְקְרוֹבִים - דְּחֻיָּהּ הִיא⁶⁷, וְלֹא הַתְּרָה לְכָל⁶⁸. לְפִיכָךְ
 14 אֲסוּר לְכַהֵן לְהַטְמֵא לְמַת⁶⁹ אֲפִלוּ בְּעַת שְׂמִטְמֵא
 15 לְקְרוֹבָיו. וְשֵׁנָאמֵר: לָהּ יִטְמָא - אֵינוֹ מִטְמֵא לְאַחֲרִים
 16 עִמָּהּ. שְׂלֵא יֵאמֵר: הוּאִיל וְנִטְמַמְתִּי עַל אָבִי, אֲלֶקֶט
 17 עֲצָמוֹת פְּלוּנֵי אוֹ אֲנַע בְּקִבְרֵי פְּלוּנֵי⁷⁰. לְפִיכָךְ, כִּי הֵן
 18 שְׂמַת לֹו מַת - צְרִיךְ לְהִזְהֵר וּלְקַבְּרוֹ בְּסוּף בַּיִת
 19 הַקְּבֻרוֹת⁷¹, כְּדִי שְׂלֵא יִפְגַּס לְבַיִת הַקְּבֻרוֹת וְלֹא יִטְמָא
 20 בְּקְבֻרוֹת אַחֲרִים כְּשִׁיבְרֵי מַת⁷².

65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגיזוק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי-אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמיענו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי-אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב'בית יוסף' ליו"ד סי' שעג). 66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. 67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. 68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמותר לו להטמא לכל, והשווה ה' ביאת מקדש פ"ד, ה"ט": "שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחוייה היא עתה מפני הדחק". 69) לנגוע בו או להאחיל על קברו. 70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתטמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד ה"ט", שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זה כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). 71) רחוק מקברים אחרים. 72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאחיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, ה"ג. ולדעת הב"ח ל'טור' יו"ד

53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכיניו "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). 54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. 55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. 56) שמה אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על-כל-פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכזה חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. 57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה ה' גירושין פ"ה, ה"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"ג, ה"ג. 58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"א הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"ג, ה"ב. 59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמה גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

- 7 יד. אין הפהן מִטְמֵא לְאָבִיר מִן הַחַי מְאֵבִיו⁶⁰, וְלֹא
 8 לְעֵצִים מְעֻצְמוֹת אָבִיו⁶¹. וְכֵן הַמְּלֶקֶט עֲצָמוֹת אָבִיו⁶²
 9 - אֵינוֹ מִטְמֵא לָהֶן, אֲף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂדֵדָה⁶³ קְיָמָתָה⁶⁴.

60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בה' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מוזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" ('תורת כהנים', וכן בניזיר מג, ב). 61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן ה"טו. 62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה ה' טומאת מת פ"ב, ה"ט. 63) מערכת חוליות לאורך הגב. 64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

- 10 טו. נִקְטַע רֵאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו - אֵינוֹ מִטְמֵא לוֹ.
 11 שְׁנָאמֵר: לְאָבִיו - בְּזִמְן שֶׁהוּא שְׁלֵם, וְלֹא בְּזִמְן

יום שישי י' אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפב. רפג.

מצות עשה רכט. רכח.

המצוה הרפ"ב — האזהרה שהזהר הדין מלנטות
 אחר דעת הרב אם היה הרב אדם אחד בלבד. ופרוש
 הענין הזה, שאם נפלה מחלוקת בין הדינים בחוטא:
 מקצתם אמרו שהוא חייב מיתה ומקצתם אמרו שאינו
 חייב מיתה, והיו המחייבים יתרים במנין על המזכים איש
 אחד — אסור להרוג אותו החוטא, והזהיר ה' את הדין
 מלהרגו עד שיהיו המחייבים יתרים על המזכים —
 שנים. והוא אמרו: "לא-תהיה אחר-י רבים לרעת" (שמות
 כג, ב) כלומר: לא תמשך אחר פל-רב שארע, בגזר דין
 המות, וזהו ענין אמרו במתחד "לרעות". ולשון המכללתא
 (פרשת משפטים שם): "אחד עשר מזכין ושנים עשר
 מחייבין שומע אני יחייב — תלמוד לומר: לא-תהיה
 אחר-י רבים לרעת". ושם אמרו: "הטותף לטובה על פי
 אחד, הטותף לרעה על פי שנים". וכבר נתבאר דיני
 מצוה זו בפרק ד' מסנהדרין (לב).

המצוה הרפ"ג — האזהרה שהזהר הדין מלנטות
 אחר סברת דין אחר דרך הסמכות עליו בחיוב המחייב
 או זכוי הזכאי. בלי שייבחון הדבר בעצמו לפי תקירתו
 וסברתו מתוך יסודות הדין, והוא אמרו: "ולא-תענה
 על-רב לנטת" (שם). הפונה בזה: אל תבקש בריב, הנטייה
 בלבד, והוא: שתטה עם הרב או עם הגדולים, ותשתוק
 ממה שיש בדעתך באותו הדין ולשון המכללתא: "ולא-
 תענה על-רב לנטת, שלא תאמר בשעת מנין: דיי שאהיה
 כרבי איש פלוני — אלא אמור מה שלפניך. יכול אף
 דיני ממונות בן — תלמוד לומר: אחרי רבים להטת"
 (שם). וגם מן-הלאו הזה נלמדה האזהרה למלמד זכות
 שלא יחזור וילמד חובה, אמרו: תעלה: "ולא-תענה
 על-רב לנטת", כלומר: לא יחייב דברך בו להטות אותו
 לחובה. וכן אין פותחין בדיני נפשות לחובה, שאמרו:
 "ולא-תענה על-רב לנטת". וכן מחזירין (הדין) לזכות
 ואין מחזירין לחובה. וכן אין מתחילין מן-הגדול —
 כל-הדברים האלה נלמדו ממה שאמרו: "ולא-תענה
 על-רב לנטת", כמו שנתבאר בפרק ד' מסנהדרין (לו).

ושם נתבאר דיני מצוה זו.
 המצוה הרכ"ט — הצווי ששצטוינו לסקול את-
 העוברים על מקצת (חלק מ) המצוות, והוא אמרו: תעלה:
 "ויסקלתם אתם באבנים ומתו" (דברים כב, כד) ונעיר על
 המצוות שהעובר עליהן חייב סקילה, כשאזכיר מצוות
 לא-תעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו'
 מסנהדרין (מה).

המצוה הרכ"ח — הצווי ששצטוינו לשרוף את-

ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרין גדולה
 וקטנה ובית דין של שלשה ושאר המנויים — כלם לא
 יהיו אלא בארץ ישראל וקא, ואין סמיכה (הסמכה
 לדינות) בחוצה לארץ. אף אם נתקמה הסמיכה בארץ
 ישראל, ושאים אותם הסמוכים לדון בארץ ובחוצה
 לארץ, וזהו ענין אמרם (מכות ז'): "סנהדרין נוהגת
 בארץ ובחוצה לארץ"; אבל לא ידונו דיני נפשות לא
 בארץ ולא בחוצה לארץ, אלא אם בית הבחירה עומד,
 כמו שבארנו בהקדמת המאמר הזה (סוף הכלל ה"ד).
 ולשון ספרי על אמרו: תעלה במכה-נפש בשגגה: "והיו
 אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם"
 (במדבר לה, כט), אמרו: "בכל מושבתיכם — בארץ
 ובחוצה לארץ. יכול אף ערי מקלט יהיו נוהגות בחוצה
 לארץ? תלמוד לומר: אלה — אלו הדינים נוהגין בין
 בארץ בין בחוצה לארץ, וערי מקלט אין נוהגות אלא
 בארץ". וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת
 סנהדרין.

המצוה הרפ"ד — האזהרה שהזהר בית דין הגדול
 או ראש גלות מלמנות דין שאינו בקי בתקמת התורה
 וימנה אותו בגלל מעלות שיש בו, הרי הוא מזקר על
 כף; אלא אין מביטים במנויים התורניים אלא לבקיאות
 האדם בתקמת התורה וידיעת צווייה ואזהרותיה
 והתנהגותו במעשים המתאימים לכף. והאזהרה מלמנות
 ממנה בגלל מעלות אחרות היא אמרו: תעלה: "לא-
 תכירו פנים במשפט" (דברים א, יז), ולשון ספרי (פרשת
 דברים שם): "לא-תכירו פנים במשפט — זה הממנה
 להושיב דינין", כלומר: שאזהרה זו אינה אלא לאדם
 שיש לו הרשות למנות דינים על ישראל, שהזהר
 מלמנותם בגלל דבר מכל מה-שהפכנו לעיל. אמרו:
 שמא תאמר: איש פלוני נאה אושיבנו דין, איש פלוני
 גבור אושיבנו דין, איש פלוני קרוב אושיבנו דין, איש
 פלוני הלוני ממון אושיבנו דין, איש פלוני יודע בכל-
 לשון אושיבנו דין, ונמצא מופה את-החייב ומחייב
 את-הזכאי, לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע
 — לכך נאמר: "לא-תכירו פנים במשפט".

המצוה הקע"ה — הצווי ששצטוינו ללכת אחר הרב,
 אם נופלת מחלוקת בין החכמים באיזה דין מכל-דיני
 התורה; וכן נהגה גם בדין הפרטי, כגון בדין שבין ראובן
 לשמעון; אם נופלת מחלוקת בין דיני עירם, אם שמעון
 הוא החייב או ראובן — גלף אחר הרב, והוא אמרו
 תעלה: "אחרי רבים להטת" (שמות כג, ב) ובפרוש אמרו
 (חולין יא,): 'רבא — דאורייתא'. וכבר נתבאר דיני מצוה
 זו והלכותיה בכמה מקומות בסנהדרין.

1 העוברים על מקצת המצוות. והוא אמרו יתעלה: "באש
2 ישרפו אתו ואתהן" (ויקרא כ, יד), ונעיר במצות לא-

21 המצוה הרל"א — הצווי שנצטוינו לקבור הרוגי בית

22 דין ביום הריגתם, והוא אמרו יתעלה: "כִּי־קבור תקברנו

23 ביום ההוא" (שם, כג), ולשון ספרי (פרשת כי תצא שם):

24 "כִּי־קבור תקברנו — מצות עשה". וכך הוא הדין בשאר

25 מתים, פלומר: שיקבר כל־מת מישראל ביום מותו.

26 ולפיכך קוראים למת שאין לו מי שיתעסק בקבורתו —

27 מת מצוה. ענינו: המת שמצוה על כל־אחד לקבורו, לפי

28 שאמר יתעלה: "כִּי־קבור תקברנו". וכבר נתבאר דיני

29 מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (שם).

30 המצוה הס"ו — האזהרה שהזהרנו מלעזוב התלוי,

31 לן על עצו, כדי שלא תבוא על־ידי כף ברפת השם (בלשון

32 סגי'נהור) במתשבה כשיראה (שהמביט נזכר בסיבת תליתו).

33 כי אנו לא נתלה זולת מגדף ועובר עבודה זרה, שגם בו

34 נאמר: "אֶת־ה' הוא מגדף" (במדבר טו, ל). ולשון הל"א

35 הנה הוא אמרו יתעלה: "לא־תלין נבלתו על־העץ"

36 (דברים כא, כג) ולשון ספרי (שם): "לא־תלין נבלתו

37 על־העץ — זו מצות לא־תעשה" וכבר נתבאר דיני

38 מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (מה:).

יום ש"ק י"א אלול ה'תשע"ז

מצות עשה רכו. רכז. רל. רלא.

מצות לא תעשה סו.

5 המצוה הרכ"ו — הצווי שנצטוינו להרוג את־

6 העוברים על מקצת המצוות — בסוף, והוא אמרו

7 יתעלה: "נָקֵם יְנַקֵּם" (שמות כא, כ). ונעיר במצות לא־

8 תעשה על המצוות שחייבים עליהן התנות הראש. וכבר

9 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' ממסכת סנהדרין (נב:).

10 המצוה הרכ"ז — הצווי שנצטוינו לחנוק את־

11 העוברים על מצוות מסומות, והוא אמרו יתעלה: "מות

12 יומת" (שם, טו). ונעיר במצוות לא־תעשה על המצוות

13 שחייבים עליהן חנק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז'

14 ממסכת סנהדרין (שם).

15 המצוה המשלימה מאתים ושלשים — הצווי

16 שנצטוינו לתלות מקצת הרוגי בית דין, והוא אמרו

17 יתעלה: "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ" (דברים כא, כב). ונזכיר

18 את המצוות שהעובר עליהן חייב תליה במצות לא־

אגרות קודש

בי"ה, אי אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

שבוע העבר היתה אצלי הרבנית... תחי ומסרה לי ג"כ את מכתב כ"מ שי', וכעבור ימים אחדים דברתי ג"כ עם בעלה הרב שי', ותקותי אשר דבריי פעלו עליו להקל בענין זה.

ולהעיר, אשר בשיטת שמוש במוך, אף שכמה מגדולי אונגארן מחמירים בדבר, אבל כ"כ אדמו"ר הצמח צדק התיר במקום סכנה כנ"ל הנחת מוך לפני תשמיש וכמבואר בתשובתו אה"ע סי' פ"ט, וכן הוא ג"כ בתשובת בנו אדמו"ר מהור"ר ישראל נח נ"ע, והיא בכתובים.

בהזדמנות זו הנני להביע ת"ח לכת"ר, באשר כנראה מדברי הרבנית תחי' עודד את רוחה, ויה"ר שגם מכאן ולהבא ירפא לא רק את גוף החולים הבאים אליו, אלא יעודד ג"כ את רוחם ויחזק בטחונם בהשי"ת.

וידוע אשר כמרז"ל שחזקי' גנו ספר רפואות, כבר נזהר הרמב"ם שלא יפרשו את המאמר נגד חכמת הרפואה, ופי' שזה הי' ספר סגולות (פי' המשניות להרמב"ם פסחים ספ"ד, מורה נבוכים ח"ג פל"ז) ונתנה תורה רשות (ועפ"י חסידות פי' ג"כ כח) לרופא לרפאות.

ואף שדעת הראב"ע (שמות כא, יט) שזהו רק בחולי שבחוץ ולא שבפנים (ראה ג"כ רמב"ן בפתיחתו לפי' עה"ת ור"פ בחוקותי הובא בט"ז ליו"ד ר"ס שליו) - הרי כבר הלכה רווחת בישראל כהרמב"ם להשתמש ברפואות, ולבטוח בהשי"ת שישלח דברו - ע"י איש פלוני וסם פלוני - וירפאם.

בברכת הצלחה וכתובה וחימה טובה.

ישעיה פרק מז היג

ה לְמִי תִדְמִיּוּנִי וְתִשְׁוֶן וְתִמְשְׁלוּנִי וְנִדְמָה: ו הַזֹּלִים זָהַב מְכִיסִים וְכֶסֶף בְּקִנְיָה יִשְׁקְלוּ וְיִשְׁכְּרוּ צוּרָה וְיַעֲשֶׂהוּ
 אֵל יִסְגְּדוּ אֶף-יִשְׁתַּחֲוּוּ: ז יִשְׁאַהוּ עַל-כַּתֶּף יִסְבְּלוּ וְיִנְחִיחוּ וְיִנְחִיחוּ וְיַעֲמֹד מִמְקוֹמוֹ לֹא יִמִּישׁ אֶף-יִצְעַק
 אֲלוֹהַי וְלֹא יַעֲנֶה מִצָּרָתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנִי: (ס) ה זָכְרוּ-זֹאת וְהִתְאַשְׁשׁוּ הַשִּׁיבוּ פּוֹשְׁעִים עַל-לֵב: ט זָכְרוּ
 רֵאשֻׁנוֹת מַעֲוֹלָם כִּי אֲנֹכִי אֵל וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים וְאַפְס כְּמוֹנִי: י מְגִיד מְרֵאשִׁית אַחֲרִית וּמִקְדָּם אֲשֶׁר
 לֹא-יַעֲשֶׂהוּ אִמֹר עֲצַתִּי תִקּוֹם וְכָל-חֲפְצֵי אַעֲשֶׂה: יא קִרָּא מִמְזַרְח עֵיט מֵאַרְצֵי מִרְחָק אִישׁ (עֲצַתוֹ) עֲצַתִּי
 אֶף-דִּבְרָתִי אֶף-אַבְיָאנָה יִצְרָתִי אֶף-אַעֲשֶׂנָה: (ס) יב שְׁמַעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב הָרְחוֹקִים מִצְדָּקָה: יג קִרְבַּתִּי
 צְדָקְתִּי לֹא תִרְחָק וְתִשְׁוַעְתִּי לֹא תֵאָחֵר וְנִתְּתִי בְּצִיּוֹן תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל תִּפְאַרְתִּי: (ס)

רש"י

ארם שהיא במזרח קראתי לי את אברהם להיות נמלך
 בעצתי: עיט כמו התיב עטה וטעם (דניאל ב) אתיעטו
 כל סרכי מלכותא (שם ו) וגם יש לפותרו בל' עוף
 קראתי למהר אחרי כעוף הפורח ונודד ממקומו: מרחק.
 קראתי לאיש עצתי ועמו יעצתי בין הבתרים ד' גליות
 כמו שמפורש בבראשית רבה והנה אימה חשיכה
 גדולה וגו': אף דברתי. עמו הגליות וגאולתן אף
 אביאנה: (יב) אבירי לב. אשר אמצתם לבכם ונדבקתם
 בי: הרחוקים מצדקה. אשר ארכו לכם הימים ולא
 הראיתי אתכם צדקתי לגאול: (יג) קרבותי צדקתי.
 מעתה ולא תרחק:

(ה) ותמשילוני. כמו (איוב ל) ואתמשל כעפר ואפר לי
 דמיון: ונדמה. ונהיה אני והוא דומין זה לזה:
 (ו) הזולים זהב מכיסים. ל' יזלו מים (תהלים קמז): בקנה
 ישקולו. הוא קנה המאזנים שקורין פליי"ל בלע"ז:
 (ח) זכרו זאת. אשר אני חפץ לומר: והתאושו.
 והתחזקו כמו לאשישי קיר חרשת (לעיל טז): השיבו
 פושעים על לב. ומה אני אומר לכם לזכור ולהשיב על
 לב: (ט) זכרו ראשונות מעולם. אשר ראיתם כי אנכי
 אל ואין עוד, אנכי אלקים ואפס כמוני: (י) מגיד
 מראשית אחרית. גלות מצרים וגאולתה הודעתי בבין
 הבתרים לפני היותה: (יא) קורא ממזרח עיט. מארץ

מצודת ציון

(ה) תדמיוני. מל' דמיון: ותשוו. מל' השואה: ותמשלוני.
 ענין דמיון: (ו) הזולים. מל' הזלה ושפיכה וכן זולו מים (תהלים
 קמ"ז): מכיס. ענין אמתחת ושק: בקנה. הוא כעין מטה ובו
 תולים מאזני המשקל: ישקולו. מל' משקל: ישכרו. מל' שכר:
 יסגדו. ענין השתחואה אלא שקטנה הימנה וכן יסגד לו (לעיל
 מ"ד): (ז) יסבלוהו. מל' סבל ומשא: תחתיו. במקומו וכן
 וישבו תחתם (יהושע ה): ימיש. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד
 הענן (שמות טו): יענה. מל' עניה ותשובה: (ח) והתאושו.
 התחזקו כבנין היסוד כמו לאשישי קיר חרשת (לעיל ט"ו):
 (ט) ואפס. ענינו כמו לא: (יא) עיט. כן יקרא העוף הדרוס
 כמו וירד העיט על הפגרים (בראשית ט"ז):

מצודת דוד

(ה) למי תדמיוני. אל מי תדמו אותי ותאמרו שאני שוה לו:
 ותמשלוני ונדמה. אל מי תמשילו אותי ונהיה דומים אני
 והוא: (ו) הזולים. אתם העכו"ם השופכים זהב מן הכיס
 ושוקלים כסף בקנה המאזנים ושוכרים צורף ועושים אל
 וישתחוו אליו: (ז) ישאוהו. כל אחד נושא האל וסובל משאו
 על כתפו: יניחוהו. ואם מניחו במקומו יעמוד שם ולא יסיר
 ממקומו: אף יצעק. אף אם הוא צועק אליו בקול גדול לא
 יענה ולא יושיענו מצרתו וכאומר ה'יש סכלות גדול מזה
 להאמין בדבר שאין בו ממש: (ח) זכרו זאת. דבר התוהו
 שיש בפסילים: והתאושו. התחזקו לקנות לב: השיבו. אתם
 הפושעים כי תנו לב על הדבר: (ט) זכרו. תנו לב לזכור
 הנפלאות הראשונות שעשיתי מימות עולם: (י) מגיד. אני

מגיד אחרית הדבר מראשיתו: ומקדם. ומלפנים מגיד דברים
 עצתי תתקיים כי אין ביד מי לבטלה: וכל חפצי אעשה. כפל הדבר במ"ש: (יא) קורא. אני הוא קורא את העיט לבא ממזרח
 ר"ל אעיר לב כורש היושב במזרחה של בבל ומהרה קל יבוא כעוף הפורח: איש עצתי. הוא כורש שיעשה מה שיעצתי על
 בבל וכפל הדבר במ"ש: אף דברתי. הדבר הזה דברתי טרם בואה: יצאתי. את הפורעניות הזאת על בבל: (יב) אבירי לב. הם
 אנשי בבל שהם אבירי לבב ואזורים על ישראל ורחוקים המה מעשות להם צדקה וחסד: (יג) קרבותי. הנה אני קרבותי צדקתי
 לישראל ולא תרחק מהם: ותשועתי. קרבותי תשועתי ולא תאחר לבוא: לישראל תפארתי. ר"ל התשועה אתן לישראל שהם עם
 תפארתי כמ"ש ובישראל יתפאר (לעיל מד):

איוב פרק ל טז-כד

טו וְעַתָּה עָלַי תִּשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי יֵאֱחָזוּנִי יְמֵי־עֵנִי: ז לֵילָה עֲצַמִּי נִקְרַמְעָלִי וְעַרְכִּי לֹא יִשְׁכָּבוּן: יח בְּרִבְכָּה יִתְחַפֵּשׂ לְבוּשִׁי כְּפִי כְתַנְתִּי יֵאֱזָרְנִי: יט הֲרֵנִי לַחֲמֹר וְאֶתְמַשֵּׁל כַּעֲפָר וְאֶפְרָ: כ אֲשׁוּעַ אֲלִידָי וְלֹא תַעֲנֵנִי עֲמֹדְתִי וְתַתְּנֵנִי בִּי: כא תִּהְפֵּךְ לְאֲכֹזֵר לִי בְּעֵצִים יִדְּךָ תִּשְׁטַמְנֵנִי: כב תִּשְׁאַנֵּנִי אֶל־רוּחַ תִּרְפִּיבִנִי וְתַמְגִּנֵנִי (תשוה) תוֹשִׁיָהּ: כג כִּי־יִדְעֵתִי מֹות תִּשְׁיבֵנִי וּבֵית מוֹעֵד לְכָל־חַי: כד אַךְ לֹא־בָעִי יִשְׁלַח־יָד אִם־פִּי־דוֹ לָהֶן שׁוֹעַ:

רש"י

(טז) ועתה, אל הצרה הזאת תשתפך נפשי כאדם שתתפעם ורוחו כי יאחזוני וכופין אותי להשתפל נפשי: ימי עוני. שאני בהם: (יז) ניקר. כמו העיני האנשי' ההם תנקר (מדבר טז) ניקר פורי"ר בלע"ז התולעים מנקרין בשרי מעל עצמי: ועורקי. גידי אין להם מנוח' גיד בלשון ערבי עורק, כך פי' דונש. לשון אחר עורקי רודפי המבריחין אותי: (יח) יתחפש לבושי. משתנה לבושי גלד אחר גלד כשאדם פושט את בגדיו ולובש בגדים אחרים משונים מראשונים קורא אותם בגדי חופש כמו (מלכים א' כב) התחפש ובא במלחמ' ומתורגם אישתני: כפי כתנתי יאורני. שאזור ומעניק צוארי כן יאזרני אותי לבושי כל סביבי: (יט) הורני לחומר. הורני ילמדני השחין הזה לישב כמו בחומר, כמו שאמרנו (למעלה ב) והוא יושב בתוך האפר ד"א הורני לחומר פי' השליכני לשון ירה בים (שמות טז): ואתמשל. נדמיתי ובמדרש רבי תנחומא אמר ר' ברכיה סרס את המקרא אני נמשלתי לאברהם בצדקתי שקרא עצמו עפר ואפר (בראשית יא) והוא דנני כרשעי דור הפלגה ותחינה מועלת בהם:

(טז) ועתה, אל הצרה הזאת תשתפך נפשי כאדם שתתפעם ורוחו כי יאחזוני וכופין אותי להשתפל נפשי: ימי עוני. שאני בהם: (יז) ניקר. כמו העיני האנשי' ההם תנקר (מדבר טז) ניקר פורי"ר בלע"ז התולעים מנקרין בשרי מעל עצמי: ועורקי. גידי אין להם מנוח' גיד בלשון ערבי עורק, כך פי' דונש. לשון אחר עורקי רודפי המבריחין אותי: (יח) יתחפש לבושי. משתנה לבושי גלד אחר גלד כשאדם פושט את בגדיו ולובש בגדים אחרים משונים מראשונים קורא אותם בגדי חופש כמו (מלכים א' כב) התחפש ובא במלחמ' ומתורגם אישתני: כפי כתנתי יאורני. שאזור ומעניק צוארי כן יאזרני אותי לבושי כל סביבי: (יט) הורני לחומר. הורני ילמדני השחין הזה לישב כמו בחומר, כמו שאמרנו (למעלה ב) והוא יושב בתוך האפר ד"א הורני לחומר פי' השליכני לשון ירה בים (שמות טז): ואתמשל. נדמיתי ובמדרש רבי תנחומא אמר ר' ברכיה סרס את המקרא אני נמשלתי לאברהם בצדקתי שקרא עצמו עפר ואפר (בראשית יא) והוא דנני כרשעי דור הפלגה ותחינה מועלת בהם:

מצודת ציון

(טז) עוני. מל' עיני ויסורין: (יז) נקר. ענין נקיבה ושבירה כמו יקרוה עורבי נחל (משלי ז): ועורקי. כן יקראו הגידים בל' ערבי: (יח) יתחפש. ענינו חליפות והשתנות הכסות באחר' כמו התחפש ובוא במלחמה (מ"א כב): כפי. כשעור כמו איש כפי אכלו (שמות טז): יאזרני. יחגור אותי כמו אזור מתניו (ישעיה יא): (יט) הורני. השליך אותי כמו ירה בים (שמות טז): (כ) עמדתני. ענין שתיקה כמו עמדו לא ענו עוד (לקמן לב): (כא) תשטמני. ענין נשירת האיבה כמו לו יטמנו (בראשית ג): (כב) ותמוגנני. מל' המגה והמסה: (כג) מועד. מיועד ומזומן: (כד) בעי. בקבר העשוי כהל ודגור והוא מל' לעי השדה (מ"ה א): בפיודו. ענין שבר כמו ופיד שניהם (משלי כד): שוע. מלשון ישועה, ונפלה היו"ד וכאשר יאמר בול הרים (לקמן מ) מן יבול:

(טז) ועתה. הואיל ועברה הישועה תשתפך נפשי אשר עלי ורוצה לצאת כי ימי העוני יאחזו אותי ואין הישועה באה להוציאני מידם: (יז) לילה. כלילה תכבד חליי עד כי נקר ונשבר עצמי מעלי ואף גידי לא ישכבון ר"ל אף בעת משכב השנייה לא ינוחו מתנועתם כי דופקים והולכים בעבור החום הנכרי אשר בהם מרוב החלי: (יח) ברב כח. בעבור רוב כח החלי ישתנה לבושי בכל עת כי מסבת לכלוך הזיעה והליחה המעופשת הזלה מהשחין יתגנף המלבוש ובע"כ יחליפנה באחרת: כפי כתנתי. כשעור כתנתי המסכבת כל גופי מסביב כן יחזרני החלי בכל סביבי: (יט) הורני לחומר. החלי הזה השליך אותי אל הטיט לצנן בה חום השחין ואני נמשל ודומה כעפר ואפר להיות מושלך ארצה כמוהם: (כ) אשוע. הן אם אצעק אליך ולא תענה לי או אם עמדתי ושתקתי ולא תתבונן בי להציל אותי מן הרעה ומלת לא משמשת בשנים וכאילו אמר ולא תתבונן בי, או ר"ל תתבונן בי להחליף נגעי המכאוב: (כא) תהפך. הלא אתה רחום ותהפך להיות עלי לאכזר: בעוצם. בחזק ידך תראה בי נשירת איבה: (כב) תשאני. נשאת אותי למעלה אל מקום אשר ישלוט שם חזק הרוח ושמה הרכבתני שינעני הנעות חזקות ובוה תמוגג אותי בתשות כח והוא למשל על פלאי היסורים: (כג) כי ידעתי. אשר לפי גודל התשות ידעתי שחיש מהר תשיבני אל המות לבוא אל הקבר מקום מיועד לכל חי: (כד) אך לא בעי. אך נחמתי כי לא ישלח מכת יד בקבר אשר בשברון הקבר תהיה ישועה להיסורין כי אז ילכו להם אבל לא אקוה עוד לחזור לקדמותי:

מצודת דוד

(טז) ועתה. הואיל ועברה הישועה תשתפך נפשי אשר עלי ורוצה לצאת כי ימי העוני יאחזו אותי ואין הישועה באה להוציאני מידם: (יז) לילה. כלילה תכבד חליי עד כי נקר ונשבר עצמי מעלי ואף גידי לא ישכבון ר"ל אף בעת משכב השנייה לא ינוחו מתנועתם כי דופקים והולכים בעבור החום הנכרי אשר בהם מרוב החלי: (יח) ברב כח. בעבור רוב כח החלי ישתנה לבושי בכל עת כי מסבת לכלוך הזיעה והליחה המעופשת הזלה מהשחין יתגנף המלבוש ובע"כ יחליפנה באחרת: כפי כתנתי. כשעור כתנתי המסכבת כל גופי מסביב כן יחזרני החלי בכל סביבי: (יט) הורני לחומר. החלי הזה השליך אותי אל הטיט לצנן בה חום השחין ואני נמשל ודומה כעפר ואפר להיות מושלך ארצה כמוהם: (כ) אשוע. הן אם אצעק אליך ולא תענה לי או אם עמדתי ושתקתי ולא תתבונן בי להציל אותי מן הרעה ומלת לא משמשת בשנים וכאילו אמר ולא תתבונן בי, או ר"ל תתבונן בי להחליף נגעי המכאוב: (כא) תהפך. הלא אתה רחום ותהפך להיות עלי לאכזר: בעוצם. בחזק ידך תראה בי נשירת איבה: (כב) תשאני. נשאת אותי למעלה אל מקום אשר ישלוט שם חזק הרוח ושמה הרכבתני שינעני הנעות חזקות ובוה תמוגג אותי בתשות כח והוא למשל על פלאי היסורים: (כג) כי ידעתי. אשר לפי גודל התשות ידעתי שחיש מהר תשיבני אל המות לבוא אל הקבר מקום מיועד לכל חי: (כד) אך לא בעי. אך נחמתי כי לא ישלח מכת יד בקבר אשר בשברון הקבר תהיה ישועה להיסורין כי אז ילכו להם אבל לא אקוה עוד לחזור לקדמותי:

ח אברי התמיד נתנין מחציו כבש ולמטה במזרח, ושל מוספין נתנין מחציו כבש ולמטה במערב, ושל ראשי חדרים נתנין על פרב המזבח מלמעלה. השקלים והכפורים אין נוהגין אלא בפני הבית, אבל מעשר דגן ומעשר בהמה והכפורות נוהגין בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. המקדיש שקלים וכפורים – הרי זה קדש. רבי שמעון אומר: האומר: כפורים קדש – אינן קדש.

ס ל י ק מ ס ב ת ש ק ל י מ

פירוש ברטנורא

ח מחציו הכבש ולמטה במערב. כהנים הוסיפו כפיים כאברי התמיד להעלותם, לא היו מעלים אותם כפעם אחת, אלא נותנים אותן על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע ואח"כ חזורים ומקריבים האברים על גבי המזבח, וקתנו הכא דניתנים מחציו הכבש ולמטה, שהכבש ארוך ל"ב אמה ומחציו ולמטה נותנים אותן. ורוחב הכבש שש עשרה אמה, ובחציו שלצד מערב היו נותנים אותן: ושל ראשי חדרים. מחציו ולמעלה, דהיינו על כרכוב המזבח שהוא הסוכב. ולפי המזרח: אינן נוהגים אלא בפני הבית. שקלים, משום דצורך קרבן נינהו וכיון שאין קרבן אין שקלים. וכפורים, דכתיב (שמות כ"ג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, בזמן שיש לך בית יש לך בכורים, אין לך בית אין לך בכורים: אבל מעשר דגן וכו'. נוהגים בפני הבית. דקדושת הארץ לא בטלה, הילכך צריך להפריש תרומות ומעשרות. ומעשר בהמה, צריך להפריש העשרי. ובמסכת בכורות אמרו שבטלו מעשר בהמה הלא ליתו בה לידית תקלה: המקדיש שקלים וכפורים. דאין נוהגים אלא בפני הבית, אם הפרישן שלא בפני הבית קדש: בכורים אינן קדש. כיון דבהרואי כתיב בהו (שמות כ"ג) תביא בית ה' אלהיך, אפילו הפרישן בדיעבד לא קדש. ואין שם בכורים חל עליהן שלא בפני הבית. ורמב"ם פירש, המקדיש לכרך הבית שקלים וכפורים שיש לו כבר. ולפירושו לא אחבר טעמא דר"ש אמאי שקלים קדש וכפורים לא קדש. והלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

יח. טו-יח. נוהגין בין בפני הבית בין שלא בפני הבית – בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן בית המקדש קיים. בענין מעשר דגן – מבואר הטעם בברטנורא, לפי שקדושת הארץ לא בטלה. ובספרי (פרשת ורוא) דרשו: "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחזק עולמם" – שינהג הדבר לדורות (עיין משנה ביכורים ב, ג); ומעשר בהמה הוקש למעשר דגן; והבכורות – קדושתם מרחם, וחובת הגוף הם. מכאן, בכור ומעשר בהמה קדושים גם בזמן הזה, אלא שצריך להמתין עד שיפול בהם מום, ואז נאכלים ככל מקום. אבל בגמרא אמרו (בבלי בכורות נג, א), שחכמים ביטלו מעשר בהמה, משום חשש תקלה, שמא עד שיפול בו מום ייכשל באיסור גזיה ועבודה (שד"ן מעשר בהמה נד"ן בכור בענין זה – עיין דברים טו, יט), או שמא ישחטנו קודם שיפול בו מום. ברם, בכור לא יכלו לבטל, לפי שאין קדושתו תלויה בנו. המקדיש שקלים וכפורים – המקדיש מעות לשקלים ופירות לביכורים בזמן הזה, כשאין בית המקדש קיים, הרי זה קדש – חלה עליהם קדושה, ומניח את הביכורים עד שירקבו, והשקלים ייגזזו (ריב"ב, א) או ייורקו לים המלח (רש"י). רבי שמעון אומר: האומר: כפורים קדש, אינן קדש – כיון שכתוב בהם במפורש: "תביא בית ה' אלהיך". לפיכך אפילו בדיעבד, כשאדם הקדיש פירות לביכורים בזמן הזה, אין שם ביכורים חל עליהם ואינם קדש. ובירושלמי יש דעה שאף בשקלים חולק רבי שמעון על תנא קמא, וסובר שאינם קדש. הרמב"ם מפרש, שהמחלוקת של תנא קמא ורבי שמעון היא בזמן שבית המקדש קיים, ומדובר במי שהקדיש שקלו או ביכוריו לבדק הבית, שלדעת תנא קמא דבריו קיימים, ורבי שמעון חולק בביכורים, וסובר שאינם קדש לבדק הבית, לפי שהביכורים לכהנים הם ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. אבל בשקלים מודה רבי שמעון שהם קדש (עיין 'תוספות יום טוב'). והלכה כרבי שמעון.

בענין הרישא של משנתנו כותב בעל "תפארת ישראל": "לא זכיתי לידע איך שייך דין זה לכאן, והרי אין לו המשך לא למעלה ולא למטה והיה נכון יותר לשנותה במסכת תמיד. והקב"ה יאיר עיניו בסתרי תורתו. ואפשר שנשנתה כאן אגב הענין ששינו לעיל (משנה ד), ששוחטין הפוכות על גג האצטבא, כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה, והביא גם משנה זו להשימיענו בסיפא, שאברי המוסף של ראש חודש מניחין על כרכוב המזבח, כדי לפרסם לעם שראש חודש היום".

ור"ש סיריילאו כותב הטעם, הואיל ונישנו לעיל גבולין לענין שריפת בשר קודש נטמא, לפיכך מובאת כאן משנה זו העוסקת בגבולין לענין הנחת האברים על הכבש לפני העלאתם על גבי המזבח.

יוס ראשון

באור משנה ח

אברי התמיד – האברים של קרבן התמיד, נתנין מחציו כבש ולמטה במזרח – מצידו הדרומי של המזבח היה כבש, כמין גשר משופע, שבו היו עולים אל המזבח, אורכו (שיפועו) שלשים ושתים אמה ורחבו שש עשרה אמה, וכשבאו הכהנים להעלות את אברי התמיד על גבי המזבח, לא היו מעלים אותם בבת אחת, אלא נותנים אותם בתחילה על הכבש, והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע, ואחר כך מעלים אותם על גבי המזבח; ובאה המשנה ללמד, שהאברים היו ניתנים מחציו של הכבש ולמטה, היינו כבש עשרה האמות התחתונות, ובשמונה אמות שבצד מזרח. ושל מוספין – והאברים של עולות המוסף, ביום שיש בו מוסף, נתנין מחציו כבש ולמטה במערב – בשמונה אמות שבצד מערב; ויש גורסים להיפך: אברי התמיד ניתנין מחציו כבש ולמטה במערב. ושל מוספין ניתנין מחציו כבש ולמטה במזרח (עיין 'תוספות יום טוב'); ושל ראשי חדרים – אברי המוספים של ראשי חדרים, נתנין על פרב המזבח מלמעלה – בין קרנות המזבח, מקום הילוך רגלי הכהנים (ירושלמי; רמב"ם), והטעם מבואר בגמרא (ירושלמי כאן ובבבלי סוכה נד, ב), כדי לפרסם שיהיו ראש חודש. יש גורסים: ושל ראש חודש ניתנין תחת כרכוב המזבח מלמטה (רש"י סוכה ט; ברטנורא), כלומר בחציו העליון של הכבש, סמוך לכרכוב המזבח, למטה הימנו מעט (עיין 'תוספות יום טוב'). השקלים והכפורים אין נוהגין אלא בפני הבית – בזמן שבית המקדש קיים; שקלים – משום שאינם באים אלא לצורך קרבנות הציבור, ובזמן שאין קרבנות אין שקלים; והביכורים – שנאמר בהם (שמות כג, יט): "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך", ודרשו: כל זמן שיש לך בית ה' יש לך ביכורים, אין לך בית ה' אין לך ביכורים; ויש למדים ממה שנאמר (דברים כו, ד): "והניחה לפני מזבח ה' אלהיך" – כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, אין לך מזבח אין לך ביכורים. ברם, בזמן שבית המקדש קיים יש הברל בין שקלים לביכורים, ששקלים נותנים כל ישראל בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ, ואילו ביכורים אין מביאים אלא מארץ ישראל בלבד. אבל מעשר דגן – תרומות ומעשרות של דגן, ומעשר בהמה – שהתורה מצווה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות שהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה, כמו שכתוב (ויקרא כו, לב): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'", והכפורות – מצוות קדושת הבכורות, כמפורש בתורה (שמות יג, א-ג); במדבר

מסכת יומא פרק ראשון

א שבעת ימים קדם יום הכפורים מפרשיין פהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין, ומתקינין לו פהן אחר תחתיו, שְׁמָא יֵאָרֵעַ בוּ פְסוּל רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְקִינִין לוֹ, שְׁמָא תְּמוֹת אֲשֶׁתּוֹ, שְׁנַאֲמַר (ויקרא טו, ו): "וְכִפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בִּיתּוֹ", בֵּיתּוֹ – זֶה אֲשֶׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, אֵינן לְדַבֵּר סוֹף.

ב פל שבעת הימים הוא זרק את הדם, ומקטיר את הקמרת, ומטיב את הנרות, ומקריב את הראש ואת פירוש ברטנורא

מסכת יומא

א א שבעת ימים. מפרשיין כהן גדול. שכל עבודות יום הכפורים אין כשרות אלא בו, [יומא לב: ובמ"א]. שנאמר גבי יוה"כ (ויקרא ט"ז) וכפר הכהן אשר ימשח אותו. והפרשה זו, נפקא לן מדרכתיב בשבעת ימי המלואים (שם ה') ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים, וכתיב בתריה (שם) כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, ודרשו רבותינו, לעשות, זה מעשה פרה, לכפר עליכם, זה מעשה יוה"כ. שהכהן השורף את הפרה והכהן העובד ביוה"כ שניהם מעונים הפרשה מביתם שבעת ימים כמו שהיו מעונים אהרן ובניו שבעת ימי המלואים: ללשכת פלהדרין. פקדי המלך נקראים פלהדרין. ומתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני אחר שמעון הצדיק היו נתונים ממון כדי לשמש בבקוונה גדולה ומתוך שרשעים היו לא היו משלמין שנתן והיו מתחלפין כל שנים עשר חודש כפקדי המלך שהמלך מחלפין כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פלהדרין: ומתקינין לו. ומומנין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו, אם יארע לו קרי או שאר טומאה: אם כן אין לדבר סוף. א"כ רחיית למיתה אין לדבר סוף שמה גם זו תמות. אלא לטומאה דשכיחא חיישינן לפיכך מתקינים לו כהן אחר, למיתה דלא שכיחא שמוות מת בפתע פתאום לא חיישינן, הלכך אין מתקינין לו אשה אחרת. והלכה כחכמים: **ב** הוא זרק את הדם. של תמידים, כדי שיהא רגיל בעבודה: ומטיב את הנרות. מרשנ מן האפר של הפתילות שכבו: ושאר כל הימים. אם ירצה להקריב כל קרבן שירצה מקריב ואין אנשי המשמר יכולין לעכב על ידו: מקריב חלק בראש. ראש הוא להקריב כל חלק שיבחר: ונוטל חלק בראש.

משניות מבוארות – קהתי

כפרהדרין הללו (כפקידי המלך) שמחליפים אותם כל שנה, לפיכך קראו אותה: לשכת פרהדרין או פלהדרין (עיני ירושלמי הלכה א); ומתקינין לו פהן אחר תחתיו – מומינין כהן אחר להיות כהן גדול במקומו, שְׁמָא יֵאָרֵעַ בוּ פְסוּל – שיפסלונו לעבודה, כגון טומאה, ויבוא זה וישמש במקומו. ברם, את הכהן האחר אין מפרשיים מביתו, שהפרשה אינה מעכבת בעבודת יום הכיפורים (גמרא). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְקִינִין לוֹ – מומינין לו לכהן הגדול לפני יום הכיפורים, שְׁמָא תְּמוֹת אֲשֶׁתּוֹ – ואסור לכהן הגדול שאין לו אשה לעבוד עבודתו ביום הכיפורים, שְׁנַאֲמַר: "וְכִפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בִּיתּוֹ" – ודרשו: בֵּיתּוֹ, זֶה אֲשֶׁתּוֹ – בגמרא מבואר, שאמנם אסור גם שיהיו לו שתי נשים, שכתוב: "ובעד ביתו" ולא בעד שני בתים, ולכן התקנה היא, שיהא נושא את השנייה לפני יום הכיפורים, כדי שתהא זו "ביתו" אם תמות הראשונה, אלא שהוא מגרשה מעשיו בתנאי שלא תמות אשתו הראשונה, וכן נותן הוא גט בערב יום הכיפורים גם לראשונה בתנאי שיעשה איזה דבר, כגון על מנת שייכנס לבית הכנסת שבהר הבית, ונמצא שאם הראשונה לא תמות ביום הכיפורים, הרי חל הגט של השנייה למפרע, ולא היתה לו אלא אשתו הראשונה, ואם תמות הראשונה, יקיים את התנאי (שייכנס לבית הכנסת) בשעה שתהא סמוכה למיתה, ונמצאת הראשונה מגורשת למפרע, ולא היתה לו ביום הכיפורים אלא אשתו השנייה. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי יהודה: אִם כֵּן – אם נבוא לחשוש למיתה, אֵינן לְדַבֵּר סוֹף – שמה תמות גם האשה השנייה, אלא שאין חוששים למיתה, הואיל ואין זה שכיח שאדם ימות לפתע פתאום; אבל לפסולו של הכהן חוששים, הואיל ומצוי הדבר שיארע לאדם מקרה של טומאה; לפיכך מתקינין לו כהן אחר תחתיו, ואין אומרים בזה "אם כן אין לדבר סוף", לפי שכהן גדול זריז וזהיר הוא בעבודתו; ודווקא משום מומינין לו אחר תחתיו יאז הזיר ביותר שלא יארע לו פסול. אבל אשה אחרת אין מתקינין לו. ברם, רבי יהודה חושש למיתתה של אחת ואינו חושש למיתתן של שתיים. והלכה כחכמים.

י ו ש נ י

באור משנה ב

פל שבעת הימים – לפני יום הכיפורים, הוא זרק את הדם – הכהן הגדול זרק את הדם של קרבנות התמיד בשחרית ובערבית,

מסכת יומא

באור משנה א

מסכתנו כוללת שמונה פרקים, שמהם שבעת פרקי הראשונים עוסקים בחיבור סדר העבודה של הכהן הגדול ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורט בפרשת "אחרי-מות" (ויקרא טז), ורק הפרק האחרון דן בהלכות הצום ובענייני התשובה והכפרה.

שם המסכת: יוּמָא (בארמית), ופירושו: היום. היינו היום המיוחד, יום הכיפורים. וכן הוא נקרא בגמרא (ראש השנה כא, א): (א) יוּמָא רַבָּה – היום הגדול. ואמנם בתוספתא ובמקורות אחרים נקראת מסכתנו: "יום הכיפורים".

הפרק הראשון מתאר את הכנות הכהן הגדול לעבודתו ביום הכיפורים, שכן כל עבודת היום אינה כשרה אלא בו, ומלבד הקרבנות המיוחדים של היום, המפורטים בפרשת "אחרי מות", הרי הוא מקריב גם את התמיד של שחר, קרבן המוסף ותמיד של בין הערביים.

משנתנו באה ללמד שהכנות אלו התחילו שבעה ימים קודם יום הכיפורים, שאז עבר הכהן הגדול לדור בלשכה המיוחדת לו בבית המקדש כדי להישמר בטהרה; כל שבעת הימים היה עוסק בעבודות התמיד, בהקטרת הקטורת ובהטבת הנרות; וזקני בית דין היו משגיחים לו את סדר עבודת היום, כדי שיהא בקי ורגיל בה.

שבעת ימים קדם יום הכפורים מפרשיין פהן גדול מביתו

– בגמרא מבואר, שמפרשיים אותו מאשתו, שמה יטמא על ידה משום ספק נידה, ויהא אסור לבוא למקדש ביום הכיפורים, והרי כל עבודות יום הכיפורים אינן נעשות אלא בכהן גדול, כמו שהזכרנו לעיל, ויש לשמור על טהרתו; ולמדים זה ממה שכתוב בשבעת ימי המלואים (ויקרא ט, ג): "ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים... כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם", ודרשו: "לעשות" – זה מעשה פרה, "לכפר עליכם" – זה מעשה יום הכיפורים, כלומר שהכהן השורף את הפרה האדומה והכהן העושה את עבודת יום הכיפורים שניהם מעונים הפרשה מביתם שבעת ימים כמו שהיו אהרן ובניו טעונים הפרשה מביתם שבעת ימי המלואים; וזהו ששינינו כאן: שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרשיין כהן גדול מביתו. ומכניסים אותו ללשכת פלהדרין – שהיתה בעזרה. במשנה שבגמרא הגירסה היא: פרהדרין. מבואר במפרשים שהיא מלה יוונית שמשמעה: פקדי המלך. ובברייתא בגמרא מובא (יומא ב, א), שבתחילה היתה לשכה זו נקראת "לשכת בלווטי", היינו (ביוונית): לשכת שרים ונכבדים, וכיון שירדה קרנה של הכהונה הגדולה בימי בית שני, שהיו קונים אותה בממון, והיו מחליפים אותה כל שנים עשר חודש (שהכהנים הגדולים בזמן בית שני רובם היו רשעים, ולא היו מוציאים שנתם – דש"י

הַרְגֵל; וְשָׂאָר פֶּל הַיָּמִים, אִם רָצָה לְהַקְרִיב – מְקַרֵּיב, שִׁכְחָה גְדוֹל מְקַרֵּיב חֶלֶק בְּרֹאשׁ וְנוֹטֵל חֶלֶק בְּרֹאשׁ. ג מְסֻרוֹ לֹא זָקְנִים מְזַקְנֵי בֵּית דִּין וְקוֹרְרֵי לְפָנָיו בְּסֵדֶר הַיּוֹם, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישׁי כְּהֵן גְּדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיד, שְׂמָא שִׁכְחָתָ אוֹ שְׂמָא לֹא לְמִתָּה. עֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחֵרִית, מְעַמְדִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הַמְּזוּרָה וּמְעַבְרִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים, כְּדֵי שְׂיֵהָא מִפִּיר וְרִגְלֵי בַּעֲבוּדָה.

ד כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׂתֵּה. עֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים עִם חֲשֵׁכָה, לֹא הָיוּ מְנִיחִים אוֹתוֹ לְאֲכֹל הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּאֲכָל מְבִיא אֶת הַשְּׂנֵה.

ה מְסֻרוֹהוּ זָקְנֵי בֵּית דִּין לְזָקְנֵי כְּהֵנָה, וְהַעֲלוּהוּ לְעֵלְיַת בֵּית אֲבָטִינָם, וְהַשְׁבִּיעוּהוּ וּנְפָטְרוּ וְהִלְכוּ לָהֶם. וְאָמְרוּ לוֹ: אִישׁי כְּהֵן גְּדוֹל, אָנּוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאֶתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, מְשַׁבְּעִין אָנּוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׁכַח שְׂמֹנוּ בְּבֵית

פירוש ברטנורא

בחלוקת הקדשים נוטל מנה יפה שיבחר לו. והני מילי בקדשי מזבח, אבל בקדשי גבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקים בשוה: **ג** וקוררין לפניו. כל שבעת הימים: בסדר היום. בפרשת אחרי מות: אישיו. אדוני: שמא לא למדת. במקדש שני היו צריכין לכך שהיו מעמידין כהנים גדולים שאינם מהוגנים, על פי המלכות, דאילו במקדש ראשון לא היו מעמידין כהן גדול אלא הגדול שבכהנים בחכמה בנוי בכח ובעושר, ואם לא היה לו עושר אחיו הכהנים מגדלן אותו משלהם שנאמר (ויקרא כ"א) והכהן הגדול מאחיו, גדלוהו משל אחיו: שיהא מכיר. מתבונן בהמות העוברות לפניו לתת אל לבו הלכות סדר היום:

ד לא היו מניחין אותו לאכול הרבה. אפילו מן המאכלים שאין מביאים לידי חמום, ומונעים ממנו לגמרי כל מאכל המביא לידי חמום וקרי כגון חלב וביצים ובשר שמן ויין ישן וכיוצא בהן:

ה מסרוהו זקני בית דין. שקראו לפניו בסדר היום: לזקני כהונה. ללמדו חפנית הקטורת שנאמר (שם ט"ז) ומלא חפניו קטורת סמים. ועבודה קשה היתה: בית אבטינם. הם העושים את הקטורת וכותשים אותה ומערבין סממניה: והשביעוהו. שלא ירא צדוקי לתקן הקטורת על המחמתה מבחוץ ולהכניס מבפנים שהם הורשין כי בעגן אראה על הכפורת (ויקרא ט"ז), כי בעגן עשן הקטורת יבא ואז אראה על הכפורת. ואין הדבר כן, שהרי הכתוב אומר (שם) ונתן את

משניות מבוארות – קהתי

אלא שהיו קרובים למלכות והיו קונים את הכהונה בממון, כמו שהזכרנו כבר במשנה א, והיו כאלה שלא ידעו תורה; ומכאן שנינו במשנתנו, שהיו אומרים לו: שמא לא למדת. ערב יום הכפורים שחרית, מעמידין אותו – את הכהן הגדול, בשער המזרח – של חצר העזרה, ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים – הקרבים למחר, ביום הכיפורים, כדי שיהא מפיר – את הבהמות, לדעת את סדר הקרבנות, ורגיל בעבודה – ויהא רגיל בעבודתו ביום הכיפורים. ברם, שעירים לא היו מעבירים לפניו, שלא תחלש דעתו, מפני שהם באים על חטאי ישראל.

יום שלישי באור משנה ד

כל שבעת הימים – של הכנת הכהן הגדול לעבודת יום הכיפורים, לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה – שרשאי היה לאכול ולשתות כרצונו וכאוות נפשו; ערב יום הכפורים עם חשכה – קודם שחשיכה, היינו בסעודה המפסקת, לא היו מניחים אותו לאכול הרבה – מכל מאכל שהוא, מפני שהמאכל מביא את השנה – שאכילה מרובה מרדימה את האדם, ואסור היה לכהן הגדול לישון לבילי יום הכיפורים, שמא יראה קרי ויפסל לעבודה. מטעם זה היו גם מונעים ממנו לגמרי מאכלים המחממים ומביאים לידי קרי (גמרא).

באור משנה ה

מסרוהו זקני בית דין לזקני כהנה – בערב יום הכיפורים, והעלוהו לעלית בית אבטינם – שהיו ממונים על עשיית הקטורת, כמו ששינוי (שקלים ה, א), כדי ללמדו חפנית הקטורת, כמו שנאמר (ויקרא טז, יב): "ולקח מלא המחמתה גחלי אש מעל המזבח... ומלא חפניו קטורת טמיה דקה". והיתה זו עבודה קשה (גמרא מז, ב), שהיה צריך כהן הגדול להרגיל עצמו בה, והשביעוהו – זקני בית דין, שלא ישנה בעבודתו ממה שלימדוהו, כמבואר להלן, ונפטרו – ממנו, לאחר שמסרוהו לזקני כהונה, והלכו להם. וחוזרת המשנה ללמד. כיצד היו משביעין אותו. ואמרו לו – זקני בית דין לפני שנפטרו ממנו: איש כהן גדול, אנו שלוחי בית דין ואתה

ומקטיר את הקטרת – שהיו מקטירים מנה קטורת בכל יום על מזבח הזהב (שמות ל, א-ח). פרס (חציו) בשחרית ופרס בין הערביים, ומקטיר את הגרות – ומתקן את הנרות של המנורה, שמנקה אותם מן האפר של הפתילות ששכו ומן הפסולת של השמן, ונותן לתוכם שמן ופתילות, כפי שהיה הנוהג בכל יום יום, כמו שכתוב (שמות ל, ז): "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות"; ולדעת הרמב"ם אף ההדלקה בכלל הטבת הנרות, ומקטיר את הראש ואת הרגל – של התמיד, והם הנתחים שהיו מעלים ראשונה על גבי המזבח; והוא הדין שאר האברים ("ותוספות יום טוב"). וכן כותב הרמב"ם (הלי עבודת יום הכיפורים א, ה): ומקטיר אברי התמיד על המזבח. ושאר כל הימים – של השנה, אם רצה – הכהן הגדול, להקריב – כל קרבן שירצה, מקריב – ואין אנשי המשמר יכולים לעכב על ידו, שפכה גדול מקריב חלק בראש – ראש וראשון הוא להקריב כל מה שיבחר, שכן שאר הכהנים שבמשמר היו מקריבים על פי הגורל, ואם רצה הכהן הגדול להקריב, הרי הוא קודם לכולם, ונוטל חלק בראש – נוטל ראשון מן הקדשים הנאכלים מנה יפה שיבחר לו, ואף על פי שלא הקריב. כמה דברים אמורים? בקדשי מזבח, אבל בקדשי הגבול, כגון תרומה וחלה ומתנות (דורע ולחיים וקבה), בין כהן גדול ובין כהן הדיוט חולקים בשווה (תוספות).

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד על הכנות כהן הגדול לעבודה ביום הכיפורים.

מסרו לו – לכהן הגדול, בכל יום משבעת הימים, זקנים מזקני בית דין – מחכמי הסנהדרין, ללמדו דיני העבודה, וקוררין לפניו בפרשת היום – וזקני בית דין אלו היו קוראים לפניו יום יום בסדר עבודת יום הכיפורים שבתורה, בפרשת אחרי מות (ויקרא טז, א) ואומרים לו: אישיו – אדוני – כהן גדול, קרא אתה בפיך – את סדר העבודה שבתורה, שמא שכחת או שמא לא למדת – ועלול אתה לבוא לידי משול. בגמרא מבואר, שאמנם אמרו ככהן גדול, שצריך להיות גדול מאחיו בכוח, בנוי, בחכמה ובעושר, ואם לא היה לו עושר, אחיו הכהנים מגדלים ומעשירים אותו, שנאמר (ויקרא כא, י): "והכהן הגדול מאחיו" – גדלוהו משל אחיו, אבל בזמן בית שני שימשו בכהונה גדולה אנשים שלא היו ראויים לאיצטלא זו,

הַיְהִי, שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְּכָר מִכָּל מָה שְׁאַמְרֵנוּ לָךְ. הוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה, וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין.
וְאִם הָיָה חֶכֶם – דּוֹרֵשׁ, וְאִם לֹא – תִּלְמִידֵי חֶכְמִים דּוֹרְשִׁין לְפָנָיו; וְאִם רְגִיל לְקִרְוֹת – קוֹרֵא, וְאִם לֹא –
קוֹרֵין לְפָנָיו. וּבְמָה קוֹרֵין לְפָנָיו? בְּאִיּוֹב וּבְעֵזְרָא וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים. זְכַרְיָה בֶּן קְבוּטָל אָמַר: פְּעָמִים הִרְבֵּה קָרִיתִי
לְפָנָיו בְּדִנְיָאֵל.

ז בְּקֶשׁ לְהִתְנַמֵּן, פְּרָחִי כְהֵנָּה מִפִּין לְפָנָיו בְּאַצְבַּע צְרָדָה, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כְּהֵן גְּדוֹל, עֲמֹד וְהִפֵּג אַחַת עַל
הֶרְצָפָה! וּמַעְסִיקִין אוֹתוֹ עַד שְׁיָצִיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה.

ח בְּכָל יוֹם תּוֹרְמִין אֶת הַמּוֹזֵב בְּקִרְיַת הַגֵּבֶר אוֹ סְמוּךְ לוֹ, בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו; בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים מִחֲצוֹת,
פִּירוּשׁ בְּרִטְנוֹרָא

הקטורת על האש לפני ה': הוא פורש ובוכה. שחשדהו לצדוקי: והן פורשין ובוכין. על שחשדהו. דאמר מר (שבת צ"ג.) החושד בכשרים לוקה בנופו: **ו** אם היה חכם דורש. כדבר הלכה כל ליל י"ב, שלא יישן ויראה קרי. ואם תלמיד הוא ולא חכם, שיועד להכין ולשמוע דבר הלכה ואינו יודע לדרוש דורשים לפניו: **באיוב ובעזרא**. שהן דברים המושכים את הלב לשמוען ואין שניה חומפתו:

ז פרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח קרויין פרחי: **באצבע צרדה**. האצבע הסמוכה לאגודל. ולשון צרדה. צרתא דרא כלומר צרתה של האגודל הסמוכה לה, היו מחברים האגודל באצבע הסמוכה לה ושוממה ומכה על כפו ומשמיע קול כדי שלא יישן כהן גדול: **עמוד**. על רגליו: **והפג אחת על הרצפה**. של שיש להסיר חומם. שצינן הרגלים מסיר השינה, והפג לשון הסרה. כמו מפגינן מעמין (ביצה י"ד):

ח תורמין את המזבח. תרומת הדרשן, שהוא חותה מן הדרשן במחתה בין רב בין מעט ונתנו במזרחו של כבש ונבלע שם במקומו, והיא היתה תחלת

משניות מבוארות – קהתי

אם היה – כהן גדול, חכם – היודע לדרוש בדברי הלכה, דורש – עוסק הוא כל ליל יום הכיפורים במדושי הלכה, לבאר פסוקי תורה בדרך המדרש, **ואם לאו** – ואם אינו חכם היודע לדרוש מעצמו, **תלמידי חכמים דורשין לפניו** – בהלכה. **ואם רגיל לקרות** – בכתיבי הקודש, **קורא** – בהם, **ואם לאו** – שאינו רגיל לקרות בעצמו, **קורין לפניו** – פּרָקִים מתוך כתיבי הקודש, **ובמה קורין לפניו? באיוב ובעזרא ובדברי הימים** – שהם דברים המושכים את לבו לשומעם ומפיגים את השינה **(רש"י; רמב"ם)**. **זכריה בן קבוטל אומר: פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל** – אף כאן מדובר, כנראה, באותם כהנים גדולים שקנו כהונתם בממון בזכות קרבתם למלכות, כמו שכבר הזכרנו לעיל, והיו ביניהם כאלה שלא למדו תורה, ומכאן שנינו במשנתנו, שאם אינו רגיל לקרות, קורין לפניו. ובא זכריה בן קבוטל לרמוז, שהיו גם כאלה שלא הבינו את לשון הקודש, כי אם ארמית שהיתה הלשון הנפוצה בעם, וזהו שאומר: פעמיים הרבה קריתי לפניו בדניאל – ששבעת פרקיו הראשונים כתובים בארמית **(מפי מרן הגרא"י אנטרנו (שליט"א) זצ"ל)**.

באור משנה ז

בקש להתנמנן – אם חטפה את הכהן הגדול תנומה, **פּרָחִי כְהֵנָּה** – צעירי הכהנים, **מפין לפניו באצבע צרדה** – לוחצים את האצבע והאגודל זו לזו ושומטים את האצבע בחזקה לתוך כף היד, והקול הנשמע מזה לא נתן לו להתנמנן, **ואומרים לו: אישי כהן גדול, עמוד והפג אחת על הרצפה!** – הסר ממך את השינה על ידי שתעמוד פעם אחת על הרצפה הקרה של שיש, שכן צינן הרגלים מפיג את השינה, וכבר הזכרנו שהיו מהלכים במקדש יחפים. **ומעסיקין אותו** – בקריאת שירים ומזמורים **(תפארת ישראל)**, **עד שיציע זמן השחיטה** – זמן שחיתת התמיד של שחה, כלומר עד שיעלה עמוד השחר.

י ו ס ח י י

באור משנה ח

העבודה במקדש התחילה בכל יום עם עלות השחר בהרמת הדרשן מעל המזבח, כמו שכתוב **(ויקרא ו, ג)**: "יהרים את הדרשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמנו אצל המזבח", היינו שהכהן היה נוטל במחתה גחלים **(כשיעור מלאו הקומץ)** מתוך המוקד שעל המזבח, ונותנן במזרחו של כבש המזבח **(תמיד א, ד)**. עבודה זו נקראת "תרומת הדרשן". משנתנו באה ללמד שזמן תרומת הדרשן שונה היה ביום הכיפורים וברגלים מכלל יום. **בכל יום תורמין את המזבח** – תורם כהן את הדרשן מעל המזבח,

שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששפן שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מפל מה שאמרנו לך – בגמרא מבואר, שכוונת ההשבעה היתה שלא יעשה בעבודת הקטורת כדעת הצדוקים, שכן לדעתם צריך הכהן הגדול לתקן את הקטורת מבחורין, כלומר שיתן אותה על גחלים במחתה כשהוא עדיין בהיכל, חוץ לפרוכת, ואחר כך, כשיעלה עשנה, להכניסה לפניו, לקודש הקדשים, לפי שנאמר **(ויקרא טו, ב)**: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... כי בענן אראה על הכפורת". ופירושהו הצדוקים: בענן עשן הקטורת יבוא הכהן הגדול אל הקודש, ואז אראה על הכפורת אבל חכמים למדו מפי השמועה, שאין הכהן הגדול נותן את הקטורת על המחתה בהיכל אלא בקודש הקדשים, כלומר שהוא נכנס לקודש הקדשים בכף מלאה קטורת ובמלוא המחתה גחלי אש, ושם הוא נותן את הקטורת על המחתה **(כמפורש להלן ה, א)**, שנאמר **(ויקרא טו, יב-יג)**: "ולקח מלוא המחתה גחלי אש מעל המזבח... ומלא חפניו קטורת סמים דקה והביא מבית לפרוכת ונתן הקטורת על האש לפני ה'". ומה שכתוב "כי בענן אראה על הכפורת" דרשו: מלמד שנותן בקטורת מעלה עשן, כלומר שבא הכתוב ללמד שנותן לתוך הקטורת מין עשב העושה את העשן, שהיא מיתמר ועולה כמקל. וכיון שאין אדם יכול לראות איך הכהן הגדול עושה, שהרי כתוב **(שם שם, יז)**: "ויכל אדם לא יהיה באוהל מועד כבואו לכפר בקודש עד צאתו", והיו חוששים שמה הוא נוטה לדעת הצדוקים לפיכך השביעו אותו וקני בית דין, שלא ישנה דבר מכל מה שאמר לו. ולאחר שהשביעוהו, הוא פורש **ובוכה** – על שחשדהו שהוא צדוקי, **והן פורשין ובוכין** – שמה חשדו בכשרים, והחושד בכשרים לוקה בגופו, שכן מוצאים במשה רבנו, שמפני שאמר "והן לא יאמינו לי" **(שמות ד, א)**, לקה בגופו, כמו שכתוב **(שם שם, ו)**: "והנה ידו מצורעת כשלג" **(יומא יט, ב; שבת צא, א)**. והרמב"ם כתב, שהם פורשים ובוכים על שחשדו במי שמעשיו סתומים, שמה אין בלבו כלום.

מה שאמר לו: "אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך..." מבואר בגמרא שכוונתם היא: על דעתנו ועל דעת בית דין אנו משביעים עליך וכו' ולא שהוא שלוחם ושליח בית דין לענין העבודה, שהרי קיימא לן שהכהנים שלוחי שמים הם ולא שלוחינו **(עיין נדרים ד, ג)**.

י ו ס ח י י

באור משנה ו

כבר הזכרנו, שאסור היה לכהן הגדול לישון בליל יום הכיפורים, שמה יראה קרי **(סוּתָא מִקְרָא לִילָה)** ויפסל לעבודתו. משנתנו באה ללמד, מה היה עושה הכהן הגדול במשך הלילה.

וּבְרַגְלִים מְאֻשְׁמֹרֶה הָרְאשׁוֹנָה; וְלֹא הִיְתָה קְרִיאַת הַגִּבֵּר מְנַעַת עַד שֶׁהִיְתָה עֹרֶה מְלֵאָה מִיִּשְׂרָאֵל.

פ ר ק ש נ י

א בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁרוּצֶה לְתַרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, תּוֹרֵם; וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְרַבֵּין, רְצִין וְעוֹלִין בְּפֶבֶשׁ, וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת הַבְּרוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת זָכָה. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שְׂוִין, הַמְּמַנֶּה אוֹמֵר לָהֶם: הַצִּיְעוּ; וְקָמָה הֵן מוֹצִיאִין? אַחַת אוֹ שְׁתֵּים, וְאִין מוֹצִיאִין אֲגָדֵל בְּמִקְדָּשׁ.

פירוש ברטנורא

העבודה בשחרית: או סמוך לו. סמוך לקריאת הגבר או מלפניה או מלאחריה: ביה"ב. תורם מחצות. משום חולשא דכ"ג שעליו לבדו נוטל הכל צריך להשכים יותר: וברגלים. דנפיש ישראל ונפיש קרבנות ורב הדשן במקום המערכה וצריך להעלות הדשן מן המערכה למקום שבאמצע המזבח ששמו הפוח שלשם גל גדול של דשן צבור ומכוונת כתפות, היו צריכים להשכים יותר והיו משכימין מן האשמורת הראשונה שהיא שליש הלילה: ולא היתה קריאת הגבר מנעת. ברגלים: עד שהיתה עזרה מלאה מישראל המביאים קרבנותיהם להקריבם מיד אחר תמיד של שחר:

ב א בְּרֵאשׁוֹנָה כָּל מִי שֶׁרוּצֶה לְתַרוֹם. כל כהן שהוא מאותו בית אב ורוצה לתרום את הדשן שחרית, תורם, ולא היה פיים בדבר: וזמנן שהם מרובים. הבאים לתרום, זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם, זה היה משפמם: רצין ועולים בכבש. המזבח, שהוא ל"ב אמה אורך: וכל הקודם. ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח, זכה לתרום. והיו גורלים: ואם היו שניהם שוים. כבניסתם אין אחד מהם זוכה לתרום. אבל מעתה כולם כאין להטיל גורל. ומהו הגורל, הממונה על הפיסות אומר לכולם הצביעו, כלומר הוציאו אצבעותיכם כל אחד יראה אצבעו, מפני שאסור למנות אנשים מישראל לפיכך הוצרכו להוציא האצבעות כדי שימנו האצבעות ולא האנשים. וכיצד עושים, מקיפים ועומדים בעגולה והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהם וממנו הפיים מתחיל למנות, ומוציא כל אחד אצבעו והממונה מוציא מפיו סך ומנין, או מאה, או ששים, הרבה יותר ממה שיש שם כהנים, ואומר מי שכלה חשבון זה אצלו יזכה. ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת, וסובב והולך ומונה האצבעות וחוזר חלילה עד סוף המנין, ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה. וכן כל הפיסות שבמקדש: אחד או שניים. אצבע או א' הוא בריא או שנים אם הוא חולה. שהחולה אינו יכול לכבוש אצבעותיו, ושבומוציא אחת יוצאה חבירתה עמה. ואין השנים נמנין אלא אחת: ואין מוציאים אגודל במקדש. מפני הרמאים, כשיקרב המנין לכלות ויבנו למי יכלה, יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה לשני בני אדם וימחר המנין לכלות בו, והממונה לא יבין לפי שהאדם יכול להרחיק האגודל מן האצבע הרבה עד שנראה כאצבעות שני בני אדם, מה שאין יכול לעשות כן בשאר אצבעות:

משניות מבוארות – קהתי

כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), בְּקְרִיאַת הַגִּבֵּר אוֹ סְמוּךְ לוֹ – סמוך לזמן קריאת הגבר, בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו – בגמרא נחלקו בפירושו של הביטוי "קריאת הגבר". יש מפרשים: בזמן קריאת התרגול, ויש מפרשים: בשעה שקורא הכרוז "עמדו כהנים לעבודתכם", כמו ששינו במסכת שקלים (ה, א); ולפי הרמב"ם זמן תרומת הדשן בכל יום הוא משעלה עמוד השחר (הל' תמידין ומוטפין ב, יא). בְּיָוֵם הַכִּפּוּרִים מְקַצֵּת – הלילה. בגמרא מבואר, שמשום חולשת הכהן הגדול עושים את תרומת הדשן מחצות; וכותבים עליו התוספות, שמכאן משמע שאפילו תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה אינה כשרה אלא בכהן גדול, ולפיכך מקדימים אותה, כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום. ויש סוברים שאמנם תרומת הדשן נעשית על ידי כהן אחר, אלא שכוונת הגמרא היא, שלפיכך מקדימים לתרום תרומת הדשן מחצות הלילה, כדי שימצא הכהן הגדול מוכן כל מה שצריך לעבודתו מיד כשיעלה עמוד השחר, קודם שיהיה רעב וחלש (תוספות יומא כ, ב; א, א). וּבְרַגְלִים – שקרבנות הרבה קריבים בהם, והדשן מרובה במקום המערכה, ורבים מקדימים לבוא לעזרה, מְאֻשְׁמֹרֶה הָרְאשׁוֹנָה – מקדימים לתרום תרומת הדשן, מסוף האשמורה הראשונה. היינו מסוף השליש הראשון של הלילה (עיין משנה ברכות א, א). וְלֹא הִיְתָה קְרִיאַת הַגִּבֵּר מְנַעַת – ברגלים, עַד שֶׁהִיְתָה עֹרֶה מְלֵאָה מִיִּשְׂרָאֵל – שהביאו קרבנותיהם, כדי להקריבם מיד אחר תמיד של שחר.

בעל "תפארת ישראל" כותב: "ואפשר שהפסיקה האחרונה – "ולא היתה קריאת הגבר מנעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל" – מוסבה גם על יום הכיפורים, שאף ביום הכיפורים היתה העזרה מלאה מישראל שבאו לראות עבודת הכהן הגדול" (עיין שם).

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו מוסיפה ללמד בענין תרומת הדשן, כיצד היו קובעים בכל יום מי מהכהנים יעשה עבודה זו. ויש להקדים, שהכהנים היו נחלקים לעשרים וארבעה משמרות, וככל שבוע היה עובד משמור אחד. כל משמור נחלק לששה בתי אבות; בכל יום בשבוע היה עובד "בית אב" אחר, ובשבת היו עובדים כל כהני המשמור יחד (מנחות קז, ב). העבודות השונות שבמקדש היו מתחלקות בגורל בין כהני בית האב של אותו היום. ביום, תרומת הדשן היתה נעשית בראשונה ללא הגרלה ואחר כך תיקנו גם בה גרלה כפי שיבואר במשנתנו ובמשנה שלאחריה.

ב מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ורחף אחד מהן את חברו, ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאין ליד ספנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפנים. ארבעה פיסות היו שם, וזה הפיס הראשון.

ג הפיס השני – מי שוחט, מי זורק, מי מדרשן מזבח הפנימי, ומי מדרשן את המנורה, ומי מעלה אברים לכבש: הראש והרגל, ושתי הידים, העקץ והרגל, החזה והגרה, ושתי הרפנות, והקרבים, והפלת, והחבתין, ותינו.

פירוש ברטנורא

ב אלא בפנים. זה שפירשו: ארבע פיסות היו שם. ארבע פעמים ביום נאספים לפנים. ולא היו מפייסים על כולם כאסיפה אחת, כדי להשמיע קול ארבע פעמים שיש עם רב בעורה, והיו כבודו של מלך שנאמר (תהלים נ"ה) בבית אלהים נהלך ברגש:

ג מי שוחט. את התמיד: מי זורק וכו'. כל העבודות הללו בפנים אחד הן. שמי שיכלה בו החשבון כמו שפירשנו, זכה, והוא זורק את הרם למזבח אחר שקבל הרם במזרק שהזורק הוא המקבל. והסמוך לו שוחט. ואע"פ שהשחיטה קודמת לקבלת הרם, מ"מ מפני שעבודת הוריקה גדולה מן השחיטה שהשחיטה כשרה בור משא"כ בוריקה דמקבלה ואילך מצות כהונה, לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפיסי בוריקה, והסמוך לו בשחיטה. והסמוך לשוחט מדרשן את המזבח, והסמוך לדרשן את המזבח מדרשן את המנורה. וכן כולם: הראש והרגל. של ימין, בכהן אחד; ושתי הידים. בכהן שני: העוקץ. הוא הונב; והרגל. של שמאל, בכהן שלישי: החזה. הוא שומן החזה הרואה את הקרקע, וחוככין אותו אילך ואילך בלא ראשי הצלעות; והגרה. מקום שהוא מעלה גרה, הוא הצואר, ובו מחוברים קנה הריאה עם הכבד והלב. החזה והגרה בכהן רביעי. ושתי הרפנות בכהן חמישי. והקרבים כבשי: והפולת. עשרון למנחת נסכו של תמיד בשבעי. והחבתים. חצי עשרון למנחתו של כהן גדול שקריבה עם התמידים בכל יום, שנאמר (ויקרא ו') מחציתה בכורך ומחציתה בערב, בשמיני:

משניות מבוארות – קהתי

מובא בסליחה של מוסף יום כיפור המתחילה "איך אשא ראש": "ובטלו הפייסות בצום המובחר". אבל בפייסות העבודה הזכיר כל ארבעת הפייסות על סדרם. וכתוב בעל המאור: "והווי יודע כי בעלי הקרובות, שהכניסו בפייסותיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות, טעו כולם במשנתנו, ולא הבינו כי הפייסות שבמשנתנו לשאר ימות השנה הם ולא ליום הכיפורים, לפי שכל עבודת היום אינה כשרה אלא בכהן גדול".

אבל הרמב"ן משיג על בעל המאור בספר "מלחמות ה'" וכתוב, שאי אפשר שיטעו כל רבותינו בעלי הקרובות; ועוד, שאם כן, פרק זה אין בו דבר מסדר היום; ועוד, היאך שנו אותם סתם ולא פירשו שהדרבים אמורים בשאר הימים חוץ מיום הכיפורים, והעלה שהיו כל ארבעת הפייסות אף ביום הכיפורים (עיין שם).

ודעת הרמב"ם בפרק ד מהל' עבודת יום הכיפורים, שהיו פייסות, אבל יראה מלשונו שלתרומת הדשן ודישון מזבח בלבד היה. ועיין ב"תוספות יום טוב" שמאריך בענין זה.

באור משנה ג

הפיס השני – זיכה בעבודות דלקמן: מי שוחט – את קרבן התמיד, מי זורק – את דמו, כלומר שהכהן שכלה בו המספר של ההגרה, כמו שבארנו במשנה א, הוא שוחט את התמיד, והשני העומד לימינו מקבל את הדם וזורקו (עיין ברטנורא שמפרש, שהראשון זכה בוריקה והשני בשחיטה); מי מדרשן מזבח הפנימי – הכהן השלישי מוריד את האפר מעל מזבח הקטורת שבהיכל, ומי מדרשן את המנורה – הכהן הרביעי מדרשן את הנרות של המנורה, שנוטל מהם את האפר והפסולת, ומי מעלה אברים – של התמיד, לכבש – כמו ששינו (שקלים ח, ט), שהכהנים היו מניחים את אברי התמיד בכבש של המזבח מחציו ולמטה, ויורדים ללשכת הגזית לקרות את שמע, ולאחר מכן היו מעלים את האברים למזבח; ואלו האברים שזכו הכהנים בהעלאתם לפי הסדר של אותו פייס: הראש והרגל – האחורית של ימין, וזה בהעלאתם הכהן החמישי: ושתי הידים – היינו הרגליים הקדמיות, וזה בהעלאתן הכהן הששי: העקץ – החלק האחורי עם האליה, והרגל – האחורית של שמאל, העלאתם על ידי הכהן השביעי: החזה – שומן החזה, והגרה – מקום שהבהמה מלאה גרה, היינו הצואר עם שתי צלעות מימין ושתי צלעות משמאל ותלמיה בו הקנה והלב והריאה (תמיד ד. ט). העלאתם על ידי הכהן השמיני: ושתי הרפנות – עם השרדה והטחול והכבד (שם). מעלה אותן הכהן החמישי: והקרבים – הנתונים בכורך, וכרעיים על גביהם (שם). מעלה הכהן העשירי: והפלת – למנחת התמיד, מעלה הכהן האחד עשר. והחבתין – מנחת הכהן הגדול, שהיה מקריב בכל יום עשירית האיפה סולת, מחציתה בכורך ומחציתה בערב על מחבת בשמן (ויקרא

שהפייס לא היה בעורה עצמה: "כיון שנוטל מצפתו של אחד מהם, גנאי היה לעמוד בלא מצפת בעורה". אבל הרמב"ם כותב (הל' תמידין ד, א): "והממנה נוטל המצפת מעל ראשו של אחד מהן ומחזירה". משמע שמחזירה מיד, ועל ידי נטילת המצפת ידעו מי הוא האיש שממנו מתחילים למנות.

בכלל בארנו את סדר ההגרה לפי רש"י, וכן מפרש גם הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם מפרש בדרך אחרת, שכן הוא כותב (הל' תמידין ומוספין ד, ג): כיצד מפייסין? שומדין בהיקף ומטכתיים על מנין (כלומר שלא הממנה אומר את המספר כפי שבארנו, אלא הכהנים מסכימים ביניהם על מספר מסויים), שמונים. מאה או אקף. או כל מנין שסיכמו עליו. והממנה אומר להם: הצביעו. והן מוציאתן אצבעותיהן. אחת או שתיים, ואם הוציא שלש מונין לו שלש (כלומר שסופרים כל האצבעות שמוציאים: המוציא שתיים מונים לו שתיים, והמוציא שלש מונים לו שלש); ואין מוציאתן אגודל במקדש מפני הרמאים. שהאגודל קצר ונוד מוציאת ונלכפותו (כלומר שהמוציא אגודל יחשב את כל האצבעות, ואם יראה שהמספר יהיה כלה בו אם יוציא גם את האגודל, יוציאנו; ואם יראה שיזכה אם לא יוציאנו, יכפהו, לפי שקל לפשטו ולכפותו). והמוציא אגודל אין מונין אותו לו. ומתחיל הממנה למנות מן האיש הידוע שהסיר מצפתו תחילה, ומנה על אצבעותיהן וחזרו חזילה עד שישלים המנין שהסכימו עליו".

י ו ט ש ו י

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד שמשום מעשה שהיה ביטלו את ההתחרות בריצה על הכבש, והתקינו גורל גם לעבודת תרומת הדשן כמו לשאר העבודות במקדש.

מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש – שני כהנים רצו כאחד בשווה, כדי לזכות בתרומת הדשן, ורחף אחד מהן את חברו, ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאין ליד ספנה – על ידי הריצה על הכבש, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח – שלא יזכה כהן בתרומת הדשן, אלא בפנים – בהגרה בלבד, כפי שבארנו במשנה הקודמת, ולא על ידי ריצה על הכבש. ארבעה פיסות היו שם – במקדש בכל יום, כלומר שכל העבודות שבמקדש היו נעשות על ידי פייס, וארבע פעמים ביום היו מתכנסים להגרה, וזה הפיס הראשון – הפייס של תרומת הדשן שהזכרנו לעיל, היה הפייס הראשון. בביריתא בגמרא מובא, שמי שזכה בפייס זה, היה גם מסדר את המערכה ומעלה שני גזרי עצים למזבח. והרמב"ם מוסיף, שהיה גם מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הפנימי להקטר עליה קטורת (הל' תמידין ד, ח).

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שנראה לו לפרש שמדובר במשנתנו על הפייסות שהיו מניקשות בכל יום ויום חוץ מיום הכיפורים, שהרי כל עבודות יום הכיפורים אינן כשורת אלא ככהן גדול, כמו שהזכרנו בפרק הקודם, וביריתא היא במסכת הוריות (יב, ב), ומובאת היא גם במסכתנו (יומא ג, ב); וכן

שְׁלִישָׁה עֶשְׂרֵה פְּהַנִּים זָכוּ בוֹ. אָמַר בֶּן עֲזַאי לְפָנָיו רַבִּי עֲקִיבָא מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דֶּרֶךְ הַלּוֹכוֹ הִיא קָרֵב. ד' הַפִּים הַשְּׁלִישִׁי – חֲדָשִׁים לְקַטְרֵת בּוֹאֵא וְהַפִּיסוֹ. וְהַרְבִּיעִי – חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים, מִי מַעֲלָה אֲבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לְמוֹזָבַח.

ה תָּמִיד קָרֵב בְּתַשְׁעָה, בַּעֲשָׂרָה, בְּאַחַד עֶשְׂרֵה, בְּשָׁנִים עֶשְׂרֵה, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. בְּיָצֵד? עֲצָמוֹ – בְּתַשְׁעָה. בְּחָג – בְּיָד אֶחָד צְלוּחִית שֶׁל מַיִם, הָרִי כְּאֵן עֲשָׂרָה. בֵּין הָעֶרְפִּים – בְּאַחַד עֶשְׂרֵה: הוּא עֲצָמוֹ בְּתַשְׁעָה, וְשָׁנִים בְּיָדָם שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים; וּבִשְׁבֹּת – בְּאַחַד עֶשְׂרֵה: הוּא עֲצָמוֹ בְּתַשְׁעָה, וְשָׁנִים בְּיָדָם שְׁנֵי בִזְבִּי לְבֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים.

פירוש ברטנורא

היין. ג' לוגין לנסך התמיד, בתשיעין: י"ג כהנים זוכין בו. בפייס זה, י"ג עבודות של כהנים המניוות בהן כפי הסדר הכתוב במשנה: בדרך הלוכו. בחייו: היה קרב התמיד. ט"ק סבר הטוב והיפה קרב תחלה. וכן עזאי סבר בדרך הלוכו, הראש והרגל, החזה והגרה, ושתי הידים, ושתי הרפנות, העוקץ והרגל. ואין הלכה כבן עזאי:

ד חדשים לקטורת. כך היו מכריזין בעורה. כלומר מי שלא זכה בקטורת כל ימיו יבא ויפס. ולא היו מניחין למי שזכה בה פעם אחת לשנות בה, מפני שמעשרת, דכתיב (דברים ל"ג) ישימו קטורה באפק וכו' ברח' חילו. ולפי שכל כהן המקטיר קטורת היה מתעשר ומתברך בשבילה לפיכך לא היו מניחין לשנות בה אדם, כדי שהיו הכל מתעשרים ומתברכים בה: **חדשים גם ישנים**. מי שזכה בפייס פעמים אחרות, ומי שלא זכה בו מעולם, בואו והפייסו: מי מעלה אברים מן הכבש למוזבח. כשהיו מוליכין האברים מכית המטבחים לא היו מוליכים אותם למוזבח אלא נותנים אותם מחצו כבש ולמטה במזרח ומפסיין פייס אחר מי מעלה אותם ממקום הנחתו בכבש למוזבח. והיו עושין כן משום ברוב עם הדרת מלך:

ה אחד קרב. משעת הולכת אברים אילך קחשיב: עצמו. בכל יום תשעה. ששה לאברים ולקרובם, כדאמרנו לעיל, ואחד לסולת. ואחד לחביתין ואחד ליין: ובהג' שצריך שני נסוכין, אחד של יין ואחד של מים ביד כהן אחד צלוחית של מים: של בין הערבים. שבכל יום שנים בידם שני גזירי עצים, להוסיף

משניות מבוארות – קהתי

למוזבח (רש"י ותוספות יומא כו, ב; רמב"ם הל' תמיד ד, ח, ו, ה; המאירי), אף על פי שבהעלאתם לכבש זכו כהנים אחדים (כמפורט במשנה הקודמת). ויש סוברים, שאף בהעלאת האברים למוזבח היו זוכים ששה כהנים (ועוד שלושה בנסכים), כמספר הכהנים שזכו בפייס השני להעלותם לכבש ("תוספות ישנים"; הרש"ם).

ב א ו ר מ ש נ ה ה

תָּמִיד – קרבן עולת התמיד, **קָרֵב בְּתַשְׁעָה** – כהנים שהיו עוסקים בהעלאת אברי התמיד ונסכיו לכבש, ויש שהיה קרב **בַּעֲשָׂרָה** – כהנים, או **בְּאַחַד עֶשְׂרֵה**, או **בְּשָׁנִים עֶשְׂרֵה** – כהנים, **לֹא פָחוֹת** – אינו קרב לעולם בפחות מתשעה, **וְלֹא יוֹתֵר** – ולא ביותר משנים עשר. **בְּיָצֵד? עֲצָמוֹ** – קרבן התמיד עצמו, היינו הקרבת אבריו ומנחתו ונסכו בכל יום, **בְּתַשְׁעָה** – כהנים, כמפורט לעיל (במשנה ג): הראשון היה מעלה את הראש והרגל, השני – שתי הידים, השלישי – העוקץ והרגל, הרביעי – החזה והגרה, החמישי – שתי הרפנות, השישי – הקרביים, השביעי – הסולת, השמיני – החביתין, והתשיעי – היין. יש מפרשים, שמשנתנו היא כדעת רבי אליעזר בן יעקב הסובר, שלא היו עושים פייס רביעי, אלא אותם הכהנים שהעלו את האברים והנסכים לכבש חזרו והעלום אחר כך מן הכבש למוזבח (רש"י יומא כו, ב). ברם, לדעת המפרשים שהבאנו בסוף המשנה הקודמת ("תוספות ישנים"; הרש"ם), שאף בהעלאת האברים מהכבש למוזבח היו זוכים תשעה כהנים כמו בהעלאתם לכבש, משנתנו היא המשך למשנה הקודמת והיא עוסקת בעבודת העלאת האברים והנסכים למוזבח להקטירם ולנסך נסכיהם. **בְּחָג** – הסוכות, שמלבד ניסוך היין היה גם ניסוך המים, **בְּיָד אֶחָד צְלוּחִית שֶׁל מַיִם** – היה עולה עוד כהן אחד ובידו צלוחית של מים, **הָרִי כְּאֵן עֲשָׂרָה** – כהנים; **בֵּין הָעֶרְפִּים** – קרבן תמיד של בין הערביים, קרב **בְּאַחַד עֶשְׂרֵה** – כהנים: הוּא עֲצָמוֹ **בְּתַשְׁעָה** – כמו שבארנו לעיל בתמיד של שחרית, ו**שְׁנֵים** – שני כהנים נוספים, **בְּיָדָם שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים** – שכן מצוה להוסיף בתמיד של בין הערביים שני גזירי עצים על מערכת העצים שעל המזבח, כמו שנאמר (ויקרא א, ז): "וערכו עצים על האש", ודרשו: אם אינו ענין לתמיד של שחר, שהרי כתוב (שם ו, ח): "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר", תנאו ענין לתמיד של בין ערביים, שטעון שני גזירי עצים בשני כהנים; וכבר הזכרנו, שבתמיד של שחר הכהן הזוכה בתרומת הדשן זוכה גם בהבאת שני גזירי העצים. **וּבִשְׁבֹּת**

ו, יג-יז), מעלה הכהן השנים עשר: **וְהַיִּין** – רביעית היין נסך לתמיד, מעלה הכהן השלושה עשר. **שְׁלִישָׁה עֶשְׂרֵה פְּהַנִּים זָכוּ בוֹ** – באותו פייס, כמו שפרטנו לעיל בכל עבודה ועבודה. **אָמַר בֶּן עֲזַאי לְפָנָיו רַבִּי עֲקִיבָא מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דֶּרֶךְ הַלּוֹכוֹ** – של הכבש בחייו, **הִיא קָרֵב** – ומבואר בברייתא בגמרא; כיצד דרך הלוכו? הראש והרגל, החזה והגרה, שתי הידיים, שתי הרפנות, העוקץ והרגל. ותנא קמא סובר, שהגדול יותר באברים קרב תחילה; ומכל מקום הראש קרב ראשון, שנאמר (ויקרא א, יב): "ונתח אותו לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו", ומכאן לראש ופדר שקודמים לכל האברים. והלכה כנתנא קמא (רמב"ם הל' תמיד ד, ח). כן מבואר בגמרא שהכהן המעלה את הראש, מכסה את בית השחיטה בפדר, וזהו דרך כבוד של מעלה, לפי שבת השחיטה מלוכלך בדם (עירן גמרא יומא כו, א; תוספות שם כה, ב דיבוב המתחיל "מניין").

ש ב ת ק ו ד ש

ב א ו ר מ ש נ ה ד

הַפִּיס הַשְּׁלִישִׁי – היה על עבודת הקטורת, והממונה על הפייסות היה מכריז: **חֲדָשִׁים לְקַטְרֵת בּוֹאֵא וְהַפִּיסוֹ** – כהנים שלא זכו בקטורת מימיהם יבואו וישתתפו בהגולה; שכן עבודת הקטורת היתה חביבה ביותר על הכהנים, מפני שהיא מעשרת (מביאה נושר וברכה לעוסק בהקטרתה). שנאמר (דברים לג, י-יא): "ישימו קטורה באפק... ברח' חילו ופועל ידיו תרצה", הלכך היו מקפידים שלא יפייסו לעבודת הקטורת אלא חדשים בלבד, היינו אותם כהנים שלא הקטירו קטורת מימיהם. ובברייתא בגמרא מובא, שמעולם לא שנה אדם בה, כלומר שכל כך היו כהני בית אב מרובים עד שלא אירע מעולם שלא יהא שם מי שלא הקטיר מימיו (המאירי). **וְהַרְבִּיעִי** – והפייס הרביעי, היה הממונה מכריז בו: **חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים** – אלה שעדיין לא זכו בעבודה זו ואלה שכבר זכו בה, בואו והפייסו! שהואיל ולפייס השלישי הזמין רק חדשים, חזרו והכריזו שלפייס הרביעי מוזמנים כל הכהנים, חדשים עם ישנים; והיו מפייסים בפייס זה: **מִי מַעֲלָה אֲבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לְמוֹזָבַח** – במשנה הקודמת למדנו שהכהנים שזכו בפייס שני היו מניחים את אברי התמיד בכבש של המזבח, מחציו ולמטה בצד מזרח, וירדו ללשכת הגזית לקרוא את שמע, ועכשיו חזרו והפייסו מי יעלה את האברים מן הכבש למוזבח, להקטירם ולנסך נסכיהם; ומבואר במפרשים שכהן אחד בלבד היה זוכה בהעלאת האברים

ובשבת שבתוך החג – ביד אחד צלוחית של מים.

פירוש ברטנורא

על עצי מערכה, דכתיב (ויקרא א') וערכו עצים על האש, אם אינו ענין לתמיד של שחר שכבר נאמר ובעיר עליה הכהן עצים תנחו ענין לתמיד של בין הערבים שמוסיפים שני גזרי עצים:

משניות מבוארות – קהתי

עסקו בהקטרתם. ובשבת שבתוך החג – שבתוך חג הסוכות, ביד אחד צלוחית של מים – נוסף עוד כהן בתמיד של שחר שבידו צלוחית של מים לניסוך המים, והרי כאן שנים עשר. מכאן למדים בגמרא שלא היו מנסכים מים בחג אלא בתמיד של שחר, שאילו היו מנסכים מים אף בתמיד של בין ערביים, הרי היו שנים עשר כהנים אף בחולו של החג בתמיד של בין ערביים, תשעה לעצמו, שניים לשני גזרי עצים ואחד לניסוך המים, אלא מכאן שלא היו מנסכין מים בתמיד של בין הערביים כי אם בתמיד של שחר בלבד.

– וכן תמיד של שחר בשבת, קרב באחד עשור – כהנים: הוא עצמו בתשעה – הקרבן עצמו קרב בתשעה כהנים, כמבואר ברישא, ושנים – ועוד שני כהנים, בידים שני בזה של לחם הפנים – שתי כפות עם לבונה שהיו באות עם לחם הפנים, כמו שכתוב (ויקרא כז, ה-ז): "ולקחת סולת ואפית אותה שתיים עשרה חלות... ושמת אותם מערכות שש המערכת... ונתת על המערכת לבונה זכה, והיתה ללחם לאזכרה". כלומר שבכל שבת כשהיו מסלקים את לחם הפנים, היו מקטירים את שני בויכי הלבונה, ושני כהנים

אגרות קודש

בי"ה, א' אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר יעקב חיים שי

שלום וברכה!

מכתבו מתחלת חדש מני"א קבלתי ובאתי בקשור מכתבים עם ב"כ בפאריז, וזה ימים אחדים שקבלתי ידיעה שהענין נסתדר. ובטח מכאן ולהבא יהי שלום על ישראל.

וכבר מלתי אמורה בהתעודות, אשר ע"פ מרז"ל (יומא ט, ע"ב) אשר גלותינו זה לא נתגלה עונם (שפי' שהי' שנאת חנם) הנה עתה תקנתנו לגאולה קרובה צ"ל ההיפך מזה, היינו אהבת חנם, ופי' שכמו שנאת חנם, היינו שאין כל יסוד להשנאה ואין כל טעם בזה, לא בשכל דקדושה ולא בשכל אנושי, הרי התקון לזה צ"ל ע"ד שכתב הרמב"ם בריש הלכות דיעות, שמי שעבר לקצה אחד, תקנתו הוא לא דרך הממוצע אלא אחיזה בקצה השני, הרי גם אהבת חנם צ"ל אף שאין כל יסוד לזה לא רק בשכל אנושי אלא אפילו בשכל דקדושה (שנדמה לו שזהו שכל דקדושה) היינו שאף שאינו מוצא זכות לחברו שיאהבנו ואינו מוצא זכות למרות כל השתדלותו, עפ"י מה שנראה לו, הנה בכל זאת אוהבו הוא, ובאהבה שוקד עד שאינו רואה חובתו, שזהו אהבה אמיתית, וע"י התקנה בקצה הזה דאהבת חנם, יתוקן הגלות שבא ע"י שנאת חנם, ונזכה לגאוי"ש בב"א.

כתבתי זה מזמן הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר שמואל יעקב שי רובינשטיין, ובטח קיבל מכתבי עם הקונטרס המוסגי"ב בעתו.

החותם בברכת כתיבה וחתימה טובה.

בי"ה, א' אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר נחמן דוב שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ו מני"א, בו מודיע אשר נעשה בנו חיים דוד נטע שי בר מצוה, הנני בזה לברכו שיקבל ממנו אידישן נחת חסידישן נחת בכל הפרטים ויגדלו לתורה חופה ומעשים טובים מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף...

המשך בעמוד הבא

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"ב: הגמרא מביאה מעשה נוסף מפגישתו של רבי יוחנן עם בנו של ריש לקיש. מספרת הגמרא: **וְתוֹ אֲשַׁכְּחִיהּ - שׁוּב מִצְאוּ רַבִּי יוֹחָנָן לְיַנּוּקִיהּ** [לבנו] **דְּרִישׁ לְקִישׁ דְּיָתִיב** [שישב] **וְאָמַר** את הפסוק (משלי יט ג) **'אֵוֹלֶת אָדָם תִּסְלַף דְּרָבּוּ וְעַל ה' יִזְעַף לְבָו'** - כשאדם חוטא ומסלף דרכו בטפשותו ואולתו, ונפרעים ממנו ובאה לו צרה, זועף בליבו על הקב"ה, ואינו משים אל ליבו שחטאיו גרמו לו לכך. **יָתִיב** [ישב] **רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא מְתַמְהָה, וְאָמַר** כך, **מִי אִיכָא מִיַּדִּי דְּיָתִיבִי בְּכַתּוּבֵי דְלֵא רַמְזִין בְּאוּרֵייתָא** - האם יתכן שיש ענין הכתוב בנביאים ובכתובים ואינו רמז בתורה, והלוא היא היסוד לכל ספרי הנביאים והכתובים, וניתן למצוא בה רמז לכל הכתוב בהם, והיכן אם כן מרומז בתורה דבר זה. **אָמַר** ליה הילד לרבי יוחנן, **אָמַר הָא מִי לֵא רַמְזִין** - האם דבר זה אינו רמז, **וְהַתִּיב** בבני יעקב כשעלו עם שרם ממצרים, ומצא אחד מהם כספו באמתחתו (בראשית מב כח), **וַיֵּצֵא לָכֶם וַיַּחְרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר מָה זֹאת עֲשֶׂה אֱלֹהִים לָנוּ**, ולא הבינו שהעונש בא בסיבת חטאם שמכרו את יוסף. רבי יוחנן התפעל מהריפותו של הילד, **דְּלַ עֵינֵיהּ וְחָזָא בֵּיהּ** - הגביה את עיניו והביט בו. **אֲתֵיָא אִימְרָה אֶפְיָקְתִּיהּ** - באה אמו של הילד ומשכתו החוצה שלא יביט בו רבי יוחנן, **אָמְרָה לִיהּ - לְבָנָהּ, תָּא מְקַמִּיחַ דְּלֵא לְיַעֲקֹב לְךָ בְּדַעְבַּד לְאֶבְרָהָ - בּוֹא וְעִבֹר מִלִּפְנֵי שְׂלֵא יַעֲשֶׂה לָךְ כְּשֶׁם שַׁעֲשֶׂה לְאֶבְרָהָ, שְׁנַתָּן בּוֹ עֵינֵי וְהַמִּיתוּ.**

מימרא נוספת מרבי יוחנן: **[ו]אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְטָר מוֹרִיד הַקַּב"ה לְעוֹלָם אֶף בְּשִׁבְלֵי יָחִיד, שֶׁאֵף אִם אֵין צוֹרֵךְ לְמִטְרָא אֲלֵא לְאָדָם אֶחָד, כְּגוֹן שְׂזַרְעַ אַחַר הַזְּמַן שְׂזוֹרְעִים כּוֹלָם, אוֹ שֶׁגַר בַּעִיר שְׂכוּלָה נִכְרִים, יֵרֵד בְּזִכּוּתוֹ מִטְרָא אִם רָאוּי לָךְ, שְׂלֵא תִהְיֶה תְּבוּאָתוֹ גְּרוּעָה מִשְׁלֵ אַחֲרִים. אֵךְ פְּרִנְסָה - שֶׁפַּע וּבְרָכָה מִיּוֹחַדָּת תְּבוּאָה אֵינוֹ נִשְׁפַּע לְעוֹלָם אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי רַבִּים הַצְּרִיכִים לָהּ, אִם הֵם זְכָאִים וְרֵאוּיִים לָךְ. אֲבָל יָחִיד הַצְּרִיךְ שִׁיתְּבַרְכוּ תְּבוּאוֹתָיו, אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁנֵה בַּעֲבוּרֵי דִין הַשָּׁנָה בְּאוֹפֵן מִיּוֹחַד, אֲלֵא מִשְׁאִיר הַתְּבוּאָה כְּפִי הַנְּגֹז מִתְּחִילָה.**

רבי יוחנן מביא מקור לדבריו: **מְטָר בְּשִׁבְלֵי יָחִיד נִלְמַד, מִדְּבַרְתִּיב (דברים כה יב) 'יִפְתַּח ה' לָךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם, לְתַתּ מְטָר אֲרִצְךָ'. וּמִמָּה שֶׁנִּקְטָה הַכְּתוּב 'מִטְרָא אֲרִצָּךְ' בְּלִשׁוֹן יָחִיד, מִשְׁמַע שֶׁאֵף בְּשִׁבְלֵי הַיָּחִיד מוֹרִיד ה' מִטְרָא פְּרִנְסָה בְּשִׁבְלֵי רַבִּים נִלְמַד, מִדְּבַרְתִּיב לַעֲנִין יֵרֵידָת הַמֶּן שֶׁהִיא שֶׁפַּע מִיּוֹחַד שֶׁל מְזוּן (שמות טז ד) 'הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לְחֶם מִן הַשָּׁמַיִם' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, לְהוֹרוֹת שֶׁרָק עֲבוּר רַבִּים מִבֵּיא הַקַּב"ה שֶׁפַּע מְזוּן וּבְרָכָה מְרֻבָּה.**

גְּרוּעוֹת מִשְׁלֵ אַחֲרִים — אֲבָל לַעֲשׂוֹת שְׂדֵהוּ כְּשֶׁדֵּה שׁוֹבַע — לֵא. **מִטְרָא אֲרִצָּךְ** — שֶׁל אֶחָד מִשְׁמַע. **מִמְטִיר לָכֶם** — לְשׁוֹן רַבִּים.

המשך ממעוד הקודם

נהניתי לקרוא במכתבו ע"ד לימודו שיעור עם נערים, ובביהכנ"ס, ואין מה לפחד מה שלימוד דא"יח הוא למעלה מהבנתם והשגתם, כיון שבימינו אלה ניתנה תורת החסידות גם באותיות כאלו המובנים לאיזה סוג שיהי מבני ישראל, אלא שצריך למצוא המאמר והשיחה המתאימים, וזהו מתפקידו של המשפיע למצוא את המתאים לפי ערך קהל השומעים, ועל דרך מארז"ל בשמו"ר (פ"ב), (ב) לענין משה רבינו, איך שהי מחפש את העשבים המתאימים לכל סוג וסוג שבעדרו.

מוסג"פ קטע משיחת ההתועדות דש"ק מברכים אלול. ובטח יפרסם זה באופן המתאים.

כן מוסג"פ מכתב לבנו ש"י ובאם נצרך בזה ביאור נוסף הרי על בינתו אשען שיבאר לו מ"ש בקצרה.

ברכת הצלחה בעבודתו וברכת כוח"ט.

60 בטילה. אָמַר רב שימי בר אשי, לא שנו שעדותן קיימת אלא כאשר
 61 ההבדל הוא רק בשעות, אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד
 62 אומר לאחר הנץ החמה, אין לטעות בכך, ועדותן פטילה.
 63 שואלת הגמרא: פשיטא, שהיה הדבר ניכר ופשוט שאין לטעות
 64 בזה. משיבה הגמרא: אלא צריך לומר שרב שימי אמר את חידושו
 65 באופן שאחד אומר קודם הנץ ואחד אומר בתוך הנץ – תוך כדי
 66 שהשמש עולה, ועד שהשמש לא מסיימת לצאת העד עשוי
 67 לטעות ולחשוב שזה קודם הנץ. שואלת הגמרא: הא נמי פשיטא,
 68 שהרי זה גם סימן מובהק הוא, משום שמהרגע שהשמש התחילה
 69 לצאת יש שינוי הניכר. משיבה הגמרא: מהו דתימא – שמא תאמר
 70 הא – העד שמעיד שהמעשה היה לאחר הנץ, בגלויא קאי – עמד
 71 במקום מגולה שאין מסביבו קירות, ויהוירי בעלמא הוא דהוא –
 72 והיה נראה לו שהשמש מתחילה לעלות, אך באמת היה זה רק
 73 וזהר ונצנץ השמש קודם בואה, ומכיון שאדם עשוי לטעות בכך
 74 היה מקום לומר שעדותן קיימת, קא משמע לן – לכן היה צריך רב
 75 שימי לחדש שלא אומרים כן, אלא העדות בטילה.
 76 שנינו במשנה: ואחד קא מפניסין בו, אמר אחד מן התלמידים יש
 77 לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו בנייהם ולא היה
 78 יורד משם כל היום כולו. שואלת הגמרא: לא הורידוהו רק אותו
 79 היום ותו לא וולא יותר, והתניא אם יש ממש בדבריו – אם דברי
 80 התלמיד מתקבלים ומסתברים, לא היה יורד משם לעולם, ואם אין
 81 ממש בדבריו – שדברי התלמיד אינם
 82 מסתברים לדיניהם, אין יורד כל היום כולו – היו משאירים אותו
 83 בנייהם עד סוף היום, כדי שלא תהא עלייתו ירדה לו – שאם
 84 יורידוהו באותו היום לעיני כולם, יתיבייש. מתרצת הגמרא: אָמַר
 85 אביי, תרנוקא – תרש את משנתינו אאם אין ממש בדבריו – על
 86 אופן שדבריו של התלמיד לא הסתברו לדיניהם, ולכן שנינו
 87 במשנה רק עד 'סוף היום', ואין סתירה בין משנתנו לברייתא.
 88 שנינו במשנה: מוצאו לו זכות בו' ולא היו שותין בין כל היום.
 89 מבררת הגמרא: אין מאי מוצאו לא. אָמַר רבי אבהו
 90 בר הנינא, אָמַר ר' יוחנן – משום שכתוב (משלי לא ד') 'ולרזנים אי שקר',
 91 ופסוק זה נדרש על העוסקין ברוז של עולם, כלומר דיינים העוסקים
 92 בדיני נפשות, אל ישתקרו – אסור להם לשנות יין.
 93 שנינו במשנה: לגבי אופן שהיו שלושים וששה מחייבים ושלושים
 94 וחמשה מזכים. (מוצאו לו זכות בו') [הנין אלו כנגד אלו עד שיקרא]
 95 אחד מן המחייבים דברי המזכין. מבררת הגמרא: לא ראו מאי –
 96 אם לא שניה אף אחד מהדיינים את דעתו, מזה ששיבה
 97 הגמרא: אָמַר רב אחא, שותרין אותו. וכן אָמַר רבי יוחנן
 98 אותו. אָמַר רבי רב פפא לאביי, וליפטרנה מעיקרא – מדוע בכלל
 99 דנים אלו כנגד אלו ולא פוטרים מיד. אָמַר רבי אבי לרב פפא, הכי
 100 אָמַר רבי יוחנן, כדי שלא יצאו הדיינים מבית דין מעורפין –
 101 חלוקים, וגנאי הוא לבית דין שיוצאים במחלוקת ולא יודעים
 102 לגמור את הדין, לכן לכתחילה צריך שידונו אלו כנגד אלו
 103 ויכריעו את הדין.
 104 איכא דאמרי – יש שאמרו שמועה זו על כך שכאשר הדין לא
 105 מוכרע על ידי הבית דין של עשרים ושלושה, מוסיפים עליהם עוד
 106 שנים כדי להכריע את הדין. אָמַר רבי רב פפא לאביי, ולמה לי
 107 יוסיפו – מדוע מוסיפים עוד דיינים, ליפטרנה מבי דינא קמא –
 108 שידונו הדיינים אלו כנגד אלו, ואם לא יצליחו להכריע, שיפטור
 109 את הנידון. אָמַר רבי אבי לרב פפא, אכן רבי יוסי קאי כנותח –
 110 סובר כדבריה, דתניא רבי יוסי אומר, בשם שאין מוסיפין על בית
 111 דין של שבעים ואחד, כך אין מוסיפין על בית דין של עשרים ושלושה.
 112 תנו רבנן, אומרין בדיני ממונות נודקן הדין ואין אומרין בדיני נפשות
 113 נודקן הדין. מבררת הגמרא: מאי – מה הכוונה 'נודקן הדין', אילימא
 114 – אם תסבור שהכוונה 'קש דינא' כלומר דין זה קשה ויש לדחותו
 115 למחר, איפכא מיבעיא ליה – הדין היה צריך להיות הפוך, שבדיני
 116 ממונות לא יהיה אפשר לומר 'נודקן הדין' ולדחותו למחר, ואילו
 117 בדיני נפשות שצריך לעיין בהם יותר, יהיה אפשר לומר כן.
 118 משיבה הגמרא: אָמַר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב

1 מבאר הגמרא את מחלוקתם: ותרוניהו קריי ויחנן קבירא ליהו –
 2 ושניהם (רבי יהודה ונהרדעין) סוברים כרבי יוחנן שאפשר לברך
 3 רק עד 'שתתמלא פנימתה', הא – רב יהודה סבר שמילוי הכונה
 4 למיתו כי יתרא – שיהיה הירח מלא כמו הירח (חוט) של הקשת,
 5 כלומר כדוגמת חצי עגול, הא – ונהרדעי סברו שמילוי הכונה
 6 למיתו כי נפא – להיות כנפה, כלומר עיגול שלם.
 7 מקשה הגמרא על רב יהודה: אָמַר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא,
 8 וליקריף גם לאחר שבעה הטוב והמטיב, שהרי הלבנה ממיטיבה
 9 להמלאות, שאף שכבר לא שייך לברך 'מחדש חדשים' משום
 10 שאין זה 'חידוש' אך על תוספת האור שייך לברך 'הטוב והמטיב'.
 11 אָמַר ליה – עונה רבינא לרב אחא, אטו כי חפר מי מקריבין דין
 12 האמת, דליקריף 'הטוב והמטיב', כלומר כשם שלא מברכים על
 13 התמעטות האור כך אין לברך על ריבוי. שואלת הגמרא:
 14 וליקריבנהו לתרוניה – שאכן יברכו את שתיהן, ומדוע באמת לא
 15 נתקנו הברכות הללו. משיבה הגמרא: כיון דתינו אורחיה – כיון
 16 שכך הוא דרך העולם מבריאתו, לא מקריבין – אין לברך על זה,
 17 משום שאם כך הוא דרך העולם, אין לראות בזה סימן של הטבה
 18 או פורענות.
 19 ואמר רב אחא בר הנינא אָמַר רב אפי אָמַר רבי יוחנן, כל המקריף
 20 על התדש – ברכת הלבנה, כמנו – המבואר לעיל ועד שתתמלא
 21 פנימתה, כאלו מקבל פני שכינה. והמקור לכך, פתיב הקא לגבי
 22 ראש חודש (שמות יב א) 'התדש הוה להם ראש חדשים', ופתיב הם
 23 (שמות יט ט) 'וה אלו ואתוהו', ורושים גיריה שוד מהמילה 'הם'
 24 שכמו שבפסוק 'זה אלי' (בשירת היים) פירושו שכביכול ראו את
 25 השכינה והצביעו עליה, כך בברכת החודש מקבלים פני שכינה.
 26 תנא דבי רבי ישמעאל, אילמלא (לא) זכו וישאל – גם אם לא היו
 27 זוכים ישראל בכל המצוות, אלא רק למצוה זו של להקביל פני
 28 אביהן שששמה פעם אחת בכל חודש וחדש בברכת הלבנה, דיים –
 29 היה די להם בזה כדי לשמוח בחלקם. אָמַר רבא, מאחר שברכה
 30 זו היא קבלת פני שכינה, להקף נפרינהו מעופי – יש לאומרה
 31 בעמידה, מפני כבוד השכינה, וכן מצאנו שקרימר ומר זוטרא
 32 מקתפי (אהרדי) ומקרי – שהיו זקנים וכבדים, והיו עבדיהן
 33 סומכים אותם על כתפיהם, כדי שיברכו בעמידה.
 34 הגמרא מביאה את נוסח ברכת הלבנה: אָמַר ליה רב אחא לרב
 35 אשי, כמעקרא – בארץ ישראל מקרי ברוך מחדש חדשים. אָמַר
 36 ליה – אמר רב אשי לרב אחא, הא – והלא ברכה זו שהיא קצרה
 37 נשי דין נמי מקרי – גם הנשים יכולות לברך, כלומר לא יתכן
 38 שרק זה כל נוסח הברכה. אָמַר נוסח הברכה הוא כדבר יהודה,
 39 דאמר רב יהודה, ברוך (וכו') – אתה ה' אלהינו מלך העולם] ואָמַר
 40 כמאמרן ברא שקקים – בדיבור ברא את השמים, וברוח פיו כל
 41 צבאם – ובדיבור קל ברא את הכוכבים והמולות, חוק וזמן נתן
 42 להם שלא ישנו את תפקידם – שקבע וצויה להם זמנים כיצד ילכו
 43 בשמים, ששים ושמים לעשות רצון קונם – ומקיימים את תפקידם
 44 במזמחה, פועלי אמת הם (צבא השמים), שפעולתו אמת – שעושים
 45 מלאכות ולא משנים מתפקידם, וליכנה אָמַר הקב"ה שתתחדש
 46 בכל חודש, עמרת תפארת לעמו כמן – סימן טוב הוא לבני
 47 ישראל, שגם הן עתידין להתחדש פמותה, כלומר לצאת מהגלות,
 48 ולחדש מלכות בית דוד, ולפאר ליוצרים, על שם כבוד מלכותו,
 49 ברוך אתה ה' מחדש חדשים.
 50 נאמר (משלי יד ב') 'כי בתחבולות תעשה לך מלחמה', אָמַר רב אחא
 51 בר הנינא אָמַר רב אפי אָמַר רבי יוחנן, כמי אתה מוצא מלחמתה
 52 של תורה – כלומר שעומד על אמתתה, כמי שיש בידו תחבולות של
 53 מלחמה – שיועד הרבה משניות. וכן מצאנו שקרי רב יוסף אנפשיה
 54 השתבח בבקיאותו ואמר על עצמו את הפסוק (משלי יד ד) 'ורב
 55 תבואות בכח שור' – תבואה הוא כינוי לבקיאות בתורה, ושור הוא
 56 כינוי ליוסף, והרי הוא כאומר, אני רב יוסף מרבה בבית המדרש
 57 משניות וברייתות.
 58 שנינו במשנה: אחד אומר בשעות כו' ואחד אומר בחמש עדותן
 59 שעות עדותן קיימת, אחד אומר בשעות ואחד אומר בחמש עדותן

ותרווייהו כו' יוחנן. במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שנתמלא סבירא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן למהו כי יתרא דהואי כמו יתר של קשת שתהא כל פגימתה הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מלוי פגימה דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפיא עגולה במילואתה: וליברך השוב והמטיב. אדרב

יהודה פרך נדי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר מחדש חדשים ליברך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם: אמו כי חסר. מי חשיבין לה רעה לגבן לברוכי דין האמת דחשוב את מליאתה טיבותא לברוכי הטוב והמטיב: וגיברך לתרווייהו. דין האמת בחסרונה טוב מטיב במילואתה: דייני אורחיה. בכל חודש בריאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין פורענות בחסרונה ולא הטבתה לנו חסד במילואתה: דין. אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכניה פעם אחת בחדש כדאמרן בגי'ש: אמר אביי. הואיל ומקבל פני שכניה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכניה שהוא מקבל: תפקידם. מצוה שצויתם להתנהג בדילוק תקופותיהם: ששים ושמיים. כדכתיב (תהלים יט) ישיש כגבור: פועלי אמת. הן שאינם משנים את סדרם: וללכנה אמר. הקב"ה שתתחדש בכל חדש: עטרת תפארת. היא זו לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמונים להם עתידים להתחדש בגלות כמותה ולפאר יוצרם: מלחמתה של תורה. הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד אלא כבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם כפאן ולמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני היא שמעמדתו במקום אחר אומר כן: לא שנו אלא שעות. דמר סבר טעי אינש הכי ומר סבר לא טעי כולי האי: אבל. הנץ החמה סימן מובהק הוא ואין לשעות בהנץ החמה בתוך שהיא זורחת: ירידה לו. שאם יורידוהו היום לעין כל בושה היא לו: לא ראו. האחד מאלו את טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מזה: וגיפטריה מעיקרא. משהוסיפו עד שבעים ואחד ונחלקו למה אנו מאחרים הדבר לרזן אלו כנגד אלו מי אית לו לאהודו בתר חובה: כדי שלא יצאו מבית דין מעורבבים. גנאי לביד שיצאו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין: וליפטריה מבי דינא קמא. למה מוסיפין משנתלק הראשונים דינו אלו כנגד אלו אם ראה א' מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו יפטרוהו: קש דינא. זקן דין זה ועמוק וקשה וצריך להמתין בו: איפכא מיבעי ליה. בדיני נפשות צריך לעיין יותר: חכם דינא. יפה העמדתנו על ברייו ואין אחד ממנו צריך להפך ולדקדק בו ואין אומרים כן בדיני נפשות שאף משגמרוהו אם ידקדק האחד ומצא לו זכות מחזירין את הדין: אינו דומה כו'. טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ואל יאמר אחד מחביריו קש דינא ויתבייש מאחרים: אנדול רמיא. ואפי' דברים של שבח הוא אומר:

פועלי אמת. פי הקונט' שאין משנין את סדרן ואית דגרס פועל אמת ואהקב"ה קאי שבאמת ובדין מייעשה ולהכי קאמר בתר הכי וללכנה אמר שתתחדש: ורב. משום דיוסף איקרי בכור שור כדכתיב (דברים לג) בכור שורו הדר לו ובעל שמעות הוא בעל חטין כדאמר (הוריות ד' יד) הכל צריכין למרי חטיא ואמרין בשילחי הוריות (שם) דרב יוסף סיני: העוסקים. ברזו של עולם. היינו דיני נפשות אבל לא דיני ממונות והא דאמר (עירובין ד' סד) שתה רביעית יין אל יורה היינו הוראה דאיסור והיתר: קש דינא. פירוש ואין יכול לעמוד עליה:

הדרן עלך היו בודקין

אמר רבי יוחנן, כל המברך על החדש בזמנו, פאלו מקבל פני שכניה. בתיב הכא 'החדש הזה, וכתוב התם 'זה אלי ואנוהו'. הנה דבי רבי ישמעאל, אילמלא (לא) זכו ישראל אלא לתקביל פני אבותי' שבשמים כל חדש וחדש, דייס. אמר אביי, הלכך גימרינהו מעומד. מרימר ומר זוטרא, מכתפי (אחדדי) ומכרכי. אמר ליה רב אחא לרב אשי, במערבא מכרכי ברוך מחדש חדשים. אמר ליה, האי נשי דידן נמי מכרכי. אלא פדרב יהודה, דאמר רב יהודה, ברוך [וכו'] אשר במאמרו ברא שמיים וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, ששים ושמיים לעשות רצון קונם, פועלי אמת שפעולתן אמת, וללכנה אמר שתתחדש עמרת תפארת לעמוסי בטן, שהן עתידין להתחדש כמותה, ולפאר ליוצרים, על שם כבוד מלכותו, ברוך אתה ה' מחדש חדשים. פי בתחבולות תעשה לך מלחמה, אמר רב אחא בר חנינא, אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן, במו אתה מוצא מלחמתה של תורה, במו שיש בידו חכילות של מושנה. קרי רב יוסף אנפשיה, ורב תבואות בכח שור': אהר אומר בשתי שעות כו': אמר רב שמי בר אשי, לא שנו אלא שעות. אבל אחד אומר קודם הגין התמה ואחד אומר לאחר הגין התמה, עדותן במילה. פשיטא? אלא, אחד אומר קודם הגין ואחד אומר בתוך הגין. הא נמי פשיטא? מהו דתימא, הא בגילויא קאי, והרורי בעלמא הוא דחזא, קא משמע לן: ואחר כך מכניסין כו': אותו היום, ותו לא? והתניא, אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם, ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום פולו, כדי שלא תהא עליותו ירידה לו. אמר אביי, תרגומה אאם אין ממש בדבריו: מציאו לו זכות כו': וזו, מאי מעמא לא. אמר רבי יוחנן, אמר רב חנינא, אמר קרא ו'לרוזנים אי שכו', העוסקין ברוז של עולם, אל ישפירו: [דינן אלו כנגד אלו עד שיראה]: לא ראו, מאי. אמר רב אחא, פטרין אותו. וכן אמר רבי יוחנן פטרין אותו. אמר ליה רב פפא לאביי, וליפטריה מעיקרא. אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן, כדי שלא יצאו מבית דין מעורבבין. איפא דאמר, אמר ליה רב פפא לאביי, ולמה לי יוסיפו, ליפטריה מבי דינא קמא. אמר ליה, רבי יוסי קאי פותקד. דתניא, רבי יוסי אומר, פשם שאין מוסיפין על בית דין של שבעים ואחד, כך אין מוסיפין על בית דין של עשרים ושלשה. הנה רבנן, אומרין בדיני ממונות נודקן הדין, ואין אומרין בדיני נפשות נודקן הדין. מאי 'נודקן הדין'? אילימא 'קש דינא', איפכא מיבעיא ליה. אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, איפוד. רב אשי אמר, לעולם לא תיפוד, ומאי 'נודקן הדין', 'חכם דינא'. מיתכני, גדול שבדינין אומר 'נודקן הדין'. אי אמרת בשלמא 'חכם דינא', היינו דאמר גדול. אלא אי אמרת 'קש דינא', לא סניא דלא אמר גדול, כפופי הוא דקא מוכספ נפשיה, אין, אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים. איפא דאמר, אי אמרת בשלמא 'קש דינא', היינו דינאו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים. אלא אי אמרת 'חכם דינא', גדול אשבוחי משבח נפשיה? והכתיב 'הללך זר ולא פיד'. שאני מילתא דבי דינא, דאגדול רמיא. כדתנן, גמרו את הדבר, היו מכניסין אותו. גדול שבדינין אומר איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב:

הדרן עלך היו בודקין

התבייש מאחרים: אנדול רמיא. ואפי' דברים של שבח הוא אומר:

1 בית הסקילה היתה חוץ לשלש מחנות. היינו בירושלים דאיכא שלש מחנות ובתי דינין
2 שבכל עיר ועיר היתה בית הסקילה חוץ לעיר כדפי' הקונטרס והיינו משום דכל
3 עיירות המוקפות תומה יש להן דין מחנה ישראל כדתנן בפרק קמא דכלים: **בי** היכי
4 דלא לתחו בית דין רוצחים. אמאי דמרחיקין רחוק מב"ד בית הסקילה יתיב טעמא
5 כדפי' אבל חוץ לב"ד קרא אק דריש במתני'
6 הוציא את המקלל הזה דאמר בפ' נערה
7 שנתפתה (כתובות דף מד. ומה: ושם) נערה
8 המאורסה שאין לה פתח בית אב ועובר ע"ז
9 בעיר שרובה גוים סוקלין אותם על פתח בית דין
10 שאני התם דכתיב שערך וכיון דלא אפשר
11 מוקמינן אשער ב"ד האי דלא יליף שאר נסקלין
12 מהתם נדבעי שערך דלמא הווי להו נערה
13 המאורסה ועובר ע"ז שני כתובים הבאים כאחד
14 ועוד הא כתיב הוצא כדתנן במתניין:
15 **ונאמר** בפרים בהרשפים. תימא והא בקדשים
16 דבר הלמד בדקיש אין חוור ומלמד
17 בגורה שוה ואיכא למ"ד בפרק איזהו מקומן
18 (ובחסם דף ג.)
19 דבחר המלמד אולינן כיון דלמדו קדש אע"ג
20 דלמד חול והיא גופה תימא בפר העדה מנא לן אל
21 כיון דפר כהן משיח לא גבר אלא מחזיקשא
22 דדשן ולמאן דגמר בסוף איזהו מקומן (שם דף
23 נז.) הימנו ודבר אחר א"ש דאגב דגמרינן ההוא
24 מתנה שכתבו בו בהדיא גמרינן מניה אחרני:
25 **שכן** אדם. דהוץ למחנה דשחתי חוץ אדם
26 קאי כדפי' מיהו אע"ג דהיינו ודאי
27 פשטיה דקרא מ"מ אם עמד בחוץ והכניס ידו
28 לפניו ושחט או ששחט בסכין ארוכה שחיתו
29 כשירה כדאמרין פרק שני דובחים (דף לב.)
30 ובריש חולין (דף ב) ואם עמד בפנים והושטי ידו
31 בחוץ ושחט בחוץ חייב דלאו בשחט תליא
32 מילתא אלא בבחמה דקדשים דקיימא בחוץ:
33 **פיגול** הא דלא נקט נוטר וטמא דלא חשיב
34 אלא מידי דשייך בהוצאת מחנה מיהו קשה
35 דלא חשוב פסול יוצא:
36 **משה** היכא הוה יתיב. ואת כל הני דפרים
37 למא לי ויל דלא תימא נילף משחטי
38 חוץ דקדשים מקדשים:

1 **משנה נגמר הדין, מוציאין אותו לסוקל. בית**
2 **הסקילה היה חוץ לבית דין, שנאמר הוצא**
3 **את המקלל. אחר עומד על פתח בית דין, והסודרין**
4 **בידו, וסום רחוק ממנו כדי שיהא רואהו. אומר אחר**
5 **יש לי ללמד עליו וכות, הלה מניף בסודרין, והסום רץ**
6 **ומעמידן. ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי**
7 **וכות, מחזירין אותו. אפילו ארבע וחמש פעמים, ובלבד**
8 **שיש ממש בדבריו: נמרא ובית הסקילה חוץ לבית**
9 **דין הנה, ותו לא? והא תניא, בית הסקילה היה חוץ**
10 **לשלש מחנות. אין בוקאמרה, והא דקתני הכי, נפקא**
11 **מינה, דאי נפיק בי דינא וותיב חוץ לשלש מחנות,**
12 **עבדינן בית הסקילה חוץ לבית דין, פי היכי דלא**
13 **מיתתיו בית דין רוצחין. אי נפו, פי היכי דתיתיו ליה**
14 **הצלה. מנהני מילי? דתנו רבנן, הוציא את המקלל אל**
15 **מחוץ למחנה, חוץ לשלש מחנות. אתה אומר חוץ**
16 **לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת. נאמר**
17 **פאן מחוץ למחנה, ונאמר בפרים הנשרפין חוץ**
18 **למחנה, מה להלן חוץ לשלש מחנות, אף פאן חוץ**
19 **לשלש מחנות. והתם מנלן? דתנו רבנן, הוציא את**
20 **אומר חוץ לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ למחנה**
21 **אחת. גשהוא אומר אל מחוץ למחנה בפר העדה,**
22 **שאין תלמוד לומר, שהרי כבר נאמר ושרף אותו**
23 **כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שניה.**
24 **וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה בדישן, שאין תלמוד**
25 **לומר, שהרי כבר נאמר על שפך הדשן ושרף, ליתן**
26 **לו מחנה שלישית. וליף משחוטין חוץ, מה להלן חוץ**
27 **למחנה אחת, אף פאן חוץ למחנה אחת. מסתברא, מפרים הנשרפין הוה ליה למילף, שפן הוציא**
28 **אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר. אדרבה, משחוטין חוץ הוה ליה למילף, שפן אדם חוטא**
29 **בנשמה, פיגול. מכשיר ממכשיר, עדיף ליה. רב פפא אמר, משה היכא הוה יתיב, במחנה לויה,**
30 **ונאמר ליה רחמנא הוציא את המקלל אל מחוץ למחנה, חוץ למחנה לויה. ויוציאו את המקלל**
31 **אל מחוץ למחנה ישראל, האי, מיבעי ליה לעשייה. עשייה, בהדיא פתיבא,**
32 **ובני**

1 נגמר הדין. לחובה: מוציאין אותו לסוקל. אידי דסקילה רישא דכולהו ארבע
2 מיתות היא מפרש מילי דידה ברישא והדר מפרש שארא בפירקין דלקמן כסדר:
3 חוץ לבית דין. רחוק מבית דין קצת: שנאמר הוציא. אלמא לאו במקום הועד
4 קטלוהו: והסודרין בידו. לקמיה מפרש למאי מביעי: והסום רחוק ממנו כדי שיהא.
5 אדם רוכב על סוס ונמשך על צד בית
6 הסקילה שיהא קרוב לרדוף אחר הנסקלין
7 ומציל ומתרחק מזה השטורדין בידו מלא
8 עינו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין:
9 אמר אחר. מב"ד יש לי ללמד עליו וכות:
10 הלה. העומד על הפתח ורוכב הסוס היה
11 מכיר בו והוא רץ אחר ההנודגים ומעמידן
12 עד שיחקרו ב"ד אם יהא טעם בדבריו של
13 זה: ובלבד שיהא ממש בדבריו. קצת ראה
14 הדומה לכות ומגמרא פריך מנא ידעי הנך
15 סוקלין אם יש נגמשי דבריו והלא לא
16 תלמידים הם: נמי' ובית הסקילה חוץ לבית
17 דין. הוא דבעינן אבל חוץ לשלש מחנות לא
18 בעינן: חוץ לשלש מחנות. בירושלים הוא
19 דשייך למימר דאיכא עזרה מחנה שכינה
20 הדר הבית מחנה לויה וכל העיר מחנה
21 ישראל ובבתי זינים שבכל עיר ועיר נמי הוי
22 בית הסקילה חוץ לעיר דומיא דירושלים:
23 ומשני נ"מ. מדתנן חוץ לבית דין: דאי נפיק
24 בי דינא. וקבעי מקום הוועד שלהם חוץ
25 לעיר כגון שתי סנהדראות קטנות שהיו
26 בירושלים אחת על פתח העזרה ואחת יושב
27 על פתח הר הבית וכן כל שאר עיירות את
28 קבעי מקומן חוץ לחומה עבדינן בית
29 הסקילה חוץ לב"ד רחוק מהן: כי היכי דלא
30 ילתחו בית דין רוצחין. דגנאי הדבר דתנן
31 (מכות דף ז.) מנהדין ההורגת פעם אחת
32 בשבוע נקראת חבלנית וכל שכן אם יהיה
33 קרוב למקומן מיחיו מקום איבוד נפשות: אי
34 נמי. לכך היו מרחיקין בית הסקילה כדי
35 שתהא שרות לסקילה באורך הדרך ובתוך
36 כך ימצא אחר ראה של וכות ויצילוהו
37 ויחירוהו ותיתיו ליה הצלה: מנא הני מילי.
38 דבית הסקילה חוץ לשלש מחנות: פרים
39 הנשרפים. פר העלם דבר של ציבור ופר כהן
40 משיח שאינן נאכלין אלא נשרפין כדכתיב
41 והוציא את כל אל מחוץ למחנה וגו':
42 שאין ת"ל. אין אנו למידיים ממנו כלום שהרי
43 כבר נאמר כאשר שרף את הפר הראשון של
44 משיח ובהואו כבר נאמר אל מחוץ למחנה
45 ומה בא זה ללמדנו אלא ליתן להם מחנה
46 שניה: וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה. ביצו
47 את אהרן בהוצאת הדשן של תפוח שעל
48 המזבח הוציאו שאין מלמדנו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח אל שפך הדשן דשפך הדשן חוץ למחנה הוא
49 ולמה נאמר כאן ליתן לכולם מחנה שלישית דעל כרחיק כולוהו בחד דוכתא עביד להו: ולילף. מקלל מחוץ למחנה דשחטי חוץ דהוי חוץ למחנה אחת כדכתיב (ויקרא
50 יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו: שכן הוציא אל מחוץ מכשיר ומכפר. סימן הוא שדומה מקלל לפרים נשרפין בכל אלה ולא לשחטי חוץ: הוציא. במקלל ופרים נאמר
51 הוציא ולא בשחטי חוץ ונאמר בן אל מחוץ למחנה ובשחטי חוץ לא כתיב אלא אשר ישחט מחוץ ומחוץ למחנה האמור בשניהם הכשר מצותן בכך ומחוץ למחנה
52 האמור בשחטי חוץ אין הכשירן אלא עבירה היא ובמקלל ופרים מכפר הוצאתן כדאמרין (לקמן דף מג.) במתני' היום הזה אתה עובר כו' אבל שחטי חוץ אינה כפרה
53 אלא חטא: שכן אדם. מחוץ למחנה דמקלל באדם כתיב וכן האמור בשחטי חוץ אדם השוחט קאי שלא ישחט מחוץ למחנה ומחוץ למחנה האמור בפרים אפר קאי
54 ולא אדם דלא כתיב יצא אלא הוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה: חוטא. מקלל חוטא הוא ושחט חוץ חוטא לאפקי פר דלאו חוטא הוא: בנשמה. מחוץ למחנה
55 של שניהם נטילת נשמה נאמר זה נסקל זה שחט אבל פר שחט ועומד: ליטא אחרניא נטילת נשמה דשחט חוץ היינו חיוב כרת שמתחייב בשחטה זה: פיגול. מחוץ
56 למחנה דשחטי חוץ ומקלל אי אתה מוצא פיגול על יד אותו חוץ למחנה אבל פרים ראויין להתפגל על יד אותו חוץ למחנה שאם שחטו על מנת להקטיר אימוריהן
57 בחוץ מתפגלין וליטא דקרא נקט דקרי חוץ למקומו פיגול כדאמרי' בובחים (דף כח.) ואע"ג דליטא דרבנן לא קרי פיגול אלא חוץ לזמנו: מכשיר עדיף ליה. למילף
58 חוץ למחנה האמור בשני אלו כך היא חובתו וראויין ללמדו זה מזה ולא מחוץ למחנה דשחטי חוץ שהוא שלא כרת ומצוה: רב פפא אמר. מהכא נפקא לן בית סקילה
59 חוץ לג' מחנות: משה. לוי היה ושרוי במחנה לויה ואמר ליה רחמנא הוציא כו': לעשייה. לומר שכמו שנצטוו כך עשה:

הַרְאֵשׁוּן, כלומר שיש לשורפו באופן ששורפים פר כהן משיח, 50
 ובפר כהן משיח כבר נאמר (שם ד יב) שיש לשורפו מחוץ למחנה, 51
 אלא נאמר שוב 'מחוץ למחנה' כדי ליתן לו מַחְנֵה שְׁנִיָּה – ללמד 52
 שצריך להוציאו מחוץ לשתי מחנות, ומעתה גם פר כהן משיח 53
 נשרף מחוץ לשתי מחנות, וְכִשְׁהוּא חוּזר וְאוֹמֵר (ויקרא ד) אֵל מַחֲזִי 54
 לְמַחְנֵה' בְּרֵשׁוֹן, שְׂאִין תִּלְמוּד לֹאֵמֵר – שלכאורה אין אנו למדים ממנו 55
 כלום, שְׁהָרִי כִּבְר נֹאמְרֵי בפר כהן משיח (ויקרא ד יב) 'עַל שִׁפְףֵי הַדִּישׁוֹן 56
 יִשְׂרָף' כלומר ששורפים את פר כהן משיח במקום ששופכים את 57
 הדשן, אם כן כבר אמור שדין הדשן להישפך מחוץ למחנה, אלא 58
 נאמר שוב בדשן 'מחוץ למחנה' כדי ליתן לו מַחְנֵה שְׁלִישִׁית – 59
 ללמד שצריך להוציאו מחוץ לשלש מחנות, ומכאן שאת שלשתם 60
 ופר כהן משיח, ופר העדה, והדשן היו צריכים להוציא מחוץ 61
 לשלש מחנות.

שואלת הגמרא: וְלִיָּלֵף – שנלמד סקילה במקלל מִשְׁחֹטֵי חוּץ – 63
 אדם השוחט קדשים מחוץ לבית המקדש שחייב כרת, מַה לְהֵלֵן – 64
 בשחוט חוץ פירוש הפסוק 'חוץ למחנה' הוא חוץ לְמַחְנֵה אַחַת, 65
 שנאמר (ויקרא יז ד) 'וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ, אִם בָּאֵן 66
 בַּמִּקְלָל, נִפְרַשׁ שִׂמְחוּץ לַמְּחֻנָּה הַכּוּוֹנָה חוּץ לְמַחְנֵה אַחַת. 67
 מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא מִפְּרִים הַנְּשַׂרְפִין הָיָה לִיה לְמִילָף – יש 68
 ללמוד מקלל, שְׂכָן מִקְלָל דּוּמָה בְּכַמָּה דְּבָרִים לְפָרִים הַנְּשַׂרְפִים 69
 ולא לשחוט חוץ, א. הוֹצֵא – בשניהם מוזכר בתורה לשון הוצאה. 70
 ב. מַחֲזִי לְמַחְנֵה – בשניהם מוזכר לשון 'אל'. ג. מְכַשֵּׁיר – 71
 בשניהם, הדין להוציא מחוץ למחנה, הוא תנאי והכשר לקיום 72
 המצוה, מה שאין כן בשחוט חוץ המחוץ למחנה הוא העבירה 73
 ולא מכשיר המצוה. ד. וּמְכַבֵּר – בשניהם ההוצאה מכפרת על 74
 החוטא, ואילו בשחוט חוץ ההוצאה אינה כפרה אלא עבירה. 75

מקשה הגמרא: אֲדָרְבָּה – הלא אפשר גם לומר ההיפך, שִׂמְשֹׁחֵי 76
 חוץ הָיָה לְמִילָף – שיש ללמוד מקלל משחוט חוץ, שְׂכָן דּוּמָה 77
 בכמה דברים לשחוט חוץ ולא לפרים הנשרפים, א. אֲדָם – 78
 בשניהם מוזכר מחוץ למחנה ביחס לאדם (שמוציאים אותו 79
 לסוקול, וכן שהאדם השוחט את הקדשים נמצא בחוץ, אבל 80
 בפרים הנשרפים זה מוזכר לגבי הפר שיש לשורפו בחוץ. ב. הוֹמָא 81
 – מקלל ושוחט בחוץ הם חוטאים, ואילו הפר אינו חוטא. ג. 82
 בְּנִשְׁכָּה – המקלל ניטל נשמתו מחוץ למחנה וכן השוחט בחוץ 83
 נוטל את נשמת הבהמה מחוץ למחנה, אבל פרים הנשרפים ניטלה 84
 נשמתם בתוך המחנה. ד. פִּיגּוּל – במקלל ובשחוט חוץ לא שייך 85
 שהמחוץ למחנה יגרם דין פיגול, אבל בפרים הנשרפים אם 86
 שחטם על מנת להקטיר אמוריהם מחוץ למחנה יש דין פיגול. 87
 מתרצת הגמרא: מְכַשֵּׁיר מְכַשֵּׁיר עֲדִיף לִיה – מה שמקלל דומה 88
 לפרים הנשרפים בזה ששניהם הם הכשר המצוה, הוא דמיון 89
 חשוב, ולכן עדיף ללמוד מקלל מפרים הנשרפים ולא משחוט 90
 חוץ. 91

רב פפא מביא מקור אחר, לכך שבית הסקילה היה חוץ לשלש 92
 מחנות: רַב פַּפָּא אָמַר, יש ללמוד מהאמור במקלל עצמו, שהרי 93
 מִשֶּׁה רַבִּינוּ, הִיכָא הָיָה יָתִיב – היכן היה מושבו בשעה שזוהי צריך 94
 להוציא את המקלל, בְּמַחְנֵה לְוִיָּה – שהרי היה לוי, וְאָמַר לִיה 95
 רַחֲמֵנָא הוֹצֵא אֶת הַמִּקְלָל אֵל מַחֲזִי לְמַחְנֵה, דהיינו להוציאו חוץ 96
 לְמַחְנֵה לְוִיָּה, אם כן מה שכתוב אחר כך (ויקרא כד כג) 'וְיֹצִיאוּ אֶת 97
 הַמִּקְלָל אֵל מַחֲזִי לְמַחְנֵה' היינו ללמד שהוציאו חוץ לְמַחְנֵה יִשְׂרָאֵל. 98
 שואלת הגמרא: הֵיא – והלא פסוק זה (ויצואו' ו'ג') מִיַּבְעֵי לִיה 99
 לְעִשְׂוִיָּה – צריך אותו כדי ללמד שאכן בני ישראל עשו כאשר 100
 נצטוו, ואם כן אי אפשר ללמוד מפסוק זה שהוציאו חוץ למחנה 101
 ישראל. 102
 משיבה הגמרא: עֲשִׂיָּה בְּהִרְיָא בְּתִיבָא – זה שבני ישראל עשו 103
 כאשר נצטוו כתוב מפורש בהמשך הפסוק, 104

פֶּרֶק שְׁשִׁי - נגמר הדין 1
 פרק זה עוסק בדינים שלאחר הכרעת הדין, כמו כן פרק זה יתחיל 2
 לעסוק בביאור דיני הסקילה. 3

משנתנו מבארת שגם לאחר שנגמר דינו לחובה, עדיין התכוונו 4
 לאפשרות שמישהו ילמד זכות, ויחזירו את הדין: לאחר שנגמר 5
 הדין לסקילה, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְמִקְלוֹ, בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה חוּץ לְבֵית 6
 הַיָּד, רְחוֹק קֶצֶת מִבֵּית דִין, שְׂנַאֲמֵר (ויקרא כד יד) לגבי מקלל (את ה') 7
 החייב סקילה 'הוֹצֵא אֶת הַמִּקְלָל', ולאחר מכן יִרְגְּמוּ אוֹתוֹ כָּל 8
 הָעֵדָה. 9
 והיו ממנים אֶת־ שיהיה עומד על פֶּתַח בֵּית דִין, והסודרין פִּדְיוֹ, וְסוּם 10
 ואדם רוכב עליו, רְחוֹק מִמֶּנּוּ – מזהעומד בפתח בית הדין, בשיעור 11
 כְּדֵי שִׁיחָא רואהו. ואם אוֹמֵר אֶת־ מהיושבים בבית דין יֵשׁ לִי לְלַמֵּד 12
 עָלָיו זְכוּת, מִיד הִיחָה הָלָה – היושב בפתח, מִנְיָן פְּסוּדִין כְּדֵי לַסְמַן 13
 לְרוֹכֵב הַסוּס, וְהַסּוּס רָץ וְנִפְעָמֵר – מעכב אותם מלהורגו עד 14
 שיחקרו הבית דין אם יש ממש בדבריו של המלמד זכות. 15
 מוסיפה המשנה: וְאִפְּלוּ הוּא – הנידון בעצמו, אם אוֹמֵר יֵשׁ לִי 16
 לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת, הוּא מְחַזְרִין אוֹתוֹ לְבֵית דִין, לשמוע דבריו 17
 ולעיון שוב בדינו, וְאִפְּלוּ אֲרִבְעָ וְחִמְשָׁ פְּעָמִים, וּבְלִבְדָּ שֵׁישׁ מְשֵׁשׁ 18
 בְּדָבְרָיו – שדבריו מסתברים. 19

נגמרא 20
 שואלת הגמרא: וְבֵית הַסְּקִילָה חוּץ לְבֵית דִין הָיָה וְהִיא, וְתוּ לֹא 21
 – ולא יותר, וְהָא תִּנְיָא – והלא שנינו בברייתא, בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה 22
 חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת – מחוץ למחנה שכינה לויה וישראל, ומדוע 23
 משנתנו אומרת שזוהי רק מחוץ לבית דין. מתרצת הגמרא: אֵין – 24
 אכן הדין הוא בְּרִיקְאֲמֵרָתָה, שיש להוציאו מחוץ לשלש מחנות, וְהָא 25
 דְּקִתְנֵי חֵבִי – ומה ששנינו במשנתנו 'חוץ לבית דין', נִפְקָא מִיָּנְיָה, 26
 דְּאִי נִפְיֵק בִּי דִּינָא וְיִתִּיב חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת – שאם הבית דין יוצא 27
 ממקומו ויושב כבר מחוץ למחנה ישראל, עֲבָדִין – יש לעשות את 28
 בֵּית הַסְּקִילָה חוּץ לְבֵית דִין, והטעם לכך, כִּי חֵיבִי דְלֹא מִיתְחִי בֵּית 29
 דִין רֹצְחִין – כדי שלא יהיה נראה שבית דין הוא מקום איבוד 30
 נפשות. אִי נָמִי, כִּי חֵיבִי דְהִתְיָוִי לִיה הַצֵּלָה – שתהיה שהות גדולה 31
 בין הכרעת הדין לבין הריגתו, ובמשך זמן זה תהיה עדיין אפשרות 32
 ללמד עליו זכות.

מבררת הגמרא: מַחְנֵה מִיָּלֵף – מנין שבית הסקילה היה חוץ לשלש 33
 מחנות. מבארת הגמרא: דְּתַנּוּ רַבְּנָן, מה שנאמר (ויקרא כד יד) 'הוֹצֵא 34
 אֶת הַמִּקְלָל אֵל מַחֲזִי לְמַחְנֵה', היינו חוץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת. מבררת 35
 הברייתא: אֶת־הָ אוֹמֵר חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת, או אֵינוּ אֵלָא חוּץ לְמַחְנֵה 36
 אַחַת. משיבה הברייתא: נֹאמֵר בָּאֵן – במקלל, 'מַחֲזִי לְמַחְנֵה', 37
 וְנֹאמֵר בְּפָרִים הַנְּשַׂרְפִין חוּץ לְמַחְנֵה, ודורשים גזירה שוה. מַה לְהֵלֵן 38
 – בפרים הנשרפים, חוץ למחנה פירושו חוץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת, אִם בָּאֵן 39
 – במקלל, מחוץ למחנה פירושו חוץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת (והוא הדין 40
 לשאר הנסקלים). 41
 מבררת הגמרא: וְהָתָם, בפרים הנשרפים עצמם, מִנְיָן – מנין שחוץ 42
 למחנה האמור בהם פירושו חוץ לשלש מחנות. משיבה הגמרא: 43
 דְּתַנּוּ רַבְּנָן, נאמר לגבי פר כהן משיח (ויקרא ד יב) 'וְהוֹצִיאוּ אֶת כָּל הַפֶּה 44
 אֵל מַחֲזִי לְמַחְנֵה, והיינו חוץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת. מבררת הברייתא: 45
 אֶת־הָ אוֹמֵר חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחְנֹת, או אֵינוּ אֵלָא חוּץ לְמַחְנֵה אַחַת. 46
 משיבה הברייתא: כִּשְׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ד כב) 'אֵל מַחֲזִי לְמַחְנֵה' כִּפֶּר 47
 הָעֵדָה, שְׂאִין תִּלְמוּד לֹאֵמֵר – שלכאורה אין אנו למדים ממנו כלום 48
 שְׁהָרִי כִּבְר נֹאמְרֵי בפר העדה (שם) 'יִשְׂרָף אוֹתוֹ בְּאֲשֵׁר שָׂרַף אֶת הַפֶּה 49

אף שעניינו של עמלק הוא אשר קרך, עניין הקרירות, הרי פעולתו של עמלק לפעול זאת, היא מצד תוקף החיות שלא להתפעל כו',
 שזהו עניין של חמימות כו'.

60 מבררת הגמרא מהממון של מי צריך לקנות את הסודרים והסוס: 61
 62 אָמַר רב הונא, פְּשִׁיטָא לִי אֶחָד אֲבָן שְׁנַסְקֵל בְּהָ, וְאֶחָד עֵץ שֶׁהַנְּסָקֵל
 63 נִתְּלָה בּוֹ, וְאֶחָד סִיף שֶׁנֶּהְרַג בּוֹ, וְאֶחָד סוּדָר שֶׁנֶּחְנַק בּוֹ, בּוֹלֵן מִשָּׁל
 64 צְבוּר, ואין לחייב את הנידון להביא משל עצמו. מֵאֵי מַעְמָא,
 65 משום מְדִידֵיהּ – מהממון של עצמו, לֹא אֲמָרִין לִיהּ זֵיל וְלִיתִיהּ
 66 וְלִיקְטוּל נְפִישֵׁיהּ – לך והביאו להרוג בו את עצמו. אַךְ פְּעֵי רַב הוּנָא,
 67 סוּדָר שְׁמַנְיָפִין בּוֹ וְסוּס שְׁרִין וְנִעְמָדִין, מִשָּׁל מִי הוּא. האם כִּיּוֹן
 68 הַחֲצֵלָה דִּידֵיהּ, מְדִידֵיהּ הוּא, ועל ידי כן אינו דואג, ואינו מתמחמה
 69 או דִּילְמָא כִּיּוֹן דְּבֵי דִּינָא מְחַיִּיבִין לְמַעַבְרָה בְּהַ חֲצֵלָה – כיון שבית דין
 70 מחייבים להעמיד את החפצים האלה לצורך הצלתו, לכן יש
 71 לקנותם מְדִידֵיהּ – מממון בית הדין ודהיינו משל ציבור.
 72 והו – ועוד יש להסתפק, הֲאֵי דְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַר רַב אֲשֵׁי אָמַר רַב
 73 חֲסָא, הוֹצֵא לִיתְרֵי, הוּי מִשְׁקִין אוֹתוּ קוֹרְפֵי שְׁל לְבוּנָה בְּכּוּס שְׁל וְיָן
 74 – מעט סם ששמו לבונה מעורב בכוס יין, כְּדֵי שְׂתַפְרֵךְ יַעֲתוּ –
 75 בהריגתו. ומנן שצריך לעשות כך, שְׁנָאֲמַר (משל לא 1) 'תְּנוּ שְׂכָר
 76 לְאוֹבֵד וְיָן לְמַרְי נְפִשׁ'. וְתַנְיָא, נְשִׁים יְקָרוֹת [עשירות] שְׁבִירוּשְׁלִים
 77 הֵי מְתַדְבְּרוֹת וּמְכַאֲוֹת אוֹתָן. אם לא הִתְדַבְּרוּ נְשִׁים יְקָרוֹת, מִשָּׁל מִי
 78 הוּי מְבַאֵים אֵת הַהָא מִשְׁל הַנִּידוֹן או שְׂמָא מִשְׁל צִיבוּר.
 79 פושטת הגמרא את הספק האחרון: הֲאֵי וְדָאֵי מִסְתַּבְּרָא מִשָּׁל צְבוּר,
 80 כִּיּוֹן דְּתַבְּתִי – בפסוק המובא לעיל שממנו לומדים שבית דין
 81 צריכים לתת יין, כְּתוּב 'תְּנוּ, מִשְׁמַע שְׁבִית הַדִּין יִתְּנוּ מְדִידֵיהּ –
 82 משל ציבור.
 83 שנינו במשנה, שאם אמר אחד מהנמצאים בבית דין שיש לו
 84 ללמד זכות, היו חוזרים לדון בדבר. מביאה הגמרא ספק בענין
 85 זה: הֲבָא מִיְנֵיהּ רַב אֲחָא בַר הוּנָא מִרַב שִׁשְׁתָּ, אָמַר אֶחָד מִן
 86 הַתְּלָמִידִים הַיוֹשְׁבִים לִפְנֵי הַדִּינִים יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָי זְכוּת, וּמִיד
 87 נִשְׁתַּתֵּק – נדיה אילם, ואינו יכול לומר את לימוד הזכות, כֹּהוּ,
 88 האם יש לנו לחוש שהיה ממש בדבריו, ולבטל את הדין, ולדון
 89 בו מחדש בדינים אחרים, או שאין לחוש לכך. כְּנִפְשָׁה רַב שִׁשְׁתָּ
 90 בְּיָדֵיהּ – עשה תנועה בידו להראות שספק זה הורג דבר בטל כרות,
 91 שהרי אם תחוש לנשתתק, אם כן אֲפִילוּ אֶחָד בְּסוּף הַעוֹלָם נָמִי,
 92 כלומר בכל היוצאים לההרג גם תחשוש, שְׂמָא יֵשׁ אַדָּם בְּעוֹלָם
 93 שיש לו ללמד זכות.
 94 הגמרא דוחה את דברי רב ששת: הֲלֹא אֵין לְדַמּוּתָם, שהרי הָתָם –
 95 בכל היוצאים לההרג לֹא קָאָמַר – אין אף אחד שאמר שיש לו
 96 ללמד זכות, לכן אין לחוש לכך, אַבְל הֲכָא קָאָמַר – אחד אמר
 97 שיש לו זכות ללמד, ובוה ודאי יש להסתפק, מֵאֵי – מה הדין באופן
 98 שנשתתק.
 99 הגמרא מביאה אפשרות לפשוט את הספק: הֲאֵי שְׁמַעֵי, דְאָמַר רַבִּי
 100 יוֹסִי בַר חֲנִינָא, אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים שְׂוִיבָה – שלימד זכות, והדין הוא
 101 שהיו מעלים אותו לסנהדרין ומצרפים אותו למנין, וּמַת קוֹדֵם
 102 שהספיקו לעמוד למנין, רואין אוֹתוֹ לַעֲנֵן הַמְּנִין בְּאִילוּ הֵי עוֹמֵד
 103 בְּמִקְוָא – בשיטתו, כלומר שמוחשבים אותו במנין המזכים.
 104 ומדויק בדברי רבי יוסי בר חנינא, שְׂוִיבָה אֵין – רק אם אמר ממש
 105 את דברי הזכות, אַבְל אם לֹא יִזְכֵּה וְאֵלֹא רַק אָמַר שיש לו זכות
 106 ללמדו, לֹא חוֹשְׁשִׁים לְדַבְּרוּ, אַבְל בְּאָמַר, הִיבְעֵי לָךְ – בוה עדיין יש
 107 להסתפק, האם לדייק בדברי רבי יוסי בר חנינא שבאמר יש לי
 108 ללמד זכות לא חוששים, או שְׂמָא מַה שְׂרַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא לֹא נָקַט
 109 אֹפוּן זֶה הוּא מִשׁוּם שְׂאִינוּ מְצוּי שְׂקוּדֵם שִׁסְפִיק לְסִימֵי דְבִרְוֵי יְמוֹת
 110 ואין ישתתק, אַבְל יִתְּנוּ שְׁלַעוֹלָם אֵם יִהְיֶה כּוּזָה מִקְרָה מוֹדָה רַבִּי יוֹסִי
 111 שְׁחוֹשְׁשִׁים לְדַבְּרוּ.
 112 שנינו במשנה: אֲפִילוּ הוּא כּוֹ' אומר יש לי ללמד עלי זכות, מחזירין
 113 אותו לִבֵּית הַדִּין. אֲפִילוּ אַרְבַּע וְחֲמֵשׁ פְּעָמִים, וּבִלְבַד שִׁישׁ מִמֶּשׁ
 114 דְבַרְוֵי. שואלת הגמרא: וְאֲפִילוּ – האם אֲפִילוּ בְּפַעַם רֵאשׁוּנָה
 115 וְשִׁנְיָה צִרְיָ שִׁיחִידוֹ כְּדֵי שִׁיחִירוֹ אוֹתוֹ. וְהַתְּנִיא פְּעָם
 116 רֵאשׁוּנָה וְשִׁנְיָה בֵּין שִׁישׁ מִמֶּשׁ דְּבַרְוֵי בֵּין שְׂאִין מִמֶּשׁ דְּבַרְוֵי מְחִוּרִין
 117 אוֹתוֹ, מִכָּאֵן וְאֵילָּךְ, אֵם יֵשׁ מִמֶּשׁ דְּבַרְוֵי מְחִוּרִין אוֹתוֹ אֵין מִמֶּשׁ

1 שנאמר (שם) 'וְכֵן יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ בְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵת מֹשֶׁה, ולכן אפשר
 2 ללמוד מהפסוק 'ויוצאו את המקל' שהוציאו חוץ לשלש מחנות.
 3 שואלת הגמרא: אֵלֵא מַעְתָּה, מאחר שאתה דורש את היתור של
 4 התיבות 'ויוצאו', אם כן מה שנאמר בסוף הפרשה (שם) 'וַיִּרְגְּמוּ
 5 אוֹתוֹ אֲבָן מֵאֵי עֲקְרֵי לִיָּהּ – מה תדרוש ממנו, שאף הוא מיותר,
 6 שהרי כיון שנאמר בתחילת הפרשה (שם כד יד) 'וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ כָּל
 7 הָעֵדָה, אם כן כאשר נאמר 'ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' זה
 8 כולל גם את הרגימה.
 9 משיבה הגמרא: הֲהוּא מַעְיָ לִית לְכַתְּנֵיָא – אכן הפסוק הזה נדרש
 10 כמבואר בברייתא, נאמר 'וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ בְּאֲבָן, וּמַהֲתִיבָה אוֹתוֹ' יש
 11 לדרוש שיש לסקול את גופו ממש ולא שִׁסְקוּלוּהוּ כשהוא לבוש
 12 בכסותו, ומהתיבה 'אָבָן' יש לדרוש שֵׁאֵם מַת בְּאֲבָן אַחַת, יֵצֵא, ואין
 13 צורך לזרוק עליו עוד אבנים וּבְדִלְהֵלָן. וְאֲצִטְרִיף לְמִיכְתָּב 'אֲבָן'
 14 בְּמִקְלָל, וְאֲצִטְרִיף לְמִיכְתָּב 'אֲבָנִים' בְּמִקְוֶשׁ וְרָגוּם אוֹתוֹ בְּאֲבָנִים'
 15 (במדבר טו לד), דָּא' כְּתִיב רְחֻמָּא רַק 'אֲבָן', הוּוּ אֲמִינָא הִיכָא דְלֵא מַת
 16 בְּהָרָא – שבאופן שלא מת באבן אחת לא נִתְּי אַחֲרֵיהּ וּמִיקְטִילָהּ
 17 – לא נביא אבן נוספת כדי להורגו, לכן כְּתִיב רְחֻמָּא 'אֲבָנִים' לְלַמֵּד
 18 שצריך להשליך עליו אבנים נוספות עד שימות. וְאֵי כְּתִיב רְחֻמָּא
 19 רַק 'אֲבָנִים', הוּוּ אֲמִינָא מַעְיָרָא יְיָתֵי תַתִּי – שמתחילה צריך
 20 להביא שתי אבנים ולהשליכם עליו בכל אופן, לכן כְּתִיב רְחֻמָּא
 21 'אֲבָן' לְלַמֵּד שמתחילה משליכים עליו אבן אחת, ורק אם לא מת על
 22 ידה, ממשליכים עליו אבנים נוספות.
 23 הַבְּאֵר לְעֵיל שֶׁהַמְקוֹר לְכָךְ שִׁישׁ הַרוֹצֵא אֵת הַמְקַלֵּל חוּץ לְשֵׁלֶשׁ
 24 מַחְנוֹת, לְפִי הַבְּרִייתָא הוּא מְגִזִּירָה הוּוּ מְפָרִים הַנְּשָׂרְפִים, וְלִפִּי רַב
 25 פְּפָא הוּא מוּזָה שְׂמִשָּׁה הִיָּה בְּמַחְנֵה לְוִיָּהּ, וְנֹאמַר פְּעָמִים 'הוֹצֵא/ה',
 26 מִשְׁמַע שִׁישׁ הַרוֹצֵא גַם מִמַּחְנֵה לְוִיָּהּ גַם מִמַּחְנֵה יִשְׂרָאֵל. מְקִשָּׁה
 27 הַגְּמָרָא עַל רַב פְּפָא: וְהָא הָאֵי תַנָּא נְאָמַר קָאָמַר – הרי התנא של
 28 הברייתא דרש דין זה מגזירה שוה, וכיצד יכול רב פפא שהוא
 29 אבוראי לחלוק בוה על הברייתא. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אֵילוּ לֹא נִאָמַר
 30 קָאָמַר – כל דברי הברייתא הם רק על הצד שלא היה את הדרשה
 31 של רב פפא, וְהִכֵּי קָאָמַר הַתְּנָא שֶׁל הַבְּרִייתָא, אֵילוּ לֹא נִאָמַר קָרָא –
 32 אם לא היתה משמעות מהפסוקים האמורים במקלל, שיש להוציא
 33 את הנסקל מחוץ לשלש מחנות, הִיָּיתִי אוֹמַר גְּזִירָה שְׁוָה [מפריים
 34 הַנְּשָׂרְפִים, אַבְל עָשְׂוִי שְׁנָאֲמַר קָרָא וּבְדַבְּרֵי רַב פְּפָא, גְּזִירָה שְׁוָה
 35 לֹא צְרִיף].
 36 רב אשי מביא מקור אחר לכך שבית הסקילה היה חוץ לשלש
 37 מחנות: רַב אֲשֵׁי אָמַר, מֹשֶׁה הִיכָא הוּוּ יוֹתִיב – הלא היכן משה ישב,
 38 בְּמַחְנֵה לְוִיָּהּ, וְאָמַר לִיהּ רְחֻמָּא 'הוֹצֵא אֵת הַמְקַלֵּל' (ויקרא כד יד),
 39 וְהִינֵנו חוּץ לְמַחְנֵה לְוִיָּהּ, וּמַמָּה שְׁהוֹסִיפָה הַתּוֹרָה לְכַתּוּב (שם) 'אֵל
 40 מִחוּץ לְמַחְנֵה' יש ללמוד שצריך להוציאו גם חוץ לְמַחְנֵה יִשְׂרָאֵל.
 41 מַמְשִׁיךְ רַב אֲשֵׁי לְבֹאֵר אֵת הַפְּסוּקִים בְּסוּף הַפְּרָשָׁה: וּמָה שֶׁנֹּאמַר
 42 (שם כד כג) 'וַיּוֹצִיאוּ אֵת הַמְקַלֵּל' הוּא לְלַמֵּד לְעִשְׂיָה – שאכן עשו
 43 כדבר משה. מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא: עִשְׂיָה בְּהָרָא בְּתִיב בְּהוּ – הלא זה
 44 שעשו כדבר משה נאמר מפורש (שם) 'וְכֵן יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ בְּאֲשֶׁר צִוָּה
 45 ה' אֵת מֹשֶׁה, מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: הֲהוּא – הפסוק 'ובני ישראל' מִיבְעֵי
 46 לִיָּהּ – נצרך (חד) לְכַמְיָבָה (וחד) [ו]לְדַחֲתִיָּה – ללמד שעשו גם
 47 סמיכה ודחיה, שִׁמְפוּרְשִׁים בְּתוֹרָה שְׂצִיבָה ה' לְעִשׂוֹת כֵּן, וְלֹא נִכְתַּב
 48 בְּמִפּוּרֶשׁ שֶׁאֲכֵן עָשׂוּ כֵּן, וְלִכֵּן נִצְרַךְ פְּסוּק זֶה לְלַמֵּד שְׂכָךְ עָשׂוּ.
 49 מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא עַל דְּבַרֵי רַב אֲשֵׁי: אָמְרוּ לִיהּ דְּבָנֵן לְרַב אֲשֵׁי, לְוִיָּדָךְ
 50 – לשיטתך שאתה סובר שמהפסוק 'הוצא וגו' אל מחוץ למחנה'
 51 אפשר ללמוד שתי הוצאות, כֹּל הֵנִי 'הוֹצֵא' דְּבַתִּיבֵי – כל אלו
 52 הַהוֹצֵאוֹת הַכְּתוּבוֹת פְּרָשִׁים הַנְּשָׂרְפִים, מֵאֵי דְרִישַׁת בְּהוּ – מה אתה
 53 דורש בהם, שְׁחֵרֵי גַם בְּכַף הַעֵלֵם דְּבַר שֶׁל צִיבוּר גַם בְּכַף כֵּן
 54 מִשִּׁישׁ גַּם בְּדִשָּׁן כְּתוּב 'וְהוֹצֵא וגו' מִחוּץ לְמַחְנֵה' וְלְדַבְּרִיךְ מִשְׁמַע
 55 בְּכָל אֶחָד מֵהֶם שְׁתֵּי הוֹצֵאוֹת, נִמְצָא בֵּין כּוֹלָם שֶׁשׁ הוֹצֵאוֹת, וּמָה
 56 יֵשׁ לְדַרוֹשׁ מְכַל הַהוֹצֵאוֹת הַלָּלוּ. מְסִיקָה הַגְּמָרָא: קָשְׂאָ – אכן
 57 קושיא זו קשה על דברי רב אשי.
 58 שנינו במשנה: אֶחָד עוֹמֵד כּוֹ' עַל פֶּתַח דִּין וְהַסוּדְרִין בִּידוֹ, וְסוֹס
 59 רְחוּק מִמֶּנּוּ.

ובני ישראל עשו. בהוא קרא כתיב והרי כלל את הכל למה לי ויציאו שמע מינה למינינא: אלא מעתה. דדרשת ויציאו דריש נמי וירגמו בו: בלא כסותו. ערום ואע"ג דגבי צוואה כתיב ורגמו אותו דש"מ בלא כסותו אידי דכתיב אבן לדרשה כתב נמי אותו: במקלל כתיב אבן ובמקושש כתיב אבנים: והא האי תנא. דלעיל: נאמר קאמר. מגורה שוה דפרים יליף לה והכי אתא רב פפא לאיפלוגי עליה דתנא: והכי קאמר. תנא דברייתא אילו לא נאמר בו' כלומר הא דיליף לה מגורה שוה לאו דוקא אלא הכי קאמר אי נמי לא הוה נפיק ממשמעותא דקרא אבתי לא הוה יכולנא למימר חוץ למתנה אחת דמיתנינא שלש מתנות מגורה שוה דפרים והשתא אפילו גזירה שוה לא צריך: הוצא. גרידא משמע הוצאו

לא נתיי אחרניי. והא דכתיב (דברים ז) די העדים תהיה בו בראשונה וגו' היא דהני מילי היכא דאותה האבן קיימת אבל אם נאבדה או נפלה לים היא דלא נתיי אחרניי: פשיטא אחד אבן. הא דלא חשיב פתילה שנשרף בה משום דאברייאת דלקמן (דף מזה) דקתיני בולן נקברים עמו קאי והתם לא שיך למתני פתילה שנוקה לתוך פיה:

אל תרמי, פתב רחמנא אבן. והא האי תנא, נאמר קאמר. אילו לא נאמר קאמר, והכי קאמר, אילו לא נאמר קרא, הייתי אומר גזירה שוה. עכשיו שנאמר קרא, גזירה שוה לא צריך. רב אשי אמר, משה היכא הוה יתיב, במחנה לויה, ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל חוץ למחנה לויה, אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל. ויציאו את המקלל לעשייה. עשייה, בהדיא כתיב בהו, ובני ישראל עשו פאשר צוה ה' את משה. ההוא, מיבעי ליה לסקיכה [ולדחיה]. אמרו ליה רבנן לרב אשי, לדידך, כל הני הוציא דכתיבי בפרים הנשרפים, מאי דרשת בהו? קשיא: אחד עומד בו? אמר רב הונא, פשיטא לי, אחד אבן שנשקל בה, ואחד עץ שנתלה בו, ואחד סוף שנהרג בו, ואחד סודר שנהנק בו, כולן משל צבור. מאי מעמיא, דמידריה לא אמרינן ליה, זיל וליתיה ולקטול נפשיה. בעי רב הונא, סודר שמיניפין בו, וסוס שרץ ומעמידן, משל מי הוא. בין דהצלה דידיה, מדידיה הוא. או דילמא, בין דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה, מדידהו. ותו, הא דאמר רבי חיאי בר רב אשי, אמר רב חסדא, הוציא ליהרוג, משקין אותו קורט של לבונה ככוס של יין פדי שתטרף דעתו, שנאמר 'תנו שכר לאובד ויין למרי נפש'. ותניא, נשים יקרות שפירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן, לא התנדבו נשים יקרות, משל מי? הא ודאי מסתברא משל צבור, בין דכתיב 'תנו', מדידהו. בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת, אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק, מהו. מנפח רב ששת בדיה, נשתתק, אפילו אחד בסוף העולם נמי. התם לא קאמר, הכא קאמר, מאי. תא שמע, דאמר רבי יוסי בר חנינא, אחד מן התלמידים שזיכה ונת, רואין אותו אפילו חי ועומד במקומו. זיכה, אין. לא זיכה, לא. זיכה, פשיטא לי. אמר, תיבעי לך: אפילו הוא כו': ואפילו פעם ראשונה ושניה? והתניא, פעם ראשונה ושניה, בין שיש ממש בדבריו, בין שאין ממש בדבריו, אין מחזירין אותו. ואילך, אם יש ממש בדבריו, מחזירין אותו. אין ממש בדבריו, אין מחזירין אותו. אמר רב פפא, תרגומה, מפעם שניה ואילך. מאי דרעי? אמר אביי, דמסרינן ליה זוגא דרבנן. אי איכא ממש בדבריו, אין. אי לא, לא. ולימסר ליה מעיקרא? אנב דבעית, לא מצי אמר פל מאי דאית ליה: משנת מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, יוצא ליסקל. וכרוז יוצא לפניו,

ממוקם וכי הדר כתיב מחוץ למחנה לאפוקי ממחנה ישראל קאמר: הווא. ובני ישראל: מבעי ליה. לסמיכה ולדחיה דכתיבי בצוואה ולא מפרשי בעשייה הדר סיים קרא ובני ישראל עשו אף סמיכה ודחיה סמיכה וסמכו כל השומעים דחיה לאו הכא כתיבא אלא מסיני ירה יורה מכאן שאחד מן העדים בא ודוחוה ומפילו מגובה בית הסקילה לארץ דבית הסקילה גבוה שתי קומות: לדידך. דדרשת הוצאה באפי נפשיה ואל מחוץ למחנה באפי נפשיה כל הוצאות דפרים הנשרפים מאי זרשת בהו: שתטרף דעתו. ולא דיאג ויתמחמה בהריגתו. ונשתתק. נאלם: מהו. מי אמר אי לא אישתתק הוה ממש דבריו וצריך לסתור את הדין ולהביא דינן אחרים: מנפח רב ששת בדיה. כלומר רוח הוא זה שאמרת כיון שנשתתק מה הועיל אי להכי אתיה למיחש אפילו אחד בסוף העולם נמי אימא בכל היוצאין ליהרג שמה יש אחד בסוף העולם שידע לו זכות: ופריבין מי דמי התם לא אמר הכא אמר: שזיכה. שהוציא דבריו וטעמו לאור: תיבעי לך. מי אמר זיכה דוקא או דילמא ר' יוסי אורחא דמילתא קאמר שאין דרך לתלמיד לומר יש לי ללמד זכות ומשתתק וכן מיתה דמסתמא מיד אמר איאיתו ומיהו היכא דאיתרמי אימא דסבירא ליה נמי הכי: ואפי' אפעס ראשונה ושניה. נמי קאמר ובלבד שיש ממש בדבריו ואי ליכא ממש לא מהדרנא: מנא דיעי. אם יש ממש או לאו וכי שלוחים תלמידים בעינן שיהו סוקלין: דמסרינן ליה. מפעם שניה ואילך שני תלמידי חכמים לילך עמו מעיקרא. בתחלת הליכתם ולא יחזירוהו אפילו פעם ראשונה אלא כ' יש ממש בדבריו וצריך למימר. נמי שעבר עבירה פלונית ביום פלוני ובשעה פלונית: לפניו אין. דמשמע בהליכתו: מעיקרא לא. ארבעים יום קדים:

ובני ישראל עשו פאשר צוה ה' את משה. אלא מעתה, וירגמו אותו אבן מאי עבדי ליה. ההוא, מיבעי ליה לכדתניא, וירגמו אותו באבן, אותו ולא בכסותו, אבן שאם מת באבן אחת, צא. ואצטרוד למוכתב אבן, ואצטרוד למוכתב אבנים. דאי פתב רחמנא אבן, הוה אמניא, היכא דלא מת בהדיא, לא נתיי אחרתי ומיקטליה, פתב רחמנא אבנים. ואי פתב רחמנא אבנים, הוה אמניא, מעיקרא נתיי תרמי, פתב רחמנא אבן. והא האי תנא, נאמר קאמר. אילו לא נאמר קאמר, והכי קאמר, אילו לא נאמר קרא, הייתי אומר גזירה שוה. עכשיו שנאמר קרא, גזירה שוה לא צריך. רב אשי אמר, משה היכא הוה יתיב, במחנה לויה, ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל חוץ למחנה לויה, אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל. ויציאו את המקלל לעשייה. עשייה, בהדיא כתיב בהו, ובני ישראל עשו פאשר צוה ה' את משה. ההוא, מיבעי ליה לסקיכה [ולדחיה]. אמרו ליה רבנן לרב אשי, לדידך, כל הני הוציא דכתיבי בפרים הנשרפים, מאי דרשת בהו? קשיא: אחד עומד בו? אמר רב הונא, פשיטא לי, אחד אבן שנשקל בה, ואחד עץ שנתלה בו, ואחד סוף שנהרג בו, ואחד סודר שנהנק בו, כולן משל צבור. מאי מעמיא, דמידריה לא אמרינן ליה, זיל וליתיה ולקטול נפשיה. בעי רב הונא, סודר שמיניפין בו, וסוס שרץ ומעמידן, משל מי הוא. בין דהצלה דידיה, מדידיה הוא. או דילמא, בין דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה, מדידהו. ותו, הא דאמר רבי חיאי בר רב אשי, אמר רב חסדא, הוציא ליהרוג, משקין אותו קורט של לבונה ככוס של יין פדי שתטרף דעתו, שנאמר 'תנו שכר לאובד ויין למרי נפש'. ותניא, נשים יקרות שפירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן, לא התנדבו נשים יקרות, משל מי? הא ודאי מסתברא משל צבור, בין דכתיב 'תנו', מדידהו. בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת, אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק, מהו. מנפח רב ששת בדיה, נשתתק, אפילו אחד בסוף העולם נמי. התם לא קאמר, הכא קאמר, מאי. תא שמע, דאמר רבי יוסי בר חנינא, אחד מן התלמידים שזיכה ונת, רואין אותו אפילו חי ועומד במקומו. זיכה, אין. לא זיכה, לא. זיכה, פשיטא לי. אמר, תיבעי לך: אפילו הוא כו': ואפילו פעם ראשונה ושניה? והתניא, פעם ראשונה ושניה, בין שיש ממש בדבריו, בין שאין ממש בדבריו, אין מחזירין אותו. ואילך, אם יש ממש בדבריו, מחזירין אותו. אין ממש בדבריו, אין מחזירין אותו. אמר רב פפא, תרגומה, מפעם שניה ואילך. מאי דרעי? אמר אביי, דמסרינן ליה זוגא דרבנן. אי איכא ממש בדבריו, אין. אי לא, לא. ולימסר ליה מעיקרא? אנב דבעית, לא מצי אמר פל מאי דאית ליה: משנת מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, יוצא ליסקל. וכרוז יוצא לפניו,

איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל, על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדין, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו: גמרא אמר אביי, וצריך למימר ביום פלוני, ובשעה פלונית, ובמקום פלוני. דילמא איכא דידעי, ואתו זמזום להו: וכרוז יוצא לפניו: לפניו אין, מעיקרא לא. והתניא, בערב הפסח תלאוהו לישו [הנוצרי], והכרוז יוצא לפניו ארבעים יום, [ישו הנוצרי] יוצא ליסקל על שפישף הקסית והדיח את ישראל, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו, ולא מצאו לו זכות, ותלאוהו בערב פסח. אמר עולא, ותסברא, [ישו הנוצרי] בר הפוכי זכות הוא? מסית הוא! ורחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו. אלא, שאני ישו [הנוצרי] דקרוב למלכות הוה. תנו רבנן, חמשה תלמידים היו לו לישו [הנוצרי], ואלו הן מתאי, נקאי, נצר, וכוני, ותודה. אתויה למתאי, אמר להו, מתאי יהרג? הכתיב 'מתי אבוא ואראה פני אלקים'. אמרו לו, אין, מתאי יהרג, דכתיב 'מתי ימות ואבד שמו'. אתויה לנקאי, אמר להו, נקאי יהרג? הכתיב 'ונקי וצדיק על תהרג'. [אמרו לו], אין, נקאי יהרג, דכתיב 'במספרים יהרג נקי'. אתויה לנצר, אמר [להו], נצר יהרג? הכתיב 'ונצר משרשו ופרה'. אמרו ליה, אין, נצר יהרג, דכתיב 'ואתה השלכת מקרדך פנצר נתעב'. אתויה לכוני, אמר [להו], כוני יהרג? הכתיב 'כני בכורי ישראל'. אמרו לו, אין, כוני יהרג, דכתיב 'הנה אנכי הורג את בנך בקורד'. אתויה לתודה, אמר [להו], תודה יהרג? הכתיב 'מזמור לתודה'. אמרו לו, אין, תודה יהרג, דכתיב 'זבח תודה יכפרני'.

1 תוציא לעו. אף על גב דבחלוקת הארץ היו אורים ותומים:
 2 **כזאת** וכזאת. הא דלא מרבינן חרמים הרבה כדירוש (לעיל דף כא.)
 3 גבי כהנה וכנהה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שנוכל לרבות שמעל
 4 בחרמים: **מלמד** שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן. כך כתוב ברוב

1 **אל** תוציא לעו. אף על גב דבחלוקת הארץ היו אורים ותומים:
 2 **כזאת** וכזאת. הא דלא מרבינן חרמים הרבה כדירוש (לעיל דף כא.)
 3 גבי כהנה וכנהה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שנוכל לרבות שמעל
 4 בחרמים: **מלמד** שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן. כך כתוב ברוב

5 ספרים וקשה דהא אי לא תנקודה ה"א דלא
 6 נענש אפילו אחר שעברו דהכי משמע פשיטה
 7 דקרא הנסתרות לה' אלהינו ולא לנו עונש
 8 לדבר וא"כ באתה נקודה לדרוש דמשכבתי
 9 ענש ולכך גריס בקנטרס מלמד שענש הקב"ה
 10 על הנסתרות משעברו ונקודה דע"ן שבעד פ"ה
 11 דלחלק באתה דלא תימא מעולם המה לנו
 12 ולבנינו אלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהג
 13 עד עולם וקשה דבלאו נקודה דע"ן הייתי
 14 יכול לומר כן דאי"כ לא נכתוב אלא הנסתרות
 15 ונגלותו לנו ולבנינו עד עולם וע"כ מוכתבתי
 16 לה' אלהינו וכתבי נמי נקודה יש לי לדרוש
 17 שתיים וי"ל לפי שיטתו דע"ן שבעד נקוד כדי
 18 לנקד י"א אותיות בנגד י"א אותיות שבשם
 19 לאשמעינן שהנקודה ראויה להיות על השם
 20 למעט משום דמעתה גם הנסתרות לנו ולבנינו
 21 אלא שאין דרך לנקוד את השם:
 22 **אמר** ליה ר' נחמיה וכו' ענש על הנסתרות
 23 את האחרים לעולם והלא כבר נאמר
 24 עד עולם. אפטורא דנסתרות קאי דעד עולם
 25 תנהוג מדה זו ולחובא דנגלות לא איצטרך
 26 דעונש תנהוג עתה פשיטא שינהוג עד עולם
 27 אלא הנקודה למדתך דחובי דנגלות לא תנהג
 28 אלא מכאן ואילך ולכך ניקדה י"א אותיות כמנצן
 29 אותיות של השם לומר לך שאף הנגלות לשם
 30 דהיינו קודם שעברו את הירדן עד שלא קיבלו
 31 ערבות ור"ת מקיים גי'סת הספיים והנסתרות
 32 לה' אלהינו לאו היינו פשיטה דקרא דאין
 33 כן עונש דברא אלא כלומר הנסתרות שאין
 34 מכיר בהן אלא השם והנגלות שניהם לנו
 35 ולבנינו ליענש עליהם ונקוד על לנו ולבנינו
 36 למימר שאין גזירת מדה זו נוהגת לעולם
 37 אלא משעברו את הירדן ולא קודם ואם
 38 היה נקוד על כל עד או לא היה נקוד על
 39 עד כלל ה"א דבין נסתרות ובין נגלות כך
 40 דינם לכך ניקד ע"ן שבעד חצי התיבה לומר
 41 לך חציין לעולם וחציין משעברו ומסתברא
 42 דנסתרות

5 **אל** תוציא לעו. אף על גב דבחלוקת הארץ היו אורים ותומים:
 6 **כזאת** וכזאת. הא דלא מרבינן חרמים הרבה כדירוש (לעיל דף כא.)
 7 גבי כהנה וכנהה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שנוכל לרבות שמעל
 8 בחרמים: **מלמד** שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן. כך כתוב ברוב
 9 ספרים וקשה דהא אי לא תנקודה ה"א דלא
 10 נענש אפילו אחר שעברו דהכי משמע פשיטה
 11 דקרא הנסתרות לה' אלהינו ולא לנו עונש
 12 לדבר וא"כ באתה נקודה לדרוש דמשכבתי
 13 ענש ולכך גריס בקנטרס מלמד שענש הקב"ה
 14 על הנסתרות משעברו ונקודה דע"ן שבעד פ"ה
 15 דלחלק באתה דלא תימא מעולם המה לנו
 16 ולבנינו אלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהג
 17 עד עולם וקשה דבלאו נקודה דע"ן הייתי
 18 יכול לומר כן דאי"כ לא נכתוב אלא הנסתרות
 19 ונגלותו לנו ולבנינו עד עולם וע"כ מוכתבתי
 20 לה' אלהינו וכתבי נמי נקודה יש לי לדרוש
 21 שתיים וי"ל לפי שיטתו דע"ן שבעד נקוד כדי
 22 לנקד י"א אותיות בנגד י"א אותיות שבשם
 23 לאשמעינן שהנקודה ראויה להיות על השם
 24 למעט משום דמעתה גם הנסתרות לנו ולבנינו
 25 אלא שאין דרך לנקוד את השם:
 26 **אמר** ליה ר' נחמיה וכו' ענש על הנסתרות
 27 את האחרים לעולם והלא כבר נאמר
 28 עד עולם. אפטורא דנסתרות קאי דעד עולם
 29 תנהוג מדה זו ולחובא דנגלות לא איצטרך
 30 דעונש תנהוג עתה פשיטא שינהוג עד עולם
 31 אלא הנקודה למדתך דחובי דנגלות לא תנהג
 32 אלא מכאן ואילך ולכך ניקדה י"א אותיות כמנצן
 33 אותיות של השם לומר לך שאף הנגלות לשם
 34 דהיינו קודם שעברו את הירדן עד שלא קיבלו
 35 ערבות ור"ת מקיים גי'סת הספיים והנסתרות
 36 לה' אלהינו לאו היינו פשיטה דקרא דאין
 37 כן עונש דברא אלא כלומר הנסתרות שאין
 38 מכיר בהן אלא השם והנגלות שניהם לנו
 39 ולבנינו ליענש עליהם ונקוד על לנו ולבנינו
 40 למימר שאין גזירת מדה זו נוהגת לעולם
 41 אלא משעברו את הירדן ולא קודם ואם
 42 היה נקוד על כל עד או לא היה נקוד על
 43 עד כלל ה"א דבין נסתרות ובין נגלות כך
 44 דינם לכך ניקד ע"ן שבעד חצי התיבה לומר
 45 לך חציין לעולם וחציין משעברו ומסתברא
 46 דנסתרות

1 **בבקשה ממך**, אל תוציא לעו על הגזירות, שעתידיה ארץ ישראל שתתחלק בגזרל, שנאמר
 2 'אך בגזרל יחלק את הארץ, תן תורה. אמר רבינא, שחזרי שחדיה במילי, פלום נבקש ממך
 3 אלא הודא, תן לו תורה והפטור. מיד 'וען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי הטאתי לה'
 4 אלתו ישראל וכזאת וכזאת עשיתי'. אמר רב אסי אמר רבי חנינא, מלמד שמעל עכן בשלישה
 5 חרמים, שנים בימי משה, ואחד בימי יהושע, שנאמר 'כזאת וכזאת עשיתי'. רבי יוחנן אמר
 6 משום רבי אלעזר ברבי שמעון, חמישה. ארבעה בימי משה, ואחד בימי יהושע, שנאמר 'אנכי
 7 הטאתי וכזאת וכזאת עשיתי'. ועד השתא, מאי מעמא לא איענוש. אמר רבי יוחנן משום
 8 רבי אלעזר ברבי שמעון, לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן. כמנא,
 9 'הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם', למה נקוד על 'לנו ולבנינו' ועל ע"ן
 10 שב'עד', מלמד שלא ענש על הנסתרות, עד שעברו ישראל את הירדן, דברי רבי יהודה.
 11 אמר לו רבי נחמיה, וכי ענש על הנסתרות לעולם, והלא כבר נאמר עד עולם. אלא, קשם
 12 שלא ענש על הנסתרות, קד לא ענש על עונשין שבגלוי, עד שעברו ישראל את הירדן. אלא

1 **בבקשה ממך**, אל תוציא לעו על הגזירות, שעתידיה ארץ ישראל שתתחלק בגזרל, שנאמר
 2 'אך בגזרל יחלק את הארץ, תן תורה. אמר רבינא, שחזרי שחדיה במילי, פלום נבקש ממך
 3 אלא הודא, תן לו תורה והפטור. מיד 'וען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי הטאתי לה'
 4 אלתו ישראל וכזאת וכזאת עשיתי'. אמר רב אסי אמר רבי חנינא, מלמד שמעל עכן בשלישה
 5 חרמים, שנים בימי משה, ואחד בימי יהושע, שנאמר 'כזאת וכזאת עשיתי'. רבי יוחנן אמר
 6 משום רבי אלעזר ברבי שמעון, חמישה. ארבעה בימי משה, ואחד בימי יהושע, שנאמר 'אנכי
 7 הטאתי וכזאת וכזאת עשיתי'. ועד השתא, מאי מעמא לא איענוש. אמר רבי יוחנן משום
 8 רבי אלעזר ברבי שמעון, לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן. כמנא,
 9 'הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם', למה נקוד על 'לנו ולבנינו' ועל ע"ן
 10 שב'עד', מלמד שלא ענש על הנסתרות, עד שעברו ישראל את הירדן, דברי רבי יהודה.
 11 אמר לו רבי נחמיה, וכי ענש על הנסתרות לעולם, והלא כבר נאמר עד עולם. אלא, קשם
 12 שלא ענש על הנסתרות, קד לא ענש על עונשין שבגלוי, עד שעברו ישראל את הירדן. אלא

דעד עולם תנהוג מדה זו ולא תימא משעברו את הירדן וקיבלו עליהם ערבות וענש זה על זה למה לי דכתביה אי משום חיובא דנגלות פשיטא דעונש תנהוג עכשיו
 ינהוג לעולם דלמה יפסוק: אלא. הנקודה לימדתך דהאי דכתיב נגלות לנו ולבנינו לאו עד הנה תנהג מדה זו אלא מכאן ואילך דכל נקודה למעט דכך לא ענש את
 אחרים על עונשין שבגלוי עד שעברו את הירדן: אלא. לרבי נחמיה כיון דאף משעברו לא ענש על הנסתרות:

45 **אם אני מפיל עליכם גזרל** – אם אעשה גורל מבין שניכם מי הוא
 46 החוטא, הרי בהכרח שעל אחד מכם הוא נופל, ואם כן אין להוכיח
 47 על פי הגורל שאני הוא החוטא. אמר לו יהושע לעכו, בבקשה
 48 מך, אל תוציא לעז על הגזרלות לומר שאין בגורל ממש, שהרי
 49 עתידה ארץ ישראל שתתחלק בגזרל, שנאמר (במדבר כו נח) אף בגזרל
 50 יחלק את הארץ, וכדי שלא יצא לעז על אמינות הגזרלות,
 51 בבקשה ממך תן תורה – הודה על האמת שחטאת.
 52 אמר רבינא, שחודי שחריה בלי – פיתחו יהושע בדברים, שאמר
 53 לו כלום נבקש ממך אלא הודאת, תן לו תורה והיפטר כלומר
 54 יהושע הטעה אותו שיחשוב שלא מתכוונים להורגו אלא רק
 55 רוצים שהוא יודה ובוה יפטר. מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה
 56 אנכי הטאתי לה' אלהי ישראל וזאת וזאת עשיתי.
 57 הגמרא דורשת את התיבות 'זכאת וכזאת': אמר רב אפי אמר רבי
 58 חנינא, מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים, שנים בימי משה ואחד
 59 בימי יהושע, שנאמר 'אנכי חטאתי' בפעם הזאת, ודוץ מזה כזאת
 60 – פעם נוספת, וזאת – עוד פעם נוספת, עשיתי חטא זה. רבי יוחנן
 61 אמר משום רבי אלעזר ברבי שמעון, חמשה פעמים מעל עכן בחרם,
 62 ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע, שנאמר 'אנכי חטאתי וזאת
 63 וזאת עשיתי', ומכל יתור של האות וא"ו בתיבות 'וכזאת, יש
 64 לדרוש פעם נוספת.
 65 מקשה הגמרא: ועד השתא – עד עכשיו מאי מעמא לא איענוש –
 66 מדוע על ענשו ישראל כשמעל עכן בחרם בימי משה, כשם
 67 שנעשו עכשיו. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר
 68 ברבי שמעון, לפי שלא ענש הקדוש ברוך הוא את הצדיקים
 69 שבישראל על הנסתרות – על עבירות שעשו הרשעים בסתר, עד
 70 שיעברו ישראל את הירדן.
 71 הגמרא מביאה שתירוצי זה שנוי במחלוקת תנאים: כפנאי, נאמר
 72 בתורה (דברים כח כג) 'הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד
 73 עולם', כלומר שאם הרשעים עשו עבירות בסתר, הרי זה לה'
 74 אלוקינו ואין הצדיקים נתבעים ונענשים על כך, אבל על עבירות
 75 שעשו הרשעים בגלוי נתבעים הצדיקים. מבררת הברייתא: למה
 76 נקוד על לנו ולבנינו ועל עין שבעד – מדוע ישנן נקודות בספר
 77 התורה מעל האותיות של לנו ולבנינו ומעל העיץ של עד?
 78 משיב רבי יהודה: מלמד שכל מה שלא ענש הקדוש ברוך הוא על
 79 הנסתרות, היה רק עד שיעברו ישראל את הירדן, אבל לאחר מכן
 80 הצדיקים נענשים גם על העבירות שרשעים עושים בסתר. כלומר
 81 שהנקודות באו לומר שיש לדרוש את התיבות 'לנו ולבנינו' גם על
 82 הנסתרות דברי רבי יהודה. אמר לו רבי חמיה, ובי ענש על
 83 הנסתרות לעולם – וכי אפשר לומר שלאחר שעברו את הירדן
 84 הקדוש ברוך הוא מעניש את הצדיקים על הנסתרות, והלא כבר
 85 נאמר שהנסתרות לה' אלוקינו עד עולם, כלומר על כרחך שתיבות
 86 'עד עולם' נדרשות על הנסתרות, שהרי על הנגלות אינו צריך
 87 לומר שינא עד עולם, שהרי עונש הקיים מדוע שיפסיק. אלא על
 88 כרחק שהנקודות באו ללמד, ששם שלא ענש את הצדיקים על
 89 הנסתרות של הרשעים, כך לא ענש את הצדיקים על עונשין שנגלו
 90 – עבירות שבגלוי של הרשעים, עד שיעברו ישראל את הירדן, שרק
 91 לאחר שעברו, הצדיקים נענשים על עבירות שבגלוי של הרשעים,
 92 אבל על העבירות הנסתרות, גם לאחר שעברו את הירדן לא
 93 נענשים הצדיקים. ולדבריו הנקודות נדרשות למעט, שמה שכתוב
 94 'הנגלות לנו ולבנינו' לא היה עד היום, אלא רק מהיום ואילך.
 95 מקשה הגמרא: אלא לרבי נחמיה,

1 מאחר שהובא לעיל (בהשמטה מהעצמורה המובאת בהערה)
 2 הפסוק 'זובח תודה יכבדני', מביאה הגמרא דרשה שנלמדה
 3 מפסוק זה: אמר רבי יהושע בן לוי, כל הזבח את יצרו, ומתודה עליו
 4 – וגם הוא מתודה על חטאו, מעלה עליו הכתוב התורה מחשיבה
 5 אדם שעשה כן, כאילו ביבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים,
 6 העולם הזה והעולם הבא, דבתיב, 'זובח תודה יכבדני' (תהלים נב),
 7 דהיינו המביא לי זבח של תשובה והודאה על עוונותיו, מכבד
 8 אותו, ודרשים את שתי הנוג'ין לשני ביבדום.
 9 דרשה נוספת: ואמר רבי יהושע בן לוי, בזמן שפית המקדש קיים,
 10 אדם מקריב עולה, שבר עולה בידו, הקריב מנחה, שבר מנחה בידו,
 11 אבל מי שדעתו שפלה – שאינו מתגאה, מעלה עליו הכתוב כאילו
 12 הקריב כל הקרבנות בולו, שנאמר (תהלים נא ט) 'זבחי אלהים רוח
 13 נשברה', דהיינו שאדם שרוחו שפלה, כאילו הקריב את כל זבחי
 14 האלוקים, כלומר את כל הקרבנות. ולא עוד, אלא שאין תפלתו
 15 נמאסת לפני הקב"ה, אלא הוא מכבד את תפלתו, שנאמר
 16 (תהלים סט) 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תקוה' – כלומר אין דרך
 17 הקדוש ברוך הוא לבזות תפילה היוצאת מלב נשבר.

משנה

18 היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרים לו 'התודה' – אמור
 19 וידוי על חטא זה ועל שאר חטאים, שכן דרך כל המומתין – כל
 20 היוצאים למות על ידי בית דין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק
 21 לעולם הבא וכל זה היו אומרים לו.
 22 מביאה המשנה את המקור לכך שהמתודה יש לו חלק לעולם
 23 הבא: שכן מצינו עכו, שנאמר לו יהושע (יהושע ז ט"ב), 'בני שים נא
 24 כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה – התודה, ויען עכן את
 25 יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלוקי ישראל וזאת וזאת
 26 וגו', ומצינו שביפר לו וידויו והיה לו חלק לעולם הבא, שנאמר (שם
 27 ז כח) 'ויאמר יהושע מה עברתנו יעקרב' ח' ביום הזה, ונדרש, 'ביום
 28 הזה' אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא.
 29 ואם אינו יודע להתנדות – שאינו זוכר את עוונותיו, ואינו יכול
 30 לפרוט, אומרים לו, אמור 'תהא מיתתי בפרה על כל עונותי'.
 31 לפי יהודה אומר, אם היה יודע שהוא מיומם, כלומר שהעדים
 32 שקרנים, ובאמת לא עבר על עבירה זו, אומר 'תהא מיתתי בפרה
 33 על כל עונותי חוץ מעון זה'. אמרו לו חכמים לרבי יהודה, אם בן
 34 יהו כל אדם אומרים בן, כדי לנקות עצמן – לפרסם שבאמת לא
 35 חטאו, ונמצא שיוצא בזה לעז על העדים ועל הדיינים, אלא
 36 לעולם אם היה אומר כן היו משתיקים אותו.

גמרא

37 תנו רבנן, אמר יהושע לעכו, 'בני שים נא' כבוד לה' אלהי ישראל
 38 ותן לו תודה, אין נא' אלא לשון בקשה, והיינו שבשעה שנאמר
 39 הקדוש ברוך הוא ליהושע 'תהא ישראל' (שם יא א) – אחד מישראל
 40 מעל בחרם. אמר יהושע לבניו, רבוננו של עולם אמור לי מי חטא.
 41 אמר לה הקדוש ברוך הוא ליהושע, וכי יולמור 'יהולך רכילו' אני,
 42 אלא כך תפל גזרלות. חלק יהושע והפיל גזרלות, ונפל הגזרל על
 43 עכו. אמר לו עכו ליהושע, יהושע, בגזרל אתה בא עלי להורגני,
 44 וכלי עדים, הלא גם אם אתה ואלעזר תבהן ששני גדולי הדור אתם,

אל יאמר אדם נואש, בראותו שכבר עבר שבת מברכים חודש אלול, וראש-חודש אלול, וכמה ימים בחודש אלול, וישנו כבר העניין דתקיעת שופר . . ואף-על-פי-כן יש לו קשיים בהתמודדות עם היצר הרע – כי "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע", ולכן, אם רק יתנהג על-פי תורה, אזי תפעל התורה את פעולתה כנגד היצר הרע.

60 הגמרא מבארת מה עשה יהושע עם החפצים שלקח עכו מהשלל:
 61 נאמר בהם (שם ז טו) 'וַיִּצְקוּם לַפְּנֵי ה', אָמַר רַב נַחֲמָן, בָּא יְהוֹשֻׁעַ
 62 וְהִקְטִים - הִטִּיחַם בְּכַח עַל הָאָרֶץ לַפְּנֵי הַמְּקוֹם, אָמַר לַפְּנֵי - אָמַר
 63 יְהוֹשֻׁעַ לַפְּנֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוּנּוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אֵלּוּ - הָאֵם
 64 בְּגַלּל דְּבָרִים אֱלוֹ תִּהְיֶה רֹבֵפָה שֶׁל סְנֵהֲדְרִין, דְּתַיִב (שם ז טו) 'וַיָּבֹאוּ
 65 מִהֶם אַנְשֵׁי הַעֵי כְּשִׁלְשִׁים וְשֵׁשָׁה אִישׁ, וְתַנְיָא - וְשִׁנּוּ עַל כֶּךָ
 66 בְּבִרְיָתָא, שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשָׁה אַנְשֵׁים מִמֶּשֶׁ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֹא רַבִּי
 67 נַחֲמָנָה, וְכִי שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשָׁה הָיוּ, וְהֵלֵא לָא נִאֲמַר אֱלָא כְּשִׁלְשִׁים וְשֵׁשָׁה
 68 אִישׁ, וְהָאֵת כ"ף מֵרָאָה שְׁלֵא הוּא מִמַּשׁ שְׁלוּשִׁים וְשֵׁשָׁה, אֱלָא זָה
 69 יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה, שֶׁשְׁקוּל בְּגִיד רֹבֵפָה שֶׁל סְנֵהֲדְרִין, הוּא נַהֲרַג
 70 בְּמַלְחָמָה הַעִי.
 71 מאחר שהוכרזו שיהושע 'הטיח' את החפצים לפני המקום, מביאה
 72 הגמרא שדרשו על יהושע שדיבר בעזות לפני המקום, ותחילה
 73 סברה הגמרא שדרשו כן מחמת מעשה ההטחה: אָמַר רַב נַחֲמָן
 74 אָמַר רַב, מָאִי דְּתַיִב (משלי יח כב) 'תַּחֲנוּנִים יִדְבֵר רֵשׁ וְעִשְׂרֵי נִעְנָה
 75 עֲזוּת, תַּחֲנוּנִים יִדְבֵר רֵשׁ זֶה מִרְמַז עַל מִשָּׁה, וְעִשְׂרֵי נִעְנָה עֲזוּת זֶה
 76 מִרְמַז עַל יְהוֹשֻׁעַ. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מָאִי מַעְמָא נִאֲמַר כֵּן עַל יְהוֹשֻׁעַ.
 77 אִילִּימָא מִשׁוּם דְּתַיִב 'וַיִּצְקוּם לַפְּנֵי ה', וְאָמַר רַב נַחֲמָן בָּא וְהִקְטִין
 78 לַפְּנֵי הַמְּקוֹם, אֵין לֹמַר כֵּן, שְׁהָרִי, אִמּוּ פְּתַח לָא עֲבִיד הִכֵּי - וְכִי
 79 פְּתַח לָא עֵשָׂה כֵּן, (דְּתַיִב - שְׁכַתּוּב בּו) 'וַיַּעֲמֵד פְּתַח וַיִּפְּלֵל וַיַּעֲצֵר
 80 תַּמְנֵיפָה' (תהלים קו ל), וְאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר 'וַיִּתְפַּל' מִלְשׁוֹן תְּפִלָּה לָא
 81 נִאֲמַר, אֱלָא נִאֲמַר 'וַיִּפְּלֵל', מִלְשׁוֹן שֶׁעָשָׂה פְּלִילוּת 'דִּין עָם קוֹנֵה
 82 וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁלַח פְּתַח אֶת זַמְרִי וְכֹזֵב לְאָחָז שְׁהָרַם
 83 בְּחִרְבוֹ וְכַאֲוֵהֲמֵן לַפְּנֵי הַמְּקוֹם, אָמַר לַפְּנֵי, רַבּוּנּוֹ שֶׁל עוֹלָם עַל אֵלּוּ
 84 יִפְּלוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֱלָף מִיִּשְׂרָאֵל, דְּתַיִב (במדבר כ טו) 'וַיְהִי הַיָּמִים
 85 בְּמִנְפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֱלָף'. וּמְכִיחַ שְׁגַם פְּתַח עֵשָׂה כֵּן, מְדוּעַ
 86 דְּרָשׁוּ כֵּן דּוּקָא עַל יְהוֹשֻׁעַ. אֵלָּא עַל כְּרַחֲךָ שְׁלֵא מִחַמַּת הַמַּעֲשָׂה
 87 הַזֶּה דְּרָשׁוּ כֵּן עַל יְהוֹשֻׁעַ. וְאֵלָּא מְהֵבָא, שְׁאִמַּר יְהוֹשֻׁעַ לְהַקְּדוּשׁ
 88 בְּרוּךְ הוּא לְאָחָז מִלְחָמָה הַעִי, 'לְמָה תַּעֲבִירָתְךָ אֶת הָעָם הַזֶּה
 89 אֶת הַיַּרְדֵּן' (יהושע ז ט), כְּלֹמַר שֶׁטַּחַן כְּלָפֵי הַקְּבִי'ה שְׁעָדִיף הִיא שְׁלֵא
 90 יִבְנֵס לְאֶרֶץ. אֵין לֹמַר כֵּן, שְׁהָרִי, מִשָּׁה נְמִי מִיָּמַר אָמַר 'לְמָה תַּרְעִתָהּ
 91 לְעָם הַזֶּה, וְלִפֵּי זֶה גַם עַל מִשָּׁה הִיא צָרִיךְ לֹמַר שְׁדִיבֵר עֲזוּת.
 92 מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: אֱלָא מְהֵבָא שְׁאִמַּר 'וְלוֹ הוֹאֲלֵנוּ וְנִשְׁבַּח בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'
 93 (שם) - הִלּוּאֵי שְׁלֵא הֵיִינוּ עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, וְכַאֲלוֹ אָמַר טוֹב הִיא
 94 לָנוּ שְׁלֵא לְקִיִּים מִצּוֹתֶיךָ שְׁאִמַּרְתָּ לָנוּ לְעַבּוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְדַבְרִים
 95 אֱלוֹ הֵם דְּבָרִים שֶׁל עֲזוּת.
 96 רבי שילא דרש שיהושע חטא: נאמר (שם טו) 'וַיֵּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ
 97 קוּם לָךְ. דְּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא, אָמַר לֹא תַּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַעֲבִירָה שְׁלָךְ
 98 קִשָּׁה מִשְׁלָחֵם 'קוּם לך' הֵיִינוּ מִשְׁלַךְ וּמִדָּן הִיתָה זֹאת, שְׁהָרִי אֲנִי
 99 אֲמַרְתִּי 'וְהִיא בְּעֵבֶרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תִּקְוִי אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה' (דברים
 100 כו ד), וְאֵילוֹ אַתֶּם יִתְקַתֶּם שְׁשִׁים מִיָּל, שְׁהָרִי גְרִיזִים וְהָרַע עֵיבַל הִיא
 101 רְחוּקִים שְׁשִׁים מִיָּל מֵהַיַּרְדֵּן, וְשֵׁם הַקִּימוֹ אֶת הָאֲבָנִים.
 102 רב חולק על רבי שילא וסובר שיהושע לא חטא: בְּתַר דְּנַפְקָא -
 103 לאחר שיצא רבי שילא, אוקים רב אַמּוּרָא עֲלֵיהּ - הַעֲמִיד רַב
 104 מְתוּרַגְמָן לַפְּנֵי, וְדַרְשָׁא, נִאֲמַר אֵצֶל יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יא טו), 'בְּאִשְׁרֵי צִוָּה
 105 ה' אֶת מִשָּׁה עֲבִדוּ, כֵּן צִוָּה וְלִמְלָכָה רַבִּי עֲשֵׂה יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן עֲשֵׂה יְהוֹשֻׁעַ, לָא
 106 חֲסִיד דְּכָר מִכָּל אִשְׁרֵי צִוָּה ה' אֶת מִשָּׁה' וְאֵם כֵּן לֹא יִתְבַּן לֹמַר כְּדַבְרֵי
 107 רַבִּי שִׁילָא שִׁיהוֹשֻׁעַ לֹא קִיִּים אֶת הַצִּוּוִי לְהַקִּים מִיָּד אֶת הָאֲבָנִים.
 108 מְבַאֵר רַב, אֵם כֵּן מַה תַּלְמוּד לֹמַר 'קוּם לך', הֵיִינוּ שְׁאִמַּר לֹא תַּקְדוּשׁ
 109 בְּרוּךְ הוּא לְיְהוֹשֻׁעַ. אַתָּה גְּרַמְתָּ לְהָם, שְׁהָרִי אֲנִי לֹא צִוִּיתִי לְעֵשׂוֹת
 110 חֲרַם עַל בֵּית יִירָחוּ, וְלֹא הִיא לָךְ לְצוּוֹת עֲלֵיהֶם כֵּן מִעַצְמָךְ. וְהֵיִינוּ
 111 דְּקָאֲמַר לִיהֵ פְּעִי - בְּפַעַם הַשְּׁנִיָּה שְׁלַחְמוּ בְּקִי (שם ח ט), 'וְעִשְׂתִּי לְעֵי
 112 וְלִמְלָכָה בְּאִשְׁרֵי עֲשִׂיתִי לִירִיחוֹ וְלִמְלָכָה רַבִּי עֲשֵׂה לְשִׁלָּה וְבַהֲמַתָּה תְּבֹזוּ
 113 לְכֶם, הַדֵּינִי שְׁהַצּוּרָךְ לֹמַר לֹא שְׁלֵא יִחְרִים אֶת רְכוּשֶׁם כְּמוֹ
 114 שְׁעֵשָׂה בִירִיחוֹ. מֵאֲחַר שֶׁהִבִּיאָה הַגְּמָרָא דְּבַר שֶׁהִיתָה בּוֹ תְּבִיעָה
 115 עַל יְהוֹשֻׁעַ, מְבִיאָה הַגְּמָרָא דְּבָרִים נוֹסְפִים שְׁנַתְּבַע עֲלֵיהֶם: נִאֲמַר
 116 (שם ה יג) 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא יְהוֹשֻׁעַ בִּירְיָה וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְגו' וְהָנָה אִישׁ
 117 עֹמֵד לְנִגְדּוֹ וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, וַיִּלְךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לֹא הֲלָנוּ
 118 אַתָּה אִם לְצַרִּינוּ. וַיֹּאמֶר לֵי אֲנִי שֵׁר צָבָא ה' עֲתָה בָּאתִי וַיִּפְּלוּ

1 במעשה של עָנָן, מָאִי מַעְמָא אֵינְנוּ, הֵלֵא עֵכָן חֲטָא בְּסִתְרָא.
 2 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: מִשׁוּם דְּהוּוּ יִרְעֵי בֵיה - הִיא יוֹדְעִים עַל חֲטָאוֹ אֲשֶׁתּוֹ
 3 וְכִנְיָ, וְלִכְּן נִחְשַׁב חֲטָא שְׁבַגְלוּי.
 4 הַגְּמָרָא מְבִיאָה כְּמַה דְּרִשׁוֹת בְּמַעֲשָׂה עֵכָן: אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 5 לְיְהוֹשֻׁעַ 'הֵטָא יִשְׂרָאֵל' (יהושע ז יא). אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַי אֲבָא, מִכֵּן
 6 שְׁלֵא כְּתוּב 'חֲטָא הָעָם' שֶׁ לְלַמּוּד שְׁאָף עַל פִּי שְׁחָמָא, יִשְׂרָאֵל הוּא
 7 - שֶׁם קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל עִלּוּ. אָמַר רַבִּי אָבָא, הֵיִינוּ דְּאִמְרֵי אֵינְשֵׁי -
 8 זְהוּ מַה שְׁרַגִּילִים אַנְשִׁים לֹמַר, אָמַר דְּקָאֵי בִּנְיָ חֵילֵי אָפָא שְׁמִיָּה
 9 וְאָפָא קְרוּ לֵיה - הַדַּס הַעוֹמֵד בֵּין עַרְבוּת, הַדַּס שְׁמוֹ וְהַדַּס קוֹרְאִים
 10 לוֹ. וּמִשְׁלַח הוּא לֹמַר שְׁשִׁמְם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם אִפִּילוֹ שְׁמִסּוּבִים
 11 עַבְדִּירוֹת.
 12 דְּרִשָׁה נוֹסֶפֶת: אָמַר הַקְּב"ה לְיְהוֹשֻׁעַ, 'הֵטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עֲבָדוֹ אֶת
 13 בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם גַּם לְקַח מִן הַחֶרֶם גַּם נִגְבוּ גַם כְּפָשׁוּ גַם
 14 שְׁמוּ בְּכִלְיָהֶם' (שם). אָמַר רַבִּי אִילְעָא מִשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַי מְסַפֵּרְתָּא,
 15 מִלְּמַד שְׁעֵבֶר עֵכָן עַל חֲמִשָּׁה חוֹמֵי תוֹרָה, שְׁנֵאמַר הַמִּשָּׁה 'נֵם'.
 16 דְּרִשָׁה נוֹסֶפֶת: וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא מִשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַי מְסַפֵּרְתָּא, עֵכָן
 17 מוֹשֶׁף בְּעֶרְלָתוֹ הָיָה - מִשְׁךְ אֶת עוֹר אִמְתּוֹ עַד שְׁכִיסָה אֶת הַמִּילָה
 18 וְנִרְאָה כְּעַרְלִי, כְּתִיב הֵקָא עֵכָן, 'וְגַם עֲבָדוֹ אֶת בְּרִיתִי, וְכַתִּיב הָתָם
 19 לְבַנֵי אָדָם שׁוֹמְעֵי מִלְּמוּל (בראשית יז יד) 'אֶת בְּרִיתִי הִפְר', וּבִיבְמוֹת
 20 (עב) דְּרָשׁוּ מִפְּסוּק זֶה שֶׁהַמִּשְׁוֹךְ בְּעַרְלָתוֹ הָרִי הוּא כְּעַרְלִי. שׁוֹאֲלַת
 21 הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא, שְׁהֵלֵא כְּבַר דְּרָשׁוּ מִקּוּדְם שְׁאָף עֵבֶר עַל כֹּל
 22 חֲמִשָּׁה חוֹמֵי תוֹרָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מָהוּ דְּתִימָא בְּמַעֲוָה דְּגוֹפִיָּה
 23 לָא פְּקַר - שְׁבַמְצוּת שְׁבַגּוּפוֹ לֹא הַפְּקִיר עֲצָמוֹ, קָא מְשַׁמְעַ לָן שְׁגַם
 24 בּוּזָה הוּא חֲטָא.
 25 דְּרִשָׁה נוֹסֶפֶת: נִאֲמַר עַל הַמוֹעֵל בַּחֶרֶם 'וְכִי עָשָׂה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל' (שם
 26 טו). אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַי אֲבָא, מִלְּמַד שְׁכַעַל עֵכָן נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה.
 27 כְּתִיב הֵקָא 'וְכִי עָשָׂה נִבְלָה', וְכַתִּיב הָתָם לְעַנְיָן נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה
 28 שׁוֹיִנְתָּה 'כִּי עָשָׂתָה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל' (דברים כב כא). שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא:
 29 פְּשִׁיטָא, שְׁהָרִי כְּבַר דְּרָשׁוּ: לַעֲלֵי שְׁעֵבֶר עֵבֶר עַל כֹּל חֲמִשָּׁה חוֹמֵי
 30 תוֹרָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מָהוּ דְּתִימָא דְּכּוֹלֵי הָאֵי לָא פְּקַר נַפְשָׁה -
 31 שְׁכַל כֵּךְ לֹא הַפְּקִיר עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת רַע לְשִׁמִּים וְרַע לְבִרְיוֹת, קָא
 32 מְשַׁמְעַ לָן רַבִּי אָבָא שְׁגַם בּוּזָה הוּא חֲטָא.
 33 רַבִּינָא אָמַר, לֹא חֲטָא עֵכָן מִמַּשׁ בְּנַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה, אֵלָּא יֵשׁ לְלַמּוּד
 34 מִבְּאֵן, שְׁדִינְיָה - דֵּינּוּ שֶׁל עֵכָן בְּרוּךְ נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה, דְּדִינָה
 35 בְּפִקְלָה, וְכֵן עֵכָן נִצְטוּ לְסוֹקּוֹ.
 36 הַגְּמָרָא מְבִאֵר הָאֵם נַעֲנֵשׁוּ בְּנֵי וּבְנֹתָיו שֶׁל עֵכָן: אָמַר לִיהֵ רִישׁ
 37 גְּלוּתָא וְרָאָה גּוּלְהָן לְרַב הוּנָא, כְּתִיב (שם כו כ) 'וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת
 38 עֵבֶר בֶּן יִרְחָ וְאֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאֲדָרֶת וְאֶת הַשֵּׁן הוֹחֵב וְאֶת בְּנֵי וְאֶת
 39 גְּבוּתָיו וְאֶת שׁוּרֵי וְאֶת חֲמוּדֵי וְאֶת צִאֲנוֹ וְאֶת אֶהְלוֹ וְאֶת כָּל אִשְׁרֵי לוֹ
 40 וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבָן וַיִּשְׁרְפוּ אֹתָם
 41 בְּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בְּאֲבָנִים, וַיֵּשׁ לְשֹׂאוֹ, אֵם הוּא הֵטָא, בְּנֵי
 42 וּבְנֹתָיו מַה הֵטָאוּ, וּמְדוּעַ נִאֲמַר לְגַבִּיהֶם 'וַיִּשְׁרְפוּ אוֹתָם וַיִּסְקְלוּ
 43 אוֹתָם'. אָמַר לִיהֵ - הַשֵּׁיב לֹא רַב הוּנָא, וְלִימְעָמֵךְ - לְפִי הַבְּנֵיךָ שְׁאָף
 44 אֶת בְּנֵי וּבְנֹתָיו הַמוֹחֲכִרִים בְּפִסּוּק, הַרְגוּ, יֵשׁ לְהַקְּשׁוֹת, אֵם הוּא
 45 הֵטָא, כָּל יִשְׂרָאֵל מַה הֵטָאוּ, כְּתִיב (שם) 'וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ', וּבּוֹדָאי
 46 שְׁאָף לְדַבְרִיךְ לֹא הִבִּיאֵנוּ אֶת כֹּל יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְהוֹרְגֵם, אֱלָא כְּדִי
 47 לְדַוּתָן - לְיִיסֵרֵם וּלְיִירָאֵם, כְּדִי שְׁלֵא יִמְעַלוּ שׁוֹב בַּחֶרֶם, וְאֵם כֵּן
 48 הֵקָא נְמִי - גַּם כֵּאֵן לְגַבִּי בְּנֵי וּבְנֹתָיו יֵשׁ לֹמַר שֶׁהִבִּיאֵנוּ רַק כְּדִי
 49 לְדַוּתָן.
 50 הַגְּמָרָא מְבִרַרְתָּ מַה עֵשׂוּ לְעַכְּן וּלְרַכּוּשׁוֹ: נִאֲמַר (שם) 'וַיִּשְׁרְפוּ אוֹתָם
 51 בְּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אוֹתָם בְּאֲבָנִים'. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: בְּתַרְתֵּי - הָאֵם נִידוּנוּ
 52 בְּשֵׁתֵי מִיתוֹת, גַּם בְּסִקְלָה וְגַם בְּשִׁרְפָה, מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר
 53 רַבִּינָא, דְּבַר הָרָאוּ לְשִׁרְפָה כִּגּוֹן כִּסְף וְהַבְּגִידִים, נִידוּן לְשִׁרְפָה,
 54 וְדַבְּרֵי הָרָאוּ לְסִקְלָה כִּגּוֹן הוּא וּבַהֲמוֹתָיו, נִידוּן לְסִקְלָה.
 55 הַגְּמָרָא מְבִאֵר מַה הִיא אֲדָרֶת שְׁלַקַּח עֵכָן מִזְּחָרָם: נִאֲמַר (שם ז
 56 כא) 'וַיֵּרָא בְּשִׁלָּה אֲדָרֶת שְׁנַעַר אַחַת מוֹכָה וְנִמְאָתִים שְׁקָלִים כֶּסֶף, רַב
 57 אָמַר, אֲדָרֶת זֹו הִיתָה אִיִּצְטָלָא דְּמִילְתָא - בְּגַד הַעֲשׂוּי מִצְמֵר
 58 שְׁשִׁמְרוֹ עֲלָיו שְׁלֵא יִתְלַכְךָ מִיּוֹם שְׁנוּלֵד הַכְּבֵשׁ. וְשְׁמוּאֵל אָמַר,
 59 אֲדָרֶת זֹו הִיתָה כְּרָבְלָא דְּצִרְיָפָא - בְּגַד עֲלִיּוֹן מִצְמֵר הַצְּבוּעַ בְּצִרְיָף.

עבן מ"ט אינעש. ישראל עליה הלא מן הנסתרות היא: **המא** ישראל. מדלא אמר חטא העם עדין שם קדושתם עליהם: חילפי. אורטיא"ש: מושך בערלה. משך את עור אמתו תמיד עד שנשתרבבה וכיסתה את ראש הגיד כדי שלא יראה מהול: **פשימא**. הא ר' אילעא גופיה אמר דעבר על כל התורה: לא פקר. לא הפקיר עצמו כל ק: **בנערה המאורסה**. כתיב כי עשתה

נבלה בישראל: כולי האי. רע לשמים ורע לבריות לבייש את מנפתחה ולאוסרה על בעלה: דינה בנערה המאורסה. נצטוו לסקלה לרדותן, שיראו את קלקולו ויזהרו בעצמן ולא יסיפו למעול בחרם: הראוי לשריפה. כסף זהב ובגדים: הראוי למקילה. הוא שורו ובהמותיו וקנס היה לרדות את האחרים: איצמלא דמילתא. טלית של צמר נקי בן יומן שמכבנין אותו למילת מלבישים לבוש שלא יתבלך גמרו: סרבלא דצריפא. צבוע בצרף שקורין אלרים: זה משה כשהיה צריך לבקש הרמים על ישראל היה מדבר בלשון רכה: פלילת דין: ולו האולנו. ולואי שהואלנו לישב ולא לעבור את הירדן משמע שטוב היה לנו שלא לקיים מצוותך שאמרת לנו קום עבור את הירדן: קום לך. משלך ומידך היתה זאת להם שאף בשבילך נענשו שלא קיימת את דברי: ריחקתם ששים מיל. הו גרוים ותר עיבל רחוקים ששים מיל מן הירדן במסכת סוטה (דף לו.) ושם הקימו את האבנים: בן עשה יהושע. מקרא כתוב בן ולא יפה דרש רבי שלא שיהושע שניה: **אתה גרמת להם**. שלא היה לך לאסור עליהם בית ריחו: והיינו דקאמר להו בעי. רק שללה ובהמתה תבחו שלא תתרימים עד: חיבי עבדי. דמשתחוה אדם בלילה דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לצרינו (יהושע ה) מכלל דלילה הוא דאי ביממא וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם: שמא שד הוא. ואין מוציאין שם שמים על המזיק ושלוש שם שמים הוא שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום ובש שאין משתחוה דדומה כמשתחוה לשעירים: אמר

עָבָן, מֵאֵי טַעֲמָא אִיעֲנֹשׁ. מִשּׁוֹם דְּהוּוּ יְדַעֵי בֵּיה, אֲשֶׁתּוֹ וּבָנָיו. 'הָמָא יִשְׂרָאֵל' אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַבְרָא, אֶף עַל פִּי שְׁחָמָא, וְיִשְׂרָאֵל הוּא. אָמַר רַבִּי אָבָא, הֵינִי דְאָמְרוּ אִינְשֵׁי, אָפָא דְקָאֵי בִּינֵי חִילְפֵי אָפָא שְׂמִינֵי, וְאָפָא קָרוּ לֵיה. 'וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתְכֶם, גַּם לָקַחוּ מִן הַחֶרֶם, גַּם גִּבְבוּ, גַּם פָּחַשׁוּ, גַּם שָׂמּוּ בְּכָלֵיהֶם' אָמַר רַבִּי אֵילֵעָא מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַ מִסְפָּרְתָא, מִלְּמַד שְׁעָבַר עָבָן עַל הַמּוֹשֶׁה הוֹמְשֵׁי תוֹרָה, שְׁנֵאמַר הַמּוֹשֶׁה 'גַּם'. וְאָמַר רַבִּי אֵילֵעָא מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַ מִסְפָּרְתָא, עָבָן מוֹשֶׁה בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, פְּתִיב הָכָא 'וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי', וְכֵתִיב הֵתִם 'אֶת בְּרִיתִי הַפֶּר'. פְּשִׁימָא? מַהוּ דְתִימָא, בְּמִצְוֵה גּוֹפִיָה לֹא פָקַר, קָא מִשְׁמַע לֵן. 'וְכִי עָשָׂה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל' אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַבְרָא, מִלְּמַד שְׁבָעַל עָבָן נַעֲרָה הַמּוֹאֲרֶסָה. פְּתִיב הָכָא 'וְכִי עָשָׂה נְבִלָה', וְכֵתִיב הֵתִם 'כִּי עָשָׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל'. פְּשִׁימָא? מַהוּ דְתִימָא, פּוֹלֵי הָאֵי לֹא פָקַר נִפְשִׁיָה, קָא מִשְׁמַע לֵן. רַבִּינָא אָמַר, דִּינִיָה בְּנַעֲרָה הַמּוֹאֲרֶסָה, דְּבַסְקִילָה. אָמַר לֵיה רִישׁ גְּלוּתָא לְרַב הוּנָא, פְּתִיב 'וְיָקַח יְהוֹשֻׁעַ אֶת עָבָן בֶּן זֶרַח וְאֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאֲדָרֶת וְאֶת לִשׁוֹן הַהֵבֶה וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בָּנוֹתָיו וְאֶת שׂוֹרוֹ וְאֶת חֲמוֹרוֹ וְאֶת צֹאנּוֹ וְאֶת אֶהְלוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ'. אִם הוּא הָמָא, בָּנָיו וּבְנוֹתָיו מַה הָמָא. אָמַר לֵיה, וְלִשְׁמַעֲמִיד, אִם הוּא הָמָא, כָּל יִשְׂרָאֵל מַה הָמָא, דְּכֵתִיב 'וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ'. אֵלָּא, לְרִדּוֹתָן. הָכָא נִמְי, בְּדִי לְרִדּוֹתָן. 'וַיִּשְׁרַפּוּ אוֹתָם בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אוֹתָם בְּאֲבָנִים'. בְּתַרְתֵּיהּ? אָמַר רַבִּינָא, הָרָאוּ לְשָׂרִיפָה לְשָׂרִיפָה, הָרָאוּ לְסַקֵּלָה לְסַקֵּלָה. 'וְאָרָא

דנסתרות משעברו ונגלות לעולם אמר ליה רבי נחמיה וכו עש על הנסתרות והלא כבר נאמר עד עולם ואי קאי עד עולם אנסתרות ע"כ יש להשוותן ודבאותו ענין דקאי אנגלות קאי אנסתרות דמסתמא קאי בשוה אם איתא דקאי אתריוהו אלא ודאי לא קאי אנסתרות כלל שזו היא הסברא דלא מינעשי אתריוני עליהו לעולם ולא כתיב נסתרות אלא להקיש להו נגלות דכשם שלא עש על הנסתרות קודם שעברו שזהו הסברא כך לא עש על הנגלות ולכתי אתאי היקש ונקודה דאי לא נקודה הא דאהני היקש דלא מינעשי עונשא רבא אבל זוטא מינעשי לפי שהיה להם למחות קמיל נקודה דלא מינעשי כלל ולפי נקודה דעין לא יתישב לר' נחמיה:

ואתם ריחקתם ששים מילין. דהר גרוים ותר עיבל היו רחוקים ששים מיל מן הירדן כדאייתא בפרק אלו נאמרין (סוטה דף לו.) ויש לתמוה והלא כרין עשה דהא כתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בדר עיבל ומה היה יכול לעשות שלא מצא הר גרוים ותר עיבל עד שם ובפרק אלו נאמרין פליגי תנאי דתניא הלא המה בעבר הירדן מעבר הירדן ואילך דברי ר' יהודה פירוש בשרחוק מן הירדן היושב בערבה אלו הר גרוים ותר עיבל שישבין בהן כותים ר"א אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דאי מעבר הירדן ואילך הכתיב והיה בעברכם את הירדן וס"ל לר"א דהר גרוים ותר עיבל שבסמוך לירדן דבר הכתוב ושנים היו ובירושלמי אמר מה מקיים רבי אליעזר הר גרוים ותר עיבל ב' גבושיות עש וקראו לאחת הר גרוים ולאחת הר עיבל על דעתיה דר' יהודה ששים מיל הלכו באותו היום על דעתיה דר' אליעזר לא זוו ממוקמן והשתא ר' שלא דהכא סבר דקראי כר' אליעזר והיה לו ליהושע לעשות כן והוא הלך לחר גרוים ותר עיבל שבין הכותים ורב דאמר הכא דיהושע שפיר עבד מצי סבר כרבי יהודה או כר' אליעזר:

חיישינן שמא שד הוא. דוקא בשרות ובהרים מקום שאין בני אדם מציין דשכיחי שם שדים אפי' ביים כדהיא דפ' בתרא דיבמות (דף קכב. ושם) שעלה לחד אבל בעיר אפילו בלילה לא חיישינן דאי לא הכי הדין אדם נתון שלום לחבירו בלילה והדין אשה מתגרשת בלילה והא דלא משני הכא דחוו לה בבואה דבבואה כדמשני (ביבמות שם) משום דאין בבואה ניכרת בלילה: הא

בנגד רובה של סנהדרין. אמר רב נתמן אמר רב, מאי דכתיב 'תחננונים ידבר רש ועשיר יענה עזות', 'תחננונים ידבר רש' זה משה, 'ועשיר יענה עזות' זה יהושע. מאי טעמא, אולימא משום דכתיב 'ויציקום לפני ה', ואמר רב נתמן בא ויחבטן לפני המקום. אטו, פנחס לא עבדי הכי? והכתיב 'ועמד פנחס ויפול ותעצר המזגפה', ואמר רבי אלעזר 'ויחלל' לא נאמר, אלא 'ויפלה', מלמד שעשה פלילות עם קונו. בא ויחבטן לפני המקום, אמר לפניו, רבוננו של עולם, על אלו יפלו עשירים וארבעה אלף מישראל, דכתיב 'יהיו הפתחים במנופה ארבעה ועשרים אלף'. ואלא מהכא, 'לקמה העברת העביר את העם הזה את הירדן'. משה נמי, מימר אמר 'לקמה הערתה לעם הזה'. אלא מהכא 'ולו הואלנו וגושב בעבר הירדן' 'ויאמר ה' אל יהושע קום לך'. דרש רבי שילא, אמר לו הקדוש ברוך הוא, שלך קשה משלהם. אני אמרתי 'והיה בעברכם את הירדן תקימו', ואתם ריחקתם ששים מיל. בטר דנפק, אוקים רב אמורא עליה ודרש, 'פא'שר צוה ה' את משה עבדו, בן צוה משה את יהושע, וכן עשה יהושע, לא הסיר דבר מפל אשר צוה ה' את משה'. אם בן, מה תלמוד לומר 'קום לך'. אמר לו, אתה גרמת להם, והיינו דקאמר ליה פני, 'ועשית לעי ולמלכה פא'שר עשית ליריחו ולמלכה וגו'. 'ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' ויאמר לא פי אני שר צבא ה' עתה כאתי [ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו]. חיבי עבדי הכי, והאמר רבי יוחנן, אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו פלילה, חיישינן שמא 'שר' הוא. שאני הקם, דקאמר ליה 'אני שר צבא ה' עתה כאתי וגו'. ודילמא מושקרי? גמורי, דלא מקפי שם שמים לכפלה.

1 אַמֵר לוֹ אִמַשׁ בִּישְׁלָתֶם כּו'. עתה באתי דרשי' מדקאמר ליה עתה באתי ממכלל
2 דמלתא אחריתי א"ל דמהדר ליה עתה באתי אמש היום כשהעריב בין הערביים
3 קרי ליה נמי אמש שאין זה אלא לשון ערבית: ועכשיו בישלתם ת"ת. וכיון דביום
4 אי אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות צריכים אתם לעסוק בתורה
5 בלילה והיה לך לשכב בגלגל ששם המחנה
6 ולא במצור: עתה באתי. על שם עכשיו
7 באתי לפרע מיד נזהר יהושע ולא הוסיף
8 עוד לבא במצור בלילה לכן נאמר בעי וילך
9 יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שלן
10 בעומקה של תורה: אבך האמורי. תרח
11 ואבותיו מכנען באו: אמר רוח פסקונית.
12 גבריאלי: אתה מכלים אותם. שאתה קורא
13 אותם אמורי ודחית: ריבך ריב את רעה. אם
14 יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם
15 וסוד שר אברהם ושרה אל תגל לבוהתן בן
16 מה תעשה בבואם אברהם ושרה לפניך
17 ואומרים מה חטאנו לך שאתה מכלימנו: ומי
18 אית ליה רשותא. לגבריאלי כולי האי להטיח
19 דברים כלפי מעלה: כיון שסוגרי. שאין לו
20 רשות לבקש רחמים כיון שגברה חמתו: שוב.
21 אין מלאך אחר פותח בך כי לא יועיל:
22 היעריך שועך לא בצר. כך היו אומרים
23 חביריו לאיוב כלום הקדמת שועך לא בצר
24 עד לא באה הצרה אם היית עושה כן היו
25 הכל מאמצים את כורך. כל המאמץ עצמו
26 בתפלה מלמטה אין צרים. יכולים להסטינו
27 מלמעלה: לעולם יבקש אדם רחמים שיהו
28 הכל מאמצים את כחו. כשהו יעוהו מלאכי
29 השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים
30 מלמעלה והכי משמע היערוך שועך אם
31 באתה לערוך שועך בזאת תערכוהו לא בצר
32 של יא היו לך צרים ושהכל יהו במאמצי כורך.
33 זמרי. הוא עבן כדמפרש לקמיה וכתב:
34 הכתוב עם שאר אחיו שדויו צדיקים: כתיב
35 זמרי ובתיב עבן. הבא קחשיב לבני זרח ולא
36 כתיב עבן (וביהוזהו ז) כתיב ויקח יהושע את
37 עבן בן זרח אלמא בריה הוא: רב ושמואל.
38 דאמרי תרזיהו הוא עבן הוא זמרי חד אמר
39 עבן שמו כו': מעשה זמרי. נואף כדאמרן
40 לעיל כל עבן נערה המאורסה ועוד שנעשה
41 ונפגו ישראל בעוונתו כמו שנעשה על ידי
42 זמרי דמתו עשרים וארבעה אלף וכאן רובה
43 של סנהדרין: עיבן. גלגל עליהם פקודות
44 עונותיהם כעכנא זו שמתגלגלת בחיקך
45 עגול: וינקו. ומאי איכפת לן דקאמרו רבנן
46 דא"כ כל אדם אומר כן ומשני שלא להוציא
47 לעו כו': אי אפשר. שכבר נגמר הדין: וכי כל
48 במיניה. וכי נאמן הוא דחשדינן ליה להסדי
49 למימר יהא קולר תלוי בצואר עדים: כיון
50 שהניד שוב אינו חוזר ומניח. דבר המכחיש
51 את הראשון דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד
52 אהגדה קמייתא קפיד קרא ואפי' מיחדשינודו

אָמַר לִיה, אִמַשׁ בִּישְׁלָתֶם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים,
וְעַכְשֵׁיו בִּישְׁלָתֶם תְּלִמּוּד תּוֹרָה, עַל אֵיזָה מָהֵן בָּאתָ?
אָמַר לִיה, 'עֵתָה בָּאתִי.' מִיָּד 'וְיָלֵן יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הַהוּא
בְּתוֹךְ הָעֵמֶק', וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִלְּמַד שֶׁלֵּן בְּעִמְקָהּ
שֶׁל הַלְּבָב. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרַ אֲוִיָּא מִשְׁמִיָּה דְרַב,
גְּדוֹל תְּלִמּוּד תּוֹרָה וְיִתְרַ מְהַקְרַבַת תְּמִידוֹ, שְׁנָאֵמַר
'עֵתָה בָּאתִי.' אָמַר לִיה אֲבִי רַבִּי דִּימֵי, הֲאִי קְרָא,
בְּמַעֲרָבָא בְּמֵאֵי מוֹקְמִיתוּ לִיה? 'אַל תִּצַּא לְרִיב מִהַר
פֶּן מָה תַעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ בְּהַכְלִים אוֹתָךְ רַעַךְ רִיבֵךְ
רִיב אֶת רַעַךְ וְסוּד אַחַר אֵל תִּגְלַל.' בְּשַׁעֲהַ שְׁאָמַר
לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחְוָקְאֵל, לָךְ אָמוֹר לְהֵם
לְיִשְׂרָאֵל, 'אֲבִיךָ הָאֲמוּרִי וְאֲמִיךָ הַתִּית', אֲמַרְהָ רוּחַ
פְּסָקוּנִית לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,
אֵם יְבוֹאוּ אֲבָרְהָם וְשָׂרָה וְיַעֲקֹב לְפָנֵינוּ, אֵתָה אֲמַר
לְהֵם וּמְכַלִּים אוֹתְכֶם, 'רִיבֵךְ רִיב אֶת רַעַךְ וְסוּד אַחַר
אַל תִּגְלַל.' וּמִי אֵית לִיה רְשׁוּתָא בְּפוּלֵי הָאִי? אִין, דְּאָמַר
רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינְא, 'שֶׁלֵּשׁ שְׁמוֹת יֵשׁ לוֹ, פִּיֶּסְקוֹן,
אֵיִמְמוֹן, סִינְרוֹן. פִּיֶּסְקוֹן, שְׁפוּסֶס דְּכָרִים כְּלָפֵי מַעְלָה.
אֵיִמְמוֹן, שְׁאוּמִים עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. סִינְרוֹן, פִּיֶּן
שְׁסוּגָר, שׁוּב אֵינִי פּוֹתַח. 'הַנְעוּרֹךְ שׁוֹעֵךְ לֹא בְּצַר',
אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, לְעוֹלָם יִקְדִים אֲדָם תַּפְלָה לְצַרָּה,
שְׁאֵילְמָלֵא (לֹא) יִקְדִים אֲבָרְהָם תַּפְלָה לְצַרָּה, בֵּין
בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵץ, לֹא נִשְׁתַּיִיר מִשְׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
שְׂרִיד וּפְלִיט. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, כֹּל הַמְאֻמֵּץ עֲצָמוֹ
בְּתַפְלָה מְלֻמְמָה, אִין לוֹ צָרִים מְלֻמְעָלָה. רַבִּי יוֹחָנָן
אָמַר, לְעוֹלָם יִבְקֶשׁ אֲדָם רַחֲמִים שִׁיהוּ הַכֹּל מְאֻמֵּץ
אֶת בָּחוּ וְאֵל יְהוּ לוֹ צָרִים מְלֻמְעָלָה: מִנְּעוֹן שְׂכִיפָר לוֹ
וּדְחִי וְכו': תִּנּוּ רַבְּנָן, מִנְּעוֹן שְׂכִיפָר לוֹ וּדְחִי, שְׁנָאֵמַר
'וְיֹאמְרוּ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ מָה עֲבַרְתָּנוּ יַעֲקֹב הַיּוֹם הַזֶּה',
'הַיּוֹם הַזֶּה' אֵתָה עֹכוֹר, וְאִי אֵתָה עֹכוֹר לְעוֹלָם הַבָּא.
וּכְתִיב 'וּבְנֵי זֶרַח וְזָמְרִי וְאִיתָן וְהִימָן וְכַלְכַּל וְדַרְדַּע
פּוֹלֵם חַמְשָׁה', מֵאִי 'פּוֹלֵם חַמְשָׁה'? פּוֹלֵן חַמְשָׁה הֵן
לְעוֹלָם הַבָּא. כְּתִיב וְזָמְרִי, וּכְתִיב עֵבֶן. רַב שְׁמוּאֵל, חַד
אָמַר עֵבֶן שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ זָמְרִי, שְׁעֵשָׂה מַעֲשֵׂה
זָמְרִי. וְחַד אָמַר, זָמְרִי שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עֵבֶן,
שְׁעוֹכֵן עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אֵם אֵינִי יוֹדַע לְהַתְּוֹדוֹת
כוֹ רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר כּוֹ לְנִקּוֹת עֲצָמָן: וַיִּנְקוּ עֲצָמָן?
כִּדִּי שְׁלֹא לְהוֹצִיא לְעוֹ עַל בְּתֵי דִינָן, וְעַל הָעֲדִים.

53 נמי לא מביע דאיכא למימר דהאי דהדרי בהו דאמרי מה לנו לחוב בדמו: דיהבי
54 מעמא למיתיהו. מפני שנאה פלונית היינו שונאים אותו: דבעיא מבכסא. מעשה
55 במוכס אחד ישראל רשע אחד שמת ובו ביום מת אדם גדול בעיר ובאו כל בני
56 העיר ונתעסקו במטתו וקרובי אותו מוכס הוציאו גם את מטת המוכס אחריו וקפצו
57 עליהם אויבים וחינוגי המטות וברחו והיה
58 שם תלמיד אחד שישב לו עם מטת רבו
59 לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את
60 החכם ונתחלפו' להם מטתו וציר של מוכס והיה
61 אותו תלמיד צועק ולא הועיל וקרובי
62 המוכס קברו את החכם ונצטער בה אותו
63 תלמיד מאד מה חטא גרם לקבר זה בבזיון
64 ומה זכה אותו רשע לקבר בכבוד גדול כזה
65 נראה לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער
66 בא ואראך בכבודי בגן עדן בכבוד גדול ונא
67 ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח
68 גיהנם סובב באזניו אבל פעם אחת שמעתי
69 בגנות תלמידי חכמים ולא מחיתי ולכן
70 נעשיתי זה פעם אחת הכן סעודה לשר
71 העיר ולא בא שר העיר וחילקה לעניים והו
72 היה שברו נאמר אותו תלמיד עד מתי יד
73 אותו האיש בך דין קשה אמר לו יע
74 שימות שמעון בן שטח ויכנס תתחיו אמר לו
75 למה אמר לו מפני נשים מכשפניות
76 ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בך
77 דין למחר סיפר אותו תלמיד דברים לשמעון
78 בן שטח מה עשה כינס שמונים בחורים בעלי
79 קומה והיה אותו היום יום גשמים ונתן כד
80 גדולה ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית
81 בתוכם ואמר להן הוזהרו בך שכן שמונים
82 ובשעה שתכנסו יגיביה איש אחת מהן מן
83 הארץ ושוב אין מכשפות שולטות בכס ונא
84 לאו לא נוכל להם הלך לו שמעון בן שטח
85 לטרקלין שלהם והנה הניח הבחורים מבחוץ
86 אמרו לו מי אתה אמר לךן מכשף אני
87 ולנסותכם בכשפים באתי אמר לו ומי
88 כשפים בידך אמר להן יכולני להביא לכם
89 שמונים בחורים עטופי טליתות נגובות
90 ואע"פ שהוא יום גשמים אמרו לו הנראה
91 יצא לחוץ ורמו להם הוציאו הטליתות מן
92 הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו ואחו כל אחד
93 את אחת מהן והביאו וכלו להם והוציאו
94 ותלאום כולם ונתקנאו קרוביהם בדבר ובאו
95 שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של
96 שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו
97 וכשהיה יוצא ליסקל אמר אם יש בי עון זה
98 לא תהא מיתתי כפרה לי ואם אינו כן תהא
99 מיתתי כפרה על כל עונותי וקולר תלוי
100 בצואר עדים ושבעו אלו וחזרו בהם ונתנו
101 טעם לדבריהם מחמת שנאת הנשים ואעפ"כ
102 לא נפטרו: מותני' מפשיטין אותו את בגדיו.
103 כדאמר אותו בלא כסות: מלפניו. ערותו
104 בחתיבתו בגד:

39 תִּנּוּ רַבְּנָן, מַעֲשֵׂה פְּאָדָם אַחַד שְׂיָצָא לִיְהִרָה, אָמַר, 'אֵם יֵשׁ בִּי עוֹן זֶה, לֹא תִהְיֶה מִיתָתִי כְּפִרְהָ לְכָל עֲוֹנוֹתִי, וְאֵם אִין בִּי עוֹן
40 זֶה, תִּהְיֶה מִיתָתִי כְּפִרְהָ לְכָל עֲוֹנוֹתִי, וּבֵית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל מְנַקְּיָן, וְהַעֲדִים לֹא תִהְיֶה לְהֵם מַחֲלֵה לְעוֹלָם.' וּבְשִׁשְׁמֵעוּ חַכְמִים
41 בְּדַבְּרָה אָמְרוּ, לְתַחֲוִירוֹ אִי אֲפָשֶׁר, שְׂכַבְרֵי נְגוּרָה גְּזִירָה. אֵלָּא יְהִרָה, וְיִהְיֶה קוֹלֵר תְּלִוי בְּצִנְאָר עֲרִים. פְּשִׁטָּא, כֹּל בְּמִינֵיהּ? לֹא צְרִיקָא,
42 דְּקָא הִדְרִי בְּתוֹ סְהָדִי. וְכִי הִדְרִי בְּהוּ, מֵאִי הוּי, בִּינָן שְׁהָנִיד שׁוּב אֵינִי חוֹזֵר וּמְגִיד. לֹא צְרִיקָא, דְּיָאֵף עַל גַּב דְּקָא יְהִי טַעְמָא
43 לְמִילְתֵּיהֶוּ (כִּי הֵהוּא מַעֲשֵׂה דְבַעְיָא מִיכְסָא): מִשְׁנָה הִיָּה רְחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה אֲרַבַּע אַמּוֹת, מִפְּשִׁיטוֹן אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו. הָאִישׁ
44 מְכַסֵּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו, וְהָאִישׁ מְלַפְּנֵיהּ וּמְאַחֲרֵיהּ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִסְקַל עֲרוֹם, וְאִין הָאִישׁ נִסְקַלְתָּ עֲרוֹמָה:
נמרא

ביהושע (ו כד) מבואר שעבן היה בנו של זרח. מתרצת הגמרא: רב
 ושמאל שניהם טובים שומרי הוא עבן, אלא שנחלקו מהו שמו
 העיקרי ומהו כניויו, חד אמר עבן שמו, ולמה נקרא שמו גם זמרי,
 על שם שעשה מעשה זמרי – שניאף (במובא לעיל ע"א) שבעל
 נערה מאורסה| כשם שזמרי ניאף עם המדינית (במדבר כה). וחד
 אמר, זמרי שמו, ולמה נקרא שמו גם עבן, על שם שעבן – גלגל
 שהקדוש ברוך הוא יזכור עונותיהן של ישראל וענשו עליהם.
 שנינו במשנה: אם אינו יודע להתוודות בו רבי יהודה אומר בו אם
 היה יודע שהוא מזומם אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי
 חוץ מעון זה, אמרו לו אם כן יהו כל אדם אומרים כן כדי לנקות
 עצמן:
 שואלת הגמרא: וינקו עצמן, כלומר ומה בכך שכל אדם יאמר כן
 וינקה עצמו. משיבה הגמרא: כדי שלא להוציא לעז על בתי דינים,
 שיאמרו השומעים שבת דין לא חקרו היטב, ולא פסקו כדין,
 ושלאו להוציא לעז על העדים ששקרנים הם.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, מעשה באדם
 אחד שצא ליהרג, וקודם שסקלוהו אמר, אם יש בי עון זה –
 שעברו מוציאים אותי להריגה, לא תהא מיתתי כפרה לכל
 עונותי, ואם אין בי עון זה, תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, וזית דין
 וכל ישראל מנוקין – שאני מוחל להם על כך שהורגים אותי שלא
 כדין, והעדים לא תהא להם מחילה לעולם, וכששמעו חכמים בדרך
 שכך אמר אותו אדם, אמרו, לתחירו – שלא להרוג אותו אי
 אפשר, משום שפכר נגדה נזירה – כבר נגמר הדין, אלא תרג, ויהא
 קולר תלוי בצואר עדים, כלומר שאם אכן שקרנים היו, יענשו
 מהשמים על כך.
 מקשה הגמרא: פשיטא שהדין לא חוזר, כל במוינה – וכי נאמן
 הוא, שמחמת דבריו נחשוד את העדים שהעידו לשקר, ומדוע
 אמרו חכמים ויהא קולר תלוי בצואר העדים, שמשמע שאכן
 העדים שחודים ששקרו. מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא
 הוצרכו החכמים לומר כן, אלא משום שמדובר באופן דקא דררי
 בהו פהדי – שהעדים גם חזרו בהם מעדותם.
 שואלת הגמרא: וכי דררי בהו מאי הוי – מה גורם זה שהעדים
 חזרו בהם, הלא הדין הוא שפיון שהנידי שוב אינו חוזר ומנידי,
 דהיינו שלאחר שעד מסיים את עדותו אינו יכול לחזור בו מדבריו,
 ואפילו לחשוד אותם על פי חזרתם אין צריך. מתרצת הגמרא: לא
 צריכא – לא הוצרכו חכמים לומר כן, אלא לאופן דאף על גב דקא
 יהבי מעמא למילתייהו – אפילו שנתנו טעם לדבריהם, כגון שאמרו
 מפני דבר פלוני שעשה לנו, אנו שונאים אותו וממנו להרוג. (כי
 תהא מעשה דהצניא מיכא – כמו המעשה שהיה עם מוכס רשע,
 וביום שמת, נפטר גם אדם גדול, ובשעת הלוייתם קפצו אויבים
 וכולם ברחו, וכשחזרו התחלפו מיתותיהם, והמוכס נקבר בכבוד,
 והאדם גדול נקבר בביוון, ותלמיד אחד שלא ברת, צעק על כך
 ולא השיחו בו, והיה מצטער על כך מאד, עד שבא רבו בחלום
 והסביר לו מדוע קרה כך, וכן הראה לו שהוא בגין עדן והמוכס
 נענש בגיהנום, והוסיף שימשך עונשו עד שיכנס תחתיו שמעון בן
 שטח. מפני שאינו הורג מבכשפות שבאשקלון. התלמיד סיפר את
 הדבר לשמעון בן שטח, ומיד הלך שמעון בן שטח והרגם. ושנים
 מקרוביהן הלכו והעידו על בנו שחייב מיתה, ולבסוף הודו
 ששקרו מחמת ששמעון בן שטח הרג את קרובותיהם. ואף שנתנו
 טעם לכך ששקרו, הרגו חכמים את בנו).

משנה

היה הנסקל רחוק מפינת הסקילה ארבע אמות, היו מפשיטין אותו
 את פגדיו שנאמר (ויקרא כד יד) 'ורגמו אותו', ממש בלא כסותו.
 אמנם מפני הצניעות האיש מכסין אותו בחתיכת בגד מלפניו כנגד
 ערותו, והאשה מלפניה ומאחריה כנגד ערותה, דברי רבי יהודה.
 וחכמים אומרים, האיש נסקל צידו ואין האשה נסקלת צדו, אלא
 לובשת חלוק אחד דק שמכסה את כולה.

אמר ליה אמש בפינתם תמיד של בין הערפיים, ועבשו בלילה
 בפינתם תלמוד תורה, שכיון שבימים אתם נלחמים היה לכם לחזור
 למחנה לעסוק בתורה בלילה, ולא להשאר במצור. שאל יהושע
 על איזה מהן פאת להפירע. אמר ליה, עתה באתי – על של עבשו.
 מיד חזר בו יהושע, ובמלחמה הבאה חזר בלילה למחנה לעסוק
 בתורה שנאמר במלחמת העי' ויול' יהושע בלילה ההוא בתוך
 העמק, ואמר רבי יוחנן, מלמד שכן בעומקה של הלכה.
 הגמרא מביאה שיש ללמוד את מעלת תלמוד תורה: אמר
 רב שמואל בר אבאי משמיה רב, גדול תלמוד תורה יותר מהתקנת
 תמיד, שנאמר עתה באתי.
 הגמרא מביאה מעשה נוסף עם מלאך: אמר ליה אבוי לרב דימי,
 האי קרא במערכא במאי מוקמתיה ליה – כיצד מעמידים פסוק זה
 בארץ ישראל. אל תצא לרוב מהר פן מה תעשה באחריה בהקלים
 אותך רעד ריבך ריב את רעד וסוד אחר אל תגל' (משלי כה טו). מבאר
 רב דימי, מעשה שאמר לו הקדוש ברוך הוא ליהוקאל, לך אמר להם
 לישראל, 'אבידו האמורי ואמרו תחית' (יהוקאל טו א), כלומר הוכיחם
 באופן של דברי גנות על אבותם, אברהם ושרה. אמרה רוח
 פסקונית – המלאך גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם
 אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך, האם אתה אומר להם בנינים
 אלו ומקלים אותם, ריבך ריב את רעד – כדי להוכיח את ישראל
 דבר עליהם בעצמם, וסוד אחר אל תגל – ואת הגנאי את אברהם
 ושרה אל תגלה לבזותם.
 שואלת הגמרא: ומי אית ליה רשותא בולי האי – וכי יש לגבריאל
 המלאך רשות כזו, להטیح דברים כלפי מעלה. משיבה הגמרא: אין
 – כן, ואמר רבי יוסי ברבי חנינא שלש שמות יש לו, פסקון, איטמוון,
 סגירון. פסקון על שם שפוסק דברים כלפי מעלה וכונן כאן,
 איטמוון על שם שאיטם וסותם ומכסה| עונותיהן של ישראל, סגירון
 על שם שפיון שפוגר – שהתגברה החיימה ואין יותר רשות
 לגבריאל לבקש רחמים, שוב מלאך אחר אינו פותח – לא מבקש
 רחמים, משום שלא יועיל.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת לגבי מלחמת העי: חבריו של איוב
 אמרו לו 'היעריך שונדך לא בצד וכל מאמצי כח' (איוב לו ט) – האם
 ערכת שועתך כשעדיין לא באה הצרה, שאם היית עושה כן, היו
 מאמצים ומחוקים את תפילתך שתתקבל. מבאן אמר רבי אלעזר,
 לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שאילמלא (לא) הקדים אברהם
 תפלה לצרה בין בית אל ובין העי – שאילו לא התפלל אברהם על
 בני ישראל כשהיה בין בית אל לעי והתנבא שעתידים בני
 להכשל של בעון עבן, לא נתייר משונאייהו של ישראל, כלומר
 מישראל ובלשון סגי נהור, שרדי ופליגי, ובזכות תפילתו נהרגו רק
 'כשלושים וששה איש' (יהושע ז ח).
 ריש לקיש אמר, כך יש לדרוש את הפסוק, 'וכל מאמצי כח' היינו
 כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה – שמתאמץ להתפלל על צרכיו,
 'לא בצר' אין לו צרים מלמעלה – אין מלאכים מקטרגים עליו
 מלמעלה.
 רבי יוחנן אמר, כך יש לדרוש את הפסוק, לעולם יבקש אדם רחמים
 שיהיו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה, וכך פירשו,
 'יערוך שוער' היינו שכך צריך לערוך את התפילה, 'לא בצר'
 שיתפלל שלא יהיו לו צרים ומקטרגים מלמעלה, 'וכל מאמצי כח'
 דהיינו שיתפלל שהכל יאמצו את כוחו, כלומר שיסייעוהו מלאכי
 השרת לבקש רחמים.
 שנינו במשנה: מנין שפיפר לו יודיו וכו'.
 תנו רבנן בברייתא, מנין שפיפר לו – לעבן שפיפר לו (יהושע ז
 כה) ויאמר לו יהושע מה עברתנו ועבך ה' היום הזה, ויש לדרוש
 'היום הזה' אתה עבד, ואי אתה עבד לעולם הפא. וכתב – וכן
 יש לדרוש מהכתוב בדברי הימים (א ב), 'ובני רח זמרי ואיתן והימן
 וכלכל ודרדע פולם המשע'. זמרי הוא עבן. מאי 'פולם המשע', פולן
 המשע הן לעולם הפא, שכלל הכתוב את עבן עם שאר אחיו שהיו
 צדיקים, להורות שגם לו יש חלק לעולם הבא כמותם.
 הגמרא דורשת את שני שמותיו של עבן. מקשה הגמרא: פתיב
 זמרי וכתב עבן – מדוע בדברי הימים מוזכר זמרי ולא עבן, הלא

גמרא

57 לְעֵדָה כְּמוֹד, שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה, כְּרוּר לֹא מִיָּתֶה
 58 יָפֵה, ואם כן כשאין צורך יש להעדיף שלא לבוותר.
 59 מבררת הגמרא: לִיָּמָה דָּרֵב נֶחְמָן נִתְּנָא הֵיא - האם נאמר אם כן
 60 שדברי רב נחמן שונים במחלוקת תנאים, שלפי חכמים צריך
 61 לברור מיתה יפה ולא לבוותר, ולפי רבי יהודה לא צריך לברור
 62 מיתה יפה ואפשר לבוותר. משיבה הגמרא: לֹא - אין זה מחלוקת
 63 תנאים, אלא דְּכוּלֵי עֲלִמָא אֵית לְהוּ דָּרֵב נֶחְמָן, וְהָכָא בְּהָא קְמִיפְלִנִי,
 64 מַר קָבֵר - רבנן סברו כְּזוּנֵי דְּאִינִישׁ עֲרִיפָא לִית מְפִי מְנַחָא דְּגוּפִיה
 65 - בזונו חשוב יותר מסבל הגוף, והאשה מעדיפה לסבול ולא
 66 להתבוות, וְמַר קָבֵר - רבי יהודה סבר נִיחָא דְּגוּפִיה עֲרִיף מְכוּוֹנֵי -
 67 סבל הגוף יותר חשוב מכיוון והאשה מעדיפה להתבוות ולא
 68 לסבול.

משנה

69 בֵּית הַסֵּקִילָה הָיָה נְבוֹה שְׁתֵּי קוֹמוֹת - שתי פעמים גובה של אדם
 70 בינוני, אֶחָד מִן הַעֲדִים דִּחְפּוּ עַל מַתְנֵיו - דחפו מאחוריו מצד גבו,
 71 כדי שיפול ופניו לארץ. נֶחְפֵץ עַל לְבוֹ, הוֹפְכֵוּ עַל מַתְנֵיו, דהיינו על
 72 גבו, שאם לא מת יהיה אפשר להניח האבן על לבו וכדלהלן, ואם
 73 מת, כך דרכן של מתים להשכיבם על הגב. וְאִם מֵת בָּה -
 74 מהנפילה, יָצָא בזה ידי חובת סקילה, וְאִם לֹא, הַשְׁנֵי נוֹמְלֵי אֵת
 75 הָאָבִו, וְנוֹתְנוּ - משליכו בכח על לבו, אִם מֵת בָּה יָצָא, וְאִם לֹא -
 76 שלא מת גם מהאבן, וְרִמְתוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל - היו כל ישראל
 77 משליכים עליו אבנים נוספות עד שימות, שְׁנָאֵמַר (דברים יז ט)
 78 הַעֲדִים תִּתְּנֶה בּוֹ כְּרָאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד בְּלֹ הַעַם כְּאֶחָדֵיהֶּ.

גמרא

79 תָּנָא - שנינו בתוספתא (פ"ט ה"ג), שתי קומות של בית הסקילה
 80 וְקוֹמוֹת שְׁלוֹ - שהיה בעמידה כאשר דחפו אותו מהגג, הָרִי כָּאֵן
 81 נפילה מגובה שלש קומות.
 82 שואלת הגמרא: וְיָמֵי כְּעֵינָן כּוּלֵי הָאֵי - האם צריך כל כך גובה, כדי
 83 שימות בנפילתו, וְרִמְתוּהוּ - והרי שנינו (ב"ק ג) מַה בּוֹד שְׂהוּא כְּרִי
 84 לְהַמִּית עֲשָׂרָה מְפָחִים, אִף בַּל חִפְרִיה שִׁיעוּרָה כְּרִי לְהַמִּית עֲשָׂרָה
 85 מְפָחִים, הרי ששיעור נפילה הגורמת מיתה, הוא כבר בעשרה
 86 טפחים. מתרצת הגמרא: אִמַר רַב נֶחְמָן אִמַר רַבָּה בַר אֲבוּהִי, אִמַר
 87 קָרָא וְאֶהְבֵּת לְעֵדָה כְּמוֹד, שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה,
 88 כְּרוּר לֹא מִיָּתֶה יָפֵה, ולכן צריך להורגו באופן שימות מהר.
 89 שואלת הגמרא: אֵי הָכִי לִיְבַחְתִּיה מְפִי - שיגביהו את בית הסקילה
 90 יותר כדי למהר עוד יותר את מיתתו. משיבה הגמרא: מְשׁוּם
 91 דְּמִיְנוּל - הנופל מגובה רב, גופו מתפזר ומתפרקים אבריו וכריסו
 92 נבקעת, ומתבזבז בכך.
 93 שנינו במשנה: אֶחָד מִן הַעֲדִים דִּחְפּוּ.
 94 הגמרא מביאה את המקור לכך שגם דחפו מהגג וגם זרקו אבן. תָּנּוּ
 95 רַבְּנָן בְּבֵרֵיתָא, נאמר על הנוגע בהר סיני בשעת מעמד הר סיני,
 96 יְכִי סִקּוּל יִסְקַל או ירה יִירָה (שמות יט ג), ויש לברר, מִנְיַן שֶׁפְּדִחְיָה
 97 - מנין שהנוגע בהר סיני נידון בדחיפה מגובה, תְּלָמוּד לֹאִמַר 'יָרָה'
 98 שהוא לשון השלכה. וּמִנְיַן שֶׁפְּסָקְלָה - בהשלכת אבן, תְּלָמוּד לֹאִמַר
 99 'פָּקַל', שהוא לשון השלכת אבנים. וּמִנְיַן שֶׁפְּסָקְלָה וּבְדִחְיָה, אִם
 100 הוצרך לכך, כגון שדחפוהו ולא מת, תְּלָמוּד לֹאִמַר 'פָּקַל יִסְקַל או
 101 יָרָה יִירָה', כפל הלשון שבכל אחד מהם, מלמד לרבות שעושים בו
 102 שניהם. וּמִנְיַן שְׂאֵם מֵת בְּדִחְיָה יָצָא ולא צריך לעשות בו שניהם,
 103 תְּלָמוּד לֹאִמַר 'או ירה יִירָה הִתִּיבָה 'או' מחלקת שפעמים שעושים
 104 בו רק אחד מהם, והיינו באופן שמת מדחייה. ומאחר שדינים אלו
 105 נאמרו לגבי הנוגע בהר סיני, מִנְיַן שְׂאֵם לְדוֹרוֹת כֵּן - שכך יעשו
 106 לעולם בעונש הסקילה,

תָּנּוּ רַבְּנָן בְּבֵרֵיתָא, הָאִישׁ, כִּמְכַסֵּי אוֹתוֹ בשעת הסקילה פָּרַק אֶחָד -
 2 מעט מלפניו כנגד ערוותו, וְאִשָּׁה שְׁנֵי פָּרָקִים בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין
 3 מִלְּאַחֶיהָ, כלומר פרק אחד מלפניה ופרק אחד מאחריה, מְפָנֵי
 4 שְׂבוּלָה עֲרִיף - שמקום ערוותה נראה גם מלפניה וגם מאחריה,
 5 דְּכָרִי רִבִּי יְהוּדָה, וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים הָאִישׁ נִקְלָל עֲרוֹם ומכסים בו פרק
 6 אחד, וְאִין הָאִשָּׁה נִקְלָלָת עֲרוּמָה כָּלָל, אלא כל גופה מכוסה.
 7 מבררת הגמרא: מָאִי מְעַמְיָהוּ דְּרַבְּנָן שאשה לא נסקלת ערומה.
 8 משיבה הגמרא: אִמַר קָרָא - נאמר לגבי סקילת המקלל (ויקרא כד יז)
 9 'וְרָמְנוּ אוֹתוֹ, מָאִי אוֹתוֹ, אֲלִימָא - אם נאמר שנדרש 'אוֹתוֹ' וְלֹא
 10 אוֹתָה לומר שאשה אינה נסקלת, וְהַכְּתִיב לגבי סקילת העובד
 11 עבודה זרה (דברים יז ה) 'וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא או אֶת הָאִשָּׁה
 12 הַהִיא, אם כן מפורש שגם אשה נסקלת, אֲלֵא מָאִי אוֹתוֹ, אוֹתוֹ -
 13 את גופו ממש בְּלֹא כְּסוּתָה, ומעתה מדויק גם הָא אוֹתָה - אבל
 14 אשה, נסקלת בְּכְסוּתָה. רִבִּי יְהוּדָה אוֹמַר, דורשים מהפסוק 'ורגמו
 15 אותו' רק 'אוֹתוֹ' בְּלֹא כְּסוּתָה, לֹא שְׂאֵם אִישׁ וְלֹא שְׂאֵם אִשָּׁה - ואין
 16 הבדל בין איש לאשה, משום שכל עוד שאין מיעוט מפורש הרי
 17 השוואה התורה איש ואשה לכל מיתות שבתורה.
 18 מכך שרבנן לא הורו מסברא לסקול את האשה ערומה כדי לקרב
 19 מיתתה ולהקל צערה, מוכח שרבנן חששו שהרואים יכשלו בה,
 20 בהרהור עבירה. מקשה הגמרא: לִיְמִירָא - האם ניתן לומר דְּרַבְּנָן
 21 יוֹשֵׁי לְהַרְהוּרָא, וְרִבִּי יְהוּדָה לֹא תִישׁ לְהַרְהוּרָא ולכן סבר שנסקלת
 22 ערומה, וְהָא אִיפְכָא שְׂמַעְנָא לְהוּ - והרי למדנו הדיפך, דְּתָנּוּ בְּסוּטָה
 23 (י), תְּבַלְתּוּ אוֹתוֹ בְּכַנְיָתָה, בבית היוצאור שלה, וּמוֹשֵׁךְ כְּדִי לְגַלּוֹת אֵת
 24 גּוּפָה, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ, כלומר אין עליו להקפיד
 25 בשעה שמופשיטה שלא יקרעו הבגדים, עַד שְׂמַנְלָה אֶת לְבָה, וכמו
 26 כֵּן סוּרָה אֶת שְׁעָרָה אם היה קלוע, רִבִּי יְהוּדָה אוֹמַר אִם הָיָה לְבָה
 27 נָפָה לֹא הָיָה מְגַלְהָה וְאִם הָיָה שְׁעָרָה נָפָה לֹא הָיָה סוּרָה, משום
 28 הרואים שלא יכשלו בהרהור עבירה. וקשה ששם רבנן לא
 29 חוששים להרהור וכאן חוששים, וכן קשה ששם רבי יהודה חושש
 30 להרהור וכאן אינו חושש.
 31 מתרץ רבה את הסתירה בדברי רבי יהודה: אִמַר רַבָּה, הָתָם תִּינּוּ
 32 מְעַמָּא - הטעם שבסוטה חוששים להרהור, הוא משום שְׂאֵם תַּצָּא
 33 מִבֵּית דִּין וְנָפָה, שיתברר שלא זינתה, וְתִתְּנֵהוּ בָּה פִּירְחֵי כְּהוֹנֵה -
 34 ילדי הכהנים והמצויים בעורה, יהיו מהרהרים בה ורודפים
 35 אחריה כל ימיה, אבל הָכָא הָא מְפָסְלָא - כאן הרי נהרגת, ולא
 36 שייך בה חשש זה.
 37 אומרת הגמרא: וְכִי תִיָּמָא אֵתִי לֵאמֹרְנָא בְּאֶרְבֵּי תָא - ואם תרצה
 38 לומר שעדיין יש חשש שמא מחמת ההורח זה יבואו לרדוף אחר
 39 נשים אחרות, על כך אִמַר רַבָּה, גְּמִירֵי - מסורת בידי מרבותי, שאִין
 40 יָצַר הָרַע שׁוֹלֵט אֲלֵא כְּמִי שְׁעִינֵי רוֹאוֹת.
 41 רבא בא ליישב את הסתירה בדעת רבנן: אִמַר רַבָּא, דְּרִבִּי יְהוּדָה
 42 אֲרִבִּי יְהוּדָה קָשְׂיָא דְּרַבְּנָן אֲרִבְּנָן לֹא קָשְׂיָא - וכי יש סתירה רק
 43 בדעת רבי יהודה, ומדוע לא טרחת ליישב את הסתירה בדעת
 44 רבנן. אֲלֵא אִמַר רַבָּא, דְּרִבִּי יְהוּדָה אֲרִבִּי יְהוּדָה לֹא קָשְׂיָא כְּדִשְׁנֵין -
 45 כמו שתירץ רבה. דְּרַבְּנָן אֲרִבְּנָן נְמִי לֹא קָשְׂיָא משום דְּאִמַר קָרָא
 46 (יחזקאל כג מת) 'וְהִשְׁבַּתִּי זְכוּה מִן הָאָרֶץ וְנוֹסְפִי כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשִׂינָה
 47 בְּזִמְתִּיכֵינָה, דהיינו שיש לדאוג לכך שהנשים הרואות יקחו מוסר,
 48 ולגבי סוטה אמנם אם זינתה יקחו הנשים מוסר כשיראו במיתתה,
 49 אך אם לא זינתה תצא בלא יסורים, אך אנו רוצים שהנשים
 50 הרואות ילמדו להיות צנועות ולא להביא עצמן לידי חשד, לכן יש
 51 דין להפשיטה כדי לביישה על כך שנסתרה, אבל הָכָא - כאן
 52 שהורגים אותה, אִין לָךְ יִפְסוּר גְּדוּל מְנָה לנשים הרואות, ולכן אין
 53 ענין להוסיף ולביישה, ולא מפני שחוששו רבנן להרהור.
 54 מוסיפה הגמרא: וְכִי תִיָּמָא לְעֵבִיד בָּה תִּתְּנֵי - ואם תרצה לומר
 55 שיעשו בה את שניהם, שגם יהרגו אותה וגם יביישו אותה, על כך
 56 אִמַר רַב נֶחְמָן אִמַר רַבָּה בַר אֲבוּהִי, אִמַר קָרָא (ויקרא יט יח) 'וְאֶהְבֵּת'

חודש אלול הוא הזמן שבו צריך לעשות חשבון בנוגע לעבודת כל השנה כולה.

1 **גמ'** פרק אחר. כלומר מעט ממנו מלפניו ויש אומרים פרק חתיכת בגד ולשון פרק
 2 בתרויהו לשיני טורגינין: **וְלֹא אוֹתָהּ.** דאין אשה נסקלת ערומה: **וְר' יהודה.** אמר
 3 לך אותו לאו למעוטי אשה אתא אלא לאורויי לן דנסקל ערום דמאותו נפקא לן
 4 בלא כסותו: **לֹא שָׂנֵא הוּא וְלֹא שָׂנֵא הִיא.** שהרי אין כאן מיעוט והשדה הכתוב
 5 איש לאשה לכל מיתות שבתורה: **להרהורא.**

6 שמא יתנו בה עיניהם ויבואו לידי הרהור
 7 דאי לאו האי טעמא נהי דלרבנן לא אצרכה
 8 קרא להפשיטה נעביד לה אן כדי שתמות
 9 מזה: כנגדיה. של סוטה: נקרעו. כדרך כל
 10 הנקרעים: נפרמו. קרע משונה לכאן ולכאן
 11 ולחתיכות קטנות: **וְכוֹתֵר אַתְּ שַׁעֲרָה.** קלעי
 12 שערה: ונסרו כל הנשים. ואם לא היו
 13 ממקלקלי אותה אין כאן יסור אם תצא ואל
 14 ואנו מתכוונים לבישה אפילו היא זכאה
 15 שלא נטמאה מכל מקום פרוצה היתה שהרי
 16 קינא לה ונסתרה: **הבא.** דמיקטלא אין יסור
 17 גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור היא:
 18 **מיתה יפה.** ולא תבוהו: **ביוני דאיש עדיף**
 19 ליה. כלומר גדול בעיניו טפי מנחא דגופיה
 20 הלכך נוח לה שתסיקל בלושה ותשה
 21 למות ואע"ג דאיכא צערא דגופא ולא תבוה
 22 אותה להפשיטה הלכך זו היא ברירת מיתה
 23 יפה: **ניחא דגופא עדיף ליה.** גדול בעיניו טפי
 24 מביוני הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה:
 25 **מותני'** היה נבוה שתי קומות. ומפילו משם
 26 לארץ: **הופכו על מותניו.** כשהוא מושכב
 27 פרוק הוא מגונה יותר: **נבא** תנא וקומה
 28 שלו. שהיה מפילו מעומד **נבא** תנא וקומה
 29 בעיני כולי האי. דבלאו הכי ליכא שיעור
 30 מיתה: מה בור שהוא כדי להמית. משנה
 31 היא בבבא קמא (דף נ) אחד החופר בור
 32 ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור
 33 החמור אם כן למה נאמר בור מה בור שיש
 34 בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דסתם
 35 בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש
 36 בו כדי להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו
 37 פחותין מכאן ונפל לתוכן שור החמור ומת
 38 פטור אלמא עשרה היו שיעור להמית: מיתה
 39 יפה. שימות מזה: מינוול. אם גבוה יותר
 40 מדאי מתפור גופו ואבריו מתפרקין וכריסו
 41 נבקע: מניין שבדחיה. ניונו הנוגעים בזה
 42 סיני ת"ל ירה לא תגע וגו' יירה. לשון
 43 השלכה כמו (שמות טו) ירה בים ומשמעות
 44 דריש ולא ריבויא: מניין. ססקילת אבנים
 45 החוכרה שם ת"ל סקול דהוא לשון אבנים
 46 דכתביב (דברים כב) וסקולה (כל) אנש
 47 עירה באבנים ומנין שבסקילה ובדחיה.
 48 אם הוצרך לשתידן כגון שדחפוהו ולא מת:
 49 ת"ל כי סקול יסקל או ירה יירה ריבויא
 50 הוא דאי חזא מניניהו ודוקא קאמר או הא
 51 או הא ליכתוב כי סקול או ירה מדכתביב
 52 הני לרביי כתביניה: שאם מת בדחיה
 53 יצא. לכן נאמר או לחלק: ומנין שאף
 54 לדורות. כל חייבי סקילה התא דחיה שם:
 55 תלמוד

1 **הא** אותה בכסותה. לאו מקרא דריש דהא ליכא מיעוט להכי דאיתו איצטרך למידרש
 2 בלא כסותו אלא היינו טעמא כדמפרש משום הרהורא או משום ביונא: **אלא**
 3 במה שעניו ראות. והא דאמר סוף פ"ק דמגילה (דף טו) כל האומר רחב רחב מיד נקרי
 4 האמר התם בידוע ומכירה:
 5 **ברור** לו מיתה יפה. י"מ משום דלרעך כמוך
 6 לא שייך מחיים דחייך קודמין וי"מ
 7 משום דכתביב ברישה דקרא לא תקום ולא
 8 תטור ולשון נקימה היינו מיתה כדאמרין לקמן
 9 בפ' ארבע מיתות (דף נב) גבי נקום נקום כשהוא
 10 אומר והבאתי עליכם חרב כו':
 11 **ורמינתי'** מה בור. הא דפרין משור אאדם
 12 משום דהתם נמי דרשינן שור ולא
 13 אדם.
 14 **מה** בור שיש בו כדי להמית. בב"ק (דף נג) פ"ה
 15 משום דסתם בור עשרה וקשה לר"ת
 16 אדרבה סתם בור יותר מעשרה כדאשכחן ביוסף
 17 וירמיה שהושלכו לבור וכדאשכחן בבור
 18 שמילא ושמעאל בן נתניה החלים וכאן פירש
 19 דסתם בור אינו פחות מ' מידו קשה דפרין
 20 בריש פ"ק (דף ג. ושם) אילמא אב"י ותולדה ט'
 21 לא ט' כתביב ולא עשרה כתביב ומשני
 22 יהיה לו אמר רחמנא וקם להו לרבנן דעשרה
 23 מיתה עבדי תשעה ניוקן עבדי מיתה לא עבדי
 24 אלמא מהתם ילפינן ומפר"ת דסתם בור הוי
 25 יותר מעשרה ותרויהו צריכי דאי כתב רחמנא
 26 דמת יהיה לו היא בכל ענין שימות אפילו
 27 בפחות מ' כתב רחמנא בור ואי כתב רחמנא
 28 בור לא צבונק כיב דאי אפשר שלא ימות בו
 29 כתב רחמנא והמת יהיה לו בראוי למות בו
 30 והיינו עשרה דקם להו לרבנן דעבדי מיתה
 31 והא דפרין התם סוף טף זה אב למיתה זה אב
 32 לניוקן אע"ג דט' לא כתביב כלל סברא הוא כי
 33 היכי דעשרה אב למיתה משום דיש בו כדי
 34 להמית תשעה נמי אב לניוקן דיש בו כדי להניק
 35 אי נמי משום דכתביב תרי דימי בור כי יפתח
 36 בור או כי יכרה איש בור (שמות כא) דדריש
 37 בירושלמי אחד בור למיתה ואחד בור לניוקן:
 38 **מניין** שבדחיה. סקילה נאמר תחילה בפסוק
 39 ואפילו הכי עבדינן לה לבסוף משום דאשכחן
 40 קראי דסמך סקילה למיתה דכתביב (דברים יז)
 41 וסקלתם באבנים ומת:
 42 **מניין** שאף לדורות כו'. אפילו לרב דיליף
 43 דורות משעה בריש הקומץ רבה
 44 (מנחות דף טי. ושם) איצטרך קרא לרביי הבא
 45 לדורות דה"א סיני שאני והא דאמרין בפ' טבול
 46 יום (זבחים דף קא). דאמר ליה אהרן למשה
 47 שמא לא שמעת שהורה איננות אלא בקדשי
 48 שעה ולא בקדשי דורות ה"ק שמא כן נאמר לך
 49 בפירוש וא"ת למאן דלא יליף בריש הקומץ רבה
 50 (שעה מדורות) האמר בזבחים בפ' קדשים
 51 (דף ס) מובח שנפגם אין אוכלים בניני שייך
 52 מנחה שנאמר ואכלוה מצות אצל המזבח וכי
 53 אצל המזבח אוכלים אלא בזמן שהוא חלב ולא
 54 כשהוא חסר וההוא קרא במילואים חלב וי"ל
 55 **התם** יליף טפי משום דאשכחן גבי הקרבה
 56 לדורות כיוצא בהן דדרשינן התם
 57 לעיל מניה מובח שנפגם כל הקדשים שנשחטו
 58 עליו פסולין שנאמר וזבחת עליו את עלותיך
 59 ואת שלמיך וכי עליו זבוח אלא כשהוא שלם
 60 ולא כשהוא פגום:
 61 תלמוד

1 **גמרא** תנו רבנן, **האיש, מכסין אותו פרק אחד**
 2 **מלפניו. ואשה, שני פרקים, בין מלפניה בין מלאחריה,**
 3 **מפני שפולה ערוה, דברי רבי יהודה. והכמים אומרים,**
 4 **האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. מאי**
 5 **מעמיהו דרבנן, אמר קרא 'ורגמו אותו'. מאי 'אותו'?**
 6 **אילמא, 'אותו' ולא אותה. והכתיב 'והוצאת את**
 7 **האיש ההוא או את האשה ההיא'. אלא מאי 'אותו',**
 8 **'אותו' בלא כסותו. הא, אותה בכסותה. רבי יהודה**
 9 **אמר, 'אותו' בלא כסותו, לא שנא איש ולא שנא**
 10 **אשה. למימרא, דרבנן חיישי להרהורא, ורבי יהודה**
 11 **לא חייש להרהורא. והא איפכא שמענא להו, דתנן**
 12 **הכהן אוהו בבגדיה, אם נקרעו נקרעו, ואם נפרמו**
 13 **נפרמו, עד שפולה את לבה, וסותר את שערה. רבי**
 14 **יהודה אומר, אם היה לבה נאה לא היה מנלהו, ואם**
 15 **היה שערה נאה לא היה סותרו. אמר רבה, התם**
 16 **היינו טעמא, שאם תצא מפית דין וצאה, ויתגרו בה**
 17 **פירחי פהונה. הכא, הא מקטלא. וכי תימא, אתי**
 18 **לאיתגרוי באחרנייהא. אמר רבה, גמירי, אין יצר הרע**
 19 **שולט אלא במו שעניו ראות. אמר רבא, דרבי יהודה**
 20 **אדרבי יהודה, קשיא. דרבנן אדרבנן, לא קשיא. אלא**
 21 **אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי יהודה, לא קשיא,**
 22 **כדשנין. דרבנן אדרבנן, נמי לא קשיא, אמר קרא**
 23 **'ונפרו כל הנשים ולא תעשנה קזמתניה', הכא אין**
 24 **לך יסור גדול מזה. וכי תימא, לעיבדי בה תרתי. אמר**
 25 **רב נחמן אמר רבה בר אבובי, אמר קרא 'ואהבת'**
 26 **לרעך כמוך', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן**
 27 **תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן.**
 28 **והכא בהא קמפלגי, מר סבר, ביוני דאיש עדיף**
 29 **ליה טפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף**
 30 **מביוני: משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות.**
 31 **אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו,**
 32 **הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא. ואם לאו, השני**
 33 **נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם**
 34 **לאו, רגמתו בכל ישראל שנאמר 'יד העדים תהיה**
 35 **בו בראשונה להמיתו ויד כל העם פאחרונה': גמרא**
 36 **תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן כולי האי?**
 37 **ורמיננהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים.**
 38 **אף כל כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן**
 39 **אמר רבה בר אבובי, אמר קרא 'ואהבת לרעך כמוך'**
 40 **ברור לו מיתה יפה. אי הכי, ליגביהיה טפי? משום**

41 **דמינוול: אחד מן העדים דוחפו: תנו רבנן, מניין שבדחיה, תלמוד לומר 'רה'. ומנין**
 42 **שבסקילה, תלמוד לומר 'סקל'. ומנין שבסקילה ובדחיה, תלמוד לומר 'סקל יסקל או ירה**
 43 **ירה'. ומנין שאם מת בדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,**

משום דהי רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. ולמאן דאמר מלמדך איכא עיי הנרות דדרשין בפ' אלו מציאות (ב"מ דף לא) מדכתיב הכה תכה ונסקלין נמי דבפ' ארבע מיתות (לקמן דף נג) דרשינן מדכתיב מות ימותו המימה במ וא"ת בפרק אלו הנשרפין (לקמן דף עט) דתנן חיבי מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה ואמר בגמרא שבע מינה מותרה לדבר חמור

הוי מותרה לדבר הקל והיבי דייק מיניה דשאני ההם דמיתות בכל מיתות שיכול כיון דחיבי מיתה וייל דרייק מדכתיב כל חיבי מיתות אפי' הנך דלא דרשי הכי אי נמי בורח שאני:

אין לו בהן יד. וכגון שנקטעה משנוקק לטומאה דאי קודם לכן הא אפילו שמואל דבעי קרא כדכתיב מודה בעדים גידמים כדאמר לעיל יש תימה היכי דייק מחבא דבעי קרא כדכתיב דילמא שאני (התם) דכתיב תהיה דדרשין מניה לעכב כל מלי:

רבי אליעזר אומר נותן על מקומו. הך מתניתין מיתניא איפכא בפ' ג' מינן (גזיר מו) בסופו ורבים כיוצא בהן בהדיא שמעתתא גופא פלוגתא דב"ש ובי"ה דנייר

ממורט מיתניא איפכא בפ' הוציא לו (יומא דף סא: ושם) וכן בהדיא בפרק אריקא (ניר דף לא) פלוגתא דרביי ורבא דגו והרצן דאיתא

(בפסחים) דף מא: ופלוגתא דרביי ורבא בידיים שאין מוכיחות בפ' בתרא דנייר (ד' סב. ושם) איפכא בפ' גזירות (ד' ה) ופלוגתא דרבה ורב חסדא בפ' דבכורות (ג' ד. ושם) דטריפה היה איפכא בפ' דתמורה (ד' יא: ושם) השתא

תלמוד לומר 'סקל יסקל': ואם לאו עד השני נוטל את האבן: 'נוטל'? והתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אבן היתה שם משוי שני בני אדם, נוטלה ונותנה על לבו, אם מת בה, יצא. וליטעמיה, תיקשי לך היא גופא 'משוי שני בני אדם', 'נוטלה ונותנה על לבו', אלא, דמדלי לה פהדי חבריה, ושדי לה איהו, כי היכי דתיני מרויא: ואם לאו רגמתו כו': והתניא, מעולם לא שנה בה אדם. מי קאמינא דעבדי, דאי מיצריך כאמונה. אמר מר, אבן היתה כו'. והתניא, אחת אבן שנסקל בה, ואחת עין שנתלה עליו, ואחד סיף שנהרג בו, ואחד סודר ששחנק בו, פולין נקברין עמו. לא צריכא, דמתקני ומייתי אחרוני חלופיהו. נקברין עמו, והתניא, אין נקברין עמו. אמר רב פפא, מאי עמו, עמו בתפיסותו. אמר שמואל, נקטעה יד העדים, פטור. מאי טעמא, דכעניא יד העדים תהיה בו בראשונה, וליכא. אלא מעתה, עדים גידמין דמעיקרא, הכי נמי דפסילי. שאני התם, דאמר קרא יד העדים, שהיתה כבד. מיתיבי, כל מקום שעידוהו שנים ויאמרו, מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו

בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עדי, הרי זה יהיה. תרגמא שמואל, בהן הן עדי. ומי בעינן קרא בדיכתיב, והתניא 'מות יומת המכה רוצח הוא'. אין לי אלא בפמיתה הפתובה בו, מנין שאם אי אתה יכול להמיתו בפמיתה הפתובה בו, שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, תלמוד לומר 'מות יומת המכה' מפל מקום. שאני התם, דאמר קרא 'מות יומת' ולויגר מיניה? משום דהוה רוצח וגואל הדם, שני פתובין תבאין פאחד, וכל שני פתובין תבאין פאחד אין מלמדוין, רוצח, הא דאמרן. גואל הדם, מאי היא, דתניא 'גואל הדם ימית את הרוצח', מצוה בגואל הדם. ומניין שאם אין לו גואל, שבית דין מעמידין לו גואל, שאמר 'בפגעו בו', מפל מקום. אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, ומי לא בעינן קרא בדיכתיב, והתנן, היה אחד מהן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש, אינו נעשה בן סורר ומורה, שאמר 'ותפשו בו' ולא גידמין, והוציא אותו' ולא חיגרין, ואמר 'ולא אילמין, בגנו זה' ולא סומין, אינו שומע בקולנו' ולא חרשין. מאי טעמא, לאו משום דבעינן קרא בדיכתיב, לא, שאני התם דכתיב קרא יתירא הוא. תא שמע, אין לה רחוב, אין נעשית עיר הגדחה, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אין לה רחוב, עושין לה רחוב. עד פאן לא פליגי, אלא דמר סבר, רחובה דמעיקרא בעינן. ומר סבר, רחובה דהשתא נמי דמעיקרא דמי. אבל דכולי עלמא, בעינן קרא בדיכתיב. תנאי היא, דתנן, אין לו בהן יד, בהן רגל, און ימנית, אין לו טהרה עולמית. רבי אליעזר אומר, נותן על מקומו ויוצא. רבי שמעון אומר, נותן על שמואלו, ויוצא: משנה כל הנסקלין נתליו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, אינו נתלה אלא המגדף והעובד עבודה זרה. האי ש תולין אותו פניו כלפי העם, והאשה פניה כלפי העין, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, האי ש נתלה ואין האשה נתלית. אמר [להם] רבי אליעזר, והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון. אמרו לו, שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד: גמרא תנו רבנן, 'הומות' ו'תלות', יכול כל המופתין נתליו, תלמוד לומר 'פי קללת אלהים תלוי', מה מקלל זה שבסקילה, אף כל שבסקילה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, מה מקלל זה שבפר בעיקר, אף כל שבפר בעיקר. במאי קא מיפלגי, רבנן דרשי כללי ופרטי, רבי אליעזר דרשי ריבוי ומיעוטי. רבנן דרשי כללי ופרטי, 'הומות' ו'תלות', כלל. 'פי קללת', פרטי. אי הוה מקרבי להרדי, אמרין אין בכלל אלא מה שבפרט, [האין] אין, מידי אחריןא לא.

1 תלמוד לומר פקול יפקל. לשון עתיד ולא כתב כי סקל סקל או ירה ירה: ושדי
2 ליה איהו. חד מיניה: דתני מרויא. מכח גדול דשנים אין יכולין לכוון כחם
3 להשליך כאחד כשזה משליך זה מעכבו אבל היחיד משליך בכת היתה. משמע
4 כל הימים היתה לכך והיא נקברת עמו: כולם נקברים עמו. מקבור תקברו יתירא
5 נפקא לן לקמן בפירקא (דף מו): בתפיסותו.
6 בתוך ארבע אמות אבל לא נקברו עמו
7 ממש: גידמין הכי נמי דפסילי. ואם כן נימא
8 עדי גידמין פסולין למה לי דהנך נקטעה
9 לאחר מכאן: די העדים. יד שהיתה להם
10 תהיה להם בשעת מיתה אבל גידמין
11 מעיקרא לא משתמעו מיניה דזו היא יד
12 שלהם: הרי זה יהיה. ואע"פ שאין כאן יד
13 עדים הראשונים אלמא לא בעי קרא
14 כדכתיב דלא דוקא איתביב אלא למצוה
15 בעלמא: כהן הן עדיה. כגון דהנך שנים
16 המעידים עליו שנגמר דינו בבית דין הן הן
17 עדים שהעידו עליו מתחילה ונתחייב על
18 פיהם: אין לי. אי לא תביב אלא יומת: אלא
19 מיתה דתובתה כו. סיף כדיליף לקמן 'בד'
20 מיתות] (ד' נב): מות יומת. ריבויא הוא:
21 משום דהוי רוצח. הנידון בבית דין: ונוטל
22 הדם. כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו
23 לרוצח שוגג שיצא חרץ לעיר מקלטו שני
24 כתובין הבאים כאחד כו': היה אחד מהן
25 נידם. אביו או אמו של סורר ומורה: בגנו זה.
26 משמע שרואין אותה ולא חרשין. שאינן
27 שומעין מה שמשיב להם ואינן יודעין אם
28 שמע תוכחתם אם לא: כולי יתירא
29 הוא. דהוה ליה למכתב והוציאווה אל שער
30 העיר החיאי וסקלוהו כדכתיב בכל שאר
31 נסקלין ותו לא מידי כל אורך דברים זה
32 למה: רבי אליעזר. לא בעי קרא כדכתיב וכן
33 רש"י: מותני' אלא מנהפ. מברך את השם
34 ובגמרא מפרש טעם: אין דנין שנים ביום א'.
35 בב"ד א' משום דלא מצו להפכי בכותיה
36 דכל חד וחד צריך לבקש ראיות למיתה זו
37 ולמיתה זו ובגמרא מפרש דבשתי עבירות
38 קאמר דאין ראיותיהן שוות ושעמון בן שטח
39 שעה הוצרכה לכך שהיו בנות ישראל
40 פרוצות בכשפים ועשה סיג לשעה ותלאן
41 לפרסומא למילתא וכן את כולם ביום אחד
42 מפני קרוביהם שלא יתקשרו להצילן: גמ'
43 כי קללת אלהים. מפני שבירך את השם
44 נתלה והעובדים והשבים אומרים מפני מה
45 זה תלוי מפני שבירך את השם וגנאי הדבר
46 כלפי מעלה להיזכר: מה מקלל בסקילה.
47 ונתלה בכתבי ידה ותלות אף כל שבסקילה
48 נתלה: אף כל שבפר בעיקר. אין לך לרבות
49 אלא העובד ע"ז: דרשי כללי ופרטי. דורשין
50 את התורה בכלל ופרט כל מקום שסתם
51 ואח"כ פירש דורשין את האחרון בפרט. ורבי
52 אליעזר דרשו במיעוטי. יש חילוק בין זה
53 לזה פרט היינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא
54 מה שבפרט ואפילו הדומה לפרט אין
55 מתרבה מן הכלל אבל הדורשו במיעוט לא
56 עקר את הכלל ממקומו אלא מיעוטי
57 במקצת שמתחילה היה משמע כל דבר ובא
58 המיעוט ומיעט משמעו שלא תאמר הכל
59 במשמע אלא כגון זה הכתוב אחריו והדומין
60 לו.

סנהדרין דף מה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום רביעי) קפג

הגמרא מקשה על דינו של שמואל ממשנה: מיתבי, שנינו במכות
 (ה) מי שנגמר דינו וברח, כל מקום – בכל בית דין שיעידוהו שנים
 ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני ליהרג,
 ופלוני ופלוני עדי, הרי זה יתרג. ובפשטות מדובר שהעדים
 הראשונים אינם לפנינו, ובכל זאת נהרג, אם כן משמע שמה
 שנאמר 'יד העדים היתה בו' אינו מעכב, אלא רק למצוה
 לתחילה. משיבה הגמרא: ה'ר'נא שמואל – שמואל פירש את
 המשנה במכות, כהן הן עדי – שאותם העדים שמואל עשוי
 הם אלו שהעידו בתחילה, ובאופן זה יכול להתקיים 'יד העדים
 היתה בו'.
 שמואל חידש את דינו מחמת שהבין שצריך לקיים את הפסוק
 כלשונו, וכשאי אפשר לקיימו כלשונו אין לקיימו כלל. הגמרא
 מקשה על הבנה זו: ומי בעינן קרא בדרבתיב – האם צריך לקיים את
 הפסוק דווקא כפי שכתוב, וה'ר'נא – והרי שנינו בברייתא, נאמר
 (במדבר לה כא) 'מות יומת הפכה רוצח הוא', ואם היה כתוב רק
 'ומת' הייתי לומד שאין לי רשות להמיתו אלא במיתה הפתובה בו
 שהיא סייף, מנין אתה למד שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה
 הפתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, תלמוד
 לומר 'מות יומת המכה' מקל מקום – בכל אופן שתוכל להורגו.
 מבואר בברייתא שאם אי אפשר להורגו כדינו, יש להורגו בכל
 צורה, אף שלא מבוארת בפסוק, אם כן גם בנקטעה יד העדים, יש
 להורגו בכל אופן.
 מתרצת הגמרא: שאני התם דאמר קרא 'מות יומת', כלומר
 בברייתא יש ריבוי מיוחד, שאין צורך להורגו דווקא בסייף, אבל
 בפסוק של 'יד העדים' אין ריבוי שממנו אפשר ללמוד שחייב
 מיתה כשלא יכולים לקיים 'יד העדים' תהיה בו.
 מקשה הגמרא: ולימיר מנייה – שנלמד מהאמור ברוצח (במה
 מציינו) שלא צריך קרא כדכתיב, וגם יד העדים לא תעכב. מתרצת
 הגמרא: אי אפשר ללמוד משם, משום דההו רוצח וגואל הדם
 ויבואר להלן שני כתובין בפאן באחד – בשניהם התורה חידשה
 שהכתוב בהם לא מעכב, והכלל הוא שכל שני כתובין בפאן
 באחד אין מלמדין – אין ללמוד מהם למקומות אחרים.
 מבררת הגמרא: רוצח הא דאמר, גואל הדם מאי היא – היכן
 התחדש שלא צריך להקפיד על הכתוב בו. משיבה הגמרא: דתנא
 בברייתא לגבי רוצח בשגגה הגולה לעיר מקלט, ואם יוצא מעיר
 המקלט, נאמר (במדבר לה כא) 'גואל הדם ימית את הרוצח', דהיינו
 שמצוה לקרובו של הנרצח הראוי לירושו, להורגו, ומפסוק זה
 אתה למד שמצוה בגואל הדם – על ידי קרוב, ומהני שאם אין לו
 גואל שפית דין מעמדיו לו גואל – ממנים אדם זר שאם יראה את
 הרוצח יוצא מעיר המקלט יהרוג אותו, שנאמר בפסוק בו, מקל
 מקום – לרבות כל אדם שפוגע ופוגש בו.
 מר קשיא דן בסברא של 'בעינן קרא כדכתיב': אמר ליה מר
 קשישא בריה דרב הסימא לרב אשי, ומי לא בעינן קרא בדרבתיב –
 האם יש מי שסובר שלא צריך לקיים את הפסוק דווקא כפי
 שכתוב, והתנן – הרי שנינו לקמן (עא), ה'ה' אחד מהן – אביו או
 אמו של בן סורר ומורה, גדם יידו קטועה או אילם או הינר
 ורגלו קטועה או סומא או חרש או יאינו שומע, אינו נעשה בן סורר
 ומורה, כלומר אינו נהרג, שנאמר (דברים כא יט) 'ותפשו בו אביו ואמו
 והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקומו' ופסוק זה נדרש כך,
 'ותפשו בו' ולא ידמין שאין להם ידיים לתופסו, 'הוציאו אותו' ולא
 חגיגין שאין להם רגלים לילך ולהוציאו, 'ואמרו' ולא אילמין
 שאינם יכולים
 לומר, 'כגנו זה' ולא סומין, שכיון שאינם יכולים לראות את בנם
 אינם יכולים להראות באצבעם עליו, 'איננו שומע בקולנו' ולא
 חרשין שאינם שומעים מה משיב להם ואינם יודעים אם שמע
 תוכחתם או לא. ובפשטות מאי מעמא – מהו הטעם שדרשו כן,
 לא – האם לא משום דבעינן קרא בדרבתיב.
 דוחה רב אשי: לא – אין ממשנה זו ראייה, שאני התם דבוליה קרא
 ותיבא הוא – שונה הפסוק בבן סורר ומורה, שכולו מיותר הוא,

תלמוד לומר 'קל יקבל או ירה ירה' שהיה יכול לכתוב 'סקל סקל
 או ירה ירה', ומה שכתוב בלשון עתיד, מלמד שכן יש לעשות
 לעולם.
 שנינו במשנה: ואם לאו עד השני נוטל את האבן.
 מקשה הגמרא: מהו זה שאמרה המשנה 'נוטל' – בלשון יחיד,
 והתנא – והרי שנינו בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אבן
 היתה שם משוי – שכדי להרימה היה צריך שני בני אדם, ולאחר
 הדחייה, אם עדיין לא מת, העד השני נוטלה ונותנה על לבו של
 הנסקל, אם מת פה, יצא. ומבואר בברייתא זו שהאבן היתה כבידה
 והיה צורך בשני בני אדם כדי להרימה ומדוע נקטה המשנה לשון
 יחיד. אומרת הגמרא: ולימעמיך – לשיטתך שאתה מקשה מן
 הברייתא על המשנה, תיקשי לך היא גופא – תהא קשה לך
 הברייתא בעצמה, שכתבה בתחילה 'משוי בני אדם', ולאחר
 מכן כותבת 'נוטלה ונותנה על לבו' בלשון יחיד.
 מיישבת הגמרא: אלא הביאור גם במשנה וגם בברייתא הוא,
 דמילי לה ביהדי כהיה – שהעד השני מגביה את האבן בסיוע
 חברו, וכאשר היא מוגבהת חברו עוזב, ושדי לה איהו – ומשליך
 אותה הוא לבדו על הנסקל, כי הוי דתיית מוויא – כדי שתפגע
 בו בכח גדול, שכאשר אדם יחיד משליך הוא עושה כן בכח גדול,
 אבל אם שניהם ביחד משליכים, אי אפשר לכונן שישליכו ממש
 ביחד, ונמצא שכאשר זה משליך השני מעכבו.
 שנינו במשנה: ואם לאו רינתו בו' בכל ישראל.
 מקשה הגמרא: וכי היה מקרה שלא מת על ידי האבן שזרק העד
 ונרגם על ידי כל ישראל, והתנא – והלא שנינו בברייתא מעולם
 לא שנה פה אדם – שמעולם לא היה צריך להשליך על הנסקל
 אבן שניה. משיבה הגמרא: מי קאמינא דעביד – האם המשנה
 אמרה שעשו כן, דאי מיצריך קאמינא – המשנה רק אמרה שאם
 היה צריך היו עושים כן, אמנם מעולם לא עשו כן משום שתמיד
 מת קודם לכן.
 הגמרא דנה האם תמיד היתה אבן מוכנה בבית דין לצורך
 הסקילה: אמר מר – שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן אבן היתה
 כו'. משמע מלשון הברייתא שבאופן קבוע היתה בבית דין אבן
 שמוכנה לכן. מקשה הגמרא: והתנא והלא שנינו בברייתא, אחת
 אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סוף שנהרג בו ואחד
 סודר שנתקן בו בולן נקברין עמו – היו קוברים אותם עם הנידון,
 וכיצד אומרת הברייתא שהיתה אבן מוכנה בבית דין לבקיעות.
 מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרכה הברייתא לנקוט לשון
 זו, אלא משום דמתקני מייית אתריני הלפניהו – שמדי לאחר
 הסקילה, היו מביאים אבן אחרת במקום האבן שהשתמשו בה,
 כדי שתהיה מוכנה ועומדת לפעם הבאה שיצטרכו לעשות
 סקילה.
 שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן, שהאבן והעץ והסייף והסודר
 נקברין עמו. מקשה הגמרא: והתנא בתוספתא (פיט ה"ה) שכל אלו
 אין נקברין עמו. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, מאי עמו – מה היא
 כוונת הברייתא 'נקברים עמו', עמו בתפיסתו – בתוך ארבע אמות
 הסמוכות לקברו, אך לא בקברו ממש.
 הגמרא דנה באופן שנקטעה יד העדים, מה דינו של הנידון: אמר
 שמואל, נקטעה יד העדים, פטור הנידון ממיתה. מאי מעמא, משום
 דבעינא – צריך לקיים בנידון את הפסוק 'יד העדים תהיה בו'
 בראשונה, וליכא – ואין אפשרות, שהרי אין להם ידיים, ולכן אינו
 נהרג כלל.
 מקשה הגמרא: אלא מעתה עדים נדמין דמעיקרא – עדים שהיתה
 קטועה להם היד קודם שהעידו, הכי נמי דפסיילי – האמנם גם הם
 פסולים, ואם כן מדוע אמר שמואל 'נקטעה' ולא אמר עדים
 גידמין פסולים. מתרצת הגמרא: לעולם עדים גידמין כשרים,
 ושאיני התם דאמר קרא 'יד העדים', ומשמעותו יד שהיתה כבר
 בשעת העדות, שתהיה גם בשעת ההריגה, אבל אם היתה קטועה
 בשעת העדות אין בזה חסרון, משום שזוהי היד שלהם, ובמה שיש
 להם יתקיים הפסוק 'יד העדים'.

1 אך השתא דמרתקי מהדר – עכשיו שהם רחוקים זה מזה, שהפרט
 2 כתוב בפסוק שאחריו, אין דנים בכלל ופרט, אהני והועיל בזה
 3 לרבנוי עבודת פוכבים, דמי ליה ככל מילי – שדומה לו בכל, גם
 4 שכופר בעיקר וגם שמיתתו בסקילה.
 5 ורבי אליעזר דריש בכל התורה בדרך ריבוי ומיעוטי, מה שנאמר
 6 'והימת ותלית' זה רבוי, שכל המומתים נתלים, ומה שנאמר 'כי
 7 קללת' זה מיעוט, שרק המגדף נתלה, אי הווי מרבינן להדר – אם
 8 היו הריבוי והמיעוט קרובים זה לזה, לא הווי מרבינן ולא היינו
 9 מרבים אלא עובד עבודת פוכבים, דמי ליה ככל מילי – שדומה לו
 10 בכל, גם שכופר בעיקר וגם שמיתתו בסקילה, אך השתא דמרתקי
 11 מהדר – עכשיו שרחוקים הם זה מזה, שהמיעוט כתוב בפסוק
 12 שאחריו, אהני והועיל בזה לרבנוי שאר הנסקלין שיתלו, אף
 13 שאינם דומים ממש למגדף, וממעט שאר חייבי מיתות, שאינם
 14 דומים לו כלל.
 15 שנינו במשנה: האיש תולין וכו' אותו פניו כלפי העם והאשה פניה
 16 כלפי העץ, דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים, האיש נתלה ואין
 17 האשה נתלית. הגמרא מפרשת טעם מחלוקתם. שואלת הגמרא:
 18 מאי מעמא דרבנן שאשה אינה נתלית. משיבה הגמרא: אמר קרא
 19 (דברים כא כג), 'ותלית אותה', ודורשים שרק אותה – את האיש,
 20 תולים, ולא אותה – את האשה, שאינה נתלית.
 21 מבאר הגמרא: ורבי אליעזר סובר שאשה נתלית, דורש שרק
 22 אותה עצמו תולים, בלא פסוק.
 23 מקשה הגמרא: ורבנן מנין להם למעט שאין תולים את האשה, הרי
 24 הפסוק נצרך ללמד שתולים אותו בלא כסותו. מתרצת הגמרא: אין
 25 הכי נמי – אכן פסוק זה נצרך לכך, אלא דורשים מכך דאמר קרא
 26 (שם), 'וכי יהיה באיש חטא וגו', ותלית אתה, שרק איש נתלה ולא
 27 אשה נתלית.
 28 שואלת הגמרא: ורבי אליעזר הסובר שאשה נתלית, האי – פסוק זה
 29 'וכי יהיה באיש' משמעו למעט, מאי דריש ביה – מה דורש למעט
 30 בו. משיבה הגמרא: אמר ריש לקיש, ההוא – פסוק זה, בא למיעוטי
 31 בן סורר ומוצה שאינו נתלה, שאינו איש.
 32 מקשה הגמרא: והתניא, בן סורר ומוצה נסקל ונתלה, דברי רבי
 33 אליעזר. מתרצת הגמרא: אלא אמר רב נחמן בר יצחק, הפסוק 'איש'
 34 בא לרבות בן סורר ומוצה שנתלה. ומפרש, מאי מעמא – איך
 35 מרבים בן סורר, דאמר קרא, 'וכי יהיה באיש חטא', ומשמעו שאיש
 36 נתלה ולא בן סורר, ומהנאמר 'חטא' גם יש למעט, שמי שעל חטאו
 37 נהרג נתלה, יצא בן סורר ומוצה שעל שום סופו נהרג, ולא מחמת
 38 חטאו, שאינו נתלה, הוי מיעוט אחר מיעוט, ומידה היא בתורה
 39 שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומרבה שכן סורר נתלה, ולכן
 40 אינו ממעט אשה.
 41 שנינו במשנה: אמר להן רבי אליעזר, והלא שמעון בן שמח תלה
 42 נשים כו' באשקלון, אמרו לו, שמונים נשים תלה, ואין דנין נשים
 43 ביום אחד. הגמרא מבאר את באיזה אופן נאמר דין זה: אמר רב
 44 חסדא, לא שנו שאין דנים נשים למיתה ביום אחד, אלא בשתי
 45 מיתות שונות, כגון סקילה ושריפה, אבל מקשה הגמרא: ומה שנינים
 46 בסקילה, דנין אפילו נשים ביום אחד. מקשה הגמרא: והא מעשה
 47 דשמעון בן שמח שהביא רבי אליעזר, דמיתה אחת הוא – שכולם
 48 מתו בסקילה, וקא אמרו ליה חכמים, דאין דנין נשים ביום אחד.
 49 ולכן חוזרת בה הגמרא: אלא, אי איתמר הכי איתמר – אם נאמרו
 50 דברי רב חסדא, כך נאמרו, לא שנו שאין דנים נשים ביום אחד,
 51 אלא במיתה אחת שהיא פניו שתי מיתות, והכי דמי – ובאיזה אופן
 52 מדובר, כגון שתי עבירות שונות, כגון חילול שבת ועבודה זרה,
 53 ששניהם בסקילה, וכל שכן בשתי מיתות שונות, אבל במיתה אחת
 54 ועבירה אחת, כגון ששניהם בחילול שבת, או שניהם בנערה
 55 המאורסה, דנין אף כמה ביום אחד.
 56 הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא: מתיב רב אדא בר אבהו,
 57 שנינו בברייתא, אין דנין נשים למיתה ביום אחד, ואפילו כגואף
 58 ונאפתה, על אף שזה עבירה אחת ומיתה אחת.
 59 מתרצת הגמרא: תרגמא ופירש רב חסדא את הברייתא, בבת כהן

60 שזינתה ובוועלת, שמיתתה בשריפה, אך מיתת הבעל בסקילה אם
 61 ארוסה היא, ובחנק אם נשואה היא, ככל בא על אשת איש בת
 62 ישראל, או בבת כהן וזממי וזממי, שהעידו שזינתה, ונגמר דינה
 63 לשריפה, ובאו עדים והזימו את העדים, ודין הזוממים בחנק, ושוב
 64 באו כת עדים שלישית והזימו את הזומימים, נמצא שעדות
 65 ראשונה אמת, ודין הבת כהן בשריפה, והכת השניה בחנק, ולכן
 66 אין דנים אותם ביום אחד, אך בת ישראל שזינתה, שמיתתה
 67 ומיתת בעלה שוה, אפשר לדונם ביום אחד.
 68 שנינו במשנה, שחכמים השיבו לרבי אליעזר, שמשמעון בן שטח
 69 אין ראייה שתולים נשים, ששם היתה הוראת שעה. הגמרא מביאה
 70 ברייתא המבאר שבת דין רשאים לענוש שלא מן הדין, כדי
 71 לגדור את פירצות הדור: תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, שיעתי
 72 מרבתי, שפית דין רשאים להיות מפין ועונשין מיתה אף שלא מן
 73 הכתוב בתורה, ולא רשאים לבדות מלבם עונש למי שאינו מחוייב,
 74 ולעבור בכך על דברי תורה, אלא רק כדי לעשות סיני וגדור לתורה,
 75 שישמרו תורה ומצוות. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי
 76 יונים, ואסרו זאת חכמים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, ולא מפני
 77 שראוי היה לכהן, שהרי אין בזה איסור תורה, אלא שהשעה היתה
 78 צריכה לכהן, מחמת שהיו פרוצים בעבירות.
 79 שוב מעשה באדם אחד, שהמיה את אשתו – שבא על אשתו תחת
 80 עץ התאנה, שמקום גלוי הוא, ופריצות הוא, והביאוהו לבית דין
 81 והלקוהו, ולא מפני שראוי לכהן, שהרי אין לאו בזה, אלא שהשעה
 82 צריכה לכהן, שהיו פרוצים בגדרי הצניעות.

משנה

83 אחר שהתבאר לעיל דיני סקילה, מפרשת המשנה דיני תליה
 84 וקבורה ואבלות של הנסקלים:
 85 כיצד תולין אותו – את המחוייב תליה, משקעין – נועצים את הקורה
 86 בארץ, והעץ יוצא כמין יתד מראש הקורה, ופסוק – מקרב את שתי
 87 ידיו כדי שיהיו זו על גב זו, ותולה אותו בהם. רבי יוסי אומר, הקורה
 88 אינה נעוצה בקרקע, אלא עומדת על הקרקע, מופה – נשענת
 89 בראשה על הכותל, ותולה אותו בדרך שהמפחין עושין כשתולין
 90 בהמה להפשיטה.
 91 ולא משחין אותו על התליה, רק מתדין אותו מיד לאחר תלייתו,
 92 ואם לן – השאירו תולה על האילן כל הלילה, עובר עליו בלא
 93 תעשה, שאמרו רבי מאיר, לא תלין נבלתו על העץ, כי קבר
 94 תקברנו ביום ההוא, כי קללת אלהים תלוי וגו', מפרשת המשנה
 95 את הפסוק 'כי קללת אלהים תלוי', בלומר, שהעוברים ושבים
 96 שואלים, מפני מה זה תלוי, ומשיבים, שנתלה מפני שבידך את
 97 השם, ונמצא שם שמים מתחלל שמוזכרים שזה בירך את ה'.
 98 אמר רבי מאיר, ביאור הפסוק הוא, בשעה שאדם מישאל מצטער
 99 כשנענש על עונו, שכינה מה לשון אומרת – באיזה לשון קובלת
 100 ומתאוננת עליו, קלני מראשי קלני מורעני – ראשי ורועני ככדים
 101 עלי, ומוסיף רבי מאיר, אם בן המקום מצטער על דמן של רשעים
 102 שנשפך בעוונם, קל וחומר שמצטער על דמן של צדיקים.
 103 ולא זו – הנתלה על ידי בית דין בלבד אמרו שאם מלינים אותו
 104 עוברים בלא תעשה, אלא כל המלין את מותו מלקוברו עובר בלא
 105 תעשה, אך אם הלינו לבבוד, כגון כדי להביא לו ארון ותכריכים,
 106 אינו עובר עליו בלאו.
 107 המשנה חוזרת לדין הנסקל ונתלה: ולא היו קוברין אותו בקברות
 108 אבותיו, משום שאין קוברים רשע אצל צדיק, אלא שתי בתי קברות
 109 היו מתקנין לבית דין, אחת לנהרגין בסייף ולנזקין שמיתתם קלה,
 110 ואחת לנסקלין ולנשפין שמיתתם חמורה, ואחר שנתעבל הפקר
 111 בקבר, כבר התכפר במיתתו ובזיונו, ולכן מלקטין את העצמות
 112 וקוברין אותן במקומן בקברי אבותיו.
 113 ותקריבים של הנהרג באים ושואלים בשלום תריגין ובשלום העדים,
 114 בלומר וכו' באומרים, שאין בלגנו תרעומת עליכם, שדין אמת דנתם,

סנהדרין. נגמר הדין – פרק שישי דף מו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפה רש"י תוספות

1 **אהני לרבווי עבודה ורה.** הך הרחקה שהרחיקם זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט אהני לרבווי עבודה ורה הואיל ודמיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר
2 כמותו: **כי קללת.** מיעט את הרבי ולמדרך שלא תרבה בו את הכל אלא זה והזונה לו וכי דרשינן הכי היבא דמיקרבן להדי' אבל היבא דרחוק זה מזה אתני דלא
3 תמעטיה בהאי מיעוטא כשאר מיעוטיין אלא מידי דלא דמי ליה במידי כגון שאר מיתות ב"ד אבל שאר נסקלין דדמו ליה מיתה דבסקילה כמותן לא תמעט מיניה ומהכא
4 תיפשוט לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל דמאן דרריש ליה בכללי ופרטי אינו מרבה אלא כעין הפרט ומאן דרריש ליה ברביי ומיעוט אמרינן ריבה הכל ולא
5 מיעט אלא דבר אחד משום טעמא דפרישית

1 **השתא דמרחקי מהרדי, אהני לרבווי עבודת פוכבים,**
2 **דדמי ליה בכל מילי.** ורבי אליעזר דריש ריבווי ומיעוטי,
3 **והזכות ותלית רבוי.** כי קללת' מיעוט. אי הווי מקרבי
4 **להרדי, לא הווי מרבינן אלא עבודת פוכבים, דדמי ליה**
5 **בכל מילי.** השתא דמרחקי מהרדי, אהני לרבווי שאר
6 **הנסקלין: האיש תולין וכו':** מאי טעמא דרפגן, אמר
7 **קרא ותלית אותו, אותו' ולא אותה.** ורבי אליעזר,
8 **אותו' בלא פסותו.** ורפגן, אין הכי נמי, אלא אמר קרא
9 **וכי יהיה באיש חמא' איש ולא אשה.** ורבי אליעזר,
10 **האי וכי יהיה באיש, מאי דריש ביה.** אמר ריש לקיש,
11 **ההוא, למעוטי בן סורר ומורה.** והתניא, בן סורר ומורה נסקל ונתלה, דברי רבי אליעזר. אלא,
12 **אמר רב נתנן בר יצחק, לרבות בן סורר ומורה.** מאי טעמא, דאמר קרא, **וכי יהיה באיש**
13 **חמא, איש' ולא בן.** 'חמא' מי שעל חמאו נהרג, יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג.
14 **הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות:** אמר להן רבי אליעזר, והלא
15 **שמעון בן שמט תלה נשים כו':** אמר רב חסדא, לא שנו, אלא בשתי מיתות. אבל במיתה
16 **אחת, דנין. והא מעשה דשמעון בן שמט דמיתה אחת הוא, וקא אמרו ליה דאין דנין. אלא,**
17 **אי איתמר הכי איתמר, לא שנו אלא במיתה אחת פועין שתי מיתות. והכי דמי, כגון שתי**
18 **עבירות. אבל במיתה אחת ועבירה אחת, דנין. מתיב רב אדא בר אבהה, אין דנין שנים ביום**
19 **אחד, ואפילו בגואף וגואפת. תרנגא רב חסדא, בבת פהן ובוועלה, או בבת פהן וזמני וזמניה.**
20 **תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, שמעתי שביט דין מפין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור**
21 **על דברי תורה, אלא פדי לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים,**
22 **והביאיהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכף, אלא שהשעה צריכה לכף. שוב מעשה**
23 **באדם אחד, שהטיח את אשתו תחת התאנה, והביאיהו לבית דין והלקוהו, לא מפני שראוי**
24 **לכף, אלא שהשעה צריכה לכף: משננה פיצד תולין אותו, משקעין את הקורה בארץ, והעין**
25 **יוצא. ומקורף שתי ידיו זו על גב זו, ותולה אותו. רבי יוסי אומר, הקורה מוטת על הבותל,**
26 **ותולה אותו פדרך שהפכחין עושי, ומתירין אותו מיד. ואם לו, עובר עליו בלא תעשה, שנאמר**
27 **'לא תלין נבלתו על העץ, פי קבר תקברנו פי קללת אלהים תלוי', כלומר, מפני מה זה תלוי,**
28 **מפני שפירך את השם, ונמצא שם שמים מתחלל. אמר רבי מאיר, בשעה שאדם מצטער,**
29 **שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מרועי. אם פן, המקום מצטער על דמן של**
30 **רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים. ולא זו בלבד אמרו, אלא כל המולין את מתו,**
31 **עובר בלא תעשה. הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכים, אינו עובר עליו. ולא היו קוברין**
32 **אותו בקברות אבותיו, אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין, אחת לנהרגין ולנחנקין,**
33 **ואחת לנסקלין ולנשרפין. נתעבל הפשר, מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן. והקורבים**
34 **פאים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים, כלומר, שאין בלבנו עליכם, שדין אמת דנתם,**
1 **ואל**

1 לעיל הוא דפרט לשון פירוש הלכך כלל
2 ופרט וכלל אי אתה דן להביא ע"י הכלל
3 האחרון אלא כעין הפרט שאילמלא לא בא
4 כלל האחרון הייתי אומר הפרט הוא פירושו
5 של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי'
6 הדומה לו לא תלמוד ממנו אלא סתם
7 ואח"כ פירש ובא ללמדך שאין בסתם אלא
8 הפירוש הלכך כי אתא כללא בתרא אהני
9 לרבווי כעין הפרט ותו לא ומאן דרריש ליה
10 ברביי ומיעוטי אמר לך המיעוט אינו
11 פירושו של סתם אלא מיעט ריבויא שלא
12 יהא הכל במשמע ואי נמי לא אתא כללא
13 בתרא הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין
14 למיעוט שלא בא המיעוט למעט אלא מכל
15 דלא דמי ליה הלכך כי חזר וריבה ריבה האבי
16 ולא מתמעט אלא מיעוט אלא דבר אחד
17 שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט: ורבי
18 אליעזר. אמר לך האי אותו דתלייה נמי
19 אותו בלא כסותו אשמעינן ולא למעוטי
20 אשה: למעוטי בן סורר ומורה. דאע"ג
21 דבסקילה אתא קרא למעוטי דכתיב איש וכן
22 סורר ומורה לא הוי איש דאם היה ראוי
23 להוליד לא היה נידון דכתיב (דברים כא) בן
24 מאי מעמא. כלומר היכי משמע מיניה
25 ריבויא: בן סורר ומורה. לא חטא כדתנן בפ'
26 בן סורר ומורה (לקמן דף עב.) וכי מפני
27 שאכל זה תרסימר בשר ושתה חצי לוג יין
28 אמרה תורה יסקל אלא הגיעה תורה לטוף
29 דעתו סופו מוגמר נכסי אביו ומבטש לימודו
30 ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלטסם
31 את הבריות כו': ואין מיעוט אחר מיעוט כו'.
32 כלומר מדה היא בתורה: מיתה אחת דנין.
33 דטעמא משום דלא אפשר לעיוני בתריווייהו
34 הוא: מיתה אחת כעין שתי מיתות. אנת
35 שתי עבירות שאין דמותו הן מיתה אחת
36 כגון שבת וע"ז וכו' שתי מיתות ממש: אבל
37 מיתה אחת ועבירה אחת. כגון שתיון
38 בחילול שבת שתיון בנערה המאורסה דנין
39 ושמונים נשים לאו עבירה אחת היו דאיכא
40 באוב ואיכא בידעוני והכתוב חלקן בשתיים
41 שמעון בן שטח לצורך שעה עשה: ואפי'
42 גואף ונאפת. דמיתה ועבירה אחת: תרנגא
43 רב חסדא. להא דרב אדא: בבת כהן.
44 ארוסה או נשואה: ובוועלה. דהיא בשריפה

1 אבל בעולה נידון כשאר בעול בת ישראל דבעול ארוסה בסקילה ובעול נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף היא ולא בעולה היא ולא זוממיה: או בבת
2 כהן וזממי וזממיה. שהיא והן נהרגין ולא במיתה אחת דהיא בשריפה והן במיתה הבעול כגון באו עדים והזימו את הראשונים ותייבום מיתת הבעול ולא מיתתה דכתיב
3 (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו כדאמר באלו הן הנחנקין (לקמן דף צ.) ובאו שנים אחרים והזימו המזימים נמצאת היא חייבת שריפה ע"פ הראשונים
4 והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייבין בה והזינו מיתה הבעול: שמעתי. מרבותי: שב"ד. מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה:
5 ולא. שיתכוונן לעבור על ד"ת לבד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב אלא מפני צורך השעה: לעשות סיני. גדר: לא שראוי לכף. דשבת בעלמא הוא מדרבנן: אלא
6 שהשעה צריכה לכף. מפני שהיו פורצים בעבירות שהיו רואין לוחצין של ישראל שהזינים הם גזורים עליהם גזירות והזיו מצות בוזיות בעיניהם: הטיח. בא עליה: תחת
7 התאנה. מקום גלוי: **מתני'** משקעין. נועצין. והעין יוצא. ממנה כמין יתד הוא ענף יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקורף. סומך לו או צאל זו כמו (חולין דף ז.) שלא מן
8 המוקף סמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון קירוב: ותולה אותו. ביד: מוטת על הבותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ
9 וראשה אחד סמוך על הכותל: שם שמים מתחלל. שמוכירין שזה בירכה: שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונה מה לשון אומרת. באיזה לשון היא קובלת ומתנודדת
10 עליו: קלני מראשי. כמו שהאדם שיעג וענף אומר ראשי כבד עלי חרועי כבד עלי והיינו קללת קל לית אני איני קל: ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא כל מתים הלנתן
11 בלא תעשה הוא צדיק ברבייתא מביבא דתקברנו: ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק כמפרש לה בגמ': שתי קברות. בגמ'
12 מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני ולא ארבעה: נתעבל הכשר. כבר נתפרסם מיתות ובידו מלקטין את העצמות וקוברין בקברות אבותיו:

1 **אבל בעולה נידון כשאר בעול בת ישראל דבעול ארוסה בסקילה ובעול נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף היא ולא בעולה היא ולא זוממיה: או בבת**
2 **כהן וזממי וזממיה.** שהיא והן נהרגין ולא במיתה אחת דהיא בשריפה והן במיתה הבעול כגון באו עדים והזימו את הראשונים ותייבום מיתת הבעול ולא מיתתה דכתיב
3 (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו כדאמר באלו הן הנחנקין (לקמן דף צ.) ובאו שנים אחרים והזימו המזימים נמצאת היא חייבת שריפה ע"פ הראשונים
4 והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייבין בה והזינו מיתה הבעול: שמעתי. מרבותי: שב"ד. מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה:
5 ולא. שיתכוונן לעבור על ד"ת לבד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב אלא מפני צורך השעה: לעשות סיני. גדר: לא שראוי לכף. דשבת בעלמא הוא מדרבנן: אלא
6 שהשעה צריכה לכף. מפני שהיו פורצים בעבירות שהיו רואין לוחצין של ישראל שהזינים הם גזורים עליהם גזירות והזיו מצות בוזיות בעיניהם: הטיח. בא עליה: תחת
7 התאנה. מקום גלוי: **מתני'** משקעין. נועצין. והעין יוצא. ממנה כמין יתד הוא ענף יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקורף. סומך לו או צאל זו כמו (חולין דף ז.) שלא מן
8 המוקף סמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון קירוב: ותולה אותו. ביד: מוטת על הבותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ
9 וראשה אחד סמוך על הכותל: שם שמים מתחלל. שמוכירין שזה בירכה: שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונה מה לשון אומרת. באיזה לשון היא קובלת ומתנודדת
10 עליו: קלני מראשי. כמו שהאדם שיעג וענף אומר ראשי כבד עלי חרועי כבד עלי והיינו קללת קל לית אני איני קל: ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא כל מתים הלנתן
11 בלא תעשה הוא צדיק ברבייתא מביבא דתקברנו: ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק כמפרש לה בגמ': שתי קברות. בגמ'
12 מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני ולא ארבעה: נתעבל הכשר. כבר נתפרסם מיתות ובידו מלקטין את העצמות וקוברין בקברות אבותיו:

1 תלישה לאו כלום היא. והא דאמרי' בפ' כסיו הדם (חולין דף פט.) דעפר הנדחת
2 שרי דכתבי ואת כל שללה תקבוצ אל תוך רחובה ושפרת מי שאינו מחוסר
3 אלא קביצה ושפרה יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושפרה לא דמי דעפר חשיב טפי
4 מחובר מעץ הנעוץ בארץ:

5 קלילי עלמא. יש גורסין קלי משום דאמר
6 בסמוך קלת ואין לחוש בכך דאשכחן
7 נמי בפרק ד' מיתות (לקמן דף סו.) גבי אלהים
8 לא תקלל דאמר ליכתוב לא תלך:
9 קבורה משום ביוזא או משום כפרה. ע"כ
10 איכא כפרה כדאמרי' לקמן (דף מז)
11 (כפ' ד' מיתות) כפרה מאימתה הוי מבי חוץ צערא
12 דקבריא פורתא אלא אפי' אי איכא ביוזא
13 וכפרה מיבעי ליה הי עיקר וא"ת והא איכא
14 כפרה טפי בשלא נקבר משנקבר כדתניא
15 בשמעתין (לקמן מז.) סימני יפה לו למת שנפרעין
16 ממנו לאודר מיתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל
17 דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי
18 כבודו והאי ביוזא דהכא לאו ביוזא דמת
19 קאמר דאם כן אמאי לא כל כמיניה אלא ביוזא
20 דמשפחתו אבל למת אית לו ביוזן אם אינו
21 שוכב על המטה בכבוד.
22 לא תקבורו להוות גברא. והא דאמר בריש
23 פ"ט דכתובות (דף פד.) דהמוכר קבור
24 באים בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום
25 פגם משפחה שאני ההם דבעי דליקברה בחד
26 דוכתא:

27 הספידא יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ'
28 הערל (יבמות דף עט.) אל שאול
29 ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כהלכה
30 ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על
31 כבודן שלא הספידוהו וי"ל דיראים היו לספוד
32 להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי'
33 הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא ביוזן טפי
34 לגביה שלא נספד כהלכה:
אבל

1 ולא היו מתאבלין, אכל אונגין, שאין אגונות אלא בלב:
2 גמרא תנו רבנן, אילו נאמר 'חמא ותליה' הייתי
3 אומר, תולין אותו ואחר כך ממתין אותו, פדרך
4 שהמלכות עושה, תלמוד לומר 'הוקמת, ותליה'
5 ממתין אותו ואחר כך תולין אותו. הא פיצד, משהין
6 אותו עד סמוך לשקיעת החמה, וגומרין את דינו
7 וממתין אותו, ואחר כך תולין אותו. אחד קושר ואחד
8 מתיר, כדי לקיים מצות תליה. תנו רבנן, עין, שומע
9 אני בין בתלוש בין בכחובה, תלמוד לומר 'כי קבר, מי
10 שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה שמחוסר קציצה
11 וקבורה. רבי יוסי אומר, מי שאינו מחוסר אלא קבורה,
12 יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה. ורבנן, תלישה לאו
13 כלום היא: כלומר, מפני מה זה תלוי, מפני שבידך כו':
14 תניא, אומר רבי מאיר, משלו משל למה הדבר דומה,
15 לשני אחים תאומים בעיר אחת, אחד מינוח מלך,
16 ואחד יצא לליסטייות, צוה המלך ותלאוהו. כל הרואה
17 אותו, אומר, המלך תלוי, צוה המלך והורידוהו: אומר
18 רבי מאיר כו': מאי משמע, אומר אביי, כמאן דאמר קל
19 לית. אומר ליה רבא, אם בן 'קבר עלי ראשי קבר עלי
20 ורועי' מיבעי ליה. אלא אומר רבא, כמאן דאמר קיל לי
21 עלמא. האי, מיבעי ליה לגופה. אם בן, נימא קרא
22 'מקלל', מאי קללת'. ואימא, פוליה להכי הוא דאתא.
23 אם בן, נימא קרא קלת', מאי קללת', שמע מינה
24 תרתין: ולא זו בלבד כו': אומר רבי יוחנן משום רבי

25 שמעון בן יוחי, מיני למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה, תלמוד לומר 'כי קבר תקברנו',
26 כמאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה. איכא דאמרי, אומר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן
27 יוחי, רמז לקבורה מן התורה מיני, תלמוד לומר 'כי קבר תקברנו', כמאן רמז לקבורה מן
28 התורה. אומר ליה שבור מלכא לרב חמא, קבורה מן התורה מיני. אישיתיק, ולא אומר ליה ולא
29 מידי. אומר רב אחא בר יעקב, אימסר עלמא בידא דטפשא, דאיבעי ליה למימר 'כי קבור',
30 דליעבד ליה ארון. 'תקברנו', לא משמע ליה. ונימא, מדאיקבור צדיקי. מנהגא בעלמא. כדקבריה
31 הקדוש ברוך הוא למשה, דלא אישתני ממנהגא. תא שמע, 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו'.
32 דלא אישתני ממנהגא. 'לא יספדו ולא יקברו, לדומן על פני האדמה יהיו', דלישתנו ממנהגא.
33 איבעיא להו, קבורה, משום ביוזא הוא או משום פפרה הוא. למאי נפקא מינה, דאמר לא
34 בעינא דליקברוה להווא גברא. אי אמרת משום ביוזא הוא, לא כל כמיניה. ואי אמרת משום
35 פפרה הוא, הא אומר לא בעינא פפרה. מאי. תא שמע, מדאיקבור צדיקי. ואי אמרת משום
36 פפרה, צדיקי לכפרה צריכי. אין, דכתוב 'אדם אין צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחטא'.
37 תא שמע, 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו', ואי אמרת כי היכי דתיתיו ליה פפרה, הנהך נמי
38 ליקברו, כי היכי דתיתיו להו פפרה. האי, דצדיק הוא, תיתיו ליה פפרה. הנהך, לא ליתיו להו
39 פפרה. תא שמע, 'לא יספדו ולא יקברו', דלא תיתיו להו פפרה. איבעיא להו, הספידא, יקרא
40 דתיו הוי או יקרא דשקבי הוי. למאי נפקא מינה, דאמר לא תספדוה להווא גברא, אי נמי
41 לאפוקי מיורשין. תא שמע, 'ויבא אברהם לספוד לשרה ולכפותה', ואי אמרת משום יקרא דתיו הוא, משוהו לה
42 לשרה. שרה גופה ניחא לה, כי היכי דמיסקר בה אברהם. תא שמע, 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו', ואי אמרת משום יקרא דתיו
43 הוא, הנהך בני יקרא נינהו. ניחא להו לצדיקא, דמיסקר בהו אינשי. תא שמע, 'לא יספדו ולא יקברו', לא ניחא לצדיקא דמיסקר
44 ברשיעיא. תא שמע, 'בשלוש תמות, ובמשרפות אבותיה המלכים הראשונים אשר היו לפניו, בן ישרפו לך, והיו ארון וספדו לך', ואי
45 אמרת משום יקרא דתיו הוא, מאי נפקא ליה מינה. הכי קאמר ליה, ליקרו ביד ישראל, כי היכי דמתיקרו פאברהתך.

1 ולא היו מתאבלין. עליהן כדי שתהא ביוזן כפרה לך אלא אונגין בלבד דאין זה
2 כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אגונות אלא בלב בלבד: גמ' משהין
3 אותו. את גמר דינו ואין תולין אותו שחרית שמא יתרשלו בקבורתו ויבא לידי
4 שכחה אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקבורו מיד: אחד קושר ואחד מתיר.
5 כלומר אין שהות ביניהם: ת"ל (כי' קבור.
6 מריביא משמע ליה דאף עץ בעי קבורה:
7 יצא זה. מחובר שמחוסר קציצה אבל נערץ
8 מיהא הוי: רבי יוסי אומר. אף נערץ מתמעט
9 מן המשמעות הזה שמחוסר תלישה וקבורה:
10 לאו כלום היא. אין כאן חסרון מעשה: לשני
11 תאומים כו'. אף אדם עשוי בדיוקנו של
12 מקום: קל לית. איני קל: א"כ. דקלני דמנתי
13 לאו כינוי הוא אלא קל איני כבד אני מיבעי
14 ליה: קיל לי עלמא. (אני) מכנה ואינו רוצה
15 להוכיח כבדות הוה שמחוסר תלישה וקבורה:
16 שהמגדף בתליה ומיניה ילפינן לאחריני:
17 ה"ג ת"ל כי קבר תקברנו. מריביא דריש
18 כל המתים: רמו לקבורה. שאדם חייב לקבור
19 את מתו: דליעביד ליה ארון. אבל קבורת
20 הארץ לא משתמע ליה מיניה ולהכי לא
21 אמר ליה מהאי ופרכינן לימא ליה מריביא
22 דתקברנו ומשני לא משמע ליה לענבדה וזה
23 למדחי דרשה מריביא: ונימא מדאיקבור
24 צדיקי. אברהם יצחק ויעקב ומשני מנהג
25 בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן: ונימא ליה
26 מדיקבר רחמנא למשה. אלמא דעתו
27 הסכימה ומשני דילמא כי היכי דלא לישתני
28 משעה ממנהגא דעלמא: וספדו לו. וקבירה
29 ירבעם כתיב ואחיה השילוני נתנבא עליו
30 דבר זה לשבח יען כי נמצא בו דבר טוב
31 שביטל פרדסאות שהושיב אביו: ולא יקברו.
32 ברשעים כתיב ומדליש להו הכי ש"מ קבורה
33 משמאי אסכימו עליה: משום ביוזא הוא.
34 שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב
35 ונבקע: או כי היכי דתיתיו ליה כפרה
36 בהטמנה זו שמורדיה ומשפילין אותו
37 בתחתיות: לאו כל כמיניה. דביוזן הוא
38 לקבורה: הא אומר לא בעינא כפרה. ואי נמי
39 קבריה ליה לא מתכפר: לא יקברו. ואי
40 משום כפרה יקברו ויתכפר להם: ומשני לא
41 ניחא להקב"ה דתיתיו להו כפרה לפי שאף
42 על פתח קברם לא היו חורין: א"כ לאפוקי
43 מיורשין. על כרחן שכל הספדין אי יקרא
44 דשכבי כי אמר לא תספדוהו צייתנין ליה ואי
45 לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן כפינן
46 להו ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא צייתנין
47 ליורשין צייתנין: משוהו לה לשרה. עד שבא
48 אברהם מביית עקירת יצחק דמדכתוב ויבא
49 אברהם מכלל דהיהו שעתא לא הוה התם:
50 הנהך בני יקרא נינהו. בתמיה והלא כל בית
51 ירבעם הנותנים רשעים הוי: ולא יקברו. ואי
52 יקרא דחיי הוא. והלא הנותנים ש בחן
53 צדיקים: והוי ארון וספדו לך. לצדיקוהו
54 נאמר.

נבוה
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
תא

57 וְלֹא הָיוּ קְרוּבֵי מִתְּחִלָּה עִלְיוֹ, כְּדִי שְׂבוּיָנוּ זֶה יֵהָא לְכַפְרָה, אֲבָל
 58 אֲזַנְנִי – מִצְטַעְרִים עַל מוֹתוֹ, שְׂאֵן אֲנִינֹת אֱלֹא בְּלָב, וְאִינָה כְבוֹד
 59 לְמוֹת, וְלֹא נִמְנַעַת כְּפָרְתוֹ בְּכָר.
 60 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה, שְׂאֵחַר מִיתָתוֹ נִתְּלָה, הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא
 61 הַמְּבֹרָת מְקוֹר שְׁנֵתְלָה אַחַר שְׂמָה, וְכִיבִיד נִוְהִיגִים בּוֹ: תְּנִי רַבְּנָן,
 62 אִילּוּ נֶאֱמַר בְּתוֹרָה (דְּבֵרִים כֹּא כֹ) רַק יָכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפַּט מוֹת
 63 וְתִלְתִּי, וְגו', הֵייתִי אוֹמֵר, שְׁתוּלִין אוֹתוֹ חֵי, וְאַחַר כִּדְ מָמִיתִין אוֹתוֹ
 64 בְּסִקְלָה, כְּדִרְךָ שְׁהַמְּלֹכּוֹת שֶׁל גּוֹיִים עוֹשֶׂה, תְּלַמּוּד לִזְמַר יָכִי יִהְיֶה
 65 בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפַּט מוֹת וְהוּמָת, וְתִלְתִּי, וְגו', קוֹדֵם מָמִיתִין אוֹתוֹ
 66 בְּסִקְלָה, וְאַחַר כִּדְ תוּלִין אוֹתוֹ. הָא כִּיבִיד מְקִימִים מִצּוֹת תִּלְתִּיה,
 67 מִשְׁחִין אוֹתוֹ מִלְּגִמּוֹר דִּינֵי עַד סְמוּךְ לְשִׁקְעַת הַחֶמְקָה, וְגוֹמְרִין אֵת דִּינֵי
 68 סְמוּךְ לְשִׁקְעַת הַחֲמָה, וְכִמְמִיתִין אוֹתוֹ בְּסִקְלָה, וְאַחַר כִּדְ תוּלִין אוֹתוֹ
 69 עַל הַעֵץ, אֲחַד קוֹשֶׁר אוֹתוֹ לְעֵץ, וְאַחַד מְתִיר אוֹתוֹ מִיָּד, כְּדִי לְקַבֵּים
 70 מִצּוֹת תִּלְתִּיה, וּמִיד קוּבְרִים אוֹתוֹ.
 71 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה, מַחְלוֹקַת חֲכָמִים וְרַבֵּי יוֹסִי אִם אֵת הַקּוֹרָה שְׁתוּלִים
 72 עֲלֶיהָ נּוֹעֲצִים בְּאַרְץ, אוֹ רַק מְנִיחִים עַל הַקְּרַעַק וְנִשְׁנַעַת בְּכוֹתַל,
 73 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא לְפָרֵשׁ בְּמָה נַחְלוֹק: תְּנִי רַבְּנָן, נֶאֱמַר בְּפִסְקוֹ
 74 (שֶׁם כֹּב כֹּא) וְתִלְתִּית אֲתוֹ עַל עֵץ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁתוּלִים בִּין בְּעֵץ תְּלוּשׁ
 75 בִּין בְּעֵץ מְחֻבֵּר, תְּלַמּוּד לִזְמַר (שֶׁם כֹּב כֹּב) וְאִתְּרָה בְּךָ תוּלִין אוֹתוֹ
 76 הַעֵץ צִרִיךְ לְקַבּוֹר, וּמִשְׁמַע שְׁתוּלִים רַק עַל מִי שְׂאִינֵי מְחֻסְרֵי אֱלֹא
 77 קְבוּרָה, יֵצֵא זֶה – הַמְּחֻבֵּר, שְׁמֻחֻסְרֵי קְצִיצָה וְקְבוּרָה, שְׂאִינֵי כִשְׁר
 78 לְתִלְתִּיה, אֲךָ עֵץ הַנְּעוּץ בְּקַרְעַק שְׂאִינֵי מְחֻסְרֵי קְצִיצָה, כִּשְׁר. רַבֵּי יוֹסִי
 79 אוֹמֵר, מִמַּעֲטִים מִהַפְּסוֹק, שְׁתוּלִים רַק עַל מִי שְׂאִינֵי מְחֻסְרֵי אֱלֹא
 80 קְבוּרָה, יֵצֵא זֶה – עֵץ הַנְּעוּץ בְּקַרְעַק, שְׁמֻחֻסְרֵי תְּלוּשָׁה וְקְבוּרָה.
 81 מְבֹרָת הַגְּמָרָא: וְרַבְּנָן שְׂמַכְשִׁירִים עֵץ הַנְּעוּץ בְּקַרְעַק סוּבְרִים,
 82 שְׁתִּלְּשָׁה לְאוֹ בְּלוֹם הָיָא, וְאִין זֶה נַחֲשַׁב מְחֻסְרֵי מַעֲשֵׂה קוֹדֵם
 83 קְבוּרָה.
 84 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה, עַל הַנֶּאֱמַר (שֶׁם כֹּב כֹּב) 'בִּי קָלְלַת אֱלֹהִים תְּלוּי',
 85 בְּלוּזְמַר, מִשְׁנֵי מָה זֶה תְּלוּי, מִשְׁנֵי שְׂבִירָךְ כּוּ' אֵת ה'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
 86 בְּרִייתָא הַמְּפָרֶשֶׁת אֵת הַפְּסוֹק בְּאוֹפֵן אַחַר: תִּנְיָא, אוֹמֵר רַבֵּי מְאִיר,
 87 מְשֻׁלוּ מְשָׁל לְמָה תְּדַבֵּר דוּמָה, לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוּמִים הַדּוּמִים זֶה לְזוֹה,
 88 הַדְּרִים בְּעִיר אַחַת, אֲחַד מִינֵיהוּ מְלִךְ, וְאַחַד יֵצֵא לְלִיִּסְמִיּוֹת – לְלַסְטִם
 89 אֵת הַבְּרִיּוֹת, צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְתִלְאוּהוּ לֵאחַ שְׁלִיסְטִם אֵת הַבְּרִיּוֹת, כִּל
 90 הַרוּחָה אוֹתוֹ תְּלוּי אוֹמֵר, הַמֶּלֶךְ תְּלוּי, וְעַל כֵּן צִוָּה הַמֶּלֶךְ הַדּוּמִיּוּהוּ
 91 מִזַּעֲמָה, וְאֵף אַדָּם עֹשֵׂי בְּרִיּוֹנָה שֶׁל מְקוֹם, וְכִשְׁהוּא תְּלוּי נֶגְאִי הוּא
 92 לְמַקּוֹם, וְלִכֵּן צִוּוּתָה הַתּוֹרָה לֹא לְהַשְׁהוּתָה עַל הַעֵץ.
 93 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה: אֲמַר רַבֵּי מְאִיר כּוּ', בְּשַׁעָה שְׂאֵדָם מִצְטַעַר, שְׂכִינָה
 94 מַה לְשׁוֹן אוֹמְרָה, קְלִנִּי מְרָאשִׁי, קְלִנִּי מְזוֹרְעִי: שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: מְאִי
 95 מְשֻׁמַּע – מַה הַמְּשַׁמְעוֹת שֶׁל 'קְלִנִּי מְרָאשִׁי קְלִנִּי מְזוֹרְעִי'. מְשִׁיבָה
 96 הַגְּמָרָא: אֲמַר אֲבִי, כְּמָאן דְּאֲמַר קַל לִית – כְּמִי שְׂאוּמֵר, אִינִי קַל
 97 בְּרָאשִׁי וְבוֹרוּעִי. אֲמַר לִיהַ רַבָּא לֵאבִי, אִם בֵּן שְׂאִינֵי מְכַנָּה דְּבַר
 98 לְאוּמְרוֹ לְהִפְךָ, מַחְמַת שְׂאִינֵי רֹצֵחַ לְאוּמְרוֹ עַל עֲצָמוֹ, מְדוּעַ אוּמֵר
 99 'אִינִי קַל', 'כְּבִיד עֲלִי רָאשִׁי כְּבִיד עֲלִי וְרוּעִי' מִיבְּעִי לִיהַ – צִרִיךְ הִיָּה
 100 לּוֹמַר, וְלֹא בְּלִשׁוֹן שְׁלִילָה.
 101 וְלִכֵּן מְפָרֵשׁ רַבָּא בְּאוֹפֵן אַחַר: אֱלֹא אֲמַר רַבָּא, אִין זֶה לְשׁוֹן 'אִינִי
 102 קַל', רַק כְּמָאן דְּאֲמַר קַל לִי עֲלָמָא – כְּמִי שְׂאוּמֵר קַל לִי הַעוֹלָם,
 103 וְאִינֵי רֹצֵחַ לְהוֹכִיר כְּבִידוֹת בְּעֲצָמוֹ.
 104 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אִין לִזְמַד זֹאת רַבֵּי מְאִיר מִלְשׁוֹן 'קָלְלַת', הַרִי תְּלוּ
 105 'וְתִיבַת 'קָלְלַת' מִיבְּעִי לִיהַ 'וְצִרִיךְ אוֹתוֹהּ לְגוּפָה, לִזְמַר שְׁהַמְּקַל
 106 בְּתִלְתִּיה. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אִם בֵּן שִׁרַק בֵּן לִזְמַר שְׁהַמְּקַל בְּתִלְתִּיה,
 107 יִנְיָא קְרָא 'וְשִׂיאֵמֵר הַכְּתוּב' 'מְקַלְלִי, מְאִי – מְדוּעַ נִקְט לְשׁוֹן 'קָלְלַת',
 108 וְעַל כְּרַחֵךְ שְׂבָא לְדְרוּשׁ שְׁהַשְׂכִּינָה אוֹמְרָת 'קְלִנִּי מְרָאשִׁי'.
 109 שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: וְאִימָא כּוּלִיָּה הָרַבֵּי הוּא דְּאָתָא – נֶאֱמַר שְׁהַפְּסוֹק
 110 בָּא רַק לִזְמַר שְׁהַשְׂכִּינָה אוֹמְרָת 'קְלִנִּי מְרָאשִׁי', וְלֹא לִזְמַר שְׁמַקְלַל
 111 בְּתִלְתִּיה. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אִם בֵּן שְׁהַפְּסוֹק בָּא רַק לְדְרַשְׁהּ זֶה יִנְיָא
 112 קְרָא 'וְשִׂיאֵמֵר הַכְּתוּב' 'קָלְלַת' בְּלִמְדָּא אַחַת, מְאִי – מְדוּעַ נִקְט לְשׁוֹן

57 וְלֹא הָיוּ קְרוּבֵי מִתְּחִלָּה עִלְיוֹ, כְּדִי שְׂבוּיָנוּ זֶה יֵהָא לְכַפְרָה, אֲבָל
 58 אֲזַנְנִי – מִצְטַעְרִים עַל מוֹתוֹ, שְׂאֵן אֲנִינֹת אֱלֹא בְּלָב, וְאִינָה כְבוֹד
 59 לְמוֹת, וְלֹא נִמְנַעַת כְּפָרְתוֹ בְּכָר.
 60 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה, שְׂאֵחַר מִיתָתוֹ נִתְּלָה, הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא
 61 הַמְּבֹרָת מְקוֹר שְׁנֵתְלָה אַחַר שְׂמָה, וְכִיבִיד נִוְהִיגִים בּוֹ: תְּנִי רַבְּנָן,
 62 אִילּוּ נֶאֱמַר בְּתוֹרָה (דְּבֵרִים כֹּא כֹ) רַק יָכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפַּט מוֹת
 63 וְתִלְתִּי, וְגו', הֵייתִי אוֹמֵר, שְׁתוּלִין אוֹתוֹ חֵי, וְאַחַר כִּדְ מָמִיתִין אוֹתוֹ
 64 בְּסִקְלָה, כְּדִרְךָ שְׁהַמְּלֹכּוֹת שֶׁל גּוֹיִים עוֹשֶׂה, תְּלַמּוּד לִזְמַר יָכִי יִהְיֶה
 65 בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפַּט מוֹת וְהוּמָת, וְתִלְתִּי, וְגו', קוֹדֵם מָמִיתִין אוֹתוֹ
 66 בְּסִקְלָה, וְאַחַר כִּדְ תוּלִין אוֹתוֹ. הָא כִּיבִיד מְקִימִים מִצּוֹת תִּלְתִּיה,
 67 מִשְׁחִין אוֹתוֹ מִלְּגִמּוֹר דִּינֵי עַד סְמוּךְ לְשִׁקְעַת הַחֶמְקָה, וְגוֹמְרִין אֵת דִּינֵי
 68 סְמוּךְ לְשִׁקְעַת הַחֲמָה, וְכִמְמִיתִין אוֹתוֹ בְּסִקְלָה, וְאַחַר כִּדְ תוּלִין אוֹתוֹ
 69 עַל הַעֵץ, אֲחַד קוֹשֶׁר אוֹתוֹ לְעֵץ, וְאַחַד מְתִיר אוֹתוֹ מִיָּד, כְּדִי לְקַבֵּים
 70 מִצּוֹת תִּלְתִּיה, וּמִיד קוּבְרִים אוֹתוֹ.
 71 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה, מַחְלוֹקַת חֲכָמִים וְרַבֵּי יוֹסִי אִם אֵת הַקּוֹרָה שְׁתוּלִים
 72 עֲלֶיהָ נּוֹעֲצִים בְּאַרְץ, אוֹ רַק מְנִיחִים עַל הַקְּרַעַק וְנִשְׁנַעַת בְּכוֹתַל,
 73 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא לְפָרֵשׁ בְּמָה נַחְלוֹק: תְּנִי רַבְּנָן, נֶאֱמַר בְּפִסְקוֹ
 74 (שֶׁם כֹּב כֹּא) וְתִלְתִּית אֲתוֹ עַל עֵץ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁתוּלִים בִּין בְּעֵץ תְּלוּשׁ
 75 בִּין בְּעֵץ מְחֻבֵּר, תְּלַמּוּד לִזְמַר (שֶׁם כֹּב כֹּב) וְאִתְּרָה בְּךָ תוּלִין אוֹתוֹ
 76 הַעֵץ צִרִיךְ לְקַבּוֹר, וּמִשְׁמַע שְׁתוּלִים רַק עַל מִי שְׂאִינֵי מְחֻסְרֵי אֱלֹא
 77 קְבוּרָה, יֵצֵא זֶה – הַמְּחֻבֵּר, שְׁמֻחֻסְרֵי קְצִיצָה וְקְבוּרָה, שְׂאִינֵי כִשְׁר
 78 לְתִלְתִּיה, אֲךָ עֵץ הַנְּעוּץ בְּקַרְעַק שְׂאִינֵי מְחֻסְרֵי קְצִיצָה, כִּשְׁר. רַבֵּי יוֹסִי
 79 אוֹמֵר, מִמַּעֲטִים מִהַפְּסוֹק, שְׁתוּלִים רַק עַל מִי שְׂאִינֵי מְחֻסְרֵי אֱלֹא
 80 קְבוּרָה, יֵצֵא זֶה – עֵץ הַנְּעוּץ בְּקַרְעַק, שְׁמֻחֻסְרֵי תְּלוּשָׁה וְקְבוּרָה.
 81 מְבֹרָת הַגְּמָרָא: וְרַבְּנָן שְׂמַכְשִׁירִים עֵץ הַנְּעוּץ בְּקַרְעַק סוּבְרִים,
 82 שְׁתִּלְּשָׁה לְאוֹ בְּלוֹם הָיָא, וְאִין זֶה נַחֲשַׁב מְחֻסְרֵי מַעֲשֵׂה קוֹדֵם
 83 קְבוּרָה.
 84 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה, עַל הַנֶּאֱמַר (שֶׁם כֹּב כֹּב) 'בִּי קָלְלַת אֱלֹהִים תְּלוּי',
 85 בְּלוּזְמַר, מִשְׁנֵי מָה זֶה תְּלוּי, מִשְׁנֵי שְׂבִירָךְ כּוּ' אֵת ה'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
 86 בְּרִייתָא הַמְּפָרֶשֶׁת אֵת הַפְּסוֹק בְּאוֹפֵן אַחַר: תִּנְיָא, אוֹמֵר רַבֵּי מְאִיר,
 87 מְשֻׁלוּ מְשָׁל לְמָה תְּדַבֵּר דוּמָה, לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוּמִים הַדּוּמִים זֶה לְזוֹה,
 88 הַדְּרִים בְּעִיר אַחַת, אֲחַד מִינֵיהוּ מְלִךְ, וְאַחַד יֵצֵא לְלִיִּסְמִיּוֹת – לְלַסְטִם
 89 אֵת הַבְּרִיּוֹת, צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְתִלְאוּהוּ לֵאחַ שְׁלִיסְטִם אֵת הַבְּרִיּוֹת, כִּל
 90 הַרוּחָה אוֹתוֹ תְּלוּי אוֹמֵר, הַמֶּלֶךְ תְּלוּי, וְעַל כֵּן צִוָּה הַמֶּלֶךְ הַדּוּמִיּוּהוּ
 91 מִזַּעֲמָה, וְאֵף אַדָּם עֹשֵׂי בְּרִיּוֹנָה שֶׁל מְקוֹם, וְכִשְׁהוּא תְּלוּי נֶגְאִי הוּא
 92 לְמַקּוֹם, וְלִכֵּן צִוּוּתָה הַתּוֹרָה לֹא לְהַשְׁהוּתָה עַל הַעֵץ.
 93 שְׂבוּיָנוּ בְּמִשְׁנָה: אֲמַר רַבֵּי מְאִיר כּוּ', בְּשַׁעָה שְׂאֵדָם מִצְטַעַר, שְׂכִינָה
 94 מַה לְשׁוֹן אוֹמְרָה, קְלִנִּי מְרָאשִׁי, קְלִנִּי מְזוֹרְעִי: שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: מְאִי
 95 מְשֻׁמַּע – מַה הַמְּשַׁמְעוֹת שֶׁל 'קְלִנִּי מְרָאשִׁי קְלִנִּי מְזוֹרְעִי'. מְשִׁיבָה
 96 הַגְּמָרָא: אֲמַר אֲבִי, כְּמָאן דְּאֲמַר קַל לִית – כְּמִי שְׂאוּמֵר, אִינִי קַל
 97 בְּרָאשִׁי וְבוֹרוּעִי. אֲמַר לִיהַ רַבָּא לֵאבִי, אִם בֵּן שְׂאִינֵי מְכַנָּה דְּבַר
 98 לְאוּמְרוֹ לְהִפְךָ, מַחְמַת שְׂאִינֵי רֹצֵחַ לְאוּמְרוֹ עַל עֲצָמוֹ, מְדוּעַ אוּמֵר
 99 'אִינִי קַל', 'כְּבִיד עֲלִי רָאשִׁי כְּבִיד עֲלִי וְרוּעִי' מִיבְּעִי לִיהַ – צִרִיךְ הִיָּה
 100 לּוֹמַר, וְלֹא בְּלִשׁוֹן שְׁלִילָה.
 101 וְלִכֵּן מְפָרֵשׁ רַבָּא בְּאוֹפֵן אַחַר: אֱלֹא אֲמַר רַבָּא, אִין זֶה לְשׁוֹן 'אִינִי
 102 קַל', רַק כְּמָאן דְּאֲמַר קַל לִי עֲלָמָא – כְּמִי שְׂאוּמֵר קַל לִי הַעוֹלָם,
 103 וְאִינֵי רֹצֵחַ לְהוֹכִיר כְּבִידוֹת בְּעֲצָמוֹ.
 104 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אִין לִזְמַד זֹאת רַבֵּי מְאִיר מִלְשׁוֹן 'קָלְלַת', הַרִי תְּלוּ
 105 'וְתִיבַת 'קָלְלַת' מִיבְּעִי לִיהַ 'וְצִרִיךְ אוֹתוֹהּ לְגוּפָה, לִזְמַר שְׁהַמְּקַל
 106 בְּתִלְתִּיה. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אִם בֵּן שִׁרַק בֵּן לִזְמַר שְׁהַמְּקַל בְּתִלְתִּיה,
 107 יִנְיָא קְרָא 'וְשִׂיאֵמֵר הַכְּתוּב' 'מְקַלְלִי, מְאִי – מְדוּעַ נִקְט לְשׁוֹן 'קָלְלַת',
 108 וְעַל כְּרַחֵךְ שְׂבָא לְדְרוּשׁ שְׁהַשְׂכִּינָה אוֹמְרָת 'קְלִנִּי מְרָאשִׁי'.
 109 שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: וְאִימָא כּוּלִיָּה הָרַבֵּי הוּא דְּאָתָא – נֶאֱמַר שְׁהַפְּסוֹק
 110 בָּא רַק לִזְמַר שְׁהַשְׂכִּינָה אוֹמְרָת 'קְלִנִּי מְרָאשִׁי', וְלֹא לִזְמַר שְׁמַקְלַל
 111 בְּתִלְתִּיה. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אִם בֵּן שְׁהַפְּסוֹק בָּא רַק לְדְרַשְׁהּ זֶה יִנְיָא
 112 קְרָא 'וְשִׂיאֵמֵר הַכְּתוּב' 'קָלְלַת' בְּלִמְדָּא אַחַת, מְאִי – מְדוּעַ נִקְט לְשׁוֹן

60 החיה מת אחד, אלישע צריך להחיות שני מתים. אָמַר לֵיהּ רבי
 61 אחא לרב פפא, אַי הָכִי - אם זו הסיבה שקם, הֲיִינוּ דַחְנֵיָא - זה
 62 ששנינו בברייתא, שרק על רַגְלֵיוֹ עָמַד, וְלִבְיָתוֹ לֹא הָלַךְ, אִיךְ
 63 התקיימה בזה ברכת אליהו.
 64 שואלת הגמרא: אֵלֶּיָא הִבְרַכָּה שֶׁל 'יְהִי נָא פִי שְׁנַיִם' הִכִּי מְשַׁכַּח לָהּ
 65 דְאִתְחִיָּא - היכן מציינו שהחיה עוד מת. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי
 66 יוֹחָנָן, זֶה הַתְּקִיִּים כְּשֵׁרִיפָא אַתְּ צָרַעַת נְעָמָן, שְׁהִיא שְׁקוּלָה בְּמַתָּה
 67 דְכַתְּבִיב כְּשֶׁאֲהָרֵן בִּיקֶשׁ לַמְשָׁה לְהַתְּפִלָּל עַל מַרְיָם שְׁנִצְרַעְתָּה (במדבר
 68 יב יג), אֲלֵךְ נָא תְּחִי בְּמַתָּה, וּבְכַךְ שְׂרִיפָא אוֹתוֹ נִחְשַׁב שֶׁהַחִיָּה אוֹתוֹ.
 69 וְכֵשֶׁם שְׂאֵין קוֹבְרִין רִשְׁעָא אַצְל צְדִיקָה, כִּד אִין קוֹבְרִין רִשְׁעָא חֲמוּר -
 70 שהתחייב שקילה או שריפה, אַצְל רִשְׁעָא קָל - שהתחייב הרג או
 71 חנק. שואלת הגמרא: מדוע תיקנו רק שתי בתי קברות, וְלִיתְקוּן
 72 וְשִׁיתְקוּן אַרְבַּע קְבָרוֹת, שהרי סקילה חמורה משריפה, והרג
 73 חמור מהחנק. מתרצת הגמרא: מה שמחולק רק לשני קְבָרוֹת, אִמְרֵי רַבִּי
 74 גַמְרִי לָהּ - כך התקבלה הלכה למשה מסיני.
 75 הגמרא עוברת לדון בענין דיחוי בקרבנות, ולבסוף מביאה ראייה
 76 ממשנתינו לנידון: אָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַבְל חֲלָב בְּשׁוּגָה,
 77 וְהַפְּרִישׁ קֶרֶן חֲטָאתָ, וְהַמִּיר דָּתוֹ וְאִי אִפְשָׁר לְהַקְרִיבוֹ, וְהוּרָה בּוֹ
 78 בְּתֻשׁוּבָה, הוֹאִיל וְנִדְחָה הַקְּרָבָן מִהַקְּרָבָה כְּשֶׁהִיא מוּמָה, וְיָחָה,
 79 וְצָרִיךְ לְהַבִּיא קְרָבָן אַחֵר.
 80 הגמרא מביאה עוד מימרא של רבי יוחנן כדן זה: אִיתְמַר נָמִי -
 81 נאמר עוד כדן זה. אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָהוּ אָמַר רַבִּי אֶבְיָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 82 אַבְל חֲלָב בְּשׁוּגָה, וְהַפְּרִישׁ קֶרֶן חֲטָאתָ, וְנִשְׁתַּמָּה וְאִי אִפְשָׁר
 83 לְהַקְרִיבוֹ, וְהוּרָה וְנִשְׁתַּמָּה - חזר לדעתו, הוֹאִיל וְנִדְחָה הַקְּרָבָן כְּשֶׁהִיא
 84 שוטה, וְיָחָה.
 85 הגמרא מבארת מדוע הוצרך לומר זאת בשני אופנים: וְצָרִיכָא -
 86 הוצרך רבי יוחנן לכפול דין זה. משום דְאִי אֲשַׁמְעִין קְמִיתָא - אם
 87 היה אומר רק את הראשון, שכשהמיר נפסל משום דחוי, הייתי
 88 אומר שרק זה דחוי, משום דְאִיהוּ 'הַמּוּמָר' דְחָה נְפִשְׁתֵּיהּ בְּיָדֵיהּ, אַבְל
 89 הָא - שוטה, דְּמִפְּלֵאָה כָּא דְחִי - שמאליו נדהה, אִמְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן
 90 אומר] כְּלָשָׁן דְּרַבִּי שְׂאִינָה דְחוּי כְּשֶׁנִּיעוּר, וכשישחפה אפשר
 91 להקריבו. וְאִי אֲשַׁמְעִין הָכָא - ואם היה משמיענו רק בשוטה
 92 שקרבנו דחוי, הייתי אומר שרק זה דחוי משום דְאִין בְּיָדוֹ לְחַוּוּר
 93 לשפיתו, אַבְל הָתָם 'בַּמּוּמָר' דְּבָרֵיהּ לְחַוּוּר בְּתֻשׁוּבָה, אִמְרֵי לֹא
 94 נחשב הקרבן לדחוי, ולכן צָרִיכָא - הוצרך רבי יוחנן לומר את
 95 שניהם.
 96 הגמרא מביאה ראייה לדינו של רבי יוחנן: אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף אֲנִי
 97 נָמִי תִּנְיָא - אף אנו שנינו ברייתא שמוכח ממנה דינו של רבי יוחנן,
 98 הוּיָהּ - בעיר הנידחת, בהמות קְדָשִׁים, ואינם ראויים להקרבה
 99 משום שכתוב (משלי כא כו) 'יָבֹךְ רִשְׁעִים תוֹעֵבָה', אם הם קְדָשִׁים מְזֻבְּחֵי
 100 - קרבנות, וְיָמוּתוּ, ואם הם קְדָשִׁים בְּיָדֵי הַבַּיִת, יִפְּדוּ כַּדִּי לְאוֹכְלֵם.
 101 וְהוּיָנָן כָּהֵן - והקשינו על הברייתא, אִמְרֵי - מדוע קדשי מזבח
 102 וְיָמוּתוּ, הלא בֵּינוּ דְאִיקְטוּל הוּיָא לְהוֹ בְּפִרְיָהּ, וְלִישְׁקוֹ לְגִבְיָהּ - כיון
 103 שנהרגו התכפרו במיתתם, ויקריבו את קרבנותיהם. וְתִירְצֵנוּ: לֹא
 104 מְשֻׁם דְאִמְרִינָן - וכי לא משום שאנו אומרים, הוֹאִיל וְנִדְחָה כְּשֶׁהִיא
 105 רשעים, וְדָחוּ מִלְּהַקְרִיבֵם. ואף כשהמיר דתו או נשתטה אחר
 106 שהפריש קרבן, אף אם חזר בתשובה או חזר לדעתו, פסול הקרבן.
 107 אבִי דוּחָה אַתְּ רֵאִיתָ רַב יוֹסֵף: אָמַר לֵיהּ אֶבְיָי לְרַב יוֹסֵף, מִי סָבְרַת
 108 - וכי אתה סבור שמת מתוך רִשְׁעוֹ הוּיָא לֵיהּ - יש לו בזה בְּפִרְיָהּ,
 109 והקרבת צריך להיות ראוי להקרבה, אינו כן, אלא מת מתוך רִשְׁעוֹ
 110 לֹא הוּיָא לֵיהּ - אין לו בזה בְּפִרְיָהּ. ומוכיח זאת: דְחֵי וְשִׁנְהַן דְּבִי
 111 שְׁמִיעֵיהּ בְּרִיתָא, הוֹאִיל הוּתֵר כְּחַן לְהִיטְמָא לְשִׁבְעָה קְרוּבִים, כְּבֹל
 112 אִפְּרִילוֹ אִם פִּירְשׁוּ אֲבוּתֵיהּ מְדַרְבֵּי צִיבּוּר - שהמירו דתם, וְנִשְׁמָא לָהֶם,
 113 תְּלַמּוּד לּוּמְר (ויקרא כא אב) 'לְנֶפֶשׁ לֹא יִשְׁמָא בְּעַמּוּיוֹ. כִּי אִם לְשִׁאֲרוֹ
 114 הַקָּרֵב' וגו', ודורשים מכך, שרק בְּעוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה עַמּוּיוֹ רֵשָׁאי
 115 לְהִיטְמָא. הרי שכיון שלא שב בתשובה, אין מיתתו מכפרת, ונחשב
 116 אינו עושה מעשה עמיו.
 117 רבא דוּחָה אַתְּ הִרְאִיתָ: אָמַר לֵיהּ רַבָּא לֵאבִי, מִי כָּא מְדַמִּית - וכי
 118 אתה מדמה נְהָרָג עַל יְדֵי אַחֵרִים מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, לְמַת עַל מִיתַתוֹ מִתּוֹךְ

1 תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק (תהלים טו ד), 'נִבְּחָה בְּעֵינָיו נִמְאָם' וגו', שנבזה
 2 הוא ונמאס בעיני עצמו עבור כבוד המקום, ודרשו שפסוק זה קיים
 3 הַזְּקִינָה מִלֵּךְ יְהוּדָה, שְׁנִירָד אַתְּ עֲצָמוֹת אַחַז אֶבְיָהוּ שְׁהִיא רִשְׁעָא עַל
 4 מְשָׁה שֶׁל תְּכִלִּים לְבוּתוֹ, כְּדִי שִׁתְּיִסְרוּ הָאֲחֵרִים. וְאִי טַעַם הַחֲסִפָּה
 5 מְשֻׁם 'יִקְרָא דְחֵי' [כבוד החיים] הוּא, וּבְיוֹנוֹ הוּא בְּיוֹזֵן הַחַיִּים,
 6 והמת אינו מתכבד או מתבזה, מֵאִי טַעַמָא - מדוע בזה את החיים.
 7 דוּחָה הַגְּמָרָא: אִף שֹׁה בְּיוֹזֵן הַחַיִּים, עֵשֶׂה זֶה כִּי הִכִּי דְתִיָּהּוּ לֵיהּ
 8 בְּפִרְיָהּ לְאֶבְיָהּ - כִּדִּי שְׁהִיא בּוֹה כְּפִרָּה לֵאבִיו. מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: וְמִשּׁוּם
 9 בְּפִרְיָהּ דְאֶבְיָהּ מְשָׁה לֵיהּ לִיקְרָא דְיִשְׂרָאֵל - וכי משום כפרת אביו
 10 דוּחִים אַתְּ כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: יִשְׂרָאֵל גּוֹפְיָהּוּ נִיחָא לְהוֹ,
 11 דְמִיָּחָלִי יִקְרִייהוּ לְנִגְיָהּ - לישראל עצמם נוח בכפרת המלך,
 12 וּמוֹחֲלִים עַל כְּבוֹדָם עֲבוּרוּ.
 13 תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, אָמַר רַבִּי לִחֵן רַבִּי לְבִנְיָו קוּדָם מוֹתוֹ,
 14 כְּתוּלִיכָא אַתְּ אַרוּנִי מְצִיפּוּרִי לְקַבְרֵי שְׁבִיבֵי שְׁעָרִים, אֲלֵ תִפְסְדוּנִי
 15 בְּעִירוֹת הַקְּטָנוֹת שְׁבַדְרָךְ, אֲלֵא בְעָרִים הַגְּדוּלוֹת שִׁישׁ שֶׁם אֲנִשְׁמֵ
 16 רַבִּים, וְאִף אֲנִשֵׁי הַעִירוֹת הַקְּטָנוֹת יִתְאַסְפוּ לְהַסְפֵּד בְּעָרִים, וְאִי
 17 אֲמַרְתָּ שְׁטַעַם הַחֲסִפָּה הוּא מְשֻׁם 'יִקְרָא דְחֵי' [כבוד החיים], מֵאִי
 18 נְפַקָא לֵיהּ מִיָּגָה - מה משנה לרבי איך יספידוהו. דוּחָה הַגְּמָרָא:
 19 כְּפִכְרָ רַבִּי, לִיתְיַקְרִי בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי - שיתכבדו בו ישראל יותר.
 20 תָּא שְׁמַע, שנינו במשנתנו (לעיל טז א), הֲלִינוּ לְמַת לְבָבֵדוֹ, כְּגוֹן כְּדִי
 21 לְהַבִּיא לוֹ אַרְזֵן וְתַבְרִיכֵיהּ, אִינוּ עוֹבְרֵי עָלָיו מְשֻׁם 'לֹא תִלֵּן'. מְבַרְרַת
 22 הַגְּמָרָא: מֵאִי לָבֹ - האם אין הַכוּוֹנָה, אִינוּ עוֹבְרֵי זֹאת לְבָבֵדוֹ שֶׁל מַת,
 23 הִיא שְׁהַמַּת מִתְּכַבֵּד בְּמַה שְׁעוֹשִׂים לוֹ אַחַר מוֹתוֹ. דוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא
 24 לְכַבֵּדוֹ שֶׁל מַת, אֲלֵא לְבָבֵדוֹ שֶׁל חַי - קְרוּבֵי הַחַיִּים. מִקְּשָׁה
 25 הַגְּמָרָא: וְמִשּׁוּם כְּבֹדוֹ שֶׁל חַי מְבִית לֵיהּ לְמַת - וכי מחמת כבוד החי
 26 מוֹתֵר לְהַלִּין אַתְּ הַמַּת. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אִין - כן, מְשֻׁם דְּבִי אָמַר
 27 רַבְּמַנְא - שְׂמַחָה שְׂאִמְרָה תוֹרָה (דברים כא אב) 'לֹא תִלֵּן נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ',
 28 זֶה רַק דּוּמִיָּא דְתִלְיוֹ - באופן הדומה לתלוי, דְאִיתָ בֵּיהּ - שיש
 29 בְּשִׁהֲיָתוֹ בְּיָוִן, שְׁנֵרָאָה שְׁלֵא אִיכְפַת מִמֶּנּוּ, אַבְל הָכָא - כאן
 30 שְׁמַשְׁהִים אוֹתוֹ מִמַּחְמַת סִיבָה, בְּיוֹן דְּלִיתָ בֵּיהּ וְשִׁאִין בּוֹהוּ בְּיוֹן, לֹא
 31 עוֹבְרִים בְּלֹא תִלְיָן.
 32 תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, הֲלִינוּ לְמַת לְבָבֵדוֹ, וְהִינוּ כְּדִי לְשַׁמַּע
 33 [לֹא־אֶסְרֹן] עָלָיו בְּנֵי עִירוֹת הַלְּהוּיָתוֹ, או כְּדִי לְהַבִּיא לוֹ מְקוּנָנוֹת, או
 34 כְּדִי לְהַבִּיא לוֹ אַרְזֵן וְתַבְרִיכֵיהּ, אִינוּ עוֹבְרֵי עָלָיו מְשֻׁם 'לֹא תִלֵּן', כִּיּוֹן
 35 שְׁכָל הַעוֹשֵׂה זֹאת אִינוּ אֵלֶּיָא לְבָבֵדוֹ שֶׁל מַת, הִיא שְׁמַתְכֵבֵד בְּכַךְ.
 36 דוּחָה הַגְּמָרָא: חַי קָאָמַר - כך כוונת הברייתא לומר, כִּל הַעוֹשֵׂה
 37 זֹאת לְבָבֵדוֹ שֶׁל חַי, אִין בּוֹ בְּיוֹן לְמַת.
 38 תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, רַבִּי נֶחֱם אָמַר, סִימָן יָפָה לְמַת שְׁנַפְרַעֲרֵין
 39 מְמַנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְאַחֵר מִיתָהּ, וּמִתְּכַפֵּר בְּכַךְ, כְּגוֹן מַת שְׁלֵא נִסְפָּד
 40 וְלֹא נִקְבַר לְפִי כְּבוֹדוֹ, או שְׁתִּיחָה גּוֹרְדוֹתוֹ, או שְׁתִּיחָה גְּשָׁמִים מוֹלְפִין עַל
 41 מְשָׁתוֹ, כֹּל אֵלוֹ בְּיוֹזֵן לוֹ, וְהוּוּ סִימָן יָפָה לְמַת שְׁמַתְכֵבֵד בְּכַךְ. ואם
 42 נאמר שאין בהתעסקות במת משום כבודו, והעדר התעסקות אינה
 43 בזיונה מה סימן יש בזה, ומדוע מתכפר בכך, שְׁמַע מִיָּגָה -
 44 מהברייתא שהתעסקות במת משום יִקְרָא דְשַׁבְּבֵי [כבוד המת]
 45 הוּא. מְסִיקָה הַגְּמָרָא, שְׁמַע מִיָּגָה - אכן יש מכאן ראייה.
 46 שנינו במשנה: לֹא הוּיָ קוֹבְרֵין בּוֹ אוֹתוֹ בְּקַבְרוֹת אֲבוֹתָיו, אֲלֵא שְׁתֵּי
 47 בְּתֵי קַבְרוֹת הִיוּ מִתּוֹקְנִין לְבֵית דִּין, אַחַת לְנַהֲרֵגִין וְלַחֲנוּקִין, וְאַחַת
 48 לְנִסְכְּלִין וְלַנְּשַׁרְפִין. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: וְכָל כִּדִּי לְמַת - מדוע אינו
 49 נקבר עם אבותיו. משיבה הגמרא: לִפִּי שְׂאֵין קוֹבְרִין רִשְׁעָא אַצְל
 50 [לִיד] צְדִיקָה, דְאָמַר רַבִּי אֶחָא בְּרַ הַנִּינְא, מִנּוּ שְׂאֵין קוֹבְרִין רִשְׁעָא אַצְל
 51 צְדִיקָה, שְׁנֵאֲמַר (מלכים ב' יג כא), 'וְיָהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ, וְהָנָה רָאוּ אֵת
 52 הַמִּדְבָּר, וַיִּשְׁלִיכוּ אֵת הָאִישׁ כְּבָרֵךְ אֱלִישֵׁעַ, וַיַּעַן הָאִישׁ בְּעַצְמוֹתָיו
 53 אֱלִישֵׁעַ, וַיַּחֲזִי, וַיִּקַּע עַל רַגְלָיו', והטעם שקם לתחייה, כיון שאינו ראוי
 54 להיקבר אצל אלישע, הרי שאין קוברים רשע אצל צדיק.
 55 רב פפא מקשה על ראיית רבי אחא: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְרַבִּי אַחָא,
 56 מִנּוּן שְׁקָם כְּדִי שְׁלֵא יְהִיא קְבוּרָ לִיד אֱלִישֵׁעַ, וְיִדְלָמָא לְאִיְקוּיָמָא -
 57 שמא כְּדִי לְקַיִים אַתְּ בְּרַכְתָּ אֱלִישֵׁעַ שְׁבִיקְשׁוּ אֱלִישֵׁעַ (מלכים ב' ב ט)
 58 'וְיָהִי נָא פִי שְׁנַיִם בְּרוּחֶךָ אֵלַי', ואמר לו אליהו שם פסוק א' 'אֵם תִּרְאֶה
 59 אֲתִי לְקָח מֵאֲתָךְ יְדִי לָךְ כִּן' וגו', וראוהו כשנלקח, וכיון שאליהו

1 נבזה בעיניו נמאם. בתהלים (כד) כתיב מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב וגו'
 2 וקחשיב נמי האי: על מטה של חבלים. דרך ביוזן מפני שהיה אביו רשע וביזוהו
 3 לעיני כרי כד שיתייסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש ומפני כבוד אב נמי ליכא
 4 למיחש דנשיא בעמך כתיב (שמות כב) בעושה מעשה עמך נבזה בעיניו הוא עצמו
 5 נתבוה ונמאס בפני עצמו שלא חשי לכבודו

6 במקום קידוש ה' ואי אמרת כבוד שעושין
 7 למת אינו שלו אלא של חיים מ"ט עביד הכי
 8 למה ביהו את החיים: אל תספרוני בעיירות.
 9 רבינו הקדוש צוה את בניו בכתובות (דף גכ).
 10 בהנשא אל תספרוני כשתוליכו את ארוני
 11 למקום קבורתי והואו מת בצפורי וקבורתי
 12 בבית שערים אל תספרוני בעיירות קטנות
 13 שתעברו עליהן אלא בברכים גדולים דאיכא
 14 אינשי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להתם:
 15 מאי לאו לכבודו של מת. אלמא יקרא
 16 דעבדי ליה דיליה הוא: ומכית ליה למת.
 17 תרגומו של מלך: כי אמר רחמנא לא תלין.
 18 ורבינן נמי שאר כל המתים היינו כי משתו
 19 ליה לדחייה בעלמא דלא איכפת ליה ביה
 20 הליינו בזיון דרומיא דתלוי אבא האי
 21 דלתייקרו ביה קרובי לא ביוזן הוא
 22 לדרידה. לשמע. כמו (שמואל א טו) וישמע
 23 שאול לשון אסיפה להספידו: סימן יפה
 24 למת. כשנפרעין ממנו עבדו' לאחר מיתה
 25 דיש לו כפרה בכך: ש"פ יקרא דשכבי הוא.
 26 דאי לאו יקרא דשכבי אמאי מיכפר
 27 בבזוניה: ויחי ויסק על רגליו. אותו הנקבר
 28 נביא השקר היה הוא הנביא אשר השיב את
 29 עירו לאכול ולשתות בבית אל ונענש עירו
 30 על ידו והמיתו הארי וכשמת לאחר ימים
 31 קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל
 32 המקום שיקבר אצלו והחיה: נא פי שנים.
 33 אליהו החיה את המת והיה לו לאלישע
 34 להחיות שני מתים והוא לא החיה אלא בנה
 35 של שוגמית: לא הלך. ואי משום ברכתא
 36 דאליהו הוא היכי מקיימת בהכי: וכשם
 37 שאין קוברים כו'. לפרושי טעמא דמתני'
 38 מהדר ולפיכך נתקנו שתי קברות שאין
 39 קוברין נסקלין ונשרפין שהן רשעים חמורים
 40 אצל נהרגין ונתקנו שהן רשעים קלים:
 41 וליתקון ארבע. הוא נשרפין אצל נסקלין
 42 קלים הם: נמרא גמירי לה. הלכה למשה
 43 מסיני: הואיל ונדרחה. הקרבן כשהמיר דתו
 44 דאין מקבלין קרבן מן המומרים כדתניא
 45 מע"ה פרט למומר בשחיתת חולין בפ"ק (דף
 46 ה) שוטה נמי לאו בר כפרה היא דיקריב
 47 אותו לרצונו כתיב (ויקרא א): כישן דמי.
 48 ככל אדם הישנים בלילה ואינם נדחים בכך
 49 לאחר שניעורו: אבל התם. דיש בידו לחזור
 50 אימא לא. הוי דיתו: הוי בה קדשים. בעיר
 51 הנדרת אינן נשרפין עם שללה דכתיב
 52 (דברים יג) שללה ולא שלל שמים ומיהו
 53 מיקרב לא קרבו משום דכתיב (משלי כ)
 54 זבח רשעים תועבה ואם קדש מוצב בהן
 55 ואפילו עולות ושלמים נדבה ימותו: קדש
 56 בדק הכית יפדו. כשאר בדק הבית והפודה
 57 אותם יאכלם שרפי לא נאסרו דלאו דידתו
 58 הוי ומקדתי ימותו ש"מ משום דנדרו
 59 מהקרבן כשהמירו בעליהן הוא דמוגר
 60 לעו' אל מקבלין שום קרבן מניה כדאמר

1 אבל חלב והפריש קרבן. כה"ג נראה ונדרחה הוא והוי מצי לאשמעין רבותא טפי דאפי'
 2 המיר דת והפריש קרבן דהוי דחוי ואע"ג דדחוי מעיקרא הוי דחוי כרשמעי' ליה
 3 לר' יוחנן בפ"ק דקידושין (דף ו.ו. ושם) גבי בהמה של שני שותפין ורבותא הוא טפי מדחוי
 4 מעיקרא כדמוכח בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג. ושם) דאפי' מאן דאית ליה דחוי מעיקרא
 5 לא הוי דחוי מודה בנראה ונדרחה דהוי דחוי והא
 6 דנקט הכא כה"ג אורחא דמילתא נקט דאין דרך
 7 מומר להפריש קרבן ועוד גבי נשתטה אי אפשר
 8 לומר אלא שהפריש קדשים שנתטה אלא כלומר
 9 משנתטה שוטה שהפריש קרבן אין הקדשו
 10 הקדש:

11 **אימא** כישן דמי. לאו לגמרי כישן דישן חוי
 12 אפי' בשעה שהוא ישן כדתנן בפרק
 13 כל הגט (גיטין דף בת). השולח חטאתו ממדינת
 14 הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים ולא
 15 חיישין שאם ישן בשעת הקרבה אלא כלומר
 16 כישן דמי דאפי' דלא חוי חוי אין קריב להיות
 17 דחוי משום דממילא מיתער והא נמי ממילא
 18 משתפי:

19 **ואמאי** כיון דמיקטל הוה ליה כפרה. והא
 20 דתנן בביבא (לקמן דף קי"א) אנשי
 21 עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ם הני מילי
 22 דלא איקטול אבל אם דנו אותם והרוגו יש
 23 להם חלק. **הואיל** ונדרחו ידו. רב יוסף ס"ל
 24 כרבי יוחנן דמפרש טעמא בחלק (לקמן דף קי"ב)
 25 משום דובח רשעים תועבה דאי בר"ל דמיקט לה
 26 בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר
 27 ממוק בעלים ע"כ אין תלוי משום דחויא אלא
 28 משום ממונם אבד דתני ממוק בעלים ון וקט'
 29 תימה גבי המיר דתו ונשתטה לא יועיל בהם
 30 ריעיה כמו בעיר הנדחת וידחו אפי' דמיס'
 31 משיסתום

1 **שאין קוברין רשע אצל צדיק**, דאמר רבי אהא בר חנינא, מנזן שאין קוברין רשע אצל צדיק,
 2 **שנאמר** 'ויהי הם קוברים איש, והנה ראו את הנדרו, וישליכו את האיש בקבר אלישע, ויגע
 3 האיש בעצמות אלישע, ויחי, ויסקם על רגליו'. אמר רבי רב פפא, ודילמא לאיקומיא ויהי נא פי
 4 שנים ברוחך אלי'. אמר רבי, אי הכי, היינו דתניא, על רגליו עמד, ולביתו לא הלך. אלא, ויהי
 5 נא פי שנים' היכי משפחת לה דאחויא. אמר רבי יוחנן, שריפא צרעת נעמן, שהיא שקולה
 6 כמות, דכתיב 'אל נא תהי כמות'. וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק, כך אין קוברין רשע חמור
 7 אצל רשע קל. וליתקון ארבע קברות? שני קברות, גמרא גמירי לה. אמר עולא אמר רבי יוחנן,
 8 אבל חלב והפריש קרבן, והמיר דתו וחרו בו, הואיל ונדרחה ודחה. איתמר נמי, אמר רבי ירמיה
 9 אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, אבל חלב והפריש קרבן, ונשתטה וחרו ונשתפה, הואיל ונדרחה
 10 ודחה. וצריכא, דאי אשמעינן קמייתא, משום דאיהו דחה נפשיה בידים, אבל האי דממילא קא
 11 דחי, אימא כישן דמי. ואי אשמעינן הכא, משום דאין בידו לחזור, אבל התם דבדו לחזור,
 12 אימא לא, צריכא. אמר רב יוסף, אף אגן נמי תנינא, הוי פה קדשים, קדשי מוצב ימותו, קדשי
 13 בדרך הבית, יפדו. והוינן פה, אמאי ימותו, פין דאיקטול הוויא להו פפרה, ולפיכך לגבוה. לאו,
 14 משום דאמרין הואיל ונדרחו ודחו. אמר רבי אבין, מי סברת מת מתודך רשעו הוויא ליה פפרה,
 15 מת מתודך רשעו לא הוויא ליה פפרה, דתני רב שמעיה, וכול אפילו פירשו אבותיו מדרבי ציבור,
 16 ויפמא, תלמוד לומר 'בעמיו', בעושה מעשה עמיו. אמר רבי רבא, מי קא מדמיית, נהרג מתודך
 17 רשעו, למת מתודך רשעו. מת מתודך רשעו, פין דכי אורחיה קמיית, לא הוויא ליה פפרה. נהרג
 18 מתודך רשעו, פין דלאו פי אורחיה מית, הוויא ליה פפרה. תדע, דכתיב 'מומור לאקה אלהים
 19 באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך לעוף השמים
 20 בשור חסידך לחיתו ארץ'. מאי עבדיך, ומאי חסידך. לאו, חסידך, חסידך ממש. עבדיך,
 21 הנך דמחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך. אמר רבי אבין, מי קא מדמיית
 22 הרוני

בהכל שוחטין (חולין דף ה): והואיל ונדרחו ידו. דאי משום זבח רשעים הא כיון דאיקטול אית להו כפרה: יכול פירשו.
 אביו ואמו של כהן. מדרבי צבור. כגון מומר: ישמא. להם במוותם ת"ל (ויקרא כא) לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' בעושה מעשה עמיו יטמא לו ואם לאו אל
 יטמא אפי' לשארו אלמא לא כיפרה לו מיתתו אם לא חזר בו:

1 משיטתם הגולל. פי' הקונט' הוא דף הנתון לארון לכסוי ואותו שבדפנות קרי דופק
2 והקשה ר"ת דאמרינן בפ' מי שמתו (ברכות דף יט) דא"ר אלעזר ברבי
3 צדוק מדולגן היינו על גבי ארונות לקראת מלכי ישראל ואי כיוסו ארון הוא גולל הא
4 קא מטמא דקא דרשינן בפ' בהמה המקשה (חולין דף עב) וכל אשר יגע על פני השדה

5 לרבות גולל דרופק ואפי' הוא טמון בארץ דכיון
6 דגולל מטמא באהל טומאה בוקעת ועולה ויש
7 מפרשים אפי' דגולל מטמא באהל מי"מ היו
8 יכולים לדלג ולטמאות עצמן מגולל כדאמרין
9 במסכת שמחות (פ"ד) כל שאין הנזיר מגלח
10 עליה אין כהן מוזהר עליה ואומר ר"ת
11 המשבשחא היא דהא רביעית דם דאין הנזיר
12 מגלח עליה וכהן מוזהר עליה ואין זו קושיא
13 דשם טומאה בעי למימר במסכת שמחות דעל
14 חצי לוג דם נזיר מגלח ולא אתא למעוטי אלא
15 כלים הנוגעים במת דאין נזיר מגלח ואין כהן
16 מוזהר ועוד קשה לר"ת דמדמרבינן ליה מעל
17 פני השדה משמע שהוא מגולה וסתם כיוסו
18 ארון טמון הוא ויש מפרשים דלא מרבינן ליה
19 כיוסו ארון לשם גולל אלא כשהוא מגולה ולא
20 כשהוא טמון והשתא ניחא ההיא דמדולגן היינו
21 ומיהו קשה דאמרי' בפ"ק דעירובין (דף טו) כל
22 דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו גולל
23 לקבר ואין דרך לעשות כיוסו ארון מבעלי חיים
24 ומיהו אשכחן דמיירי הש"ס בדבר שאינו הוח
25 בפ' בהמה המקשה (חולין דף ע) הדביק שני
26 רחמים יצא מזה ונכנס לזה ומפרש ר"ת דגולל
27 היינו אבן גדול מלשון וגללו את האבן
28 (בראשית טט) שמוניחן על הקבר לסימן והיא
29 מצבת דכתיב (שם לח) היא מצבת קבורת רחל
30 ואותן האבנים שמוניחן בצרדין שהאבן גדולה
31 יושבת עליהם שלא הכבר על המת נקראין
32 דופק ויש קושר בהמה לסימן עד שימצא אבן פן
33 יאבד מקום הקבר וההיא דמדולגן לא היה שם
34 מצבה וכ"ת היכא דליכא גולל מאימת חילא
35 אבילות מי"מ חילא משיטתם הקבר בחייתה:
36 **אייתיביה** החוצב קבר. פ"ה דסלקא דעתך
37 דהוא הדין לצורך אחר והיינו
38 טעמא דלא בעי למימר משום כבוד אביו
39 כדלקמן דאי במחזיר לא מיתיר כלל בעלמא
40 משום כבוד אביו אין לאסור:

41 **מא'** טעמא לא גמר מעגלה ערופה. תימה כי
42 גמר נמי מעגלה ערופה הא אמר ר' יוחנן
43 בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פב) עריפתה
44 אוסרתה ורבא פסיק כר' יוחנן בר משלש ועוד
45 הקשה ריב"א אמאי לא קא אמר ורבא מ"ט לא
46 אמר כאבי דבהאי לישא רגיל הש"ס בכל
47 דכתא ויז לפרש דהכי קאמר מ"ט לא גמר
48 מעגלה ערופה לטעמיה וכן אבוי נמי טעמא לא
49 גמר מעבדה זרה לטעמיה פי' מעבדה זרה
50 עצמה שאסורה מיד מיהו פירש הקונטרס
51 דעבדו שם לא איירי בעבודה זרה
משמשין

1 הרוגי מלכות. הני דגוים: הרוגי ב"ד. עיר הנדחת: מיתה וקבורה בעינן, אם נקברו
2 מכפרת מיתתן עליהן ולעולם טעמא קדשי עיר הנדחת משום דהואיל ונדחו ידו
3 הוא: רב אשי אמר. לעולם לא בעינן עיכול הבשר אלא צערא דחיבוט הקבר
4 פורתא וטעמא דלא היו מתאבלים משום דאבילות מסתימת הגולל חילא כרתניא
5 באלו מגלחין גולל הוא הדין הנתון על
6 הארון לכסוי ואותן שבדפנות קרי להו דופק:
7 **הואיל** ונדחו. שלא נראו להתאבל בשעת
8 התחלת אבילות ידו אף לאחר מכאן ואע"ג
9 דבגי קובר את מתו ברגל תנן (מו"ק דף טז)
10 מונה שבעה אחר הרגל ולא אמרי' הואיל
11 ונדחו ידו התם לא אידחו להו לגמרי שהרי
12 עסקי רבים נהגו ברגל שמומזין אותו כל
13 הרגל כדאמרין התם כל שהוא משום עסקי
14 רבים אין הרגל מפסיק: **אי הכי**. לענין
15 קבורת אבותיו למה לי להמתין עיכול
16 הבשר: משום דלא אפשר. ליטלו משום
17 דנבקע כריסו ומסריח: **לאישתא בת יומא**.
18 ביום ראשון שלה הון מתרפאין באותו עפר:
19 אמרו ליה לשמואל. משום דמת וכל הנך
20 הנקבר בו איסורי הנאה נינהו דגמר שם
21 מעגלה ערופה כדלקמן: **יאות עבדין**.
22 כדמפרש לקמן שחקקע אינו נאסר: **ע"ז לא**
23 **מיתסרא** במחזיר לקרקע. דכתיב אלהיהם
24 על ההרים ולא ההרים אלהיהם: **החוצב**
25 **קבר לאביו**. משמת: לא יקבר בו. הן
26 ולמית דכיון דחזונו למת נאסר בכל הנאה
27 וקס"ד דה"ה נמי אי חצבו לצורך איש אחר
28 ואורחא דמילתא נאס: **קבר בנין**. שבנאו
29 למעלה מן הקרקע (והוי תלוש) דכרותיה
30 בע"ז בית שבנאו מתחלה לע"ז אסור דתלוש
31 ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר נמי
32 איתיקש לע"ז: **קבר חדש**. ולא למת הזומן
33 אלא חצבו סתם ולכשימות לו מת יקברנו בה
34 שלשה קברות. חלוקים בהלכותיהן: **קבר**
35 **הנמצא**. כגון שהוא חדש וירוע בעל השדה
36 שלא צוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר
37 שם: **קבר הידוע**. שנקבר שם מדעת בעל
38 השדה: **וקבר המזיק את הרבים**. שקבור
39 במקום הילוך רבים ומטמאין באהלה מותר.
40 לפנותו שלא קנה את מקומו: **מקומו טהור**.
41 שאע"פ שגזרו טומאה על הקברות ואע"פ
42 שניטלו משם לא גזרו על זה והנאה נמי
43 מותר ואע"ג דאיסורא דאורייתא הוא דאין
44 תורת קבר עליו: **מקומו טמא**. גזירה דרבנן
45 היא שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי
46 שלא יפנוהו: **קבר המזיק את הרבים**. ניתן
47 רשות לפנותו מפני נזקו של רבים: **פינתו**
48 **מקומו טהור**. דלא גזרו עליה מפני הנזק
49 ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא
50 הוא ולא פקעא: **מת מצוה קנה מקומו**.
51 מנתנים הוא שהנהגה יהושע בניסוקן לארץ
52 בפרק מרובה (בי"ק דף פא.) **האורג בנד**
53 **למת**. לאחר שמת: **הזומנה**. שהזמינו לכך
54 ונקרא שם המת עליו: **מילתא היא**. כאילו
55 כרכו בו: **שם**. ממרים כתיב (במדבר ט)
56 ותמת שם מרים ותקבר שם ובע"ז כתיב
57 (דברים יב) אשר עבדו שם הגוים: **עגלה**
58 **ערופה** בהזומנה מיתסרא. דק"ל ירידתה
59 להנחיל איתן היא אוסרתה בקידושין (דף נו) ובכריתות (כה). ע"ז בהזומנה לא מיתסרא. לאי
60 הקדש לע"ז:

1 הרוגי מלכות. הני דגוים: הרוגי ב"ד. עיר הנדחת: מיתה וקבורה בעינן, אם נקברו
2 מכפרת מיתתן עליהן ולעולם טעמא קדשי עיר הנדחת משום דהואיל ונדחו ידו
3 הוא: רב אשי אמר. לעולם לא בעינן עיכול הבשר אלא צערא דחיבוט הקבר
4 פורתא וטעמא דלא היו מתאבלים משום דאבילות מסתימת הגולל חילא כרתניא
5 באלו מגלחין גולל הוא הדין הנתון על
6 הארון לכסוי ואותן שבדפנות קרי להו דופק:
7 **הואיל** ונדחו. שלא נראו להתאבל בשעת
8 התחלת אבילות ידו אף לאחר מכאן ואע"ג
9 דבגי קובר את מתו ברגל תנן (מו"ק דף טז)
10 מונה שבעה אחר הרגל ולא אמרי' הואיל
11 ונדחו ידו התם לא אידחו להו לגמרי שהרי
12 עסקי רבים נהגו ברגל שמומזין אותו כל
13 הרגל כדאמרין התם כל שהוא משום עסקי
14 רבים אין הרגל מפסיק: **אי הכי**. לענין
15 קבורת אבותיו למה לי להמתין עיכול
16 הבשר: משום דלא אפשר. ליטלו משום
17 דנבקע כריסו ומסריח: **לאישתא בת יומא**.
18 ביום ראשון שלה הון מתרפאין באותו עפר:
19 אמרו ליה לשמואל. משום דמת וכל הנך
20 הנקבר בו איסורי הנאה נינהו דגמר שם
21 מעגלה ערופה כדלקמן: **יאות עבדין**.
22 כדמפרש לקמן שחקקע אינו נאסר: **ע"ז לא**
23 **מיתסרא** במחזיר לקרקע. דכתיב אלהיהם
24 על ההרים ולא ההרים אלהיהם: **החוצב**
25 **קבר לאביו**. משמת: לא יקבר בו. הן
26 ולמית דכיון דחזונו למת נאסר בכל הנאה
27 וקס"ד דה"ה נמי אי חצבו לצורך איש אחר
28 ואורחא דמילתא נאס: **קבר בנין**. שבנאו
29 למעלה מן הקרקע (והוי תלוש) דכרותיה
30 בע"ז בית שבנאו מתחלה לע"ז אסור דתלוש
31 ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר נמי
32 איתיקש לע"ז: **קבר חדש**. ולא למת הזומן
33 אלא חצבו סתם ולכשימות לו מת יקברנו בה
34 שלשה קברות. חלוקים בהלכותיהן: **קבר**
35 **הנמצא**. כגון שהוא חדש וירוע בעל השדה
36 שלא צוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר
37 שם: **קבר הידוע**. שנקבר שם מדעת בעל
38 השדה: **וקבר המזיק את הרבים**. שקבור
39 במקום הילוך רבים ומטמאין באהלה מותר.
40 לפנותו שלא קנה את מקומו: **מקומו טהור**.
41 שאע"פ שגזרו טומאה על הקברות ואע"פ
42 שניטלו משם לא גזרו על זה והנאה נמי
43 מותר ואע"ג דאיסורא דאורייתא הוא דאין
44 תורת קבר עליו: **מקומו טמא**. גזירה דרבנן
45 היא שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי
46 שלא יפנוהו: **קבר המזיק את הרבים**. ניתן
47 רשות לפנותו מפני נזקו של רבים: **פינתו**
48 **מקומו טהור**. דלא גזרו עליה מפני הנזק
49 ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא
50 הוא ולא פקעא: **מת מצוה קנה מקומו**.
51 מנתנים הוא שהנהגה יהושע בניסוקן לארץ
52 בפרק מרובה (בי"ק דף פא.) **האורג בנד**
53 **למת**. לאחר שמת: **הזומנה**. שהזמינו לכך
54 ונקרא שם המת עליו: **מילתא היא**. כאילו
55 כרכו בו: **שם**. ממרים כתיב (במדבר ט)
56 ותמת שם מרים ותקבר שם ובע"ז כתיב
57 (דברים יב) אשר עבדו שם הגוים: **עגלה**
58 **ערופה** בהזומנה מיתסרא. דק"ל ירידתה
59 להנחיל איתן היא אוסרתה בקידושין (דף נו) ובכריתות (כה). ע"ז בהזומנה לא מיתסרא. לאי
60 הקדש לע"ז:

סנהדרין דף מז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצא

55 הגמרא מקשה על זה מברייתא: מיתבי, שנינו בברייתא, החוצב
56 קבר לאביו לאחר מותו, וְהֵלֵךְ וְקָבְרוּ בְּמִקְוֵם אַחֵר, הֲרִי זֶה לֹא יִקְבֵר
57 בּוֹ עוֹלָמִית, משום שכשהוקצה לקבורה נאסר בהנאה. הרי שאף
58 המחובר לקרקע נאסר. מתרצת הגמרא: הָאֵסוּר בְּמֵאָה עֶשְׂקִינָן – במה
59 מדובר בברייתא. בְּקָבְרֵי בְּנֵי, שחצב אבנים ובנה מהם קבר על
60 הקרקע, וכיון שבנאו מתלוש נאסר בהנאה.
61 הגמרא מקשה מברייתא נוספת: תָּא שְׁמַע, נִמְצָא אֶתְהָ אֹמֵר, שֶׁלֵּשׁ
62 שכשימות לו מת יקברו בו, מוֹתֵר בְּהִנְיָאָה, ואם הטיל בו נֶפֶל, אָסוּר
63 בְּהִנְיָאָה. הרי שאף הקבר המחובר נאסר בהנאה. מתרצת הגמרא:
64 הָאֵסוּר נָמִי – אף כאן מדובר בְּקָבְרֵי בְּנֵי שנבאו על הקרקע.
65 הגמרא מקשה מברייתא נוספת: תָּא שְׁמַע, נִמְצָא אֶתְהָ אֹמֵר, שֶׁלֵּשׁ
66 מיני קברות הן חלוקים בהלכותיהם. א. קָבְרֵי הַנְּמִצָּא – שמצא קבר
67 חדש בשדהו, ויודע שנקבר ללא רשותו. ב. קָבְרֵי הַיְדוּעֵי שִׁנְקֵר
68 ברשות הבעלים. ג. קָבְרֵי הַמְּיֻזְקֵי אֶת הַרְבִּים – שנמצא במקום הילוך
69 רבים, ונטמאים על ידו. ודיניהם: קָבְרֵי הַנְּמִצָּא, שנקבר ללא רשות,
70 מוֹתֵר לְפָנָיו מִמְקוֹמוֹ, ואחר שפינהו, מְקוֹמוֹ מְהוֹר מִלְטָמָא, ומוֹתֵר
71 בְּהִנְיָאָה. קָבְרֵי הַיְדוּעֵי שִׁנְקֵר ברשות הבעלים, אָסוּר לְפָנָיו, ואף אם
72 פִּינְהוּ, מְקוֹמוֹ מְדַרְבַּנּוּ, ואָסוּר בְּהִנְיָאָה. קָבְרֵי הַמְּיֻזְקֵי אֶת הַרְבִּים
73 – שנמצא במקום הילוך רבים, מוֹתֵר לְפָנָיו מִמְקוֹמוֹ, ואחר
74 שפינהו מְקוֹמוֹ מְהוֹר, כדי שלא יטמאו בו רבים, ואָסוּר בְּהִנְיָאָה. הרי
75 שאף קרקע נאסרת בהנאה. מתרצת הגמרא: הָאֵסוּר נָמִי – אף כאן
76 מדובר בְּקָבְרֵי בְּנֵי.
77 הגמרא מקשה על הדין שמותר לפנות קבר הנמצא: וכי קָבְרֵי
78 הַנְּמִצָּא מוֹתֵר לְפָנָיו, הלא יש לחוש דִּילְמָא [ישנא] מֵת מְצוּהָ הוּא,
79 שנמצא מת במקום ללא קוברים, וְמֵת מְצוּהָ קִנְהָ מְקוֹמוֹ לְהִיקְבֵר
80 בו, אף ללא רשות הבעלים. מתרצת הגמרא: אין לחוש לכך,
81 משום דְּשִׂאֲנִי [ישנא] מֵת מְצוּהָ מִשְׁאֵר מֵתִים, דְּקָלָא אֵית לֵיהּ –
82 שיש קול כשנמצא מת מצוה, וכיון שלא היה קול, אין חוששים
83 לזה, ומותר לפנותו.
84 התבאר שדברים המיוחדים למת אסורים בהנאה. הגמרא מביאה
85 מחלוקת בהזמנת דבר לצורך מת, אם נאסר בהנאה משעת הזמנה,
86 או רק כשישתמשו בו: אֵיתְמַר, הַאֲזִינֵי בְּגֵד לְמֵת לְאַחַר שְׁמַת, נְחֻלְקוּ
87 בזה אביו ורבו, אֲבִי וְרַבָּי, אָסוּר הַבְגַּד בְּהַנְּאָה, וְרַבָּא אָמַר, מוֹתֵר
88 בהנאה. מפרשת הגמרא: אֲבִי אָמַר שְׁאֵסוּר הַנְּאָה, משום שסובר
89 שהַמְּנִיחָה שֶׁהוֹמֵן את הבגד למת, מִילְתָּא הִיא – נחשבת כאילו כבר
90 כרכו בו, וְרַבָּא אָמַר שְׁמוֹתֵר בְּהַנְּאָה, משום שסובר שהַמְּנִיחָה לְאוּ
91 מִילְתָּא הִיא – אינה נחשבת כאילו השתמש בו, עד שיכרוך עליו
92 את הבגד.
93 מבררת הגמרא: מָאִי מְעָמָא דְּרַבָּי הַסּוֹבֵר שֶׁהַבְגַּד נֹאסֵר בְּהַנְּאָה
94 משעת ההזמנה. משיבה הגמרא: גָּמַר – לומד מת בגזירה שוה 'שֵׁם'
95 'שֵׁם' מְעַנְיָה עֲרוּפָה, נאמר בעגלה ערופה (דברים כד) וְעָרְפוּ שֵׁם
96 אֶת הָעֶגְלָה, ונאמר במת (במדבר כד) וְתָמַת שֵׁם מְרִיבִים, מַה עֶגְלָה
97 עֲרוּפָה אף קודם עריפתה, בְּהוֹמְנָה מִיתְקַרָּא – בזה שהזמינו אותה
98 לשם עגלה ערופה, והורידה לנחל איתן, נאסרה בהנאה, הָאִי נָמִי
99 – אף צרכי המת, בְּהוֹמְנָה מִיתְקַרָּא – בזה שהזמינו אותם למת
100 נאסר בהנאה.
101 וְרַבָּא הַסּוֹבֵר שֶׁהַבְגַּד אֵינוֹ נֹאסֵר מִשְׁעַת הַהוֹמְנָה, גָּמַר – לומד מת
102 בגזירה שוה 'שֵׁם' 'שֵׁם' מְעַבְדָּת פּוֹכְבִים, שנאמר בעבודת כוכבים
103 (דברים יב) אֲשֶׁר עֲבָדוּ שָׁם הַגּוֹיִם וְגו', מַה עֲבֹדָת פּוֹכְבִים בְּהוֹמְנָה
104 לשם עבודה זרה לא מִיתְקַרָּא – אינו נאסר בהנאה, אֵף הָאֵסוּר נָמִי
105 בצרכי המת, בְּהוֹמְנָה לְמַת לֹא מִיתְקַרָּא – אינו נאסר בהנאה.
106 שואלת הגמרא: וְרַבָּא שְׁלֹמֵד מִעֲבֹדָה זְרָה לְהַתֵּיר, מָאִי מְעָמָא לֹא
107 גָּמַר – מדוע אינו לומד לאסור בגזירה שוה מְעַנְיָה עֲרוּפָה. משיבה
108 הגמרא: אָמַר לָךְ רַבָּא,

1 הַרְוֵי מְלָבוֹת – שנהרגו על ידי מלכות הגוים, לְהַרְוֵי בֵּית דִּין –
2 אנשי עיר הנדחת, אינם דומים, משום שְׁהַרְוֵי מְלָבוֹת, בֵּינָן דְּשֵׁלֵּא
3 בְּדִין קָא מִיְקַטְלֵי וְנִהַרְגִים. הוּיָא לְהוּ וְיֵישׁ לְהוֹם בְּפִשְׁתָּהּ בְּמִיתַתְהוּ,
4 וְנִקְרָאִים 'עַבְדֵיךְ', אֵךְ הַרְוֵי בֵּית דִּין, בֵּינָן דְּבִינָן קָא מִיְקַטְלֵי
5 וְנִהַרְגִים, לֹא הוּיָ לְהוּ וְאֵין לְהוֹם בְּפִשְׁתָּהּ בְּמִיתַתְהוּ. וּמוֹכִיחַ זֹאת:
6 תַּדַּע, דְּהָתָן בְּמִשְׁנַתֵינוּ, לֹא הוּיָ קוֹבְרִין בְּדַתְהוּ – את הנסקל בְּקָבְרוֹת
7 אֲבוֹתֵינוּ, וְאֵי סִלְקָא דְעֵתָךְ – ואם עולה בדתך לומר, בֵּינָן דְּאֵיִקְטוּל
8 הוּיָ לְהוּ בְּפִשְׁתָּהּ – שכיון שנהרגו בבית דין התכפרו, לִיקְבְּרוּ
9 בְּקָבְרוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, ועל כרחך שעדיין לא התכפרו.
10 הגמרא דוחה את הראיה: לעולם אף המומתים בבית דין
11 מתכפרים, אף לא במיתה לחוד, אלא מיתה וקבורה עִינָן – אנו
12 צריכים להו בְּפִשְׁתָּהּ – שכיון שנהרגו בבית דין התכפרו, לא נשלמה
13 כפרתם.
14 הגמרא מקשה על התירוץ: מוֹתֵב וְמִקְשָׁהוּ רַב אֲדָא בְּרַ אֲהָבָה,
15 שנינו במשנה, לֹא הוּיָ קְרוֹבֵי הַמֵּת מִתְּאֲבָלִין עֲלֵיו, אֲלֵא אֹנְיָנוּ,
16 משום שֶׁאֵין אֲנִינֵת אֵלָא בְּלָב. וְאֵי סִלְקָא דְעֵתָךְ – ואם עולה בדעתך
17 לומר, בֵּינָן דְּאֵיִקְבֹּר הוּיָ לְהוּ בְּפִשְׁתָּהּ וְיֵישׁ לְהוֹם כְּפִרְהוּ, לִיאָבְלוּ –
18 שיתאבלו עליו. מתרצת הגמרא: כדי שיתכפר עִינָן נָמִי – צריך גם
19 עִיבּוֹל בְּשָׂר בְּקֵבֶר. וּמוֹכִיחַ זֹאת הַגְּמָרָא: דִּיקָא נָמִי – המשנה
20 עצמה גם מדויקת כך, דְּקָתְגֵי – שכתוב במשנה, שאחר שנתעַבְּל
21 הַבְּשָׂר, מִלְקָטִין אֶת הַעֲצָמוֹת מִבֵּית הַקְּבֹרֹת שֶׁל בֵּית דִּין, וְקוֹבְרִין
22 אוֹתָן בְּמִקְוֵם בְּקָבְרוֹת אֲבוֹתֵינוּ, שְׁמַע מִיָּה שֶׁאֵחַר עִיבּוֹל הַבְּשָׂר
23 התכפר, וְלֹכַן אִפְסֵר לְקוֹבְרוֹ בְּקָבְרוֹת אֲבוֹתֵינוּ.
24 הגמרא מביאה תירוץ נוסף מדוע אין מתאבלים עליו, על אף
25 שהתכפר במיתתו: רַב אֲשֵׁי אָמַר, אֵין צָרִיךְ עִיבּוֹל בְּשָׂר כִּדִּי
26 לְהַתְּכַפֵּר, והטעם שאין מתאבלים עליו, משום שְׁאֲבִילוֹת מֵאִיִּמְתֵי
27 קָא מְתַחַלְתֵי, מְסַתִּימַת הַגּוֹלָל, מִסְגִּירַת הַכִּסּוּי הַעֲלִיּוֹן שֶׁל אֶרֶץ
28 הַקְּבֹרָה, וְאֵילוּ בְּפִשְׁתָּהּ מֵאִיִּמְתֵי קָא הוּיָא – מתי מתכפר המת, רק
29 מְכִי הוּיָ צִעֲרָא דְקָבְרָא פּוֹרְתָא – משהצטער מעט בקבר, הַלְבָּד –
30 דוֹת בְּסַתִּימַת הַגּוֹלָל לא מתאבלים עליו, הוּאֵיל וְאֵידְחֵו וְיָדְחֵו –
31 כיון שנדחו מלהתאבל עליו, שוב נדחית אבילותו.
32 שואלת הגמרא: אֵי הָכִי – אם מיד בתחילת צער הקבר כבר
33 התכפר, לָמָּה לִי לְהַתִּיךְ עַד עִיבּוֹל בְּשָׂר, מיד כשהתחיל צער
34 הקבר נעבירו. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּלֹא אִפְשָׁר לְהַעֲבִירוֹ, אֵין
35 שִׁנְבַקַּע כְּרִיסוֹ וּמִסְרִיחַ, וְצָרִיךְ לְהַתִּיךְ עַד עִיבּוֹל הַבְּשָׂר, וְאוּ
36 מִלְקָטִים עֲצָמוֹתֵינוּ.
37 הגמרא מבארת שדברים המיוחדים למת אסורים בהנאה, אך יש
38 אופן שאינם נאסרים: קְבֵרָה וְקָבְרוֹ דְרַב, הוּיָ שְׁקָלֵי מִיָּגִיָּה עֲפָרָא
39 לְאִישְׁתָּא בֵּת יוֹמָא – היו לוקחים ממנו עפר לרפא חום ביום
40 הראשון שתוקף את האדם. אֵתוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְשִׁמּוּאֵל – באו ואמרו
41 זאת לשמואל, אָמַר לְהוּ שְׁמוּאֵל, יָאוֹת עֲבָדִין – טוב הם עושים,
42 משום שהקבר כִּרְקַע עוֹלָם הוּא, וְקִרְקַע עוֹלָם אֵינָה נֹאסֶרַת בְּהַנְּאָה.
43 דְּכֵתִיב (מלכים ב' כג) וְיִצְאָ אֶת הָאֲשָׁרָה מִבֵּית ד' וְגו', וְיִדְקֵי לְעָפֵר,
44 וְיִשְׁלַךְ אֶת עֲפָרָהּ עַל קָבְרֵי בְנֵי הָעָם, שֶׁהַשְּׁלִיךְ את אפר העבודה זרה
45 שעשאו דק כעפר על קברי עובדי העבודה זרה, כדי שיוסרו
46 החיים, ודורשים מכך שהקיש הכתוב עפר עבודה זרה לקבר,
47 מְקִישׁ קָבְרֵי בְנֵי הָעָם לְעֲבֹדָת פּוֹכְבִים, מַה עֲבֹדָת פּוֹכְבִים בְּמִחוּפֵי
48 לֹא מִיתְקַרָּא – אין נאסרת בהנאה, דְּכֵתִיב (דברים יב) אֲבָד תֹּאבְדוּן
49 וְגו' אֲשֶׁר אֶתֶם וְיִרְשִׁים אֹתְהֶם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הַרְבִּים וְגו',
50 ודורשים שרק על הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם – העבודה זרה שעל ההרים
51 נאסרת בהנאה, וְלֹא הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם – שאם עובדים את ההר
52 עצמו, אינו נאסר בהנאה, משום שהוא מחובר לקרקע, הָאֵסוּר נָמִי –
53 אף כאן, רק קבר תלוש נאסר בהנאה, אֵךְ בְּמִחוּפֵי לֹא מִיתְקַרָּא –
54 אינו נאסר בהנאה.

"כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלוקיך בידך גו'" – שזוהי דרגא נעלית ביותר, החל מעצם היציאה למלחמה – שזוהי עניין של מסירת נפש.

משיחת שבת פרושת תצא ה'תשכ"ז

60 הָתָם – בברייתא, אין זה איסור הנאה מקבר, אלא משום כבוד אָבִיו
 61 יש לחוש, אבל אם חצבו לאיש אחר, אינו נאסר.
 62 ומוכיחה זאת הגמרא: הָכִי נָמִי מְסַתְבְּרָא – כך גם מסתבר מדיוק
 63 הברייתא. דְּקָתְנִי בְּרִפְאָה של הברייתא, רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר,
 64 אָף הַחֹצֵב אֲבָנִים לְצוּרָךְ קָבֵר לְאָבִי, וְהָלַךְ וְקָבְרוּ בְּמִקְוֵם אַחֵר עִם
 65 אבנים אחרות, הָרִי זֶה לֹא יִקָּבֵר בְּהֵן – באבנים אלו, עוֹלָמִית, אִי
 66 אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שְׂטַעַם הַאיסור מְשׁוּם כְּבוֹד אָבִיו, שְׁפִיר – מובן מדוע
 67 אף כשחצב אבנים נאסרו, אֲלֵא אִי אֲמַרְתָּ שְׂטַעַם הַאיסור מְשׁוּם
 68 הַזְמִנָּה לְמַת, מְוִי לְרֵאֲיָנָה מִי אֲיָא לְמַן דְּאָמַר – וכי יש מי שאומר
 69 שאם טווה חוטים לארוג בהם תכריכים נאסרים בהנאה, הלא אף
 70 אביי לא אמר שנאסר אלא האורג בגד, שמכינו לשימוש המת,
 71 ולא בטויות חוטים שצריך לאורגם, ואף כשחצב אבנים לצורך
 72 קבר אינם נאסרים משום הזמנה, כיון שצריך גם לבנותם, ועל
 73 כרחק שהאיסור הוא משום כבוד אביי.
 74 הגמרא מקשה על אביי מברייתא: תָּא שְׁמַע, קָבֵר הָדֵשׁ שְׂעוּד לֹא
 75 קָבְרוּ בוּ, מוֹתֵר בְּהֵנָּה, ואם הטיל בו נפל, אֲסוּר בְּהֵנָּה. מדייקת
 76 הגמרא: רק אם הטיל בו נפל, אִין – נאסר בהנאה, אך אם לא הטיל
 77 בו נפל, לֹא נֹאסֵר בְּהוֹמְנָה. דוחה הגמרא: הוּא הָרִין דְּאָף עַל גַּב דְּלֵא
 78 הָטִיל בו נפל, נֹאסֵר בְּהֵנָּה, וְגַה שְׁנַקְט הָטִיל בו נפל, כְּדִי לְאִפְקִי
 79 וְלִהוֹצִיא מִדְּרָבָן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר אִין לְנַפְלִים תְּפִיחָת
 80 הַקָּבֵר, שִׁנְפַל אִינוּ אוֹסֵר אֵת קָבְרוּ בְּהֵנָּה לֵאחֵר שְׁפִינוּהוּ, קָא
 81 מְשַׁמְעֵי לָן בְּמַה שֶׁאֵמַר שֶׁאִם הָטִיל בו נפל אסור בהנאה, שאף אחר
 82 שפִּינוּהוּ נִשְׂאֵר בְּאִיסוּרוֹ.
 83 הגמרא מקשה על אביי ממשנה (שקלים פ"ב מ"ה): תָּא שְׁמַע, מוֹתֵר
 84 הַמְּתִים – גבו צדקה לקבורת מתי מצוה או מתים עניים, ונשאר
 85 מעות אחר שקברום, יִתֵּן לְקָבֻרַת מְתִים אַחֲרֵים, מוֹתֵר הַמֵּת – גבו
 86 צדקה לקבורת מת מסוים, ונשאר אחר שקברוהו, יִתֵּן לְיוֹרְשָׁיו.
 87 הרי שאף שהזמינו למת מותר בהנאה. מתרצת הגמרא: הָכֵא פְּמֵא
 88 עֲסָקִינוּ – במה מדובר כאן, כִּשְׁבֹנוּ מְחִיִּים, ואין זה הזמנה למת.
 89 מקשה הגמרא: הָא לֹא הָכִי – הרי לא שנינו כן, דְּתַנֵּן (שם) מוֹתֵר
 90 הַמְּתִים לְמְתִים, מוֹתֵר הַמֵּת לְיוֹרְשָׁיו, וְתַנֵּן עֲלָהּ – ושנינו ברייתא
 91 המפרשת משנה זו, כִּי צִדָּה, אִם גָּבֹו לְמְתִים סָתָם, בְּלִי לְפִרְשׁ לֵאמֹר
 92 מְתִים גּוֹבִים, וְהוּ מוֹתֵר הַמְּתִים לְמְתִים, ואם גָּבֹו לְמֵת זֶה – מת
 93 מסוים, וְהוּ מוֹתֵר הַמֵּת לְיוֹרְשָׁיו, הרי שגבו לצורך מת. מקשה
 94 הגמרא על המקשן: וְלִשְׁמַעֲיָד שְׂמוּבֵר שִׁגְבוּ לֵאחֵר מִיתָה, אִימָא –
 95 אמור את הסיפא לסייע לאביי, רַבִּי מֵאִיר אָמַר, לֹא יַעַבְדְּ בְּהֵן – במה
 96 שנשאר, עַד שְׂיָבֵא אֵלֵיהוּ ויאמר מה לעשות עמכם. רַבִּי נְתָן אָמַר,
 97 יַעֲשֶׂה בְהֵם דִּימּוּס – שורת אבנים נוספת על קברו, אִי וְזִלוּף יִין לְפָנֵי
 98 מוֹתָו. הרי שנאסר בהנאה.
 99 ומחמת שקשה סתירת המשנה, מיישבת הגמרא באופנים אחרים:
 100 אֲלֵא אִין לְפִרְשׁ אֵת הַמְּשֵׁנָה כְּפִי שְׁבִיאָרוּ לְעִיל, רַק אֲבִי מְתָרִין
 101 לְמַעֲמִיָּה – כפי שיטתו שהזמנה למת אוסרת, וְרַבָּא מְתָרִין לְמַעֲמִיָּה
 102 – כפי שיטתו שהזמנה למת אינה אוסרת. ומפרשת הגמרא: אֲבִי
 103 מְתָרִין לְמַעֲמִיָּה – כפי שיטתו, דְּכּוּלֵי עֲלָמָא – כל התנאים סוברים
 104 שְׁהוֹמְנָה מִלְּתָא הִיא ואוסרת בהנאה, אֲלֵא שְׁבַחְלָק, תֵּנָא קָמָא
 105 קָבֵר, דְּחָזִי לֵיהּ – מה שראוי למת, תְּפִים – נתפס להיאסר בהנאה,
 106 אִךְ דְּלֵא חָזִי לֵיהּ – מה שאינו ראוי למת, לֹא תְּפִים – אינו נתפס
 107 להיאסר בהנאה, ולכן המותר שאינו ראוי לו, יִתֵּן לְיוֹרְשָׁיו. וְרַבִּי
 108 מֵאִיר מְסַפְקָא לֵיהּ אִי תְּפִים אִי לֹא תְּפִים – אם מה שאינו צריך למת
 109 נאסר בהנאה או לא, הֲלָכָה אִמַר שְׁלֵא יַעַבְדְּ בְּהֵן עַד שְׂיָבֵא אֵלֵיהוּ,
 110 שֶׁלְצַד שׂוֹכֵה בְהֵם הַיּוֹרְשִׁים, אִי אִפְשֵׁר לְעֵשׂוֹת דִּימוּס עַל קָבְרוּ
 111 בְּלֵא דַעַת. וְרַבִּי נְתָן שְׁפִימָא לֵיהּ דְּרֵאֲוֵי תְּפִים לְהִיאָסֵר בְּהֵנָּה גַם
 112 מִה שֶׁאִינוּ צָרִיךְ לְמַת, הֲלָכָה יַעֲשֶׂה דִימוּס עַל קָבְרוּ או זִלוּף לְפָנֵי
 113 מִיתָו.
 114 וְרַבָּא מְתָרִין לְמַעֲמִיָּה – כפי שיטתו, דְּכּוּלֵי עֲלָמָא – כל התנאים
 115 סוברים שְׁהוֹמְנָה לֹא מִלְּתָא הִיא ואינה אוסרת בהנאה, אֲלֵא שְׁכִינִין
 116 שֶׁהַתְּבוּהָ הַמֵּת שִׁגְבוּ עִבּוּרוֹ, יש מקום לאסור משום כבודו, אֲלֵא
 117 שְׁנַחְלָקוּ, תֵּנָא קָמָא קָבֵר, כִּי כּוּזֵי לֵיהּ אַחֵר מוֹתָו, אַחֲזִילֵי מְחִיל וְזִלוּתֵיהּ
 118 גַּבִּי וְיִרְשָׁיו – מוחל על כבודו כבר מחיים לצורך היורשים, ולכן יִלֵּךְ

1 רַק מְשַׁמְשִׁין שֶׁל מַת מְשַׁמְשִׁין שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, גְּמָרִין – אנו
 2 לומדים, שאינם נאסרים בהזמנה, לְאִפְקִי [וְלִהוֹצִיא] עֲלָהּ עֲרוּפָה,
 3 הִיא נּוּפָה [וְשִׁדְיָה עֲצֻמָּה] קְרוּשָׁה, ואין ללמוד ממנה למשמשים.
 4 שואלת הגמרא: אֲבִי שְׁלֹמֵד מִעֲגֻלָּה עֲרוּפָה לֵאסֹר, מֵאִי מְעַמָּא
 5 לֹא גָמַר – מדוע לא למד להתיר מְעֻבְדָת בּוֹכְבִים. משיבה הגמרא:
 6 אֲמַר לָךְ אֲבִי, מְוִי דְּאִוּרְחִיהּ מְמִידֵי דְּאִוּרְחִיהּ גְּמָרִין – דבר שהוא
 7 רגילות, כמת, מוכר שהוא רגילות, כעגלה ערופה, לומדים אנו,
 8 לְאִפְקִי עֲבוּדָת עֲבוּדָת דְּלֵא אִוּרְחָא – להוציא עבודת כוכבים,
 9 שאין רגילות שתהא אצל ישראל, שהרי אף לגוים נאסרה, ולכן
 10 אין משמשיה נאסרים בהזמנה, שְׁמָא יַחֲזִירוּ בְהֵם קוּדְם שִׁישְׁתַּמְשׁוּ
 11 בְהֵם.
 12 (סִימָן לְמִשְׁנֵי וּבְרִייתוֹת הַמּוּבָאוֹת לְהֵלֵךְ כְּרֵאוֹת לְנִידוּן, בְּפ"ה,
 13 נְפִישׁ"ה, דְּהַצִּיבֵי אֵא, נְכִימ"א, דְּאִוּמְנָא, והם, כפה שהוא טמא מדרס,
 14 נפש שבנאו לשם חי, הרוצב קבר לאביו, כיס שעשאו, אמר
 15 לאומן).
 16 הגמרא מקשה על רבא ממשנה: מִיתִיבֵי, שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה (כִּלִּים פ"ח
 17 מ"ה), בְּפָה – צעיף של אשה שהוא מְמָא מחמת מדרס הזב, וכיון
 18 שפעמים יושבת או משענת ראשה עליו, נטמא במדרס הזב, וְתַנְתּוּ
 19 לְשִׁמּוֹשׁ לְפָנֵי תוֹרָה, מְהוּרֵי מִן הַמְּדָרְס בְּלֵא טְבִילָה, משום שאינו ראוי
 20 למדרס, שאם ישב עליו יקמוהו; אֲבָל מְמָא טוֹמְאָת (מַעַבְד מְדָרְס),
 21 משום שנגע בעצמו ועדיין כלי הוא, וראשון לטומאה הוא. הרי
 22 שבזהמנה בלבד אף בלא ששימש את הספר תורה נטהר, וקשה
 23 לרבא.
 24 מתרצת הגמרא: אִימָא – אמור במשנה, תַּנְתּוּ וְכַרְכְּתוּ – שייחודה
 25 אותו וגם עטפה עמו ספר תורה, אך בהזמנה בלבד אינו נאסר.
 26 שואלת הגמרא: לָמָּה לִי גַם תַּנְתּוּ וְגַם כַּרְכְּתוּ, ולא די בכרכתו
 27 לחוד. משיבה הגמרא: כַּרְכַּב הַקָּדָא, דְּאָמַר רַב הַקָּדָא, הִיא כוּרְכָא
 28 דְּאִוּמְנִיָּה לְמִצַּר בֵּית תְּפִילִין – סודר שהזמינו כדי לצור בו תפילין,
 29 וְצַר בֵּית תְּפִילִין אַחֵר הַזְּמוּנָה, אֲסוּר לְמִצַּר בֵּית שְׁשִׁי, אסור
 30 לצור בו מטבעות, כיון ששתמש קודשה הוא, אך אם אִוּמְנִיָּה
 31 לתפילין וְלֹא צַר בֵּית עֵדִיין, או צַר בֵּית בּוּפֹן אַרְעִי וְלֹא אִוּמְנִיָּה
 32 לְכַךְ, שְׂרִי לְמִצַּר בֵּית שְׁשִׁי – מותר לצור בו מטבעות, ואף כאן,
 33 רק אם גם נתנתו וגם כרכה בו ספר תורה נאסר, אך אם רק כרכה
 34 בלא הזמנה, אינו נאסר.
 35 מבארת הגמרא: וְלֵאבִי דְּאָמַר הַזְּמִנָּה מִלְּתָא הִיא, אִוּמְנִיָּה לְצוּר בו
 36 תפילין, אף על גַב דְּלֵא צַר בֵּית תְּפִילִין, נאסר לצור בו מעות, ואם
 37 צַר בֵּית תְּפִילִין, אִי אִוּמְנִיָּה תְּחִילָה לְכַךְ, לֹא – נאסר לצור בו מעות,
 38 אך אִי לֹא אִוּמְנִיָּה תְּחִילָה לְכַךְ, לֹא נֹאסֵר.
 39 הגמרא מקשה על רבא מברייתא: תָּא שְׁמַע, נֶפֶשׁ – בנין שעל
 40 הקבר, שְׁבָנָא לְשֵׁם חַי לְקוּבְרוּ כְּשִׁימוֹת, מוֹתֵר בְּהֵנָּה, כיון שהזמנה
 41 לחי אינה אוסרת, ואם הוֹסִיף בּוּ דִימוּס [וְשׁוֹרֵת בְּנִין] אַחֵר לְשֵׁם מַת
 42 שכבר מת, אֲסוּר בְּהֵנָּה מִיד, הרי שנאסר בהזמנה לחוד. מתרצת
 43 הגמרא: הָכֵא פְּמֵא עֲסָקִינוּ – כאן בברייתא במה מדובר, דְּרַבָּא בֵּית
 44 – שהשליך בו מת.
 45 מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם השליך בו מת, מֵאִי אִירֵיא – מדוע
 46 אמרה הברייתא שהוסיף בבנין לשם מת, כִּי לֹא הוֹסִיף בְּבִנְיָן נָמִי –
 47 גם יאסר בהנאה, שהרי קבר שם מת. מתרצת הגמרא: לֹא צִרְכָא
 48 הברייתא לומר שהוסיף בבנין, אֲלֵא דְּאָף עַל גַּב דְּפִנְיָה – שפינה
 49 את המת, אסור בהנאה, כיון שבנה אחר שמת, אך משום הבנין
 50 שמחיים אינו נאסר, והקבורה אינה אוסרת, שהרי זה כצב בו ולא
 51 הזמינו.
 52 התבאר שכשהוסיף דימוס נאסר הכל בהנאה, הגמרא מבארת
 53 שיש אופן להתירו שוב בהנאה: אֲמַר רַבָּרַם בְּרַי פְּפָא אָמַר רַב הַקָּדָא,
 54 מִה שֶׁשִּׁנִּינוּ שֶׁאִם הוֹסִיף בְּבִנְיָן אַחֵר שִׁמַּת נֹאסֵר בְּהֵנָּה, אִם הִיָּה
 55 מְפִידוּ לְמַה שֶׁהוֹסִיף, חוֹלְצוּ – חולץ את הדימוס, וּמוֹתֵר הַבְּנִין
 56 בְּהֵנָּה, כיון שלא שינה בבנין רק הוסיף עליו, וסילק את ההוספה.
 57 הגמרא מקשה על רבא מברייתא: תָּא שְׁמַע, הַחֹצֵב קָבֵר לְאָבִיו
 58 אַחֵר שִׁמַּת, וְהָלַךְ וְקָבְרוּ בְּקָבֵר אַחֵר, הָרִי זֶה לֹא יִקָּבֵר בּוּ – בקבר
 59 הראשון, עוֹלָמִית. הרי שהזמנה אוסרת בהנאה. מתרצת הגמרא:

משמשין. של מות: ממשמשין. של עבודה זרה: נמרין. דלא מיתסרי בהזמנה דהאי קרא אשר עבדו שם במשמש עבודה זרה מוקמינן ליה במס' ע"ז (דף נא) דתניא אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר דאילו מקומות ממש לא מיתסרי דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם יכול יהו נאסרין מיד משעת הזמנה ת"ל אשר עבדו שם מתשמש ואילך: מירי דאורחיה.

שרך היהודים לעשות כן אבל ע"ז אסורה לעבד אף לבני נח הלכך לא מיתסרא תשמיש דידה בהנאה אף בהזמנה דילמא מוהדרי בהו ולא משמשי בהו עבודה זרה כפה. צעיק: שהוא טמא מדרם. שאף הוא ראו למדרס פעמי' שמקפלתו ויושבת עליו או נשעת ראשה עליה: ונתתו לספר. תורה: טהור מן המדרס. בלא שום טבילה דבטיל ליה שם מדרס דאמרין לו עמוד ונעשה מלאכתנו ואינו מטמא עוד אדם וכלים אבל שם כלי עליו שאף מטפחת הספרים מטמאות טומאה במגע וזה הרי נגע בעצמה בעודו מדרס וכשאבד שם מדרס ממנו מ"מ עדיין כלי הוא ונשאר עליו טומאת מגע שחרי הוא ראוי לה מוקמתי טהור מן המדרס בהזמנה בעלמא אלמא הזמנה מילתא היא: ה"ג ל"ל נתתו וברכתו כדרב חסדא. כלומר למה לי תרוייהו תיטיג בכרכתו לתרויהו דהא איכא מעשה ומשני כדרב חסדא דאמר תרוייהו בעינן דכרכתו אקראי בעלמא הוא דהוה: אומניה ולא צר ביה. הזמנה לא מילתא היא צר ביה ולא אומניה אקראי בעלמא הוא ואביי פליגי עליה דרב חסדא ואית ליה הזמנה מילתא היא הלכך אומניה אע"ג דלא צר ביה (וברייתא) נתתו דוקא קאמר ולא בעי כרכתו: צר ביה אי אומניה אין לא אומניה לא. דאקראי בעלמא הוא: נפש. בנין שעל הקבר שבנאו לשם חי לכשימות יקבר בה דימום. נדבך של אבנים: אסור. אלמא הזמנה מילתא היא: לא צריכא. האי הוסיף אלא לאשמעינן דאע"ג דפנייה למת לאור זמן מתוך הקבר אסור בהנאה משום הוסיף דה"ל הזמנה ומעשה דאי לא הוסיף שרי אי פנייה כד"ל כצר ביה ולא אומניה: אם היה מדרס. לאורו דימום: לא יקבר בו. אלמא הזמנה מילתא היא: משום כבוד אביו. יש לחוש אבל משום איסורי הנאה ליכא כגון אם חצבו לשם מת אחר מתחילה לא: החוצב בגד לבנות בהן קבר לאביו ולא אבנה היה זה כו': מוי לארני מ' איכא למ"ה. אפי' אביי לא קאמר אלא באורג דאריג חוי למת אבל טוה פשתן לארוג בגד למת לא אמר דתיהי הזמנה: קבר חדש. השתא קס"ד אפילו זימנא למת: לא הטיל לא. ואע"ג דהמין: ה"ה אע"ג דלא הטיל. וקבר חדש דקאמר כשחצבו לאדם חי או סתם לכשישטרך והאי דקאמר הטיל משום דבעי לאשמעינן דנפל תופס קבר לאוסרו אף ע"ג שפינה: ולאפוקי דר"ש כו'. במסכת אהלות (פ"ט) בתוספתא: מותר המתים. גבו צדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותרו מהן יניחום לצורך מתים אחרים: מותר המת. גבו לשם מת פלוני: לירשיו. ליהנות מהן אלמא הזמנה לאו מילתא היא: אימא סיפא. אדרמית לה מרישא סיעידה מספא: לא יגע בהן. כדמפרש טעמא לקמן: דימום. בנין: וילוף. יין: מתרין למעמיה. לאוקומי כולי תנאי כותיה: דלא חוי ליה. שאינו צריך להוציא בו דהיינו מותר: מספא ליה. הלכך בלא דעת יורשן לא יעשה דימוס דילמא לא תפיס ומפסדת להו לירשין: לאו מילתא היא. וטעמיהו דר"מ ורבי נתן לאו משום איסורי הנאה הוא אלא לפי שנתבוזה המת עליהן כשגבו אותם בשמה: ת"ק סבר. מחיים אחליה לילולתיה וניחא ליה שיתבוזה לאחר מיתתו להנאת יורשין: מורקין בו בליים. וזרקין בגדיהם עליו יותר מן החורך מפני חיבתו ומחמת צערן מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו: מצוה על אחרים. הוראין אותם להנאת יורשין: מעליו דאין השבת אבידה גדול מזה אלמא הזמנה לאו מילתא היא דאי מילתא היא ליכא הצלה:

משמשין ממשמשין גמרין. מיהו מת מצוה גופיה ילפינן מעלגה ערופה כדאיחא בפ"ב דמסכת ע"ז (דף כט: ושם) וא"ת ועורו של מת מי גרע מתבריכן דאמרין' בעהור וחרטב (וחולץ דף קכב). דבר תורה ער אדם טהור ומפני מה אמרו טמא מפני שלא יעשה אדם מעור אביו ואמו שתיחן לחמור אלמא ליכא איסורא דאורייתא ומפרש ר"ת דאע"ג דאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דחמירא להו לאינשי טומאה מאיסורא כדאשכחן בסוף ביצה זולין (פסחים דף פה). היפגול והותר מטמאן את הידים משום חשדו כהנהגה ומשום עצלי כהנהגה אע"ג דבלאו הכי איכא לאו דבל תותיה:

נתנו לספר. תימה תקשה נמי לאביי דנקט האורג דמשמע אבל ייחד לא המ"ל הכא בדאיחא שינוי מעשה דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה וכן הדין דנפש שבנאו לשם חי הוסיף בו דימוס אחד לשם מת משמע דייחוד בלא הוסיף לא מהני מדפריך מיניה לרבא ולאביי ניהא וכן מדרקט כסי שעשאו להניח תפילין ולא נקט ייחוד וכופת שאור שיהיה לשיבה דפ' אלו עוברין (שם דף מה: ושם) וסדין שעשאו וילון הדקומץ רבה (מנחות דף כד: ושם) דהך נמי בדאיחא שינוי מעשה מיהו קשה דא"כ בלא נתתו לספר נמי טהור מן המדרס אי איכא שינוי מעשה ומההיא דהיו אביו ואמו מורקין בו כלים משמע דבוריקה בעלמא בלא שום מעשה מהני לאביי וצ"ל דייחוד דייביר בעלמא לא מהני אלא א"כ נטלו ואמר זה יקרה למת ולספר והא דנקט האורג לאו דוקא אלא משום רובא דאפי' שרי: מותר המת לירשיו. תימה אי בגבו מעות טווי לאריג מי איכא למיד ואי בגבו בגדים היאך יעשה דימוס לקברו הא אי אפשר לקנותו דאסור בהנאה כי הדין איצטלא דמילתא דאפרסוה אמיתנא בפ' אלמנה ביבמות (דף סו) וי"ל דפרסוה שאני א"צ מעות עדיפי מטווי לאריגה משום דחווי למיקני בהו כל מלה: אע"פ

לאריגה, מו איכא למאן דאמר. תא שמע, קבר חדש, מותר בהנאה. הטיל בו נפל, אסור בהנאה. הטיל, אין, לא הטיל, לא. הוא הדין דאף על גב דלא הטיל, ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל, דאמר אין לנפלים תפיסת הקבר, קא משמע לן. תא שמע, מותר המתים, למתים. מותר המת, לירשיו. הקא במאי עסקינן, שגבו מתים. הא לא תני הכי, דתנן, מותר המתים למתים, מותר המת לירשיו. ותני עלה, ביצה. גבו למתים סתם, והו מותר המתים למתים. גבו למת זה, והו מותר המת לירשיו. וליטעמיה, אימא סיפא, רבי מאיר אומר, לא יגע בהן עד שיבא אליהו. רבי נתן אומר, יעשה דימוס על קברו, או זילוף לפני מפתו. אלא, אפי' מתרין למעמיה, ורבא מתרין למעמיה. אפי' מתרין למעמיה, דכילי עלמא, הו מותר למתא היא. תנא קמא סבר, דחוי ליה, תפיס. דלא חוי ליה, לא תפיס. ורבי מאיר, מספקא ליה אי תפיס אי לא תפיס, הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו. ורבי נתן, פשיטא ליה דנדאי תפיס, הלכך יעשה דימוס על קברו. ורבא מתרין למעמיה, דכילי עלמא, הו מותר לאו מילתא היא. תנא קמא סבר, כי בוו ליה, אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין. ורבי מאיר, מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל, הלכך לא יגע בהן כו'. ורבי נתן, פשיטא ליה דלא מחיל, הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מפתו. תא שמע, היו אביו ואמו מורקין בו בליים, מצוה על האחרים להצילן.

המת

1 אע"פ שלא עיבדן לשמן. פי' הקונטרס הדומנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה
2 וקשה לר"ת דקיימא לן בהזמנה הלכה כרובא ובעיבוד לשמה קיימא לן כרשב"ג
3 כדמוכח בפרק הניזקין (גיטין דף נ"ד). בההוא דאתא לקמיה דר' אמי אמר ליה ספר תורה
4 שכתבתיו גיילין לא נעבדו לשמן אמר ליה נאמן אתה להפסיד שברך (ואי) אתה נאמן

5 להפסיד ס"ת ואי לחלק בין עור של תפילין
6 לגייל של ס"ת דהא שיין של תפילין הלכה
7 למשה מסיני ומפרש ר"ת דרובא דאמר הזמנה
8 לאו מילתא היא סבר כרשב"ג דבעי עיבוד
9 לשמה משום דלא טגי בהזמנה וקשה דא"כ
10 אביי כתיב דלא בעי עיבוד לשמה ובפ' התכלת
11 (מנחות דף מב. וספ.) א"ל אביי לרב שמואל בר
12 יהודה האי תכלתא דהכי צבעינו לה דרייק מינה
13 דבעי צביעה לשמה והתם מדמי טווייה לשמה
14 לעיבוד דהכא וה"ה צביעה וצ"ל דאביי לא
15 קיבלה מינה התם

16 בשלמא למיד נכסים למלך. תימה דבסוף
17 הגולין (מכות דף י"ב.) משמע
18 דברח לפי שהיה סבור דמוכח קולט דאמר
19 שלשה טעיות טעה יואב וי"ל דלהמלט אי
20 אפשר דיכולין לשומרו שלא יברח וימות ברעב
21 ולא נתכוון אלא להרויש נכסיו לבניו
22 ובירושמי איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא מ"ד
23 סבור היה יואב דקרתויו של מוכח היו קולטין
24 ואין לך קולט אלא גנו של בית עולמים אבל
25 של שילה אינו קולט ואיכא מאן דאמר מאן
26 דכתיב ביה תחכמוני ראש השלישי היה טועה
27 אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בב"ד
28 וירשו בניו את נכסיו ואל יהרגו המלך וירשוהו
29 המלך.

20 הרוגי בית דין, נכסיהו ליורשין. רבי יהודה אומר, אף

21 הרוגי מלכות נכסיהו ליורשין. אמרו ליה לרבי יהודה, והלא כבר נאמר 'הנה בפרם נבות
22 אשר ירד שם לרשתו', אמר להן גון אחי אביו היה, וראוי ליורשו היה. והלא הרבה גנים
23 היו לו, אמר להן, אותו ואת בניו הרג, שנאמר 'אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי'.
24 ורננו, שהוא, גנים הראוין לצאת מנגו. בשלמא למאן דאמר, נכסיהו למלך, היינו דכתיב
25 'ברך נבות אלהים ומלך'. אלא למאן דאמר, נכסיהו ליורשין, למה לי 'מלך' ולמעשה,
26 'אלהים' למה לי. אלא, לאפשי ריתחא. הכא נמי, לאפשי ריתחא. בשלמא למאן דאמר,
27 נכסיהו למלך, היינו דכתיב 'וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבוח', וכתיב 'ויאמר לא
28 פי פה אמות'. אלא למאן דאמר, נכסיהו ליורשין, מאי נפקא ליה מינה. לחיי שעה. וישב
29 בניו את המלך דבר לאמר, פה דיבר יואב וכה ענינו, אמר ליה, זיל אימא ליה, תרתי
30 לא תעביד בהאי גברא. אי קטלת ליה, קבול לטותיה דלמטיה אבוד. ואי לא, שבקיה דליקו
31 בלמותיה דלמטיה אבוד. ויאמר לו המלך עשה פאשר דבר ופגע בו וקברתו', אמר רב יהודה
32 אמר רב, כל קללות שקייל דוד את יואב, נתקימו בורעו של דוד, 'אל יכרת מבית יואב
33 זב, ומצורע, ומחזיק בפלך, ונזופל בחרב, וחסר לחם', זב, מרחבעם. דכתיב 'המלך רחבעם
34 התאמץ לעלות במרפבה לנוס ירושלים', וכתיב 'וכל המרפב אשר ירפב עליו תזב ומא'.
35 מצורע', מעוניהו. דכתיב 'ובחזקתו גבה לבו עד להשחית, וימעל בה' אלהיו, ויבא אל היכל
36 ה' להקטיר על מזבח הקמרת', וכתיב והצרעת ורחה במצחו'. מחזיק בפלך, מאכא. דכתיב
37 דק לעת זקנתו חלה את רגליו, ואמר רב יהודה אמר רב, שאחוז פודגרא. אמר ליה מר
38 זוטרא גריה דרב נתמן לרב נתמן, היכי דמי. אמר ליה, כמחט בפשר החי. מנא ידע, אי
39 בעית אימא, מיהש הוה חייש ביה. ואיבעית אימא, מרביה הוה גמיר לה. ואיבעית אימא,
40 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם'. נזופל בחרב', מיאשהו. דכתיב 'ויורו [היורים] למלך יאשהו', ואמר רב יהודה אמר רב, שעשו
41 כל גופו כפכרה. וחסר לחם', מיכניהו. דכתיב 'וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו', אמר רב יהודה אמר רב, היינו דאמרי אינשי,
תהא

1 התם מחמת מרריהו. מתוך צערן הן עושין כן אין זו הזמנה: אבל נענו כמשה
2 אסורין. ואי משום מרריהו למה נאסרין בנגיעת המטה: במשה הנקברת עמו.
3 שנושאין אותו בה לקבורה ורגילין היו לקבורה עמו הלכך א"ע דמשום מרריהו
4 הוא נאסרין בנגיעה ומדרבנן משום דמיחלפי בתכריכי המת ואתי למימר תכריכי
5 המת מותרין אבל במשה שמת בה אין רגילין
6 לכרכו עליה בתכריכי קבורה אין נאסרין
7 דמשום הזמנה ליכא דהא מחמת צערא הוא
8 ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מיחלפא
9 בתכריכי המת: אסור להניח בו מעות.
10 הזמנה מילתא היא וקשיא לרבי: הניח בו
11 תפילין בו'. באקראי בעלמא: אימא הכי.
12 כיס שעשאו לתפילין והניח בו תפילין אסור
13 להניח בו מעות ומשום סיפא איצטרך
14 למיתניה לאשמעינן כרב חסדא דצר ביה
15 ולא אזמניה לאו תשמישי מצוה בוכי:
16 ציפון וזכי. לתפילין: פסולות. הלכה למשה
17 מסיני הוא: מלה עליהם. לשון טלאי כלומר
18 חיפן בעור בהמה טמאה: פסולות. דכתיב
19 ברוך (שמות יג) למען תהיה תורת ה' בפיך:
20 אע"פ שלא עבדו. לעור זה לשמו דהזמנה
21 לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה: דכתיב
22 דוכתא דרמו בה מיתא. שמת מוטל בה
23 בבזיון כזה להשהותו עד שיארגו לו בגד
24 ואת ואבי במלחיה דלתייה פליגותו: שכבי
25 דהרפינא. עניים היו ולאחר מיתה גובין לון
26 ואורגין לון בגדים קלושים לאחר מיתה:
27 הרוגי מלכות. שנתחייבו מיתה למלכי
28 ישראל כגון שמרדו בו דכתיב (יהושע א) כל
29 איש אשר ימרה את פת יגור: לרשתו. משמע
30 ירושה גמורה ומן הדין. והלא הרבה בנים
31 היו לו. לא ידענא מדיכא ילפי: היינו דכתיב
32 ומלך. העידוהו שמרד במלכות כדי שיתחייב
33 מיתה למלכות ויהיו נכסיו למלך. למה לי
34 ובכך. אי משום דבעי להקטיליה וירשנו
35 מחמת קורבה בברך נבות אלהים טגי:
36 ולישעמך. דמלך לחייבו מיתת מלכות
37 נאמר: אלהים למה לי. הא מחייב ליה משום
38 מלכות: לאפשי ריתחא. דדינין עליו שלא
39 ירנו אחר אחאב למימר בשבילו הרגו ובלי
40 פשע: כי פה אמות. כיוצא כתיב לא אחיה
41 נדון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך: לחיי
42 שעה. דחיי בעלמא עד שישבו הדברים
43 לשלמה ויבואו: כה דבר יואב וכה ענינו.
44 משמע דבר וענייה הרבה וקראי כי פה אמות
45 הוא דכתיב ותו לא אלא הכי קאמר ליה
46 תרתי לא תעביד ליה: כולן נתקימו בורעו
47 של דוד. מפני שקיבלן שלמה עליו: לעלות
48 במרכבת. וגבי זב כתיב נמי מרכב אסמכתא
49 לגזירה שוה: מחזיק בפלך. אחוז מקל לישען
50 עליו מחמת חולי הרגלים: פודגרא. כן שם
51 החולי אף בלשוננו: מנא ידע, רב נתמן:
52 וארוחתו ארוחת תמיד. מאת נבוכדנצר
53 היתה לה.

1 התם, משום מרריהו. אי הכי, היינו דקתני עלה, אמר
2 רבן שמעון גון גמליאל, במה דברים אמורים, שלא נענו
3 במשה. אבל נענו במשה, אסורין. תרגמה עולא, במשה
4 הנקברת עמו, דמיחלפי בתכריכי המת. תא שמע, כים
5 שעשאו להניח בו תפילין, אסור להניח בו מעות.
6 הניח בו תפילין, וניח בו מעות. אימא, עשאו והניח
7 בו תפילין, אסור להניח בו מעות, פירב חסדא. תא
8 שמע, אמר לאופן עשה לי תיק של ספר או נתיק של
9 תפילין, עד שלא נשתמש בהן קודש, מותר להשתמש
10 בהן חול. נשתמש בהן קודש, אסור להשתמש בהן
11 חול. תנאי היא, דתניא, ציפון וזכי, או שטלה עליהן,
12 עור של בהמה טמאה, פסולות. עור בהמה טהורה,
13 כשירות, אף על פי שלא עיבדן לשמן. רבן שמעון
14 גון גמליאל אומר, אף עור בהמה טהורה, פסולות,
15 עד שיעבדו לשמן. אמר ליה רבינא לרבא, מי איפא
16 דוכתא דרמו ביה מת, וארגי בגד למת. אמר ליה, אין,
17 כגון שכבי דהרפינא. דרש מרימר, הלכתא פותיה
18 דאפי. ורבנן אמרי, הלכתא פותיה דרבא. והלכתא
19 פותיה דרבא. תנו רבנן, הרוגי מלכות, נכסיהו למלך.
20 הרוגי בית דין, נכסיהו ליורשין. רבי יהודה אומר, אף

תהא

בחודש אלול נמצא המלך בשדה ו"מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם" - "כולם" דייקא, גם מי שהוא בדרגת "אביון", אם רק ישו אצלו הרצון להתקשר אל המלך.

משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

סנהדרין דף מה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קצה

60 שואלת הגמרא: וְרַבֵּן שֶׁהִקְשׁוּ מִדּוּעַ לֹא יִרְשׁוּהוּ בְּנֵי, אִיךְ יִפְרְשׁוּ
61 פְּסוּק זֶה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵהוּא – הַפְּסוּק הַזֶּה כּוּוֹנְתוֹ לְבָנִים הָרֵאשִׁיִן
62 לְצֵאת מִמֶּנּוּ אֵילוּ לֹא נִהְרָג, אֲבָל בְּנֵי שֶׁכֶּבֶר נּוֹלְדוּ לֹא נִהְרָגוּ.
63 שואלת הגמרא: בְּשֶׁלְמָא לְמָאן דְאַמְרַן רַבִּי יְהוּדָה, שְׁנַבְסִיתוּן לְמַלְךָ,
64 הֵינֵנו דְבְתִיב (מלכים א' כ"א) 'בְּרַךְ נְבוֹת אֱלֹהִים וְיִמְלֹךְ, שְׂכִינן שְׂרַצוּ
65 לְרֵשֶׁת אֶת שְׂדֵהוּ, הֶעֱלִילוּ עֲלֵינוּ גַם שְׂקִילָל אֶת הַמֶּלֶךְ, וַיִּנְדוּן כְּמוֹרֵד
66 בְּמַלְכוּת שֶׁנִּכְסִיו לְמֶלֶךְ, אֲמַר לְמָאן דְאַמְרַן רַבִּי יְהוּדָה וְיַחֲכַמִּים, שְׁנַבְסִיתוּן
67 לְיִזְרְשִׁין, לְמַה לִּי לּוֹמֵר גַּם וְיִמְלֹךְ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא בְּקוּשִׁיא: וְלִמְעַמִּיד
68 – לְסַבְרַתְךָ שֶׁהֵעִידוּ שְׂקִילָל אֶת הַמֶּלֶךְ כְּדֵי שִׂידוֹן כְּמוֹרֵד בְּמַלְכוּת,
69 'אֱלֹהִים' לְמַה לִּי – לְמַה אִמְרוּ שְׂבִירְךָ אֶת ה', הֲלֵא דִּי בִּכְךָ שְׂקִילָל
70 אֶת הַמֶּלֶךְ כְּדֵי לְזַכּוֹת בְּנִכְסֵיו. אֲמַר עַל כְּרַחֵךְ אִמְרוּ זֹאת כְּדֵי
71 לְאַפְשִׁי רִיתְהָא – לְהַרְבוֹת אֶת כַּעַס הַדֵּינָיִים עֲלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְנֵנוּ
72 שֶׁאֲחָבֵב הֵרְגוּ כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת שְׂדֵהוּ, הֲכָא נָמִי – אִף לַחֲכָמִים, הֵעִידוּ
73 שְׂקִילָל אֶת הַמֶּלֶךְ כְּדֵי לְאַפְשִׁי רִיתְהָא – לְהַרְבוֹת אֶת כַּעַס הַדֵּינָיִים
74 עֲלָיו, וְלֹא יִחְשְׁדוּם בַּעֲדוֹת שָׂרָךְ.
75 שואלת הגמרא: בְּשֶׁלְמָא לְמָאן דְאַמְרַן רַבִּי יְהוּדָה, שְׁנַבְסִיתוּן לְמַלְךָ,
76 הֵינֵנו דְבְתִיב (מלכים א' ב' כח) 'וַיָּנֶס יוֹאָב אֶל אֶהֱל ה' וַיִּחַזַק בְּקִרְנוֹת
77 הַמְּזוֹבְחַן, וּבְתִיב (שם ל') 'וַיֹּאמֶר לֹא (אֲצֵא) כִּי פֹה אֲמוֹת, שֶׁלֹּא רָצָה
78 לְהִיֹּת נִידוֹן עַל שִׁמְרֵד בְּמַלְכוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכְסִיו לְמֶלֶךְ, אֲלֵא
79 כְּרוּצָה עַל יְדֵי הַסְּנֵהֲדָרִין, כְּדֵי שִׁיְהִיו נִכְסֵיו לְיִזְרְשִׁי, אֲמַר לְמָאן
80 דְאַמְרַן רַבִּנּוֹן, שְׁנַבְסִיתוּן לְיִזְרְשִׁין, מֵאִי נִפְקָא לִיהִ מִינָה – מֵהַ הַהֲבֵדֵל
81 עֲבוּרוֹ עַל יְדֵי מֵי יַמּוֹת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הִידָה הַבְּדֵל בּוֹה לְחַיֵּי שְׂעָתָה,
82 שְׂעֵד שִׁישִׁיב בְּנִיהוּ שְׁלֵמָה אֶת דְּבָרֵיו וְשִׁישִׁיב מֵלַעֲשׂוֹת עֲמוֹ,
83 יְחִידָה.
84 אֲגַב שֶׁהוּבָא מַעֲשֵׂה יוֹאָב, הַגְּמָרָא מְבָאֵרֵת אוֹתוֹ עַל פִּי הַפְּסוּקִים
85 שֶׁב: נֹאמֵר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק (מלכים א' ב' ל') 'וַיִּשָׁב בְּנִיהוּ אֶת הַמְּלֶכֶךְ דְבָר
86 לְאִמְרוּ, כֹּה דִיבָר יוֹאָב וְכֹה עֲנִינוּ, מִשְׁמַע שֶׁאִמְרוּ וְעָנָה יוֹאָב דְּבָרִים
87 רַבִּים, אִךְ בַּפְּסוּק כְּתוּב רִיק שֶׁאִמְרוּ שְׂמַעְדִּיף לְמוֹת לִיד הַמּוֹצֵחַ.
88 וּמְבָאֵרֵת הַגְּמָרָא, כֹּךְ אֲמַר לִי יוֹאָב לְבִנְהוּ, וְיֵל אֲמַר לִיה – לֶךְ
89 אִמְרוּ לְשֵׁלְמָה הַמֶּלֶךְ, וְרַתְּנוּ לֹא תַעֲבִיד בְּהֵא' נִבְרָא – אֵל תַּעֲשֵׂה לִי
90 שְׁנֵי עוֹנָשִׁים, אִי קְמָלִית לִיהִ קְבוּל לְמוֹתֵיהִ דְלְמִיָּה אֲבוּךָ – אִם אֲתָה
91 הוֹרָג אוֹתִי, קַבֵּל עַל עֲצַמְךָ אֶת הַקְּלָלוֹת שְׂקִילָלֵנִי דוּד אֲבִיךָ, וְאִי
92 לֹא תִקְבֵּל עַל עֲצַמְךָ אֶת הַקְּלָלוֹת, שְׂבָקִיָּה דִלִּיקוּ בְּלְמוֹתֵיהִ דְלְמִיָּה
93 אֲבוּךָ – הַנִּחְיָנִי שֶׁאֲעִמּוּד עִם הַקְּלָלוֹת שֶׁל אֲבִיךָ, וְאֵל תִּמְנִינִי.
94 נֹאמֵר בְּהַמְשָׁךְ הַמַּעֲשֵׂה (שם לא): 'וַיֹּאמֶר לוֹ הַמְּלֶכֶךְ עֲשֵׂה כְּאִשְׁרֵי דְבָר
95 וְפָנַע בּוֹ וַיִּקְבְּרֵתוּ, שֶׁחֲסִים שְׁלֵמָה לְקַבֵּל אֶת הַקְּלָלוֹת. אֲמַר רַב
96 יְהוּדָה אֲמַר רַב, כָּל קְלָלוֹת שְׂקִילָל דוּד אֶת יוֹאָב, נִתְקַיְמוּ בְּרוּעֵי שֶׁל
97 דוּד, מִפְּנֵי שְׂקִיבֵלן שְׁלֵמָה עַל עֲצָמוֹ, שְׂדוּד קִילֵל אֶת יוֹאָב (שְׂמַכָּל ב'
98 ג טכ), 'אֵל וַיִּבֵר מִבֵּית יוֹאָב זָב, וַיִּצְוֶנְעוּ, וַיִּתְחַזַּק בְּשֶׁלְמָה, וְגוֹפֵל בְּתַרְבֵּי,
99 וַיִּחַסֵּר לְהֵם, וְכֹל זֶה הַתְּקִיִּים בּוֹרְעוֹ.
100 וּמְבָאֵר: קִלְלוּ שִׁיְהָא בְּבִיתוֹ 'זָב, וְהַתְּקִיִּים, מְרַחְבְּעֵם בֵּן שְׁלֵמָה,
101 דְבְתִיב (מלכים א' י"ח), 'וְהַמְּלֶכֶךְ רַחֲבֵעֵם הַתְּאִמִּין לְעֻלוֹת בְּמִרְכָּבָה לְגוּם
102 רִזְשִׁילָם, וְדוֹרְשִׁים בְּגוֹזֵרָה שׁוֹה שֶׁמְרַכְבָּה הַכוּוֹנָה יוֹזֵב, נֹאמֵר כֹּאן
103 'בְּמִרְכָּבָה, וּבְתִיב (ויקרא טו טו), 'וְכָל הַמְּרַכָּב אֲשֶׁר יִרְכַב עֲלָיו הַזָּב
104 וַיִּמָּא'.
105 קִלְלוּ שִׁיְהָא בְּבִיתוֹ 'מְצוֹרְעוּ, וְהַתְּקִיִּים מְעוּזְהוּ בֵּן אֲמַצִּיָּה, דְבְתִיב
106 (דברי הימים ב' כו טו), 'וּבְחִקְתוּן גְּבַה לְבוֹ עַד לְחִשְׁחִית, וַיִּמְעַל בְּה' אֱלֹהָיו,
107 וַיִּבֵּא אֵל הַיָּבֵל ה' לְהַקְּטִיר עַל מוֹצֵחַ הַמְּמַרְתָּ, וּבְתִיב כְּשִׁמּוֹחוֹ בּוֹ
108 הַכְּהֵנִים מִלְּהַקְּטִיר (שם כו טז), וְהַצְּרַעַת וְרַתְּחָה בְּמַצְחֹו'.
109 קִלְלוּ שִׁיְהָא בְּבִיתוֹ 'מְחִזִּיק בְּשֶׁלְמָה – הוֹלֵךְ עַל מִשְׁעַנְתוֹ מִחֲמַת חוּלֵי
110 הַרְגָלִים, וְהַתְּקִיִּים מְאָסָא בֵּן אֲבִים, דְבְתִיב (מלכים א' טו כג), 'דָּךְ לַעֲת
111 וַיִּקְרָתוּ חֵלָה אֶת רַגְלֵיו, וְאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, שְׂאֲחֹוּ בְּרַגְלֵיו חוּלֵי
112 הַנְּקִרָא פּוֹדֵנְרָא. אֲמַר לִיה מֵר פּוֹדֵנְרָא בְּרִית דְרַב נַחֲמָן לְרַב נַחֲמָן, הִיכִי
113 דְמֵי מַה הוּא הַחוּלֵי הַזֶּה. אֲמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְמַר זוֹטְרָא בְּנֵה, הַכֹּאֵב
114 הֵינֵנו בְּמַחְטָב בְּשָׂרָה חַיִּי. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָנָא 'מְהִיכֵן דִּיעַ זֹאת רַב
115 נַחֲמָן. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִי בְּעֵצָת אִימָא – אִם תְּרַצָּה אִמְרוּ, מִיְחַשׁ הָהוּ
116 חֵיִישׁ בִּיה – הוּא חֵלָה בְּכַךְ. וְאִיבְעִית אִימָא, מְרִיבָה הָהוּ מְמִיר לָה –
117 כִּךְ קִיבֵל מִרְבוֹ. וְאִיבְעִית אִימָא, מִשְׁמִים גִּילּוּ לוֹ זֹאת, כְּכַתּוּב (תהילים
118 כ"ד), 'סוֹד ה' לִיִּרְאִיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם'.

1 מתרצת הגמרא: הָתָם מְשׁוּם מְרִירָהוּ – מִחֲמַת מְרִירוֹתָם וְצַעֲרָם
2 עוֹשִׂים כֵּן, וְלֹא כְּדֵי לְהוֹמִינָם לְצוֹרֵךְ הַמֵּת, וְלִכֵּן אֵינָם נֹאסְרִים.
3 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָכִי – אִם זוֹ הַסִּבְיָה, הֵינֵנו דְקָתְנֵי עֲלָה – הִרִי
4 יִקְשָׁה מִמָּה שֶׁשִּׁנְנוּ עַל בְּרִייתָא זוֹ, אֲמַר רַבֵּן שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כְּמָה
5 דְבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינָם נֹאסְרִים, רַק כְּשֶׁלֹּא נִנְעוּ בְּמַחְטָב, אֲבָל נִנְעוּ
6 בְּמַחְטָב, אֲסוּרִין, וְאִם לֹא הוֹמִינוּ, מִדּוּעַ כִּשְׁנַעְנוּ בְּמִיטָה נֹאסְרוּ.
7 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: תְּרִינְפָתָה – פִּירֵשׁ זֹאת עוֹלָא, שְׁנַגְעוּ בְּמַחְטָב הַנְּקַבְּרָת
8 עֲמוֹ, וְנֹאסְרִים מְשׁוּם דְמַחְלָפִי בְּתַבְרִיבֵי הַמֵּת, שֶׁאִם נִתִּירָם בְּהַנָּאָה,
9 אִף אֶת תְּכִיכֵי הַמֵּת יִתִּירוּ בְּהַנָּאָה.
10 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּא מְבָרִייתָא: תָּא שְׂמַע, כִּים שְׂעֵשְׂאוֹ לְהִנְיָה בּוֹ
11 תְּפִילִין, אֲסוּר לְהִנְיָה בּוֹ מְעוֹת אִף קוֹדֵם שֶׁהִנְיָה בּוֹ תְּפִילִין, וְכִים
12 שֶׁהִנְיָה בּוֹ תְּפִילִין בְּלֹא שְׂעֵשְׂאוֹ לְכַךְ, יִנְיָה בּוֹ מְעוֹת, הִרִי שֶׁהוֹמַנְתוּ
13 לְתְּפִילִין אוֹסְרֵתוֹ בְּתַשְׁמִישׁ חוּל. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִימָא – אִמְרוּ
14 בְּבִרְייתָא, כִּים שְׂעֵשְׂאוֹ וְהִנְיָה בּוֹ תְּפִילִין, שְׁגַם הוֹמִינוּ וְגַם הַשְׁתַּמְּשׁ
15 בּוֹ לְכַךְ, אֲסוּר לְהִנְיָה בּוֹ מְעוֹת, וְכֹא שְׂעֵשְׂאוֹ שֶׁאִם הִנְיָה בּוֹ בְּלֹא
16 הַזְּמַנָּה אֵינֵנו נֹאסְרִי, בְּרַבֵּב הַקְּדָא – כְּפִי שֶׁהֲבֵאֵנוּ לְעֵיל (ע"א) מִרְב
17 חֲסֵדָא, שְׂרַךְ אִם הוֹמִינוּ וְצַר בּוֹ נֹאסְרִי.
18 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל אֲבִי מְבָרִייתָא: תָּא שְׂמַע, אֲמַר לְאוּפִין עֲשֵׂה לִי
19 תִּיק שֶׁל סַפֵּר תּוֹרָה, אוֹ נְהִיִק שֶׁל תְּפִילִין, וְעֵשֶׂה בְּקִשְׁתָּה, עַד שֶׁלֹּא
20 נִשְׁתַּמְּשׁ בְּהוֹן לְקוּדָשׁ – לְסַפֵּר תּוֹרָה אוֹ תְּפִילִין, מוֹרָךְ לְהַשְׁתַּמְּשׁ בְּהוֹן
21 חוּל, וְאִם נִשְׁתַּמְּשׁ בְּהוֹן קוּדָשׁ, אֲסוּר לְהַשְׁתַּמְּשׁ בְּהוֹן חוּל. הִרִי שֶׁאֵינֵנו
22 נֹאסְרִי בְּהוֹמְנָה הַחוּרָא.
23 וְלִכֵּן אִמְרַת הַגְּמָרָא שֶׁהַמְּחַלְקוֹת אִם הַזְּמַנָּה אוֹסְרֵת, מְחַלְקוֹת
24 תְּנָאִי הִיא, תְּהִנְיָא, צִינָן – צִיפָה אֶת פְּרָשִׁיּוֹת הַתְּפִילִין בְּבִתִּים שֶׁל
25 זְהָב, אוֹ שְׂמִילָה וְעֵשֶׂה טַלְפִין עֲלֵיהֶן, כְּלוּמֵר, שֶׁחִפְיָה אוֹתָן בְּעוֹר שֶׁל
26 בְּהֵמָה מְטָמָא, וְהֵינֵנו, שְׂעֵשֶׂה אֶת בְּתֵי הַתְּפִילִין מְעוֹר בְּהֵמָה טַמְאָה,
27 פְּסוּלוֹת, וְאִם חִיפִין בְּעוֹר בְּהֵמָה מְטוֹרָה, בְּשִׁירוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא
28 עֵיבְרָן לְעוֹרוֹת לְשָׁמֶן – לְשֵׁם תְּפִילִין, מְשׁוּם שֶׁהוֹמְנָה אֵינָה כְּלוּם,
29 וְלִכֵּן אִינָה מְעַכְבֵּת. רַבֵּן שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִף אִם חִיפִין בְּעוֹר
30 בְּהֵמָה מְטוֹרָה, פְּסוּלוֹת, עַד שְׂעֵבְדוּ לְשָׁמֶן – לְשֵׁם תְּפִילִין, מְשׁוּם
31 שֶׁהוֹמְנָה מוֹעֵלָה, וְלִכֵּן מְעַכְבֵּת.
32 הַתְּבָאֵר, שֶׁנַּחֲלָקוּ אֲבִי וְרַבָּא אִם בְּגַד שֶׁנֶּאֱרָג לְמֵת אַחַר מִיתָתוֹ
33 נֹאסְרִי, אוֹ רַק אִם הַשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ, אִךְ אִם נֶאֱרָג מַחִיִּים לְפִי כּוֹלָם אֵינֵנו
34 נֹאסְרִי. הַגְּמָרָא מְבָרַרֵת אִם יֵשׁ בּוֹה נִפְקָא מִינָה לְמַעֲשֵׂה: אֲמַר לִיה
35 רַבִּינָא לְרַבָּא, מֵי אִיכָא דְיִקְבָּא דְרָמֵי בִיה מַת וְאֲרָגִי בְּגַד לְמֵת – וְכִי
36 יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהֵתָם מוּטֵל לְפָנֵיהֶם וְרַק אִם זֹאת שְׁנַחֲלָקְתָם דְּבַר שֶׁאֵינֵנו
37 מוּטֵל הוּא בְּבִיתוֹן בּוֹמֵן הַאֲרִיגָה, וְנִמְצָא שֶׁנַּחֲלָקְתָם דְּבַר שֶׁאֵינֵנו
38 מְבָצִיאֹת. אֲמַר לִיה רַבָּא לְרַבִּינָא, אִין – כֹּךְ גִּבְנֵן שְׂכָבֵי דְהַרְפִּנְיָא –
39 הַמְתִּים שֶׁבְּהַרְפִּנְיָא, שְׁהִיו עֲנִיִּים, וְרַק בְּמוֹתָם אֲסַפּוּ כֶסֶף לְקַבּוּרָתָם,
40 וְאוֹרִיגִים לְהֵם בְּגַד קְלוּשׁ, וְבוֹה נַחֲלָקְנוּ אִם נֹאסְרִי בְּאֲרִיגָה אוֹ רַק
41 בְּשִׁימוֹשׁ הַמֵּת.
42 דְרַשׁ מְרִירָה, הַלְּבָתָא קְוֹתִיהִ דְאֲבִי שֶׁבְּגַד שֶׁהוֹמֵן לְמֵת אִסוּר
43 בְּהַנָּאָה. וְרַבֵּן אֲמַר, הַלְּבָתָא קְוֹתִיהִ דְרַבָּא שֶׁאֵינֵנו נֹאסְרִי אֲלֵא אִם
44 הַשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ. מְסִיקָה הַגְּמָרָא, וְהַלְּבָתָא קְוֹתִיהִ דְרַבָּא – הַהֲלַכָּה
45 כְּרַבָּא.
46 אֲגַב שֶׁשִּׁנְנוּ (לְעֵיל מ"ו) שְׁשׁוֹנָה דִּין הַרוּגִי בֵּית דִּין מִשָּׂאֵר מִתִּים לְעִנֵּן
47 אֲבִילוֹת וְקַבּוּרָה, מְבִיאָה הַגְּמָרָא בְּרִייתָא מְבָאֵרֵת דִּין יִירוּשָׁתָם,
48 וְהַחִילוֹק שְׂבִינִים לְבִין הַרוּגִי מַלְכוּת: תְּנֵנו רַבֵּנָן, הַרוּגִי מַלְכוּת –
49 שֶׁהֵרָג הַמֶּלֶךְ מִחֲמַת שְׂמִירוֹ בּוֹ, נִכְסִיָּתוֹ נִמְסְרִים לְמַלְךָ, הַרוּגִי בֵּית
50 דִּין נִכְסִיָּתוֹ נִמְסְרִים לְיִזְרְשִׁין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִף הַרוּגִי מַלְכוּת
51 נִכְסִיָּתוֹ נִמְסְרִים לְיִזְרְשִׁין.
52 אֲמַרו לִיה חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, וְהֲלֵא כְּבֵר נֹאמֵר (מלכים א' כ"א יח), 'הִנֵּה
53 בְּכָרִים נְבוֹת אֲשֶׁר יָרַד שֶׁם לְרִשְׁתוֹ, וְלֹא כְּתוּב שְׂגוּלוֹ, הִרִי שְׂכִינן
54 שֶׁנֶּהֱרָג מִחֲמַת שְׂקִילָל אֶת הַמֶּלֶךְ, יִרֵשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת נִכְסֵיו. אֲמַר לְהוֹן
55 רַבִּי יְהוּדָה, נְבוֹת בֶּן אֲחִי אֲבִיו שֶׁל אַחָאָב הָיָה, וְרֵאָוִי לְיִזְרְשִׁי הָיָה,
56 וְלֹא מִדִּין הַרוּגִי מַלְכוּת.
57 שׁוֹב הִקְשׁוּ לוֹ חֲכָמִים: וְהֲלֵא תְרַבָּה בְּנִים הָיוּ לוֹ לְנְבוֹת, וּמִדּוּעַ בֵּן
58 דּוּדוֹ יִרֵשׁ אוֹתוֹ. אֲמַר לְהוֹן, אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו תְּרַבָּא, שְׂנַאֲמַר (מלכים ב' ט'
59 ב') 'אִם לֹא אֶת דְּמֵי נְבוֹת וְאֵת דְּמֵי בְּנָיו רֵאָוִי'.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ב. קצת נוהגים לדלות מים בכל מוצאי שבת מהפארות או מהמענינות לפי שאמרו חכמים⁸⁰ שבארה של
2 מרים שהיא בימה של טבריא היא מחזרת בכל מוצאי שבת על כל הפארות והמענינות וכל מי שפוגע
3 בה ושונה ממימיה מתרפא מיד מפל תחלוואי לכה נוהגין לדלות בכל מוצאי שבת פי אולי יודמנו להם
4 מבארה של מרים⁸¹:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשנות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל סעיף כ

ביאורי הלכה

[לט] של מרים - לא ראינו נוהגים בזה⁸¹.

ציונים והוספות

- 80 ויקרא רבה (כב, ד): מעשה במוכה שחין אחד שירד
לטבול בטבריא וארעת שעתא וטפת לבירא דמרים ואסחי
ואיתסי.
ובבמדבר רבה (יח, כב): מעשה בשיחין אחד סומא שירד
במים לטבול, נזדמנה לו בארה של מרים וטבל ונתרפא.
- 81 הרמ"א בס"י הביא מנהג זה מהכלבו, וסיים 'ולא
ראיתי למנהג זה', ואכן בבית הרב לא נהגו בזה. אמנם
בשוע"ר הביא המנהג ללא הוספת הרמ"א, ומשמע שגם
כיום יש מקום להנהגה זו (תורת מנחם ה'תשל"ט שיחת
מוצש"ק חו"ב אות לב (ע' כח)).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

- 1 א במוצאי יום טוב בין במוצאי יום טוב לחול ובין
2 במוצאי יום טוב לחול של מועד צריך לומר הבדלה
3 בברכת חונן הדעת דהיינו אתה חוננתנו כמו במוצאי שבת
4 וצריך גם כן להבדיל על הכוס כמו במוצאי שבת אלא שאין
5 צריך לברך לא על הנר ולא על הבשמים לפי שאין מברכין
6 על הנר אלא במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים שנאסר
7 אור כל היום ועכשיו חוזר להיתרו כמו שנתבאר בס"י רח"צ
8 אבל ביום טוב לא נאסר האור לעולם לצורך יום טוב ועל
9 הבשמים גם כן אין צריך לברך אלא במוצאי שבת כדי
10 להשיב את הנפש שכואבת על הנשמה יתירה שהיתה בו
11 בשבת והלכה ממנו במוצאי שבת אבל ביום טוב אין לאדם
12 נשמה יתירה כלל:
- 13 ב בהבדלה שבמוצאי יום טוב שהוא חל בחול גם כן צריך
14 לומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה כמו שנתבאר
15 בסימן רצ"ו ואף שעכשיו הוא אמצע השבוע אין בכך כלום
16 לפי שסדר הבדלות הכתובות בתורה הוא מונה בין קדש
17 לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים כו':
- 18 ג מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח
19 עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה אף
20 שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל לפי שאיסור
21 חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל דכיון שחשכה הוא לילה לכל
22 דבר וכבר הלכה ממנו קדושת יום טוב ומה שאסור בעשיית
23 מלאכה קודם ההבדלה אינו מחמת קדושת יום טוב אלא
24 שהחכמים אסרוהו מטעם שנתבאר בס"י רצ"ט (ואף להוסיף
25 מחול על הקודש אין צריך כי אם לענין שביתת יום טוב
26 ממלאכה שזה נלמד ממה שכתוב תשבתו שבתכם כמ"ש
- 37 א נהגין במדינות אלו להתענות שני וחמישי ושני אחר
38 הפסח וכן אחר חג הסוכות לפי שחוששין שמא מתוך
39 משתה ושמתח המועד באו לידי עבירה לכן מתענין
40 לתשובה ולכפרה כמו שמצינו באיוב שלאחר שהקיפו ימי
41 המשתה ושמתח בניו העלה עולות מספר כולם כי אמר אולי
42 חטאו בני וגו' אבל לאחר שבועות אין נוהגין להתענות
43 דכיון שאינו אלא ב' ימים אין לחוש שמא חטאו בו.
44 ודין אמירת הסליחות ועננו בין גואל לרופא וקריאת ויחל
45 יתבאר בס"י תקס"ו:
- 46 ב נהגין להמתין להתענות אחר הפסח עד שיצא כל חודש
47 ניסן מטעם שנתבאר בס"י תכ"ט ואחר הסוכות ממתנין
48 עד שיצא כל חדש תשרי לפי שהוא מרובה במועדות ואף
49 שנהגין במדינות אלו שיותר להתענות בתשרי אחר אסרו

חלק ג סימן תצא סדר הבדלה במוצאי יום טוב:

ביו"ד סי' שצ"ה לפיכך כשנוהג אבילות שעה אחת או פחות
 ביום ל"ג דהיינו שמונע מלהסתפר עד לאחר שהאיר היום
 בל"ג די בכך ומותר לו להסתפר בל"ג לאחר שעברו משהו
 מהיום ולישא בו אשה וכן מל"ג ואילך ואם חל ל"ג באחד
 בשבת נוהגין להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת.
 ומכל מקום אפילו בל"ג עצמו יזהר שלא להסתפר קודם
 אור היום לפי שאין אומרים אלא מקצת היום ככולו אבל
 לילה אפילו כולה אינה ככל היום ולא פסקה אבילות עד
 למחר ביום ולכן אומרים תחנון בתפלת המנחה של ערב
 ל"ג.
 ויש מקומות נוהגין שלא לומר תחנון במנחה של ערב ל"ג
 לפי שסומכין שבתחלת ליל ל"ג פסקו האבילות ולכן אין
 אומרים תחנון במנחה שלפניו כמו שאין אומרים במנחה
 שלפני שאר הימים שאין אומרים בהם תחנון שלילם כיומם
 ולפי מנהגם מותרים ג"כ להסתפר ולישא בליל ל"ג (שלפי
 דבריהם אין נוהגין אבילות אלא ל"ב יום):
 ויש אומרים של"ג ימים אלו מתחילין מיום ב' לחודש
 אייר ומסיימין בערב שבועות ואע"פ שמותר להסתפר
 ולישא בל"ג בעומר מכל מקום כיון שאין היתר אלא לאחר
 שעבר מקצת היום שהוא ככולו לכן עולה הל"ג בעומר ג"כ
 לחשבון הל"ג ימים שנוהגין בהם אבילות.
 ועל פי דבריהם יש נוהגין להסתפר ולישא בכל שלשה ימי
 הגבלה אלא שהם אין מסתפרין ונושאים ב"ח אייר אלא
 עד ר"ח בלבד ולא עד בכלל כדי שיהיו נוהגין אבילות ל"ג
 ימים שהן מתחילין ב"ח אייר ומסיימין ביום ראשון של
 ההגבלה ומקצת אותו יום האחרון הוא ככולו ולכן מסתפרין
 ונושאים משהאיר יום ראשון של הגבלה ואילך:
 אם יש לו ספק במנהג המקום אינו יכול לתפוס קולי
 המנהגים דהיינו שינהג היתר עד ר"ח אייר כסברא
 האחרונה וגם ינהג היתר מל"ג בעומר ואילך עד ערב עצרת
 כסברא הראשונה כיון שב' קולות אלו סותרות זו את זו אבל
 יכול לתפוס חומרי המנהגים דהיינו שינהג איסור מפסח ועד
 ערב שבועות או עד יום ראשון של הגבלה חוץ מל"ג
 בעומר ואף שנוהג ב' חומרות סותרות זו את זו אינו
 ככסיל ההולך בחושך כיון שעשה כן מחמת הספק שנסתפק
 לו איזה מנהג הוא עיקר ומכל מקום אין צריך לעשות כן
 אלא יכול לתפוס איזה מנהג שירצה ואין חוששין שמה
 מנהג מקום הזה אינו כן כיון שאבילות אינה אלא מנהג
 בעלמא אין להחמיר בספיקא.
 אבל אם ידוע לו מנהג המקום אין לו לשנות מן מנהג
 המקום להקל בימים שאנשי המקום מחמירין או להחמיר
 בימים שהן מקילין אם אינו עושה כן מחמת חומרא בעלמא
 שמחמיר על עצמו לחוש לדברי המחמירין בימים אלו אלא
 הוא מתראה שעושה כן לפי שכן ראוי לעשות לכל אדם
 מפני שהעיקר הוא כהמחמירין שאז נראה הדבר כשתי
 תורות שהוא מחמיר ואנשי המקום מקילין או להיפך ויש
 בזה איסור לא לתגודדו כלומר לא תעשו אגודות אגודות
 אפילו אם הוא בענין שאין לחוש למחלוקת כגון שאין הוא

1 חג מכל מקום אין רוצין לקבוע בו לכתחלה תענית קבוע
 2 כיון שאפשר להמתין להתענות אחר כך:
 3 ג ונוהגין לברך כל מי שיתענה בה"ב אחר קריאת התורה
 4 בשבת שלפני בה"ב ומי שענה אמן על זה אין צריך
 5 לקבל עוד התענית במנחה שלפני ימי התענית ומכל מקום
 6 אם אח"כ נמלך שלא להתענות אינו מחוייב להתענות
 7 מחמת עניית אמן ואף שאז היתה דעתו להתענות על ידי
 8 אמן זה אין בכך כלום אם לא קיבל עליו התענית בפירוש
 9 בפיו כמו שיתבאר בסיומן תקס"ג:
 10 ד ונוהגין שלא לברך בה"ב בשבת שבתוך ניסן או תשרי
 11 לפי שבאותו שבת מברכין החודש אחר קריאת התורה
 12 ואין צריך לומר שאין מברכין בה"ב בשבת שהוא ראש
 13 חודש אייר או חשוון אלא ממתנינים לברך בשבת הבא ואחר
 14 אותו שבת מתחילין להתענות בה"ב אבל אם יש מילה או
 15 חתונה באותו שבת שצריך לברך בו בה"ב מברכין בו בה"ב
 16 אלא שנוהגין לברך במנחה אחר קריאת התורה:
 17 ה אם אירע ברית מילה או שאר סעודת מצוה בתענית
 18 בה"ב מצוה לאכול ואין צריך התרה כלל כמו שיתבאר
 19 בסי' תקס"ח:
 חלק ג סימן תצב תענית שני וחמישי ושני אחר המועדים:
 20 א נוהגין שלא לישא אשה ושלא להסתפר בין פסח לעצרת
 21 שמתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רבי עקיבא שמתו
 22 בימים הללו.
 23 אבל מותר לעשות שידוכין בלא נשואין שמה יקדמנו אחר
 24 ומותר ג"כ לעשות סעודה לאחר השידוכין או לאחר
 25 הקידושין אבל לא יעשו ריקודין ומחולות ואין צריך לומר
 26 שלא יעשו ריקודין ומחולות של רשות אבל מותר לעשות
 27 סעודת הרשות כגון שמחת מריעות בלא ריקודין ומחולות
 28 ושמחות יתירות:
 29 ב מי שקפץ ונשא בימים הללו אין קונסין אותו כלום כיון
 30 שעשה מצוה אבל מי שהסתפר בימים הללו קונסין אותו
 31 על שעבר על המנהג:
 32 ג מי שלא קיים עדיין מצות פריה ורביה או שאין לו מי
 33 שישמשו כיון שמותר לו לישא אפילו בתוך שלשים
 34 אבילות אביו ואמו שחייב להתאבל עליהם מגזירת חכמים
 35 כל שכן שמותר לו לישא באבילות ימים הללו שאינן אלא
 36 מנהג בעלמא ומכל מקום במדינות אלו נהגו להחמיר:
 37 ד כשיש מילה בימים הללו מותרים בעלי הברית דהיינו
 38 המוהל והסנדק ואבי הבן ביום שלפני המילה סמוך
 39 לערב קודם הליכה לבית הכנסת להסתפר:
 40 ה ל"ג ימים יש אומרים שהם מתחילין מיום ראשון של
 41 ספירת העומר ומסיימין בל"ג בעומר שבאותו יום מתו
 42 האחרונים של הכ"ד אלף לפיכך נוהגין קצת להרבות
 43 בשמחה ביום זה ואין אומרים בו תחנון לפי שבו ביום פסקו
 44 למות ואף שמתו מקצת מהם ביום זה מכל מקום הרי לענין
 45 אבילות יום האחרון אנו אומרים מקצת היום ככולו כמ"ש

47 הרי זה כמו שחסרו מעט ממ"ט ימי הספירה שלפני חג הזה
48 והתורה אמרה שבע שבתות תמימות תהיינה ומזה הטעם
49 אין לקדש גם כן קידוש היום מבעוד יום אף קודם תפלת
50 ערבית:

51 ג נהגין הרבה להיות נעורים כל הלילה לעסוק בתורה
52 (ומכל מקום אם הוא ליל טבילה ישמש מטתו עיין סי'
53 ר"מ) ועיקר העסק יהיה בתורה שבעל פה וצריכים הם
54 ליוזר שלא לברך על נטילת ידים בבוקר עיין סי' ד' ושלא
55 לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה עיין סי' ח'
56 ואם יברכו ברכת התורה בבוקר נתבאר בסימן מ"ז ע"ש:

57 ד ביום א' של שבועות אחר גמר ההלל (וכל דיני ההלל
58 ביום זה נתבאר בסי' תפ"ח) מוציאין ב' ספרי תורה
59 מטעם שנתבאר בסי' תפ"ח וקורין בספר תורה א' חמשה
60 גברי בפרשת יתרו כבוד השלישי לצאת עד סוף הסדרה
61 שהוא ענינו של יום שבו נתנה התורה והמפטיר קורא בספר
62 תורה ב' בפרשת פנחס וביום הבכורים וגו' ומפטיר בנביא
63 במרכבה דיוחזקאל על שם שנגלה הקב"ה בסיני ברבוא
64 רבבות אלפי שנאן ונהגין לסיים בפסוק ותשאני רוח אף
65 שאינו כתוב כלל אצל המרכבה:

66 ה ונהגין במקצת מקומות שגדול וחכם קורא זאת
67 ההפטרה וסמך לדבר ולא במעשה מרכבה אלא אם כן
68 היה חכם ומבין מדעתו:

69 ו יש נהגין לאמרה מעומד ולא המפטיר בלבד שהוא צריך
70 לעמוד לכתחלה בכל ההפטרות מפני כבוד הציבור אלא
71 אף כל מי שקורא אותה בלחש עם המפטיר קוראה מעומד
72 מפני כבודה:

73 ז נהגין לשורר אקדמות אחר שקראו בתורה פסוק
74 ראשון אע"פ שמפסיקין באמצע הקריאה בדבר שאינו
75 צורך הקריאה אין למחות בידם כי יש שמיישבין מנהגם
76 אבל במקום שאין מנהג יותר טוב לשורר אקדמות קודם
77 שיתחיל הכהן לברך לפני קריאת התורה וכן יציב פתגם
78 ביום שני יותר טוב לומר קודם שיתחיל המפטיר לברך לפני
79 ההפטרה וכן נהגו עכשיו בהרבה מקומות:

80 ח בעשרת הדברות יש ב' מיני נגינות האחד עושה מכל
81 דיבור פסוק אחד אף שהוא ארוך או קצר מאוד דהיינו
82 שאנכי ולא יהיה לך ולא תעשה לך ולא תשתחוה ועושה
83 חסד הם פסוק אחד שאנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו
84 ולפיכך תיבת פני הנו"ן נקודה פת"ח ולא קמ"ץ שהרי אין
85 שם אתנחתא ולא סוף פסוק וכן זכור וששת ימים ויום
86 השביעי וכי ששת הם פסוק אחד ולפיכך הכי' של תיבת כל
87 הסמוכה לתיבת ועשית היא רפויה ולא דגושה וב' תיבות
88 לא תרצח הם פסוק אחד שלם ולפיכך הצד"י היא נקודה
89 קמ"ץ כיון שיש שם סוף פסוק והתי"ו דגושה לפי שתיבת
90 לא היא מוטעמת בטעם מפסיק דהיינו טפחא וכן לא תנאף
91 הוא פסוק אחד שלם והתי"ו דגושה והאל"ף נקודה קמ"ץ
92 וכן לא תגנוב התי"ו דגושה:

93 ט והשני עושה מאנכי פסוק אחד ומלא יהיה לך פסוק שני

1 יחידי בעיר אלא הרבה מאנשי המקום נוהגין כך והרבה מהן
2 נוהגין כך ואין מקפידין זה על זה כלל:

3 ח אף להנהגין איסור גם עד ר"ח אייר מכל מקום אם חל
4 בשבת כיון שיש כאן תוספת שמחה שבת ור"ח יש
5 להתיר להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת וגם לישא
6 אשה בו ביום כיון שעיקר סעודת הנשואין יהיה בשבת
7 וראש חודש:

8 ט נהגין שלא לעשות מלאכה אחד אנשים ואחד נשים כל
9 ימי הספירה משקיעת החמה עד לאחר ספירת העומר
10 ורמז לזה שנאמר שבע שבתות מלשון שבות שבזמן
11 הספירה דהיינו משקיעת החמה ואילך יש לשבות ממלאכה
12 עד לאחר שישפור (ואותן הנשים שאינן סופרות אפשר שיש
13 לשבות להן ממלאכה כל הלילה):

חלק ג סימן תצג דינים הנהגים בימי העומר:

14 א ביום חמשים לספירת העומר הוא חג השבועות הנקרא
15 עצרת בלשון חכמים שנאמר תספרו חמשים יום
16 והקרבתם וגו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש וגו'
17 ולפי חשבון קביעות החדשים המסור בידינו שחודש ניסן
18 הוא מלא לעולם וחודש אייר הוא חסר לעולם יהיה חג זה
19 בששה בסיון שהרי ימי הספירה מתחילין מט"ז בניסן א"כ
20 ט"ו יום שמת"ז עד סוף החודש וכ"ט יום של אייר וששה
21 ימים בסיון הם חמשים יום לפיכך אנו אומרים בשבועות
22 זמן מתן תורתנו שבששה בסיון נתנה התורה לישראל.

23 אבל בזמן שהיו מקדשין החדשים על פי הראיה היה אפשר
24 להיות גם חודש ניסן חסר והיה חג השבועות שהוא יום
25 חמשים לעומר בשבעה בסיון ואם היה גם חודש אייר מלא
26 היה חג השבועות שהוא יום חמשים לעומר בחמשה
27 בסיון אף שאינו ביום מתן תורה אין בכך כלום שהכתוב לא
28 תלה חג הזה ביום מתן תורה ולא בכמה ימים לחודש רק
29 בחמשים לעומר אלא שלפי חשבון המסור בידינו לעולם
30 יהיה יום חמשים לעומר בששה בסיון שהוא יום מתן
31 תורה.

32 ואף שששה בסיון שלנו הוא יום נ"א מט"ו בניסן שבו יצאו
33 ישראל ממצרים והתורה נתנה ביום נ"ב לצאתם ממצרים
34 שהרי בחמשה בשבת יצאו ממצרים כמו שנתבאר בסי' ת"ל
35 והתורה נתנה בחודש השלישי ביום השבת שהוא ששה
36 בסיון שחודש ניסן ואייר היו אז שניהם מלאים וכיון שט"ו
37 בניסן היה חמישי בשבת היה יום ראשון של אייר בשבת
38 דהיינו ט"ז יום לצאתם ממצרים ויום ראשון של סיון היה
39 ביום ב' דהיינו [מ]י"ו יום לצאתם ממצרים ושבת הוא ששה
40 בסיון דהיינו נ"ב יום לצאתם ממצרים שהוא יום נ"א לעומר
41 אעפ"כ אנו אומרים זמן מתן תורתנו בחמשים לעומר כיון
42 שהוא לנו בששה בסיון ובששה בסיון נתנה התורה:

43 ב אע"פ שבכל ערבי יו"ט נוהגין להקדים תפלת ערבית
44 של יום טוב מבעוד יום מטעם שנתבאר בסי' רס"ז מכל
45 מקום בליל שבועות מאחרין להתפלל לאחר צאת הכוכבים
46 שאם יקדימו ויקבלו קדושת יום טוב בתפלה מבעוד יום

וכיון שאסור להפסיק הקריאה לגמרי באמצע ד' פרשיות 18
 קטנות הללו אם כן גם כשקוראין בפעם אחד הם נקראים 19
 בנגינה המחברת אותן לעשות מכולן פסוק אחד כמו שהם 20
 באמת פסוק אחד שאין לנו בכל התורה פסוק פחות מג' 21
 תיבות וכן מאנכי עד לא תשא ומזכור עד לא תרצח הן 22
 מופסקים לכמה פסוקים לענין הקריאה דהיינו לענין 23
 שהיחיד מותר להפסיק קריאתו לגמרי באמצע פרשת אנכי 24
 וזכור רק שיהיה בסוף פסוק ואף בציבור אין איסור להפסיק 25
 שם אלא משום הנכנסין ויוצאין כמו שנתבאר בסי' קל"ח 26
 לכך הם נקראים בנגינה המפסקת אותן לעשות מהן כמה 27
 פסוקים כמו שהן באמת כמה פסוקים לענין מנין הפסוקים. 28
 ומכל מקום בעצרת נוהגין לקרות בציבור בהראשון לעשות 29
 מכל דיבור פסוק אחד לפי שבו ביום נתנו עשרת הדברות 30
 לכך קורין אותו כמו שנתנו כל דיבור בפסוק אחד ויש נוהגין 31
 לקרות בציבור בהראשון לעולם אף בשבת פרשת יתרו 32
 ובשבת פרשת ואתחנן רק היחיד הקורא לעצמו קורא בשני: 33
 חלק ג סימן תצד סדר תפלת חג השבועות:

ולפי זה הנו"ן של פני הוא בקמ"ץ שיש שם סוף פסוק וכן 1
 זכור הוא פסוק אחד וששת ימים הוא פסוק שני ולפי זה 2
 הכ"ף של תיבת כל היא דגושה לא תרצח ולא תנאף ולא 3
 תגנוב ולא תענה הכל פסוק אחד ולפי זה כל תי"ו מהם 4
 רפויה והצד"י של תרצח היא בפתח והאלף של תנאף היא 5
 בקמץ לפי שיש שם אתנחתא: 6

י וטעם ב' נגינות הוא שהראשון הוא מסודר לפי הכתוב 7
 שנכתב כל דיבור ודיבור בפרשה בפני עצמה שמאנכי עד 8
 לא תשא היא פרשה אחת שתומה ודיבור אחד לכך נעשה 9
 ממנו פסוק אחד וכן מזכור עד לא תרצח אבל מלא תרצח 10
 עד לא תחמוד נכתב בד' פרשיות שתומות והם ד' דבורים 11
 לכך נעשה מהם ד' פסוקים: 12

יא והשני הוא מסודר לפי הקרי שלענין הקריאה אין מלא 13
 תרצח עד לא תחמוד אלא פסוק אחד בלבד דהיינו 14
 שאסור להפסיק קריאתו לגמרי בתוך אמצע פסוק זה אפילו 15
 כשקורא ביחיד שכל הפסקות הפסוקים הם הלכה למשה 16
 מסיני ואסור להפסיק במקום שלא פסק לנו משה מסיני 17

ל'קוטי תורה' פרשת תצא - הפרשה החסידית

פי תהיין

תחטא". פי מחמת ריבוי ההסתרים וצמצומים, 22
 המכסים ומעלימים אור אין-סוף ברוך-הוא, נראה 23
 לאדם שהוא יש ודבר בפני עצמו. 24
 ונפש השנית בישראל נקרא נפש-אלהית, חלק 25
 אלוה ממעל" (איוב לא, ב), והיא הבאה לאדם בלי 26
 אמצעים כלל. כמו שכתוב: "והאלהים עשה את 27
 האדם ישר"¹ (בקהלת סוף סימן ז). וכמו שכתוב: 28
 "ואתה נפתחה בי", "ואתה" ממש בלי ממוצעים, 29
 ויפח באפיו נשמת חיים וגו'" (בראשית ב, ז). 30
 במשל הבל האדם - שיוצא ממנו, ואף על פי כן 31
 היא מיוחדת עמו בלי הפסק, כי אין לה דבור שחוץ 32
 ממנו. כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים". 33
 לכן תמיד היא מיוחדת במאצילה בתכלית 34
 היחוד, ומצדה לא היה באפשריות האדם לחטוא 35
 כלל ולהיות מעוברי רצונו, אחרי שהיא מיוחדת 36
 תמיד במאצילה. זולת שהנפש-הבהמית מלביש 37
 אותה, ומכסה ומעלים מהבטי באור אין-סוף ברוך- 38
 הוא. כמבואר ב"לקוטי אמרים". 39
 (ושתי נפשות אלו נקרא בכתוב (בראשית א, כו): 40
 "בצלמנו, בדמותנו" שהנפש-האלהית היא בחינת "צלם", 41
 והחיונית היא בחינת "דמות"). 42

"פי תהיין לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת 1
 שנואה, [...] והיה הבה הבכר לשניא" (דברים כא, טו): 2
 להבין מאמר "והיה כו", 3
 - הוא על פי מה שכתב הרח"ו בשער הקדושה: 4
 שיש לכל אחד ואחד מיישראל שתי נפשות, וכמו 5
 שכתוב (ישעיהו נו, טז): "ונשמות אני עשיתי" - לשון 6
 רבים - נפש אחת נקרא נפש החיונית והבהמית, 7
 ומלוּבֶשֶׁת בדם האדם להחיות הגוף, כמו שנתבאר 8
 במקום אחר. והיא נשתלשלה במקום גבוה על ידי 9
 אמצעים רבים, ודרך שרים ומזלות. כמאמרם ז"ל: 10
 "אין לה עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, 11
 שמכה בו ואומר לו: גדלו", "כי גבוה מעל גבוה וגו', 12
 וגבוהים עליהם" (קהלת ה, ז). 13
 ועל ידי ריחוקה מאור ה' בהשתלשלות ממדרגה 14
 למדרגה, ומעילה לעלול, בהסתרים וצמצומים 15
 רבים, עד שנתלבשה בגוף האדם - בשר-ודם. לכן 16
 היא פלולה משוב ורע, וממנה באות לאדם מדות 17
 רעות, מיסודות הרעים שבה; 18
 וגם שכל אנושי - כי כל נפש פלולה מחב"ד 19
 ומדות, ומצדה יכול האדם להיות מעוברי רצונו 20
 חסיון-שלום. כמו שכתוב (ויקרא ה, א): "ונפש כי 21

1. ו"עשה האלהים את האדם ישר" - קהלת ז, כטו.

באור ה' – ולמה ירדה כל פה, שעל ידה הוצרך לרדת גם הנפש האלהית לבררה ולהעלותה? – צריך להקדים תחלה ענן המלחמה וזמנה, המבואר בזהר:

שעתא דקרבא, היא שעתא דצלותא כו⁵, מאן דקטיל לחויא, יִהְבִּין ליה ברְתָא דמְלַכָא, דא צלותא⁶.

וביאור הענין:

שבפסוקי דזמרה האדם מפריד הרע מהטוב שבנפשו־הבהמית, כמו שכתוב (תהלים קמט, ו): "רוממות אל בגרוֹנִם, וחרב פיפיות בידם כו"⁷, – שתי פיות – להעלות הטוב למעלה, ולהפריד הרע למטה⁷.

והוא בשמתבוֹן האדם בגדולת ה': איך שהוא מחיה את כולם, ומחיה את כולם, וכולם בטלים אצלו יתברך, ו"כולא קמיה כלא חשיב". כמו שכתוב (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' הגדולה וכו" – שכל המדות העליונות בטלים אצלו יתברך, כמו שכתוב בתיקונים: "ולאו מפל מדות אלן כלל". והוא נעלה מעלה מהם – רבבות מדרגות אין מספר.

והמלאכים אומרים: "קדוש כו, קדוש", פירוש – מופרש ומובדל למעלה מעלה מגדר 'ממלא' וסובב כל עלמין. כמאמר רז"ל: "במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותותו" שאף על פי ש'לגדולתו אין חקר' (תהלים קמח, ג), על כל זה, הוא רם ומתנשא – מבחינת גדולתו, עד שמדת גדולה נחשב ענוה ושפלות לפניו יתברך.

וכאשר יעמיק האדם מחשבתו בהתבוננות זו וכיוצא בה, ממילא 'יתפרדו כל פועלי און' (תהלים צב, ט) – בחינת הרע שבנפשו. בהיות כי הרע וסטרא אחרא אין להם חיות כלל מצד עצמם, זולת שמקבלים חיותם מאחוריים־דקדושה⁸ על ידי שס"ה לא־תעשה. ולכן הם בטלים אל הקדושה כביטול החושך מפני אור.

אך לא די להפריד הרע לבד, אלא שצריך

והנה, ירידת נפש־אלהית בעולם היתה בכדי להתלבש בנפש החיונית־הבהמית ולהלחם אתה, ולבררה, להפריד הטוב מן הרע, ולהעלותה לה, להפכא חשוכא לנהורא וכו'.

לכן נקרא בשם "ישראל", כמו שכתוב (בראשית לב, כט): "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" – פירוש:

שהנפש־אלהית תשתרר על החיונית־הבהמית, להפוך כל מחשבותיה ומדותיה אשר לא לה' המה, מרע לטוב. והמדות נקראו "אלהים", כמו שכתוב (איוב א, ו): "ויבאו בני האלהים וגו", ותרגומו: "בני רברביא".

"ועם אנשים": בחינת "מעשה אנוש", "אנוש הוא", ולהפוך אותם מרע לטוב, על ידי נפש־אלהית המיוחדת במאצילה בלי הסתר פנים כלל, המבררה ומעלה את נפש־החיונית להבטל ולהכלל באור ה'. וזו בחינת ישראל – יש־אל, ו"אל" הוא לשון חוץ וממשלה – לנצח מלחמתה עם נפש החיונית.

וזהו שכתוב (תהלים צ, ט): "ימי שנותינו בהם שבעים שנה", "בהם" דייקא, בשתי הנפשות. שבכל יום הוא מלחמה חדשה, ולפיכך אין חיותם שנה – חי יותר, וזה חי פחות. והכל תלוי לפי ערך המלחמה שצריך ללחום עם נפש־הבהמית לפי חלק הרע שבה, כמה שנים שצריך ללחום עמה עד שתתהפך לטוב.

וזהו פירוש הכתוב "ועתה ישראל":

שעתה דוקא, בזמן־הזה שהרע מעורב בטוב נקראת הנשמה בשם ישראל, שצריכה להשתרר ולנצח את נפש־הבהמית, ולא־הפכא מרע לטוב. אבל לעתיד נאמר (זכריה יג, ב): "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ולא יהיה הרע כלל, ולא תצטרך ללחום עוד, ולא יקרא בשם "ישראל"⁴.

ולהבין תכלית ירידת שתי הנפשות למלחמתם בעולם־הזה, אחרי שגם נפש־החיונית טרם שירדה בהסתר וצמצומים רבים היתה במקורה בטלה

5. [תרגום: שעת הקרב היא שעת התפלה].

6. [מאן דקטיל הוא חויא . . יִהְבִּין ליה ברְתָא דְמְלַכָא, דְאִיְהוּ צְלוּתָא] (תיקוני זוהר, תיקון י"ג, דף כ"ט, עמוד ב). תרגום: מי שחורג את אורו נחש נותנין לו את בת המלך שיהיא התפלה

7. וענין ב"דעיא מהימנא", ריש פרשת שופטים.

8. [בכתב יד 13: דקדושה בסוד גלות].

2. ו'לוא לה' המה" – ירמיהו ה, יא.

3. [אולי צריך להיות: המבשרת].

4. [ואפשר הענין, כדאיתא בגמרא פרק ה' דבבא בתרא (דף ע"ה, ב'), על פסוק (ישעיהו מג, ז) "כל הנקרא בשמי". ענין שם, בפירוש רשב"ם]. וְאִשׁוּם וּבְרַשׁב"ם: "עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקדוש ברוך הוא ויהיה שם – ה'" [שם] וְאִשׁוּם (ישעיה מג, ז): "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצאתיו אף עשיתיו".

40 אֱלֹהֵיךָ; וְגַם 'פועל יוצא' – שֶׁתַּעֲשֶׂה הָאֱהָבָה
 41 לְמַעַלְהָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מלאכי א, ב): "אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם
 42 אָמַר ה'". וְהֵינּוּ שֶׁתַּתְּלֵהָ בְּנַפְשׁוֹ בְּאֱהָבָה עֲזָה
 43 כְּרֹשְׁפֵי אִישׁ שֶׁלֹּהֶבֶת, לְהַבְטִיל וְלִיכַלֵּל בְּאוּרוֹ עַל
 44 יְדֵי הָאֱהָבָה הַבְּאֵה מְלַמְעֵלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שיר
 45 הַשִּׁירִים א, ז): "הִגִּידָה לִּי שֶׁאֱהָבָה נַפְשִׁי".
 46 וּמִזֶּה יַעֲלֶה וְיִגִּיעַ לְבַחֲנֵינָת "בְּכָל מְאֹדֶךָ" – "מְאֹד"
 47 – בְּלִי-גְבוּל וְתַכְלִית, אֲהָבָה שֶׁלְּמַעַלְהָ מֵהַדַּעַת.
 48 וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (איוב יב, כב): "מִגְלָה עֲמוּקוֹת מִנֵּי חוֹשֶׁךְ,
 49 וְיוֹצִיא לְאוֹר צִלְמוֹת", פִּירוּשׁ:
 50 שֶׁעַל יְדֵי שֶׁמִּגְלָה בְּלָבוֹ "עֲמוּקוֹת מִנֵּי חוֹשֶׁךְ",
 51 בַּחֲנֵינָת "הַיְי"ה אֱלֹקֵינוּ", מִבַּחֲנֵינָת "לִישֵׁת חֹשֶׁךְ סְתֵרוֹ",
 52 מִמִּילָא נִתְהַפֵּךְ חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, וְיוֹצִיא לְאוֹר
 53 צִלְמוֹת" בַּחֲנֵינָת הֵרַע שֶׁבִּנְפִישׁוֹ שֶׁנִּהְפֵּךְ לְטוֹב.
 54 וְהֵנָּה, בְּדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁלֹּא הָיָה הֵרַע גּוֹבֵר
 55 בָּהֶם כָּל כָּף, הָיָה דִּי לְהֵם לְבִטֵּל הֵרַע שֶׁלָּהֶם מִכָּל
 56 וְכָל – בַּקְרִיאַת-שְׁמַע לְבִדּוֹ. לֹא כֵּן עָתָה בְּעַקְבוֹת
 57 מִשִּׁיחָא, שֶׁהֵרַע מִתְגַּבֵּר מְאֹד, וּבִלְתִּי אֶפְשָׁר לְבִטְלוֹ
 58 מִכָּל וְכָל בַּקְרִיאַת-שְׁמַע לְבִדּוֹ, לְזֹאת תִּקְנּוּ
 59 שְׁמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת.
 60 ו"בְּרוּךְ" הוּא לְשׁוֹן הַשְּׁפָעָה וְהַמְשָׁכָה, שֶׁאֵנוּ
 61 מִבְּקָשִׁים שְׁיוּמֶשֶׁךְ וְיוֹשְׁפֵעַ בַּחֲנֵינָת "אֵתָה" – לְנוֹכַח.
 62 "הַיְי"ה אֱלֹהֵינוּ" – שִׁיחָהּ בְּנוֹ הַתְּגַלּוֹת לְבָנּוּ, וּמִמִּילָא
 63 יְבוֹטֵל הֵרַע מִכָּל וְכָל כְּבִיטוּל הַחוֹשֶׁךְ כִּי, כִּנְ"ל.
 64 וּבִבְרַכַת "סֵלַח לָנוּ" אֵין פִּירוּשׁוֹ מִפְּנֵי יִרְאת־
 65 הָעוֹנֵשׁ, שֶׁיִּסְלַח לָנוּ בְּשִׁבִיל שֶׁלֹּא יַעֲנוֹשׂ אוֹתָנוּ
 66 חֶסֶד-וְשְׁלוֹם; אֶךְ פִּירוּשׁוֹ: כִּמְשַׁל אָדָם הַמְּבַקֵּשׁ
 67 מִחֲבִירוֹ מַחִילָה וְסִלִּיחָה, שֶׁיִּתְגַּלֶּה רְצוֹנוֹ אֵלָיו עַל
 68 יְדֵי הַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמָנוֹתוֹ – כֵּן אֲנַחְנוּ מִבְּקָשִׁים
 69 הַתְּגַלּוֹת רְצוֹנוֹ עַל יְדֵי "י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים", וְנִקְרָא
 70 בְּלִשׁוֹן "י"ג נִהְרָא אֶפְרָסְמוֹנָא דְכִיָּא"¹², הַמְּבַרְרִים
 71 וּמְלַבְּנִים עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִהְיוּ מְסַכִּים
 72 מִבְּדִילֵין בְּהַתְּגַלּוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ.
 73 וְהֵנָּה, יְמֵי אֱלוֹל מְיוֹחָדִים לְהַתְּעוֹרְרוֹת "י"ג מִדּוֹת
 74 הֶרְחָמִים", וּבִיּוֹם-הַכְּפוּרִים הוּא הַתְּגַלּוֹת הַרְצוֹן –
 75 כְּמוֹ בַּעַת שֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָה, נִתְבַּשְׂרָ¹³ לָהֶם
 76 סִלִּיחָה בְּיוֹם-הַכְּפוּרִים, כִּי אַז הוּא הַתְּגַלּוֹת הַרְצוֹן.
 77 וְהֵנָּה בַּחֲנֵינָת אֲהָבָה-רַבָּה הַנְּ"ל, בַּחֲנֵינָת "בְּכָל
 78 מְאֹדֶךָ", הִיא בִּיתֵר שְׂאֵת וְעוֹז, הַגְּבִיָּה לְמַעַלְהָ

1 לְבִטְלָהּ מִכָּל וְכָל. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים כ, ז): "הַחֲרַם
 2 תַּחֲרִימֶם", וְלִהְפָּא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא. וְזֶהוּ עַל יְדֵי
 3 קְרִיאַת-שְׁמַע. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיִּקַּח רִמָּח בְּיָדוֹ" (במדבר
 4 כה, ז) – "שִׁית תִּיבִין דִּיחֻדָּא" שֶׁבְּפִסּוּק "שְׁמַע
 5 יִשְׂרָאֵל", עִם כְּלָלוֹת רַמ"ח תִּיבִין דְּקְרִיאַת-שְׁמַע –
 6 הֵם נִקְרָאִים "רִמּוּח". וְהֵינּוּ כְּמוֹ שֶׁעַל יְדֵי הֶרְוֹמַח
 7 הוּא נְטִילַת חַיּוֹת הָאָדָם לְגַמְרֵי, כִּף עַל יְדֵי קְרִיאַת-
 8 שְׁמַע מִבְּטָלִים וּמְחַרִּימִים הֵרַע מִכָּל וְכָל.
 9 וּבִיאוֹר הַדְּבָר, צְרִיךְ לְבָאָר עֲנִין "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'
 10 אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד" (דְּבָרִים ו, ד):
 11 פִּירוּשׁ: אַחַר שֶׁנִּבְרָאוּ עוֹלָמִים שְׁיִיף לֹמַר לְשׁוֹן
 12 "אֶחָד", שֶׁפִּירוּשׁוֹ א"ח ד' – שֶׁהוּא אֶחָד בַּח' – בְּז'
 13 רְקִיעִים וְאֶרֶץ, וְד' רִחוֹת הָעוֹלָם.
 14 וְכֵן לְמַעַלְהָ:
 15 לְאַחַר שֶׁנִּבְרָאוּ מִדּוֹת עֲלִיוֹנוֹת שְׁיִיף לֹמַר לְשׁוֹן
 16 אֶחָד בַּח' – ז' מִדּוֹת – "הַגְּדוּלָּה, וְהַגְּבוּרָה וְכוּ", וְד'
 17 חַיּוֹת – "פְּנֵי אֲרִיָּה וְכוּ", וּדְמוּת פְּנִיָּהֶם וְכוּ"¹⁰. ו"אִיהוּ
 18 מִיִּיחַד לְהוֹן", שֶׁבּוֹלֵם בְּטָלִים אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ. אֲבָל
 19 לְגַבֵּי מַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָאוּ, לֹא שְׁיִיף
 20 לְשׁוֹן "אֶחָד" כָּלֵל – שֶׁאֵינוּ בְּגֵדָר עֲלִמִין כָּלֵל.
 21 וְכַמְבּוֹאֵר בְּסִפְרֵי יְצִירָה: "לְפָנֵי אֶחָד – מָה אֵתָה
 22 סוֹפְרִי?" שֶׁמַּהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ נַעֲלָה מַעַלְהָ, רַבּוֹת עַד
 23 אֵין קִץ מִבַּחֲנֵינָת "סִיפּוּר".
 24 וְזֶה הוּא בַּחֲנֵינָת הַיְי"ה רֵאשׁוֹנָה, "ה' אֱלֹקֵינוּ"
 25 דִּיִּיקָא – שֶׁאֵפִילוֹ הַמְּלֹאכִים אֵינָם מְשִׁיגִים, וְאוֹמְרִים
 26 "קְדוּשׁ", וְשׂוֹאֲלִים: "אִיָּה מְקוּם כְּבוֹדוֹ?" – זוֹלַת
 27 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְשְׁכוּ מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁמְבּוֹאֵר לְעֵיל,
 28 בְּלִי הַסְּתֵר וְהַעֲלָם כָּלֵל – "חֶלֶק הַיְי"ה". כְּמֵאמַר
 29 רַז"ל: "מִי גִילָה רִז זֶה לְבָנֵינוּ?", שֶׁהוּא בַּחֲנֵינָת סוֹד־
 30 הָעֲלִיּוֹן, "לִישֵׁת חוֹשֶׁךְ סְתֵרוֹ" – שֶׁנַּעֲלָם אֵפִילוֹ מֵעֵינֵי
 31 הַמְּלֹאכִים.
 32 וְהֵנָּה "שְׁמַע" פִּירוּשׁוֹ לְשׁוֹן הַבְּנָה:
 33 כְּשִׁיתְּבוֹנוֹן הַמְּשִׁכִּיל, וְיִתְקַע מִחֲשַׁבְתּוֹ בַּחוּץ, אֵיךְ
 34 שֶׁהֵינִיחַ עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַיְי"ה – אֱלֹקֵינוּ"
 35 מִמֶּשׁ. וְהַנְּשָׁמָה יִרְדָּה מִמְּקוֹם גְּבוּיָה כָּל כָּף – "חֶלֶק
 36 אֱלוֹהִים" – לְמְקוֹם נְמוּךְ מְאֹד, לְהַתְּלַבֵּשׁ תוֹךְ נַפְשׁ-
 37 הַחַיּוֹנִית, אֲשֶׁר לִזָּה יֵאוֹת שֶׁתַּכְּלָה אֵלָיו נַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ,
 38 אֲזִי יִגִּיעַ לְבַחֲנֵינָת "וְאֲהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ" (דְּבָרִים ו, ו)
 39 ה' – שֶׁהוּא 'פועל עומד' – שֶׁתְּרַצָּה שִׁיחָהּ "הַיְי"ה

12. [תְּרוּגוֹם: נְהָרוֹת אֶפְרָסְמוֹן זצ"ל]

13. [בְּכַתָּב יד 1101: נִתְבַּשְׂרוּ].

9. וְעֵינִין בְּסִפְרֵי "מְאוּרֵי אוּר", אוֹת רִישׁ, סֵעִיף ט"ו.

10. [יַחְזָקָא א, י בְּשִׁינֵי הַסֵּדֶר].

11. [כְּרֹשְׁפֵי – בְּכַתָּב יד 1101: כְּרֹשְׁפֵי]

12 בארץ אדום, לפני מלך מלך לבני ישראל; רק
 13 שנפלה בשבירת הכלים - בהסתרים וצמצומים
 14 רבים, שמכסה ומסתיר יחוד אור אין-סוף ברוך
 15 הוא; ולכן כאשר נתברר ונפרד בחינת הרע שבה
 16 על ידי נפש האלהית, ממילא תגיע לאהבה רבה
 17 הנ"ל ביתר שאת, כמו קודם ירידתה.
 18 וזהו "והיה הבן הבכור לשניאה": שדוקא מנפש
 19 הבהמית שהיא שנואה - "והיה הבן הבכור" -
 20 "לפני מלך מלך". והנה "לשניאה" כתיב ביו"ד,
 21 לשון "דבר אחר" - והיינו הר סיני - ש"ירדה שנואה
 22 לעובדי בוכבים ומזלות"¹⁴, למאוס הרע בתכלית
 23 על ידי התגלות הרצון ואהבה שלמעלה מהדעת.:

1 מאהבת הנשמה טרם בואה לעולם הזה. והיא
 2 באה דוקא על ידי התבררות נפש החיונית, וביטול
 3 הרע שבה, כמו שכתוב: "מגלה עמוקות - מני
 4 חושף", ו"כיתרון האור מן החושף" (קהלת ב, יג) דוקא.
 5 וכמו שנתבאר במקום אחר.
 6 וזהו תכלית ירידת הנשמה בעולם הזה - לברר
 7 וללבן הרע שנפש הבהמית בכדי שתגיע
 8 לאהבה רבה זו.
 9 וביאור הדבר:
 10 בהיות ששרש נפש החיונית היא מדרגה גבוהה
 11 מאד, כמו שכתוב (בראשית לו, לא): "ואלה המלכים כו"

נתן להוריד את כל הדרושים ב'תורה האור' ולקוטי תורה' לפרשת השבוע ההסידית
 מנקדים, מפסקים ועם פתיחות ראשי התיבות בכתובת: docs.com/LikutayTorah

14. וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים.

●
ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

24 בהמה מבחי' ב"ן דמל' כשנק' בהמה רבה דרביעא כו'
 25 וד"ל) וראי' לזה שהרי מה שהנשמות שבגופי נקראים
 26 בשם בהמות וחיות הוא מצד שרשם למעל' בודאי
 27 וכמו שמצינו בשבטים שנק' ארי' וזאב ושור וחמור
 28 כמ"ש יששכר חמור גרם כחמור למשא ויוסף שור
 29 כשור לעול ויהוד' ארי' ובנימין זאב וכה"ג והרי כאשר
 30 אמרו השבטי' נשמות בגופים ליעקב כשם שאין בלבך
 31 כו' כולל ב' לבבות לב אדם דהיינו בחי' אור הזרוע
 32 מבחי' שם מ"ה דאדם דאצי' ולב בהמה גי' ב"ן וכמ"ש
 33 ואני בהמות ועל שניהם אמרו אין בלבנו (מ"ה וב"ן
 34 דבריאה) אלא אחד לבדו ולא דבר זולתו וכמו ועמך
 35 לא חפצתי כלה שארי ולבכי הרי יוכל להיות עכ"פ גם
 36 בלב בהמה כמו בלב אדם ממש א"כ א"א שיהיה זה
 37 רוח הבהמה הגשמית אלא רוח בהמה עליונה כו' וד"ל.
 38 וביאור הדברים הנה יש להקדים מ"ש כי רוח האדם
 39 העולה היא למעלה דהאדם נברא בקומה זקופה כי רוח
 40 האדם העולה היא למעלה ובהמה בריאותה בקומה
 41 כפופה ראשה ורגלה במדרגה אחת לפי שרוח הבהמה
 42 יורדת למטה. והענין הוא דהאדם נחלק בפרצופו במוח
 43 ולב מוח בראש למעלה ולב מקבל ממנו ומן הלב
 44 נמשך למטה ובבהמה מוחה ולבה ותנועת האברים
 45 הכל א' והיינו ההפרש למעלה בין בחי' עגולי' ויושר
 46 שהעגולים סובב הכל כ"א בלי התחלקות מדרגו' כלל

1 (ולא כמו נה"ט אע"פ שיוכל להתפעל בשכל ולב אין
 2 זה טבעיו' אצלה רק שנקנה בה ע"פ ההרגל
 3 ביגיעה ומרחוק ה' נראה כו' כאוה"ע דקרו ל' אלקא
 4 דאלקייא ואעפ"כ גוים גמורים הן לפי שאין זה רק
 5 בבחי' הודאה חיצונית ולא נגע הדבר בפנימיו' כלל
 6 (אך בנה"ט יוכל להיות ג"כ כמו חוש הטבעי בצדיקים
 7 שלבם ברשותם וגופם מופשט מגשמי תאות זרות
 8 במותר לו וגם בכיווני' יוכל להיות הכרה טובה בלבם
 9 לב בשר ממש מצד דקות חומרם שהוא מטוב שבנוגה
 10 דאב ואם המשיכו שיתפעל לבו מאלקות בהתפעלו'
 11 חושי' כמו הנשמ' ע"ד דוגמא בהמות וחיות דמרכב'
 12 כמשי"ת) והנה כתיב וזרעתי ב"י זרע אדם וזרע בהמה
 13 ויש להבין בזה דזרע אדם שבח ומעלה הוא אבל זרע
 14 בהמה מה זו מעלה כו' וגם אין שייך לומר וזרעתי על
 15 זרע בהמה כו' אך הנה ב' זרעויות שא' כאן זרע אדם
 16 וזרע בהמה קאי הכל על בחי' אור הזרוע לצדיק עליון
 17 שנמשך בב' מדרגות הללו וכמ"ש אדם ובהמה תושיע
 18 ה' וכן ואני בהמות הייתי עמך וכמו שהנשמ' האלקי'
 19 נק' זרע אדם בבחי' זרע' מלמעלה דוקא כך זרע בהמה
 20 שרוח הבהמ' היורדת למטה נק' זרע בהמה בבחי'
 21 זרעיה מלמעל' דוקא כמ"ש וזרעתי כו' (והוא בחי'
 22 מ"ה וב"ן עגולי' ויושר) דאדם גימ' מ"ה הרי הן
 23 נשמות שנולדו מיחוד זו"ן וב"ן גימ' בהמה נק' זרע

47 העיגולי' דתוהו כאשר יהיה האופן בתוך האופן כידוע
 48 ובחי' התקון הוא בחי' פרצוף אדם דוקא שהוא בצלם
 49 אלקים כולל הכל בעצמו ולכך ויקרא האדם שמות לכל
 50 הבהמה כו' שהרי הוא המעלה ומברר לדצ"ח דמ"ה
 51 מברר לב"ן וכמ"ש אדם כי יקריב מן הבהמה כו' וזהו
 52 וזרעתי את ב"י זרע אדם זרע בהמה בחי' מ"ה וב"ן
 53 כנ"ל ומ"ה דאדם יברר לב"ן. וביאור הדברים הנה
 54 משמעות הפשוט במקרא זה דרוח האדם העול' דעיקר
 55 ההפרש בין אדם ובהמה אינו רק בזה דרוח האדם
 56 עולה למעלה ורוח הבהמה יורדת למטה ובאמת עיקר
 57 ההפרש הוא בשכל ודעת שאין לבהמה דעת והאדם בר
 58 דעת לא בעולה ויורד לבד דלכאורה מה יתרון לרוח
 59 העולה על היורד אך הנה אנו רואים בצבא השמים
 60 שמשתחווים כאופנים וכה"ג שהעיקר הוא בבחי'
 61 הירידה למטה כהשתחואה שהוא מלמעלה למטה
 62 דוקא וכמו שמורה ע"ז ענין הסיכוב דגלגל העגול
 63 שמעליונו יורד למטה וחוזר חלילה לירד עוד הפעם
 64 ממעלה למטה ואע"פ שבסיכובו יש עליה מלמטה
 65 למעלה שהרי מתעלה חצי כדור הב' מעט מעט כשזה
 66 החצי יורד מ"מ הרי העיקר הוא בכללותו השתחואה
 67 שזהו בחי' ירידה מגבוה לנמוך כלפי מי שהוא
 68 משתחוה כאדם שמשתחוה לפני אדון ומלך וכה"ג
 69 וצבא השמים לך משתחווים כלפי שכינה שבמערב
 70 והיינו בחי' הודאה שמודים ומשתחווים כידוע וזהו רק
 71 בחי' נה"י לבד שהוא בחי' המעשה בסיכוב זה
 72 שמשתחוה בפ"מ ובוזה מדרגת האופנים למטה מן
 73 השרפים כידוע דאופנים בעשיה כו' ושרפים בבריאה
 74 שהוא במוחין ומדות כו' כמו בשתים יכסה פניו בציור
 75 חב"ד חג"ת ובבחי' נה"י דהיינו השתחואה בסיכוב שם
 76 הן המוחין שהוא בחי' ההשגה שכלי' דגלגלים
 77 כלולים כא' וזהו בחי' ב"ן דעיגולים שזהו כמו בחי'
 78 בהמה למטה שראשה ורגלה כא' כנ"ל דרוח הבהמה
 79 ג"כ עד"ז שהוא רק בחי' הירידה למטה ולא העלא'
 80 למעלה וז"ש כי רוח הבהמה יורדת למטה שלזה
 81 הבהמה בקומה כפופה ראשה למטה בשוה לרגלה
 82 ממש והוא מה שנראה המשכת רוח הבהמה רק למטה
 83 ולא למעלה כלל שאין לה השגה במה שלמעלה הימנה
 84 רק להתמשך למטה לצרכי טרף מזונה לעשב וכה"ג
 85 אבל טבע רוח האדם הוא העולה למעלה ולא למטה
 86 וכמו שמורה ציור קומתו בקומה זקופה כלפי מעלה
 87 דוקא והוא מצד בחי' החכמה שבמוחו שנק' כח מ"ה
 88 בחי' ביטול לאין וכמ"ש והחכמה מאין שפני שמאין
 89 דוקא תמצא ע"כ נק' כח מ"ה כידוע והוא עיקר בחי'
 90 אדם גי' מ"ה ולכך טבעיות רוח האדם שעולה למעלה
 91 להשיג למעלה השופע ממקור חוצבו בבחי' אין
 92 שלמעלה הימנו ליכלל שם ועולה ואינו יורד היפך רוח

1 כמו וצבא השמים לך משתחווים בהשתחוא' דאופני'
 2 בעיגול מעלה ומטה כ"א מבלי שימצא ראש וסוף וכמו
 3 סיכוב הגלגל בתנוע' א' מתנענע הכל עליונו ותחתיתו
 4 מראש נעשה סוף ומסוף ראש וכך חוזר חלילה
 5 מתחתיתו לעליונו ומעליונו לתחתיתו וזהו ג"כ בחי'
 6 בהמה דמה שרוצה ברצונה כלול בזה שכל מדות
 7 ומעשה בלי חילוק מדרגות כ"א בפ"ע כלל וזהו כמו
 8 שמתנענע הגלגל כולו בב"א וכך ציור סופה ראשה
 9 ורגלה שוין וכא' הן מתכללים מבלי שימצא ראש וסוף
 10 לפעמים המעשה ראש והרצון סוף שלפעמים למטה
 11 הוא למעלה ולמעלה מטה ומיד חוזר ממעלה מטה כו'
 12 והוא מה שאנו רואים בהתפעלות פשוטה שבלב אדם
 13 בטבעית כמו מדות הבהמה גשמית שרצונו פשוט ואינו
 14 ניכר בו התחלקו' אופנים שונים כי הוא למטה מן
 15 הדעת שהוא למעלה מן הדעת כתאות המאכל בבהמה
 16 שתתאוה לעשב כו' וכמ"כ בהיפוך מפחד המזיק כו'
 17 וראש וסוף רצון ומעשה כא' כנ"ל אבל התפעלות אדם
 18 בר דעת יש בה חילוק מדרגות התחלתו ברצון שנמשך
 19 במוח ומתפעל בשכל שבמוח תחלה ואז עדיין לא
 20 נתפעל רק השכל לבד ומשם יומשך ללב והתפעלות
 21 הלב רק כפי השכל ונק' מדות שבשכל שהשכל חייב
 22 התפעלותם ומשם למעשה ונמצא במעשה נתמעט
 23 הרצון ויש בו ראש וסוף כשהוא בשכל במוח נק' ראש
 24 וכשבא במעשה באברי' נק' סוף והסוף מקבל מן
 25 הראש (רק שיש התכללות בבחי' התקון דשם מ"ה
 26 דאדם מראש לסוף) כמ"ש בסמוך ולכך הולך בקומה
 27 זקופה כידוע ונמצא שיש בנה"ט עצמה ב' מדרגות
 28 דאדם ובהמה הכל בגשמיות בחי' אדם נק' נפש
 29 השכלי' במילי דעלמא במוח ולב בסדר קומת פרצוף
 30 אדם כנ"ל ובחי' בהמה בלב בשר הטבעי כשבא
 31 בהתפעלות בהמה גשמית לכל דבר תאות הגוף
 32 החומרי (לבד תאות הכבוד להתנשאות ותאות ממון
 33 ודירה ולבוש וכה"ג) והנה לכאור' יש יתרון מעלה
 34 בבהמה מבאדם בתוקף התפעלות שלה שכולה כא'
 35 בזה משא"כ באדם תחלה במוח לבד ואם יתחברו
 36 כולם הרי בא הרצון במיעוט במעשה אבל בבהמה
 37 במעשה דוקא עיקר נקודת הרצון (וכמ"ש במ"א בענין
 38 אופני' שלמעלה מן השרפים מטעם זה ולכך נק' אופני
 39 הקדש בלא וי"ו) ובאמת הרי ידוע יתרון האדם על
 40 הבהמה הרבה שהוא בצלם אלקים ונק' אדם אדמה
 41 לעליון ורודה בכל בהמות והכל נברא בשביל האדם
 42 שנברא ביום הוי"ו כידוע בענין אחר וקדם צרנני
 43 אחר למע"ב וקדם למעש"ב אך הנה ידוע שזהו כל
 44 ענין ההפרש שבין עולם התוהו ועולם התקון דבבחי'
 45 התוהו היה הכל בבחי' ב"ן דבהמה וכמ"ש בזוהר וכן
 46 ב' מאמרות בהמות וחיות קדמו לאדם והוא בחי'

47 שבלב בהתפעלות פשוטה בלי התבוננות והשגות
 48 אלקות כלל ודמיון התפעלותם כמדות הבהמה ממש
 49 שהכל כלול כא' כנ"ל בסיכוב דאופני' כו' וכמ"ש ואני
 50 בהמות הייתי עמך ונשמות אלה ודאי הן בצלם אדם
 51 העליון בפרצוף מוחי' כו' ועכ"ז עבודתם בלב בבחי'
 52 בהמה כפני אריה ושור שבמרכבה. וזהו ראייה
 53 שבנשמות יש ג"כ מבחי' ב"ן ונק' זרע בהמה וכמו
 54 שבנה"ט הנק' נפש החיוני' יש ב' מדרגות הללו במילי
 55 דעלמא בצרכי גופו בשכל ודעת ובלא דעת כבהמה
 56 ממש והכל נפש אחת היא כך יובן בנשמות האלקי'
 57 שבאו דרך זריעה מלמעלה למטה בגופים שיש בהן ב'
 58 מדרגות הללו להתפעל באלקות בבחי' רוח האדם
 59 העולה בכח מ"ה העצמי הנ"ל וגם להתפעל בלב טבעי
 60 כבהמה כמו לבי ובשרי ירננו אל אל חי שזהו כמו
 61 בטבעית ממש ואיך לב בשר החומרי יהיה לו טבעי'
 62 לרנן בהתפעלות אמיתית מקרב הלב אל אל חי ממש
 63 שהרי לב החומרי נמשך בטבעו לתאות חומריות כידוע
 64 שהוא רוח הבהמה בגשמיות אך זהו מבחי' רוח בהמה
 65 עליונה שזהו כמו רוח האדם ממש רק שבא למטה
 66 בבחי' זרע בהמה כנ"ל ולכך התפעלותו בלב בשר לרנן
 67 אל אל חי בטבעיות מצד שרשה למעלה כמו רוח
 68 האדם שמתפעל בהשגות אלקות בטבעיות כמו חוש
 69 הטבעי כנ"ל וז"ש וזרעתי את ב"י זרע בהמה וד"ל.
 70 ומעתה הנה יש להבין בגוף ענין הזריעה של הנשמות
 71 מהו להיות הנשמות נק' נר ה' נמשל אורה לאור הנר
 72 שיש בה ב' גוונין גוון לובן אור המאיר וגוון לבן זה
 73 הוא עצם האור והנמשך ממנו אחר הפתילה הוא אור
 74 שחור שסמוך לפתילה שהוא נה"ט והוא נק' אור זרוע
 75 כמו החטה הזרועה בעפר החומרי שהחטה גשמי' היא
 76 כך בחי' אור הזרוע הזה ממש וכמו שאמרו ג' שותפין
 77 אב ואם ממשיכי' נה"ט החומריות וה' נותן נשמה
 78 אלקי' בנה"ט הזאת ה"ז בחי' אור זרוע ממש וכמ"ש
 79 חי ה' אשר עשה לי את הנפש הזאת שבאה בבחי'
 80 עשי' גשמי' כחטה הזרועה כו' וכמ"ש אף עשיתיו נפש
 81 דעשי' והוא מה שאנו רואים בחי' התפעלות אלקות
 82 ממש במוח ולב הגשמי שודאי אין זה מצד עצמה שהן
 83 חומריים כשכל האנושי ולב החומרי שמלא בתאות
 84 זרות אלא הוא בחי' אור הנשמה הזרוע שמתלבשת
 85 בנה"ט החומריים כידוע ויש בזה ב' מדרגות דאדם
 86 ובהמה כנ"ל ושניהם נק' רוח אלקי ממש (בל"א
 87 געטליך כמו בני האלקי' דמלאכים כידוע) ואמנם הנה
 88 אנו רואים בחוש נפש הטבעי' גם במוח ולב החומרי'
 89 שנמשך ע"י אב ואם מתאות' כמ"ש ע"ז ובחטא
 90 יחמתני אמי מחימום התאוה כמו האודם דאשה שממנו
 91 בשר ודם זהו מזרע הנוק' שבאה בתאות בהמה וכן
 92 לובן דאיש שממנו עצמות ונפש זאת היא נפש החיוני'

1 הבהמה ממש וזהו עיקר יתרון מעלת האדם על הבהמה
 2 כמובן בפסוק הזה. ולהבין זה דלכאורה הרי גם
 3 מלאכים כאופנים וחיות הקדש שאינם בבחי' אדם
 4 משיגים לבחי' האין האלקי' המהוה אות' שלזה
 5 משתחווים כידוע ומה יתרון לאדם להכיר בוראו ע"י
 6 החכמ' שבו יותר מהמלאכי'. אך הנה ידוע דהמלאכים
 7 וכל הברואים נבראו מבחי' אותיות הדבור לבד שהוא
 8 בחי' חיצוניות והנשמות דאדם שרשם מבחי' פנימיות
 9 ועצמות דהיינו מבחי' כח מ"ה העצמי כמשל הולד
 10 ממוח האב כידוע שע"ז א' והחכמה מאין תמצא בחי'
 11 כח מ"ה בעצם שנק' אדם שם מ"ה למעלה וע"ז נק'
 12 אדם אדמה לעליון שהוא בצלם אלקים בבחי' העצמות
 13 ממש וזהו דוקא ע"י בחי' החכמה שמאין בעצם הוא
 14 שיכול להכיר ולעלות במה שלמעלה הימנו וזהו כי רוח
 15 האדם עולה למעלה בעצמות ממש (וזהו עיקר טעם
 16 בחי' התיקון דאדם שלמעלה מבחי' התווהו כידוע
 17 בענין שם מ"ה מלגאו דאיהו כו' והוא מטעם בחי'
 18 ההתכללות שלאחר ההתחלקות דוקא שזהו עיקר יתרון
 19 מעלת האדם על בחי' התכללות דבהמה וכגלגלים
 20 ואופנים וד"ל) וכמאמר הזוהר לאשתאבא בגופא
 21 דמלכא ממש שאין זה במלאכים שאין שרשם רק
 22 מבחי' חיצוניות ואדרבה בחי' בהמות וחיות דמלאכים
 23 רוח הבהמה יורדת למטה בבחי' הצמצום דשם ב"ן
 24 שמשם שרשם והוא בחי' המל' כשירודת למטה
 25 להחיות מאין ליש ונק' בהמה רבה דרביעא כו' וכמ"ש
 26 בזוהר ע"פ מצמיח חציר לבהמה שהן מלאכים שנק'
 27 חציר כו'. ובכ"ז יובן ענין אדם ובהמה שהוא מ"ה וב"ן
 28 עד רום המעלות שהן עגולים ויושר תווהו ותקון כידוע
 29 עד שגם בישראל שהן רק בבחי' אדם בצלם אלקים א'
 30 ג"כ וזרעתי את בית ישראל זרע אדם זרע בהמה והיינו
 31 רבותא דקא' והענין הוא בהיות דשורש הנשמות כמו
 32 שהן למעלה בעצמות ממש נק' קדושים כידוע ונק' אור
 33 עליון אור המאיר בעצם להיותם בבחי' כח מ"ה בעצם
 34 בעצמות המאציל ואור הזרוע משם למטה נק' זרע אדם
 35 וכמ"כ יש שם נשמות שהן מבחי' ב"ן דשם ב"ן גי'
 36 בהמה זרוע בהמה הן כמו בחי' בהמות וחיות שזוכר
 37 בשבטים אריה וזאב שור וחמור דודאי קראם בשמות
 38 הללו ע"ש שרשם למעלה שנקראו נשמותיהם למעלה
 39 בצורות הללו דאריה ושור כו' ואע"פ שהן נשמות נק'
 40 ע"ש חיות ובהמות הרי מוכרח מזה לומר דגם למעלה
 41 בשורש הנשמות יש נשמות מבחי' ב"ן וכאשר באו
 42 למטה נק' זרע בהמה כו' ויובן זה במה שאנו רואים
 43 בנשמות ישראל שבאו בגופים שיש הרבה צדיקים
 44 שעבודתם באו"י' שכלי' דוקא ונקראו ראשי אלפי כו'
 45 בחי' מוחי' חב"ד דכנ"י ויש צדיקים ותמימי' הרבה
 46 שעבודתם בתמימות הלב במעשה המצות ובעבודה

47 נה"ט הנק' עפר חומרי שלא יהיה קשה כאבן הנק'
 48 טמטום הלב וטמטום המוח וטמטום זה יש שקשה
 49 כאבן ממש וע"ז נא' והסירותי את לב האבן כמו
 50 שבעפר קשה כסלע לא יזרע שם מאומה וצריך זריקה
 51 לחוץ והוא תשובה על קושי הלב שלא יהיה ערל לב
 52 וכמ"ש ומלתם את ערלת לבבכם ומלתם דוקא ומילה
 53 זו לערלת הלב כוללת החרישה ג"כ דמרפי ארעא והוא
 54 כמו ענין הפריעה כמ"ש במ"א והוא להיות לב בשר
 55 שהוא רך ביותר היפך הקושי ובלא חרישה דמרפי הגם
 56 שאינו קשה כאבן לא יוקלט בו אור האלקי כו' וענין
 57 הרקבון של זרע אור הזרוע היא בחי' המרירות העצום
 58 שיתבאר. והנה תחלה יש להבין ענין חרישה זו בהיות
 59 שאמרו לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו
 60 וזהו מדבר במילי דעלמא שיהא רך כקנה נגד כל אדם
 61 וכמעשה דר"א בר"ש שא' כמה מכוער כו' ושורש
 62 הענין הוא שיהא לו לב רך בטבעיו' להשפיל א"ע לפני
 63 הכל כמו ונפשי כעפר כו' כעפר תיחוח שידרוס עליו
 64 כל אדם ואל יהא קשה כארו לעמוד בתוקף ועזות בלי
 65 ייזוהו ממקומו כלל ולא יפול לבו מכל כו' וזהו תוקף
 66 הלב וקשיותו ביותר או רכותו וקטנותו ביותר כמארו"ל
 67 על דהמע"ה שבלימודו בתורה הי' רך כתולעת
 68 ובמלחמה הי' קשה כארו כו' והכל הוא במדות טבעיו'
 69 דנפש החיונית במילי דעלמא. ולכאורה מעלת ענין זה
 70 במילי דעלמא אינו ענין מעלה ומדרגה כלל למילי
 71 דשמיא דמה נפקא מינה יש אם יהי' רך במילי דעלמא
 72 או קשה כו' אך הנה כתיב והסירותי את לב האבן
 73 מבשרכם ונתתי לכם לב בשר וקאי זה לע"ל דוקא
 74 כידוע וגם בזה יש להבין כנ"ל דמה נ"מ אם יהי' הלב
 75 רך ולא קשה כאבן בטבעיו' והלא לעבודת ה' צריך
 76 להיות בגבורת הלב כמ"ש הוי עז כנמר וגבור כארי כו'
 77 אלא הענין הוא דמה שהוא רך ולא קשה כאבן בטבעיו'
 78 זהו בחי' כלי בית קיבול להכיל אור האלקי דנשמה
 79 האלקי' בנפשו הטבעית כמשל החרישה דמרפי ארעא
 80 הנ"ל דבעפר תיחוח ורך דוקא יוקלט הזריעה ולא
 81 בקש' כך בלב רך כקנה יוקלט אור האלקי ולא בקש'
 82 כאבן וכמ"ש זבחי אלקים רוח נשברה שהוא רוח
 83 נמוכה ונפש שפלה להיות לבו רך כקנה להטותו כל מי
 84 שירצה. וביאור הענין הזה הוא מ"ש והסירותי את לב
 85 האבן דלכאורה יש להבין אם הדבר תלוי בבחירה מה
 86 יועיל לב בשר שגם אם הוא רך יוכל להיות חוטא וגם
 87 הקשה כארו יוכל להיות צדיק ויועיל לו תוקף לבו
 88 כנ"ל אך הנה באמת לב בשר ולב האבן הזה קאי
 89 במילי דשמיא דכמו שישנם במילי דעלמא כך הן ממש
 90 במילי דשמיא דהנה אנו רואים בטבע העולם יש מי
 91 שלבבו רך בטבע שיפול לבו מפחד כ"ש כמו במלחמה
 92 שיפחד הירא ורך הלבב וימס לבב אחיו כלבבו וכן

1 הטבעי' הרי גם היא מתפעל' במוח בשכל אנושי ובלב
 2 בחלל השמאלי דוקא בהתפעלות אלקות בצדיקים
 3 גמורים מאיר בנפשם הטבעית אור האלקי ממש
 4 בהיותם מתפעלי' בכל לבם ונפשם החומריי' דוקא
 5 כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך עד שלבם חלל בקרבם
 6 שלא לחפוץ בשום דבר זר וכמ"ש לבי ובשרי ירננו לבי
 7 ובשרי ממש וכמו כלה שארי ולבבי כלה לגמרי וראי'
 8 ממס"נ על קה"ש שמוסר הגוף החומרי וכמ"ש ר"ע
 9 מתי יבא לידי ואקיימנו שזהו מס"נ בפ"מ וגם בבינוני'
 10 יכול להיות התפעלות אלקי' אמיתית במוח ולב
 11 הגשמי' דוקא וכנראה בחוש במצות וידעת והשבות אל
 12 לבבך שיקיים כל איש מישראל כפום שיעורא דילי'
 13 בעבודה שבלב ומוח בתפלה שזהו ע"י היגיעה
 14 בהתבוננות באותו שכל שבמוח שמשגי צרכי גופו
 15 בטבעו באותו שכל אנושי מייגע א"ע להשיג אלקות
 16 ולהתפעל בשכל כמו שמתפעל בו במילי דעלמא ויותר
 17 מזה יפעל בהתפעלות הלב גשמי שבלב החומרי הזה
 18 שיתפעל בלב זה עצמו דוקא בהתפעלות אלקות ממש
 19 וכך בכל הכחות דנה"ט אין זה רק מצד אור אלקי
 20 דנשמה שמתלבשת בשכל ומדות דנה"ט ופועלת בהם
 21 התפעלות זאת ולא מצד עצמה כלל שהרי מי שנפגם
 22 נשמתו וכמו אוה"ע וכה"ג אין לו חוש התפעלות זאת
 23 רק מודה מרחוק כנ"ל וזהו ענין עיקר הזריעה של
 24 הנשמות שבאו בגופים חומריי' דנה"ט להביא בהן אור
 25 אלקי בשכל ומדות שבהן ובמעשה ע"י המצות שנעשי'
 26 ג"כ בבחי' נוגה דעשיי' דצ"ח גשמיי' וע"כ נק' המצות
 27 בשם זריעה ג"כ כידוע וכמו עד"מ האור של גוויני
 28 השמש שמאיר בענן שנעשה בו גווינין האלו ממש רק
 29 שהן מגושמין ובולטים שם ביותר ובשינוי המהות
 30 כאור בוקע במסך וזהו הנק' נוגה כמו כאשר הוגה
 31 לשון בליטה כידוע וזהו כי אתה תאיר נרי שהוא אור
 32 הנשמה אלקית הזרוע ואז ממילא וה' יגיה חשכי
 33 דנה"ט וד"ל. והנה הזריעה הזאת דנשמות בעוה"ז
 34 בגופי' כמ"ש וזרעתי את ב"י הוא בשביל הצמיחה
 35 שתהיה הרבה יותר וכמאמרם כלום אדם זורע קב אלא
 36 להוציא כמה כורים דודאי הנשמה אלקי' טרם בואה
 37 בנה"ט היתה במדרגת אלקות ממש ובנה"ט באה
 38 בהתלבשות בשכל ומדות דנה"ט כנ"ל אך ירידה זו
 39 צורך עליי' היא כידוע ולהבין זה הנה תחלה י"ל במשל
 40 הזריעה שא"א שתוקלט בעפר הארץ כ"א ע"י חרישה
 41 תחלה ויש בזה עבודה רבה לעבוד האדמה לזרוק כל
 42 אבן ואח"כ לעשות העפר תיחוח ע"י החרישה דמרפי
 43 ארעא כידוע ואז יורקב הגרעין ולאחר רקיבתו דוקא
 44 יוקלט בארץ ויצמיח לעשות פרי עד ק' פעמים כמותו
 45 כמו ויזרע יצחק וימצא מאה שערים והדוגמא מכ"ז
 46 למעלה באור נשמה האלקי' ענין החרישה בעפר הוא

47 שהוא הנשמה שמשכנה במוח שזהו ענין הגלגולים
 48 בסוד ה' יבואו לפי אופן הצריך בברורים דרפ"ח שנפל
 49 בנוגה כן יזרעו נשמות בגופים יש נשמות גבוהות
 50 בגופים רעים (כצדיק בן רשע) ויש נשמות נמוכות
 51 בגופים טובים ועכ"פ בחי' לב בשר בכלל הוא כלי בית
 52 קיבול לעצמות אלקות דוקא (כמו לע"ל דכנ"י נקרא
 53 ארץ חפץ כנ"ל וד"ל) ומעתה יש להבין ענין הזריעה
 54 בשביל הצמיחה בריבוי יותר כנ"ל דהנה מבואר
 55 למעלה ענין החרישה שהוא בחי' לב בשר רך כקנה
 56 ליפול מחמת גדולת ה' ואמנם בחי' חרישה זו אינה רק
 57 הכנה לקבלת אור האלקי בלבד אבל ענין הקליטה
 58 היינו שיכנס האור בתוך תוכו ממש כמו לבי ובשרי
 59 ירננו אל אל חי הנ"ל הנה זה א"א כ"א ע"י רקבון
 60 הזריעה תחלה כנ"ל וענין הרקבון לכאורה הוא מיעוט
 61 וכליון אור הזרוע שהוא הנשמה אלקית ובוזה דוקא
 62 תצמיח אח"כ בריבוי גדול הענין הוא מה שאנו רואים
 63 שיש כמו בחוש טבעית באדם הישראלי שירע לבבו
 64 מאוד ויתמרמר ביותר על עוצם ריחוק נפשו מאלקים
 65 חיים ונקרא מרת נפש כמו מר נפש בגשמיות כשירע
 66 לבבו בצר לו מאוד בחסרון פרנסה או צער בנים וכה"ג
 67 שרוחו מאוד נשבר כך ממש יוכל אדם להיות רוח
 68 לבבו נשבר על אשר נפשו ריקן מכל אור וחיות אלקית
 69 כמו שמיצר מהעדר חיי גופני ממש וזה פלא גדול
 70 לכאורה דמאין לו מרירות זו שמצד אלקות בלב בשר
 71 החומרי שאין טבעו להצטער רק מהעדר חיי גשמיות
 72 ואיך ירגיש בצער זה שאינו רק מצד אלקות אלא צריך
 73 לומר דודאי זהו מבחי' אור הנשמה האלקי הנזרע בלב
 74 זה וכאשר היא בתענוג באלקו' יומשך בלב הטבעי ג"כ
 75 תענוג וחדוה ולהיפך במרת הנפש האלקי' מריחוקה
 76 משרשה יבא עצב ומרירות גם בלב הטבעי עד שנחשב
 77 כמ"ש טבעי' בהאי עלמא כנ"ל וזהו הנק' רקבון אור
 78 אלקי הזרוע דהנה הנשמות בג"ע וכה"ג ודאי היתה
 79 דבוקה וחסוקה באהבה בתענוגי' להתענג על ה'
 80 כנשמות שנהנין מזיו בג"ע ובכואה בלבוש חומר גופני
 81 נתרחקה ובאה במיעוט האור ולכך באה לכלל מרירות
 82 זאת והוא שנק' רקבון כמו בנפש הטבעית שתתמרמר
 83 מאיזה צער תבא לידי גרעון וחולי ואמנם רקבון זה
 84 יועיל לענין הצמיחה אח"כ שתצמח הרבה והוא מצד
 85 השפלות והמרירות ממה שאינו יכול להתקרב לקבל
 86 אור אלקי' בהתבוננות והתפעלות הלב כלל אזי יבא
 87 לבחי' אין שבו שורה אין האלקי' שלמעלה משורש
 88 נשמתו שהיתה קודם בואה לגוף ולכן תצמיח לעשות
 89 פרי למעלה בתענוג נפלא יותר מכמו שנהנין מזיו בג"ע
 90 ודבר זה הוא פלא גדול לכאורה דהנה ידוע שאין ערך
 91 כלל וכלל לתענוג האלקית שבנשמה אשר מלובשת
 92 בחומר גופני לתענוג האלקי' שבנשמה בלא גוף

1 יפול לב הרך מפני איש גדול כשר ומלך וממילא יטו
 2 לבבו בקל ויזיזוהו ממקומו מיד והסימן הוא הביישן
 3 שמתבייש ונופל ממעמדו (בל"א איין וייחער מענטש
 4 ער פאלט אראפ מכל וכל כו') ולהיפך לב קשה כארו
 5 לא יפול לבו מכל פחד ולא יזוז ממקומו ומעמדו מפני
 6 כל איש גדול (בל"א איין שטארקע הארץ ער פאלט
 7 גאר ניט אראפ פון קיין זאך) גם לא מאיזה צער וצרה
 8 בנפשו יסבול ולא יפול ויכנע לבבו כפרעה שהכביד
 9 לבו וזהו כמשל קשה כארו שכל הרוחות שבעולם לא
 10 יזיזוהו וקנה הרך שגם רוח קל יזיזוהו ויטהו לכל צד
 11 כו' וכך הוא במילי דשמיא דהנה אנו רואים בחוש
 12 שמחולקים טבע בני"א בעבודה שבלב בתפלה יש אדם
 13 שנופל לבו הטבעית דנה"ט ויתעורר בתשובה לבכות
 14 על חטאיו ועכ"פ יהיה לו בוששה גדולה ונפילה בלבבו
 15 (ער פאלט אראפ זייער פאר אלקות) וזהו מפני שלבו
 16 רך להכניע לפני אלקים חיים בהזכירו גם שאינו משיג
 17 בהשגת אלקות רק שנזכר עליו בכלל יש לו בוששה
 18 מקמי קוב"ה ושכינתיה ונקרא ירא בוששת בלבו
 19 הטבעית כמו שהוא רך בלבו בטבעיות ליפול לפני
 20 אדם גדול ביותר זהו הוראה שאין נפשו הטבעית מרע
 21 שבנוגה כ"כ אלא מבחי' הטוב שבנוגה שאינו נפרד
 22 כ"כ ע"כ בקל יפול לבו לשוב בתשובה רק מצד אלקות
 23 שהוא מפחד פחד אלקים וכן הבוששה מקמי קוב"ה כו'
 24 (וכנ"ל בפ"י נוגה כמו שאור השמש מאיר בענן כו')
 25 ויש חלוקי מדרגות בזה עד שיכול להיות גוף טוב
 26 שהוא נמשך מאב ואם צד"ג שיותר טוב מנשמה
 27 אלקית נמוכה שבולתו כו' ויש בני"א שטבע לבם קשה
 28 שלא יפול לבו מכל השגת אלקות ג"כ ולא יהרהר
 29 בתשובה גם בשעה שיש גילוי אלקות בנשמתו כי הוא
 30 לב האבן ממש שלא יאיר בו אור אלקי' וכמו בחי' רע
 31 דנוגה שנקרא רוח גסה ביותר ע"כ הן בחי' נפרד גמור
 32 כמו ס"מ ונוקביה דלית לון בוששה מקמי קוב"ה
 33 ושכינתיה כמ"ש בתיקונים מתכווין למרוד בחוצפא כו'
 34 ואלה הנקראים אבירי לב הרחוקים מצדקה שהוא בחי'
 35 המ"ל כמו מי שבטבע העולם הוא תקיפא לבא שנקרא
 36 עז פנים שאין לו בוששה מכל כו' וע"ז א' והסירותי לב
 37 האבן דלב האבן הזה מאוד רחוק לקבל אור אלקית
 38 וזהו עיקר סיבת מניעת גילוי אלקות גם בעובדי ה'
 39 בתפלה בהתבוננות שאין לבו ניזוז כלל גם ששכלו
 40 מתפעל ביותר (בל"א ער הערט זייער אין מוח) שזהו
 41 מצד חומר נה"ט דאביו ואמו שהמשיכו לו ממדרגות
 42 תחתונות דנוגה ויש להיפך שנשמתו שפלה בהתפעלות
 43 השכל (ער הערט גאר ניט אין מוח) ובלבו הטבעי
 44 יתפעל בקל מאוד ממעט גילוי אלקי' והוא בחי' לב
 45 בשר בהתפעלו' אלקות וזהו בחי' רך כקנה כמ"ש תוכן
 46 לבות ה' תוכן חומר טוב דלב הטבעי לפי אופן רוחו

47 ובכה דאם לא תקלט אור הזרוע בגוף יבא לכלל הפסד
 48 לגמרי ואם תקלט תצמיח הרבה. והענין הוא תלוי בזה
 49 רק בבחי' ישות וגסות הרוח או שפלות הרוח וביטולה
 50 לבחי' אין האלקי שזהו הפרש בין רקבון שבקליטה
 51 לרקבון והפסד סתם דהנה אנו רואים בכמה בני אדם
 52 שאין התעוררות בלבם כלל לעבודת ה' ואעפ"י
 53 שבודאי יש להם נשמה אלקית גם ברשעים כו' אלא
 54 צ"ל שלא נקלט האור אלקי בלבם והוא שאין לו מ"ש
 55 הטבעי הנ"ל הנק' רקבון שאינו בא לבחי' אין וביטול
 56 לאלקות כלל אלא הוא בשלימותו הנקרא ישות וגסות
 57 (בל"א גאנצקייט) ודוקא במילי דשמיא במה ששייך
 58 לענין אלקות שהוא כשר וזך בעניני דרכיו ואינו רואה
 59 בעצמו שום פחיתות ואז גם אם יעשה טוב ולא רע כו'
 60 יהיה הדבר בולט בישותו לומר הוא העושה טוב כידוע
 61 וכמו למען שמי יכבד וגם התפעלותו בלב בהתלהבות
 62 לפרקים אינו רק שחפץ למעלת הדבקות לחמם לבו
 63 בהתגלות כמ"ש לא יחפוץ כסיל בתבונה כ"א בהתגלו'
 64 לבו וזהו העושה גבהות הלב וגסותו ביותר ממילי
 65 דעלמא והוא היפך בחי' הביטול לאין הנ"ל כמו ויגבה
 66 לבו בדרכי ה' הרי ודאי זהו מצד הנשמה אך להיותה
 67 בהגשמת יש ביותר כדבר מה הנזרע ולא בא לכלל
 68 רקבון ליקלט בבחי' אין האלקי לכך כל מה שיוסיף
 69 התפעלות יוסיף הגבחה וגסות הלב עד שנעש' להיפך
 70 כידוע לידועי' ד"ז ברור גם בעובדי ה' בנשמתם האלקי
 71 ומכ"ש עובדי ה' בגופם הטבעי שדרכו בזה שהרי נק'
 72 רוח הבהמה ונק' גסה"ר ע"ש הגסות ממש כאכילה
 73 גסה שהרוח שבלב נעשה גס ובאופן זה יוכל להיות
 74 רקבון המפסיד לגמרי הנ"ל והוא בכיסוי עפר הגוף
 75 החומרי עליה כמו בהמשכ' תאות היתר ביותר מכפי
 76 המדה וכן בהמשכת נפשו בצרכי חיי גופו בהתקשרות
 77 יתירה במילי דעלמא אזי יפול הנופל הזה לגמרי והי'
 78 כלא הי' ממש כידוע דהיינו שאין ממנו תקוה להוציא
 79 פרי למעלה בשום עבודה שבלב וכמת יחשב אבל בחי'
 80 רקבון שע"י קליטה הנ"ל נהפוך הוא ממש מן הקצה
 81 לקצ' כי הנה רקבון זה הוא בחי' ביטול וכליון הישות
 82 והגסות לגמרי והוא במה שמאד צר לו ונבזה בעיניו
 83 נמאס ממש שקצה נפשו בחייו על אשר רחוק מאלקי'
 84 חיי' ויכל בהבל ימיו ואעפ"י שנפל לבבו מאוד ולא
 85 יוכל להגביה א"ע לעבו' שום עבודה שבלב (ער פולט
 86 ער קען זיך ניט אויף הייבין) אבל שפלות גדולה הזאת
 87 שנפשו כעפר ממש הרי כל בחי' אור אלקי' דנשמתו
 88 באה לבחי' אין וביטול לגמרי ובזה נפשט' כל בחי'
 89 הישו' וגסות שבה כחטה שנקלט' שנפשט' מגשמיו'
 90 ועול' למעל' בהעלא' מ"ן ואז יומשך בה בחי' אין
 91 האלקי להצמיח בתוס' רבה והוא מה שאנו רואים בזה
 92 שכל מה שיבא להתפעלו' אלקות בעבודה שבלב ומוח

1 בהיותה צרורה ודבוקה ממש באור פני מלך חיים כמו
 2 שאין ערך לתענוג גשמי שבנה"ט בגופה במאכל וכה"ג
 3 לתענוג הרוחני שבנפש הזאת כמו שהיא בבחי'
 4 הרוחניו' בלא צמצום בחיי בשר ודם החומרי ואין
 5 לדמות ביניהן ערך ויחוס כלל שהרי א"א לומר בנפש
 6 הרוחנית שתתפעל בתענוג או צער מתענוגי הנפש בגוף
 7 במאכל ומהעדרה תצטער ותגרע אורה ואנו רואי'
 8 שעכ"ז הא בהא תליא דמה שתתפעל הנפש בגוף
 9 בעונג וצער הכל הוא בא ונמשך מעונג וצער הרוחנית
 10 שבנפש הרוחנית רק שבא דרך דילוג בהתלבשות
 11 כידוע וכך יובן בנשמה האלקי' בענין עונג או צער
 12 שבעצמה הוא נבדל בערך ויחוס מעונג וצער שלה
 13 בהיותה בלבוש חומרי דנה"ט ועכ"ז יורד הוא ונמשך
 14 ומתחבר מרוחניות לגשמיות והיינו מה שירד אור
 15 הנשמה מתענוגה העליון שלמעלה להתענג על ה'
 16 בהיותה בנה"ט בעונג גשמי בשכל והתבוננות ולב
 17 הטבעי וכן להתפעל בצער ומרירות על העדר העונג
 18 שהוא ענין הריחוק כנ"ל וא"כ איך אפשר לומר דמה
 19 שתתפעל הנשמה אלקי' בתענוג בלב גופני הוא
 20 במדרגה גבוה יותר מכמו שהיתה בתענוג אלקי הרוחני
 21 בג"ע וכה"ג אך הענין הוא כידוע במ"ש הלך ילך ובכה
 22 נושא משך הזרע דקאי זה על בחי' אור הזרוע לצדיק
 23 עליון שילך ובכה (כמו ויבך יוסף על צוארי בנימין
 24 אחיו כמ"ש במ"א) נושא משך אור זרוע דנשמות
 25 למטה פן יבואו לידי הפסד ורקבון לגמרי כמשל נושא
 26 משך הזרע גשמי' שילך ובכה בשעה שזרוע פן ירקב
 27 הגרעין ויופסד גם הקרן לבד שלא ירויח בצמיחה כו'
 28 וא"כ הרי יוכל להיות הפסד וכליון באור אלקי דנשמי'
 29 הזרוע בגוף ויוכל להיות להיפך שתצמיח הרב' כנ"ל
 30 וזהו תלוי רק באם תקלוט או לא תקלוט דאם לא
 31 תקלוט תאבד ותפסיד צורתה והי' כלא הי' ואם תקלוט
 32 בארץ תצמיח אח"כ הגם שבקליט' ודאי יופסד צורתה
 33 יותר ותהי' כעפר ממש והוא עיקר הרקבון כידוע אך
 34 הפרש גדול יש בזה דרקבון זה שבארץ הרי בזה נכלל
 35 ויוצא כל כח רוחני שבה ונבלע בארץ בכח הצומח
 36 שבה לכך יומשך בה כח המצמיח להצמיחה בתו'
 37 וריבוי גדול משא"כ כאשר נשארה בישותה וגסותה
 38 ולא נקלטה ונכלל' בארץ הרי העפר שעליה הרקיבה
 39 להפסידה לגמרי כו' וטעם הפרש ברקבון העפר על ידי
 40 קליטה לרקבון העפר שמרקיבה בלא קליטה עד שיש
 41 ביניהן מן הקצה לקצה זה ילך לאיבוד לגמרי וזה
 42 יצמיח בתוס' גדול הנה אין זה רק מה שבקליטה יבא
 43 לבחי' ביטול הישות לאין דכח הצומח משא"כ בלא
 44 קליט' שגסותה קיימת ואז נהפוך הוא שגשם עפר
 45 הארץ המכסה עליה מרקיבה באופן ההפסד וכליון
 46 לגמרי מכל וכל והדוגמא מזה יובן במ"ש הלך ילך

1 הכל היה בבחי' הביטול בתכלית שהוא ענין העדר
2 הרגשת עצמו מכל וכל עד בחי' מ"ה בעצם ששם
3 ישכון אור אלקי בתוס' גדול ובכל אשר יעשה יצמיח
4 פרי למעלה ביחודים עליוני' בלי שיעור מפני שבבחי'
5 אא"ס שבכח מ"ה העליון שורה בו וה' אתו בכל
6 מעשיו ולזה באה נשמתו בבחי' זריעה וקליטה שתהיה
7 הצמיחה למעל' בלי שיעור כו' עד שתקרא אחת היא
8 יונתי לקבל מאח"פ ממש וכנ"ל בענין ארץ חפץ וד"ל.
ששים המה מלכות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

1 וזהו ראשון הוא לכם לחדשי השנה כי בתשרי ר"ה
2 לשנים ובניסן ר"ה לחדשים וכדאיתא במדרש
3 שראשון הוא לכם הפי' שהוא ראשון לכל הלכם שכתוב
4 בתורה כמו ולקחתם לכם פרי עץ הדר, והי' לכם
5 לציצית, יובל תהי' לכם, וכמה מצות שנאמר בהם לכם,
6 והלכם שנאמר כאן הוא ראשון שממנו נמשך הלכם
7 שבכל התורה מחמת שהוא ראש לחדשים שהוא חידוש
8 פנימי מעצמות אלקות, אבל בתשרי הוא לשנים שזהו
9 השפעה חיצוני', והלכם שבכל התורה מרמז על השפעה
10 פנימי' שע"י תו"מ (וכידוע שזהו ענין מ"ת שיומשך
11 בנשמות השפע פנימי' כי בריאות עולמות לא הי' רק
12 השפעה חיצונית אבל כמ"ת נמשך השפעה פנימי'),
13 וזהו הלכם שבכל המצות ונמשך מהלכם שבכאן שהוא

14 קודם מ"ת ושזהו הכנה ליצי"מ וקי"ס ומ"ת, וכל המצות
15 הכל נמשכו מהלכם שזהו מצוה ראשונה קרבן פסח
16 וכמבואר באריכות במ"א, והדוגמא הוא כמו שא' דוד
17 המע"ה אחת שאלתי אותה אבקש שבתי בבית ה' וכו'
18 אמר לו הקב"ה אחת אתה שואל ומבקש כמה שאלות
19 כמו שמבואר בפסוק, ואמר לו ממך למדתי שאמרת
20 ועתה מה ה"א שואל מעמך כ"א ליראה ואח"כ אתה
21 מבקש כמה שאלות, אך הפי' שמועטה שהוא היראה
22 נמשך אח"כ כל הבחי', כך אני מבקש ג"כ אחת שבתי
23 בבית ה' וזהו ג"כ בחי' יראה וממנה נמשך כל הבחי',
24 כי היראה הוא הפתח והשער וכמ"ש ראשית חכ' יראת
25 ה', וכך הוא כאן מהלכם שנאמר כאן בחידוש הלבנה
26 שזהו ג"כ בחי' מל' נמשך ג"כ לכם [בכל התורה].

וידבר גו' החודש הזה לכם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 ומעטה יובן ענין ר"ח שהוא ג"כ בחי' גילוי שנק' זה
2 כמ"ש החדש הזה וכמ"ש ביום הזה באו
3 מדבר סיני וארז"ל שהי' בור"ח נא' כאן הזה ונא' החדש
4 הזה כו', והיינו כי ר"ח נק' זה להיות כי זה רומז לבחי'
5 הגילוי כמו שאמרו בים זה אלי כו', וכענין משה נתנבא
6 בזה זה הדבר כו', ובר"ח הוא בחי' גילוי היינו כי
7 הלבנה מקבל הארה מבחי' שמש הוי' כו', אך כדי
8 שיהי' הגילוי מבחי' שמש הוי' שכינתא עילאה (ע'
9 בפרד"ס בעה"כ פך"א) בסיהרא בחי' שכינתא תתאה
10 צ"ל נמשך כח לזה מלמעלה, והיינו שכדי שיהי' יחוד
11 שמשא וסיהרא צ"ל נמשך כח לזה מבחי' הגבוה יותר.
12 וזה מ"ש שער החצר הפנימית הפונה קדים סגור הי'
13 ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש
14 יפתח, פי' הפונה קדים כי קדם הוא למעלה מבחי'

15 ראשית כי כשיש ראשית יש שנית ושלישית והיינו בחי'
16 ע"ס שחכ' היא ראשית ההשתל', אבל בחי' קדם הוא
17 למעלה מע"ס והיינו בחי' כתר כו', וכדי שיהי' יחוד
18 שמשא וסיהרא נמשך מבחי' קדם, וזהו סגור יהי' ששת
19 ימי המעשה כי בששת ימי המעשה הוא בחי' הסתר
20 והעלם כנ"ל, וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח,
21 ביום השבת וביום החדש דוקא יפתח להיות כי בשבת
22 ובר"ח מאיר מבחי' שמש הוי' כו', וזהו שאומרים
23 בשבת לשמש שם אהל בהם והוא כחתן יוצא מחופתו,
24 פי' אהל הוא בחי' מל' בחי' ש' אלקי' המסתיר על בחי'
25 השמש הוא בחי' שמש הוי', וכדי שיהי' בחי' שמש
26 הוי' יוצא כחתן הוא בחי' חות דרגא צ"ל נמשך כח לזה
27 מחופתו בחי' החופה שעל כל כבוד כו', דהיינו בחי'
28 פונה קדים הנ"ל, ואומרים זה בשבת לפי שבשבת הוא

20 מקבל מבחי' הגבוה יותר כו', משא"כ בשבת הוא
 21 עליות הדבור לבחי' חכ' לכן אסור בעשיית מלאכה
 22 כו'. וביאור הענין הנה ההפרש שבין שבת לר"ח הוא
 23 ההפרש בין שילוב ה' באד' ובין שילוב אד' בהוי',
 24 כמ"ש בסש"ב ח"ב שאות הראשון הוא גובר ולכן
 25 בשילוב אד' בהוי' הנה אות הראשון הוא יו"ד של שם
 26 הוי' אז שם הוי' גובר, ולכן בשבת שהוא עליות הדבור
 27 הוא בחי' ש' אד' (כי אד' ואלקי' הם בחי' א') בבחי'
 28 חכ' הוא בחי' שם הוי' אסור בעשיית מלאכה ואינו נק'
 29 יום המעשה כלל, משא"כ בר"ח הוא בחי' שילוב ה'
 30 באד' אז שם אד' גובר, והיינו כי עיקר הגילוי הוא
 31 משם אד' כי אזלת לקרתא עביד כנימוסה וכמו במשה
 32 כשעלה אל האלקי' לא אכל ולא שתה, והמלאכים
 33 שירדו למטה אכלו והיינו מטעם הנ"ל, ולכן בר"ח
 34 שהעיקר הוא בחי' הדבור, רק כי בר"ח הדבור מקבל
 35 הארה מבחי' ש' הוי', אבל עיקר הגילוי למטה הוא
 36 בחי' הדבור, לכן מותר בעשיית מלאכה, אך מפני כי
 37 הדבור אז אינו כמו בשית יומין דחול כנ"ל לכן אינו
 38 נק' יום המעשה בל' הפסוק כו'.

ד"ה שלוש פנמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

1 גילוי שם הוי' כו', וזהו ג"כ ענין משארז"ל על ר"ח
 2 שאמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח,
 3 פי' עלי היינו כמו על הוי' והיינו בחי' הפונה קדים כו'.
 4 **אמנם** הנה לפי"ז צ"ל הלא שבת ור"ח הם בחי' אחת,
 5 ומפני מה בשבת אסור עשיית מלאכה ובר"ח
 6 הגם כי אינו נק' יום המעשה בל' הפסוק כמו שית
 7 יומין דחול, מ"מ הוא מותר בעשיית מלאכה. והענין
 8 הוא מפני כי עיקר בחי' ר"ח הוא בחי' דבור, והגם כי
 9 בר"ח הלבנה מקבלת הארה מבחי' שמש הוי', היינו כי
 10 בר"ח נמשך מלמעלמ"ט הארה מבחי' שם הוי' בשם
 11 אלקי' הוא בחי' דבור כנ"ל, ומ"מ הוא בחי' דבור,
 12 וה"ז כמו שמצינו בענין הדבור שלפעמים הוא מקבל
 13 מבחי' המדות כמו כשמדבר שיחת חולין שלפי שאוהב
 14 את הדבר מדבר בו או מפני שכועס כו', ולפעמים
 15 הדבור מקבל מבחי' השכל שמדבר מה שמבין בשכלו
 16 כמו הדבור בד"ת כו'. ועד"ז יובן ענין ר"ח ושית יומין
 17 דחול, שבשית יומין דחול הדבור מקבל מבחי' המדות,
 18 משא"כ בר"ח הדבור מקבל הארה מבחי' החכ', ולכן
 19 אינו נק' יום המעשה בל' הפסוק להיות כי אז הדבור

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

19 מבטאים את העצמות ממש אלא איזה ענין פרטי בו,
 20 והבורא מושלל מכל גדר ותואר.
 21 לעומת זאת, התואר 'בורא' לא מבטא איזה ענין פרטי
 22 בעצמות, אלא את פעולתו כבריאת העולמות. ופעולה
 23 זו שייכת רק לעצמותו, כיון שרק בכוח העצמות לברוא
 24 יש מאין.
 25 במילים אחרות: את העצמות לא ניתן להגדיר בתואר
 26 וגדר כל שהוא, וכיון שבכל זאת אנו רוצים להשתמש
 27 בשם כל שהוא, מנסים למצוא תארים ושמות שאינם
 28 מתאימים לשום דבר אחר מלבד העצמות. ולכן,
 29 התארים 'מאור', 'חסדן', 'גבור' וכדומה אינם מתאימים
 30 לעצמות (למרות שבוודאי גם ענינים אלו קיימים
 31 בעצמות) כיון שגם על מידת החסד שבאצילות (שאינה
 32 'עצמות', אלא המשכה וגילוי) אפשר לומר את התואר
 33 'חסדן', וגם על מידת הגבורה שבאצילות ניתן להגיד
 34 'גבור' וכו'. ולכן תואר זה אינו מתאים רק לעצמות.
 35 לעומת זאת, התואר 'בורא' אינו מתאים לשום בחינה
 36 מלבד העצמות ממש, כיון שרק בכוח העצמות -

1 אלא שלפי זה נשאלת השאלה, מדוע במקומות רבים
 2 בחסידות - מכנים את עצמות הבורא בשם 'מאור'?
 3 מתרץ הרבי נ"ע: וזה שאנו מכנים אותו יתברך בשם
 4 מאור הוא לפי שאין לנו שם אחר שהרי אין שם שמתאר
 5 את העצמות, וכשאנו מדברים בענין האור אנו מכנים
 6 עצמותו יתברך בשם מאור כדי להבהיר שהעצמות אינו
 7 המשכת האור, אלא רק המקור שממנו נמשך האור, אבל
 8 באמת אינו שייך בו יתברך השם מאור כו' וכמו
 9 שנתבאר במקום אחר באורך.
 10 ומה שאנו יכולים לבנות בעצמות הוא רק בשם בורא
 11 המתאים לעצמות,
 12 ולכאורה, במה שונה השם 'בורא' משאר השמות
 13 שענינם הוא תואר וגדר? על זה מבאר הרבי נ"ע
 14 בשורות הבאות, כי כל תואר של העצמות מבטא איזה
 15 ענין פרטי שקיים בעצמות [התואר 'מאור' מבטא את זה
 16 שבעצמות יש תכונה שהיא מקור האור, התואר 'חסדן'
 17 מבטא את ענין החסד שבו, 'גבור' מבטא את ענין
 18 הגבורה שבו, וכן הלאה], ולכן תארים אלו אינם

14 כלומר, תואר העצמות הוא שהוא 'מצוי', אך לא כשאר
 15 הנמצאים שיש סיבה למציאותם אלא נמצא 'בלתי
 16 מציאות נמצא' - היינו, נמצא אך לא במציאות המוכרת
 17 לנו, מציאות מחודשת, אלא 'מציאותו מעצמותו',
 18 מציאותו אינה מצד איזו סיבה אלא 'מעצמותו'.
 19 וכן תואר העצמות הוא שהוא 'קדמון', אך לא כשאר
 20 הנבראים שקודמים למשהו אחר ולא באופן מוחלט
 21 שהרי יש סיבה למציאותם, אלא הוא קדמון אמיתי
 22 שאין סיבה שגורמת לו.
 23 ומה שמבטא בשלימות את ענינים אלו הוא התואר
 24 'בורא', כיון שרק ביכולת הקדמון האמיתי המצוי
 25 בבחינת 'בלתי מציאות נמצא' לברוא יש מאין.

1 הקדמון האמיתי שאינו נאצל ונמשך משום דבר ואין
 2 סיבה הקודמת לו, לברוא יש מאין.
 3 דשם זה אינו כינוי ותואר, שאינו מתאר אותו יתברך
 4 באיזה ענין פרטי כמו מאור שמתאר אותו בענין פרטי,
 5 שמאיר, וכהאי גוונא (ועל דרך זה) בשאר השמות
 6 והתארים, ואדרבה - השם 'בורא' מורה שהוא יתברך
 7 קדמון האמיתי, כלומר, לא קדמון יחסי מול משהו אחר
 8 (כמו אברהם שקדם ליצחק) אלא קדמון אמיתי שאין
 9 משהו שקדם לו, ועל כן - כיון שהוא קדמון האמיתי -
 10 לו יתברך היכולת לברוא מאין ליש בו' ושהוא נמצא
 11 בבחינת מציאות בלתי מציאות נמצא בו'. הוא אינו
 12 נמצא כמו כל הנבראים שיש סיבה להמצאותם, אלא
 13 הוא נמצא מצד עצם מציאותו.

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים
 בס"ד. יום ב' דר"ה, תע"ר"ג

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

1 ע"י ידיעת פרטי כחות הנפש, אפשר להשיג פרטי עיני הספירות העליונות, וכל ספירה
 2 שונה מזולתה. יש חילוק בין ספירות דאצילות לספירות דבי"ע. עונג ורצון - מקיפים,
 3 מוחין בראש, מדות בלב, ומשלימים זה את זה. מדות ע"פ שכל הם עילה ועלול

19 בְּחִינֹת - מְקִיפִים וּפְנִימִים, שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה סוּגִים כּוֹלְלִים
 20 - מְקִיפִים, מַחִין וּמְדוּת, וּבְכָל סוּג הִנֵּה כָּל סְפִירָה הִיא
 21 תְּלוּקָה מֵהַסְּפִירָה הַשְּׂנִיָּה שֶׁבְּסוּג זֶה, וּכְמוֹ בְּסְפִירוֹת
 22 חֻמְקָה-בִּינָה-דְּעַת, עִם הַיּוֹתֵם כָּלֵם בְּסוּג הַמַּחִין, הִנֵּה
 23 בְּכָל זֶה הָרִי כָּל סְפִירָה וּסְפִירָה הִיא תְּלוּקָה מִזוּלְתָּהּ
 24 בְּעֶצֶם מַהוּתָּהּ, וְהֵינּוּ דְלֹא זוֹ בְּלִבְד שְׂסְפִירוֹת הַמַּחִין
 25 תְּלוּקִים מִסְּפִירוֹת הַמְּקִיפִים וּמִסְּפִירוֹת הַמְּדוּת, אֲלֵא
 26 עוֹד זֹאת שֶׁהֵם תְּלוּקִים זֶה מִזֶּה בְּהַאֲוֹרוֹת וּבְכָלֵם
 27 שְׁלֵהֶם, וּכְמֵאמֶר⁷ "תֵּלֵת תְּלוּלִין אֲנֹנִין"⁸, שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה
 28 תְּדָרִים מִיְחָדִים בְּגִלְגֻלַת אָדָם, שֶׁבְּכָל חֵלֶל וְחֵלֶל נִמְצָא
 29 מִחַ מִיְחָד שְׂמִשְׁתַּנֵּה בְּעֵינֵי חֲמורוֹ מִמַּחַם הַנִּמְצָא בְּחֶדֶר
 30 הַשְּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי, דְּמִזִּיגַת כַּח הַחֻמְקָה הוּא קָר וְלַח,
 31 וּמִזִּיגַת מַח הַבִּינָה הוּא חֵם וְיָבֵשׁ, וְכֵן מִשְׁתַּנִּים
 32 בְּהַשְׁכָּלִים שְׁלֵהֶם, אֲשֶׁר בְּדִגְמָא כְּזֹאת הוּא בְּהַסְּפִירוֹת
 33 שְׁלֵמָעֵלָה. וְעִם הַיּוֹת דְּכָלְלוֹת הַסְּפִירוֹת מִשְׁתַּלְשָׁלוֹת זוֹ

4 (ב) וּבְאֹר הַעֵינֵין הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב⁵ "נַעֲשֶׂה אָדָם
 5 בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמְוִתֵנוּ", דְּהָאָדָם שְׁלֵמָה נִבְרָא
 6 בְּצֵלֵם וּדְמוּת אָדָם הַעֲלִיּוֹן, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב⁶ "וְעַל דְּמוּת
 7 הַכֹּסֵא דְּמוּת כְּמֵרָאָה אָדָם עָלְיוֹ מְלֻמְעָלָה", שֶׁהֵם עֶשֶׂר
 8 סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת שֶׁהֵם בְּצִיּוֹר אָדָם, וְלִכֵּן הִנֵּה עַל יְדֵי
 9 הַיְדִיעָה בְּפִרְטֵי כַחוֹת הַנֶּפֶשׁ וְעִנְיָנֵיהֶם אֲפֹשֶׁר לְהַבִּין
 10 וְלְהַשִּׁיג בְּעֵינֵי אֱלֻקוֹת בְּסְפִירוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת דְּכַתְר-
 11 חֻמְקָה-בִּינָה-דְּעַת, חֶסֶד-גְּבוּרָה-תְּפָאֶרֶת, נִצְחָה-הוֹד-יְסוֹד
 12 מְלָכוּת, וְלִידַע פְּרִטֵי עִנְיָנֵיהֶם בְּהַתְּפָרֵשׁ הַפְּלִי וְהַפְּרִטֵי
 13 שְׁבִין כָּל סְפִירָה וּסְפִירָה, וּכְמוֹ בְּכָלְלוֹת הַתְּפָרֵשׁ שְׁבִין
 14 סְפִירוֹת הַתְּפָרֵשׁ וּסְפִירוֹת חֻמְקָה-בִּינָה-דְּעַת, אוֹ הַתְּפָרֵשׁ
 15 הַפְּלִי בֵין סְפִירוֹת חֻמְקָה-בִּינָה-דְּעַת לְהַסְּפִירוֹת חֶסֶד-
 16 גְּבוּרָה-תְּפָאֶרֶת וְנִצְחָה-הוֹד-יְסוֹד-מְלָכוּת, וְהַתְּבַדֵּל הַפְּרִטֵי
 17 שְׁבִיבְכָלְלוֹת הַסְּפִירוֹת וְהַסְּפִירוֹת פְּרִטִים בְּסוּג אָחַד,
 18 דְּבְכָלְלוֹת הָרִי הַסְּפִירוֹת שְׁלֵמָעֵלָה נַחֲלָקוֹת לְשִׁתִּי

7] זוהר חלק ג קלו, א. [מאמר] דיבור המתחיל השם נפשנו
 (קונטרס פ. י"ב תמוז ה'ש"ת) פרק ב.

5] בראשית א, כו.
 6] יחזקאל א, כו.

21 הם המתלבשים בכלים פְּרָטִים, דְּמָקוֹם מְשַׁפֵּן הַמַּחֲזִין
 22 הם בְּרָאשׁ, וּמְקוֹם מְשַׁפֵּן הַמַּדּוֹת הוּא בְּלֹב, וְהַגֵּם דְּמַחֲזִין
 23 וּמַדּוֹת הָרִי הֵם תְּלוּקִים זֶה מִזֶּה בְּעֵצִים מֵהוֹתָם, אָבֵל
 24 לְהִיּוֹתָם שְׁנֵיהֶם בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הָרִי הֵם שְׂיָכִים זֶה לְזֶה.
 25 וּבַעֲמֻק וּפְנִימִיּוֹת הַעֲנָנִין דְּמַחֲזִין וּמַדּוֹת, הִנֵּה אֵין זֹאת
 26 שְׁהֵם שְׂיָכִים זֶה לְזֶה בְּלֹב, אֲלֵא שְׁהֵם מְשַׁלְּמִים זֶה אֶת
 27 זֶה, דְּהַשְׁגָּה אֲמִתִּית הִיא כְּשֹׁמְבִיאָה דְּבַר בְּאֵיזָה מִנְּה
 28 בְּפַעַל, וּכְמֵאֲמַר "וְאֵין חֲכָם כְּבַעַל הַנְּסִיּוֹן"⁸, וְהַשְׁלָמוֹת
 29 בְּמַדּוֹת הוּא עַל יְדֵי הַמַּחֲזִין דְּוָקָא⁹, שְׁזָהוּ כְּלָלוֹת הַהִפְרָשׁ
 30 בֵּין מַדּוֹת דְּבִגְי אָדָם לְמַדּוֹת הַבְּעֲלֵי חַיִּים, דְּבַעֲלֵי חַיִּים
 31 הֵם גַּם כֵּן בְּעֲלֵי מַדּוֹת, וְאֲדַרְבָּא הֵם בְּעֲלֵי מַדּוֹת בְּעֵצִים
 32 מֵהוֹתָם, דְּנֶשֶׁר רַחֲמֵי וְעוֹרֵב אֲכֹרִי, אָבֵל הֵם מַדּוֹת
 33 טְבַעֲיִים, אָבֵל מַדּוֹת בְּגִי אָדָם הֵם עַל פִּי שְׂכָל דְּוָקָא,
 34 וְלִכֵּן הִנֵּה הַגְּלוּי מִן הַשְׂכָּל אֵל הַמַּדּוֹת הוּא בְּדַרְךְ עֲלָה
 35 וְעֵלּוּל, דְּזָהוּ הַהִפְרָשׁ¹⁰ כְּלָלִי בֵּין הַגְּלוּי וְהַמְּשַׁכָּה מִן
 36 הַרְצוֹן אֵל הַשְׂכָּל, וּבֵין הַגְּלוּי וְהַמְּשַׁכָּה שְׁמֵן הַשְׂכָּל אֵל
 37 הַמַּדּוֹת, דְּהַגְּלוּי וְהַמְּשַׁכָּה מִן הַרְצוֹן אֵל הַשְׂכָּל הוּא
 38 בְּדַרְךְ הַתְּחַדְּשׁוֹת, וְהַגְּלוּי וְהַמְּשַׁכָּה מִן הַשְׂכָּל אֵל
 39 הַמַּדּוֹת הוּא בְּדַרְךְ עֲלָה וְעֵלּוּל, וּכְלָלוֹת עֲנִין דְּעֲלָה
 40 וְעֵלּוּל הוּא שְׂבָא בְּדַרְךְ מִמִּילָא.

ליל שלישי לפני ערב ראש השנה תש"א

1 מזו, מְּכַל מְּקוֹם הֵן תְּלוּקוֹת זוּ מִזּוּ, וְתְלוּקוֹת גַּם בְּאֵפֶן
 2 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹתָם, לְהִיּוֹת דְּכָל סְפִירָה וְסְפִירָה הִיא מְיַחֲדָת
 3 בְּמִנְיָה, דְּכָל זֶה הוּא הַהִפְרָשׁ פְּרָטִי שְׁבַסְפִירוֹת. וְיֵשׁ עוֹד
 4 הַפְּרָשׁ כְּלָלִי בְּהַסְפִירוֹת כְּמוֹ שְׁהֵם בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם
 5 בְּפִרְט, שְׂאִינוּ דוּמָה הַעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּעֲשִׂיָה לְהַעֲשֶׂר
 6 סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְאִינוּ דוּמָה הַעֲשֶׂר סְפִירוֹת
 7 הַיְצִירָה לְעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וְאִינוּ דוּמָה כְּלָל
 8 הַעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה לְהַעֲשֶׂר סְפִירוֹת
 9 דְּאֲצִילוֹת. וְהִינוּ, דְּעַם הִיּוֹת אֲשֶׁר בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם הָרִי
 10 שְׁמוֹת הַעֲשֶׂר סְפִירוֹת וְעֲנִינָם הוּא בְּשׁוּה מְמַשׁ, מְּכַל
 11 מְּקוֹם הָרִי הֵם תְּלוּקוֹת בְּעֵצִים מֵהוֹתָן, דְּכָל זֶה יוֹבֵן כְּמוֹ
 12 שֶׁהוּא בְּכַחוֹת הַנְּפֶשׁ הַמְּשַׁתְּלֻשְׁלִים מְּסְפִירוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת,
 13 דְּכַחוֹת הַנְּפֶשׁ גַּם כֵּן מִתְּחַלְקִים לְשְׁתֵּי בְּחִינּוֹת – מְּקִיפִים
 14 וּפְנִימִים, וְלְשַׁלְשָׁה סוּגִים כּוֹלָלִים – מְּקִיפִים, מַחֲזִין
 15 וּמַדּוֹת. דְּעֲנָג וְרִצּוֹן הֵם כַּחוֹת מְּקִיפִים שְׂאִין לְהֵם אֲבָרִים
 16 מְּיַחֲדִים לְהִיּוֹת כְּלִים אֲלֵיהֶם אֲלֵא שְׁהֵם נִמְצָאִים בְּכָל
 17 הָאֲבָרִים בְּשׁוּה, וּכְלָלוֹת הַהִפְרָשׁ הוּא מִצַּד הָאֲבָרִים
 18 וְהַעֲנִינִים שְׁבָהֶם מִתְּגַלָּה הַעֲנָג וְהַרְצוֹן, אָבֵל מִצַּד כַּחוֹת
 19 הַנְּפֶשׁ דְּעֲנָג וְרִצּוֹן, הִנֵּה כְּכָלוֹתָם הוּא בְּשׁוּה שְׂרוּצָה
 20 וּמְתַעֲנֵג, אוֹ אִינוּ רִוְצָה וְאִינוּ מְתַעֲנֵג. וְהַכַּחוֹת פְּנִימִים

[10] ראה לעיל [מאמר] דיבור המתחיל בהעלותך ו[מאמר]
 דיבור המתחיל ועתה יגדל. [ספר המאמרים היש"ת ע' 125 וע'
 133].

[8] להעיר [מאמר] דיבור המתחיל ויבוא עמלק תש"ט
 (קונטרס סב) פרק ב.
 [9] ראה [מאמר] דיבור המתחיל אני לדודי תש"ח (קונטרס נז)
 פרק ב ואילך.

ספר השיחות - היש"ת תש"א בלה"ק

17 מלעיל ומלרע הם שמים וארץ. מלעיל - תורה
 18 ומצוות. מצוות עשה ומצוות לא תעשה. מלרע - דבר
 19 הרשות. המלעיל צריך להיות דגוש, בחזק, כל דגש
 20 הוא אות כפולה, ובשנים חזק יותר. המלרע צריך
 21 להיות רפה, למרות שהם הרי דברים המותרים, אך
 22 אין הם מחוייבים ועליהם להיות בחלישות, רק מה
 23 שמוכרח לו ולא יותר.
 24 אה! כשילד שומע כך מאביו, הרי זה הוראת
 25 חינוך מושרשת לדורי דורות.
 26 יח. בנשיא בישראל זהו הוראה לרבים.
 27 יט. החסיד ר' זלמן זעזמער היה תלמידו של הרבי
 28 האמצעי. אצל רבנו הזקן היה מהצעירים. היה משכיל
 29 בטבע ובעל מוחין בעצם מהותו.
 30 כשאבי היה מדבר בענין חכם בעצם כוח חכמתו,
 31 היה אומר: על דרך ר' זלמן זעזמער.
 32 כ. כשרצה ר' זלמן זעזמער לפעול בתוכו

1 טז. בשנת תרמ"ט הדפיסו את הסידור "תורה
 2 אור". אז קרא לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לחדרו
 3 והורה לי להתפלל בפניו בסידור "תורה אור", ובחן
 4 אותי בקריאת ופירוש המלות. ואבי לא היה שבע
 5 רצון, בעיקר בענין הדקדוק, כמו התנועות מלעיל
 6 ומלרע, דגש ורפה. שכר אז אבי את ר' יצחק גרשון
 7 ללמוד אתי פעמיים בשבוע פירוש המלות ודקדוק.
 8 פירוש המלות למדתי במשך שבועיים וידעתי היטב.
 9 אך בדקדוק לא היתה לי כל פעולה. למדתי בלילה,
 10 ולמחרת כאילו לא היה. במיוחד היה זה לגבי הענין
 11 של מלעיל ומלרע, דגש ורפה.
 12 יז. פעם למדתי עם ר' יצחק גרשון דקדוק והוא
 13 שבע רצון ממני, אך אני לעצמי ידעתי שהדברים רק
 14 מרחפים בי. נכנסתי אל אבי וסיפרתי לו הכל, פרצתי
 15 בבכי והייתי מוכן לקבל מוסר מאבי. אך אבי לקח את
 16 הדבר באופן אחר, והתחיל לפרש לי:

27 להגיע ללמעלה מן השכל וזאת גופא להבין בשכל,
 28 כפי שמסיים בפסוק "וראו מי ברא אלה".
 29 בסיפור זה היה ר' זלמן זעזמער פועל בתוכו
 30 התעוררות הלב.
 31 כג. (כ"ק אדמו"ר האריך בתביעות מאנ"ש בענין
 32 עסק החסידות, שצריכים להעמיק כמה שעות באיזה
 33 ענין בדא"ח, שהמוח הגשמי יהיה שקוע באלקות,
 34 והמשיך על דרך יורד וקבצן):
 35 קבצן אין לו מושג כלל מהי עשירות ומהי פעולת
 36 העשירות. עשיר שירד מעשרו יודע מה זה עשיר,
 37 הוא יודע את הרחבות ואת העמדה של העדר
 38 מציאות הזולת. הוא אמנם עני בהווה, אך יש בו
 39 העמידה של עשיר, ואילו קבצן שהפך לעשיר, הרי
 40 העשירות היא בהפלאה והתפעלות קבצנית.
 41 כד. דרכי החסידים ולימוד החסידות הן דבר
 42 הכרחי, כפי שדובר בזה כמה פעמים, שישנם שני
 43 אופני התבוננות: התבוננות של לימוד והתבוננות של
 44 תפלה.
 45 ההתנצלות בשני הענינים, שצריכים לכך ריבוי
 46 זמן וכדומה, וגם מה שחושבים שהכוונה היא על
 47 השני - היא טעות גמורה.
 48 קישור המוח והלב במשך חצי שעה בענין אלקי,
 49 היה פועל הרבה, ואכן מתכוונים עליו עצמו.
 50 מסתפקים במועט, אך להסתפק במועט הוא רק
 51 במלרע, ואילו במלעיל אין להסתפק, אין לכך שיעור
 52 כלל.

שמחת תורה, בסעודת היום

1 התעוררות הלב, היה מספר הסיפור הבא:
 2 בעירו גר יהודי, למדן גדול ובעל מדות טובות.
 3 היה מופלא במדותיו הטובות, היו צריכים לחפש בעל
 4 מדות טובות כזה. אך, מענין החסידות לא ידע כלל.
 5 והוא שאל פעם את ר' זלמן זעזמער: מה חידשה
 6 חסידות? ענה לו ר' זלמן: חסידות העלתה מוחין על
 7 מדות.
 8 כא. מאוחר יותר נסע אותו למדן אל רבנו הזקן
 9 וגם אותו שאל אותה שאלה. ענה לו רבנו הזקן:
 10 - גם בבעלי חיים יש מדות, אלא שבהם זה בטבע.
 11 כמו עורב אכזרי ונשר רחמני. אך בבני אדם המדות
 12 הם על פי השכל. לכאורה, הרי המדות שבבני אדם
 13 על פי השכל היו גם כן צריכות להיות מצד הטבע,
 14 אלא הענין הוא על דרך מאמר רז"ל¹² רצה הקב"ה
 15 לזכות את ישראל לפיכך הרבה כו', כך רצה הקב"ה
 16 לזכות את ישראל בענין העבודה, לכן המדות בהם הן
 17 על פי השכל, לא מצד הטבע, אלא שלשם כך זקוקים
 18 לעבודה.
 19 כב. מששמע יהודי זה כך, התבונן וראה, שבכל
 20 עבודתו כל ימיו הגיע רק לענין המדות כמו מין
 21 הבהמה, והתעלף. כשהתעורר מהתעלפותו המשיך
 22 ושאל את רבנו הזקן: נו, ומהי חסידות? - שכן עד אז
 23 הרגיש רק את השלילה - ענה לו רבנו הזקן:
 24 - חסידות היא "שמע ישראל". "שמע" - ר"ת:
 25 שאו מרום עיניכם¹³. כתוב כאן מרום ולא שמים, כפי
 26 פירוש הראב"ע, מרום זה למעלה ולמעלה יותר,

(13) ישעיה מ,כו.

(12) מכות כג,ב. אדר"נ מא,יז.

אגרות קודש

5 ושישים רוי"כ, אשר אחלה את כרומע"ל לזרו בשילוחם
 6 כידוע לכרומע"ל גודל הדוחק לכסף. וזכות תורה"ק
 7 ותלמידי היקרים תגן על כרומע"ל ועל כהנ"א ברו"ג, ויצו
 8 ד' אתו את הברכה בכל מעש"י ובכל אשר יפנה יצליח,
 9 והמוסד הנכבד והנורא יתעלה ויתרומם עד ביאת ינון.
 10 כנפשו ונפש ידי"ע הדוי"ש באה' מקול"יע מכבדו כערכו
 11 הנעלה, בשם בית-מסחר "תומכי-תמימים"
 12 מנהל פועל
 13 יוסף יצחק ש"ס

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

בעזרת השם, יום כ"ד לחודש תשרי אעת"ר לפ"ק
 ליובאוויטש

כבוד ידי"ע הג' מפור' נכבד ומרומם
 ווח"ס וי"א מו"ה שמואל מיכל שי'
 טריינין, חבר פט"ב

1 אחדשה"ט!

2 בהקהל שבטי ישרון ובראשם כ"ק נשיא אגודה"ק
 3 הקדושה שליט"א, בליל שמח"ת, נתכבד כרומע"ל ב"פ
 4 מאתה"ר, ונדבתו הטהורה כמדי שב"ש, סך מאה ושנים

פרק ב משנה ט

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן, רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הבהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערף. הוא היה מונה שבתם. רבי אליעזר בן הרקנוס, בור סוד שאינו מאבד מפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי הבהן, חסיד. רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערף, כמעין המתגבר. הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל ככה מאזנים, ואליעזר בן הרקנוס ככה שניה, מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל ככה מאזנים ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערף ככה שניה, מכריע את כלם.

נקודות משיחות קודש

שקבל ארבעה החומשים הראשונים מפי הקב"ה, נעשה "כמעין המתגבר" ואמר משנה תורה "מפי עצמור"¹¹.

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי מבואר במפרשים¹², שלרבי יוחנן בן זכאי היו יותר מחמשה תלמידים, כמובן, אלא הפירוש הוא שכל תלמידיו נחלקים לחמשה סוגים ודרגות.

ויש לומר, שכן הוא גם לגבי כל התלמידים ולומדי תורה בכלל – וכן כל ישראל, עליהם נאמר¹³ "וכל בניך לימודי ה'" – שהם מחולקים לחמשה סוגים.

והנה, מלבד חלוקה זו לחמשה, מתחלקים בני ישראל גם לשבעה דרגות, כנגד שבעת המדות: יש מי שעובד מאהבה, יש מי שעובד מיראה, ועד למלכות¹⁴. וכן מצינו שני אופנים בחלוקת התורה: חמשה חומשי תורה ו"שבעה ספרי תורה"¹⁵. ויש לבאר את ההבדל בין שני אופני החלוקה – חמשה ושבעה:

חמשה קשור בכלל עם העבודה בקדושה, ואילו שבעה מורה על העבודה גם בעולם. וכפי שהוא בספירות, חמש המדות מחסד עד הוד כוללים את עיקר המדות, כידוע¹⁶ שהספירה החמישית, הוד, הוא "סוף ותשלום הספירות בעיקר המדות", והספירה הששית והשביעית, יסוד ומלכות, הן מקור ההשפעה לבי"ע¹⁷ עלמא דפרודא¹⁸.

זהו אחד ההבדלים בין חלוקת בני ישראל לשבעה ולחמשה: שבעה - כולל כל הדרגות בישראל, גם הדרגות התחתונות ("בריות בעלמא"¹⁹), כנגד הספירה הששית והשביעית. חמשה - בני ישראל מתחלקים למספר זה בתור לומדי חמשה חומשי תורה ופירושה כולו (חמשה תלמידיו של רבי יוחנן בן זכאי, שכל ענינו הי' תורה וקדושה), היינו כפי שהם קשורים בעיקר עם קדושה (חמש ספירות).

ועל דרך זה בחלוקת התורה: החלוקה הרגילה היא לחמשה ספרים, שכן עיקר ענין התורה קשור בקדושה. אך היות שהיא צריכה לפעול גם בעולם, שנברא בשבעת ימי בראשית, לכן יש בה גם החלוקה לשבעה, כולל הדרגה הששית והשביעית, שהן מקור ההשפעה בעולם²⁰.

רו"ל אמרו¹ שישנו דמיון מסויים בין רבי יוחנן בן זכאי למשה רבינו: שניהם חיו מאה ועשרים שנה שנחלקו לשלש תקופות של ארבעים שנה. משה הי' במצרים ארבעים שנה, ובמדין ארבעים שנה, ופירנס את ישראל ארבעים שנה; ורבי יוחנן בן זכאי עסק בפרקמטיא ארבעים שנה, ושימש חכמים ארבעים שנה, ופירנס את ישראל ארבעים שנה.

במשנתנו ניתן למצוא צד-השווה נוסף:

התורה, שנקראת "תורת משה", מחולקת לחמשה חומשים (וכן הלוחות שניתנו על ידי משה נחלקים לשתיים, כשבכל צד מצויות חמש דברות); וכן תורתו של רבי יוחנן בן זכאי נתחלקה לחמשה סוגים של תלמידים, וכל אחד מהם הוא כנגד אחד מחמשה חומשי תורה.

רבי אליעזר בן הורקנוס, שנקרא "רבי אליעזר הגדול"², הוא כנגד חומש בראשית, כמאמר רו"ל³ "הגדולה – זו מעשה בראשית".

רבי יהושע בן חנניא, עליו אמר רבו "אשרי יולדתו, הוא כנגד חומש שמות, בו מסופר על גאולתם של ישראל ממצרים, שנמשלה ללידה⁴. קשר נוסף: רבי יהושע בן חנניא נהג להרבות בויכוחים עם חכמי אומות העולם⁵, ומסתבר שדוקא רבי יהושע בן חנניא עסק בכך להיותו "קרוב למלכות"⁶; וזה קשור לויכוחים שניהל משה – שגדל בביתו של פרעה – עם פרעה מלך מצרים, עליהם מסופר בחומש שמות.

רבי יוסי הכהן הוא כנגד חומש ויקרא, שנקרא "תורת כהנים"⁷.

רבי שמעון בן נתנאל הי' "ירא חטא", היינו שפחד מעצם החטא והחסרון⁸, לא מעונש או מניעת שכר. וזהו כנגד חומש במדבר, שנקרא "חומש הפקודים"⁹, כי הדרך להגיע לדרגת "ירא חטא" הוא על ידי מנין ומספר: כשאדם סופר תמיד את הימים שניתנו לו כדי למלא את שליחותו בעולם, אזי הוא מנצל את זמנו בשלימות, ללא "חטא" וחסרון.

רבי אלעזר בן ערף, שהי' "כמעין המתגבר", הוא כנגד חומש דברים, שאמרו משה "מפי עצמור"¹⁰, היינו שעל ידי

רשימת השומעים בלבד. 12. מד"ש בשם הרשב"ץ. 13. ישעי' נד, יג. 14. ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. 15. סידור עם דא"ח דש, א. 16. אוה"ת בהעלותך ס"ע שעד. 17. ראה תו"א בראשית ג, א. 18. ראה תניא פל"ב. 19. כי ספר במדבר נחלק לג' ספרים (שבת קטז, א). 20. ספ"ה תנש"א ח"ב עמ' 608.

1. ספרי שם. 2. ראה קונטרס שם האחד אליעזר בהקדמה לפרקי דר"א. 3. ברכות נח, א. 4. יחזקאל טז, ד ואילך. וראה ילקו"ש ואתחנן עה"פ לקחת לו גוי מקרב גוי. 5. ראה תולדות תנאים ואמוראים (היימאן) בערכו (עמ' 626). 6. רש"י. 7. קידושין לג, א. 8. חטא מלשון חסרון (לקו"ת מטות פב, א). 9. יומא סח, ב. 10. מגילה לא, ב. 11. משיחת ש"פ דברים תשמ"ב – על פי

פרשת כִּי־תֵצֵא

כא כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבוּיָו: ^א וּרְאִיתָ בַשָּׂבִיָּה אִשָּׁת יִפְתָּתָאֵר וְחִשְׁקָתָ בָּהּ וּלְקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה: ^ב וְהִבֵּאתָה אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וּגְלַחְתָּ אֶת־רֵאשֵׁהָ וְעִשְׂתָּהּ אֶת־צַפְרֹנֶיהָ: ^ג וְהִסִּירָהּ אֶת־שְׂמֹלֶת שְׂבוּיָהּ מֵעֲלֶיהָ וְיִשְׂכַּח בְּבֵיתְךָ וּבְכַתֶּהּ אֶת־אֶבְיָהּ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמַיִם וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ וְהִיתָה לָּךְ לְאִשָּׁה: ^ד וְהָיָה אִם־לֹא חָפְצָתָ בָּהּ וְשַׁלַּחְתָּהּ לַנַּפְשָׁה וּמָכַר לְאֶת־מִפְרָנָהּ בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עָנִיתָהּ: ^ה ^(לוי) ^ו כִּי־תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֶהְיֶבָהּ וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וְיִלְדוּ־לָוּ בָנִים הָאֶהְיֶבָהּ וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לְשִׁנְיָאָה: ^ז וְהָיָה בַיּוֹם הַנִּחְיָלוֹ אֶת־בָּנָיו אֶת־אֶשְׁר־יְהִיָּה לָו לֹא יוּכַל לְכַבֵּל אֶת־בֶּן־הָאֶהְיֶבָהּ עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: ^ח כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יִפִּיר לָתֵת לָו פִּי שְׁנַיִם בָּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לָו כִּי־הוּא רְאשִׁית אֲנָו לָו מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ^ט ^(ישראל) ^י כִּי־יְהִיָּה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינְנו שׁוֹמְעֵ בְקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּפְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: ^{יא} וְתַפְּשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שֹׁעַר מִקְוֹ: ^{יב} וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוֹ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינְנו שׁוֹמְעֵ בְקוֹלְנוֹ זֹלָל וְסָבָא: ^{יג} וְרָגְמָהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וּמָת וּבְעֵרַת הָרָע מִקְרָבְךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ: ^{יד} ^{טו}

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת תצא התשכ"ה)
 והנה ידוע פתגם אדמו"ר הנזקן שפירוש רש"י על התורה הוא "זינה של תורה", שמזה מוכן דפירוש רש"י מתאים עם המבואר בפנימיות התורה:

ולקאתרה אינו מוכן בנדון־דין:
 בדרושי חסידות על התחלת פרשתנו, מבואר בארוכה ש"כי תצא למלחמה גו'" קאי על מלחמת הנפש האלקית עם הנפש בהמית (יצר־הרע) בעת התפלה, ד"שעת צלותא

שעת קרבא" - ואיך מתאים פרוש זה עם פרושו של רש"י ד"במלחמת הרשות, הפתוב מדבר"?
 והבאור בזה:

מבואר בכמה מקומות, שיש ב' אופנים בברור היצר־הרע: (א) בדרך מלחמה, (ב) בדרך מנוחה. שפכללות זהו החילוק בין עבודת התפלה - "שעת קרבא", לעבודת התורה - "הרְבִיבָה דְרַכִּי נֹעֵם גו' שְׁלוֹם": עבודת התפלה הוא ברור היצר־הרע מלמשה למעלה, על־ידי התלבשות המכרר (נפש האלקית) בהמחבר (נפש הפהמית), ולכן זה בא על־ידי מלחמה וגייעה; אבל הברור שעל־ידי תורה הוא מלמעלה למטה, בדרך ממילא, שעל־ידי לימוד התורה הוא ממשוף ומגלה אלקות בנפשו, ועל־ידי זה מתבטל (ומתברר) היצר־הרע מאליו.
 על־פי־זה מוכן מה שברור היצר־הרע על־ידי מלחמה נקרא "מלחמת הרשות" - כי ישנו ברור באופן של מנוחה - על־ידי עבודה של תורה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 32)

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים הבעל־שם־טוב היה לומד עם תלמידיו שעור גמרא. כשהגיעו למסכת ערכין (טו, ב) ולמדו את המאמר "לישנא תליתיא קטיל תליתיא", פרש הבעל־שם־טוב: לשון הרע הורג כל השלשה - הממציא, המספר, והמאזין. אלא שזהו רציחה בלבושים רוחניים, שהיא קשה יותר מרציחה גשמית.

שני כב וכי־יהיה באיש חטא משפט־מות והומת ותלית אותו על־עץ: ^ב לֹא־תִלִּין נְבִלְתּוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבַר תִּקְבְּרֵנוּ בַיּוֹם הַהוּא כִּי־קָלַת אֱלֹהִים תִּלְוֵי וְלֹא תִמָּא אֶת־אֲדָמְתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: ^ג **כב** לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׂוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת־שִׂוֵּי גְדָחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הַשָּׂב תִּשָּׁבָם לְאִחֶיךָ: ^ד וְאִם־לֹא קָרֹב אַחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ וְאִסְפַּתוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אֶחֱיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתוּ לָו: ^ה וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלֹתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵרַת אַחֶיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצֵּאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ^ו לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אַחִיךָ אוֹ שׂוֹר נְפִלִים בְּדָרְךָ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הֵקֵם תִּקֵּם עִמּוֹ: ^ז לֹא־יְהִיָּה

הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ: ^ט וַעֲנֵשׂוּ אֹתוֹ מֵאֵה כֶּסֶף
וְנָתַנּוּ לְאָבִי הַנְּעֻרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ-תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא-יֹכֵל
לְשַׁלְּחָהּ כָּל-יְמֵיו: ^ס וְאִם-אָמַת הִיָּה הַדֹּבֵר
הַזֶּה לֹא-נִמְצְאוּ בְּתוּלִים כְּתִיב לְנֹעַר קְרִי לְנֹעֲרָה:
^{כא} וְהוֹצִיאוּ אֹתָּהּ כְּתִיב הַנְּעֻר קְרִי הַנְּעֻרָה אֶל-פֶּתַח
בֵּית-אָבִיהָ וּסְקִלוּהָ אֲנָשֵׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָהּ
כִּי-עָשְׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזֹנוֹת בֵּית אָבִיהָ
וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבָּהּ: ^{סב} כִּי-יִמְצָא אִישׁ
שֹׁכֵב | עִם-אִשָּׁה בְּעֵלְתָּ-בָעַל וּמָתוּ גַם-שְׁנֵיהֶם
הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם-הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבְעֵרַת הָרַע
מִיִּשְׂרָאֵל: ^{סג} כִּי יִהְיֶה כְּתִיב גַּעַר קְרִי גַעֲרָה
בְּתוּלָהּ מֵאֲרֻשָּׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשֹׁכֵב
עִמָּהּ: ^{סד} וְהוֹצִיאֲתֶם אֹת-שְׁנֵיהֶם אֶל-שַׁעַר | הָעִיר
הַהוּא וּסְקִלְתֶם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת-
כְּתִיב הַנְּעֻר קְרִי הַנְּעֻר עַל-דִּבְרֵי אֲשֶׁר לֹא-צִעֲקָה
בְּעִיר וְאֶת-הָאִישׁ עַל-דִּבְרֵי אֲשֶׁר-עָנָה אֶת-אִשְׁתּוֹ
רַעְהוּ וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבָּהּ: ^{סה} וְאִם-בִּשְׂדֵה
יִמְצָא הָאִישׁ אֶת-כְּתִיב הַנְּעֻר קְרִי הַנְּעֻרָה הַמְאֲרֻשָּׁה
וְהַחֲזִיקָבָהּ הָאִישׁ וְשֹׁכֵב עִמָּהּ וּמָתָהּ הָאִישׁ
אֲשֶׁר-שֹׁכֵב עִמָּהּ לְבָדוֹ: ^{סו} כְּתִיב וּלְנֹעֵר קְרִי וְלְנֹעֲרָה
לֹא-תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין כְּתִיב לְנֹעֵר קְרִי לְנֹעֲרָה חֲטָא
מֹת כִּי בְּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל-רַעְהוּ וּרְצָחוֹ נָפֵשׁ
כֵּן הַדֹּבֵר הַזֶּה: ^{סז} כִּי בִשְׂדֵה מִצָּאָה צִעֲקָה
כְּתִיב הַנְּעֻר קְרִי הַנְּעֻרָה הַמְאֲרֻשָּׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ
לָהּ: ^{סח} כִּי-יִמְצָא אִישׁ כְּתִיב גַּעַר קְרִי גַעֲרָה
בְּתוּלָהּ אֲשֶׁר לֹא-אֲרֻשָּׁה וְתַפְשָׁה וְשֹׁכֵב עִמָּהּ
וּנְמִצְאוּ: ^{סט} וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאָבִי
כְּתִיב הַנְּעֻר קְרִי הַנְּעֻרָה חֲמוּשִׁים כֶּסֶף וְלוֹ-תִהְיֶה
לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא-יֹכֵל שְׁלַחָהּ כָּל-
יְמֵיו: ^ס כג « לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו
וְלֹא יִגְלֶה בְּנֶף אָבִיו: ^{סא} לֹא-יִבֹא פְּצוּעֵ-דַּפָּא
וּבְרוֹת שְׂפָכָה בְּקֹהַל יְהוָה: ^{סב} לֹא-יִבֹא מְזוֹר

כְּלִי-גִבּוֹר עַל-אִשָּׁה וְלֹא-יִלְבָּשׁ גִּבּוֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה
כִּי תוֹעֵבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל-עֲשֵׂה אֱלֹהִים: ^פ כִּי
יִקְרָא קוֹן-צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכַל-עֵץ | או
עַל-הָאָרֶץ אֲפֹרָחִים אוּ בִיצִים וְהָאֵם רִבְצַת
עַל-הָאֲפֹרָחִים אוּ עַל-הַבִּיצִים לֹא-תִקַּח הָאֵם
עַל-הַבָּנִים: וְשַׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת-הָאֵם וְאֶת-
הַבָּנִים תִּקַּח-לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֵאֲרַכְתָּ
יָמִים: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום יג חשוון)

זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְבָּם

מִבְּאֵר בְּתַנְיָא (אגרת הקדש ס"כ), שֶׁמִּתְחַשְׁבֵּת לְשׁוֹן הָרַע
חֲמוּמָה יוֹתֵר מִדְּבוּר: "וְאִישׁ אֵת רַעַת רַעְהוּ אֵל תִּתְחַשְׁבוּ
כְּלִבְבְּכֶם כְּתִיב, וְלֹא יֵצֵא עַל לֵב לְעוֹלָם, וְאִם תַּעֲלֶה יְהַדְפְּנָה
מִלְּבוֹ הַנְּהַרְף עֵשׂוֹן, וְכִמּוֹ מִחֲשָׁבֶת עֲבוּדָה-זָרָה מִמֶּשׁ. כִּי
גְדוּלָה לְשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד עֲבוּדָה-זָרָה וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת וּשְׂפִיכוֹת
דָּמִים, וְאִם בְּדַבּוּר כֶּף כּוֹי. וְכִבְר נֹדַע לְכָל חֲכָם לֵב יִתְרוֹן
הַקָּשֶׁר הַמִּתְחַשְׁבָה עַל הַדְּבוּר, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוֹטֵב."

שְׁלִישִׁי ^ה כִּי תִבְנֶה בֵּית חֲדָשׁ וְעֲשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגִנְךָ
וְלֹא-תֵשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי-יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:
^ו לֹא-תוֹרַע בְּרִמְךָ בְּלֵאִים פְּנֵי-תִקְדֹשׁ הַמְּלֵאָה
הַזֹּרַע אֲשֶׁר תוֹרַע וּתְבוֹאֵת הַכֶּרֶם: ^ז לֹא-
תַחַרֵּשׁ בְּשׁוֹר-וּבַחֲמֹר יַחְדּוֹ: ^ח לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲמֹנִי
צִמּוֹר וּפְשָׁתִים יַחְדּוֹ: ^ט גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה-לָךְ
עַל-אַרְבַּע כַּנְּפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶה-בָּהּ: ^י עַם
כִּי-יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: ^{יא} וְשֵׁם
לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר
אֶת-הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא-
מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים: ^{יב} וְלָקַח אָבִי כְּתִיב הַנְּעֻר
קְרִי הַנְּעֻרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֹתָהּ בְּתוּלֵי כְּתִיב הַנְּעֻר
קְרִי הַנְּעֻרָה אֶל-זִקְנֵי הָעִיר הַשַּׁעֲרָה: ^{יג} וְאָמַר אָבִי
כְּתִיב הַנְּעֻר קְרִי הַנְּעֻרָה אֶל-הַזְּקֵנִים אֶת-בְּתִי נָתַתִּי
לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וּשְׂנֵאָהּ: ^{יד} וְהִנֵּה-הוּא שֵׁם
עֲלִילַת דְּבָרִים לְאָמַר לֹא-מִצָּאתִי לְכַתֹּךְ
בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי כְּתִיב וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֹלָה לְפָנֶי
זִקְנֵי הָעִיר: ^{יז} וְלָקַחוּ זִקְנֵי הָעִיר-הַהוּא אֶת-

בְּקֶהֱל יְהוָה גַּם דָּוָר עֲשִׂינִי לֹא־יָבֵא לוֹ בְּקֶהֱל יְהוָה: ם - לֹא־יָבֵא עִמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל יְהוָה גַּם דָּוָר עֲשִׂינִי לֹא־יָבֵא לָהֶם בְּקֶהֱל יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה - עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבַמַּיִם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֵיךְ אֶת־בְּלָעִים בְּיַד־בְּעוֹר מִפְתּוֹר אַרְם נְהַרִים לְקַלְלָךְ: ו - וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמַע אֶל־בְּלָעִים וַיַּהַפֵּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַקְּלָלָה לְבִרְכָה כִּי אֶהְבֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ז - לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וּמְבַתָּם כִּלְיֵימֶיךָ לְעוֹלָם: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (29 קטוטי שיחות י עמ' 29)

זכור את אשר עשה ה' אליך למרים

אָמְרוּ רַבִּי ל"לִישָׁנָא תְּלִיתָאֵי קְטִיל תְּלִיתָאֵי" - הַמְדַבֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאֲדָם שְׁעָלְיוּ מְדַבְּרִים. וְקָשָׁה, מַהִי אֲשַׁמְתוּ שֶׁל הָאֲדָם שְׁעָלְיוּ דְבָרוֹ. וְיֵשׁ לִזְמַר, דְּהַנָּה הַדְּבִיב מוֹצִיא מִן הַהַעֲלָם, מִחֻשְׁבָּה, אֵל הַגְּלוּי. כֹּל עוֹד לֹא מְדַבְּרִים עַל הַרַע שְׁבָאָדָם, תְּרִי זֶה בְּהַעֲלָם, וְהַקְּבָ"ה מְאִירָךְ אַף וּמְחַנְּךָ שִׁשׁוּב בְּתַשׁוּבָה. אַף כְּשֶׁמְדַבְּרִים עַל כֶּף וְהַדְּבָר מִתְּגַלָּה בְּעוֹלָם הַדְּבִיב, עָלוּל לְצֵאת מִזֶּה קְטְרוּג שִׁיגָרָם גִּזְק.

אֲשֶׁר־יִנְצַל אֱלֹהֶיךָ מֵעַם אֲדֹנָיו: י - עִמָּךְ יֵשֵׁב בְּקֶרֶבְךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנֵנוּ: ם - לֹא־תִהְיֶה קִדְּשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יְהִיֶה קִדְּשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט - לֹא־תָבִיא אֶתְנֵן זוֹנָה וּמַחִיר פְּלֶבֶת בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־גֵּדֵר כִּי תוֹעֵבֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שִׁנְיָהֶם: ם - לֹא־תִשְׁיָד לְאֶחִיךָ גִּשְׁדָּה כִּסְפָּה גִּשְׁדָּה אָכַל גִּשְׁדָּה כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשְׂדָּה: ט - לְנִכְרֵי תִשְׁיָד וְלֹא־אֶחִיךָ לֹא תִשְׁיָד לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַשְׁלַח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ם - כִּי־תִדְרֹג גֵּדֵר לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵז לְשִׁלְמוֹ כִּי־דִרְשׁ יִדְרֹשְׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעַמָּךְ וְהָיָה כִּךָ חֲטָא: ט - וְכִי תַחֲדַל לְגֵדֵר לֹא־יְהִיֶה כִּךָ חֲטָא: ט - מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרַתָּ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ז עמ' קצד)

זכור את אשר עשה ה' אליך למרים

שְׁמַעְתִּי מִכִּי"ק מו"ח אֲדָמוֹר וְצוֹקֵלָה"ה נִבְגַ"מ זי"ע, שְׁסִפֵּר לִי, אֲשֶׁר נִכְנַס אֵלָיו אֶחָד לִיחִידוֹת וְשָׁאַל תַּקֵּן עַל אֵיזָה עֲנִינִים, וּבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה תֵאָר מִצְבוֹ הַרוּחַנִי בְּאוֹתִיּוֹת מִבְּהִילוֹת. וְעָנָהוּ כִי"ק מו"ח אֲדָמוֹר, אֲשֶׁר יָדוּעַ חֲמֵר הַעֲנִין דְּלִשׁוֹן הַרַע, שְׁאִסוּר לְסַפֵּר עַל חֲבָרוֹ וְגַם עַל עֲצָמוֹ. ור"ל.

חֲמִישִׁי ט - כִּי תִבֵּא בְּכֶרֶם רַעֲדָה וְאִכְלַתָּ עֲנָבִים כִּי תִבֵּא בְּקִמְתָה רַעֲדָה וְאִלְפִלְיָה לֹא תִתֵּן: ם - כִּי תִבֵּא בְּקִמְתָה רַעֲדָה וְקִטְפַתָּ מְלִילַת בִּידָד וְחֲרַמְשֵׁל לֹא תִנְיֹף עַל קִמְתָה רַעֲדָה: ם - כִּד - כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֻלָּה וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָאֲחֵן בְּעֵינָיו כִּי־מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: ט - וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ז - וְשִׁנְאוּהָ הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר־לָקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ח - לֹא־יִוָּכַל

רְבִיעִי ה - לֹא־תִתְעַב אֲדָמִי כִּי אֶחִיךָ הוּא לֹא־ תִתְעַב מִצְרֵי כִּי־גַר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ: ט - בְּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דָּוָר שְׁלִישִׁי יָבֵא לָהֶם בְּקֶהֱל יְהוָה: ם - כִּי־תֵצֵא מִחֲנֶה עַל־אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע: ט - כִּי־יְהִיֶה כִּךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יְהִיֶה מְהוֹר מִקְרַה־לִּילָה וְיִצָּא אֶל־מַחֻץ לְמַחֲנֶה לֹא יָבֵא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: ט - וְהָיָה לְפָנוֹת־עֶרֶב יִרְחֹץ בַּמַּיִם וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֵא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: ט - וְיָד תְּהִיֶה לָךְ מַחֻץ לְמַחֲנֶה וְיִצָּאת שָׁמָּה חוּץ: ז - וְיִתַּד תְּהִיֶה לָךְ עַל־אֹזְנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרַתָּה כָּהּ וּשְׁבַת וְכַסִּיתָ אֶת־צִאֲתֶךָ: ט - כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ | בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קִדְּשׁ וְלֹא־יִרְאֶה כִּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ: ם - לֹא־תִסְגִּיר עִבְדֵךְ אֶל־אֲדֹנָיו

— עמלק מטמא את האדם, כפרשי" ריש פרשת ויקרא "לשון עראי וטמאה, כמו שפתוב ויקר אלקים אל בלעם".

שביעי ^ד לא־תֵעָשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי וְאֲבִיּוֹן מֵאֲחִיךָ אִוּ
 מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בְּשַׁעְרֶיךָ: ^ט בְּיוֹמוֹ תִתֵּן
 שְׂכָרוֹ וְלֹא־תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא
 וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עֲלֶיךָ
 אֱלֹהֵי־יְהוָה וְהָיָה כִּךָ חֵטָא: ^ס לֹא־יוֹמְתוּ אָבוֹת
 עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוֹמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ
 בַּחֲטָאוֹ יוֹמְתוֹ: ^{סא} לֹא תִפֹּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם
 וְלֹא תִחַל בְּגֵר אֲלֻמְנָה: ^{סב} וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
 בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אֲנֹכִי
 מִצְוֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ^{סג} כִּי תִקְצֹר
 קִצְרֶיךָ בְּשָׂדֶךָ וְשִׁכַחְתָּ עֹמֵר בְּשֹׂדֶה לֹא תָשׁוּב
 לְקַחְתּוֹ לְגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמִנְהַי יִהְיֶה לְמַעַן
 יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ^{סד} כִּי
 תַחֲבֹט זֵיתֶיךָ לֹא תִפָּאר אַחֲרָיֶךָ לְגֵר לִיתוֹם
 וְלֹא־לְמִנְהַי יִהְיֶה: ^{סה} כִּי תִבְצֹר בְּרִמְזֶךָ לֹא תַעֲוֹלֵל
 אַחֲרָיֶךָ לְגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמִנְהַי יִהְיֶה: ^{סו} וְזָכַרְתָּ
 כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ
 לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ^{סז} כֹּה « כִּי־יִהְיֶה
 רִיב בֵּין אַנְשִׁים וּנְגַשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם
 וְהִצִּדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע:
 כֹּה־יִהְיֶה אִם־בֵּן הַפּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט
 וְהִפְהוּ לְפָנָיו כְּדִי רַשְׁעוֹ בְּמִסְפָּר: ג אַרְבָּעִים
 יָבִיגוּ לֹא יִסֹּף פְּנֵי־יִסוּף לְהַפְתּוֹ עַל־אֵלֶּה מִכָּה
 רַבָּה וּנְקֻלָּה אַחִיד לְעִינֶיךָ: ד לֹא־תַחֲסֹם שׁוֹר
 בְּדִישׁוֹ: ^ה כִּי־יִשְׁבּוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד
 מֵהֶם וּבֵן אֵינֶלּוֹ לֹא־תִהְיֶה אֶשְׁת־הַמֵּת הַחוּצָה
 לְאִישׁ זָר יִבְמָה יָבֵא עֲלֶיהָ וּלְקַחְתָּ לָּהּ לֹא־אִשָּׁה
 וַיִּבְמָה: ו וְהָיָה הַכֹּהֵן אֲשֶׁר תִּלְד יָקוּם עַל־שֵׁם
 אֲחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאִם־
 לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יְבָמָתוֹ וְעָלְתָהּ

בְּעֵלְהָ הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר־שָׁלַחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ
 לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרָי אֲשֶׁר הִטְמָאָה כִּי־
 תוֹעֵבָה הוּא לְפָנָי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיֵּא אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ב א עמ' 310)

זכור את אשר עשה לך עמלק

שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ - מנוי מלך, מחיית עמלק ובנין בית המקדש. הרי שמחית עמלק מביאה שלמות בבית המקדש. והנה, יש שני אופני נקוד בתבת "זכר" - בצירי או בסגל. ויש לומר, שזכר בצירי, ב' נקודות, רומזת על מחיית עמלק שקדמה לשתי מקדשות, בית ראשון ובית שני. וזכר בסגל, שלש נקודות, רומז על מחיית עמלק שקודמת לבית המקדש השלישי.

ששי ^ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חַדְשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצִבָּא
 וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יְהִיָה לְבֵיתוֹ שָׁנָה
 אַחַת וְשִׂמַח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח: ו לֹא־יַחַבֵּל
 רַחִים וְרָכַב כִּי־נִפְשׁ הוּא חָבֵל: ^ס כִּי־יִמְצֵא
 אִישׁ גִּבּוֹ נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרוּ־בּוֹ
 וּמָכְרוּ וּמֵת הַגִּבּוֹ הַהוּא וּבַעֲרַת הָרַע
 מִקְרָבְךָ: ^{סא} הַשְּׁמֹר בְּנִגְעֵי־הַצִּרְעָת לְשֹׁמֵר מֵאֵד
 וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יֹדוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
 כְּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ^{סב} זְכוֹר אֶת
 אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיִם בְּדַרְדָּר
 בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ^{סג} כִּי־תִשָּׂה בְרַעְךָ מִשְׂנֵאת
 מֵאוֹמָה לֹא־תִבּוֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲכַט עִבְטוֹ:
^{סד} כִּי־יִצֵּא אֲלֶיךָ אֶת־הָעִבּוֹט הַחוּצָה: ^{סה} וְאִם־אִישׁ
 עֲנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בְּעִבְטוֹ: ^{סו} הַשֵּׁב תִּשְׁיֵב לוֹ
 אֶת־הָעִבּוֹט כְּבּוֹא הַשְּׂמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ
 וּבִרְכָךָ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנָי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{סז}

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 328)

זכור את אשר עשה לך עמלק

שלשה פרושים בתבת "קרד", זה למטה מזה. קרירות - עמלק מקרר את האדם, שעבודתו תהיה בקרירות. מקרה - עמלק גורם לאדם לא לראות עניני השגחה פרטית. טמאה

בַּעֲלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ
 לְעַלְמֵי וּלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יתברך: יהא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי
 וּלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יתברך, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם,
 וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעַלָּא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
 תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעַלְמָא, וְאָמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עמ' 104)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֶלֶק

עֲמֶלֶק הוּא מְלִשׁוֹן "וּמֶלֶךְ אֶת רֹאשׁוֹ", הוּא 'חֹתֶךְ' וְאִינוּ
 מֵאִפְשָׁר לְהִבְנֶה הַשְׂכֵּלִית שֶׁבִּמְחַ מְלִשׁוֹת לְרִדְתָּ לְמַדּוֹת שֶׁבִּלְב. זֶהוּ
 שְׁנֵאָמַר בּוֹ "אֲשֶׁר קָרָךְ", שֶׁקָּרַר אֶת אַמּוֹת הָעוֹלָם שְׁלֹא יִפְחָדוּ
 מִיִּשְׂרָאֵל, לְמַרּוֹת הַנְּסִיִּים וְהַנְּפִלְאוֹת שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם וְקִרְיַעַת
 יַם סוּף: שְׁבַע הָאֻמּוֹת הֵן שְׁבַע הַמַּדּוֹת הַרְעוּת, וְעֲמֶלֶק גָּרַם
 לְךָ שֶׁהַמַּדּוֹת שֶׁבִּלְב לֹא יִשְׁפְּעוּ מִהַהֲבִנָּה הַשְׂכֵּלִית שֶׁל
 גְּדֻלוֹת וְעֲצֻמַת ה' וְיִשְׂרָאֵל.

מִפְטִיר זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמֶלֶק בְּיַדְךָ
 בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: הִיא אֲשֶׁר קָרָךְ בְּיַדְךָ וַיּוֹנֵב
 בְּךָ בְּלֹהֲנַחֲשֵׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאִתָּהּ עֵינֶיךָ וַיִּגַע וְלֹא
 יָרָא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהִנֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶלְיָיךָ
 מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצֵי אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרִי * (זכר)
 עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 345)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֶלֶק

כָּאֵן נֹאמַר "מַחַה תִּמְחָה", פְּעֻלַת הָאָדָם, וְאֵלּוּ בְּסוּף
 פְּרִשְׁתָּ בְּשִׁלַּח נֹאמַר "מַחַה אִמְחָה", פְּעֻלַת ה', וְכֵתִיב
 "מִלְחָמָה לְה' בְּעֲמֶלֶק", שֶׁבְּזֶה מְדַגְּשֵׁת הַנּוֹדְאוֹת שֶׁל בְּטוֹל
 עֲמֶלֶק לְגַמְרִי. וְיֵשׁ לְכָאֵר, דְּהִנֵּה פְּרִשְׁתָּנוּ הִיא בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה,
 שְׁאָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עֲצֻמוֹ" (וּבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ), לֹא כְמוֹ ד'
 הַסְּפָרִים הַרְאִשׁוֹנִים, שְׁאָמַר "מִפִּי הַגְּבוּרָה". וְכֵינּוּן שֶׁהַגְּלוּי
 שֶׁלְמַעֲלָה מֵאִיר בְּד' הַסְּפָרִים יוֹתֵר, מְדַגְּשׁ בְּטוֹל עֲמֶלֶק
 בְּפְרִשְׁתָּ בְּשִׁלַּח יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּפְרִשְׁתָּנוּ.

ק"י פסוקים, על"י סימן.

יְבַמְתּוּ הַשְּׁעָרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבַמְי
 לְהַקִּים לְאֲחֵיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבַמְי:
 ה וְקָרְאוּ־לוֹ זְקֵנֵי־עִירוֹ וְדַבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר
 לֹא חֲפִצְתִּי לְקַחְתָּהּ: וְנִגְשָׁה יְבַמְתּוּ אֵלָיו
 לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלֹ מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקַה
 בְּפָנָיו וְעִנְתָּה וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר
 לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אֲחֵיו: וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל
 בֵּית חַלוּץ הַנַּעֲלִ: וּפִי־יִנְצֹו אַנְשִׁים יַחְדָּו
 אִישׁ וְאֲחֵיו וְקָרְבָה אִשֶׁת הָאָחִיר לְהַצִּיל אֶת־
 אִישָׁה מִיַּד מִכְּהוֹ וְשִׁלְחָה יְדָהּ וְהַחֲזִיקָה
 בְּמַבְשׂוּי: וְקִצְתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחוּם
 עֵינֶיךָ: וּפִי־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסֶךָ אָבִן וְאָבִן
 גְּדוֹלָה וְקַמְנָה: וְלֹא־יְהִי לְךָ בְּבֵיתְךָ אִיפָה
 וְאִיפָה גְּדוֹלָה וְקַמְנָה: וְאָבִן שְׁלֹמֶה וְצִדֵק
 יְהִי־לְךָ אִיפָה שְׁלֹמֶה וְצִדֵק יְהִי־לְךָ לְמַעַן
 יִאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ: וְכִי תוֹעֵבֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֶׂה
 אֱלֹהֵי כָל עֲשֶׂה עוֹל: וְזָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה
 לְךָ עֲמֶלֶק בְּיַדְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: הִיא אֲשֶׁר
 קָרָךְ בְּיַדְךָ וַיּוֹנֵב בְּךָ בְּלֹהֲנַחֲשֵׁלִים אַחֲרֶיךָ
 וְאִתָּהּ עֵינֶיךָ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: וְהָיָה
 בְּהִנֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶלְיָיךָ מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב
 בְּאַרְצֵי אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה
 לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרִי * (זכר) עֲמֶלֶק מִתַּחַת
 הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פפפ

חצי קריש

יְתַגְדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אִמֵּן בְּעַלְמָא דִּי בְּרָא
 כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךָ מְלֻכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,

(* מנהיגינו שהבעל קורא אומר פעמיים תיבת זכר, הראשון זכר (בצירה) והשני זכר (בסגול).

ריט
 בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִם הָיָא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיךָ דְּרַכִּינְעָם, וְכָל־נְתִיבְתִיךָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֵּינָהּ, בְּשִׂמְאוּלָּהּ עֵשֶׂר וְכְבוֹד. וְיִ חֲפָץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֵאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנֵי־אִיִּם הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הווק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(א) רַנִּי, לְשׁוֹן רְנָה וְשִׁמְחָה. עֲקָרָה לֹא יֵלְדָה, אֵת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר מִמֶּנָּה וְאִינָם, הִנֵּה עֲתָה בּוֹמֵן הַנְּאֻלָּה, פְּצָחִי פִתְחֵי פֶה בְּקוֹל רְנָה וְצִחְלִי אֲשֶׁר הָיִית עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה אֲשֶׁר לֹא־חָלָה שְׁלֹא יֵלְדָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה עֲתָה גְנִיָּה וְהָיָה רַבִּים מִבְּנֵי בְּעוֹלָה מִבְּנֵי מְרִינָה אַחֲרָת, כִּי הָיְתָה לָהּ פֶּעַל וְיֵלְדָה לוֹ בְּנִים אָמֵר יְהוָה: ב הֲרַחֲבֵי אֶמְקוֹם אֶהְלֶךְ לְחַזִּיק אֵת כָּל בְּנֵי הַמְּרוֹבִים וְרִיעוֹת מִשְׁבְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ וְהָיָה נֹטִים לְאֶרֶץ וְלָרֶחֶב אֶל־תַּחֲשֻׁכִי אֵל תִּמְנְעֵי מִלְּשׁוֹנָתְךָ. הָאֲרִיכִי מִיִּתְרוֹךְ הַחֲבָלִים הַחֲלוּם בְּשׁוֹפְלֵי הָאֶהָל שִׁתָּא נֹחַ לְקִשְׁרָם הַיִּטֵּב לְחִדוֹת וְיִתְדֵתֶיךָ הַתְּקוּעוֹת בְּאַרְצֵי חֲזָקִי: ג כִּי־יִמֵּן וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי אֵת הַגְּבֻלִים, וְתִמְשׁוּךְ אֶרֶץ חוּץ לְגְבֻלִים הָאֵלָה, וְזָרְעֶךָ גֹּזִים וְיָרֵשׁ עַד עַבְדֶּיךָ לֹא יִפְסְקוּ לְכֹן וְיָרֵשוּ עוֹד עוֹד עַבְדֶּיךָ,

עטרת מרים

אֵת יְרוּשָׁלַם רַנִּי אֲשֶׁר הָיִית פְּעֻקָרָה אֲשֶׁר לֹא יֵלְדָה עַל כִּי אֲנָשִׁים כָּלוּ מִמֶּנָּה וְאִינָם, הִנֵּה עֲתָה בּוֹמֵן הַנְּאֻלָּה, פְּצָחִי פִתְחֵי פֶה בְּקוֹל רְנָה וְצִחְלִי אֲשֶׁר הָיִית עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה אֲשֶׁר לֹא־חָלָה שְׁלֹא יֵלְדָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה עֲתָה גְנִיָּה וְהָיָה רַבִּים מִבְּנֵי בְּעוֹלָה מִבְּנֵי מְרִינָה אַחֲרָת, כִּי הָיְתָה לָהּ פֶּעַל וְיֵלְדָה לוֹ בְּנִים אָמֵר יְהוָה: ב הֲרַחֲבֵי אֶמְקוֹם אֶהְלֶךְ לְחַזִּיק אֵת כָּל בְּנֵי הַמְּרוֹבִים וְרִיעוֹת מִשְׁבְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ וְהָיָה נֹטִים לְאֶרֶץ וְלָרֶחֶב אֶל־תַּחֲשֻׁכִי אֵל תִּמְנְעֵי מִלְּשׁוֹנָתְךָ. הָאֲרִיכִי מִיִּתְרוֹךְ הַחֲבָלִים הַחֲלוּם בְּשׁוֹפְלֵי הָאֶהָל שִׁתָּא נֹחַ לְקִשְׁרָם הַיִּטֵּב לְחִדוֹת וְיִתְדֵתֶיךָ הַתְּקוּעוֹת בְּאַרְצֵי חֲזָקִי: ג כִּי־יִמֵּן וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי אֵת הַגְּבֻלִים, וְתִמְשׁוּךְ אֶרֶץ חוּץ לְגְבֻלִים הָאֵלָה, וְזָרְעֶךָ גֹּזִים וְיָרֵשׁ עַד עַבְדֶּיךָ לֹא יִפְסְקוּ לְכֹן וְיָרֵשוּ עוֹד עוֹד עַבְדֶּיךָ,

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נֵד אֶרְנִי עֲקָרָה לֹא יֵלְדָה פְּצָחִי רְנָה וְצִחְלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה

מִבְּנֵי בְּעוֹלָה אָמֵר יְהוָה: ב הֲרַחֲבֵי אֶמְקוֹם אֶהְלֶךְ וְרִיעוֹת מִשְׁבְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ אֶל־תַּחֲשֻׁכִי הָאֲרִיכִי מִיִּתְרוֹךְ וְיִתְדֵתֶיךָ חֲזָקִי: ג כִּי־יִמֵּן וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי וְזָרְעֶךָ גֹּזִים וְיָרֵשׁ עַד עַבְדֶּיךָ לֹא יִפְסְקוּ לְכֹן וְיָרֵשוּ עוֹד עוֹד עַבְדֶּיךָ,

שי למורא

עטרת מרים

וגם אלה לא יספיקו להם עד וערים נשמות בין מארץ בין משאר ארצות וישיבו אותם: ד אל־תיראי אל תפחדי שיהיה צאתך מגלות זה צאתך משאר גלות שמצאוך בארצך עם צרות רבות ורעות בבית ראשון ובבית שני, כִּי־לא תבושי עוד לעולם אחר שתצאי מזה הגלות. ואל־תפלמי להרים

ד) כִּי לא תבושי, כי לא תבושי עוד לעולם להיות בגלות. לא תחפירי, כי תהיי מבטחת שלא תהיי עוד לחרפה. עלומיך, געוריה. והוא רמז על גלות בית ראשון ובית שני. אלמנותיך, חסרון הפולכות. ה) כִּי בעליך עשיר, כי אדונך מגדיל אותך. ו) ואשת געורים

וגו', כמו אשת געורים, שאם תמאס בעיני בעלה לא יתמיד המאוס, כי ישוב וירחם. ז) ברגע קטן עזבתך, ארעליפי שארכו ימי הגלות, פלם יהיו נחשבים ברגע קטן כנגד הרחמים שהיו גדולים בשאקבצך. "ברגע" כמו בזמן. ח) בשצף קצף, במעט קצף. י) ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, אף אם תגלה וכות האבות והאמהות.

יושיבו: ד אל־תיראי כִּי־לא תבושי ואל־תפלמי כִּי־לא תחפירי כִּי בשת עלומיך תזכירי־עוד: ה כִּי בעליך עשיר יהיה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל־הארץ יקרא: ו כִּי־כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהיה ואשת

ה כִּי בעליך כלומר אדוניך, הוא עשיר יהיה צבאות שמו והיכולת בידו כי הוא ארון צבאות מעלה ומטה, ועוד וגאלך הוא קדוש ישראל אשר אלהי כל־הארץ יקרא ויהי בכל משלה: ו כִּי־כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהיה לשוב אליו ואשת געורים כִּי תמאס בעיני בעלה, הנה לא תתמיד המיאוס כי ישוב וירחם, כן אמר אלהיך לרחם עליך: ז ברגע קטן עזבתך ימי הגלות פלם יהיו נחשבים ברגע קטן מול הקבוץ כי וברחמים גדלים אקבצך ותתמיד לאורך ימים:

געורים כִּי תמאס אמר אלהיך: ז ברגע קטן עזבתך וברחמים גדלים אקבצך: ח בשצף קצף הסתרתני פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתך אמר גאלך יהיה: ט כִּי־מי נח זאת לי אשר גשבעתי מעבר מִי־נח עוד על־הארץ כן גשבעתי מקצף עליך ומגע־רבך: י כִּי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא־ימושו ובִּרְתִּי שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהיה:

ח בשצף במעט קצף הסתרתני פני רגע ממך אל מול חסדך תחשב רק לרגע, מאחר ובחסד עולם רחמתך אמר גאלך יהיה: ט כי כמו מי המבול בימי נח זאת לי שבעה בדי אשר גשבעתי או מעבר שלא יתה מִי־נח עוד על־הארץ כן גשבעתי שתי שבעות מקצף עליך על ידי ענף ומגע־רבך להגלותי: י כי לפעמים יקרה אשר ההרים ימושו יסורו ממקומם והגבעות תמוטינה מלשון נטיה על־ידי רעש, אבל וחסדי מאתך לא־ימושו ובִּרְתִּי שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהיה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדברך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו: רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בְּיָמֵינוּ. ברוך אתה יי. משמח ציון בכניה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הִנְבִּיא עֲבֹדָךְ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הִנְבִּיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וַיִּתֵּן-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרֶץ זִבְת חֶלֶב
וּדְבָשׁ: וְעַתָּה הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת-רֵאשִׁית פְּרִי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נָתַתָּה לִי יְהוָה וְהִנְחִיתוּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
« וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל-הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּלְבִיתְךָ אִתָּה וְהַלְוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ׀ (שְׂדֵרָא)
כִּי תִכְלֶה לְעֹשֶׂר אֶת-כָּל-מַעֲשֶׂיךָ הַטּוֹבוֹת
בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֶׂיךָ וְנִתְּתָה לְלוֹי לִגְר
לִיתּוֹם וְלֹא-לִמְנָה וְאָכְלוּ בְשַׂעֲרֶיךָ וּשְׂבָעוּ:
« וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִי הַקִּדְשׁ מִן-
הַבַּיִת וְגַם נִתְּתוּ לְלוֹי וְלִגְר לִיתּוֹם וְלֹא-לִמְנָה
כְּכָל-מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִי לֹא-עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ
וְלֹא שָׁכַחְתִּי: ׀ לֹא-אֲכַלְתִּי בְּאֲנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא-
בְּעֵרְתִי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא-נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמַת
שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוִּיתִנִי: ׀ הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן-הַשָּׁמַיִם
וּבְרַךְ אֶת-עַמּוֹךָ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתָּה לָנוּ כִּי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתֵינוּ אֲרֶץ זִבְת
חֶלֶב וּדְבָשׁ: ׀

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
כו « וְהָיָה כִּי-תָבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וַיְרִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבַּתָּ בָּהּ:
« וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל-פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תָּבִיא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשִׂמַּחְתָּ
בְּטָנְא וְהִלַּכְתָּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשִׁבְעַן שְׁמוֹ שָׁם: ׀ וּבֵאתָ אֶל-הַכֹּהֵן אֲשֶׁר
יְהוָה בְּיָמִים הַהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם
לְיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי-בֵאתִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לְאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: ׀ (כ) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּנְא
מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ וְעָנִיתָ
וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אָבִי וַיֵּרֵד
מִצְרַיִם וַיִּגַּר שָׁם בְּמֵתִי מֵעַט וַיְהִי-שֵׁם לִגְוִי
גָדוֹל עָצוֹם וְרַב: ׀ וַיִּרְעוּ אֲתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: ׀ וַנִּצְעַק אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת-עַנְיָנוּ
וְאֶת-עַמְלָנוּ וְאֶת-לַחְצָנוּ: ׀ וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבְמַרְא גָדֹל
וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתָּיִם: ׀ וַיְבִאֵנוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום שלישי בערב, ז' אלול

לוח זמנים לשבת פרשת כיתצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:40	18:44	19:29	19:37	19:03	19:10	10:33	10:33	09:27	09:26	08:52	08:51	06:17	06:14	באר שבע (ק)
19:41	18:38	19:30	19:38	19:06	19:14	10:31	10:31	09:25	09:24	08:50	08:48	06:15	06:11	חיפה (ק)
19:39	18:28	19:28	19:36	19:07	19:14	10:31	10:31	09:25	09:24	08:50	08:49	06:15	06:12	ירושלים (ק)
19:41	18:45	19:30	19:38	19:04	19:11	10:32	10:32	09:27	09:26	08:52	08:50	06:17	06:13	תל אביב (ק)
20:22	19:18	20:08	20:21	19:34	19:46	10:40	10:39	09:32	09:28	08:44	08:40	06:14	06:05	אוסטריה, וינה (ק)
18:39	17:42	18:28	18:23	18:01	17:56	10:27	10:31	09:28	09:34	08:52	08:57	06:41	06:49	אוסטרליה, מלבורן (ח)
20:21	19:18	20:07	20:19	19:34	19:46	10:44	10:42	09:35	09:32	08:50	08:46	06:18	06:11	אוקראינה, אודסה (ק)
19:56	18:52	19:42	19:55	19:08	19:20	10:15	10:13	09:06	09:03	08:19	08:14	05:48	05:40	אוקראינה, דונייצק (ק)
20:08	19:04	19:54	20:07	19:20	19:32	10:25	10:24	09:17	09:13	08:29	08:24	05:58	05:50	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)
20:38	19:32	20:23	20:37	19:47	20:00	10:50	10:48	09:41	09:37	08:51	08:46	06:21	06:12	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
20:31	19:25	20:16	20:30	19:40	19:53	10:43	10:41	09:33	09:30	08:43	08:38	06:14	06:05	אוקראינה, קייב (ק)
20:44	19:45	20:31	20:43	20:01	20:12	11:10	11:09	10:02	09:59	09:18	09:14	06:46	06:39	איטליה, מילאנו (ק)
18:48	17:59	18:39	18:41	18:17	18:19	10:13	10:14	09:10	09:12	08:41	08:43	06:10	06:12	אקוואדור, קיטו (ח)
19:14	18:18	19:03	18:59	18:37	18:33	10:59	11:03	10:00	10:05	09:25	09:30	07:11	07:19	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:03	19:04	19:52	19:46	19:22	19:17	11:53	11:57	10:54	11:00	10:16	10:21	08:08	08:17	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
20:16	19:19	20:04	20:14	19:35	19:44	10:56	10:55	09:49	09:47	09:10	09:07	06:36	06:31	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:08	19:09	19:56	20:06	19:26	19:35	10:45	10:44	09:37	09:35	08:57	08:55	06:24	06:18	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:08	19:10	19:56	20:06	19:26	19:36	10:45	10:44	09:38	09:36	08:58	08:55	06:24	06:19	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
20:47	19:48	20:35	20:45	20:04	20:14	11:20	11:20	10:13	10:11	09:32	09:28	06:59	06:52	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:18	19:26	20:08	20:15	19:43	19:50	11:14	11:14	10:08	10:07	09:34	09:33	06:59	06:56	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:54	18:59	19:43	19:51	19:16	19:24	10:43	10:43	09:37	09:36	09:01	08:59	06:27	06:22	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:13	19:22	20:04	20:10	19:39	19:45	11:14	11:14	10:09	10:09	09:36	09:36	07:02	06:59	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:05	19:06	19:53	20:03	19:22	19:32	10:40	10:40	09:33	09:31	08:52	08:50	06:19	06:13	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:31	19:33	20:20	20:29	19:50	19:59	11:09	11:08	10:02	10:00	09:22	09:19	06:48	06:43	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:04	19:05	19:52	20:03	19:22	19:32	10:39	10:38	09:32	09:29	08:51	08:48	06:18	06:11	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:59	18:08	18:50	18:49	18:26	18:26	10:34	10:37	09:33	09:36	09:03	09:06	06:38	06:42	בוליביה, לה פס (ח)
21:17	20:10	21:02	21:16	20:26	20:39	11:27	11:25	10:17	10:13	09:26	09:20	06:57	06:48	בלגיה, אנטוורפן (ק)
21:17	20:10	21:02	21:16	20:25	20:38	11:27	11:25	10:18	10:14	09:27	09:21	06:58	06:49	בלגיה, בריסל (ק)
18:30	17:42	18:21	18:19	18:01	17:59	10:10	10:13	09:09	09:13	08:38	08:42	06:16	06:22	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:18	17:27	18:09	18:07	17:45	17:43	09:58	10:01	08:57	09:01	08:26	08:30	06:04	06:09	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
20:36	19:33	20:21	20:35	19:46	19:59	10:45	10:43	09:35	09:31	08:43	08:37	06:15	06:05	בריטניה, לונדון (ק)
20:51	19:43	20:35	20:50	19:56	20:10	10:52	10:50	09:42	09:38	08:47	08:40	06:20	06:10	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
20:45	19:38	20:30	20:44	19:53	20:07	10:50	10:48	09:40	09:36	08:47	08:41	06:19	06:09	גרמניה, ברלין (ק)
20:57	19:51	20:43	20:56	20:07	20:20	11:10	11:08	10:01	09:58	09:11	09:06	06:42	06:33	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:30	17:43	18:20	18:18	18:02	17:59	10:11	10:14	09:11	09:15	08:39	08:43	06:19	06:25	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:25	18:35	19:16	19:21	18:52	18:57	10:33	10:34	09:29	09:29	08:58	08:58	06:24	06:22	הודו, מומבאי (ח)
19:21	18:31	19:12	19:17	18:48	18:53	10:29	10:30	09:25	09:25	08:55	08:55	06:20	06:19	הודו, פונה (ח)
20:09	19:06	19:56	20:08	19:22	19:34	10:30	10:28	09:21	09:18	08:35	08:30	06:04	05:56	הונגריה, בודפשט (ק)
20:13	19:15	20:01	20:11	19:31	19:41	10:49	10:48	09:42	09:40	09:01	08:59	06:28	06:22	טורקיה, איסטנבול (ק)
20:33	19:37	20:22	20:31	19:53	20:02	11:15	11:14	10:08	10:06	09:30	09:28	06:56	06:51	יוון, אתונה (ק)
20:29	19:26	20:16	20:28	19:42	19:54	10:51	10:50	09:43	09:40	08:57	08:52	06:25	06:17	מולדובה, קישיניו (ק)

לוח זמנים לשבת פרשת כיִתצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:22	18:32	19:13	19:18	18:50	18:55	10:30	10:31	09:26	09:26	08:55	08:55	06:21	06:20	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
18:46	17:43	18:34	18:27	18:02	17:55	10:39	10:44	09:41	09:48	09:00	09:06	06:57	07:08	ניו-זילנד, קרייטצ'רין (ח)
18:59	18:07	18:49	18:55	18:23	18:30	09:56	09:57	08:51	08:51	08:18	08:17	05:43	05:40	נפאל, קטמנדו (ח)
19:39	18:51	19:31	19:33	19:08	19:10	11:03	11:05	10:00	10:02	09:32	09:33	07:00	07:02	סינגפור, סינגפור (ח)
20:14	19:05	19:59	20:13	19:21	19:35	10:20	10:18	09:10	09:06	08:17	08:11	05:49	05:39	פולין, ורשא (ק)
18:36	17:47	18:27	18:27	18:05	18:05	10:09	10:11	09:07	09:10	08:38	08:41	06:11	06:15	פרו, לימה (ח)
21:02	20:01	20:49	21:01	20:17	20:28	11:28	11:26	10:19	10:17	09:35	09:31	07:03	06:56	צרפת, ליון (ק)
21:20	20:16	21:05	21:18	20:32	20:44	11:36	11:35	10:27	10:24	09:39	09:34	07:09	07:00	צרפת, פריז (ק)
18:33	17:44	18:24	18:27	18:02	18:04	09:54	09:56	08:51	08:52	08:22	08:23	05:50	05:51	קולומביה, בוגוטה (ח)
20:35	19:37	20:22	20:33	19:53	20:04	11:05	11:04	09:58	09:55	09:15	09:12	06:43	06:36	קנדה, טורונטו (ק)
20:15	19:15	20:02	20:14	19:31	19:42	10:41	10:40	09:33	09:30	08:49	08:45	06:17	06:10	קנדה, מונטריאול (ק)
19:49	18:54	19:38	19:47	19:11	19:19	10:36	10:36	09:30	09:29	08:53	08:52	06:19	06:15	קפריסין, לרנקה (ק)
20:43	19:30	20:26	20:42	19:46	20:01	10:38	10:36	09:28	09:23	08:30	08:23	06:05	05:54	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
20:19	19:09	20:02	20:19	19:24	19:39	10:11	10:08	09:00	08:56	08:01	07:52	05:36	05:25	רוסיה, מוסקבה (ח)
19:46	18:43	19:33	19:45	18:59	19:11	10:07	10:06	08:59	08:56	08:13	08:08	05:41	05:34	רוסיה, ורסטוב על-הדון (ח)
20:51	19:52	20:38	20:50	20:08	20:20	11:12	11:11	10:04	10:00	09:17	09:13	06:46	06:38	שוויץ, ציריך (ק)
19:01	18:12	18:52	18:56	18:29	18:33	10:14	10:15	09:10	09:11	08:41	08:41	06:07	06:06	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00593
27/08/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

